

دەرد و دەرمان

وەڵامی تەواو
بۆ چارەسەری نەخۆشیەکان

نووسینی
پێشەوا ابن القیم الجوزی

وەرگێرانی
هیلال علی سەنکاوی

٢٠٠٩

چاپخانەی رۆژهــەڵات

- ناوی کتێب : دەردو دەرمــان
- ناوی نووسەر: الأمام العلامة أبن القيم الجوزية
- وەرگێران : م. هیلال علی سەنگاوی
- تایپ : شێرزاد محمود حسن
- بەرگ: کەیوان
- نۆرەی چاپ : چاپی یەکەم
- لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان ژمارەی (٧٤) ساڵی ٢٠٠٩ ی داوەتێ
- شوێنی چاپ: چاپخانەی رۆژهەڵات – هەولێر

Email: h.daneshfar@yahoo.com
Mob: 0750 449 3561

هەولێر ـ شەقامی ئاراس ـ کۆڵانی سینەما سیروان

پێرست

بەشی دووەم:

شوێنەواری تاوان..... سزای لە دونیا و قیامەتدا

بەشی سێ یەم
تاوانە بچوك وگەورەکان وەگەورەترین تاوانە گەورەکان

بەشی چــــــوارەم

حەرام کردنی خراپەکاری وپاراستنــــی داوێــن

بەشی پێنجەم
چارەسەرو وەڵامی پڕوپوخـــت

پێشەکی

بەناوی خوای گەورە

سوپاس و ستایش بۆ پەروەردگار،سڵاوو درود لەسەر گیانی پاکی پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) .

پێشەوا "ابن القیم" یەکێکە لە زاناو پسپۆڕە لێهاتووەکانی بواری فیقە و فکر و دەرونزانی. وەلەم بوارە جیاجیانەدا بەرهەمی نایاب و سەرچاوەی گرنگی پێشکەش بەمرۆڤایەتی کردووە. کە ئەمڕۆ وەك سەرچاوە سودی لێ وەردەگرین. وەئەم زانا لێهاتووە خاوەن چەندین بۆچوون و تیۆری تایبەتی یە لەم بوارانەی کە باسمان کرد. کتێب و نوسراوەکانی بوونەتە سەرچاوەی زۆربەی توێژەران و جێی بایەخ و گرنگی پێدانە. ئەمڕۆ کتێبخانەی کوردی لەبەرهەمی ئەم زانایە خاڵی یەو بێ بەشە.

ئێمەش بە ئەرکی خۆمان زانی کە بەم ئەرکە پیرۆزە هەستین و یەکێك لەکتێبەکانی وەربگێڕین بۆسەر زمانی کوردی شیرین.تاخوێنەری کوردی لەبەرهەمەکانی بێ بەش نەبن.لەم کتێبەدا تەنها چەند برگەیەکی کەم نەبێت کە پێمان باش بوو وەری نەگێڕین لەبەر هۆکاری بەسەرچوونی بابەتەکە. ئیتر هەر هەموو بابەتەکانی وەك خۆی وەرگێڕاون.دواتر ئەم کتێبە شعرێکی زۆری عەرەبی تێدا بووە.کەئێمە بەپێویستمان نەزانیوە لەم وەرگێڕەدا باس بکرێت تەنها ئەو پۆپلە شیعرانە نەبێت کەپێویست بوو بۆ بابەتەکان.

بەهیوای ئەوەی سود مەند بێت بۆ هەموو لایەك وە خوای گەورە لە کەم و کوڕیەکانمان ببورێت. دیارە تەنها کە خودا بێ کەم و کوری یە.

وەرگێڕ

هیلال علی سەنگاوی

پێشەکی

سوپاس وستایش بۆ پەروەردگاری جیهان، کەقبوڵکەری تۆبەکارانە وبەخشندەیە،نەرم ونیان ولێ بوردەیە، داپۆشەری تاوانی تاوەنبارانەو لێ بوردەوقبوڵکەری تۆبەی تۆبە کارانە.وەسڵاو ودرود لەسەر ئەو کەسەی کەڕەحمەتەو خۆری پرشنگدارە بۆ هەموو دنیا ومژدەبەخش وترسێنەر کە محمدﷺ وەلەسەر یارو دۆستانی.

پاشان... نووسەر لەکتێبی (طب النبوی) دا سەبارەت بە"عیشق" دەلێت:

(ئەم نەخۆشی یە لە نەخۆشیەکانی دڵە ، جیاوازە لەنەخۆشی یەکانی تر لە ڕووی خودو هۆکارو چارەسەریشەوە، جا ئەگەر ئەم نەخۆشی یە شوێنی خۆی بگرێت زۆر زەحمەت دەبێت چارەسەرکردنی لەلایەن پزیشکەکانەوە، وەنەخۆشەکەش تەواو گرفتار دەبێت پێیەوە) . وەخوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا بە دوو پێڕ لەخەڵکی باسی کردووە.کە"عەشقی ئافرەتان وعشقی مندالْ ومێرد منداڵانە".یەکەمیان لە ڕووداوی هاوسەرەکەی عەزسزی میسرداله گەڵ پێغەمبەر یوسفدا باسی کردووە سڵاوی خوای لەسەر بێت،وەدووەمشیان لەسەر نەتەوەو قەومی لوط باس کردووە.

وەئەم کتێبەمان لەسەر جۆری دووەم باس وخواس دەکات کەئەمڕۆ بەچەمکی"نامۆیی سێکسی– شذوذ الجنسي"ناسراوە. وەپێغەمبەری خوداﷺدەفەرمووێت: (إن اخوف ما أخاف على أمتي عمل قوم لوط.... واتە: ئەو شتەی کەزۆر لێی دەترسم بۆ ئومەتەکەم، بریتی یە لەکردەوەی قەومی لوط) وەهەروەها ﷺ دەفەرمووێت: (اقتلوا الفاعل والمفعول به في عمل قوم لوط) هەروەها دەفەرموێت (من عمل بعمل قوم لوط فأقتلوه.... واتە: بکەرو پێکراوی کرداری قەومی لوط بکوژن) .وەلە گێڕانەوەیەکی تر دەفەرموێت"هەر کەسێك کردەوەی قەومی لوط ی ئەنجامدا بیکوژن."

وەعبــــدالله ی کـــوڕی عـــــەمر رضي الله عنه دەفـــــەرموێت کـــە پێغەمبـــەر فەرموویـــەتی ﷺ: (لـــەڕۆژی قیامەتـــدا نێربازەکـــان لەســـەر شـــێوەی بـــەراز ومەیمون حەشر دەکرێن) .

جـــا عیشـــق زیـــان ومەترســـی زۆری هەیـــە بـــۆ دیـــن ودنیـــا ، چـــونکە دڵ ســـەرقاڵ دەکـــات لـــە بیرکردنـــەوەو تـــرس ونزیـــك بوونـــەوەو ناســـینی خـــودای گەورەهـــەروەها ســـەرئەنجامی ســـنوور شـــکاندنەکانی دەبێتـــەهۆی لەدەســـت دانـــی دوارۆژ و تـــووش بـــوون بەســـزای تونـــدی خـــوای گـــەورە. هەرچـــەندەمرۆڤ لـــەئارەزووەکانی نزیـــك بێتـــەوە ئـــەوا ئەوەنـــدە لـــەخوای گـــەورە دوور دەکەوێتـــەوە، هـــەر شـــتێکمان جگـــە لـــە خـــودای گـــەورە خۆشویســـت توشـــی سزای خـــوا دەبـــین. وەزۆر بەدەگمەنـــە عیشـــق لەســـنووری ڕێ پێـــدراوی خۆیـــدا نامێنێتـــەوە، وەهـــــەر کـــاتێ ڕوویـــدا زووش لـــەناو دەچـــێت ،هـــەروەکو دەوترێت:"هەموو یاساغ کراوێك پەسەندکراوە."

وەپێشـــەوا "ابـــن القـــیم"شـــێوازی نایـــابی خـــۆی هەیـــە لـــە توێژینـــەوەی کێشـــەکان وچارەســـەرکردنیان ، چـــونکە شـــێوازی ئـــەو دووره لـــە ئامۆژگـــاری و استقلا ء بـــەڵکو وەکـــو پزیشـــکێکی پســـپۆڕ وهـــەوڵێکی هۆشـــدەر و شـــارەزا بـــە نەخۆشـــی وچارەســـــەرەکان ووتـــــەکانی وەك مەڵهـــــەمی ســـارێژ وایـــە بـــۆ برینـــەکانی دڵ و ڕوح. وە وەڵامـــەکانی لـــەم بـــوارەداو چارەســـەری تـــەواوی وەڵامی پڕوپوختە.

لەم کتێبەدا ئەم کارانەمان ئەنجام داوە....

١- ڕێکخســـتنی دەقـــی کتێبەکـــە، وەدانـــانی هەنـــدێ ناونیشـــان بـــۆ هەنـــدێ لەبـــەش وبڕگـــەکان ،وەئـــەو زیـــاد کردنانـــەی ئێمـــە نوسـیومانە لـەنێوان ئـەم شـێوازانەدا دامـان نـاوە (..........) وەهـەر ووشـەو دێڕێك لابرابێـت یـان جـودا بێـت بـەهۆی جیـاوازی چـاپ کردنەکانـەوە ڕاسـتەوخۆ تێبینیمـان داوەو نووسیومانە.

٢- کتێبەکـەمان دابـەش کـردووە بەسـەر پێـنج بەشـدا بـۆ زیـاتر ئاسـانکاری بۆ توێژەر وخوێنەر.

٣- دەرهێنانی سەرچەم فەرموودەکان ووتەکان وگێڕانەوەیان بۆ سەرچاوە ڕەسەنەکان لە"قورئان وسونە" دا.

٤- قسە لەسەر کردن وشیکردنەوەی هەندێ لەبڕگەکانی ئەم کتێبەو وەزیاتر ڕوون کردنەوەیان بە نوسراوەکانی تری "ابن القیم" وکەسانی تر.

٥- ڕوون کردنەوەی واتای ووشە نامۆکان.

٦- پێناسەکردنی هەندێ لەوپێڕو کۆمەڵانەی کەلەم کتێبەدا ناویان براوە.

٧- دروست کردنی پێڕستێکی فراوان بۆ بڕگەکان وبابەتەکانی ،تابە ئاسانی خوێنەر بڕگەکانی لەبەر چاوبێت.

٨- هەروەها دانانی چەندین نیشانەی پێویست وەکو ئەستێرەو ژمارە بۆ جیاکاری لەنێوان بڕگەکاندا ، وەهەموو ئەمانە بەرچاوت دەکەوێت خوێنەری بەڕێز لەم چاپەدا.

وە دوا ووتەمان سوپاس کردنی خوای گەورەیە

رضوان جامع رضوان

قاهیرە لە شەوی هەینی ٢٢ ڕەمەزان ١٤٢٢ك. بەرواری ٢٠٠١/١٢/٧

دەسپێك

بەناوی خوای گەورە وبەخشندەو میهرەبان
وەهەر بەئەویش پشت دەبەستین

پرسیان لە پێشەواو زانا وخواناس ورەخنەگر شمس الدین أبو عبدالله محمد كوڕی صالح أبی بكر، كەناسراوە بە ابن القیم الجوزی) ڕەزای خوای لەسەر بێت: (زانایان وپێشەوایانی ئاین ڕەزای خوایان لەسەر بێت چی دەڵێن سەبارەت بەپیاوێك گرفتاری دەردێك هاتبێت ، كەگەر بەردەوام بێت لەسەری دەبێتە مایەی شێواندنی دین ودونیایی؟ هەرچەندە هەوڵ وكۆششی كردووە و چەندین شێوازی بەكارهێناوە بۆ دەربازبوونی بەڵام بێسوود بووەو تابێت زیاتر گەشەی سەندووە. جا چی بكرێت بۆ دەرباز بوون لێی؟

وەچی ڕێگەیەك بگرێتە بەر بۆ ئاشكراكردنی؟

خوای گەورە ڕەحم بەكەسێك بكات كەهاوكاری دەردەداران بكات ووەخوای گەورە كۆمەك وهاوكاری كەسێكە تا ئەوكەسە هاوكاری براكەی بكات.

فتوامان بۆ بدەن خوا ڕحمتان لێ بكات وپاداشتان بداتەوە.

جا پێشەواو زاناو شێخ شمس الدین أبو عبدالله محمد كوڕی صالح أبی بكر ایوب پێشەوای قوتابخانەی "الجوزیە" وەڵامی دایەوەو فەرمووی:

بەشی یەکەم
خستنەڕووی پلەوپایەی نزا (دوعاو) لەئیسلامدا

دیاری کردنی مەرجەکانی قبوڵ بوونی نزا (دوعاو)

پێشەکی دانەر

لە صحيح البخاري دا لەفەرموودەدا أبي هريره دەگێڕێتەوە ﷺ کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (ما أنزل الله داءً إلا أنزل الله لهُ شيفاءً.[1].. واتە خوای گەورە هەر دەردو نەخۆشیەکی ناردبێت ، چارەسەرەکەشی ناردووە) .

وەلە (صحيح مسلم) دا "جابر بن عبدالله"ﷺ دەگێڕێتەوە کەپێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (لكل داءٍ دواءٌ، فإذا أصيب دواء الداء برأ بأذن الله)[2] واتە:"بۆ هەموو دەردێك چارەسەر هەیە ، جا هەرکاتێ

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە ، بخاری گێڕایەتی یەوە لەبابەتی(الطب) لە بەشی"باب ما أنزل الله داءً إلا أنزل الله شيفاءً "

[2] – ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە، مسلم گێڕاویەتی یەوە لە بابەتی"السلام"لەبەشی"باب لكل داء دواء واستحباب التداوي"بەژمارەی(٦٩/٢٢٠٤).

– پێشەوا نەوەوی ڕەحمەتی خوای لێبێت دەفەرمێت: "ئەمە ڕوون کردنەوەیەکی ئاشکرایە ، چونکە پێشتر زانراوەکە پزیشکەکان ووتویانە : نەخۆشی واتە دەرچوونی جەستە لەبارودۆخی ئاسایی خۆی وسروشتی خۆی.وەچارەسەرکردنیشی ربریتی یە لەگێڕانەوەی بۆ ئەوبارە سروشتی یە.وەپاراستنی تەندروستی : بریتی یە لەپاراستنی ئەو بارودۆخە وەپاراستنی بەندە بەپوختی وچاکی خۆراکەوە، وەگێڕانەوەی ئەو بارە بەندە بەدۆزینەوەی ئەو دەرمان وچارەسەری کە دژ بە نەخۆشی یەکەیە."

– وە بقراط دەڵێت : شتەکان بەدژەکانی چارەسەر دەکرێت.

نەوەوی دەڵێت: هەندێ جار پاراستنی نەخۆشی یەکە وجۆری دەرمانەکە نادیار دەبێت ،هەربۆیە متمانە بەدژەکان کەم دەبێتەوە. جالێرەدا بەتەنها پزیشکەکان دەکەونە هەڵەوە.چونکە واگومان دەبەن کە جۆری دەردەکە لەماددەیەکی گەرمە، کەچی بەپێچەوانەوە وادەرناچێت.یان ساردە، یان شێوەیەکی تری جیاوازە یاخود گەرمە. بەلام ئەو ئەندازە گەرمی یە نی یە کەپزیشکەکان گومانیان بۆی چووە، هەربۆیە لەم حاڵەتەدا چارەسەرو شیفا ڕوونادات. هەروەکو پێغەمبەری خودا بە ﷺ ووتەکەی ئاگەدارمان دەکاتەوە کە دەفەرمێت:"فإذا اصيب دواء الداء بدأ بأذن الله"واتە ئەگەر دەرمانەکە ئاوێتەی دەردەکە بوو ئەوا بەیشتی (بەمشیوازی) خودا چاك دەبێتەوە.

دوور نییە لێرەدا بلێین: تۆ فەرمووتە بۆ هەموو دەردێك ونەخۆشی یەك چارەسەر هەیە"لكل داء دواء"کە چی ئێمە زۆرێك لەودەردەدار ونەخۆشەکان دەبینین کە چارەسەریش دەکرێن بەلام چاك نابنەوە؟

فەرمووی: لێرەدا بەهۆی پەی نەبردنە بەڕاستی ودروستی شێوازی چارەسەرکردنەکەیە نەك دەرمان وچارەسەرکە. وەئەمەش ڕوونە والله أعلم.

چارەسەرکە ئاوێتە بوو بە دەردەکە ئەوا بەپشتیوانی خوای گەورە نەخۆشەکە چاك دەبێتەوە".وەلە "مسند" الامام احمد"دا هاتووە کە"أسامە بن شريك"دەيگێڕێتەوە کە پێغەمبەری خودا فەرموویەتیﷺ: (إن الله لم ينزل داء الا أنزل له شيفاء ، علمه من علمه، وجهله من جهله) [1]واتە:"خوای گەورە هەر دەردو نەخۆشی یەکی ناردبێت چارەسەر

١ه. بەدەست کاری کردنەوە لە "شرح مسلم للنووی :٢٠٣/١٤ چاپی موسسه المختار- قاهيره."

1 – ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە ، ئیمامی احمد گێڕاویەتی یەوە لە مسند ، وا(٤٤٣/١ ،٢٧٨/٤) وە" الهيثمي"لە (المجمع)دا هێناویێتی لەفەرموودەی ابن مسعودﷺ (٨٤/٥) دەیداتە پاڵ ئیمام (احمد وطبراني) وەدەڵێت: پیاوەکانی طبراني متمانە دارن و.اه، وەهەروەها "الحافظ"لە "فتح"دا هێناویێتی (١٤١/١٠) وە دەڵێت: ئەم فەرموودەیە (ابن حبان وحاكم) بەڕاستیان ناسیوە. وەدەڵێت :ئەوەی لەم وتەیەی تێی بگەین "جهله من جهله.... ئەوەی نەیزانی نایزانێت"ئەوەیە کەلە هەندێ نەخۆشیدا ڕوودەدەن، کاتێك توشی دەردێك دەبێت بەدەرمانێك چاك دەبێتەوە.

وەدانەر لەکتێبی"طب النبوي"دەڵێت: لەم فەرموودەیەدا ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە کە پێویستە بۆ هەرزانست وپیشەیەك پشت بەکەسانی پسپۆڕی ئەو بوارە ببەستین ، چونکە ئەوانە شارەزاترن ونزیکترن لەڕاستی یەکان، هەروەها بۆ کەسانێك کەپیشەی "فتوادانیان هەیە" زیاتر پشت بەکەسانی زاناتر ولێهاتوو تر لەخۆیان ببەستن.

وەدەڵێت : پێرێك ووتیان: سەرجەم لەم هەموو دەردو دەرمانە بەهۆی باریی بارانەوەیە لەئاسماندا پەیدا دەبێت، چونکە هەربەهۆی بارانەوەیە خواردن ورۆزی یەکان ودەردو دەرمانەکان پەیدا دەبن وەهۆکارەکانی دروست دەبێت.وەهەرچی تۆخم وکانزاکان هەیە هەمووی بەوهۆیەوە لەچیاکاندا ڕووەودۆڵەکان دادەبەزێت وشیو ودۆڵ وبەروبوومەکان دەتەنێت.

وەدەڵێت ئەمە لەتەواوی دانایی وپەروەردگاری گەورەدایە، هەرچۆن بەندەکان گرفتار دەکات بەدەردو نەخۆشی یەوەبەهەمان شێوە ئاسانکاریان بۆ دەکات لە دۆزینەوەی چارەسەرەکەیدا. هەروەکو چۆن گرفتاریان دەکات بەتاوانکاری و ئاسانکاریان بۆدەکات بەتەوبە کردن وئەنجام دانی کرداری چاکە کەدەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەکان. هەروەها چۆن گرفتاری کردوون بەڕوحە شەڕانی وخراپەکان کە شەیتانەکانە ، بەهەمان شێوە پشتیوانیان دەکات بەسەربازە ڕوحانی یەپاکەکان کە فریشتەکانە. هەروەکو چۆن گرفتاری کردوون بە ئارەزووی سێکسی یەوە، بەهەمان شێوە ئاسانکاری بۆ کردوون لەچۆنییەتی ئەنجامدانیدا.

جا خوای گەورە هەرجۆرە گرفتارێکی ناردبێت ، لەگەڵیشیدا هاوکاری کردوون کەچۆن بەرەنگاری ببنەوە ودەربازیان ببێت،بەلام لێرەدا تەنها جیاوازی یەکان لەئەندازەی ئەو

وشیفاکەشـــی نـــاردووە، ئـــەوەی زانـــی دەیزانێـــت، وەئـــەوەی نـــەیزانی نایزانێت".

وەلـــە ووتەیـــەکی تـــردا: (إن الله لم يـضع داء الا وضـع لـهُ شـيفاء، أو دواء ،الأداءَ واحـد. قـالوا: يـا رسـول الله مـا هـو؟ قـالﷺ: الهـرم. قـال الترمـذي:هـذا حديث صحيح) [1].

واتـــە: (خـــوای گـــەورە هـــەر دەردێکـــی دانـــابێ، شـــیفاو چارەســـەرەکەی بـــۆ دانـــاوە، تـــەنها یـــەك دەرد نـــەبێت. ووتیـــان ئـــەی پێغەمبـــەری خـــوداﷺ ئـــەوە چی یە؟فەرمووی: پیری یە).

دەردو نەخۆشی تووشی دڵ وجەستەو ڕوحیش دەبێت

وەئـــەم حاڵەتـــە هەریەکـــە لـــەدڵ وڕوح وجەســـتەش دەگرێتـــەوە، وەدەبێـــت چارەســـەریش بکرێـــت. وەپێغەمبـــەری خـــوداﷺ نـــەزانینی"الجهـل" بـــەدەردو نەخۆشـــی پێنـــاس کـــردووە، وەپرســـیارکردنیش لـــەزانایان و پـــسپۆڕان بـــە چارەسەری نەزانین باس کردووە.

أبـــو داود دەگێڕێتـــەوە لـــە (ســـننه) کەلـــە فـــەرموودەی جـــابری کـــوڕی عبـداللهﷺ دەفـــەرمێت: (خرجنـا في سفـر ، فأصـاب رجـلاً منـا حجـر، فـشجه

زانـــست وپـــەی پـــێ بردنەدایـــە، کەچـــۆن پـــەی بـــەرن وزانـــسق چـــۆنیەتی بـــەکاهێنانی بەدەســـت بخەن وەبەتەنها بەخودا پشت دەبەستین.۱-هو "الطب النبوي: ص/۸۸".

[1]- ئـــەم فەرموودەیـــە ترمـــذی گێڕاوییـــەتی یـــەوە لـــە کتـــێبی" الطـب "لەبەشـــی (بـــاب مـــا جـــاء في الـــدواء الحـــث عليـــه) بـــەژمارەی(۲۰۳۸) وە ووتـــی: لـــەم فەرموودەیـــە(حـــسن صـــحیح)ە،وەهـــەروەها (أبـــو داود) لەبەشـــی یەکـــەمی کتـــابي(الطـــب) بـەژمارەی۳۸۵۵هێناویەتی. وە(الألباني)بە ڕاستی داناوە.
وەلە ووتەیەکی تردا ووشەی "الموت" لە بری "الهرم"بەکارهێناوە.
"حـافظ" دەڵێـت: جیاکردنـەوەی مـردن بەتایبـەتی ڕوون ودیـارە، وەدەسـت نیـشانکردنی دەردی مەرگ ومـردن، واتـە ئـەودەردو نەخۆشـی یـەی کەبـە نەخۆشـی مـەرگ ناودەبرێـت ئـەو کەسـە تیایـدا دەمرێـت. وەدەسـت نیـشان کردنـی پـیری- الهـرم کـە لـە گێڕانەوەیـەکی تـری فەرموودەکـەدا هاتووەلـەوە دەچـێت لـەبـەر لەیـەك چـوونیان بێـت لەگـەڵ مـردن، چـونکە لەهـەردوو حاڵەتەکـەدا مـرۆڤ تەندروسـتی دەشـێوێت، یـاخود لـەنزیك بوویـەوەی مـەرگ لەپیریدا، هەروەها پیری هیچ چارەسەرێکی نی یە.۱-هـ (فتح الباري: ۱۰/۱٤۲).

في رأسه، ثم أحتلم، فسأل أصحابه فقال: هل تجدون لي رخصته في التيم؟ قالوا: ما نجد لك رخصته،وأنت تقدر على الماء، فأغتسل فمات، فلما قدمنا على النبي ﷺ. أخبر بذالك، فقال: قتلوهُ ، قتلهم الله ألا سألوا أذ لم يعلموا؟ فأنما شيفاء العي السؤال. إنما كان يكفيه ان يتمم ويعصر او يعصب ، على جرحة خرقة ثم يمسح عليها ،ويغسل سائر جسده) [1].

واته: ئێمه بۆ گەشت وسەفەرێك دەرچووین، یەكێكمان سەری كێشای بەبەردێكدا وسەری برینداروو لەت كرد. پاشان ئەوكەسە توشی "أحتلام-لەش پیسی" هات. پرسی لەهاوەڵەكانی ئایا مۆڵەتم بۆ دەبینن كە تەیەمیم بكەم؟ ووتیان: نەخێر تۆ دەتوانیت خۆت بشۆیت، ئەویش خۆی شۆردو پاشان مرد بەهۆی ئاو چوونە نێو سەری یەوە. كاتێك كەچوونە لای پێغەمبەرو باسەكەمان بۆ گێڕایەوە.فەرمووی: كوشتان ،خوا بتان كوژێت.ئایە نەیتوانی پرسیار بكەن كاتێ كەنازانن ، بێ گومان شیفاو چارەسەری دەردی نەزانین پرسیار كردنە.بەڵكو ئەو كەسەیە دەیتوانی تەیەمیم بكات و سەری بپێچێت وسەرجەم جەستەی بشوات.

قورئان هەمووی چارەسەرو شیفایە بۆ ڕوح وجەستە

خوای گەورە لەقورئانی پیرۆزدا ڕایگەیاندووە كە قورئان شیفاو چارەسەر. كەدەفەرموێت: (وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاء....فصلت:٤٤)
واته:"ئەگەر ئەم قورئانەمان بەزمانی گەلانی تر بناردایە، ئەوا بێ باوەڕان

---

[1] - ئەم فەرمودەیە"حسن"ە. ابوداود گێڕاویەتی یەوە لە كتێبی(طهارة)لە بەشی (باب المجروح يتمسيم) بەژمارەی(٣٣٦) (ابن الملقن)دەڵێت:پیاوەكانی متمانەن، وە(ابن ابی داود) دەڵێت: ئەمە سونەتێكە تەنها ئەهلی مەكە دەیان كرد.
وەئەم فەرموودەیە (عطاء)لە جابرەوە نەیگێڕاوەتەوە، تەنها "زبرین خریق" كە ئەویش بەهێز نی یە. اهـ. بەهەمان شێوە "حافظ"یش هەروا دەڵێت لە"التلخيص"ەوە ئەم ووتەیەی داوەتە پاڵ وەچەندین شاهیدی بۆ ئەم فەرموودەیە هێناوەتەوەكە بەهێزی دەكات.
وە"اللبانی"ئەم فەرموودەیە بە "حسن"دادەنێت بەلام بەبێ برگەی (إنما يكفيه...الخ)"صحيح سنين ابی داود"وەبڕوانە ووتەكەی لەسەر"صحيح الأدب"(ص/١٢٣).

دەیـان ووت: ئایـا نـەدەبوو ئایەتـەکانی ڕوون وئاشـکرابوایە بـەزمانی خۆمـان بوایـە، چـۆن دەبێـت قورئـان بـەزمانی بـێ گانەبێت؟لـە کاتێکـدا محمـدﷺ بەعـەرەبی دەدوێـت؟! ئـەی پێغەمبـەرﷺ پێیـان بڵـێ ئـەم قورئانـە بۆئەوانـەی باوەڕیـان هێنـاوە هیدایـەت ورێنـوینی وشـیفایە وچارەسـەری هـەموو دەرد ونەخۆشـی یـەکان دەکـات، جائەوانـەی کـەباوەڕ نـاهێنن گوێـچکەیان کـەڕەو بەشـتی تـر ئـاخنراوە، هـەروەها کـوێرن لەئاسـتیدا، ئـەوان هـەروەکو لـەدوورەوە بانگیـان لـێ بکرێـت وایـە 'نەدەنگەکـە بەچـاکی دەبیـستن ونەڕەنگەکە بەڕوونی دەبینن'."

هـەروەها دەفـەرموێت: (وَنُنَـزِّلُ مِـنَ الْقُـرْآنِ مَـا هُـوَ شِـفَاء وَرَحْمَـةٌ لِّلْمُـؤْمِنِينَ.....الاسـراء: ٨٢) واتـە:" ئێمـە لـەقورئان سـورەت وئایـەتانێك دادەبـەزێنین ، کەببێتـە هـۆی چارەسـەرو شـیفا بـۆ نەخۆشـی یـە جەسـتەیی ودەروونـی یـەکان هـەروەها ڕەحمـەت ومیهرەبانیـشە بـۆ ئیمانـداران ، بـۆ سـتەمکاران وخوانەناسـانیش تـەنها زیـادکردنی زەرەوزیـان نـەبێت هیـچی تـر نی یە، هیچ بەهرەو سودێکی لێ نابینن."

وەلێـرەدا بـۆ دەرخـستنی ڕەگەزەکەیـە"جـنس"نـەك بـۆ چـەنداندن"التبعـيض" چـونکە قورئـان هـەر هـەمووی چارەسـەرە هـەروەکو لـە ئایـەتی پێـشەکی یەکـەدا ڕونـی کردۆتـەوە. قورئـان چارەسـەرو شـیفایە بـۆ دڵـەکان لـە دەردی نـەزانین وگومـان، هـیچ کاتێـك خـوای گـەورە چارەسەروشـیفای بەسـوودو پوخـت وگونجـاوی وەکـو قورئـان نەناردۆتـە خوارەوە.

وەلـە "صـحيحين"دا هـاتووە لـە فـەرموودەی "ابـی سـعيد"ﷺ ووتـی: (انطلـق نفـر مـن اصحاب الـنبي ﷺ في سـفرة سـافرها ، حتـى نزلـوا علـى حـي مـن أحيـاء العـرب فأستـضافوهم، فـأبوا أن يـضيوفوهم فلـدغ سـيد ذلـك الحـي، فـسعوا لـو بكـل شـيء لاينفعـه شـيء، فقـال بعـضهم: لـو أتيـتم هـولاء الـرهط الـذين نزلـوا لعلـه أن يكـون عنـد بعـضهم شـيء، فـأتوهم، فقـالوا: يـاأيها الـرهط،أن سيدنا لـدغ، وسـيعنا لـه بكل شيء لاينفعـه شيء، فهل عنـد أحـدكم مـن شـيء؟ فقـال بعـضهم:نعـم والله إنـي لأرقـي، ولكـن والله لقـد أستـضفانكم فلـم تـضيفونا، فمـا انـا بـراق لكـم، حتـى تجعلـوا لـي

جُعلا،فصالحوهم على قطيع من الغنم،فانطلق يتفل عليه ويقرأ:"الحمد لله رب العالمين"فكأنما نشط من عقال،فأنطلق يمشي،ومابه قلبة فأوفوهم جعلهم الذي صالحوهم عليه، فقال بعضهم:اقتسموا. فقال الذي رقى: لانفعل حتى ناتي النبيﷺ فنذكر له الذي كان، فنظر ما يأمرنا.فقدموا على رسول اللهﷺ فذكروا له ذلك فقال ﷺ:وما يدريك أنها رقيه؟ثم قال: قد أصبتم أقتسموا واضربوا لي معكم سهما) [1].

واته: پێرێك لەیاوەرانی پێغەمبەری خوادﷺ بەگەشتێك دەرچوون، تالەلای ئاوایەكی عەرەب لایان دا، ویستیان ببنە میوانیان،بەلام ئاوای یەكە ڕەزامەندییان نەنواند،پاشان سەرۆكی ئەوئاواییە مار پێوەی دا ،زۆر مەولیان دا بۆیان چارەسەر نەكرا. یەكێكیان ووتی: بابچینە لای ئەو پێرەی كەلەتەنیشت ئاوایەكەمان لایانداوە، بەلكو شتێكیان پێبێت،پاشان هاتن بۆ لایان،ووتیان:ئەی خەلكینە سەرگەورەكەمان مار پێوەی داوەو بۆمان چارەسەر ناكرێت،ئایا كەستان چارەسەرێكی لایە، یەكێك لەو پێرە ووتی:بەلێ بەخودا من روقیە دەكەم،بەلام والله ی چونكە ئێوەڕازی نەبوون میوانداریمان بكەن منیش بەبێ بەرامبەر كارتان بۆناكەم،پاشان ڕێكەوتن لەسەر برێك لە مەڕیان بدەنێ وەك بەرامبەر بەوكارە.پاشاەن هەستاو ڕۆیشت لەگەڵیاندا. لەسەر برینەكە تفی كردو"الحمد لله رب العالمین"واتە سورەتی فاتحەی دەخوێند ،ڕاستەوخۆ سەرگەورەكەیان چاك بۆوەودەستی كرد بەڕۆیشتن وەك بلێی زۆر گورج وگۆلانە كەهیچی نەبووبێ. دواتر ئەوانیش ئەو برە مەڕەی لەسەری ڕێكەوتبوون پێیاندا، كەگەڕایەوە ناوبرادەرەكانی،یەكێك ووت: بادابەشی بكەین،بەلام ئەوكەسەی كەڕوقیەكەی خوێند.ووتی:نەخێر،ئەم ڕووداوە بۆ پێغەمبەر دەگێڕینەوە،تا بزانین فەرمانێك دەدات. كەهاتنە لای پێغەمبەر باسەكەیان بۆگێڕایەوە،پێغەمبەر ﷺ فەرمووی:چۆن دەزانیت ئەوە ڕوقیەیە؟ پاشان

---

[1] - ئەم فەرموودەیە "بخاری "گێڕاویەتی یەوە لە كتێبی(الاجارة)لەبەشی"باب ما یعطي في الرقیة"بەژمارەی(٢٢٧٦)وەلەچەند شوێنێكی تریش هێناویێتی ، تەماشای شەرحی ئەم فەرموودەیە بكە لە(فتح الباري ٤/٥٣٢-٥٣٥)

ووتی:"بەڕاستی پێکات دابەشی بکەن،وە وەك خۆتان بەشێکش بۆ من دابنێن".

بەم شێوەیە ئەم دەرمانە کاری کردە سەر ئەو دەردەو چارەسەری کرد هەروەکو بڵێ ی توشی هیچ نەبووبێ. وەئەمە ئاسانترین چارەسەر ،جائەگەر خەڵکی بزان چارەسەرکردن بە"فاتحە"بکەن ئەوکاتە هەست بەهێزوکاریگەری یەکەی دەکەن.

وەمن خۆم بۆماوەیەکی زۆر لەشاری مەککە بووم،هەرچی یەکم تووش بهاتایە بە سورەتی"فاتحە" خۆم چارەسەردەکرد.چونکە هیچ پزیشکێکم نەدەبینی لەو شارەدا،تەنانەت هەرکەسێکیش توشی ئازارێکیش بهاتایە ڕێنمایم دەکرد کە بە"فاتحە" چارەسەری خۆی بکات،کەزۆربەیان زۆر بەخێرایی چاك دەبوونەوە.[1]

چەك بەندە لەسەر چەك بەدەستەکە

لێرەدا کارێك هەیە پێویستە وریا بین لێی، ئەویش ئەوەیە کە ئەو هەموو ئایەت وزیکرو نزایانە کە ڕوقیەو چارەسەری پێ دەکرێت، خۆی لەخودی خۆیدا چارەسەروشیفایە.بەڵام لەهەمان کاتدا پێویستی بە ورەبەرزی ومتمانەی ئەو کەسە هەیە کە ڕوقیەکە دەخوێنێت. هەروەها پێویستی بەمتمانەو ڕەزامەندی ودڵنیابوونی ئەو کەسە هەیە کەنەخۆشەو ڕوقیەکەی بۆ بەکاردەهێن. جاهەرکاتێ ئەم ڕوقیانە بەکارهات وچارەسەرو شیفایان نەدا، ئەوە پێویستە بگەڕێنەوە بۆ خودی ئەوکەسانەی کە بەم

1– نوسەر لەسەرەتای "المدارج"دا دەڵێت:سورەتی "فاتحە"گرنگی یەکی تایبەتی هەیە کەباشتر لە"فاتحە" خوای گەورە نەیهێناوەتە خوارەوە لەکتێبەکانیدا، چونکە سەرجەم واتاکانی قورئانی تێدا کۆبووەتەوە کە بەوردی بنەماکانی ناو وسیفاتەکانی خودای تێدا باس کراوە. هەروەها باس لەیەکتاپەرستی وسەلماندنی قیامەت وزەلیلی بەندەکان بۆ خوای گەورە. داواکردن وپاڕانەوە لەخودا بەگەورەترین جۆری پاڕانەوە کەبەخشینی ڕێگای ڕاستە"صراط المستقیم"وەبەردەوام بوون لەسەری ، هەروەها باس لەجۆرەکانی خەڵك دەکاتلەوانەی کە نیعمەتەکانی بەسەردا ڕژاندوون"المنعم علیە"وەئەوانەی نەفرەتیان لێ کراوەوگومڕابوونە. بۆزانیاری زیاتر بڕوانە(المدارج:١/٢٢)وە (فتح الباری:١/٢٠٩).

کاره هەستاون، یان ڕێگروبەربەستێکی بەهێز هەیەکە بووەتە مایەی شیفا نەدانیان. هەروەکو ئەم حاڵەتە لەگەڵ دەرمان وچارەسەرەکانیشدا هەیە،کەهەندێ جار سروشتی ئەوکەسە ئەو دەرمانە وەرناگرێتیان لەبەر هەربەربەستێکی تربێت، بەلآم ئەگەر ئەو سروشتە ئەودەرمانەی پەسەندوقبوڵ کردئەوا شیفای تەواو وەردەگرێت.

بەهەمان شێوەش بۆ دڵ،ئەگەر ئەوئایەت وروقیانەی بەدڵنیایی تەواو قبوڵ کرد، وەلە هەمان کاتدا ئەو کەسەی کەدەیخوێنێت خاوەن دەروونێکی هیمەت بەرز وکاریگەر بێت ئەوا دەبێتە مایەی لەناودانی ئەو دەردو نەخۆشی یە.

پاڕانەوە و نزا "الدعاء" لەگرنگترین هۆکارەکانی نەهێشتنی مەینەتی یە"المكروه"

بەهەمان شێوە پاڕانەوەو نزا باشترین وگرنگترین هۆکاری نەهێشتنی بەلآو مەینەتی یە، وەبەدەست خستنی خواستەکانە، بەلآم لەهەمان کاتدا کاریگەری پاڕانەوە بەندە بەخودی کەسەکەوە،هەندێ پاڕانەوە هەیە جێی خۆی ناگرێت هۆکاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆکارێك لەوانە: لاوازی دەروونی ئەوکەسە یاخود پەسەند نەبوونی ئەو نزایە لەلای خوای گەورە بەهۆی ئەوەی نزای شەڕ لەخەڵکی دەکات.یان لاوازی دڵ وباوەڕی ئەو کەسەیە، کەبەدڵ ودەرونی تەواو ئەو نزایە ناکات. کە هاوشێوەی تیروکەوانێکی شل وشاو وایە کەلە کاتی تیر هاویشتندا مەبەستی خۆی ناپێکێت. یاخود بەهۆی هەندێ بەربەستی تایبەتی ترەوە کەڕێگرە لە قبوڵ بوون وپەسەند بوونی ئەو نزایە ،لەوانە:خواردنی حەرام، کەڵەکە بوونی تاوان لەسەر دڵ ودەرون، زاڵ بوونی بێ ئاگایی ئارەزوو بازی بەسەریدا ،هەروەکو لە"مستدرك"ی حاکم دا هاتووە لەفەرموودەی"أبی هریرە"ﷺکە پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (ادعوا الله وأنتم موقنون بالاجابة واعلموا أن الله لايقبل دعاء من قلب غافل لاه) .

واتـــه: بپاڕێنـــەوەو داوا لـــەخوا بكـــەن بەشـێوەیەك كەتـــەواو دڵنیـابن لـــە وەڵامدانـــەوە پەسـەندبوونی، وەبـاش بـزانن كـە خـوای گـەورە پاڕانـەوە ونـزای كەسـێك پەسـەند ووەڵام ناداتـــەوە كـــەدڵ ودەروونـــی بـــێ ئاگابێـــت لـــەخوای گەورە.

جـا ئـەم دەرمانـە چارەسـەر لەناوبـەری دەردو نەخۆشـی یـە،بـەڵام بـێ ئاگـایی دڵ ودەرون لـــەخوای گـــەورە هێـــزو كاریگـــەری كـــەم دەكەنـــەوە. هـــەروەها خـــواردنی حەرامیـــشبەهەمان شـــێوە لەكاریگـــەری نـــزا كـــەم دەكاتـــەوە. هـــەروەكو لـــە"صـــحیح مـــسلم"دا هـــاتووە لەفـــەرموودەی أبـــی هـــوریرە‌ڕضي الله عنه ووتـــی: پێغەمبـــەر دەفـــەرمێت‌ﷺ: (ایهـا النـاس ،ان الله طیـب، لایقبـل الا طیبـاً وان الله أمـر المـؤمنین بمـا أمـر بـه المرسلین فقـال:یـا أیهـا الرسـل كلـوا مـن الطیبـات واعملـوا صـالحا انـي بمـا تعملـون علـیم: المؤمنـون:٥١. وقـال:"یـا أیهـا الـذین امنـوا كلـوا مـن طیبـات مـا رزقنـاكم:بقـرة:١٧٢" ،ثـم ذكـر الرجـل یطیـل الـسفر اشعث اغبر، یمـد یدیـه الى الـسماء: یـارب یـارب، مطعمـه حـرام،ومـشربه حـرام وملبـسه حـرام وغذي بالحرام،فأنى یستجاب لذلك)[1].

واتـــە: ئـەی خەڵكینـە خـوای گـەورە پاكـە ، وەشـتی پـاك وجـوان نـەبێت پەسـەندو قبـوڵی ناكـات، وەخـوای گـەورە فـەرمانی بـەباوەڕداران كـردووە بەهـەمان فـەرمانی پێغەمبـەران كەدەفـەرموێت:ئـەی پێغەمبـەران بخـۆن وبخۆنـــەوە لـــە نیعمەتـــە پـــاك وحەڵاڵـــەكانی خـــوای گـــەورە ، وەكـــرداری چاكەوچـاكەخوازی ئـەنجام بـدەن،وەمـن ئاگـەدارم بـەوەی كەئـەنجامی دەدەن. هـــەروەها دەفـــەرموێت: ئـــەی بـــاوەڕداران بخـــۆن لەونیعمەتـــە پـــاك وحەڵاڵانەی ئێمە پێمان بەخشیون.

---

1 – ئـەم فەرموودەیـە"صـحیح"ە مـسلم گێڕاویەتەولـە كتێبی زەكـات"بـاب قبـول الـصدقة مـن الكـسب الطیـب وترتیبهـا"بـەژمارەی ١٠١٥/٦٥ .وەپێـشەوا نـەوەوی دەفـەرموێت:بڕگـەی "چـۆن وەڵام دەدرێتـەوە"واتـە چـۆن وەڵامـی كەسـێك دەدرێتـەوە كـە ئەمـە ئاكـاری بێـت. وەهـەروەها دەڵێـت: ئـەو دەیـەوێت نـزاو پاڕانـەوەكانی قبـوڵ بێـت لـەلای خـوای گـەورە، پێویـستە گرنگـی بـدات بەحـەڵاڵی خـواردن وخواردنـەوەو پۆشـاك وجـل وبـەرگی.(شرح مسلم: ١٠٤/٧)چاپی دەزگای "المختار– قاهیرە".

پاشان هاتە سەرباسی پیاوێك كە ڕێگەیەكی دووری بڕیوەو جل وبەگی وقژ وڕوخساری شێواوەو دەستەكانی بۆ ئاسمان بەرز دەكاتەوە ودەڵێت: ئەی پەروەردگار ئەی پەروەردگار ، لەكاتێكدا خواردن وخواردنەوەو جل وبەرگ وپۆشاكی هەرهەمووی حەرامە، وەبەحەرامیش پەروەردەكراوە جا چۆن وەڵامی كەسێكی وادەدرێتەوە.

وە"عبدالله كوڕی پێشەوا أحمد"لە كیتابی (الزهد) دا لەباوكی یەوە دەگێڕێتەوە، كەبەنی ئیسرائیل توشی بەلایەك هاتن، ئەوانیش لەشاردەرچوونە دەروە بۆ پاڕانەوەو نزاكردن ، خوای گەورەش وەحی بۆناردن وپێی ڕاگەیاندن كە:ئێوە دەرچوونە بەرەو "الصعید" بەجەستەی پیسەوە وەدەستانێك بەرزدەكەنەوە بۆ پاڕانەوە كەسوورن لەخوێن ڕێژیدا، وەماڵەكانتان پڕكردووە لەشت ومەكی حەرام،لێرەدا من تورەیی خۆم بەسەرتاندا توند دەكەم، وەجگە لەدووری لەمنەوە هیچی تر وەدەست ناخەن.[1]

وە"أبو ذر"ﷺ دەڵێت: خواردن چەند پێویستی بەخوێ هەیە ، ئەوەندەش نزا پێویستی بە چاكە هەیە.

---

[1] – الزهد للأمام احمد –ل٦٩

پاڕانەوەونزا لە چاکترین دەرمان وچارەسەرەکانە

نزاو پاڕانەوە لەباشترین دەرمانەکانە کە دژی بەلایە،ڕووبەڕووی دەبێتەوە وچارەسەری دەکات وڕێگری دەکات لەدابەزینی و وەسوکی دەکاتەوە کەدابەزێت، وەهەروەها چەکی بڕوادارانە. هەروەکو "حاکم "لە صحیحەکەیدا لە فەرموودەی علی کوڕی ئەبی طالبرضي الله عنه دەفەرمێت: (الدعاء سلاح المؤمن، وعماد الدین ،ونورالسموات والارض) . واتە: نزاو پاڕانەوە چەکی بڕوادارانە وکۆڵەکەی ئاینەو ڕووناکی زەوی وئاسمانەکانە.[1]

حاڵی نزاو پاڕانەوە لەگەڵ بلاّدا

نزاو پاڕانەوە لەبەرامبەر بەلاّدا لە سێ حاڵەتدایە:

یەکەم: لەبەلاّکە بەهێز ترەو دووری دەخاتەوە.

دووەم: بەلاّکە بەهێزترەو زاڵ دەبێت بەسەریدا وبەلاّکە توشی کەسەکە دەبێت، هەرچەندە نزاوپاڕانەوەکە لاواز بێت ،بەلاّم بەلاّکە سوک دەکاتەوە.

سێ یەم: یاخود ڕووبەڕووی یەکتر دەوەستنەوە وهەریەکەیان ڕێگری ئەویتریان دەکات لەگەیشتنی بەشوێنی مەبەست.[2]

---

1 – ئەم فەرموودەیە لاوازە"ضعیف الأسناد"حاکم گێراویەتی یەوە(٤٩٢/١). تەماشای (السلسلة الضعیفة)ی "الألباني"بکە١٧٩. هەروەها(الکامل في الضعفاء)ی"ابن عدی ٢١٨١/٦"بکە. هەروەها بڕوانە(مجمع الزوائد: ١٤٧/١٠).

2 – ئەمە سەبارەت بە نزاو پاڕانەوە لە نەهێشتنی بەلاّدا،بەلاّم سەبارەت بەنزاوپاڕانەوەی خودی موسوڵمانان ، سێ حاڵەتی هەیە: "حافظ" پاش هێنانەوەی چەندین فەرموودە لەسەرئەوەی کەنزاوپاڕانەوەی بڕوادار ڕەت ناکرێتەوە ،بەم شێوازە:

١. یان وەلاّم دانەوەی بۆ کاتێکی تر دوادەخرێت.

٢. یاخود بەلایەکی پێ لەناو دەبرێت.

٣. یاخود وەلاّمدانەوەکەی بۆ قیامەت هەڵدەگیرێت وەك پاداشت کەئەمە باشترینیانە.

هەروەها "حافظ"دەڵێت: ئەمە بۆچوونی (داودی ابن جوزی) دەڵێت:جگە لەمانەش پێویستە باوەڕدار دەست بەرداری پاڕانەوە نەبێت چونکە بەشێکە لە پەرستن. ا٥.(فتح الباری ١٤٥/١١)بەدەستکاری یەوە.

هەروەها "حاكم"لە صەحیحەكەیدا دەگێڕێتەوە لە فەرموودەی خاتو عائیشەﷺ كە پێغەمبەری خودا دەفەرمێت: (لایغني حذر من قدر، والدعاء ینفع مما نزل ومما لم ینزل، وان البلاء لینزل فیلقاه الدعاء فیعتلجان الی یوم القیامة) [1].

واتە: وریایی و خۆپاراستن هیچ بایەخی نی یە لەقەدەردا،وەنزاوپاڕانەوە كاریگەری وسوودی هەیە بۆ ئەو شتانەی"قەدەرانەی" كە دابەزیون یاخود دانەبەزیون، وەبەلاّ دادەبەزێت بەلاّم نزاوپاڕانەوە پێشی دەگرێت تا ڕۆژی قیامەت كێبڕكێ دەكەن.

هەروەها فەرموودەی"ابن عمر"ﷺ كە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (الدعاء ینفع مما نزل ومما لم ینزل ، فعلیكم عبادالله بالدعاء) .واتە: نزاوپاڕانەوە كاریگەرو بەسوودە بۆ ئەوشتانەی هاتبێتە خوارەوە ، یان ئەوانەشی نەهاتبێتە خوارەوە، جا بەندەكانی خوا نزاوپاڕانەوەبكەن.

هەروەها فەرموودەی "ثوبان"ﷺ كە پێغەمبەرﷺفەرموویەتی: (لا یرد القدر الا الدعاء، ولایزید في العمر الا البر، وان الرجل لیحرم الرزق بالسنین یصیبه) [2].واتە: هیچ شتێك قەدەر ناگێڕێتەوە تەنها نزاوپاڕانەوە نەبێت، وەهیچ شتێكیش تەمەن درێژ ناكات تەنها چاكەكردن نەبێت، وەمرۆڤ بەهۆی تاوانەوە لەڕزق وڕۆزی بێ بەش دەبێت.

سووربوون وتكاكردن لە نزاو پاڕانەوە یەكێكە لەمەرجەكانی نزاوپاڕانەوە

سووربوون لەنزاوپاڕانەوەدا باشترین جۆری دەرمانە. و"ابن ماجە"لە (سننە) كەیدا دەگێڕێتەوە لە (أبی هریرە) ﷺ كەپێغەمبەرﷺ

1 – ئەم فەرموودەیە "ضعیف"ە لەڕووی سەنەدەوە، حاكم گێڕایەتی یەوە(٤٩٢/١) وەدەڵێت سەنەدی صحیحە بڕوانە "الجمع ١٤٦/١٠"

2– ئەم فەرموودەیە"حسن"ە بەم شێوەیە گێڕراوەتەوە(حاكم –٤٩٣/١)وە(امام احمد ٢٨٢,٢٨٠,٢٧٧/٥) وەابن ماجە والبانی دەڵێن:حسنە (السلسلە الصحیحە/١٥٤)

دەفــەرمێت: (مــن لم يــسأل الله يغـضب عليــه) .[1] واتــە: هەرکەسـێك لــەخوای گەورە نەپاڕێتەوە خودا لێی تورە دەبێت.

وەلــە "صــحيح الحــاكم"دا هــاتووە لەفــەرموودەی "أنــس"ﷺ کــە پێغەمبــەری خــوداﷺ دەفــەرمێت: (لاتعجـزوا في الـدعاء، فإنــه لايهلـك مـع الـدعاء أحـد) .[2] واتــە:دەسەوەســان نــەبن لەنزاکردنـدا، چـونکە هـیچ کەسـێك لەگەڵ نزاکردندا تیاناچێت.

وەلــە (الاوزاعــی) لــە (الزهـری) لـە (عـروة) لــە (عائيـشه) دەگێڕێتــەوە، کەپێغەمبــەرﷺ فەرموويــەتی: (ان الله يحـب الملحـين في الـدعاء) واتــە: خـوای گەورە ئەو کەسانەی خۆش دەوێت کەزۆر تکا دەکەن وسووربن لەسەری.

وەپێــشەوا (امــام احمــد) لــە کتــێبی"الزهـد"دا لــە ســەرزاری (قتــادە) دەگێڕێتــەوە کــە (مـورق) وتوويــەتی: مــن پــێم وايــە تاکــە نمونەيــەك بـشێت بۆدەرخــستنی حــاڵ بــڕواداران ئــەو نمونەيــە کــە مرۆڤــی بــاوەڕدار لەناودەريايــەك دايــە لەســەر پارچــەتەختەيەك،هــەر هاواردەکـات ودەپاڕێتــەوە —خودا، خوایە.بەڵکو ڕزگاری بکات.[3]

خێراو پەلەنەکردن لەوەڵامدانەوەی نزاوپاڕانەوە

يــەکێك لــە بــەڵاکانی نــەمانی کاريگــەری پاڕانــەوە لەســەر بەنـدەکان، بـريتی يــە لــەوەی کــە دەيــەوێت زۆر بــەخێرايی وەڵامــی بدرێتــەوە. کــە وەڵامدانەوەکــە دوا دەکــەوێت ، چـيتر دەسـت بــەرداری پاڕانــەوە دەبێـت. نمونــەی ئەمــە وەك کەسـێك وايــە کــە نــەمامێك يــان درختێـك دەڕوێنێـت بــەردەوام ئـاوی دەدات، کــەکاتێك دەبينێــت گەشــەکردنی تۆزێــك ســستە ،وازی لــێ دێنێــت. وەلــە صــحيح البخــاری ئــەم فەرموودەيــەی هێناوەتــەوە کــە پێغەمبــەر

---

1 – ئــەم فەرموودەيــە حــسنە ابــن ماجــە بــەژمارەی(٣٨٢٨) وە(امـام احمـد ٢/٤٤٣– ٤٧٧) وە (حـاکم ١/٤٩١) و (ترمـذي) بەصـحيح نـاوی بـردووە وە(ألبـانی)بـە حـسن نـاوی بـردووە. بڕوانە (الصحيحيه /٢٦٥٤).

2 – ئــەم فەرموودەيــە "ضـعيف الاسـناده"ئەمانــە گێڕايانــەتوە:(حـاکم ١/٤٩٤) وە (ابـن حبـان ٢٣٩٨) وە (ابن عدی) لە کامل في الضعفاء ٥/١٣ هێناويتی.

3 –(الزهد لأمام احمد ص٣٠٥)

ﷺدەفەرمێت: (يستجاب لأحدكم ما لم يعجل ،يقول دعوت فلم يستجيب لي) [1]

واتە: خوای گەورە وەڵامی نزاوپاڕانەوەکانتان دەداتەوەوقبوڵی دەکات.تەنها لەوکاتانەدا نەبێت کە پەلە بکات لەوەڵامدانەوەی وبڵێیت پاڕامەوە لەخوای گەورە بەڵام وەڵامی نەدامەوە.

وەلە (صحيح مسلم) دا ئەم فەرموودەیەی هێناوەتەوە کە پێغەمبەرﷺدەفەرمێت: (لايزال يستجاب للعبد مالم يدع بإثم أو قطيعة رحم، مالم يستعجل ، قيل يا رسول الله ما الاستعجال؟قال: يقول: قد دعوت وقد دعوت ،فلم أر يستجب لي، فيستحسر عند ذلك ويدع الدعاء) [2]. واتە: بەردەوام خوای گەورە وەڵامی پاڕانەوکانی بەندەکەی دەداتەوەو قبوڵی دەکات، بەمەرجێك دوعای شەڕو خراپەو پەیوەندی پچڕین نەکات وەهەروەها پەلە نەکات. ووتیان ئەی پێغەمبەری خودا:پەلەکردن چی یە؟ فەرمووی: بڵێت ئەوەندە پاڕامەوە ،بەڵام نەمبینی وەڵامم بدرێتەوە، ئیتر دەست بەرداری پاڕانەوە دەبێت و وازی لێ دێنێت.

وە لە""مسند""ی پێشەوا"احمد"دا هاتووە لەفەرموودەی "أنس"ﷺ کە پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (لايزال العبد بخير مالم يستعجل ، قالوا يارسول الله كيف يستعجل؟ قالﷺ:يقول: قد دعوت ربي فلم يستجيب لي) [3]. واتە: بەردەوام بەندە چاکەو لەخێردایە تا پەلە نەکات. ووتیان ئەی پێغەمبەری خودا ،پەلە کردن چی یە؟ پێغەمبەریش فەرمووی: بڵێت: لە خوای گەورە پاڕامەوە کەچی وەڵامی نەدامەوەو قبوڵی نەکرد.

---

1 -(بخاری)لە کتابی"الدعوات"بەژمارەی(٦٣٤٠) وە (مسلم) لە کتێی (الذکر والدعاء) بەژمارەی (٢٧٣٥/٩٠)گێرایانەتەوە.

2 - (مسلم) بەژمارەی(١٧/٥٥-نووی)گێڕایەتی یەوە: وەواتای يستحسر واتە دەست لەپاڕانەوە هەڵدەگرێت،بڕوانە سورەتی(الانبياء:١٩)وە ئەوەوی دەڵێت پێویستە دەست لەدوعا هەڵنەگرین وقەلەی قبول بوونمان نەبێت(شرح مسلم:١٧/٥٥).

3 - ئەم فەرموودەیە(ضعيف الأسناد وهو صحيح لغيره)،(احمد: ٣/٢١٠،١٩٣) (الهيثمي، المجمع: ١٠/١٤٧).

بەدڵ پاڕانەوەو مەرجەکانی تری پاڕانەوە

جا ئەگەر لەگەڵ پاڕانەوەدا ئەم شتانە یەك بگرێت:

١. "بەدڵ پاڕانەوە"واتە ئامادە بوونی دڵ بەشێوەیەکی دروست لەپاڕانەوەدا.

٢. لە کاتە شیاوەکاندا بێت کەتیایدا پاڕانەوە قبوڵ دەکرێت کە شەش کاتە کەبریتین لە (سێ یەکی شەو ، پێش نوێژی بەیانی، لەکاتی بانگ وقامەت کردندا، وەپێش نوێژە فەرزەکان، لەکاتی سەرکەوتنی ووتاربێژ بۆ میمبەر لەڕۆژی هەینیدا تاکاتی تەواو بوونی نوێژ لەو ڕۆژەدا، وەدواکات لە پاش عەسردا) .

٣. بوونی خشوع و زەلیلی لەدڵ و خۆ بەبچوك زانین و ملکەچانە لەبەردەست خوای مەزندا.

٤. ڕوو کردنە ڕوگە"قیبلە".

٥. پاك وخاوێن بێت"دەست بەدەست نوێژ بێت".

٦. وەبەرزکردنەوەی دەستەکان.

٧. وەسەرەتای دەست پێکی بەسوپاس کردنی خوابێت.

٨. پاشان سلاوات دان لەسەرگیانی پاکی پێغەمبەرﷺ.

٩. پاشان داواکردنی لێ خۆشبوون وگەڕانەوە بۆ لای.

١٠. پاشان بێتە سەرداواکردنی مەبەستەکەی.

١١. پاڕانەوە بە تەوەسل کردن بەناووسیفاتە جوانەکان و تاك وتەنهایی خوای گەورە.

١٢. پاشتر بڕیاری صدقە وخێرێك بدە، ئەنجامی بدە.

جا ئەم پاڕانەوەیە لەوەناچێت ڕەد بکرێتەوە، بەتایبەتی گەر بێتوو لەو پاڕانەوانە بێت کە پێغەمبەری خوداﷺ هەواڵی داوە کەقبوڵ دەبێت، کەناوی مەزنی خودای گەورەی لەخۆگرتووە.

ئەو نزاوپاڕانەوانەی کەناوی مەزنی خودای تێدایە

لەوانە ئەوەی کەلە (سنن وصحیح) ی "ابن حبان"هاتووە لەفەرموودەی "عبدالله بن بریدە"کە لەباوکی یەوە دەیگێڕێتەوە کە

پێغەمبەری خودا گوێی لەپیاوێك بوو دەیووت: (اللهم أني أسألك باني أشهد أنك أنت الله لا اله الا انت ، الاحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوأ أحد، فقالﷺ: "لقد سأل الله بأسم الذي اذا سئل به اعطى واذا دعي به أجاب"، وفي لفظ:لقد سألت الله بأسمه الأعظم) .[1]

واتە: (ئەی خودایە من لێت دەپاڕێمەوە وشایەتی دەدەم کە هیچ خوایەك نی یە بەحەق وشایەنی پەرستن بێت تەنها تۆ جێی نەبێت، تەنها تۆ ڕازو نیازی ، کەنە لەدایك بوویتەو نەکەسیشت لێ لەدایك ئەبێت، وەبەتاك وتەنهاو بێ هاوەڵیت. پێغەمبەرﷺ فەرمووی:بەڕاستی بەناوی مەزنی گەورەی خودا پاڕایەوە کەئەگەر پێی بپاڕێتەوە ، وەڵامت دەداتەوەو داوای هەرشتێکی لێ بکەیت بۆت جێ بەجێ دەکات) .

وەلە"سنن"و"صحيح ابن حبان"دا هاتووە لەفەرموودەی "أنس بن مالك" ﷺکە پێغەمبەری خوداﷺ دانیشتبوو وەپیاوێك نوێژی دەکردو ووتی: (اللهم اني اسألك بان لك الحمد، لا إله إلا أنت المنان وبديع السموات والارض، ياذا الجلال والاكرام، ياحي ويا قيوم، فقال النبيﷺ: "لقد دعاء الله باسمه العظيم، الذي اذا دعي به أجاب، واذا سئل به اعطى") .[2]

واتە: خودایە لێت دەپاڕێمەوەدەشزانم کەبە تەنها شایەنی سوپاس وستایشیت وەهیچ خودایەك نی یە بەحەق شایەنی پەرستن بێت تەنها تۆ نەبێت، کەبەدیهێنەری ئاسمانەکان وزەویت، ئەی خاوەن شکۆو ڕێز ، ئەی هەمیشە زیندووڕاوەستاو.پێغەمبەر ﷺفەرمووی: "بەڕاستی بەناوی مەزنی خودا پاڕایتەوە، کەئەگەر پێی بپاڕێیتەوە وەڵامت دەداتەوە، چی لێ داوا بکەیت جێ بەجێی دەکات".

---

[1] – ئەم فەرموودەیە "حسن"ە ابن حبان لە "صحيحه/٢٣٨٣"وە"الامام احمد"لە "مسند، ٥/٣٠٦٠" وە "الترمذي ٣٤٧٥"و(ابو داود ١٤٩٣)وصحيحه الالباني.

[2] – ئەم فەرموودەیە"حسن"ە (الامام احمد ٣/١٥٨)و (ابن حبان ٢٣٨٢)و(حاكم ١/٥٠٣-٥٠٤ وصحيحه)گێڕاویانەتەوە وە(البانی)بە صحیحی لەقەڵەم دەدا(التوسل ص/٣٤).

هــەروەها فەرموودەكــە پێــشەوا"امــام احمــد"دەریهێنــاوە وەلــە "جــامع الترمــذي"لـــە فـــەرموودەی"اسمـــاء بـــن یزیـــد"ﷺ كەپێغەمبـــەر فەرموویـــەتیﷺ: (اســم الله الأعظــم في هــاتين الآتــين "وإلهكــم إلــه واحــد لا إلــه إلا هــو الــرحمن الــرحيم...بقــرة:١٦٣" وفاتحــة آل عمــران"ألم ★ الله لا إلــه إلا هــو الحــي القيــوم".) [1] وە ترمــذي دەلێــت ئــەم فەرموودەیــە صــحيح) ە.

واتــە: نــاوی مــەزنی خــودای گــەورە لــەم دوو ئایەتــە پیرۆزەدایــە: ســورەتی بقــرە:١٦٣..واتــە"پــەروەردگاری ئێــوە خودایــەكی تــاك وتەنهایــە، هــیچ خودایــەك نــی یــە تــەنها ئــەو نــەبێت كەبەخــشندەو میهرەبانــە". وەســەرەتای ســورەتی آل عمــران كــە واتاكــەی:"الم * الله خودایــەو هــیچ خودایــەك نــی یــە تەنها ئەو نەبێت كەهەمیشە زیندو وڕاوەستاوە".

هــەروەها لــە (مــسند) ی امــام احمــد و لــە (صــحيح حــاك) مــدا هــاتووە لــە فــەرموودەی "ابــو هــوریرە"و"انــس بــن مالــك"و"ربیعــە بــن عــامر"ﷺ كــە پێغەمبــەرﷺفەرموویــەتی: (الظــوا بيــا ذا الجــلال والأكــرام) [2] واتــە: دەســتی پێــوە بگــرن بــەردەوام بــن لەســەری وخۆتــانی پێــوە هەڵواســن بــەخاوەنی ڕێــز وشــكۆمەندی یــەوە. واتــە خۆتــان هەڵبواســن ودەســت بگــرن بــەخاوەنی ڕێــز وشكۆمەندەوە.

وەلــە "جــامع الترمــذي"دا هــاتووە لەفــەرموودەی (ابــی هریــرة) ﷺدەفــەرمێت: (ان الــنبيﷺ اذا اهمــه امــر رفــع راســه الى الــسماء ، واذا أجتهــد في الــدعاء قــال:يــاحي يــا قيــوم) .[3] واتــە: ئەگــەر هــەركارێك بەلایپێغەمبــەرەوە گــرنگ بوایەســەری بــەرز دەكردەوەبــۆ ئاسمــان ، وەئەگەر قوڵ ببوایەتەوە لە پاڕانەوەدا دەیفەرموو: یاحی یاقیوم.

---

[1] – ئــەم فەرموودەیــە"حــسنە" (ترمــذي ٣٤٧٨)و (ابــو داود ١٤٩٦) و(امــام احمــد ٤١٦/٦)گێڕاویانەتەوە.

[2] – ئــەم فەرموودەیــە"حــسن لغــيرە"(امــام احمــد ١٧٧/٤)و(حــاكم٤٩٨/١)و(الترمــذي ٥٣٩/٥:

[3] – ئەم فەرمودەیە"حسن"ە (ترمذي)گێڕاویەتی یەوە بەژمارەی(٣٤٣٦).

هـەروەها لەهـەمان سەرچـاوەی پێشوودا هـاتووە لەفـەرموودەی"انـس بـن مالـك"ﷺ دەڵێـت: (اذا كـان الـنبيﷺ اذا حزبـه امـر، قـال:يـا حـي يـاقيوم برحمتـك اسـتغيث) [1] واتــە: ئەگــەر كارێــك پێغەمبــەری ســەرقاڵ بكردايــە "حزبـە"دەیفـەرموو: (يـا حـي يـاقيوم برحمتـك اسـتغيث) واتـە: ئـەی خـودای هەمیشە زیندوو ڕاوەستاو من پەنا بۆ ڕەحمەتت دەبەم.

وەدەڵێــت:لــە"صــحيح الحــاكم"دا هــاتووە لــە فــەرموودەی "أبــی أمامــە"ﷺ كــە پێغەمبــەر فەرموویــەتیﷺ: (اســم الله الأعظــم في ثــلاث ســورة القــران: البقــرة، وآل عمــران، وطــه) [2]. واتــە: نــاوی مــەزنی خـودای گەورە لە سێ سورەتی قورئانی پیرۆزدا هاتووە: بقره،آل عمران، طه.

قاسم دەڵێت:پشكنيم بۆم ڕوون بووەوە كە ئایەتی (الحی القیوم) ە.

وەلــە (جــامع الترمــذي) و (صــحيح الحــاكم) دا هــاتووە لەفــەرموودەی (ســعد بــن أبــی وقــاص) ﷺ كــە پێغەمبــەر ﷺفەرموویــەتی: (دعــوة ذي النـون، اذا دعـا وهـو في بطـن الحـوت: ان لاإلـه الا أنـت سبحانك انـي كنـت مـن الظـالمين: الأنبيــاء:٨٧. إنــه لم يــدع بهــا مــسلم في شــيء قــط الا اســتجاب الله لــه) [3]. واتــە: نــزاو پاڕانەوەكــەی"ذی النــون–واتــە یونــسی پێغەمبــەر"كەلــەناو ســكی نەهەنگەكــەدا پاڕایــەوە فــەرمووی: ان لا الــه الا انــت ســبحانك انــي كنـت مـن الظـالمين... واتـە: هـیچ خـوداو پەرسـتراوێك نـی یـە بەڕاسـت ،تـەنها تۆ نـەبێت، پـاك وبـێ گـەردی بـۆ تـۆ، مـن یـەكێك بـووم لەستەمكاران. جـا هـەر موســوڵمانێك بــەم نزایــە بپاڕێتــەوەخوای گــەورە قبــوڵی دەكــات و وەڵامــی دەداتەوە.

---

[1] – ئــــەم فەرموودەیــــە"حــــسن"ە ،(ترمــــذي: ٣٥٢٤)وە(حــــاكم–٥٠٩/١) گێڕاویانەتــــەوە وە(الالـباني)بە حسن ی داناوە (التوسل:ص٣٤).

[2] – ئــــەم فەرموودەیــــە"حــــسن"ە، (حــــاكم –٥٠٥/١)گێڕاویــــەتی یــــەوە(السلــــسله الصحيحه/٧٤٦).

[3] – ئــــەم فەرموودەیــــە صحــــسحه، (ترمــــذي /٣٥٠٥)و(الحــــاكم:٣٨٢/٢)و(امــــام احمــــد ١٧٠/١)و(البهيقي ٣٥٥/١)ڕیوایەتیان كردووە.

وەلە"مستدرك الحاكم"دا هاتووە لە فەرموودەی (سعد) ﷺ کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووێت: (الا اخبركم بشيء اذا نزل برجل منكم أمر مهم فدعا به يفرج الله عنه؟ دعاء ذي النون)[1]. واتە: ئایا شتێکتان پێ بڵێم ئەگەر پیاوێك لەئێوە توشی شتێك هات بەوە نزا بکات خوای گەورە دەرگای لێ دەکاتەوە ورزگاری دەکات؟ ئەویش نزای یونسی پێغەمبەرە.

هەروەها لە"صحيح حاكم"دا هاتووە کە هەر"سعد"گوێی لە پێغەمبەری خودا بووە فەرموویەتی: (هل أدلكم على أسم الله الأعظم؟ دعاء ليونس. قال رجل: يارسول الله ، هل كانت يونس خاصة؟فقال ﷺ:الم تسمع قوله تعالى: فأستجبنا له...الأنبياء:٨٨.. فأيها مسلم دعا بها في مرضه اربعين مرة فمات في مرضة ذلك اعطي أجر شهيد، وان برىء بريء معفورا له)[2] واتە: ئایا ناوی مەزنی خوای گەورەتان پێ بڵێم؟ کەبریتی یە لە نزای یونس. پیاوێك ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا ئەم نزایە تایبەت نەبووە بەحەزرەتی یونسەوە؟ پێغەمبەری خودا ﷺ دەفەرمێت:ئایا ئەم ئایەتەی خوای گەورەت نەبیستووە کەدەفەرمووێت: ئێمە وەڵامی ئەومان دایەوە...... هەر موسوڵمانێك لەکاتی نەخۆشیدا چل جار بیخوێنێت جائەگەر بمرێت ئەوە پلەی شەهیدی هەیە، وەئەگەر چاك بۆوە ئەوا خوای گەورە لێی خۆش دەبێت.

وەلە"صحيحين"دا هاتووە لەفەرموودەی "ابن عباس"ﷺکەلەکاتی ناخۆشی وقەیراندا پێغەمبەری خودا دەیفەرموو: (لا اله الا الله العظيم الحليم، لااله الا الله رب العرش العظيم، لا اله الا الله رب السموات السبع ورب الارض ورب العرش الكريم)[3]. واتە: هیچ پەرستراوێك نییە بەحەق

---

[1] – ئەم فەرموودەیە صەحیح(حاكم)گێراویەتی یەوە(٥٠٥/١)

[2] – ئەم فەرموودەیە"حسن"ە ، (حاكم ٥٠١/١)بەسەنەدێکی لاواز گێڕاو یەتی یەوە، هەروەها (حافظ)لە(فتح ١٥١/١١)وە بێ دەنگ بووە لەسەری.

[3] –ئەم فەرموودەیە صەحیحە،(بخاری ٦٣٤٥)و(مسلم ٢٧٣٠/٨٣). ئەوەوی دەڵێت: پێویستە ئەم فەرموودە نایابە لەکاتی قەیرانەکاندا بوترێت.

تـەنها الله نـەبێت کەمـەزن وبەسـۆزە، هـیچ پەرسـتراوێك نیـە بەحـەق تـەنها الله نـەبێت، کـەخاوەنی عـەرش- کۆشـکی مەزنـە، هـیچ پەرسـتراوێك نـی یـە بەحـەق تـەنها الله نـەبێت کەپـەروەردگاری هـەر حـەوت ئاسمانـەکان وەزەوی یە وخاوەنی عەرشی بەرزو مەزنە.

وەلـە "مـسند"ی امـام أحمـد دا هـاتووە لـە فـەرموودەی (علـي بـن ابـي طالـب) رضي الله عنه کەفەرموویـەتی: (پێغەمبـەری خـودا فێـری کـردووم ئەگـەر کێـشەوقەیرانێك رووی تێکـردم بڵـێم: لا الـه إلا الله الحلـیم الکـریم، سـبحان الله تبـارك الله رب العـرش العظـیم، والحمـد لله رب العـالمین) [1]. واتـە: هـیچ پەرسـتراوێك نییـە بەحـەق تـەنها الله نـەبێت کەهەمیشە بەسـۆزو بـەڕێزە، پـاك وبێگـەردی بـۆ خـوای گـەورەوتبارك خـاوەنی عەرشـی-کۆشـکی مـەزن، سوپاس وستایش بۆ پەروەردگاری جیهان.

وەهـەروەها لـە"مـسند" دا هاتووەلەفـەرموودەی (عبـدالله بـن مـسعود) رضي الله عنه کەپێغەمبـەری خـوداﷺ فەرموویـەتی: (مـا اصـاب احـداً قـط هـم ولاحـزن فقـال: "اللـهم أنـي عبـدك وابـن عبـدك ابـن أمتـك ،ناصـيتي بيـدك،مـاض في حكمـك، عـدل في قـضاؤك،اسـألك اللـهم بكـل أسـم هـو لـك، سميـت بـه نفـسك ، او علمتـه أحـد مـن خلقـك،أو أنزلتـه في كتابـك، او اسـتأثرت بـه في علـم الغيـب عنـدك، ان تجعـل القـرآن العظـيم ربيـع قلبي، ونـور صـدري، وجـلاء حزنـي،وذهـاب همـي الا ذهـب الله عزوجـل همـه وحزنـه،وابدلـه مكانـه فرحـا"،فقيـل يـا رسـول الله ،الا نتعلمهـا ؟

وە(طـبری) دەڵێـت: سـەلەف سـاڵح هەمیـشە دەیـان خوێنـد ، بـەدوعای کـرب- ناسـراوە، جائەگەر کەسێك بڵێت : ئەمە یادو زیکرە نەك نزا. ئەوا وەڵامەکەی بەم شێوەیەیە:
یەکـەم: بـەم یـادو زیکـرە سـەرەتای نزاکـەت دەسـت پـێ بکـە، پاشـان باسـی خواستەکەی خۆت بکە.
دووەم: وەڵامـی (سـفیان بـن عیینـە) کـە ووتـی ئایـا نـەتان بیـستووە کـە خـوای گـەورە لەفەرمودەی قودسیدا فەرموویـەتی: (مـن شـفع ذکـری، مـن مـسألتي أعطیتـه افـضل مـا أعطـی الـسائلین.)واتـە: هەرکەسـێ یـادی مـن سـەرقاڵی بکـات وەنەپەرژێتـە سـەر نزاوپاڕانـەوە لـێم، ئەوا من بەشی دەدەم لەو بەشەی کە بەباشترین نزاکەرانی دەبەخشم.

[1] – ئـەم فەرموودەیـە"حـسن"ە ،(امـام احمـد ۱/۹۱-۹٤)و (حـاکم ۱/۵۰۸)گێڕاویانەتـەوە ، ووتی ڕاستە لەسەر مەرجی"مسلم".

قــالﷺ:بلــى ينبغــي لمــن سمعهــا ان يتعلمهــا) [١]. واتــه: هەرکەســێك توشــی ناخۆشــی وخەفــەتێك هــات بڵێــت: خوایــە گیــان ،مــن بەنــدەی تــۆم، کــوڕی بەنــدەی تــۆ وکــوڕی دایکــێکم کەبەنــدەی تۆیــە، چارەنوســی مــن بەدەســتی میهرەبــانی تۆیــە، بڕیــاری تــۆ بەســەرمندا بــەجێ یــە، دادپــەروەری تــۆ لەبڕیارەکانتــدا کەبەســەرمندا جــێ بــەجێ وڕەوایــە، خوایــە گیــان لێــت دەپاڕێمــەوە ونزادەکــەم بەهەرهــەموو ناوەجوانــەکانت کەلــەخۆت نــاوە، یــاخود فێــری یــەکێك لەدروســت کراوەکانــت کــردووە، یــان لــەقورئانی پــیرۆزدا نــاوت بــردووە،یــاخود لــەلای میهرەبــانی خــۆت پــەنهانت کــردووە. کــەقورئانی مــەزن وپێــز بکەیتــە بــەهاری دڵــم ورووونــاکی ســنگم ودەروونم، وەڕەوێنــەرەوەی خەمــەکانم. ئــەوا خــوای گــەورە لەناخۆشــی وخەمەکــەی ڕزگــاری دەکــات ولــەبریا خۆشــی وشــادی پــێ دەبەخــشێت. ووتیــان: ئــەی پێغەمبــەری خــوداﷺ ئایــا فێــری نــەبین؟ پێغەمبــەرﷺ فــەرمووی: بــەڵێ پێویستە هەرکەسێك بیستی فێری ببێت ولەبەری بکات.

وە"ابــن مــسعود"دەڵێــت: هــەر پێغەمبــەرێك توشــی قــەیرانێك هاتبێــت ڕاستەوخۆ پەنایان بردۆتە بەر "سبحان الله"کردن.

(ابــن ابــی الــدنیا) لــە کتــێبی (المجــابین) دا لەپلەوپایــەی"الــدعاو"دا ئــەم ڕووداوە دەگێڕێتەوەکــە "حــسن"ە ڕەحمــەتی خــوای لێبێــت.دەڵێــت: پیاوێــك لــەهاوەڵانی پێغەمبــەری خــوداﷺ کەلــە ئەنــصاریەکان بــوو بــە"ابــا معلــق"ناســرابوو، ئــەم پیــاوە بــەپارەی خــۆی وکەســانی تــریش بازرگــانی دەکــــرد وشــــوێنان دەگــــەڕا، وەکەســــێکی خــــاوەن وەرع وخوانــــاس بــوو،جارێکیــان چــەتە ودزێــك بەچــەکەوە ڕێگــەی لــێ دەگرێــت وپێــی دەڵێــت: چــیت پێیــە دایبنێ، چونکە دەت کوژم. ئــەویش دەڵێــت چــیت دەوێــت لــەپارە ببیــەو چــیت داوە لەکوشــتنم؟ دزەکــەش ووتــی پــارەم ناوێــت، مەبەســتم کوشــتنەتە. بازرگانەکــەش ووتــی: ئەگــەر هــەر ســوورێت ئــەوا مۆڵــەتم بــدە تــا چــوار ڕکــات نوێــژ بکــەم. دزەکــەش ووتــی چــەندت دەوێــت نوێــژ بکــە.

---

[1] – ئــــەم فەرموودەیــــە"صــــحیح"ە، (احمـــد ١/٣٩١-٤٥٢)وە (حـــاکم ١/٥٠٩)بڕوانـــە "السلسله الصحیحه الالبانی -١٩٩".

بازرگانەکەش دەست نوێژی گرت وچوار ڕکات نوێژی کرد، لەدوا سوجدەیدا ووتی: (یاودود یاودود، یا ذي العرش المجید، یا فعال لما ترید،أسألك بعزك الذي لا یرام،وبملك الذي لایضام، وبنورك الذي ملأ أرکان عرشك. ان تکفي شر هذا اللص، یا مغیث أغثني ، یامغیث أغثني... ثلاث مرات) . واتە:ئەی بەڕەحم و بەسۆز ئەی خاوەن کۆشکی مەزن

ئەی ئەو خوایەی کە چیت بوێت دەیکەیت ،لێت دەپاڕێمەوەبەگەورەیت کە کەس پێت ناگات.

وە بەو موڵکەت کەهیچ کاتێك کەم ناکات و بەراورد ناکرێت، وەبە نوورو ڕوناکیت کە هەموو گۆشەکانی کۆشکی مەزنی گرتۆتەوە کەلەشەڕی ئەم چەتەیە (دزە) بمپارێزیت ،ئەی فریاد ڕەس فریام کەوە. ئەی فریاد ڕەس فریام کەوە (سێ جار) .لەم کاتەدا سوارچاکێك بەچەکێکەوە دەرکەوت و ڕوەو چەتەکە هات ولەپڕدا لێی داو کوشتی.بازرگانەکەش ووتی باوك ودایکم بەقوربانت بێت تۆ کێیت ئەویش ووتی:خوای گەورە منی نارد بۆ فریاکەوتنی تۆ.

من فریشتەیەکم لەفریشتەکانی ئاسمانی چوارەم.لەیەکەم نزاو پاڕانەوەت دەرگاکانی ئاسمان دەنگەدەنگیان تێ کەوت لە پاڕانەوەی دووەمت پشێویەکی لە نێو فریشتەکاندا نایەوە.وەلەپاڕانەوەی سێ یەمدا بەمنیان ووت: نزای بەڵادارە لێ قەوماوە منیش لەخوا پاڕامەوە کە ئەرکی کوشتنی ئەو (دزە) بە من بسپێرن.[1]

وە (حسن) دەڵێت:هەرکەسێ دەست نوێژ بگرێت وچوار رکات نوێژ بکات و ئەم نزاو پاڕانەوەیە بکات ئەوا خوای گەورە وەڵامی دەداتەوە جا چ بەڵادار بێت یان بێ بەڵابێت

---

[1] -ئەم ڕووداوە"ضعیف"ە لەسەنەدا.(مجابی الدعوه. ص٦٣٦٤)بڕوانە(الاصابە٤-١٨٢) و (اسدالغابە ٦/٢٩٥).

نهێنیەکانی نزاوپاڕانەوە

زۆر جار هەندێ نزاو پاڕانەوە دەبینیت کەکەسانێك پێی پاڕانەتەوە.جا خوای گەورە یان بەهۆی جۆری کێشەو کەسەکە قبوڵی کردوە.یاخود ڕێکەوتی یەکێك لەوکاتە کەنزای تێدا قبوڵ دەبێت.یان خوای گەورە لەبری چاکەیەك کەئەو کەسە ئەنجامی داوە.ئەو نزایەی قبوڵ کردوە.ئیتر خەڵکی وادەزانێت نهێنی قبوڵ بونی ئەو نزایە لە ووتەو وشەکانیدایە کەپێی پاڕانەتەوە.ئیتر ئەو ووتانە بەکاردەهێنن لەنزاکانیاندا.

هەروەکو کەسێك لەکاتێکی شیاودا جۆرە دەرمانێك بەکاردەهێنێت بۆ نەخۆشیەك چارەسەری دەکات دواتر کەسانی تر هەمان جۆری دەرمان بەکاردەهێنن بۆ نەخۆشیەکانیان وادەزانن چارەسەری هەموو نەخۆشیەك دەکات.کەئەمەش خۆی لەخۆی دا هەڵەیەو زۆر کەس تیایدا بەهەڵەدا چوونە دوور نییە ئەو نزایە لە تەنیشت یان لەسەر گۆڕی کەسێك دا گیرا بووبێت ئیتر کەسانی نەفام وادەزانێت نهێنیەکە دەگەڕێتەوە بۆ جۆری نزاو دڵپاکی ودەروونی کەسەکەو شێوازی نزاکردنەکە، جائەگەر لەیەکێك لەماڵەکانی خودا بێت باشترە لای خوای گەورە.

چەك بەخاوەنەکەی کەوتووە

نزاوپاڕانەوەکان نمونەی چەکن، وەچەکیش بەخاوەنەکەی کەوتووە، نەك تەنها بەچەکەکە. جا هەرکاتێك چەکەکە باش بێت ، وەهەڵگرەکەی "خاوەنەکەی"بازو دەست ومشتی چاك بێت وبەربەستی نەبێت، باشتر دوژمن دەپێکێت.

جا کام لەم سێ هۆکارە بوونی نەما ، ئەوکاریگەریە کەمتر دەبێتەوە. واتە ئەگەر ووشەکانی نزاکە باش نەبێت وئەوکەسەی کەدەپاڕێتەوە دڵ ودەروون وهۆشی یەك نەخات، وەڕێگری یەك هەبێت لەقبوڵ بوونی نزاکە ،ئەوا کاریگەری نابێت.

لەنێوان نزاو قەدەردا

لێرەدا پرسیارێکی باو هەیە لە نێوان خەڵکیدا ئەویش ئەوەیە کەئەگەر لەقەدەردا لەسەر کەسێك شتێك نوسرابێت، ئیتر ڕوودەدات جا ئیتر نزابکات یان نەیکات.هیچ کاریگەری نی یە. وەهەروەها بەپێچەوانەوە ، ئەگەر لەسەری نەنوسرابێت ئەوا ڕوونادات ،جا نزا بکات یان نا.

پێڕێك پێیان وایە کەناوەڕۆکی ئەم پرسیارە ڕاستە و وەدەست بەرداری نزاوپاڕانەوە بوونە، جا ئەم پێرە لەگەڵ نەفامی وگومڕایاندا پێچەوانەن،چونکە ئەوان دەست گرتن بەهۆکارەکان "الاسباب"ڕەد دەکەنەوە.

جا ئەگەر بەیەکێکیان بوترێت:ئەگەر تێری نوسرابێت لەسەرت کە قەدەرە، ئەوا ڕوودەدات ئیتر نان بخۆیت یان نەیخۆیت، وەبەپێچەوانەشەوە ئەگەر منداڵ بوون قەدەربێت ،ئەوا ڕوودەدات ئەگەر بچینەلای خێزانەکانمان یان نا، وەبەپێچەوانەوە. جائیتر پێویستمان بە پرۆسەی هاوسەرگیری وژن هێنان نی یە؟!

ئایا هیچ مرۆڤێکی خاوەن ژیر ئەمەدەڵێت؟!

تەنانەت ئاژەڵەکان وگیانلەبەرەکانیش ئەمانە ناڵێن. کەدەزانن بەردەوام بوونی ژیان بەندە بەدەست گرتن بەهۆکارەکانەوە، بگرە ئەو پێرە لەئاژەڵ کەمترن.

وەهەندێکی تر ژیری خۆیان بەوەدەرخەن کەدەڵێین: نزاوپاڕنەوەو سەرقاڵ بوون پێوەی لەڕووی پەرستنەوە خوای گەورە پاداشتی لەسەردەداتەوە. بەڵام هیچ کاریگەری یەکی نی یە لەسەر ڕووداوەکان وداواکان جێ بەجێ نابن.

لێرەدا هیچ جیاوازیەك نی یە لەنێوان ئەم پێرەو ئەوانەی پێشوودا ، هەروەکو بڵێت کاریگەری نزاوپاڕانەوە وەك بوونی نەبێت وایە.

پێڕێکی لەمانە ژیرتر دەڵێن: نزاوپاڕانەوە نیشانەوبەڵگەیەکن کەخوای گەورە تەرخانی کردووە بۆ جێ بەجێ بوونی پێویستیەکان. واتە هەرکاتێك خوای گەورە کەسانێکی سەرکەوتوو کرد کەنزاوپاڕانەوە بکەن،

ئـەوا بەڵگـەی ئەوەیـە ئـەوکارە جـێ بـەجێ بـووە. هـەروەکو کاتێـك کـە هەورێکی ڕەشی سارد لەزستاندا دەبینیت ،بەڵگەی باران بارینە.

وە ووتیـان: وەهــەروەها بەهــەمان شـێوە بـۆ پەرسـتن وپاداشـت، بـێ بـاوەڕی ویـاخی بـوون لەگـەڵ سـزا، ئەمانـە نیشانەی ڕوودانـی پاداشـت وسـزان بـەبێ ئـەوەی هۆکـارین. بەهــەمان شـێوە شـکان لەگـەڵ شـکاندن، سـوتان لەگـەڵ سـوتاندن، خـوێن ڕشـتن لەگـەڵ کوشـتندا، واتـە هـیچ کـام لەمانـە هۆکـاری تـەواو نـین، وەبـوونی پەیوەنـدی نێوانیـان تـەنها لەیەکـچوونێکی ئاسـاییە نـەك هۆکـارێکی کاریگـەر. بەمــەش پێـچەوانەی شـەرع وعـەقڵ و فیترەت ئەوەستنەوە ،بگرە پێڕی عاقڵ وداناکان بەم پێڕە پێدەکەنن.

ڕاسـتی یەکـەی: (کـەپێڕی سـێ یـەم هەیـە کـە پرسـیارکەر باسـی نـەکردووە) کـە پێیـان وایـە هەرشـتێك کەلـە قـەدەردا نوسـرابێت ، بەنـدە بـــەهۆکارەکانی یـــەوە، وەنزاوپاڕانـــەوەش یەکێکـــە لـــەهۆکارەکان. جاهـــەرکاتێك بەنـــدە دەســـتی گـــرت بەهۆکارەکانـــەوە ئـــەوا ئەوقـــەدەرەڕوودەدات، وەبەپێـــچەوانەوەبەنەبوونی هۆکارەکـان قەدەرەکـە ڕوونادات.

وەهـەر ئـەم واتایـە دەگەیـەنێت کـەهۆکاری تێـری نـان خواردنـە وهۆکـاری منـداڵ بـوون ژن هێنانـەو چـوونە لای خێزانەکەتـە. وەهۆکـاری دوورینـەوە چـاندنە، وەهۆکـاری چـوونە بەهەشـت کـرداری چـاکەیە، وەهۆکـاری چـوونە دۆزەخ کاری خراپەیە. وەئەم پێڕە ڕاسترین پێڕن.

نزاوپاڕانەوە لەبەهێزترین هۆکارەکانی قەزاوقەدەرە

بـەم شـێوە نـزاو پاڕانـەوە لـە بـەهێزترین هۆکارەکـانن ، جائەگـەر قـەدەری کەسـێك بەنـدبێت بەنزاوپاڕانـەوە ، کەواتـە نـابێ بوترێـت نزاوپاڕانـەوە بـێ سـوودە. هـەروەکو چـۆن نەشـیاوە بوترێـت خـواردن وخواردنـەوەو سـەرجەم کاروکردارەکـان بـێ سـوودن. وەهـیچ هۆکارێـك بەئەنـدازەی نزاوپاڕانـەوە سـود بـەخش وکاریگـەر نـین بـۆ بەدەسـت هێنـانی خواسـت ومەبەسـتەکان ، هەربۆیـە دەبینیـەن پێـڕی هـاوەڵانی پێغەمبـەرﷺ کەلـە هـەموو کەسێك زیـاتر

شارەزاترو خواناس تر بوون، کەبەردەوام دەستیان بەنزاوپاڕانەوە دەگرت مەرجەکانیان بەجێ دەهێنا.

وە خەلیفە عومەری کوڕی خەتاب ﷺ بە نزاوپاڕانەوە زاڵ دەبوو بەسەر دوژمنەکانیدا. کەهەمیشە بەهاوەڵانی دەووت: "ئێوە بەزۆریتان سەرناکەون، بەڵکو ئێوە لەئاسمانەوە سەردەکەون". وەهەروەها دەیفەرموو: "من خەمی قبوڵ بوون و وەڵامدانەوەی نزاکانم نی یە، بەڵکو خەمی نزاکردنمە، چونکە گەر بەکوڵ نزا بکرێت ،ئەوا وەڵامدانەوەکەی لەگەڵ خۆیدایە".

جا ئەو خودایەی کەنزای بەخشیوە ، مەبەستی وەڵامدانەوە بووە هەربۆیە دەفەرمێت: (وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ.... بقرة: ١٨٦) واتە: "ئەی پێغەمبەر ئەگەر بەندەکانم پرسیارت لێ بکەن دەربارەم، ئەوا من نزیکم لێیانەوە، بەهاناو هاوارو نزایانەوە دێم، هەرکاتێ لێم بپاڕێنەوەو نزابکەن".

وە لە سنن ابن ماجە دا هاتووە لە فەرموودەی (ابی هریرە) ﷺ کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (من لو یسأل الله یغضب الله علیە) [1] واتە: هەرکەسێك نزانەکات ولەخوا نەپاڕێتەوە خوای گەورە لێی تورەدەبێت.

ئەمە ئەوەدەگەیەنێت کەڕەزامەندی خوای گەورە کەهەمووی خۆشی وبەختەوەری یە ، لەنزاکردن وپاڕانەوە لێی، وەهەروەها تورە بوونی خوای گەورە لێمان کەهەمووی بەڵاو نەهامەتی یە لەدەست بەرداربوونە لەنزاوپاڕانەوە.

امام أحمد لە کتێبی (الزهد) دا ئەم "اثرة" دەگێڕێتەوەکە: (أنا الله، لا الە انا ، اذا رضیت بارکت، ولیس لبرکتي منتهی. واذا غضب لعنت، ولعنتي تبلغ السابع من الولد) واتە: من (الله) م، هیچ پەرستراوێك بەڕاست نی یەتەنها من نەبێت، جا ئەگەر لەهەرکەسێك ڕازی ببم ئەوا پیت وبەرەکەت بەسەریدا دەڕژێنم، وەپیت وبەرەکەتی من کۆتایی

[1] -ئەم فەرموودەیە"حسن"ە ، پێشتر ئاماژەمانم پێ کردووە.

نایـەت،وەئەگـەر تـوڕە بم نـەفرەت دەکـەم ، وەنـەفرەتی مـن تـا حـەوت نـەوە وەچەدەگات.

وەهــەروەها سـەرجەم عــەقڵ ونــەقڵ وفــیترەت و ئەزموونـەکانی نەتــەوەو میللــەتان بـەجیاوازی زمـان ورەنـگ وشـوێنیش ئـەوە دەسـەلمێنن کـە نزیـك بوونـەوە لـەخوای گـەورە مایـەی خێـرو چاکەوچاکە خـوازی یـە وەباشـترین هۆکـارە لــەم بـوارەدا. وەبەپێـچەوانەشەوە دوورکەوتنــەوە لــەخوای گــەورە مایەی سەرجەم نەهامەتی وشەڕخوازی یە.

وەهــیچ هۆکارێــك نەبووتــە مایــەی خـۆش گــوزەرانی بۆکەســەکان بەئەنـدازەی ملکـەچ کـردن وبەندایـەتی کـردن ونزیـك بوونـەوە لـەخوای گـەورە ، وەچـاکەکردن لەگـەڵ دروسـت کراوەکانیـدا. جـا خـوای گـەورە بەدەسـت هێنــانی ســەرجەم خێــری دونیــاو قیامــەت و شــەڕی دونیــاو قیامــەتی بەسـتۆتەوە بەکارەکانمانــەوە. وەکـاری بەسـتۆتەوە بەهۆکارەکانــەوە. وەلـە قورئانـدا لەهـەزارەها شـوێندا ئـەم ڕاسـتیە دووپـات دەکاتـەوە کەسزاوپاداشـت بەندە بەجۆری کارەکانەوە. هەروەکو دەفـەرموێت: (فَلَمَّا عَتَــوْاْ عَـن مَّـا نُهُـواْ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِـرَدَةً خَاسِـئِينَ.. الاعراف: ١٦٦) واتـە: جا کاتێك کـە هـەر سەرکێشی یـەکیان کـرد لـەوەی کـە قەدەغـەکراوبوو لێیـان ، ئێمـەش پێمـان ووتــن: ببنــە کۆمەڵــە مــەیمونێکی ســوك وڕیــسوا ودوور لــەڕەحمی خــوا. وەدەفـەرموێت: (فلما اسفونا انتقمنـا منـهم... زخـرف: ٥٥) واتـە: جا کاتێك ئێمەیان تووڕەکرد وڕقی ئێمەیان هەستاند، ئێمەش تۆڵەمان لێ سەندن.

وەدەفـەرموێت: (وَالــسَّارِقُ وَالــسَّارِقَةُ فَــاقْطَعُواْ أَيْــدِيَهُمَا جَــزَاء بِمَــا كَــسَبَا....مائــدة:٣٨) واتــە: دزی "نێـر" و دزی "مـێ" واتـە لەپیاوژنـدا، دەسـتەکانیان ببڕنــەوە وەك سـزایەك بـەوەی ئـەنجامیان داوە. وەهــەروەها دەفـەرموێت: (إِنَّ الْمُـسْلِمِينَ وَالْمُـسْلِمَاتِ وَالْمُـؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَـاتِ وَالْقَـانِتِينَ وَالْقَانِتَــاتِ وَالــصَّادِقِينَ وَالــصَّادِقَاتِ وَالــصَّابِرِينَ وَالــصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِــعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَـصَدِّقِينَ وَالْمُتَـصَدِّقَاتِ وَالـصَّائِمِينَ وَالـصَّائِمَاتِ وَالْحَـافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَـثِيرًا وَالـذَّاكِرَاتِ أَعَـدَّ اللَّـهُ لَهُـم مَّغْفِـرَةً وَأَجْـرًا عَظِيمًـا.... احـزاب:٣٥) واتــە: بەڕاسـتی ئافرەتـان وپیـاوان لـە موسـوڵمانان وبـاوەڕداران و ملکەچـەکان وڕاسـتگۆیان وئارامگرەکـان ولـەخوا

ترسـاوەکان وە بەخـشندەکان ورۆژوو گـران وداوێـن پاکـان، وەئەوانـەی کـەیادی خوادەکـەن، ئـەوا بەخـشین ولێبـوردەی وپاداشـتی زۆرمـەزن وبـێ سنووریان لەلایەن خوای گەورەوە بۆ ئامادەکراوە.

وەلەم جۆرە زۆرهەیە و ئەوەندە بەسە.

وەهەنـدێ جـاریش لەسەرشـێوازی مـەرج وپاداشـت بەنـدە ، هـەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: (إِن تَتَّقُواْ اللّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَاناً وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ....الأنفال:٢٩) واتـە: ئـەی بـاوەڕداران. ئەگـەر لـەخوا بترسـن وپارێزگـاری بکـەن ئـەوا خـوا بەرچـاو ڕۆشـنی یـەکی تـەواتان بـۆ فەراهـەم دەهێنێـت.وەهەڵـەو گوناهـەکانتانیش دادەپۆشـێت ولێتـان خـۆش دەبێت.

هـەروەها دەفـەرموێت: (فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ.... توبة:١١) واتـە: جا ئەگـەر تەوبە بکـەن وپەشیمانی دەربـڕن و نوێـژەکانتان ئـەنجام بـدەن وزەکـات لـەماڵ وسـامانتان دەربکـەن ، ئـەوا بـرای ئـایینی ئێـوەن. وەهـەروەها دەفـەرموێت: (وَأَلَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُم مَّاء غَدَقًا.... الجن:١٦) واتـە: ئەگـەر ئـەو خەڵکە ڕێگـەی ڕاست وئیـسلامەتی بگرنـە بـەر ،ئێمـە بـارانی بـەپیت وبەرەکـەتیان بەسـەرتاندا دەبارێنین. وەدەبینین هەندێك جاریش بە پیتی (لامي تعليل) دێت.

هـەروەکو دەفـەرموێت: (لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ....ص:٢٩) واتـە: بـۆ ئـەوەی ئایەتـەکانی لێـك بدەنـەوە وبـیری لـێ بکەنـەوە و بۆئـەوەی خـاوەن بیروهۆشـەکان پەنـدوئامۆژگاری وەربگـرن وتێبفکـرن. وەهـەروەها دەفـەرموێت: (لِّتَكُونُواْ شُهَدَاء عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا..البقرة:١٤٣) واتـە: تـاوەکو ئێـوە ببنـە شـاهێد بەسـەر خـەڵکی یـەوە وەپێغەمبەریش شاهێدە بەسەر ئێوەوە.

وەهەنـدێ جـاریش ئـامرازی (کـی) دێـت کەئەویـشت بـۆ (تعليـل) ە، هـەروەکو دەفـەرموێت: (كي لايكون دولة بين الأغنياء منكم... الحشر:٧٠) واتە: بۆئەوەی ئەو سامانە تەنها لەنێوان دەوڵەمەندەکانی ئێوەدا نەبێت.

وەهەنـدێ جـاریش بـەئامرازی (بـاء سـببي) واتـە هۆکـاری دێـت کەدەفـەرموێت: (ذلك بما قدمت أيديكم...أل عمران:١٨٢) واتـە ئـەو سزایە

لەئەنجامی دەست پێشخەری خۆتادایە.وەهەروەها دەفەرموێت: (بما كنتم تعلمون...مائدة:١٠٥) واتە: بەوەی كە ئێوە دەتان كرد.

هەروەها دەفەرموێت: (بما كنتم تكسبون: يونس:١٥٢) واتە: بەوەی كە ئێوەدەستتان دەكەوت.

(ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُواْ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ:آل عمران:١١٢) واتە لەبەرئەوەی ئەمانە هەمیشە ئایەتەكانی خوایان بەدرۆ دەخستەوە. وەهەندێ جاریش تەواوكەری بەیاریدە دەهێنێت كەدەفەرمێت: (فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّن تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاء أَن تَضِلَّ إْحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى... البقرة:٢٨٢) واتە: پیاوێك دوو ئافرەت لەوكەسانەی كەشایەتی دانیان پەسەندە لەلاتان، كە یەكێك لەو دووئافرەتە لەبیری كرد ئەوەی تریان لەیادی دەهێنێت. وەدەفەرمێت: (أَن تَقُولُواْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ... اعراف:١٧٢) واتە: نەك لەڕۆژی قیامەتدا بڵێن ئێمە بێ ئاگا بووین لەم ڕاستیانە. وەدەفەرموێت: (أَن تَقُولُواْ إِنَّمَا أُنزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَآئِفَتَيْنِ مِن قَبْلِنَا... الأنعام:١٥٦) واتە: نەك بڵێن:بەڕاستی كتێبی ئاسمانی بۆ دوو دەستەی"گاوروجولەكە" پێش ئێمە دابەزێنراوە.

وەهەندێ جاری تریش بە (ف) ی هۆكاری (سببیە) دەهێنێت كەدەفەرموێت: (فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنبِهِمْ فَسَوَّاهَا.... الشمس:١٤) واتە: باوەڕیان پێ نەكردو بەدرۆیان خستەوە وحوشترەكەیان سەربڕی ،خوای گەورە لەتۆڵەیدا وڵاتیانی كاول كرد ولەگەڵ زەویدا تەختی كرد، كەدەفەرمێت: (فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَّابِيَةً.... حاقة:١٠) واتە: سەرپێچی وسەركەشییان نواند بەرامبەر پێغەمبەرەكەیان ئەوا خوای گەورە تۆڵەی لێ سەندنەوە بەگرتنێكی سەخت. وەدەفەرموێت: (فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ... المؤمنون:٤٨) واتە: هەردووكیانیان بەدرۆ دەخستەوە بەم شێوەیە بوونە كەسانێك لەتیاچووەكان.

وەهەندێ جاریش ئامرازی (لما) دەهێنێت كەدەست نیشانە بۆ سزایەك. وەك دەفەرموێت: (فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ... زخرف:٥٥)

واتە: جا کاتێك ئێمەیان تورەکردو ڕقی ئێمەیان هەستاند تۆڵەمان لێ سەندنەوە.

وەهەندێ جاریش (بإن) دەهێنێت کەدەفەرموێت: (إنهم كانوا يسارعون في الخيرات...أنبياء:٩٠) واتە: ئەوان بەڕاستی لەکاری خێردا پێش بڕکێیان دەکرد. وەدەفەرموێت دژی ئەم پێڕە: (إنهم كانوا قوم سوء فأغرقنا هم أجمعين.....انبياء:٧٧) واتە: ئەوان پێڕو نەتەوەیەکی خراپەکار بوون بۆیە ئێمەش هەرهەموویانمان نوقمی ئاو کرد وخنکان.

وەهەندێ جاریش ئامرازی (لولا) بەکاردەهێنێت کەکاری پێکەوەگرێ دانی داهاتووە کەدەفەرموێت: (فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنْ الْمُسَبِّحِينَ * لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ....صافات:١٤٣-١٤٤) واتە:ئەگەر پێغەمبەر یونس لەوکەسانە نەبوایە کەهەمیشە یادی خواو سبحان الله ی دەکرد. ئەوا تاڕۆژی زیندووبوونەوە دەبوایە لەناو سکی نەهەنگەکە بوایە.

وەهەندێ جاریش ئامرازی (لو) بەکاردەهێنێت کەنیشانەی مەرجە، کەدەفەرمێت: (وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ... نساء:٦٦) واتە: جا ئەگەر ئەوان بەڕاستی بەگوێرەی ئامۆژگاری وفەرمانی ئێمە ڕفتاریان بکردایە، ئەوا چاکتر بوو بۆیان.

وەتێکڕا قورئانی پیرۆز زۆر ڕاشکاوانە هەر لەسەرتاوەی تاکۆتایی کاری چاکەو خێر وشەڕ وحوکم بوونەوەریەکان دەبەستێتەوە بەهۆکا رەکانیەوە "الأسباب"، بەڵکو ڕێکخستنی ئەحکامی دونیاو قیامەت وبەرژەوەندی وگەندەڵی یەکان دەبەستێتەوە بەهۆکارو کارەکانەوە.

جا هەرکەسێك بەفراوانی لەم بابەتە تێ بگات ئەوا سوودمەندیەکی زۆر دەبێت. وەهیچ کاتێك بەنەفامی ونەزانی و بێ دەسەڵاتی یەوە پشت ناکاتەوە لەقەدەر،پشت بەستنی بەقەدەر بێ دەسەڵاتی بێت، وەبێ دەسەڵاتیش پشت بەستن بێت بەقەدەر. بەڵکو تێگەیشتووی ژیر ئەو کەسەیە کە قەدەر بەقەدەر وەڵام دەداتەوە.وەبە قەدەر پاڵ بەقەدەرەوە دەنێت وەبە قەدەر بەرەنگاری قەدەر دەبێتەوە، چونکە مرۆڤ ناتوانێت بێ ئەمانە بژێت، چونکە برسێتی وتونێتی سەرماو جۆرەکانی مەترسی و وریایی هەمووی لە قەدەرەوەن.

وەهەمیــشە بوونــەوەرەکان لەهــەوڵی ئــەوەدان کەقــەدەر بەقــەدەر پــاڵ پــشتەوە بنــێن. بــەم شێوەیە ئەگــەر کەسـێك خــوای گــەورە ســەرکەوتووی بکــات، ئــەوا قــەدەری سـزاو تۆڵــەی قیامــەت بەقــەدەری تۆبــەو بــاوەڕ وکـرداری بــاش پــاڵ پێــوە دەنێــت. جــا هــیچ کاتێــك خــوای تــاك وتــەنها کــە خــاوەنی هــەردوو دنیایــە کــارو حیکمەتــەکانی پێــچەوانەو پوچــەڵ کــەرەوەی یــەکتری ناوەستێتەوە.

جــا ئــەم بابەتــە لــە شــکۆمەندترین بابەتەکانــە بەمــەرجێ کەسـێك نرخــی بزانێت وڕەچاوی بکات. وەتەنها خودا پشت وپەنایە.

بەختەوەری مرۆڤ لەناسینی هۆکارەکانی چاکەو خراپەدایە

بــەلأم لەهــەمان کاتــدا پێویــستمان بــە دوو کــاری تــر هەیــە کەبەختــەوەری فەراهەم دەهێنێت. ئەوێش:

یەکــەم: بــە وردەکــاری هۆکارەکــانی چــاکەوخراپە بزانیــت، وەبەرچــاو ڕوونــی هــەبێت لــەوەی کەلــە پــێش چــاویدا ڕوو دەدات و لــەخۆی وکەســانی تریش وەئەوانەی کەدەیان بیستێت لەکۆن ونوێدا.

وەباشــترین پێناســەیش بــۆ ئــەم مەبەســتە توێژینــەوەو وردبوونەوەیــە لــەقورئانی پــیرۆز کەبــە فراوانــی بــاس لــەهۆکارەکانی چــاکەوخراپە دەکــات. پاشــان (ســونەت) ە کــەهاوەڵی قورئــانی پــیرۆزە، وەبەبەشــی دووەمــی وەحــی "نیگــا"ناودەبرێــت. جــا هەرکەســێك لــەم دووسەرچــاوەیە بگــات ســەرکەوتوو دەبێــت ، چــونکە هــەردووکیان "قورئــان وســونەت"ســەرجەم ڕێگاکــان وهۆکارەکــانی چــاکەوخراپەی خــستۆتە ڕوو.چ لەباســی مێــژوو پێــشینەکانمان لەنەتــەوەکانی تــر، وەئەوەنــدەی باسـیش کــە داهاتووەکــان وئایــەتی زانــستی دەخاتــە ڕوو کــەزیاتر باوەڕمــان پتــەودەبێت، کــەقورئان وسونەت وپێغەمبەریش ﷺ ڕاست ودروستن دوور لەگومانن.

وەخــوای گــەورەش بەڵێنــەکانی خــۆی بــەجێ دەهێنێــت، جــا مێــژوو شــیکردنەوەی ڕووداوەکانــە کــەخواو پێغەمبەرەکــەی چــەندە بــەڕوونی ئاماژەیان بۆ هۆکارەکان وچاکەوخراپە کردووە.

بەختەوەری لەوەدایە کەخۆت بەهەڵەدا نەبەیت

دووەم: پێویستە مرۆڤ زۆر وریا بێت لەوەی کەخۆی هەڵ نەخەڵەتێنێت و خۆی بەمل هەڵەدا نەبات ، کەئەمە لەگرنگترین هۆکارەکانە. مرۆڤ خۆی باش دەزانێت کە تاوانکاری ویاخی بوون وخۆلە گێلی دان یەکێکە لەهۆکارە زیان بەخشەکان ومەترسی دەخاتە سەردونیاو قیامەتی، ئەمە لەلای هەموو کەسێك ڕوون وئاشکرایە. بەلاّم خۆ خەڵەتاندن وخۆگێل کردن هەرجارەی بەشتێك، وەك پشت بەستن بەلێ بوردەیی ولێ خۆش بوونی خوای گەورە جارێك ، وەجارێکی تر بەوەی ماوەیەکی تر ساڵێکی تر تۆبە دەکەم ودەگەڕێمەوە، یاخود بیانوو گرتن کەهەرچی بەسەردێت لەسەری نوسراوە لەقەدەردا. ئیتر ئەم دەسەلاّتی نی یە وەیان بەئەنجامدانی هەندێ کاری خێر لەچەشنی"مندوب"سونەتدایە. یان بەبیانووی خۆ سەرقاڵ کردن بەزانستەوە یان چاولێکردنی لەهەندێ پێشەنگی لەخۆگەورەتر و...هتد.

ئەمانە هەرهەموویان بریتین لەخۆ هەڵخەڵەتاندن.

جیاوازی لەنێوان تەوبەی ڕاستەقینەو"النصوح" تەوبەی زارەکی

زۆرێك لەخەڵکی وا گومان دەبەن کەهەرچی بکەیت لەتاوان وتاوانکاری بەتەنها ووتنی ووشەی"أستغفرالله" هەر هەمووی دەسڕێتەوە وخودا لێی خۆش دەبێت.یەکێك لەوکەسانەی کەخۆی بەشارەزا دەزانێت لە"فقە" پێی ووتم: من هەرچی بکەم لەتاوان دەیکەم، دواتر سەد جا "سبحان الله وبحمدە"دەڵێم، ئیتر هەرهەمووی دەسڕێتەوە. هەروەکو پێغەمبەری ئازیزﷺ مژدەی داوە کەدەفەرمێت: (من قال في يوم"سبحان الله وبحمده "مائة مرة" حطت عنه خطاياه ولو كانت مثل زبد البحر) [1] واتە: هەرکەسێك ڕۆژی سەد جار بلێت"سبحان الله وبحمدە" ئەوا تاوانەکانی لەسەر دەسڕێتەوە ئەگەر چی بەقەد کەفی سەر دەریا تاوانی هەبێت.

[1] – ئەم فەرموودەیە"صحيح"ە،(بخاری٦٤٠٥)و(مسلم٢١٩٦)گێڕایانەتەوە.

وەیەکێکی تر لەخەڵکی شاری مەککە پێی ووتم: هەرکەسێك لەئێمە گەر هەرتاوانێك بکات ، دواتر خۆی بشۆرێت وبۆ ماوەی هەفتەیەك "طواف" بکات بەدەوری کەعبەدا ئیتر تاوانەکەی دەسڕێتەوە.

وەکەسێکی تر پێی ووتم: ئەوەتا فەرموودەیەکی ڕاست ودروست لەپێغەمبەری خوداﷺ دەگێڕنەوە کەفەرمویەتی: (أذنب عبد ذنباً فقال: أي ربي أصبت ذنباً فأغفرلي فغفرله، ثم مكث ماشاء الله ،ثم أذنب ذنباً آخر ، فقال: أي ربي أصبت ذنباً فأغفرلي، فقال الله عز وجل: علم عبدي أن له رباً يغفر الذنب ويأخذ به، قد غفرت لعبدي، فليصنع ماشاء)[1] واتە: بەندەیەکم تاوانێکی ئەنجام دا ، دواتر ووتی: ئەی خوایە گیان توشی تاوانێك بووم لێم خۆشبە. لێی خۆش بووم.پاشان بۆماوەیەکی تر مایەوە، دواتر جارێکی تر تاوانێکی ئەنجامدا. ووتی: ئەی خوایە گیان توشی تاوانێك بووم ، لێم خۆش بە. خوای گەورە فەرمووی: بەندەکەم دەزانێت کەخوایەکی هەیە خاوەنی لێبوردەیەو لێی خۆش دەبێت. بۆیە لەبەندەکەم خۆش بووم چی دەکات بابیکات.

هەربۆیە منیش بەوپەڕی دڵنیایی یەوە دەزانم کەخودایەکم هەیە لەتاوانەکان خۆش دەبێت لێمان دەبورێت.

جا لەڕاستیدا ئەم پێرە لەخەڵکی خۆیان هەڵواسیوە بەم دەق وتێکستانەوە و وەپشت ئەستوور بوونە پێوەی. وەهەر کاتێك گلەیی وڕەخنەیان ئاراستەکەیت سەبارەت بەتاوانێك کەئەنجامیان دابێت، ڕاستەوخۆ ئەم فەرموودانەت بۆدەهێننەوە دەربارەی لێ بوردەیی وبەخشندەیی خوای گەورە، بەپشت بەستن بەم دەقە تکاکاریانە"الرجاء".

جۆرەکانی تێگەیشتنی هەڵە بۆ ئەم دەقانە لەلایەن خراپەکارانەوە

تێگەیشتنی خەڵکە نەفام لەم بارەیەوە شتی سەیروسەمەرەیان هەیە: وەك ووتەی هەر یەکەیان کەدەڵێت:

كثر ما أستطعت من الخطايا   اذا كان القدوم علي كريم

[1] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە، (مسلم ٢٧٥٨)و(بخاری ٧٥٠٧) گێڕایانەتەوە.

واتە: چیت پێ دەکرێت لەتاوانکاری ئەنجامی بدە مادام ئەو کەسەی کەبۆ لای دەچیت بەخشندەیە وەیەکێکی تر دەڵێت:پاك بوون لەتاوان نەفامی یە سەبارەت بەفراوانی بەخشندەیی ولێ بوردەیی خوای گەورە.

وەکەسێکی تر دەڵێت: دەست هەلگرتن لە تاوان وتاوان نەکردن بێ شەرمی وبێ ئەدەبی یە سەبارەت بەلێ بوردەیی خوای گەورە وبچوك تەماشاکردنێتی.

وە"محمد بن حزم"دەڵێت: هەندێکم لەوکەسانەم بینیوە لەکاتی نزاو پاڕانەوەدا ووتوویەتی: خودایە من پشتت پێ دەبەستم لە"عصمه"واتە بێ تاوانی وپاکی وبێ گوناهی.

وەهەندێکی تر لەوپێڕە لەخۆبایی بووە خۆیان هەڵدەواسن بەبابەتی "جبر"وەدەڵێن: هەرچی مرۆڤ هەیە هیچی بەدەست نی یە وژێردەست وناچارکراوە کەهەموو شتێك بکات لەتاوانکاری وپاخی بوون ،چونکە شتەکان هەرهەمووی بەدەستی خوای گەورە.

وەهەندێکی تر لەو پێڕە بەبابەتی"ارجاء" سەرلەخۆیان دەشێوێنن ودەڵێن: باوەڕ"ایمان" تەنها پەیوەستە بەدڵەوە کەلە دڵەوە خودا بەڕاست بزانیت، ئیتر کردەوەکانی مرۆڤ پەیوەندی بەباوەڕەوە نی یە. وەباوەڕی خراپترین مرۆڤیش وەك باوەڕی فریشتەکان"جبریل ومیکائیل"وایە.

وەکەسانێکی تر لەم پێڕە خۆیان بەوە دڵ خۆش دەکەن کە (هەژاران وپیاوچاکەکان وخواناسانیان) خۆش دەوێت وەهەمیشە سەردانی گۆڕەکانیان دەکەن ولێیان دەپاڕێنەوەو تەوەسولیان پێ دەکەن داوادەکەن لەوان کەهاوکاریان بکەن تا خوا لێیان خۆش بێت وداوای شیفای لێ دەکەن...

وەهەندێکی تریان پشت بەباوباپیریان دەبەستن کەئەوان لەلای خوای گەورە پێگەو پلەوپایەیەکی گەورەیان هەیەو فریای وەچەکانیان دەکەون، نمونەی ئەمانەش زۆرن، لەوانە پادشاکان کاتێك یەکێك لەوەچەکانیان دەکەوێتە کارێکی ناڕەواوە، ئەوان بەسوود وەرگرتن لەپلەوپایەیان فریایی دەکەون لەدونیادا.

وەهەندێکی تر پشت بەوە دەبەستن کەخوای گەورە لێ بوردەیە ، وەسزادانی بەندەکانی هیچ لەموڵك ودەوڵەمەندی زیاد ناکات ، وەلێبوردەیی ولێ خۆش بوونیش هیچ لە دەوڵەمەندی ومولکی ئەو کەم ناکات. جائەگەر یەکێك لەنێوماڵەکەیدا دەریایەك ئاوی سازگار پڕ بکات، وەکەسێکی هەژارو تینوو بۆ چۆڕێ ئاو بێتە بەردەرگای ئایا ڕێگری دەکات کە چۆڕێ ئاو لەودەریایەی بداتێ؟! بێ گومان خوای گەورە زۆر لەوە دەوڵەمەند تر وفراوانترو بەخشندە ترە. هەر بۆیە ئێمەی هەژار پێویستمان بەچۆڕێ لێ بوردەیی بەخشندەیی خوا هەیە. وەخوای گەورە لەهەموو کەسێك بەخشندە ترە.

وەهەیانە پشت دەبەستێت بەخراپ تێگەیشتن لەدەقەکانی قورئان وسونە. وەکو پشت بەستنی هەندێك بەئایەتی: (وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى... الضحى:٥) واتە: خوای گەورە ئەوەندەت پێ دەبەخشێت کەڕازیت دەکات..... "جا من ڕازی نابم بەوەی کە بم خاتە دۆزەخەوە" ئەم لێکدانەوەیە لە لوتکەی نەفامیدایە بەرامبەر بەم ئایەتە. بێ ئەدەبی بێ ئەنجام دانە، چونکە بێ گومان خوای گەورە پێی خۆشەو ڕازی یە بەسزادانی تاوانکاران وستەمکاران کەسوورن لەسەر تاوانکاری. بێ گومان پێغەمبەریشﷺ بەم کارەی خودا ڕازیە.

وەهەروەها وەکو پشت بەستنی کەسانێك بەئایەتی: (إن الله يغفر الذنوب جميعاً.... زمر:٥٣) واتە: خوای گەورە لەهەموو تاوانەکان دەبورێت وخۆش دەبێت..... کەئەم تێگەیشتنەش لە ناڕەواترین جۆری تێ گەیشتنە بۆ ئەم ئایەتە پیرۆزە، چونکە هاوبەشی پەیداکردنیش واتە "شیرك" یش دەگرێتەوە ئەم ئایەتە؟ کەچڵەوپۆپەی سەرجەم تاوانەکانە؟ وەهیچ کەسێکیش گومانی نی یە کەئەم ئایەتە دەرحەق بەتۆبەکاران دابەزیووە.کەلەهەموو تاوانەکانی پێشووتریان خۆش دەبێت جائەگەر ئەم ئایەتە دەرحەقی تۆبەکاران نەبوایە، بۆهەموو پێڕێك بێت، ئەوکاتە هیچ واتایەك بۆ بەڵێنەکانی خوای گەورە نەدەمایەوە کە باس لەسزای دۆزەخ دەکات بۆ بێ باوەڕ وموشریك وتاوانکاران ، وەهەروەها

فــــەرموودەی دەرهێنـــانی پێڕێــك لـــەدۆزەخی یـــەكان كەیەكتاپەرســـتن بەشەفاعەتی پێغەمبەرﷺ بۆ بەهەشت.

كــە ئەمــە كــاڵ فــام وبیرتەســكی ئەوكەســانە دەســەلمێنێت ، چــونكە ئـەوەتا خــوای گــەورە لــەو ئایەتــەدا بــە گــشتی بــاس دەكــات ، بــەلاَم لەسـورەتی"النـساء" ئـەم بابەتـە تایبـەت دەكاتـەوە دەفـەرمێت: (إِنَّ اللَّـــهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِــكَ لِمَــن يَـشَاء.... النـساء:٤٨) واتـە:خـودا لەكەسـانێك خـۆش نابێـت كــە هاوبەشــی بــۆ بڕیــار دەدەن، جگــە لەمــە لەهەموو شتێكی تر خۆش دەبێت.

ئـەگر خـوای گـەورە مەبەسـتی تۆبـەكاران نەبوایـە، جیـاوازی نـەدەكرد لـەنێوان تاوانـەكانی "شـیرك وشـتی تـریش" مـادام لـەڕابردوودا كردوویـەتی و ئێـستا تەوبـەی كـردووەو نایـان كاتــەوە. وەهــەروەكو گومڕاكـان وهەنـدێ لەنـەفامان بەئایـەتی: (يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَــرَّكَ بِرَبِّــكَ الْكَــرِيمِ.... الانفطــار:٦) واتــە: ئــەی مــرۆڤ تــۆ چــی وای لــێ كردوویــت كەســەركەش بیــت بەرامبــەر پەروەردگاری میهرەبان وبەڕێزت.

وەهــەروەها ووتــەی هەنـدێ لـەگومڕایان سـەبارەت بەئایـەتی: (لَــا يَــصْلَاهَا إِلَّــا الْأَشْــقَى * الَّــذِي كَــذَّبَ وَتَــوَلَّى... الليــل:١٥-١٦) واتـە:ناچێتە نـاو ئـاگرەوە ، مەگــەر كەسـانی دڕنـدەو ناپوخـت وخوانــەناس نـەبێت. ئــەوەی بەرنامـەی خـودای بەناڕاسـت دەزانـی وپشتی تـێ دەكـرد. وە ئایـەتی: (اعـــدت للكـــافرين...البقـــرة:٢٤) واتــە: بـۆ كافرەكـان ئامـادەكراوە.بـەلاَم ئایــەتی: (اعـــدت للكـــافرين...البقـــرة:٢٤) كـەباس لـە دۆزەخ دەكـات، بەهــەمان شـێوەش فەرموویـەتی بـۆ بەهەشـتیش: (اعــدت للمــتقين... أل عمــران:١٣٣) واتە: ئامادەكراوە بۆ لەخواترسان.

جــا كــە دەفــەرمێت بــۆ كـافران ئامــادەكراوەخۆ ڕێگـری لــەوەش ناكـات كەسـتەمكارو فاسـقەكان بـچنە دۆزەخـەوە. هـەروەكو چـۆن ئامـادەكردنی بەهەشـت بـۆ لەخواترسـان مانـای ئـەوە نـی یـە چـیتر ئەوانـەی تۆزقاڵێـك باوەڕیان هەبووە نەچنە بەهەشتەوە.

هەروەها هەندێکی تر بەڕۆژووگرتنی ڕۆژانی "عاشوراو عەرەفە" تەنانەت هەیانە دەڵێت ڕۆژوو گرتنی عاشورا تاوانی ساڵێك دەسڕێتەوە[1]، وەڕۆژووی عەرەفە تەنها بۆ زیاد کردنی پاداشتە، کەچی ئەم بێ ئاگایە نازانێت کەڕۆژووی مانگی ڕەمەزان ونوێژە فەرزەکان خێریان لە ڕۆژوی عەرەفەو ڕۆژی عاشوراش زیاترە وبایەخدار ترە. کە بێ گومان نوێژەکان وەنوێژی هەینی بۆ هەینی یەکی تر ڕەمەزان بۆ ڕەمەزانێکی تر دەبنە مایەی لێ خۆش بوون وسڕینەوەی تاوانە بچووکەکان، بەمەرجێ خۆی لەتاوانە گەورەکان بپارێزێت.[2]

جا ئایا چۆن ڕۆژوویەکی سونەت دەتوانێت ئەو هەموو تاوانە گەورانە بسڕێتەوە، لەکاتێکدا خاوەنەکەی هێشتا بەردەوامە لەسەر ئەنجامدانیان؟! ئەمە مەحاڵە.

جائەگەر بێتو مرۆڤ دەست لەتاوانە گەورەکان هەڵبگرێت وڕۆژووی سونەتەکان "عاشوراو عەرەفە" ئەنجام بدات وتەوبە بکات وئەوساتە هەردوو هۆکارەکە یەکدەگرن وپاڵ پشتن بۆ یەکتری کە کارلەسڕینەوەی تاوانە گەورەکانیش بکات، هەروەکو چۆن "ڕەمەزان بۆڕەمەزان ونوێژەفەرزەکان" هاوکارن بۆ سڕینەوەی تاوانە بچوکەکان بەمەرجێك دەست لەگەورەکانیش هەڵ بگرێت. ئەوەتا خوای گەورەش دەفەرموێت: (إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ.....النساء: ٣١) واتە: ئەگەر بێتو خۆتان بپارێزن لەتاوانە گەورەکان، ئەوا لەتاوانەکانتان خۆش دەبین.

---

[1] -فەرموودەیەکی "صحیح" لەم بارەیەوە هاتووە کە پێغەمبەر پرسیاری لێ کرا سەبارەت بەڕۆژوو گرتنی "عاشورا"فەرموویەتی:(یکفر السنة الماضیة). (بخاری-باب صوم یوم عاشورا)و(مسلم- الصیام: ١٩٦-١٩٧/١١٦٢). وەبەهەمان شێوە بۆ ڕۆژی "عەرفە"لە هەردوو "صحیحین"دا هاتووە.

[2] - فەرموودەیەکی"صحیح"لەم بارەیەوە هاتووە کە پێغەمبەر فەرموویەتی:(الصلوات الخمس، والجمعة، ورمضان الی رمضان، کفارات لما بینهن مالم تغش الکبائر). (مسلم-الطهارة-١٤-١٦/٢٣٣)گێڕایەتی یەوە. وەلەسەرووی ئەمانەشەوە خوی گەورە دەفەرموێت: (إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ.....النساء:٣١) واتە: ئەگەر بێتو خۆتان بپارێزن لەتاوانە گەورەکان، ئەوا لەتاوانەکانتان خۆش دەبین.

جاهــــركاتێ هۆكارەكــــانی ســــڕینەوەی تاوانـــەكان زۆربـــن وبــــەهێزبن ئەوســاتە زۆرتــر ئەگــەری لــێ خۆشـبوون وسـڕینەوەی تاوانــە گــەورەكانیش دەبێت.

گومانی باش بردن بەخوای گەورەو... تێگەیشتنی هەڵە

وەكــو پــشت بەســتن بــەو فــەرموودە قودســـیەی كەپێغەمبـــەری خـوداﷺبۆمـان بـاس دەكـات كـەخوای گـەورە فەرموویـەتی: (وانـا عنـد حـسن ظـن عبـدي بـي ، فلـيظن بـي ماشـاء) [1] واتــە: مــن بــەپێی گومــانی باشــی بەندەكەم، كاری لەگەڵ دەكەم جا چۆن گومانم پێ دەبات بابیبات.

واتـا چـۆن گومـانم پـێ دەبـات چـی بەسـەردا بهێـنم هـەروای لەگـەڵ دەكـەم. بـێ گومــان كەســێك گومــانی چــاكە بــەخوای گــەورە دەبــات چــاوەڕوانی

---

[1] - ئــەم فەرموودەیــە"صــحیح"ە، (بخــاری ٧٤٠٥)وە(مــسلم١٧/٥)گێرایانەتــەوە. لــەدەقی فەرموودەیەكی درێـژ كـە "ابـی هریـرە"ﷺ كەپێغەمبـەر فەرموویـەتی:(أنـا عنـد ظـن عبـدي بـي، وانـا معـه اذا ذكرنـي فـإن ذكرنـي في نفـسه ذكرتـه في نفـسي، وان ذكرنـي في مـلأ ذكرتـه في مـلأ خير مـنهم، وان تقـرب الى بـشبر تقربـت إليـه ذراعـاً، وان تقـرب الـيَّ ذراعـاً تقربـت اليـه باعـاً وان اتـاني يمـشي أتيتـه هرولـة).واتــە:مــن بــەپێی گومــان بردنــی بەندەكــەم پــێم، وەمــن ولەگەڵێدام هەركاتێ لــە دەروونــی خۆیــدا یــادم بكاتــەوە، منــیش لــەلای خــۆم یــادی دەكەمــەوە ، ئەگەر ئــەو لــەلای كەســانێكی تــر یــادمی كــردەوە ، منــیش لــەلای كەســانێكی لــەوان چــاكتر یــادی دەكەمــەوە، وەئەگــەر ئــەو بــستێك لــەمن نزیــك بێتــەوە ، ئــەوا مــن باڵێــك لێــی نزیــك دەبمــەوە. وەئەگــەر باڵێــك لــەمن نزیــك بــووەوە ، ئــەوا مــن هــەنگاوێكی گــەوەر لێــی نزیــك دەبمەوە. وەئەگەر بەڕۆیشتن بێت بۆ لام ،ئەوا من بەخێرایی دێم بۆ لای.

وەهــەروەها لــەلای مــسلم بــەم شــێوەیە هــاتووە. ئــەم فەرموودەیــە كــە "جــابر بــن عبــدالله"دەڵێــت گــوێم لەپێغەمبــەر بــوو لــەپێش مردنــی بەســێ ڕۆژ دەیفــەرموو:(لا یموتــت احــدكم الا وهــو یحسن الظن بالله) واتە:كەسێك لەئێوە نەمرێت تا گومانی باش بەخوای خۆی نەبات.

"نووی" دەڵێت: مەبەستم لێرەدا گومــانی بــاش واتــە بــاوەڕی وابێــت كــەخوای گــەورە ڕەحمــی لــێ دەكــات وســزای نــادات. وەزانایــان دەڵــێن: لــەكاتی لــەش ســاغیدا زۆر لــەخوا بترســێت وكاری چــاكە ئــەنجام بــدات، وەلــە كــاتی سەرەمەرگیــشدا تكاكاربێــت و گومــانی بــاش بــەخودا بەرێت كەسەر فرازی دەكات.

وە فەرموودەی"مــسلم" پــشت ڕاســتی ئــەم حاڵەتــە دەكاتــەوە كەپێغەمبــەر دەفــەرمێت:(یبعــث كــل عبــد علــی مامــات علیــە)واتــە: خــوای گــەورە مردووەكــان لەســەر هــەمان حاڵــەتی مردنــی زیندویان دەكاتەوە.

مامەڵـەی چـاکە لێـی دەکـات، کـە خـۆی چـاکە خوازبێـت وەچـاوەڕوانی پاداشـتی چـاکەخوازی یەکـە دەکاتـەوە. چـونکە خـوای گـەورە لەسـەر بـەڵێنی خۆیەتی و تەوبەی لێ قبولێ کردووە.

وەهەرکەسـێ بکـەری تاوانـە گـەورەکان وخراپـەکاری وبەدڕەوشـتی ویـاخی بـوون بێـت لـەدونیا، هەمیـشە بـیر لەوەدەکاتـەوە کـەخوای گـەورە چـۆن تۆڵـەی لـێ دەسـێنێتەوە ، وەهـەر ئـەم تاوانکاریانـە دەبنـە ڕێگـر کەبەگەشـبینانەوە گومـانی بـاش بـەرێت بـەخوای گـەورە، ئەمـە لەدونیاشـدا هەروایـە. تۆسەرپێـچی لـەخۆت گـەورەتر بکـەیت چـاوەڕوانیت سـزات بـدات نـەك پاداشـت بداتـەوە. جـا هەرکەسـێك باشـەی ئـەنجام دابێـت چـاوەڕوانی باشە دەکات لەخواوە وەبەپێچەوانەشەوە.

هـەروەکو"حـسن البـصری"دەڵێـت: ئـەو باوەڕدارانـەی کـەکاری چـاکەدەکەن وەهەربۆیـە گومـانی چـاك وبـاش بـەخوای گـەورە دەبـەن ، بـەڵام تاوانکـار چـونکە گومـانی خـراپ بـەخوای گـەورە دەبـات هەمیـشە خـەریکی کاری خراپەیە.

چـۆن گومـانی بـاش بـەخودا بـەریت لەکاتێکـدا هەمیـشە سەرپێـچی فەرمانـەکانی دەکـات ومـافی پێـشێل دەکـات،وەدژایـەتی پەیامبـەرانی"بـانگخوازانی"ڕێگـەی خوادەکـات ، وەبـێ بـاوەڕی دەنوێنێـت بەرامبـەر بـە بـوون وسـیفات وناوەجوانـەکانی خـوا. وەبـاوەڕدار بەنـەفام ونـەزان وکۆنەپەرسـت لەقەڵـەم دەدات؟ چـۆن گومـانی بـاش دەبـات کـەخۆی گومـانی وایـە کـە ئەوخودایـە نەفـەرمان دەکـات ونەقسەدەکات نـەتوڕەدەبێت ونەڕێگری دەکات؟!

هەربۆیـە خـودای گـەورە دەربارەیـان دەفـەرمێت: (وَذَلِكُـمْ ظَـنُّكُمُ الَّـذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُـمْ فَأَصْـبَحْتُم مِّـنْ الْخَاسِـرِينَ....فـصلت:٢٣) واتـە: ئـەوە بەرئـەنجامی ئەوگومانـەناپەسـەندانەتان بـوو بەرامبـەر پـەروەردگارتان، ئێستا بووە هۆی داخزان وتیاچونتان وچوونە ڕیزی زەرەرمەندانەوە.

جاهەرکەسـێك ئەمـە بیروبـاوەڕی بێـت ، جاچـۆن گومـان دەبـات کـە خـوای گـەورە لێـی خـۆش بێـت وبـە بەهەشـتی بـەرینی شـادبکات؟ ئەمـە خـۆ

خەڵەتاندنـــە وســـەرلێ شـــێواوی یەکـــە شـــەیتان دواکـــەوتووەکانی پـــێ گومڕادەکات، نەك گومان باش بردن.

تاوانکـــار ویـــاخی بـــوو ،بـــێ ئاگایـــە لەســـیفاتە جوانـــەکانی خـــودا کەدەیبینێت ودەیبیستێت

گـەر بـەجوانی لـەم حاڵەتـە ورد بینـەوە کـە چـۆن لـەدڵی مرۆڤیکـدا ئـەم دووشـتە کۆدەبێتـەوە. کـاتێ کەدڵنیایـە کـە خـوای گـەورە بـەوردی دەیبـینێ و ووتـــەکانی دەبیـــستێت وبەئاگایـــە لـــەنهێنی وئاشـــکراکانی ووەلەبەردەمیـــدا ڕاوەســـتاوە کـــە تاوانکـــاری دەکـــات و مـــاف ویاســـای خـــودا پێـــشێل دەکـــات.هەرخۆشـــی بەرپرســـە لەســـەرکار ووتـــەکانی کـــە ئـــەنجامی داون. لەگـەڵ هـەموو ئەمانەشـدا هێـشتا پێـی وایـە گومـانی بـاش بـەخودای گـەورە بـەرێت، ئەمـە جگـە لـەفێڵی شـەیتان وسەرکەشـی دەروون نـەبێت هیـچی تـر نی یە.

(أبـو امامـە سـهل بـن حنیـف) دەڵێـت: مـن و (عـروه بـن الـزبیر) چـووین بـۆ لای خـاتوو عائیـشە‌ فـەرمووی: (لـو رأیتمـا رسـول اللهﷺ في مـرض لـه، وکانـــت عنـــده ســـتة دنـــانیر اوســـبعة دنـــانیر، فـــأمرونی رســـول اللهﷺ ان أفرقهـا ،فـشغلني وجـع رسـول اللهﷺ حتـى عافـاه الله ، ثـم سـألني عنهـا فقـال:مـا فعلـت؟ أكنـت فرقـت الـستة الـدنانیر ؟ فقلـت:لا والله، لقـد كـان شغلني وجعـك، قالـت: فـدعا بهـا فوضـعها في كفـه، فقـال: مـا ظـن نـبي الله لـو لقـي الله وهـذه عنـده؟)[1]. واتـە: ئەگـەر ئێـوە پێغەمبـەری خوداتـان ببینایـە لـە یـــەکێك لەنەخۆشـــیەکاند، پێـــنج یـــان شـــەش دینـــاری لابـــوو، پێـــی دام وفـەرمووی: پـەرش وبـەلاوی بکـەرەوە بەسـەر هەژارانـدا. دواتـر منـیش بـەهۆی ســـەرقاڵ بـــوونم بـــەئازارو ئێـــشی پێیغەمبـــەری خـــواوە ڕاســـپاردەکەم لـــەیاد چـوو. پاشـان پێغەمبـەری خـودا چـاك بـۆوە،لێـی پرسـیم چیـت کـرد، پارەکـەت بلاوکـردەوە؟منیش پـێم ووت بـەهۆی سـەرقاڵ بـوونم بـەئازاری تـۆوە لـەیادم

---

[1] - ئـەم فەرموودەیـە"صـحیح"ە،(امـام احمـد ٦/٨٦-١٠٤,١٨٢)گێڕایـەتی یـەوە سـەنەدەکەی صحیحە.

چــوو.پێغەمبــەریش لێــی وەرگــرتم وفــەرمووی: ئایــا دەبێــت گومــانی پێغەمبـەری خـودا چـی بێـت کاتێك بەدیداری خـودا بگـەم وئـەم بـڕە پارەیـەم لابــێ ؟... وەلــە فەرموودەیــەکی تــردا لــەبری بڕگــەی"نــبی الله" بڕگــەی "محمد" هاتووە.

جائەگـەر ئەمـە دیـدو بۆچـوون وگومـانی پێغەمبـەری خـودا بێـت، ئـەبێت گومــانی ئەنجامــدەرانی تاوانــە گــەورەکان ســتەمکاران چــۆن بێــت...ئایــا بەتــەنها ووتنــی ئێمــە گومانمــان بــاش بووەبــەتۆ خودایــە کەســزامان نادەیــت، ئــیتر ئێمــەش بۆیــە هــەموو جــۆرە کارێکمــان دەکــرد.ڕزگاریــان دەبێــت وســزای دۆزەخ ناچێژن؟

پــاك وبــێ گــەردی بۆخــوای گــەورە..گــومڕایی مــرۆڤ بەچــی پلەیــەك دەگەیــەنێت.ئــەوەتا حــەزرەتی ابــراهیم (ســەلامی خــوای لێبێــت) ڕوودەکاتــە نەتەوەکەی ودەڵێت: (أَئِفْكًـا آلِهَـةً دُونَ اللَّـهِ تُرِيـدُونَ * فَمَـا ظَـنُّكُم بِـرَبِّ الْعَـالَمِينَ... صـافات:٨٦-٨٧) واتــە: ئێــوە شــتی دەســت هەڵبەســت دەکەنــە خــواو لــەجیاتی پــەروەردگار دەتانــەوێت بیپەرســتن؟ باشــە ئــاخر ئێــوە چ گومانێکتان لەپەروەردگاری جیهانەکان؟

تێگەیشتنی دروست لەمەڕ گومانی باش بردن بەخودا

ئــەوەی لــەم بابەتــە وردبێتــەوە بــۆی دەردەکــەوێت کــەگومانی بــاش بــردن بــەخودا مایــەی کــرداری باشەوچــاکەیە. چــونکە مــرۆڤ دەزانێــت کــەخودای گــەورە پاداشــتی چاکەی کــارە باشــەکانی دەداتــەوە هــەر بۆیــە کــرداری باشــە وچاکە ئەنجام دەدات.

جــا هەرچــەندە گومــانی بــاش بێــت ئــەوا زیــاتر کــاری بــاش ئــەنجام دەدات،بــەڵام گومــانی بــاش بــردن بــەخودا لەگــەڵ شــوێن کــەوتنی ئــارەزوو یــەك ناگرێتــەوە. هەربۆیــە لەفــەرموودەی (شــداد بــن أوس) دا هــاتووە کــە (ترمــذي) لــە (مــسند) دا هــاتووە کەپێغەمبــەری خــوداﷺ دەفــەرمێت: (الكيس مـن دان نفـسه وعمـل لمابعـد المـوت والعـاجز مـن أتبـع نفـسه هواهـا وتمنـى علـى الله)

واتـه: كەسـی ژیـرو وریـا ئـەو كەسـەیە كەلێپرسـینەوە ولێپێـچینەوەی (محاسـبەی) خـۆی دەكـات وكـار بـۆدوای مـردن دەكـات، وەكەسـی بـێ دەسـەلأت وبـێ ئـیرادە ئەوكەسـەیە كەبەشـوێنی ئارەزوبـازی وهـەوا دەكەوێت، تەنها ئاوات دەخوازێت بەخوای گەورە.[1]

بەپوختی:

گومـانی بـاش بـردن بـەخودا ،هاورێكـە لەگـەلّ دەسـت گـرتن بـەهۆكارەكانی رزگـاری لـە قیامەتـدا. بـەلأم لەگـەلّ دەسـت گـرتن بـەهۆكارەكانی تیاچـوون بەرووەهەلّدێرچـوون شـتێك نـی یـە نـاوی گومـانی باش بێت.

جائەگـەر ووتـرا: بـەلّێ دەكرێت، چونكە رەحمـەت وبـەزەیی ولـێ بـوردەیی خـوای گـەورە بـێ سـنوورەو پـێش توورەبـوونی كـەوتووە وەهـەموو شـتێكی داپۆشیوە.

جیاوازی لەنێوان گومانی باش بردن بەخودا و بوغرابوون بەخودا

وەئەگـەر ووتـرا:خـوای گـەورە زۆر لەمانـەی كـە ئێـوە باسـی دەكـەن دەولّەمەنـدتر وبەخـشندەتر ولێبـوردەترو بەبـەزەیی یـە، ئێمـە هەرچـی بكـەین رەحمـەت وبـەزەیی یەكـەی دەمانگرێتـەوە. راسـتە خـوای گـەورە خـاوەنی چـەندین سـیفاتی جـوانی هاوشـێوەی ئەمانەیـە، بـەلأم لەسـیفاتە نایابـەكانی خـوای گـەورە بـریتی یـە لـە "دانـایی- الحكمـە"وەهەریەكـە لـەم سـیفاتانەی سـەرەوە كـەباس كـران لەشـوێنی شـیاو وگونجـاوی خۆیـدا بـەكاردەهێنێت وە بـۆ كەسـانێكیش شـایەنی ئـەوەبن كـە بـەزەیی ورەحمـەتی بیانگرێتـەوە لەتەوبـەكاران وچـاكە خـوازان نـەك كەسـانی خوانـەناس وتاوەنكـارو سـتەمكار وپێشێل كاری یاساو شەرعی خودا بن.

بـەلّكو بـۆ كەسـانێكە لـەبری كـاری خراپـە چـاكەدەكەن وسـەرجەم ئەوتەمەنـەی كەماویانـە لـەكاری خێـردا بـەختی دەكـەن. جابەئەمـەیان

[1] - ئـەم فەرموودەیـە"حـسن لغـیره"ە ، (ترمـذي-٢٤٥٩)وە بـە"حـسن"ی دادەنێـت وە(امـام احمد ٤/١٢٤)وە(ابن ماجه-٤٢٦٠).

دەوترێت گومانی باش بردن بەخوای گەورە. وەبەوی تریان دەوترێت "غرور" بوون بەخوای گەورە... پەنا بەخودای گەورە دەگرین.

ئەوەتا خوای گەورە دەفەرمووێت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أُوْلَـئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ.... البقرة:٢١٨) واتە: ئەوکەسانەی کەباوەڕیان هێناوە وکۆچ دەکەن وتێ دەکۆشن لەپێناوی خودای گەورە، ئەوانە مەبەستیان ڕەحمەت وبەزەیی ومیهرەبانی خوایە. خوای گەورە ئەمانی بەپێڕی تکاکار ناودەبات نەك فاسقەکان.

هەروەها دەفەرمووێت: (ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُواْ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُواْ مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُواْ إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ... النحل:١١٩) واتە: ئەو کەسانەی بەنەزانین کاری خراپەیان ئەنجام داوە بەلام پاشان تەوبەیان کردووەو گەڕاونەتەوە بۆ لای خوای گەورە وکاری چاکەخوازیان ئەنجام داوە، ئەوا خوای گەورە بۆ کارەکانی پێشوو تریان لێبوردە وبەبەزەیی ومیهرەبانە.

خوای گەورە پێمان ڕادەگەیەنێت کە لێبوردەیە بۆ ئەوکەسانەی بەم شێوەیە گەڕابێتنەوە بۆ لای خودا. جا کەسانی ژیر وزانا بابەتی"رجاء- تکا"لە شوێنی شیاوی خۆیدا بەکاردەهێنن ، بەلام نەزان ونەفامەکان لەشوێنی شیاوی خۆیدا بەکاری ناهێنێت.

ئەو کەسانە زۆر نەفام ونەزانن کەپشت بەڕەحمەت ولێ بوردەیی خودا دەبەستن لەهەمان کاتدا فەرمایشتەکانی پشت گوێ دەخەن

زۆرێك لەخەڵکی بەنەفامانە پشت ئەستوری ڕەحمەت ولێ بوردەیی خوای گەورە بوونە فەرمایشتەکانیشی پشت گوێ دەخەن وداواکاریەکانی جێ بەجێ ناکەن، وەك بڵێی لەیادیان چووە کە خوای گەورە خاوەنی توندترین سزایە وەهیچ بەربەستێك نییە ڕێگری لەخشم وتوڕەیی خودا بگرێت بەرامبەر بەتاوەنباران. جا هەرکەسێ پشت بەلبوردەیی خوا ببەستێت وسوور بێت لەسەر تاوانکاری ، ئەوا وەك مل هوڕ ویاخی وکەلەڕەق وایە.

"معروف"دەڵێت: تۆ تکا لەکەسێك دەکەیت کەڕەحمت لێ بکات وبتبورێت، کەچی بەبەردەوامی تۆش بێ فەرمانی دەکەیت ویاخی دەبیت لێی، ئەمە ئەوپەڕی بێ عەقڵی وسەرشۆڕی یە.

وەبە"حسن"یان ووت: دەبینین زۆر دەگیریت؟

ئەویش ووتی: ئەترسم..فرێم بداتە دۆزەخەوە باکی نی یە.

وەهەروەها دەیووت: "هەندێ لەخەڵکی ئەوەندە پشتیان بە لێخۆش بوونی خودا بەستووە کەکاتێ مردن ولەدنیا دەرچوون تەنانەت فریایی تەوبەکردنیش نەکەوتن"هەردەبینی دەڵێت: ئێمە گومانی باش دەبەین بەخودا ، بەڕاستی درۆیان کرد ، ئەگەر گومانی باشیان ببردایە کاری باشیان ئەنجام بدایە.

پیاوێك لە"حسن"ی پرسی: تۆ ڕات چۆنە بەپێرێك کەلە دانیشتنەکانیاندا زۆر دەترسێنن بەئەندازەیەك دەڵێت ئێستا دەفرم لەترسانە؟

حسن ووتی: بەڕای من هاوڕێتی کردنی ئەم پێرە گەلێ باشترە لەپێرێك کەهەردڵنیات کەنەوە کەترس وبیرت لەقیامەت کەم بێتەوە.

وەلە هەردوو"صحیحین"دا هاتووە لەفەرموودەی"اسامە بن زید"کە دەڵێت گوێم لێ بووە کەپێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (يُجاء بالرجل يوم القيامة فيلقى في النار، فتندلق أقتاب بطنه فيدور في النار كما يدور الحمار برحاه، فيطوف به أهل النار. فيقولون:يا فلان، ما أصابك، ألم تكن تأمرنا بالمعروف وتنهانا عن المنكر، فيقول::كنت أمركم بالمعروف ولآتيه، وأنهاكم عن المنكر وآتيه)[1] واتە: پیاوێك دەهێنن لەڕۆژی قیامەتدا دەیخەنە ناو دۆزەخەوە، هەرچی ڕیخۆڵەکانی ناوسکی هەیە هەرهەمووی دەکەوێتە سەرزەوی، وەبەدەوری ڕیخۆڵەکانی دەسوڕێتەوە وەکو سوڕانەوەی گوێدرێژ بەدەوری مێخسکەکەیدا. خەڵکی پێی دەڵێن: ئەی فلان کەس چیت بەسەردا هاتووە ، ئەی تۆلەدونیادا فەرمانت پێ

[1] - ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە،(بخاری: ٣٢٦٧- ٧٠٩٨)وە(مسلم١٨/١١٠- نووی)گێڕایانەتەوە.

نــەدەكردین بەچــاكەو ڕێگریــت دەكــردین لەخراپــە؟ ئــەویش دەڵێــت: مــن فــەرمانم پــێ دەكــردن بەچــاكە كەچــی خــۆم نــەدەكرد،وەڕێگــریم دەكــردن لەخراپە ،كەچی خۆم دەمكرد.

وە امـام أحمـد دەگێڕێتــەوە لەفــەرموودەی"ابـی رافـع"كــەدەڵێت پێغەمبــەر بــەلای گۆڕســتانی (بقیــع) دا تــێ پــەڕی وفــەرمووی: (أف لــك، فظننــت أنــه یریـدني ، فقـال: لا ،ولكـن هـذا قـبر فـلان، بعثتـه سـاعیاً الى آل فـلان، فغـل نمـرة فـدُرع الآن مثلـها مـن النـار) [1]واتــە: فــەرمووی: ئـۆف لــەتۆ، منــیش وام زانــی كەمەبەســتی مــن، پێغەمبــەر فــەرمووی: نــەخێر مەبەســتم تــۆ نییــە مەبەسـتم ئەوگۆڕەیـە، كـەگۆڕی فـلاّن كەسـە، جارێـك ناردم لـەلای فلاّنـە تـیرە غەنیمــە تــیرە كۆبكاتــەوە بــەلاّم لــەوێ پارچەقوماشــێكی لــە غەنیمەكــە هــەڵگرت بـۆ خـۆی بـەبێ پـرس ، ئیچـستا ئـەو قوماشـە وەك خـۆی لـەئاگر دروست كراوە.

وەلــە "مــسند"ی امــام احمــد دا هــاتووە لــە فــەرموودەی"انــس بــن مالــك"ﷺ فــەرمووی كــە پێغەمبــەرﷺ فەرموویــەتی: (مـررت لیلـة أسـري الـي علــی قــوم تقــرض شــفاههم بمقــارض مــن نــار، فقلــت: مــن هــؤلاء قــالوا خطبــاء مــن أمتــك مــن اهــل الــدنیا، كــانوا یــأمرون النــاس بــالبر وینــسون انفـسهم) . [2]واتــە: لــە شــەوی ئیـسرادا كەبەرزكرامــەوە بــۆ ئاسمــان، پێــڕێكم بــینی كــە لێوەكانیــان دەبــڕدران بــە مەقەســی ئــاگرین، پرســیم ئەمانــە كــێن؟ ووتیــان:ئەمانــە ووتــار بێــژن لەخــەڵكی دونیــا لەنەتەوەكــەت، كەهەمیــشە فەرمانیان دەكرد بەچاكەو خۆیان لەبیردەكرد.

وەهــەروەها لەفــەرموودەی"أنــس بــن مالــك"ﷺ دەڵێــت كەپێغەمبــەر فەرموویــەتیﷺ: (لمـا عـرج بـي، مـررت بقـوم لهـا أظـافر مـن نحـاس یخمـشون بهـا وجـوهـم وصـدروهم، فقلـت:مـن هـولاء یـا جبریـل؟ فقـال: هـولاء الـذین

---

[1] – ئــــەم فەرموودەیـــــە(ضـــعیف الاســــناد)ە، (امــــام احمــــد:٦/٧، ٣٩٢)(الطبرانــــي ٣٠٢/١)و(النسائی ١١٥/٢)بڕوانە (مجمع الزوائد ٥٣/٣).

[2] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە،(امام احمد :٣/٢٣١,١٢٠، ٢٣٩) گێڕایەتیەوە.

كانوا يأكلون لحوم الناس ، ويقعون في أعراضهم) [1]. واته: لە کاتی بڵند کردنەوەم لەشەوی ئیسراو میعراجدا بەسەر نەتەوەو پێرێکدا تێپەڕیم کە نینۆکی دریژیان هەبوو لە مس دروست کرابوو بەو نینۆکانی چنگیان دەدا لەدەم وچاو سنگیان ودایان دەڕنی. بەجبریلم ووت: ئەم پێرە کێ یە؟ ئەویش ووتی: ئەمانە ئەو پێرەن کەهەمیشە گۆشتی مرۆڤەکانیان دەخوارد وبە خراپە باسی ناموسی خەڵکیان دەکرد.. مەبەستی لەگۆشتی خەڵکی واتە غەیبەت کردنە.

وەهەروەها لە "أنس"ەوە کەپێغەمبەرﷺ بە زۆری ئەم ووتەیەی دووپات دەکردەوەکە دەیفەرموو: (یا مقلب القلوب والابصار، ثبت قلبي على دینك ، فقلنا یا رسول الله ، أمنا بك وبما جئت به، فهل تخاف علینا؟ قالﷺ: نعم ،ان القلوب بین أصبعین من أصابع الله یقلبها کیف شاء) [2]. واتە: ئەی ئاوەژووکەرەوەی دڵ وچاوەکان، دڵ ودەرونمان جێگر کە لەسەر ئاینەکەت. ئێمەش ووتمان ئەی پێغەمبەر ئێمە باوەڕمان بەتۆ هێناوە و وەبەوەشی کەتۆ هێناوتەو ئایا هێشتا لێمان دەترسیت کەبگۆڕێین؟ فەرمووی:بەڵێ... دڵەکان لەنێوان دوو پەنجەن لەپەنجەکانی خوای گەورە، دەیان گۆڕیت چۆنی بوێت.

وەهەروەها هاتووە کەپێغەمبەری خوداﷺ بەجبریلی ووت: (مالي لاأرى مکائیل ضاحکاً قط؟ قال: ما ضحك منذ ان خلقت النار.) [3] واتە: بۆچی هیچ کاتێك میکائیل نابینم کە پێ بکەنێت؟ ئەویش فەرمووی: لەوڕۆژەوەی کە دۆزەخ وئاگر دروست کراوە ئەو ئیتر پێ نەکەنیوە.

وە لەصحیح مسلم دا هاتووە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (یؤتی بأنعم أهل النار، فیصبغ في النار صبغة. ثم یقال له: یا ابن أدم، هل

---

[1] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە، هەمان سەرچاوەی پێشوو.

[2] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە، هەمان سەرچاوەی پێشوو، (١١٣/٤،٣/٢، ١٨٣/٤)وە(حاکم ٥٢٥/١) بە صحیحی داناوە لەسەر مەرجی"مسلم".

[3] – ئەم فەرموودەیە(ضعیف الاسناد)ە، (امام احمد ٢٢٤/٣)گێڕاویەتەوە (حافظ الهیثمي لە المجمع: ٣٨٥/١٠)دا هێناویێ.

رأيــت خــيراً قط؟هـل مـر بـك نعـيم قـط؟ فيقـول: لا والله يـارب ، ويـؤتي بأشـد النـاس بؤسـافي الـدنيا مـن أهـل الجنـة، فيـصبغ في الجنـة صـبغة، فيقـال لـه: يـا أبـن أدم ، هـل رأيـت بؤسـاً قط؟هـل مربـك شـدة قـط؟ فيقـول: لا والله يـا رب، مـا مـر بـي بـؤسً قـط، ولا رأيـت شـدة قـط.) [1] واتـه: كەسێك دەهێنن لەوانـەی کەخۆشـترین ژیـان ژیابێـت لـە دونیـادا"کەئێـستا لـە دۆزەخیەکانـە". هــەڵی دەکێــشن لــەدۆزەخ پاشــان پێــی دەڵــێن: ئــەی کــوڕی ئــادەم ئایــا لەژیانتـدا خۆشـی وشـادیت بینیـوە؟ ئـەویش دەڵێـت: نـەخێر سـوێند بێـت بـەتۆ نــەم بینیــووە. وەکەســێك دەهێــنن لەوانــەی کەلەناخۆشــترین ودژوارتــرین جـۆری ژیانـدا ژیابێـت لـەدونیادا"کـە ئێـستا لەبەهەشـتەیەکانە" بـە بەهـشتدا هــەڵی دەکێــشن، دواتــر لێــی دەپرســن ودەڵــێن: ئایــا لــە ژیانــدا ناخۆشــی وخەمناکییـەکت بینیـوە؟ ئـەویش دەڵێـت: نـەخێر پـەروەردگار هـیچ ناخۆشـی وخەمناکییەکم نەبیوە.

وەلــە "مــسند" دا هاتووەلەفــەرموودەی"بــراء بــن عــازب"ﷺ دەڵێــت: لەگــەڵ تــەرمی پیــاوێکی ئەنــساری بــەڕێ کــەوتین بــۆ گۆڕســتان وپێغەمبەریــشمان لەگەڵــدا بــوو. کاتێــك کەبــەخاکمان ســپارد پێغەمبــەر ﷺدانیــشت وئێمــەش بەچـواردەوریدا دانیـشتین. زۆر لەکەشـێکی ناخۆشـدا بـووین ، وە پێغەمبـەرﷺ چـیلکەیەکی"پارچـەدارێکی بـچوك"بەدەسـتی یـەوە بـوو زەوی یەکـەی پـێ هەڵدەکـەن، پاشـان سـەری بـەرزکردەوەو دوو تاسـێ جـار فـەرمووی"استعیذوا بـالله مـن عـذاب القـبر... واتـە پـشت بـەخوا ببەسـتن لەسـزای گـۆڕ"، پاشــان فــەرمووی: ان العبـد المـؤمن اذا كـان في أنقطـاع مـن الـدنيا وإقبـال مــن الآخـرة نـزل اليـه ملائكـة مـن الـسماء بـيض الوجـوه، كـأنهم وجـوههم الـشمس ، معهـم كفـن مـن اكفـان أهـل الجنـة،وحنـوط مـن حنـوط الجنـة،حتـى يجلـسوا منـه مـد البـصر، ثـم يجـيء ملـك المـوت حـتي يجلـس عنــد رأســه، فيقــول: أخرجــي أيتهــا الــنفس المطمئنــة أخرجـي الى مغفـرة مــن الله ورضـوان، فتخـرج تــسيل كمـا تــسيل القطـرة مـن في الـسقاء

---

[1] – ئــەم فەرموودەیــە"صــحیح"ە،(مــسلم ١٤٦/١٧– نــووی)وە(احمــد ٢٠٣/٣)وە(نــسائی ٣٦/٦)گێڕایانەتەوە.

فيأخـذها لم يـدعوها في يـده طرفـة عـين حتـى يأخـذها فيجعلوهـا في ذلـك الكفـن وفي ذلـك الحنـوط، فـأذا أخـذها لم الكفـن وفي ذلـك الحنـوط، ويخـرج منهـا كأطيـب نفحـة مـسك وجـدت علـى وجـه الارض، فيـصعدون بهـا، فـلا يمـرون بهـا علـى مـلأ مـن الملائكـة الا قـالوا: مـا هـذه الـروح الطيبـة؟ فيقولـون: روح فـلان ابـن فـلان. بأحـسن أسمائـه الـتي كـانواا يـسمونه بهـا في الـدنيا، فيـستفتحون لـه،فيفـتح لـه، فيـشيعهٔ مـن كـل سمـاء مقربوهـا الى الـسماءالتي تليهـا، حتـى ينتهـي بـه الـسماء الـسابعة، فيقـول الله عـز وجـل: أكتبـوا كتـاب عبـدي في علـيين، واعيـدوه الى الارض فـأني منهـا خلقـتهم وفيهـا اعيـدهم ، ومنهـا أخـرجهم تـارة أخـرى، قـال: فتعـاد روحـه الى الارض فيأتيـه ملكـان، فيجلـسانه فيقـولان لـه: مـن ربـك ؟ فيقـول ربـي عزوجـل. فيقـولان لـه: مـا دينـك؟ فيقـول: ديـني الاسـلام. فيقـولان لـه: ماهـذا الرجـل الـذي بعـث فـيكم؟ فيقـول: هـو (محمـد) رسـول الله. فيقـولان لـه: ومـا علمـك؟ فيقـول: قـرأت كتـاب الله عزوجـل فآمنـت بـه وصـدقت، فينـادي منـاد مـن الـسماء: ان صـدق عبـدي ، فأفرشـوا لـه مـن الجنـة، وألبـسوه مـن الجنـة، وأفتحـوا لـه بابـا الى الجنـة. قـال: فيأتيـه مـن روحهـا وطيبهـا ، ويفـسح لـه في قـبره مُـد بـصره. قـال: ويأتيـه رجـل الحـسن الوجـه، حـسن الثيـاب، طيـب الـريح. فيقـول: ابـشر بالـذي يـسرك هـذا يومـك الـذي كنـت توعـد مـن انـت فوجهـك الوجـه الـذي يجـيء بـالخير. فيقـول: انـا عملـك الـصالح، فيقـول: رب اقـم الـساعة... رب أقـم الـساعة، حتـى أرجـع الى أهلـي ومـالي، قـال وأن العبـد الكـافر، اذا كـان في أنقطـاع مـن الـدنيا واقبـال مـن الآخـرة نـزل إليـه ملائكـة مـن الـسماء، سـود الوجـوه، معهـم المـسوح، فيجلـسون منـه مـد البـصر، ثـم يجـيء ملـك المـوت حتـى يجلـس عنـد رأسـه ، فيقـول: أيتهـا الـنفس الخبيثـة:أخرجـي الى سـخط مـن الله وغـضب، قـال: فتغـرق في جسده فينزعهـا كمـا ينـزع الـسفود مـن الـصوف المبتـل، فيأخـذها فـإذا أخـذاها لم يـدعوها في طرفـة عـين ، حتـى يجعلوهـا في تلـك المـسوح، ويخـرج منهـا كـأنتن ريـح جيفـة وجـدت علـى وجـه الارض ، فيـصعدون بهـا ،فـلا يمـرون بهـا علـى مـلأ مـن الملائكـة الا قـالوا: ماهـذه الـروح الخبيثـة؟ فيقولـون: روح فـلان بـن فـلان، بـأقبح أسمائـه الـتي يـسمى بهـا في الـدنيا ،

فيستفتح فلا يفتح له ثم قرأ رسول الله ﷺ:"لا تفتح لهم ابواب السماء ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط...:أعراف:٤٠" فيقول الله عزوجل: أكتبوا كتابه في سجين، في الارض السفلى، فتطرح روحه طرحا ثم قرأ" وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ...الحج: ٣١) . **فتعاد روحه في جسده ويأتيه ملكان فيجلسانه فيقولان له: من ربك؟ فيقول: هاه...هاه، لا أدري. فيقولان له ما دينك؟ فيقول: ها...ها لاأدري. فيقولان له ماهذا الرجل الذي بعث منكم ،فيقول: ها...ها لاأدري.. فينادي مناد من السماء: أن كذب عبدي، فأفرشوا له من النار وافتحوا له بابا الى النار. فيأتيه من حرها وسمومها، ويضيق عليه قبره ،حتى تختلف فيه اضلاعه، وياتيه رجل قبيح الوجه قبيح الثياب، منتن الريح، فيقول: أبشر بالذي يسوءك ، هذا يومك الذي كنت توعد،فيقول: من أنت؟ فوجهك الوجه الذي يجيء بالشر ، فيقول: انا عملك الخبيث، فيقول: رب لاتقم الساعة)** [1].

واته: پاش ئەوەی فەرمووی پەنا بگرن بەخوا لەسزای گۆڕ ، فەرمووی: كاتێك مرۆڤی باوەڕدار كۆتایی بەژیانی دونیایی دێت وبەرەو ژیانی قیامەت نزیك دەبێتەوە، پێڕێك لەفریشتەی ئاسمان دادەبەزن بۆ لای كە ڕوخساری لەشێوەی خۆردایە لەپرشنگداریدا. كفنی بەهەشت وبۆنی بەهەشتیان پێ یە، لەتەنیشتەوە دادەنیشن تا چاوبڕكات.پاشان فریشتەی گیان كێشان دێت ولەژوور سەریەوە دادەنیشێت، پێی دەڵێت: ئەی دەروونی پاك وئارام ودڵنیا ، دەرچۆ بۆ دیداری بەخشندەیی ولێبوردەیی ڕەزامەندی خوای گەورە ، پاشان گیانەكەی دەردەچێت لەشێوەی دڵۆپێك ئاو لەدەمی گۆزەوە ، پاشان وەری دەگرن، لێرەدا ڕاستەوخۆ لەدەستی وەردەگرن لەچاوپروكانێكا. وەدایدەپۆشن بەوكفنە بەهەشتیە. وەبۆن خۆشی دەكەن

[1] – ئەم فەرمودەیە"صحیح"ە، (امام احمد :٤/٢٨٧-٢٩٥)وە ابوداود وكەسانی تریش گێڕایانەتەوە لە"صحیحین"دا هەیە كەبە"المشهور"بەناوبانگە. بڕوانە دەرهێنانی ئەم فەرمودەیە لە كتابی"اهوال القبور/ برقم: ٤ "نوسینی(ابن رجب الحنبلی).

بـەبۆنی بەهەشـت ، کـەدەری دەهێـنن بـۆن خـۆش بـووە بەخۆشـترین بـۆنی میـسك لەسـەر زەویـدا، پاشـان بـەرەو ئاسمـان بڵنـدی دەکەنـەوە، وەبـەلای هـەر پێرێکـی فریـشتەدا تـێ دەپـەڕن پرسـیار دەکـەن: ئـەم ڕوحـە پـاك وبـۆن خۆشـە کـێ یـە؟ پێیـان دەڵـێن: ئەمـە ڕوحـی فلانـە کەسـی کـوڕی فلانەکەسـە. بەخۆشـترین نـاو نـاوی دەبـەن کەلـەدونیادا نـاوبراوە. پاشـان فریـشتەکان داوای کردنـەوەی دەرگـای ئاسمـان دەکـەن بـۆی ، ئـەوانیش دەرگاکـە دەکەنـەوە ولەهـەر ئاسمانێکـەوە لەلایـەن فریـشتە زۆر بەڕێزەکانـەوە کەلـەخوداوە نـزیکن بەمەراسـیمێکی شـکۆدار بـەڕێی دەخـەن، تادەگاتـە ئاسمـانی حەوتـەم. خـودای گـەورە دەفـەرمێت:"کتـابی بەندەکـەم لـە تۆمـاری (علـیین) تۆمـار بکـە (کـە تایبەتـە بەبەهەشـتیەکان) پاشـان دەفـەرمێت بیگەڕێننـەوە بـۆ زەوی ، چـونکە مـن لـەزەوی دروسـتم کـردووە، وەهـەر بـۆ ئـەویش دەیـان گەڕێنمـەوەو وەهەرلـە ئەویـشدا جـارێکی تـر زینـدویان دەکەینـەوە".پاشـان ڕوحـی دەگێڕنـەوە بـۆ سـەرزەوی بـۆ ناوجەسـتەی ، پاشـان دوو فریـشتە دێنـە دیـاری ولێـی دەپرسـن کـێ خوداتە؟ئـەویش دەڵێـت: الله خـودای گەورەمـە. وەلێـی دەپرسـنەوە: ئـاینی تـۆ چـی یـە؟ ئـەویش دەڵێـت: ئـاینی مـن ئیـسلامە. دیسانەوە لێـی دەپرسـنەوە: ئـەو پیـاوە کـێ یـە کەلـەنێو ئێـوەی مرۆڤـدا ڕەوانـە کـراوە: ئـەویش دەڵێـت: ئـەوە "محمـد"ە ، کەپێغەمبـەرونێردراوی خـودای گەورەیـە. وەلێـی دەپرسـن چـۆن زانیـت؟ ئـەویش دەڵێـت: کیتـابی خـودام خوێنـدەوە وبـاوەڕم پێـی هێنـا وبەڕاسـتم زانیـوە. دەنگێـك لەئاسمانـەوە دێـت ودەڵێـت: بەندەکـەم ڕاسـتی کـردووە لەڕاخـەری بەهەشـتی بـۆ ڕابخـەن، وپۆشـاکی بەهەشـتی لەبـەر بکـەن ، وەدەرگایـەکی بـۆ والآ بکـەن بـۆ بەهەشـت ، لـەوێوە بـۆن وبـەرامی خۆشـی بۆدێـت، گۆڕەکـەی بـۆ فـراوان دەکرێـت بەئەنـدازەی چـاوبڕکات.. پێغەمبـەر فـەرمووی: پیـاوێکی ڕوخـۆش وجـل وبـەرگ جـوان دێـت بـۆ لای پێـی دەڵێـت: مـژدەبێت بـەوەی کەئاسـانکاری بۆکردیـت، ئەمـە ئەوڕۆژەیـە کەپـەیمانت پـێ درا. پێـی دەڵێـت:تـۆ کێیـت؟ کەڕوخـسارت لەمژدەبـەخش دەچـێت؟ ئـەویش پێـی دەڵێـت: کردەوچـاکەکانتم. لێـرەدا مردووەکـە دەڵێـت: خودایـە قیامـەت هەسـتێنە... بابگەڕێمـەوە بۆنـاو کـەس وکـارو مـاڵم....... بـەلآم مرۆڤـی بـێ

باوەڕ کاتێ کۆتایی بە ژیانی دێت ولەقیامەت نزیك دەبێتەوە ، پێڕێك لەفریشتەی ئاسمان دادەبەزن بۆلای ڕوخساریان ڕەش وناشرینە، تورەکەیەکی لەموو دروست کراویان پێ یە، لەتەنیشتی دادەنیشن تا چاوبڕکات، پاشان فریشتەی گیان کێشان دێت لەژوور سەریەوە دادەنیشێت وپێی دەڵێت: ئەی دەروونی پیس وەرە دەرەوە بۆ سزاوخەشم وتوڕەیی خوا.. پێغەمبەر دەفەرموێت:"دەست دەباتە ڕوحی لەڕەگ وریشە بەتوندی دەری دەهێنێت هەروەکو دەرهێنانی تەلەزی یەك لەناو پەمووی تەڕدا"هەر کەدەریان هێنا لەچاوپروکانێکا دایدەپۆشن بەوتورەکەیە ، وەکاتێك دەری دەهێنن بەناخۆشترین وبۆگەنترین بۆن کەهەبێت لەسەرزەویدا بۆنی لێ دەدەن، پاشان بەرەوئاسمانەکان بەکێشی دەکەن، وەبەلای هەرپێڕێکی فریشتەدا تێ پەڕن، یەکسەر دەپرسن: ئەم بۆنەناخۆش وبۆگەنە کێ یە؟ ئەوانیش دەڵێن: فلأنەکەسی کوڕی فلأن کەسە. بەناشیاوترین ناوی دەبەن کەبانگیان پێ کردووە لەدونیادا. داوا دەکەن کەدەرگای ئاسمانەکانی بۆ بکەنەوە. پاشان پێغەمبەر ئەم ئایەتەی خوێندەوە: (لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاء وَلاَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ... الأعراف:٤٠) واتە: دەرگاکانی ئاسمانیان لێ ناکرێتەوە وبەهەشت نابینن تا هوشتر نەچێتە کونەدەرزی یەوە. پاشان خوای گەورە دەفەرمێت: ناوی لە کیتابی "سجين"دا تۆماربکەن "کەتۆماری دۆزەخی یەکانە"، لەزەوی ژێرەوەدا ، پاشان ڕوحی فڕێدەدەنە"هەڵی دەدەن"خوارەوە، پاشان پێغەمبەر ئەم ئایەتەی خوێندەوە: (وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاء فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ....الحج: ٣١) واتە: هەرکەسێك هاوەڵ بۆ خودا بڕیار بدات، وەك ئەوە وایە لەئاسمان بەربێتەوە و باڵندە پەلاماری بدات و"پارچەپارچەی کات"یاخود ڕەشەبایەکی بەهێز بیفڕێنێت وبیبات بۆشوێنێکی دوور وقوڵ...... پاشان ڕوحی دەگێڕنەوە بۆ ناوجەستەکەی. دوو فریشتە دێنە لای ولێی دەپرسن: کێ خوداتە؟ ئەویش دەڵێت:هاه..هاه..نازانم. وەلێی دەپرسن: ئاینی تۆ چی یە؟ دەڵێت: هاه...هاه، نازانم. وەدەپرسنەوە: ئەو پیاوە کێ یە کەلەنێو ئێوە نێردرا؟

دەڵێت: هاه...هاه، نازانم. دەنگێك لەئاسمانەوە دێت دەڵێت:بەندەكەم درۆی كرد لەڕایەخی دۆزەخی بۆ ڕاخەن ودەرگایەكی دۆزەخی لێ والآ كەن. بۆن وبەرامێكی ناخۆش وگەرمایەكی بەتینی لێوە دێت، وەگۆڕەكەی لەبەرتەسك دەكەنەوە، تاوەكو هەموو ئێسكەكانی تێكەڵ بەیەك دەبن ، پاشان پیاوێكی ڕوخسار ناشرین وجل وبەرگ شێواو وپیس وبۆن ناخۆش دەڵێت: مژدەبێت ئەم ناخۆشی یەت، ئەمە ئەوڕۆژەیە كەپەیمانت پێ درابوو. ووتی: تۆ كێیت؟ كەڕوخسارت لەمژدەبەخش نایێت، ئەویش دەڵێت: من كردەوە خراپەكانتم.دەڵێت: خودایە قیامەت دوابخە..

وە لەوتەیەكی تردا كە ئیمامی احمد دەیگێڕێتەوە: (ثم يقض له اعمى واصم وابكم، في يده مرزبة ، لو ضرب بها جبلاً كان ترابا، ثم يعيده الله عزوجل كما كان، فيضر به ضربة اخرى، فيصيح صحية يسمعها كل شيء الا الثقيلين. وقال البراءﷺ :ثم تفتح له باب الى النار ويمهد له من فراش النار) [1]. واتە: كەسێكی بۆ دەنێرن كە كوێر وكەڕ ولاڵە ، چەكوشێكی گەورەی ئاسنی بەدەستەوەیە ، ئەگەر بیدات لەچیایەك دەیكات بەخۆڵ ، پاشان خودا وەك جارانی لێ دەكاتەوە، وەجارێكی تر لێی دەداتەوە. هاوارو فیزاحێك دەكات هەموو شتێك گوێی لێ دەبێت تەنها مرۆڤ وجن نەبێت.

لە ("مسند") ەوە هاتووە لە "براء"ەوە كەدەفەرمێت: (بينما نحن مع رسول اللهﷺ، اذا بصر بجماعة فقال: علامة اجتمع هؤلاء؟ قيل على قبر يحفرونه، ففزع رسول اللهﷺ ، فبدر بين يدي اصحابه مسرعا، حتى انتهى الى القبرفجثا على ركبتيه، فأستقبلته بين يديه لأنظر مايصنع ،فبكى حتى بل الثرى من دموعه. ثم اقبل علينا فقال: اي اخواني لمثل هذا اليوم فأعدوا.) [2] واتە: ئێمە لەگەڵ پێغەمبەر بووین ،

---

[1] – ئەم بەشەیان(ضعيف الاسناد)ە ، (امام احمد ٤/٢٩٦)بڕوانە"احوال القبور:ص٢٧ وەفتح الباری ٣-٢٠٧٧".
[2] – ئەم فەرموودەیە(ضعيف الاسناد)ە، (احمد ٤/٢٩٤)و(ابن ماجه ٤١٩٥) بڕوانە "احوال القبور-٢٦٣".

کۆمـەڵێکی بـینی پرسـی کەئەمانـە چـی دەکـەن؟ پێـی وتـرا: ئەوانـە گۆڕێـك هەڵدەکـەنن ، پێغەمبـەر سـامناکی دایگـرت ، بـەخێرایی ڕۆیـشت بـۆ لایـان تـا گەیـشتە گۆڕەکـە ، لەسـەر چۆکەکانی دانیـشت ومنـیش ڕووبـەڕووی وەسـتام تـا بـزانم چـی دەکـات، پێغەمبـەری خـودا دەسـتی بـەگریان کـرد،تـا خـاکی بـەردەمی تـەڕ کـرد بەفرمێـسکەکانی. پاشـان ڕووی وەرگێـڕا بۆلامـان وپێـی فەرمووین: براکانم بۆ ڕۆژوشوێنێکی ئاوها خۆتان ئامادەکەن.

وەلـە "مـسند" دا هـاتووە لـە فـەرموودەی (بریـد) ﷺ دەڵێـت: (خـرج إلينـا رسـول اللهﷺ يومـاً، فنـادى ثـلاث مـرات: "يـا ايهـا النـاس ، أتـدرون مـا مثلـي ومـثلكم؟ قـالوا: الله ورسـول أعلـم. فقـالﷺ:إنمـا مثلـي ومـثلكم مثـل قـوم خـافوا عـدواً يـأتيهم ، فبعثـوا رجـلاً يـتراءي لهـم، فأبـصر العـدو، فأقبـل لينـذرهم، وخـشى أن يدركـهُ العـدو قبـل أن ينـذر قومـه، فـأهوى بثوبـه: ايها النــاس أوتيــتم ، ايهــا النــاس أوتيــتم... ثــلاث مــرات".) [1] واتــە: ڕۆژێــك پێغەمبـەر هـات بـۆ لامـان وسـێ جـار هـاواری کـرد: ئـەی خەڵکینـە ئایـا دەزانـن نمونـەی مـن وئێـوە وەکـو کـێ وایـە؟ ووتیـان: خـوداو پێغەمبـەر دەزانـن ، پێغەمبـەر فـەرمووی: نمونـەی مـن وئێـوە وەکـو قـەومێك وایـە کـە مەترسـی ئـەوەیان هـەبوو کـە دوژمنەکـەیان بـدا بەسـەریاندا، بـۆ ئـەم مەبەسـتە پیاوێکیـان نـارد کەچـاودێری دوژمنـەکانیان بکـات، کاتێـك پیاوەکـە بـینی وا دوژمنەکانــەیان بــەرەو ڕوویــان دێــت، ئــەمیش ویــستی قەومەکــەی ئاگەداربکاتــەوە، بـەڵام ترسـا دوژمنـەکانی پێـی بـزانن وڕێـی لـێ بگـرن پـێش ئــەوەی هەواڵەکــە بەقەومەکــەی بگەیــەنێت.لەناچـاریدا جـل وبەرگەکـەی داکەنــدو بەدەســتی یــەوە ڕای دەوەشــاند وهــاواری دەکــرد ئــەی خەڵکینــە هاتن بۆگیانتان...سێ جار ئەمەی دووبارە کردەوە.

وەلـە صـحیحی موسـلیمدا هـاتووە لـە فـەرموودەی (جـابر) ﷺ کـە پێغەمبـەر دەفـەرمێت: (كـل مـسكر حـرام، وإن علـى الله عزوجـل عهـداً لمـن شـرب المـسكر ان يـسقيه مـن طينـة الخبـال ، قيـل ماطينـة الخبـال؟ قـالﷺ:

---

[1] - ئەم فەرموودەیە"حسن"ە ،(احمد٥/٢٤٨)(المجمع ٢/١٨٨).

عـرق أهـل النـار ، او عـصارة أهـل النـار.) [1] واتــه: هــه‌موو سه‌رخۆشـكـه‌رێك حه‌رامــه.، خــوای گــه‌وره بــه‌ڵێنی داوه هه‌ركه‌ســێك مــادده‌ی سه‌رخۆشـكـه‌ر بخواتــه‌وه ،ئــه‌وا"طينــة الخبــال"ی ده‌رخــوارد بــدات. پرســيان: "طينــة الخبــال"چـــی يـــه؟ پێغه‌مبـــه‌ريش فـــه‌رمووی: "طينــة الخبــال"مــه‌ی'عــاره‌قی'خــه‌ڵكی دۆزه‌خــه ،يــان پاشــه‌ڕۆی خــه‌ڵكی دۆزه‌خ وئاگره.

وه‌هــه‌روه‌ها لــه "مـسند" دا هــاتووه لــه فــه‌رمووده‌ی"ابــي ذر"ﷺ كــه پێغه‌مبــه‌ر فه‌رموويــه‌تیﷺ: (إنــي ارى مــالا تــرون ، واسمــع مالاتــسمعون، اطـت السماء وحـق لها ان تـئط، مـا فيهـا موضـوع اربـع أصبع الا وعليـه ملـك سـاجد، لوتعلمـون مـا اعلـم لـضحكتم قلـيلاً ولبكيـتم كـثيراً ومـا تلـذ ذتم بالنـساء علـى الفـرش ، ولخـرحبتم الى الـصعدات تجـأرون الى الله عزوجـل. قـال ابـو ذر: والله لـوددت انـي شـجرة تعـضد.) [2] واتـه: ئـه‌وه‌ی مـن ده‌يبيـنم و ده‌يبـستم ، ئێـوه نـايبينن ونابيـستن، ئاسمـان ناحـه‌ق نـی يـه، چـونكه شـوێنی لــه‌پێكی ده‌ســت نــی يــه فريــشته‌يه‌كی تێدانــه‌بێت كڕنــوش ده‌بــات ، والله ی ئــه‌وه‌ی مــن ده‌يــزانم ئێــوه بيــزانن ئــه‌وا كــه‌م پــێ ده‌كــه‌نن وزۆر ده‌گريــان وچـێژتان له‌هاوســه‌ره‌كانتان وه‌رنــه‌ده‌گرت له‌ســه‌ر جێگـا. يه‌كـسه‌ر ڕاده‌پــه‌ڕين ورووه‌و ده‌شـته‌كان ده‌ڕۆيـشتن لـه خـودا ده‌پاڕانـه‌وه. ئـه‌بو ذر ووتـی:خۆزگـه‌م ده‌خواست كه من دارێك بوومايه گازو قه‌پم لێ بگيرايه.

وه‌لــه "مـسند" دا هــاتووه لــه فــه‌رمووده‌ی"حذيفــة"ﷺ ووتــی: ئێمــه له‌گــه‌ڵ پێغه‌مبــه‌ری خــودادا بــووين له‌بــه‌خاك ســپاردنی ته‌رمێكــدا. كــاتێ كه‌يــشتينه گۆڕه‌كــه، پێغه‌مبــه‌ر هاتــه خــواره‌وه له‌قاچــی ته‌رمه‌كــه وردبــووه‌وه‌و فــه‌رمووی: (يـضغط المـؤمن فيـه ضـغطة تـزول منهـا حمائلـه

---

[1] - ئه‌م فه‌رمووده‌يه"صحيح"ه،(مسلم١٣/١٧٦-نووی)گێراويه‌تی يه‌وه.

[2] - ئـه‌م فه‌رمووده‌يـه"حـسن"ه ،(ترمـذي ٢٣١٢)وه‌(ابـن ماجـه ٤١٩٠)و(امـام احمـد ١٧٣/٥) وه‌(حاكم ٥١٠/٢ - ١٠٦٠-١٧٧٢).

ویملأ علی الکافر ناراً.)[1] واتە: باوەڕدار لەم گۆڕەدا فشارێکی توندی توش دەبێت کەسەرجەم پەل وپۆ وسنگی وردو خاش دەبێت ، بۆ بێ باوەڕیش پڕی دەبێت لەئاگر.

هەروەها لە (مسند) دا هاتووە لە فەرموودەی"جابر"ﷺ دەڵێت: لەگەڵ پێغەمبەری خودا دا بووین ڕۆیشتین بۆ بەخاك سپاردنی (سعد بن معاذﷺ) کاتێك پێغەمبەر نوێژی لەسەر کردو بەدەستی خۆی لەگۆڕی ناو پێغەمبەر"سبحان الله"ی کرد، ئێمەیش "سبحان الله"ی زۆرمان کرد. دواتر پێغەمبەر "الله أکبر"ی کرد. پرسیان: ئەی پێغەمبەری خودا بۆچی"سبحان الله و الله أکبر"ت کرد؟ پێغەمبەرﷺ فەرمووی: (لقد تضایق علی هذا العبد الصالح قبره حتی فرج الله عنه.)[2] واتە: گۆڕەکە زۆر بەرتەسك بووە لەسەر ئەم پیاو چاکە، تاخوای گەورە فریای کەوت دەربازی کرد، وە لە (صحیح) ی (بخاری) دا هاتووە لە فەرموودەی"ابی سعید"ﷺ کە پێغەمبەری خودا فەرموویەتی: (اذا وضعت الجنازة، واحتملها الرجال علی أعناقهم ، فإن کانت صالحة قالت:قدموني قدموني، وإن کانت غیر صالحة قالت: یا ویلها ، أین تذهبون بها؟ یسمع صوتها کل شيء الا الانسان، ولو سمعها الانسان لصعق.)[3] واتە: کاتێك تەرمی مردوویەك دادەنرێت و دەخرێتە سەرشان ودەبرێت بۆ گۆڕستان. جا ئەگەر ئەوتەرمە خاوەنەکەی پیاوچاك وصالح بێت دەڵێت: پێشمخەن... پێشمخەن، واتە زوو بم گەیەنن، بەڵام ئەگەر خراپ بێت دەڵێت: ئەی قوڕم بەسەر بۆ کوێم دەبەن. بەدەنگێکی بەرز ئەم فیزاح وهاوارە دەکات، کەهەموو شت گوێی لێ یەتی تەنها مرۆڤ نەبێت، کەئەگەر گوێی لێبێت ئەوا لەهۆشی خۆی دەچێت.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(ضعیف الاسناد)ە، (امام احمد ٥/٤٠٧)(المجمع ٣/٤٦، ١٠/٢٦٤) وە(بن رجب– هوال القبور ١٠٨)گێڕایانەتەوە.

[2] – ئەم فەرموودەیە(ضعیف الاسناد)ە،(احمد ٣/٣٦٠، ٣٧٧) وە (المجمع ٣/٤٦)وەبڕوانە(اهوال القبور ٨٧–٩١).

[3] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە،(بخا ری :١٣١٤–١٣١٦ – ١٣٨٠)گێڕاویەتیە وە.

وه لـه "مـسند" دا هـاتووه لەفـەرموودەی"ابـی أُمامـە"رضي الله عنه کـە پێغەمبـەر فەرمووی ـەتی: (تـدنوا الـشمس یـوم القیامـة علـی قـدر میـل ، ویـزدا حرهـا کـذا وکـذا، تغلـي منهـا الـرؤوس کمـا تغلـي القـدور، یعرقـون فیهـا علـی قـدر خطـا یـاهم، مـنهم مـن یبلـغ الی کعبـه، ومـنهم یبلـغ الی سـاقه ، ومـنهم مـن یبلـغ الی وسـطه، ومـنهم یلجـم العـرق.) [1] واتـە: لـە ڕۆژی قیامەتـدا خـۆر یـەك میـل لـە مرۆڤەکانـەوە دووره وپلـەی گـەرمی خـۆر چـەندین وچـەندین جـار زیـاد دەکـات. هـەموو سـەرەکان تێیـدا وەك مەنجـەڵ دەکوڵێـت وە عـارەقێکی زۆر دەکـەن هـەر کەسـەو بـەپێی تاوانـەکانی. هەیاەنـە عـارەق دەگاتـە قولـە قـاپی، هەیانــە عــارەق دەگاتــە قاچــەکانی، هەیانــە عــارەق دەگاتــە کەمــەرەی، وەهەیانە عارەق دادەپۆشێت.

وەهـەروەها لـە "مـسند" دا هـاتووه لـە فـەرموودەی"ابـن عبـاس"رضي الله عنه کـە پێغەمبـەر فەرمووی ـەتی: (کیـف أنعمـم وصـاحب القـرن قـد الـتقم القـرن: وحنـی جبهتـه یـستمع متـی یـؤمر فیـنفخ ، فقـال أصـحابه: کیـف نقـول؟ قـالﷺ: قولـوا: حـسبنا الله ونعـم الوکیـل، علـی الله توکلنـا.) [2] واتــە: مــن چــۆن هەســت بەخۆشــی بکــەم، کــەخاوەن قۆچــەکەواتە فریــشتە "ئیـسرافیل"قۆچـەکەی هـەڵگرتووه ، گـوێی ڕاگرتـووه تاکـەی فـەرمانی پـێ بکرێـت فـوو بەقۆچـەکەدا (بـووق) کـەدا بکـات. ووتیـان: ئەگـەر کەوتینـە ئەوکاتــەوه چــی بڵــێین؟ پێغەمبــەریش فــەرمووی بڵــێن: "تــەنها خودامــان بەسەو ئەو باشترین کەسه بۆمان وپشت بەخودا ببەستن".

وه لـە"مـسند" دا هـاتووه لەفـەرموودەی"ابـن عمـر"رضي الله عنهیرفعـه: (مـن تعظـم في نفـسه، او اختـال في مـشیته، لقـی الله تبـارك وتعـالی وهـو علیـه غـضبان.) [3] واتـە: هەرکەسێك لەناخـەوه خـۆی بـەفیز زل وگـەوره زانـی، یـان

---

[1] –ئەم فەرموودەیە"حسن"ە ،(احمد ٥/٢٥٤)وه(حاکم ٤/٥٧١)گێڕایانەتەوه.

[2] – ئــەم فەرموودەیــە(ضــعیف الاســناد وهــو حــسن لغیره)ە؛(احمــد ١/٣٢٦، ٣/٧، ٤/٣٧٤)وه(ترمذي :٢٤٣١، ٣٢٤٣) بڕوانه(السلسله الصحیحه: ١٠٧١).

[3] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە،(احمد ٢/١١٨)بڕوانه(الصحیحه– ژمارەی ٥٤٣).

لەڕێ ورۆیشتندا بە فیزو لوت بەرزی یەوە دەڕۆیشت ، کاتێک بەدیداری خودا دەگات خوای گەورە لێی تورەیە.

وەلە (صحیحین) دا هاتووە لە "ابن عمر"ەوە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (إن المصورين يعذبون يوم القيامة ، ويقال لهم:أحيواما خلقتم.)[1] واتە: پەیکەر تاشەکان سزادەدرێن لە قیامەتدا وپێیان دەوترێت:ئەو پەیکەری دروستتان کردووە زیندووی بکەنەوە وڕوح بخەنە بەریان.

وەهەروەها تێیدا هاتووە لە"ابن عمر"ەوە کەپێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (ان احدكم اذا مات عرض عليه مقعده بالغداة والعشي، ان كان من أهل الجنة فمن أهل الجنة، وان كان من اهل النار فمن أهل النار. فيقال: هذا مقعدك حتى يبعثك الله عزوجل يوم القيامة.)[2] واتە: هەر کەسێك کەلە ئێوە دەمرێتهەموو ئێوارەو بەیانی یەك شوێن وجێگای خۆت پێ نیشان دەدەن ،ئەگەر بەهەشتی بێت یان دۆزەخی. وەپێی دەڵێن: ئەمە شوێن وجێگەتە تا ڕۆژی قیامەت وزیندوو دەکرێیتەوە.

وەهەروەها لە (صحیحین) دا هاتووە لە "ابن عمر"ەوە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (اذا صار أهل الجنة في الجنة، وأهل النار في النار. جيء بالموت حتى يوقف بين الجنة والنار ثم يذبح، ثم ينادي مناد: يا اهل الجنة خلود فلا موت. ويا اهل النار خلود فلا موت. فيزداد أهل الجنة فرحاً الى فردهم ويزداد اهل النار حزنا الى حزنهم.)[3] واتە: کاتێک بەهەشتیەکان بەرەو بەهەشت یەکلاکرانەوەو دۆزەخیەکانیش بەرەو دۆزەخ یەکلا کرانەوە. "مردن ومەرگ" دەهێنرێت لەنێوان بەهەشت ودۆزەخدا سەردەبڕێت ،پاشان کەسێك جاڕ دەدات ودەڵێت: ئەی بەهەشتیەکان ئیتر مردن نی یەو زیندوون بەهەمیشەیی، ئیتر بەهەشتیەکانیش لەسەروو دڵ خۆشیەکەیانەوە هێندەی تر دڵ خۆش تر

---

[1] – ئەم فەرموودەیە"صحيح"ە،(بخاری ٦١٠٩)و(مسلم ١٤/٩٠ نووی).
[2] – ئەم فەرموودەیە"صحيح"ە، (بخاری ١٣٧٩)و(مسلم ١٧/١٩٥– نووی).
[3] – ئەم فەرموودەیە"صحيح"ە،(بخاری ٦٥٤٨)وە(مسلم ١٧/١٧٩– نووی).

دەبن، وەدۆزەخییەکان لەسەروو ناخۆشیەکانیانەوە هێندەی تر ناخۆش وخەفەتبار تردەبن.

هەروەها لە "مسند" دا هاتووە لە فەرموودەی "ابن عمر" کەپێغەمبەر فەرموویەتی: (من اشتری ثوبا بعشرة دراهم فيها درهم حرام لم يقبل الله له صلاة مادام عليه، ثم ادخل اصبعية في أذنبيه ثم قال: صمتاً إن لم أكن سمعت النبيﷺ يقوله.)[1] واتە: هەرکەسێك جل وبەرگێك بە دە درهەم بکڕێت بەلأم یەك درهەمی حەرام بێت، ئەوا خوای گەورە نوێژی قبولْ ناکات تا لەبەری دا بێت وەپاشان هەردوو دەستی خزانە گوێچکەکانی یەوەو ووتی: ئای خۆزگایە گوێم لیّ نەبووایە.

هەروەها لە "مسند" دا هاتووە لە فەرموودەی"عبدالله بن عمر"رضي الله عنه کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (من ترك الصلاة سكراً مرة واحدة فكأنما كانت له الدنيا وما عليها فسلبها ، ومن ترك الصلات سكراً اربع مرات كان حقاً على الله ان يسقيه من طينه الخبال. قيل "وما طينة الخبال"يا رسول الله، قال رسول اللهﷺ:"عصارة أهل جهنم".)[2] واتە: هەرکەسێك یەك جار واز لەنوێژکردن بهێنێت بەهۆی سەرخۆشی یەوە ، ئەوە وەك ئەوە وایە کە هەموو دونیا مولّکی ئەو بووبێت دوای بەتالأنیدات. وەهەر کەسێك چوا جار واز لەنوێژکردن بهێنێت بەهۆی سەرخۆشی یەوە، ئەوا مافی خودایە کە"طينة الخبال"دەرخوارد بدات. پرسیان: "طينة الخبال" چی یە؟ پێغەمبەر فەرمووی:پاشەڕۆی ئەهلی دۆزەخە.

هەروەها لە هەمان سەرچاوەی پێشوو وەهەر لە"عبدالله بن عمر"رضي الله عنه مرفوعاً: (من شرب الخمر مرة لم تقبل له صلاة اربعين صباحا، فإن تاب، تاب الله عليه، فإن عاد لم يقبل الله عليه فلا أدري في الثلاثة او الرابعة قال: فإن عاد كان حقاً على الله ان يسقيه من ردغة الخبال يوم

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(ضعيف الاسناد)ە، (احمد ٩٨/٢)بڕوانە(المجمع: ٢٩٢/١٠).
[2] –ئەم فەرموودەیە"حسن لغيره"ە ، (احمد ١٧٨/٢)وە (حاكم ١٤٦/٤) (البيهقي ٣٩٨/١، ٢٨٧/٨) (صحيحه حاكم).

القيامة.)[1] واتە: ئەگەر هەرکەسێك یەك جار مەی بخواتەوە ، ئەوا تا ماوەی چل بەیانی"ڕۆژ" نوێژی لێ قبول ناکرێت، وەئەگەر تەوبەی کردو گەڕایەوە ، ئەوا خودا لێی خۆش دەبێت.بەلآم ئەگەر جارێکی تر مەی خواردەوە، ئەوا دیسانەوە چل بەیانی نوێژی دروست وقبول نابێت، جائەگەر تەوبەی کردو گەڕایەوە ئەوا خودا لێی خۆش دەبێت.

بەلآم نازانم لەسێ یەمیاندا یان چوارەمیاندا فەرمووی:ئەگەر جارێکی تر گەڕایەوە سەر مەی خواردنەوە،ئەوا ماف خودا خۆیەتی لە پاشەڕۆی ئەهلی دۆزەخی دەرخوارد بدات لەڕۆژی قیامەتدا.

وەهەروەها لە "مسند" دا هاتووە لەفەرموودەی "ابی موسی"ﷺ کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (من مات مدمنا للخمر سقاه الله من نهر الغوطة. قيل ما نهر غوطة؟ قالﷺ: نهر يجرى من فروج المومسات يؤذي اهل النار ريح فروجهن.)[2] واتە: هەرکەسێك ئالوودە بوبێت بە مەیەوە وبمرێت، ئەوا خوای گەورە لە ڕووباری"غوطة"ی دەرخوارد دەدات. ووتیان: ڕووباری"غوطة"چی یە؟ پێغەمبەرﷺ فەرمووی: ڕووبارێکە لە دامێنی ئافرەتە داوێن پیسەکانی دۆزەخی یەکان دەردەچێت بۆن وبەرامە ناخۆشەکەی دۆزەخی یەکان سزاوئازار دەدات.

وەهەروەها لەهەمان سەرچاوەدا لە فەرموودەی"ابی موسی"ﷺ کەپێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (يعرض الناس يوم القيامة ثلاث عرضات ، فأما عرضتان فجدال ومعاذير، واما الثالثة فعند ذلك تطير الصحف في الايدي، فأخذ بيمينيه او اخذ بشماله.)[3] واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا خەلکی سێ جار توشی"عرض"کردن دەبێتکە یان یەکەم ودووەمیانە کە: مشت ومڕو گفتوگۆو بیانو هێنانەوەیە ، وەیا سێ یەمیانە کە تێیدا نامەی

---

1 –ئەم فەرموودەیە"حسن"ە ،(احمد ٢/٢٥ ، ٥/١٧١ ، ٦/٤٦٠) و(حاکم ١/٣٠ – صحيحه)و(ترمذي ١٨٦٢–و حسنه)و(الهيثمي– المجمع ٥/٦٩)گێراویانەتەوە.

2 –ئەم فەرموودەیە"حسن"ە ،(احمد ٤/٣٩٩) وە (حاکم ٤/١٤٦)وە(ابن حبان في صحيحه ١٣٨٠–موارد)و(الهيثمي– المجمع ٥/٧٤)گێڕایانەتەوە.

3 – ئەم فەرموودەیە(ضعيف الاسناد)ە،(احمد ٤/٤١٤)وە(ابن ماجه ٤٢٧٧)وضعفه الالباني.

کردەوەکان دەدرێت بەدەستەکان ، یان دەدرێت بەدەستی ڕاست یان دەدرێت بەدەستی چەپ.

وەهەروەها لە (مسند) دا هاتووە لەفەرموودەی "ابن مسعود"ﷺ کەپێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (إیاکم ومحقرات الذنوب، فإنهن یجتمعن علی الرجل حتی یهلکنه ، وضرب لهن رسول اللهﷺ ، مثلاً کمثل قوم نزلوا أرض فلاة ، فحضر صنیع القوم، فجعل الرجل ینطلق فیجی بالعود،والرجل یجي بالعود حتی جمعوا سواداوأجبوا ناراً فأنضجوا ما قذفوا فیها.) [1] واتە: وریایی تاوانە بچوکەکان بن ، چونکە کەڵەکە دەبن لەسەرتان تا بەمیلاکتانادا دەبەن. پێغەمبەر نمونەیەکی هێنایەوە فەرمووی: وەك نمونەی پێرێك لەزەوی وشك وچۆڵدا لایانداوە گەورەکەیان پیاوان تەرخان دەکات بۆ هێنانی پارچەدار، تا دارێکی زۆر کۆدەکەنەوەو ئاگری تێ بەردەدەن.، وەئەوەی خستیانەسەر ئاگرەکە کوڵاندیان."واتە هەرچەندە پارچەدارەکان بچوك بوون بەڵام کەزۆربوون ئاگری گەورە بەرپا دەکەن".

وە لە (صحیح) دا هاتووە لەفەرموودەی"ابی هریرة"ﷺ کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (یضرب الجسر علی جهنم ، فاکون اول من یجوز، ودعوی الرسول یومئذ: اللهم سلم سلم، وعلی حافیته کلا بیب مثل شوك السعدان تخطف الناس بأعمالهم فمنهم الموثق بعمله، ومنهم المخردل ثم ینجو، حتی اذا فرغ الله من القضاء بین العباد، واراد ان یخرج من النار من أراد وان یرحم ممن کان یشهد ان لااله الا الله، امر الملائکة أن یخرجهم ، فیعرفونهم بعلامة أثار السجود، وحرم الله علی النار أن تاکل من ابن ادم أثر السجود، فیخرجونهم قد امتحشوا فیصب علیهم من ماء یقال له ماء الحیاة، فینبتون نبات الحبة في حمیل السیل.) [2] واتە: پردێك لەسەر دۆزەخ دروست دەکرێت "کە بەپردی سراط

---

[1] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە،(احمد ١/٤٠٢ ، ٥/٣٣) و(طبراني ١٠/٢٦١)بڕوانە (الصحیحه:٣٨٩).

[2] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە،(بخاری ٦٥٧٣)گێڕاویەتی یەوە.

ناسراوه"وەیەکەم کەسێك لەوپردە دەپەڕێتەوە من دەبم، وەنزاو پاڕانەوەی سەرجەم پێغەمبەران لەورۆژەدا بریتی یە لە:خودایە بەسەلامەتی.. خودایە بەسەلامەتی.. وەکەنارو قەراغی ئەو پردە قولاب ڕێژکراوە لە شێوەی دڕکی "السعدان"کەدەبنە هۆی سەغڵەت کردن وڕێگرتنی خەڵکی هەرکەسێك بەپێی کردەوەکانی ، هەیانە پشت ئەستووره بەکردەوەکانی بەئاسانی دەپەڕێتەوە، وەهەیانە دەڕوات وگیر دەبێت لە قولابەکان وهەڵدەستێت ورزگاری دەبێت هەتا خوای گەورە لە دادوەری دادگاکردنی نێوان بەندەکانی تەواو دەبێت پاشتر خوای گەورە دەیەوێت ئەوانەی کە شایەنی بەزەیین لەدۆزەخ دەریان بهێنێت لەوانەی کە شایەتی گەواهیان داوە کە"لا الە الا الله" یان بەڕاست زانیوەو ووتویانە. بۆ ئەم مەبەستە فەرمان دەکات بەفریشتەکان کە دەریان بهێنن، فریشتەکانیش ئەوکەسانە بە نیشانەی سوژدەی نێوچاوانیاندا دەناسنەوە، چونکە خوای گەورە حەرامی کردووە کە ئاگر شوێنەواری سوژدەی وەچەی ئادەم بسووتێنێت. پاشان کەدەریان دەهێنێت هەرهەموویان برژاون. دواتر ئاوی "حەیاتیان"بەسەردا دەکەن وەکو گەنمە ناو ئاوڕێژ سەوز دەبنەوە.

هەروەها لە (صحیحین) دا هاتووە لە فەرموودەی "ابی هریره"ﷺ کە پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (ان ا ول الناس یقضي فیه یوم القیامةثلاثة: رجل استشهد، فأتي به فعرفه نعمه فعرفها. فقال: ما عملت فیها؟ قال: قاتلت فیك حتى قتلت ، قال کذبت، ولكن قاتلت لیقال: هو جريء ، فقد قیل ثم امر به فحسب على وجهه حتى ألقي في النار، ورجل تعلم العلم وعلمه وقرا القرآن، فأتي به فعرفه نعمه فعرفها فقال: ما عملت فیها؟ قال: تعلمت فیك العلم وعلمته وقرأت فیك القرآن، فقال: کذبت،ولكنك تعلمت لیقال: هو عالم، فقد قیل، وقرأت القرآن لیقال، هو قاريء ، فقد قیل ، ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقي في النار، ورجل وسع الله علیه واعطاه من اضاف المال كله، فأتي به فعرفه نعمه فعرفها فقال: ما عملت فیها؟ فقال: ما ترکت من سبیل تحب ان ینفق فیها الا أنفقت فیها لك. قال:کذبت ، ولكن فعلت لیقال: هو جواد، فقد

قيل، ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقي في النار."وفي لفظ"فهو أول خلق الله تسعر بهم النار يوم القيامة.)[1] واته: يەكەم پيڕ كە لەڕۆژی دوايدا دادگاييان لەگەڵدا دەكرێت بريتين لەسێ كەس: پياوێك شەهيد بووە خودا نيعمەتەكانی خۆی بير دەهێنێتەوە ئەويش هەمووی دەناسێتەوە، پێی دەڵێن: چيت كردووە؟ ئەويش دەڵێت: كوشتارم كردووە تا كوژرام. دەڵێت درۆت كرد، كوشتارت كردووە تاكو پێت بڵێن جوامێر وكەڵەمێرد. جا ئەوەت پێوترا ، فەرمان دەكات بەكێشی كەن بەسەردەم چاويدا بۆ ناوئاگر. وەپياوێك فێری زانست بووەو خەڵكيشی فێركردووە، قورئانی خوێندووەو خودا نيعمەتەكانی خۆی بير دەهێنێتەوە ئەويش هەمووی دەناسێتەوە ،ووتی: چيت كردووە؟ ئەويش دەڵێت: فێری زانست وزانياری بوومە وخەڵكيشم فێركردووە ، وەقورئانيشم خوێندووە، دەڵێت: درۆت كرد، تەنها لەبەر ئەوە وات كرد كە پێت بڵێن زانايە، وە پێيان ووت: فەرمان دەكان بەسەردەم وچاوی دا بەكێشی بكەن بۆ ناوئاگر. وە پياوێك خوای گەورە دەرگای پيت وبەرەكەتی لێ والآ كردبوو لەهەموو جۆرەكانی ماڵی پێدابوو، خودا نيعمەتەكانی خۆی بير دەهێنێتەوە ئەويش هەمووی دەناسێتەوە. ووتی: چيت كردووە؟ ئەويش دەڵێت: هەرچی يەكم بەباش زانيبێت لە پێناوی خودادا بەخشيمە. دەڵێت: درۆت كرد. تەنها لەبەرئەوەی پێت بڵێن سەغی ومالّ بەخشە، وەپێيان وتيت. پاشان فەرمان دەكات بەسەر دەم وچاويدا بەكێشی بكەن بۆ نێو ئاگر، وە لە وتەيەكی تردا بەم شێوەيە هاتووە: ئەمانە يەكەم پيڕێكن كە خوای گەورە ئاگری دۆزەخيان پێ گەرم دەكات.

وە (شيخ الاسلام ابن تيميه) دەڵێت: (باشترين وچاكترين پيڕ ، بريتی يە لەپيڕی پێغەمبەران ، وە خراپترين پيڕ ئەوانەن كە وادەدەنێت لە پيڕی پێغەمبەرانن بەلآم لەئەوان نين. وە باشترين پيڕ لەدوای پێغەمبەران پيڕی زانايان وشەهيدەكان وڕاستگۆكان ودڵسۆزەكانن،

---

[1] – ئەم فەرموودەيە"صحيح"ە، (مسلم: ١٣/٥٥ – نووی)گێڕاويەتی يەوە.

وەخـــراپترین پێـــریش ئەوانـــەن کـــە وادادەنـــێن لـــە پێـــڕی ئـــەمان بـــن ،بـــەڵام لەئەمان نین) .

وە لەصـحیح بخـاری دا هـاتووە لـە فـەرموودەی "ابـی هریـرە"ﷺ کـە پێغەمبـەرﷺ فەرموویـەتی: (مـن کـان عنـده لأخیـه مظلمـة في مـال أو عـرض فلیأتـه، فلیـستحلها منـه قبـل أن یؤخـذ ولـیس عنـده دینـار ولادرهـم ، فـأن کانـت لـه حـسنات أخـذ مـن حـسناته فأعطیهـا هـذا، والا اخـذ مـن سـیئات هـذا فطرحـت علیـه ثـم طـرح في النـار.) [1] واتـه: هەرکەسـێك ئەگـەر سـتەمی لەبرایـەکی کـرد ،یـان مـافێکی لەلایـە لـەماڵ وسـامان و وەسـتەم وناڕەوایـەکی کـردووە لێـی ، بـاپێش ئـەوەی بمرێـت بیداتـەوە، چـونکە گـەر دوابکـەوێت ، ئـەوا دەکەوێتـە ڕۆژێکـەوە نـەدیناری پـێ یـەو نەدرهـەم، ئەوکاتـە گـەر چاکەی هـەبێت لەچـاکەکانی دەردەهێنرێـت و دەدرێـت بـەخاوەن مافەکـە. وەئەگـەر چاکەشـی نـەبوو ئـەوا لەخراپـەکانی خـاوەن مافەکـە دەردەهێنرێـت ودەخرێتـە سەر تاوانەکانی، ئەوساتە فڕێ دەدرێتە دۆزەخەوە.

وە لەصـــحیح دا هـــاتووە لەفـــەرموودەی"ابـــی هریـــرە"ﷺ کـــە پێغەمبـەرﷺ دەفـەرمێت: (مـن اخـذ شـبراً مـن الارض بغیر حقـه خـسف بـه یـوم القیامـة الی سـبع أرضـین.) [2] واتـە: هەرکەسـێك بـستێك زەوی بەناحـەق داگـیر بکـات ئـەوا لـەڕۆژی قیامەتـدا خـوای گـەورە بـە نـاخی حـەوت زەویـدا دەیباتە خوارەوەو ڕۆی دەکات.

وە لـــە"صـــحیحین"دا هـــاتووە لەفـــەرموودەی"ابـــی هریـــرە"ﷺ کـــە پێغەمبـەرﷺدەفـەرمێت: (نـارکم هـذه الـتي یوقـد بنـو أدم جـزء مـن سـبعین جـزءاً مـن نـار جهـنم، قـالوا: والله إن کانـت لکافیـه، قـالﷺ: فإنهـا قـد فـضلت علیهـا بتـسعته وسـتین جـزءاً کلـهن مثـل حرهـا.) [3] واتـە: ئـەم ئـاگرەی ئـادەمیزاد بـۆ سـوتاندن بـەکاری دەهێنێـت، بەشـێکە لـە حـەفتا بەشـی گـەرمی دۆزەخ، ووتیـان: ئەگـەر هەرئەمـەش بوایـە بـەس بـوو ئـەی پێغەمبـەری خـودا.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە، (مسلم ١٣/٥٥ – نووی)گێڕاویەتی یەوە.
[2] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە،(بخاری ٦٥٣٤)گێڕاویەتیەوە.
[3] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە،(بخاری ٣٢٦٥)وە(مسلم ١٧/١٧٥ –نووی) گێڕایانەتەوە.

ئـەویش فـــەرمووی: لەڕاســتیدا دۆزەخ شەســت ونــۆ پلــە زیــاترە لــەم. هــەر بەشێکی بەوێنەی ئەم گەرمە.

وەلــە مــسند دا هــاتووە کــە"معــاذ"ﷺدەفــەرمێت پێغەمبــەر ﷺوەسـیەتی بـۆکردم و فـــەرمووی: (لا تــشرك بــالله شــيئا، وإن قتلــت او حرقــت، ولا تعقــن والــديك، وإن أمــراك أن تخــرج مــن أهلــك ومالــك، ولا تتركــن صــلاة مكتوبــة متعمــداً، فــإن مــن تــرك صــلاة مكتوبــة متعمــداً فقــد برئــت منــه ذمــةالله، وتــشربن خمــراً، فإنــه راس كــل فاحــشة ، وإيــاك او المعــصية ، فــإن المعــصية تحــل ســخط الله.) [1] واتـــە: هاوبەشـــی بـــۆ خـــودا بڕیـــار مـــەدە ،ئەگـــەر لـــەم پێناوەیـــشدا بکوژرێیـــت یـــان بـــسوتێنرێیت، وەئـــازاری دایـــك وباوکـــت مـــەدە ،ئەگـەر چـی دەریـان کـردی لـەماڵ ونێـو خزمانیـشدا، وە بـە ئەنقەسـت نوێـژی فـەرز لەدەستی خۆت مـەدە، چونکە هەرکەسـێ بە بـێ بیانووی دروست نوێـژ لەدەســـــت بـــــدات ئـــــەوا لەپـــــەنای خـــــودا دەردەچـــــێت. وە مـەی"عـارەق"مەخۆنـەوە ، چـونکە سەرچـاوەی هـەموو خراپـەو بـەد ڕەوشـتی یەکـە، وەوریـا بـە یـاخی نـەبی لـەخودا، چـونکە یـاخی بـوون دەبێتـە مایـەی توڕەبوونی خودا.

فـــەرمودە لـــەم بـــوارەدا زۆر زۆرە جانامۆژگـــاری کەســـێك دەکـــەین کەســـێ دەیـەوێت گـوێی خـۆی دابخـات وچـاوەکانی دابخـات وخـۆی فـڕێ بداتـە نـاو دەریـایی یـاخی بـوون وتاوەنکـاری، بەئومێـدی ئـەوەی گومـانی باشـی بـەخودا هەیە. ئەوا ئەوکەسە سەرگەردانی تەواوە.

"ابــو الوفــاء بــن العقيــل""ڕەحمــەتی خــوای لێبێــت "دەڵێــت: " (پێویـستە زۆر وریـا بـین بـە ئومێـد وگومـانی بـاش بـردن بـەخودا نەخەڵـەتێین، بەتایبـەتی کاتێـك بـۆ سـێ دەرهـەم دزیـن دەسـت ببڕێتـەوە و بـۆ خواردنـەوەی چـۆڕێ مـــەی داری حـــەدی لـــێ بـــدرێت، وەئافرەتێـــك بـــچێتە دۆزەخـــەوە بـــەهۆی ئــازاردانی پــشیلەیەك، وەشـــەهیدێك بـــچێتە دۆزەخـــەوە کاتێـــك نیـــەتی پـــاك نـەبوو، ئـیتر چـۆن بەئومێـدی گومـانی بـاش بـردن خۆمـان دەس خـەڕۆ بکـەین)

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(ضعيف الاسناد)ە، (احمد ٥/٢٣٨)وە (حاكم ١٤/١٤)گێڕایانەتەوە.

وه امام احمد "ڕەحمەتی خوای لێبێت"دەڵێت:لە"ابو معاویە"کە "أعمش"بۆی گێڕاینەوە لە"سلمان بن مسیرە"وە لە"طارق بن شهاب"ﷺ یرفعه ، ووتی: (دخل رجل الجنة في ذباب، ودخل رجل النار في ذباب، قالوا: وكيف ذلك يا رسول الله؟ قال: مر رجلان على قوم لهم ضم لايجوزه أحد حتى يقرب له شيئا. قالوا لأحدهما:قرب، قال ليس عندي شيء، قالوا له: قرب ولو ذبابا، فقرب ذبابا فخلوا سبيله، فدخل النار، وقالوا للآخر: قرب، فقال: ماكنت لأقرب لأحد شيئا من دون الله عزوجل، فضربوا عنقه فدخل الجنة.)[1] واتە: پیاوێك بەهۆی مێشێکەوە دەچێتە بەهەشتەوە ، وەیەکێکی تر بەهۆی مێشێکەوە دەچێتە دۆزەخەوە. ووتیان چۆن ئەی پێغەمبەری خودا؟ فەرمووی: دوو پیاو بەڕێبواری ڕێیان دەکەوێتە قەومێك، ئەم قەومە پێستێکیان هەیە ، هەرکەسێك تێپەڕێت دەبێت قوربانی یەکی بۆ بدات، ئەگەرنا مۆڵەتی نادەن تێپەڕێت. بەیەکەمیان دەڵێن: قوربانی بدە. ئەویش دەڵێت:هیچم پێ نی یە بیکەمە قوربانی. ووتیان تەنها مێشێکیش بێت ئەبێت. ئەویش مێشێکی گرت وکردیە قوربانی ، ئەوا بەم کارە چووە دۆزەخەوە. دووەمیان ووتی: من قوربانی نادەم. ووتیان تۆش مێشێك بکە قوربانی. ووتی: من جگە بۆ خودا قوربانی بۆ کەس نادەم. کوشتیان بەڵام چووە بەهەشتەوە. جاری وا هەیە بە تەنها ووشەیەك دەبێتە مایەی ئەوەی بەدۆزەخ شاد بێت.

گومڕابوونی نەفامان بەوەی خودا لەدونیادا نیعمەتی پێ بەخشیوە

زۆر ئادەمیزاد بەوە سەرگەردان دەبێت کاتێك دەبینێت خوای گەورە لە دونیادا نیعمەت وپیت وبەرەکەتی زۆری ڕشتووە بەسەریدا، وادەزانێت خودا خۆشی دەوێت، وەلە قیامەتیشدا زۆرتری پێ دەبەخشێت. بەم شێوەیە توشی گومڕایی دەبێت.

[1] - لە کتێبی"الزهد"ی(امام احمد: ل١٥)دا هاتووە.

امــام احمــد دەگێڕێتــەوە لەفــەرموودەی"عقبــە بــن عــامر"رضي الله عنه
کەپێغەمبــەرﷺفەرموویــەتی: (اذا رأیــت الله عزوجــل یُعطــي العبــد مــن الدنیا علی معاصیة ما یحب ، فإنما هو استدراج، ثم تلا قوله عز وجل: (فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُــواْ بِمَــا أُوتُــواْ أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِــسُونَ.. الأنعــام: ٤٤)[1] واتــە: ئەگــەر کەسێکتان بینی سوور بــوو لەســەر تاوانکــاری ویــاخی بــوون، لەهەمانکاتــدا خــوای گــەورە نیعمــەتی دەڕژانــد بەسەریدا ، واتــایی ئــەوە نــی یــە کــەخودای گــەورە خۆشــی دەوێت بــەڵکو ئەمــە کەمەنــدکێش کردنێتــی. پاشــان ئــەم ئایــەتی خوێنــدەوە ((فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُــواْ بِمَــا أُوتُــواْ أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَــإِذَا هُــم مُّبْلِــسُونَ.. الأنعــام: ٤٤.... واتــە: پاشــان کاتێــك ئــەو بەرنامــەو ڕێبــازەی کــە یادیــان خرابــوەوە فەرامۆشــیان کــرد، ئێمــەش دەروازەکــانی هــەموو شــتێکمان بــۆ والآ کردنــەوە 'نــازو نیعمــەتمان ڕژانــد بەســەریاندا' هــەتا کاتێــك دڵخــۆش وشــادومان بــوون بــەوەی کــەپێیان دراوە ئــیتر لەناکاوێکــدا گرتمــانن وهــەموویانمان ســەرگەردان وریــسوا کــرد پاشــان بەوپەڕی نائومێدی بوونەوە بەغەم وپەژارەوە تیاچوون)) .

هەنــدێك لــە پێــشینەکان"ســلف" دەڵــێن: (هــەرکاتێك هەســتت کــر کــە خــوای گــەورە نیعمــەتی زۆری بەســردا ڕشــت و تــۆش سەرپێــچی فەرمانــەکانی دەکــەیت، ئــەو کاتــە وریابــە ئــەوە کەمەنــد کــێش کردنــە.ئــەوەتا خــوای گــەورە دەفەرموێت: (وَلَوْلَا أَن يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِــدَةً لَجَعَلْنَــا لِمَــن يَكْفُــرُ بِــالرَّحْمَنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فَضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ * وَلِبُيُــوتِهِمْ أَبْوَابًــا وَسُــرُرًا عَلَيْهَــا يَتَّكِؤُونَ * وَزُخْرُفًا وَإِن كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَــاعُ الْحَيَــاةِ الــدُّنْيَا وَالْــآخِرَةُ عِنــدَ رَبِّــكَ لِلْمُــتَّقِينَ.... زخــرف:٣٣-٣٥) واتــە: ئەگــەر لەبــەر ئــەوە نەبوایــە کــە خــەڵکی هــەموو دەبوونــە یــەك پێــڕ"لــەبێ بــاوەڕ وتاوانکاریــدا"ئــەوا هەرکــەس بــاوەڕی بــەخوای گــەورەو میهرەبــان نەبوایــە ســەقفی خانووەکــەیمان لــە زیــو بــۆ دروســت دەکــرد، هــەروەها قادرمــەو پێپیلکانــەکان و ئاسنــسوارمان بــۆ

---

[1] - ئــەم فەرموودەیــە(ضــعیف الاســناد وهــو صــحیح لغــیره)ە،(احمــد ١٤٥/٤)و(طبرانــي ٣٣٠/١٧)گێڕایانەتەوە، بڕوانە(الصحیحیه- ٤١٣).

دەکـرـدن بەسـەریاندا سـەربکەون، وەبـۆ ماڵـەکانیان قـاپی ودەروازەی زیـو وکورسـی و قەنەفـەی ڕازاوەشمـان پـێ دەبەخـشین تـا پـاڵ بدەنـەوەو شـانی لەسـەر دابـدەن، بەهـەموو جـۆرە نـەخش ونیگـارێکی جـوان وڕازاوە "دارو دیـوار وسـەقف وکـەل وپـەلی ناوماڵـەکانیانمان دەڕازانـدەوە" جـا ئـەوە هەرهـەمووی خـۆش گـوزەرانی ژیـانی دونیـا نـەبێت هیـچی تـر نـی یـە. لەکاتێکدا کـە ژیـانی پـڕ خۆشـی وبەختـەوەری ونـەبڕاوە لای پـەروەردگارت بـۆ خواناسان ودووره پەرێزانە لە گوناھ).

هـەروەها خـوای گـەورە وەڵامـی دروسـتی ئـەو کەسـانە دەداتـەوە کەبـەوە دڵی خۆیان خـۆش دەکـەن. کەدەفـەرمێت: (فَأَمَّــا الْإِنــسَانُ إِذَا مَــا ابْتَلَــاهُ رَبُّــهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ * وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَــاهُ فَقَــدَرَ عَلَيْــهِ رِزْقَــهُ فَيَقُــولُ رَبِّـــي أَهَـــانَنِ.... الفجـــر: ١٥-١٧) واتـە: کاتێـك ئـادەمیزاد لەلایـەن پـەروەردگاری یـەوە تـاقی دەکرێتـەوە ڕێـزی لـێ دەنێـت ونازونیعمـەتی بەسـەردا دەڕژێنێـت، دەڵێـت: وادیـارە پـەروەردگارم خۆشـی دەوێـم وڕێـزم هەیـە لـەلای،بـەڵام کاتێـك تـاقی دەکاتـەوە بەکـەم کردنـەوەی ڕزق، وەلێـی دەگرێتـەوەو دەڵێـت پـەروەردگارم خۆشـی نـاوێم ورقـی لێمـەو ڕیـسوای کردووم، نەخێر...

کەواتـە هـەموو نیعمـەت وبەخششێك لەلایـەن خـوداوە واتـی خـەڵات کـردن نـی یە، وە هـەموو نەهامـەتی یـەك کەلەلایـەن خـوداوە دێـت واتـای ڕیـسواکردن نـی یـە. بـەڵکو هەنـدێ جـار بەنەهامـەتی بەنـدەی خـۆی تـاقی دەکاتـەوە و بەنیعمەتی زۆریش کەسی تر ڕیسوا دەکات.

وەلـە"جـامع" ترمـذي دا هـاتووە کەپێغەمبـەرﷺدەفـەرمێت: (ان الله يعطـي الـدنيا مـن يحـب ومـن لايحـب ، ولا يعطـي الايمـان الا مـن يحـب.)[1] واتـە: خـوای گـەورە دونیـاو خۆشـی یـەکان بەوکەسـانە دەدات کـە خۆشیانی دەوێـت وبەوانەشـی کەخۆشـیانی ناوێـت، بـەڵام بـاوەڕ تـەنها بـەو کەسـانە دەدات کە خۆشی دەوێن.

---

[1] ـئەم فەرموودەیە"حسن"ە ، (احمد ١/٣٨٧) وە(حاکم ٤/١٦٥ وصحيحه اسناده).

وه پیڕێك لەسەلەف دەڵێن: دوور نی یە كەسێك بەنیعمەتەكانی خودای گەورە كەمەندكێش بێت وخۆی نەزانێت ، وەدوور نی یە كەسێك بەپەردەپۆشی كردنی خودا بۆ تاوانەكانی گومڕا ببێت بەخۆی نەزانێت ، وەهەروەها كەسێك بە پێدا هەڵدانی خەڵكی بۆی توشی فیتنە بووبێت ، بەڵام بەخۆی نەزانێت.

گەورەترین گومڕایی بوون ئەوكەسەیە كەبەدونیا گومڕادەبێت

گەورەترین گومڕایی ئەوجۆرەیە كە مرۆڤ سەرگەردانی دونیانو خۆشی یەكانی بێت و قیامەتی بیربەرێتەوە. تەنانەت هەندێك لەگومڕایان دەڵێن: دونیا وەك پارەیەكی نەقد وایە ،بەڵام قیامەت وەك قەرز وایە.

یاخود هەندێكی تر دەڵێن: دونیا پارەیەكی لەدەستە ، قیامەت پارەیەكی دوورە دەستە.

یاخود دەڵێن: خۆشی یەكانی دونیا لەبەر چاوە ، بەڵام خۆشی یەكانی قیامەت گوماناوی وخەیاڵە.

ئەمانە لە ترسناكترین جۆرەكانی لەخشتە بردنی شەیتانە بۆ نێچیرەكانی ، بگرە ئاژەڵ وگیان لەبەرەكان گەلێك لەم پیرە هۆشیارترن، چونكە ئاژەڵ وگیانلەبەرەكان كاتێك هەستیان بەمەترسی كرد بەزۆریش لێیان بدەیت بەرەورووی نا ڕۆن. بەڵام ئەمانە ڕووبەڕووی هەڵدێرو تیاچوون هەنگاو دەنێن بەشێوەیەكی مل هوڕانە.

وەئەوانەی كەزانیاریان هەیەو ئاگادارن بەڕاستی خوداو پێغەمبەرەكانی ومل هوڕانە بەدونیا سەرگەردان بوونە، لەڕۆژی قیامەتدا شەرمەزارترین پیڕن كە ئەم هەموو ڕاستی یەیان زانیوەو كاریان بۆ نەكردووە.

وەڵام دانەوەی ئەم گومانانە:-

ئەو ووتەیەی كەدەڵێت: (پارەیەكی بەدەست نەك پارەیەكی دوورە دەست) .

وەڵامەكەی: ئەگەر بروبەهاو نرخ وسەنگی پارەی دوورە دەستەكەو پارەی دەستەكە هاوسەنگ بوون و وەك یەك بوون ، ئەوا بێ گومان

پارەی بەدەستەکە"دونیاکە"باشترەو چاکترە، بەلاّم ئەگەر پارەی دوورە دەستە نرخ وبەهاو سەنگی وزۆرتر وباشتر بوو ئەوساتە بێ گومان پارەی دوورە دەستەکە باشترە. جا دونیا لەچاو قیامەتدا چ نرخ وبەهایەکی هەیە؟

وەژیانی دونیا بەهەموو خۆشی یەکانی یەوە وەك هەناسەیەکی قیامەت وایە. هەروەکو لە مسند ی أمام أحمد دا هاتووە لەفەرموودەی"المستورد بن شداد"کە پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (ما الدنیا في الاخرة الا کما یدخل احدکم اصبعه في الیم، فلینظر بم یرجع؟) [1].واتە: نمونەی کەم بایەخی و بچوکی دونیا لە چاو قیامەتدا وەك نمونەی کەسێکە کە پەنجەی دەستی بکاتە ناو ئاوێکەوە پاشان دەری بهێنێت. ئایا چەندی پێ یە لەو ئاوە چی هێناوە لەگەلّ خۆیدا؟.

جا بەقوربان کردنی پارەی دوورە دەستە باشەکەبۆ پارەکەم بەدەستەکە چ گەوجی ونەفامی یەکە. بەواتایەکی تر لەدەست دانی قیامەتێکی هەتاهەتایی وپڕ لەخۆشی وبەختەوەری وهەمیشەیی بۆ تەمەنێکی کەم وپڕ لەناسۆر ودەدەسەری وخۆشی یەکی کاتی.... کامیان جێگەی هەلّسەنگاندنی ژیرو عەقلّە؟!

بەلاّم ووتەکەی تر کە پوختەکەی دەلّێت: (شتێکی دلّنیایی ،بەشتێکی گوماناوی ناگۆڕمەوە)

واتە دونیا دلّنیایی یەو قیامەت خۆشی یەکانی جێگای گومانە...

ئەوە پێی دەوترێت: تۆ لەم دوو حالّەتە بەدوور نیت ، یان گومانت لە بەلّێن وپەیمانەکانی خودای گەورەو پێغەمبەرەکانی هەیە سەبارەت بەقیامەت، یاخود دلّنیایی یەکی تەواوت پێی هەیە. جا ئەگەر دلّنیایەکی تەواوت پێی هەیە، بە چ ژیری وهۆشیاری یەکەوەدەست بەرداری قیامەتێك وخۆشی یەکی نەبڕاوە دەبیت بۆ چەند ڕۆژێکی کورت وکالّی دونیا؟!

---

[1] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە، (احمد ٤/٢٢٩)وە (ترمذي ٢٣٢٣)وە بە (حسن صحیح)ی دادەنێن.

وەئەگەر گومان و دوو دڵیت هەیە ئەوا دەست بەجێ بکەوەرە پیاچوونەوە وردبوونەوەو لێکدانەوەی ئایەتەکانی خوای گەورە کەباس لەبوون تاکێکتی وهێز وتوانا دەکات، کەباس لەڕاستی ودروستی پەیامبەرەکان دەکات ، تا بە تەواوی ڕاستی ودڵنیایت بۆ دروست بێتەوە.
جا لە ژێرو هزری هیچ کەسێك جێگەی نابێتەوە وەبڵێت خوایەکی بەتواناو بڵند وبەدەسەڵات داناو زاناو بیسەرو بینەر... دەست بەرداری ئەم هەموو ژیان ودونیایە دەبێت. لێ پرسینەوەو پاداشت وسزا ئەنجام نەدات. ئەم حاڵەتە مەحاڵە بۆ پادشایەکی ئادەمیزادی بۆ ولاتەکەی، جا چۆن شیاوی گەورەیی خودای مەزنەو بەدانایە. جا ئەگەر مرۆڤ بەوردی لەدروست بوونی خۆی وردبێتەوە کە لەدڵۆپێك ئاوەوە بۆ ئەم ڕێك وپێکی یەی کە ئێستا هەیەتی. کێ ئەم هەموو گرنگی یەو چاودێری یەی کردووە، قۆناغ بەقۆناغ گەشەی پێ کردووە تابووەتە ئەم مرۆڤە. جا چۆن خودا دروست کراوێکی وا مەزنی پشت گوێ دەخات وماف وسنوور وئەرکی بۆ دیاری ناکات؟ جا ئەگەر بەچاوی تێ ڕامانەوە تەماشای چوار دەوری خۆمان بکەین لەوانەی کەدەیانبینین و لەوانەی کە نایانبینین هەر هەموو ئەمانە بەلگەی تاك وتەنهایی و ڕاستی خودا ناسەلمێنن کە "قورئان" وتەی خودایە؟! کە خوای گەورە بۆ ئەم حاڵەتە دەفەرمێت: (فلا أقسم بما تبصرون * وما لاتبصرون * انه لقول رسول كريم... الحاقة:٣٨-٤٠) واتە: سوێند بێت ئەوەی کە دەیبینن و وەئەوەی کە نایبینن ئەمە وتەی خوای گەورەیە.
هەروەها بەلگەی زۆرمان هێنایەوە لەسەر ئەم بابەتە، تەنانەت خودای گەورە دەفەرمێت: (وفي أنفسكم افلا تبصرون... الذاريات: ٢١) واتە: بەلگەکانمان لەدەروونی خۆتانیشدا هەیە، ئایا نابینی بەتەنها مرۆڤ بەلگەی لەسەر تاکی ودانایی خوای گەورەیە.
گومڕابوونی مرۆڤەکان بۆ دوو هۆکار دەگەڕێتەوە کە ئەویش هۆکاری بەڕاست زانین ودڵنیابوونە بە بوون، یاخود درۆکردن وگومان بردنە.

باوەڕ بوون بەقیامەت بەلاّم تەمەڵی لەخواپەرستیدا

ئەگەر ووترا: ئەگەر دڵێك باوەڕی تـواوی بەقیامـەت و پاداشـت وسـزا هـەبێت، کەچـی لەهـەمان کاتـدا زۆر سـست وتەمەڵـە لەئـەنجام گەیانـدنی ئـەرکی خـودا پەرستیدا؟

ئایا ئەگـەر کەسـێك دڵنیـا بێـت کـە سبەینێ لەلایـەن پادشـایەکەوە خـەلاّت دەکرێت، یـاخود سزا دەدرێـت، ئایـا ئـەو شـەوە وەك شـەوانی تـر بـەبێ دوودڵـی وڕاڕایی بەسەر دەبات؟! ئایا بیر لەسبەینێ ناکاتەوە؟ وەخەمی بۆ ناخوات وخۆی بۆ ئامادە ناکات؟

ووتـرا: بـەڵێ زۆر ڕاسـتە ئەمـە پرسـیارێکی زۆر دروسـتە زۆربـەی خـەڵکی دەگرێتەوە. کە جێی سەرسوڕمانە ئەم تەمەڵی وبێ باکی یە! وەئەمەش بێ هۆکار نی یە ، وەهۆکارەکانی بریتین لە:

یەکەم: نزمی ئاستی زانستی وکەمی وکوڕی لـە دڵنیـایی بوونیـدا. هەرکەسـێك پێی وابێت کەئاستی زانست چەسپاوەو زیادو کەم ناکات، ئـەوە بەهەڵـەدا چووە. ئەوە "ایبراهیم"ی پێغەمبەر"س.خ" پرسیار لـەخودای گـەورە دەکـات ودەیـەوێت شێوازی چۆنی یەتی زیندوو کردنـەوەی مردووەکـانی پـێ نیـشان بـدات، کەلەگـەڵ ئەوەشدا باوەڕی تەواوی هەبوو بەڕاستی ئەم کارە، بەلاّم ویستی دڵنیایی تـەواوی بێ کەم وکوڕی بۆ دروست ببێت، واتە سەرچاوەی ئـەم پرسـیارە لـە گومـان ودوو دڵی یەوە نەهاتووە، بەڵکو ویستی دڵنیایی بوونی یەکجاری بۆ دروست بێت.[1]

وەلە مـسند ی امـام احمـد دا هـاتووە کـە پێغەمبـەری خـوداﷺ فەرموویـەتی: (لیس المخبر کالمعاین) [2] واتە: هیچ کاتێك هـەواڵ دەر وەك بینـەری ڕووداوەکـە نـی یە.

هـەرکاتێك نزمـی لەئاسـتی زانـستدا بـوو کاریگـەری لەسـەر دڵ کـەم دەبێـت ولێـشاوی حـەزو ئـارەزوو وسـەرقاڵی بـەدونیاوە هێرشـی بـۆ دەهێنێـت و شـەیتان کاریگـەری خـۆی بـۆ دروسـت دەکـات لەسـەر دەروونـی ودنیـایی لا

---

[1] - بڕوانـە (شـرح مـسلم للنـووی ٢/١٨٣ - ١٨٤) وە(فـتح البـاری) کەلـەم بارەیـەوە زۆر وتراوە.

[2] - ئـەم فەرموودەیـە"صـحیح"ە،(احمـد ١/٢١١٥ - ٢٧١) وە (حـاکم ٢/٣٢١) گێڕایانەتەوە.

شـرین دەكـات و بـێ ئاگـایی بـیرو هۆشـی دەگرێـت وبـەم چەشـنە بـاوەڕ ودڵنیایی بەر تەسك دەبنەوەو هەرەس دەهێنێت.

لەبـەر ئـەم هۆیەیـە مرۆڤـەكان لەئاسـتی بـاوەڕو كـاردا جیاوازیمـان هەیـە، تەنانـەت جـاری وا هەیـە لاوازی بـاوەڕ دەگاتـە ئاسـتی تـەنها گـەردێك"مثقـل ذره" لەدڵدا.

وەسـەرجەم ئـەم هۆكارانـە دەگەڕێتـەوە بـۆ لاوازی لـەبینایی"البـصيره"و ئـارامگرتن"الـصبر" هەربۆیـە خـوای گـەورە مـەدح و وەسـفی كەسـانی ئـارام گر و دڵنیابوو دەكـات ودەفـەرمووێت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّـةً يَهْـدُونَ بِأَمْرِنَـا لَمَّـا صَـبَرُوا وَكَـانُوا بِآيَاتِنَـا يُوقِنُـونَ.... الـسجدة:٢٤) واتـە: ئێمـە نەتـەوەی ئیـسرائیلمان كـردە پێـشەوا، وەدەسـەلاتمان پـێ بەخـشین، فـەرمانیان دەكرد، چونكە ئارامگربوون وباوەڕی تەواویان هەبوو بە ئایەتەكانمان.

گومـانی بـاش بـردن بـەخودا بزوێنـەری كـاری چـاكەیە نـەك كـەم تەرخەمی

پێـشتر ڕوونمـان كـردەوە جیـاوازی زۆر هەیـە لـەنێوان گومـانی بـاش بـردن بـەخوای گـەورە، وەگومڕابـوون. وە ڕونمـان كـردەوە گومـانی بـاش بـردن هەمیـشە بزوێنـەری كـاری چـاكەو چاكەخوازی بـووەو هانـدەری ڕێگـەی ڕاسـت ودروسـتی خـودا پەرسـتی یـە ، چـونكە گومـانی بـاش بـردن واتـای تكاكـاری بەندەیـە بـۆ خـوای گـەورە و ملكەچـی كـردنێتی، ئـەوا ئـەو تكاكـاری یـە ڕاسـت ودروسـتە ، بـەلام هەركەسـێك تكاكـاری یەكـەی هانـدەری كـەم تەرخـەمی و بێ پەڕوایی بێت ئەوا گرتنەبەری ڕێگای گومڕاییە.

نمونـەی ئەمانـە وەكـو جوتیارێـك وایـە ، كەئەگـەر زەوی یەكـەی بـە چـاكی وباشـی بكێڵێـت وچـاودێری بكـات، ئـەوا چـاوەڕوانی بەرهـەمی چـاك وبـاش وپـاك دەكـات، بەلام ئەگـەر كـەم تەرخـەم وبـێ پـەڕوا بێـت و وردەكـاری نـەكات لـەكێلان وبـژارو چـاودێری كردنیـدا ، ئـەوا چـاوەڕوانی بەرهـەمی بـاش نابێـت، بـەلام هەمیـشە گومـانی بـاش بـەزەوی یەكـە دەبـات، ئایـا هـیچ سـوودێكی هەیە؟

یاخودا کەسێك بەبێ ئەوەی بچێتە لای خێزانەکەی تەنها بەئومێد وگومانی باش بردن منداڵی دەبێت؟ یاخود بەبێ کۆشش وخوێندن وهەوڵدان دەبێتە باشترین وچاکترین زانای سەردەمی خۆی؟

بەهەمان شێوە ئەگەر هەرچەندە ئومێدی باش وگومانی چاك بە خودای گەورە بەرێت بەڵام کۆشش وخودا پەرستی نەکات ئایە پلە بەرزەکانی بەهەشت بەدەست دەهێنێت.؟

وە خوای گەورە دەفەرمێت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أُوْلَـئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ...... البقرة:١١٨) واتە: "ئەو کەسانەی کەباوەڕدارن وکۆچیان کردوەو تێکۆشاون لەپێناو خوای گەورەدا ئەوانە بەڕاستی تکاکاری ڕەحمەت و بەزەیی خوا دەکەن "

تەماشای ئەوە بکە کە تکاکاری ئەم پێرە چۆن بزوێنەری کاری چاکەو هەوڵدانیان بوە.

دەنهێنی ئەم بابەتە ئەوەیە کە:ئومێدو تکاکاری وگومانی باش بردن بەخوای گەورە پێویستی بەگرتنە بەری هۆکارەکانێتی.کەپێویست دەکات بۆ بە ئەنجام گەیاندنی کە خوای گەورە لەشەرع و بەرنامەو سزاو پاداشتی دا دیاری کردوە. کەپێویستە دەستی پێوە بگرین.پاشان ئومێدو تکاوگومانی باش بەخودا بەرین کەلەسەر کاری چاکە بەردەوامان بکات لە سستی وکەم تەرخەمی بمان پارێزێت.

جیاوازی لە نێوان تکاکاری و هیوا خوازی دا

پێویستە کە هەرکەسێ کەتکاکاری دەکات (الرجا) کەپەیوەست بێت بەسێکاری سەرەکیەوە:

یەکەم:خۆش وویستنی ئەوەی کەتکاکاری بۆ دەکات

دووەم:ترس لەدەست چوونی

سێ یەم:هەوڵدان وکۆشش کردن بەگوێرەی توانا بۆ بەدەست خستنی

جاهەر (تکاکاریەك) ئەم سێ شتەی تێدا نەبوو.ئەواتەنها (هیواخوان) یەکی بێناوەڕۆکە.

(تكاكـــارى) جيـــاوازه لـــه (هيواخـــوازى) .تكاكـــار هەميـــشه دەترسـيّت_وەئـەوى بترسـيّت _خيّـرا دەكـات تائـەوەى ئەنجامەكـەى لەدەسـت نەچـيّت.لـە (الجـامع الترمـذى) دا هـاتوه لەفـەرموودەى (أبـى مريـرة) ﷺ كەپيّغەمبـەر ﷺدەفـەرميّت : (مـن خـاف أدلج ومـن أدلج بلـغ المنـزل، الا ان سـلعة الله غاليـة، الا ان سـلعة الله الجنـة.) [1] واتـه:ئـەوى بترسيّت هەلّـدەدات وشـەو دەگـەريّت هـەنگاو دەنيّـت وەئـەوەى هـەنگاو بنيّـت وەولّـدات.دەگاتـه شـويّنى مەبەسـت.بەراسـتى كالاّوخـەلاّتى خـواى گـەورە بەنرخ وبەبەهايە.كالاّى خوداش بەهەشتى بەرينە.

هـەروەها خـوداى گـەورە بەهـەمان شـيّوە ى تكاكـارى (الرجـا) تـرس (الخـوف) يـشى كـردوه بەبزويّنـەرى كـارى چـاكە وچـاكە خـوازى پيّكـەوە دوو فاكتـەرى هەميـشەى كـردەوەى چاكەن.هـەروەكو دەفـەرميّت: (إِنَّ الَّـذِينَ هُـم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ * وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ * وَالَّـذِينَ هُـم بِـرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ * وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُـمْ إِلَـى رَبِّهِـمْ رَاجِعُـونَ * أُوْلَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَـا سَـابِقُونَ..... المؤمنـون: ٥٧-٦١) واتـه: ئـەو كەسـانەى كەترسـى پـەروەردگاريان لەدلّدايـەو دەترسـيّت ليّيـان برەنجيّـت ئەوانـەش بـروا بەئايـەت وفەرمانـەكانى پـەروەردگاريان دەهيّـنن.ئەوانەشـى هـاوەلّ وهاوبەشـى بۆپـەروەردگار بريـار نـادەن.ئەوانـەش كـە دەبەخـشن لـەزەكات و خيّـر دلّيـان دەترسـيّتنەوەكو ليّيـان وەرنـەگريّت.چـونكە ئـەوان بيّگومـانن كـەبۆ لاى پـەروەردگاريان دەگەريّنـەوە. ئا ئەوانە پەلەدەكەن پيّشبركيّ دەكەن لە ئەنجام دانى هەموو چاكەيەك"

وەلـە (جـامع) ى (ترمـذى) دا هـاتوە.لەفـەرمودەى عائيـشەﷺ كـە دەلّيـت: (سـألت رسـول الله ﷺ عـن هـذه الايـة، فقلـت: اهـم الـذين يـشربون الخمـر ويزنـون ويـسرقون؟ فقـالﷺ: لا يـا ابنـة الـصديق، ولكـن الـذين يـصمون ويـصلون ويتـصدقون ، ويخـافون ان لاتقبـل مـنهم اولئـك يـسارعون

---

[1] -ئـەم فەرموودەيـە"حـسن"ە ،(ترمـذي ٢٤٥٠) وە (حـاكم ٤- ٣٧٠٧) وە صـحيحە بروانـە (الصحيحه : ٩٥٤).

في الخيرات.)[1] واتە: خاتوو عائیشە فەرمووی: پرسیم لەپێغەمبەری خوداﷺ سەبارەت بەم ئایەتە، ئایا باسی ئەو کەسانە دەکات کە مەی دەخۆنەوەو زینا دەکەن دزی لەماڵی خەڵکی دەکەن؟ پێغەمبەرﷺ فەرمووی: نەخێر ئەی کچەکەی صدیق. بەڵکو ئەوانەی ڕۆژوو دەگرن ونوێژدەکەن خێروچاکە دەکەن لەهەمان کاتدا دەترسن کە خودا لێیان قبوڵ نەکات، ئەمانە بەڕاستی پێش بڕکێ دەکەن لەکاری چاکەدا.

ترس وتکا لەژیانی هاوەڵاندا[2]

خوای گەورە وەسف وپێناسەی خۆش بەختان دەکات بە پڕوپوختی لەگەڵ ترسدا، وە وەسفی بەدبەختەکان دەکات بەخراپەو هێمنی وئاسایشی. هەر بۆیە گەر لەم سۆنگەیەوە تەماشای ژیانی هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ بکەیت دەبینیت کە لەگەڵ پڕوپوختیان لەگەڵ کارو تێ کۆشاندا هێشتا دەت رسان لەخودای گەورە.

حاڵی ابو بکری صدیق رضي الله عنه

ئەوە "ابو بکر"ە دەڵێت: هیوا خواز بوو کە من تەنها تاڵە موویەك بوومایە لە سنگی باوەڕدارێك. وە"احمد" دەگێڕێتەوە وەهەروەها دەڵێت: زمانی خۆی دەگرت ودەیووت:" ئەمە سەرچاوەی تاوانەکانمە".

وەزۆر جار لەترسی خودا دەگریاو دەیووت: بگرێن، ئەگەر نەگریان خۆتان بگرێنن.

وەهەر کاتێك کەهەڵدەسا بۆ نوێژ کردن وەك دارێك لەترسا ڕادەوەستا.

جارێکیان باڵندەیەکی ڕزگار کردو ووتی: هەر نێچیرێك ڕاوبکەیت ویان دارێك ببڕیت، ئەوا لەیادی خوات خستووە.

کاتێك لەسەرەمەرگدا بوو ، بەخاتوو عائیشەی ووت: (ئەی کچەکەم من لەماڵ وسامانی مەسوڵمانان ئەم عابایەو شیردۆشێك ئەم خزمەت کارەم هەیە، خێرا بیان گەڕێنەوە دەستی عومەری کوڕی خەتاب رضي الله عنه) .

---

[1] – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە، (ترمذي ٣١٧٥)وە (ابن ماجە ٤١٩٨).

[2] – بڕوانە (موسوعە الصحابە)و پێشەکی کتێبی(الاوائل من الصحابە)

وەدەڵێت: (والله ی ئاواتە خواز بووم دارێك بوومایەو بخورامایەو گازم لیّ بگیرایە) .

وە"قتادە"دەڵێت: (بیستوومە کە ابو بکر فەرموویەتی: ئاواتە خواز بووم کە لاسکە سەوزەیەك بوومایە کرم بیخواردمایە) .

حاڵی عمری کوڕی خەتاب رضي الله عنه

ئەوەتا عمری کوڕی خەتاب رضي الله عنه سورەتی "الطور"ی دەخوێندەوە تا گەیشتە ئایەتی (ان عذب ربك لواقع...الطور:٧) دەستی کرد بەگریانێکی زۆر لەتاوندا نەخۆش کەوت وخەڵکی سەریان لیّ دەدا.

لەکاتی سەرەمەرگیدا بەکوڕەکەی ووت: (ئەمە چی دەکەیت، ڕوومەت وگۆنام بخەرەسەر زەوی تا خوای گەورە بەم دیمەنە ڕەحمم پیّ بکات)

هەروەها ووتی: (قوڕبەسەرم دایکە...ئەگەر خودا لێم خۆش نەبێت..."سیّ جار ئەمەی دووبارە کردەوە"پاشان یەکسەر گیانی سپارد)
.

شەوانە قورئانی دەخوێندەوە کە دەگەیشتە هەر ئایەتێك بیهەژاندایە وبترسایە، لەتاواندا چەند ڕۆژێك نەدەهاتە دەرەوە وخەڵی وایان دەزانی نەخۆشە. تەنانەت ئەوەندە گریا بوو دوو خەتی ڕەش لەسەر دەم وچاوی دەردەکەوت.

"عبدالله کوڕی عباس" رضي الله عنه پێی دەڵێت: خوای گەورە لەسەر دەستی تۆ میسری ئازاد کردو چەندین فەتحی گەورە لەسەر دەستی تۆ هاتە دی، ئەویش فەرمووی: ئاواتە خوازم بەس تەنها لەقیامەتدا دەربازبم ، نەپاداشتم هەبێت نەتاوان.

حاڵی عثمانی کوڕی عەفان رضي الله عنه

عثمانی کوڕی عەفان رضي الله عنه کاتێك لەسەر گۆڕێك ڕابوەستایە ئەوەندە دەگریا تاڕیشی تەڕ دەبوو. وەدەڵێت: (ئەگەر من لەنێوان بەهەشت ودۆزەخدا بم ،وەنەزانم بۆ کامیان ڕەوانەم دەکەم، لەوێدا ئاواتە خوازم ببمە خۆڵەمێش پێش ئەوەی بزانم بۆ کام لایان دەمنێرن) .

حاڵی علی کوڕی ئەبی تالب رضي الله عنه

ئـەوە علـی کـوڕی ئـەبی تاڵیبـە کـە زۆر دەترسـا لەدووشـتی سـەرەکی هیـوا درێژی وشوێن کەوتنی حەزو ئارەزووەکان.

یەکـەمیان "هیـوا درێـژی یـە" قیامـەت بیردەباتـەوە، بـەڵام شـوێن کـەوتنی ئارەزووەکـان ڕێگـری دەکـات لـە حـەق و ویـستی. جـا وادونیـا بـەرەو ئـاوابوون دەچـێت وقیامـەت سـەرهەڵدەدات ، جـا هەریەکـەیان کـەس وڕۆڵـەی خـۆی هەیـە. وریـا بـن و ببنـە ڕۆڵـەی قیامـەت و دونیـا وەلانـێن. ئـەمڕۆ تـەنها کـارەو سبەینێ تەنها لێ پرسینەوەیە.

حاڵی ئەبو درداء رضي الله عنه

دەڵێـت (ئـەو شـتـەی کـەمن زۆر لێـی دەترسـم ، ئەوەیـە کەلـەڕۆژی قیامەتـدا لـێم بپرسـن وبلـێن: ئـەبو دردا تـۆ فێـری زانـست بـووی، ئایـا کـارت پێ کردووە ؟)

وەهەمیـشە دەیـووت: (ئەگـەر ئـەتان زانـی دوای مـردن چیتان بـۆ ئامـادە کـراوە، ئـەوا نـان وئاوتـان پـێ نـەدەخورا بەئاسـانی. وەلەماڵـەکانتان خۆتـان نـەدەگرت ، بـەڵکو بەرەودەشـت ودەرەکـان هـەڵ دەهـاتن وسـنگتان دەکوتـا وبۆخۆتـان دەگریـان. وەمـن ئاواتـە خـواز بـووم دارێـك بوومایـەو بخورامایـە) ..

حاڵی عبدالله ی کوڕی عباس رضي الله عنه

ئەوەندە دەگریا چاوەکانی شۆڕ ببونەوە ئەوەندە دەگریا.

حاڵی ئەبو ذر رضي الله عنه

دەیـووت: (ئاواتـە خوازبـووم دارێـك بوومایـە ، یـاخود هـەر دروسـت نەکرامایە. وەکاتێـك ویـستیان هاوکـاری بکـەن لەلایـەن دەوڵەتـەوە ووتـی: مـن پێویـستم پێـی نـی یـە، چـونکە بزنێکمـان هەیـە دەیفرۆشـین و وەگـوێ درێـژێکمان هەیـە بـۆ بارهـەڵگرتن، خزمـەتکارێکمان هەیـە هاوکاریمـان دەکـات ، وەعابایـەکم هەیـە. وەمـن دەترسـم لەسـەر ئەمانـە توشـی لـێ پرسـینەوە بم لە قیامەتدا) .

حاڵی تەمیمی داریﷺ

شەوێکیا تەمیم ی داری سورەتی جاثیە ی دەخوێندەوەتا گەیشتە ئایەتی: (أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاء مَّحْيَاهُم وَمَمَاتُهُمْ سَاء مَا يَحْكُمُونَ... الجاثية:٢١) واتە: ئایا ئەوانەی کەتاوانکاریان ئەنجام داوە وای دادەنێت کەلە گەڵ ئەوکەسانەدا وەك یەکن کە باوەڕیان هێناوە و کردەوەی چاکەیان ئەنجام داوە، لەژیان ومردنیاندا زۆر بەهەڵەدا چوون.

ئیتر لەترساندا دەگریاو هەردووبارەی دەکردەوە تاوەکو ڕۆژ دەبووەوە.

حاڵی ئەبو عوبیدەی کوڕی جەراحﷺ

ئەبو عوبیدە دەڵێت: زۆر ئاواتە خوازم کەمن مەڕێك بوومایەو بکرامایە قوربانی وسەر ببڕامایە و گۆشتم بخورایە.

لەم بوارەدا ڕووداو و ووتەی زۆر هەن کە درێژە دەکێشێت، تەنانەت "بخاری "لە (صحیح) ەکەیدا بابەتێکی لەم بوارەی لەژێر ناونیشانی"باب خوف المؤمن ان يحبط عمله، وهو لايشعر"دا داناوە.

"**ابراهيم التميمی**"دەڵێت: (هەرکاتێك بەراوردی نێوان ووتەو کردەوەی خۆمم کردبێت ، مەترسیم بۆ دروست بووە لەوەی کردەوەکانم ووتەکانم بەدرۆ بخاتەوە.)[1]

"**ابن ابی مليكه**"دەڵێت: (سێ لەهاوەڵانی پێغەمبەرم بینوە هەر هەموویان لەوە ترساون توشی دوو ڕووی هاتبێتن، وەکەسیان نەی دەووت باوەڕی من وەك باوەڕی جبریل ومیکائیل وایە.)[2]

وە"**حسن**" ڕەحمەتی خوای لێبێت دەڵێت: (تەنها باوەڕدار دەترسێت ، وەتەنها دووڕوو بێ ترسە.)[1]

---

1 –بوخاری ئەم ووتەیەی لە (صحیح)ەکەیدا هێناوە ، (باب خوف المؤمن ان يحبط عمله ، وهؤلاء يشعر /كتاب الايمان ، باب٣٧).
2 –هەمان سەرچاوەی پێشوو.

وه"بخـاری"دەڵێـت: کاتێـك پێغەمبـەرﷺ نـاوی دووڕووەکـانی لای (حذیفـە) بردبـوو، "حذیفـە"دەڵێـت: "عمـری کـوڕی خـەتابؓ دەهـات ودەیفـەرموو: سـوێندت دەدەم بـەخودا نـاوی بـەدووڕوو بـردم یانـا؟ وە خذیفەش دەیفەرموو: نەخێر بەڵام لەدوای عمر بەکەسی تر ناڵێم.

هـەروەها بخـاری دەڵێـت: بیـستم یـەکێك لـەزانایان ووتـی: مەبەسـتی لـەحذیفـە لـەوەی کـە بـەدوای عمـر بەکەسـی تـر نـاڵێم ، واتـە ئـەم دەرگایـە لـەخۆم ناکەمـەوە خـەڵکی بێـت پرسـیارم لـێ بکـەن لـەم بـوارەدا. وەبوخـاری دەڵێـت: منـیش ووتم: ئەمـەی حذیفـە وەك هـەمان فـەرموودەی پێغەمبـەرﷺ وایـە کـە یـەکێك لـەهاوەڵانی داوای لـێ کـرد کـە یـەکێك لـەو حـەفتا هـەزارە بێت کـە بەشـەفاعەتی پێغەمبـەرەوە دەچـنە بەهەشـتەوە، پێغەمبـەر پێـی فەرموو: سبقك عكاشة.[2] واتە عکاشە پێش تۆ کەوت لەم داوا کردنەدا.

پێغەمبـەر مەبەسـتی ئـەوە نـەبووە کـە جگـە لـە"عکاشـە"ئـیتر کەسـی تـر نـەماوە، بـەڵکو مەبەسـتی ئـەوەبووە کـە ئـەم دەرگایـە لـەخۆی نەکاتـەوە وهەرکەسـێك بێـت وداوا بکـات و تائـەویش بکەوێتـە بـەر ئـەو تکاکـاری وشەفاعەتە....والله أعلم.

---

1 –هەمان سەرچاوەی پێشوو.
2 – ئەم فەرموودەیە"صحیح"ە، (بخاری ٦٥٤٢)وە(مسلم ٣/٨٩– نووی) گێڕاویانەتەوە.

بەشی دووەم:

شوێنەواری
تـاوان.....

سزای لە دونیا و قیامەتدا

تاوان هۆکاری هەموو تاوان ودەردێکە

دێینــەوە ســەر باســی دەردو نەخۆشــی یــەکان ، کــە هۆکــاری تێکــدەری دونیــاو قیامەتــە. دەبێــت بــزانین کــەتاوان زیــانی خــۆی دەدات بەتایبــەتی لەدڵدا. نمونــەی وەك ژەهــر وایــە لــە جەســتەی مرۆڤدا. بــە پێــی جۆرو پلــەی تاوانەکان کاریگەریشی دەگۆڕێت.

ئایــا جگــە لــەتاوان ، هــیچ کــارێکی تــر هەیــە دونیــاو قیامەتیــشی شێواندبێت؟

هــەر تــاوان نــەبووە هــۆی هۆکــاری بــەدەرکردنی" آدم وحــوی"ی بــاوك ودایکمان لە بەهەشتی خۆش وبەختەوەری؟

هــەر تــاوان نــەبووە هۆکــاری بــەدەرهێنان و ریــسوا کردنــی (ئیبلــیس) لــە مەلــەکوتی خــوای گــەورە، وەبــەر نــەفرەت وخەشــم وقــینی کــەوت و دیمــەن و ڕوخــساری بــووە ناشــرینترین ســامناکترین ڕوخــسار، وەبــۆ هەتامــەتایی بــێ بــەش کــرا لەبــەزەیی و ڕەحمــەتی خــوای گــەورە، وەدۆزەخ بــووە جێگــەی هەمیــشەیی. کەهــەموو ژیــانی ســەروبن کــردەوە لەڕەحمــەتی خــودا بــەتوڕەیی وغــەزەبی. لەبەهــشتی خــۆش بــۆ دۆزەخــی ئــاگرین، لــەباوەڕ بــۆ بــێ بــاوەڕ، لــەپیرۆزی یــەوە بــۆ درنــدەیی وریــسوایی....لــەبری تەســبیحات ،کفروشــیرك و دووڕووی... وەلــە بــری ئــەو هــەموو پــیرۆزی وخــودا پەرســتی یــە، بووبەڕابــەر وهاندەری پێڕی تاوانبار وستەمکار وخراپەکاران.

هــەر تــاوان نــەبوو ، بووەهــۆی هــەڵکردنی زریــانی نغرۆبــوون ونقــوم بــوونی هەموو سەر زەوی بەهەموو پێکهاتەکانی یەوە ئاو داپۆشین؟

هــەر تــاوان نــەبوو بــووە هــۆی هــەڵکردنی زریــانی ڕەشــەبا بــۆ ســەر قــــەومی"عـــــاد" و وەبووەمایـــــەی ســـــەرگەردان وتـــــەفروتوناکردنیان ولەناودانیان، وەبوونە نمونەو پەند بۆ هەموو مێژوو وجیهان؟

وەهــەر تــاوان نــەبوو بــووە هۆکــاری نــاردنی"هــاوارو قیــژەی ســامناك" بــۆ سەر قەومی (ثمود) کە جەرگ ودڵ وهەناویانی بڕی ولەناوی بردن؟

هــەر تــاوان نــەبوو بــووە هــۆی هۆکــاری لــەڕەگ وریــشە دەرکردنــی گونــدەکانی قــەومی"لــوط" و بەرزکردنــەوەیان بــۆ بەرزاییــەکانی ئاســمــان وبەشــێوەیەك کــە فریــشتەکانی ئاســمــان گوێیــان لــەوەڕینی ســەگەکانیان بــوو.

پاشان لەبەرزاییەوە بەناخی زەویدا ڕۆیان کردن سەربەرەوخوار پاشان بەردی باران بەسەریانداکە هەموو چەشنەکانی غەزەبیان بەسەردا باران ولەناو بران. وەئەم قارو سزایە دوور نی یە دووبارە بێتەوە بۆ ستەمکاران.
هەر تاوان نەبوو...بووە هۆکاری ناردنی هەوری ڕەشی سامناك بۆ سەر قەومی (شعیب) و دواتر کەگەیشتە بان سەریان ئاگری بەتینی سوتێنەری بەسەردا باران؟
هەر تاوان نەبوو... بووە هۆکاری خنکاندنی (فیرعەون) و دارودەستەکەی، دواتر ڕوحەکانیان ڕەوانەی دۆزەخ کردن ولاشەوجەستەکانیشایان وەك عیبرەت هێشتنەوە؟
هەر تاوان نەبوو... قارون ومال وسامان وکۆشکەکەی بەناخی زەویدا برد؟
هەر تاوان نەبوو... بووە مایەی لەناوبردنی قەومی "یس" بەهاواری گەورە؟
هەر تاوان نەبوو. پێڕێکی بەتواناو جەربەزەی زال کرد بەسەر (بنی إسرائیل) دا پیاو وکوڕیانی کوشتن وکچ وئافرەتیان بەکەنیزە بردو ولاتیان کاولکرد؟
هەر تاوان نەبووە... هەموو جۆرە کارەساتێکی گەورەی بەسەریاندا هێنا"بنی إسرائیل" لەکوشتارو کاولکاری وویرانی وکچ وئافرەت بەکەنیزەکردن ووەزال کردنی پاشاو ستەمکارەکان و وەبوون بەمەیمون وبەرازە ڕیسوا... وەدوایەمینیان پەیامی خوای گەورەیە کەدەفەرمێت: (لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَن يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ.... اعراف:١٦٧) واتە: کەسانێك دەنێرمە سەریان کەتا ڕۆژی قیامەت ئازارو ئەشکەنجەیان بدات.
"امام احمد" دەڵێت: (ولید بن مسلم) بۆی گێڕامەوە کە ئەویش لە (صفوان بن عمرو) ئەویش لە (عبدالرحمن بن جبیر بن نفیر) ئەویش لەباوکی یەوە، دەڵێت ووتی: کاتێ ولاتی "قبرص" ئازادکراو دەسەلاتدارەکانی سەرگەردان وپەرش وبلاوبوونەوەو وەبەسەریەکدا دەگریان. لەوکاتەدا "ابو درداء"ﷺ بینی لەگۆشەیەکدا دەگریا. منیش لێم پرسی: بۆچی لەم ڕۆژەدا دەگریت کەخوا ئیسلامی سەربەرزکرد تێیدا

ئـــەویش ووتـــی: ئـــەوە ئـــەڵێی چـــی "جیـــبر"خـــەڵکی چـــەند بـــێ دەســـەڵاتن بەرامبـــەر بەگـــەورەیی خـــودا. ئـــەم قەومـــە خـــاوەن دەســـەڵات وپاشـــای بەهێزبوون کەپشتیان لەفەرمانی خودا کرد، چییان بەسەردا هات.

"علـی بـن الجعـد"دەڵێـت: (شـعبه بـن عمـرو بـن مـره) ووتـی: گـوێم لـە"أبـا الـبحتری"بـوو ووتـی: ئەوانـەی کـە گوێیـان لـێ بـوو هـەواڵیان پێـدام کـە پێغەمبـەرﷺ فەرموویـەتی: (لـن یهلـك النـاس حتـی یعـذروا مـن انفسهم.)[1] واتـە: خـوای گـەورە خـەڵکی بـەهیلاك نابـات ، تاخـەڵکی خۆیـان بیـانوو بەدەستەوە نەدەن.

وەلـــە مـــسند دا هـــاتووە لـــە فـــەرموودەی (ام ســـلمة) رضي الله عنها کەپێغەمبـــەرﷺ فەرموویـــەتی: (إذا ظهـــرت المعاصـــي في أمـــتي عمهـــم الله بعـذاب مـن عنـده، فقلـت یـا رسـول الله: امـا فـیهم یومئیـذ انـاس صـالحون؟ قـالﷺ : "بلـی"، فقلـت: کیـف یـصنع بأولئـك؟ قـال: یـصیبهم مـا أصـاب النـاس ،ثـم یـصیرون الی مغفـرة مـن الله ورضـوان.)[2] واتـە: ئەگـەر سەرپێـچی وتاوەنکـاری ویـاخی بـوون سـەری هەڵـدا لـەناو ئومەتەکەمـدا، ئـەوا خـوای گـەورە هـەموویان توشـی سـزا دەکـات. منـیش پرسـیم: ئایـا کەسـانی چـاکەخوازیان تێـدا نـی یـە؟ پێغەمبـەرﷺ فـەرمووی: "بـەڵێ تێیدایـە". منـیش ووتم: ئـەی چـی لـەوان دەکـات؟ پێغەمبـەرﷺ فـەرمووی: ئـەوانیش توشـی دەبـن بـەڵام دواتـر دەگەڕێنـەوە بـۆ لای ڕەحمـەت وڕەزامەنـدی خـوای گەورە.

وەلـە "مراسـیل الحـسن" لـە پێغەمبـەرەوە کەدەفـەرمێتﷺ : (لا تـزال هـذه الأمـة تحـت یـدالله وفي کنفـه مـالم یمـالئ قراؤهـا ، ومـا لم یـذل صـلحاؤها فجارهـا، ومـالم یهـن خیارهـا اشـرارها، فـأذاهم فعلـو ذلـك رفـع الله یده عـنهم، ثـم سلط علـیهم جبابرتهم فساموهم سوء العذاب، ثـم ضربهم

---

1 – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(احمد : ٤/ ٢٦٠، ٥/ ٢٩٣)و (أبو داود:٤٣٤٧).

2 – ئـــەم فەرموودەیـــە (صـــحیح)ە،(احمـــد: ١/ ٢، ٦/ ٣٠٤)وە لـــە(صـــحیحین)دا بـــەم چەشـنەیە:(یهلکـون مهلکـا واحـداً ولکـن یبعثـون علـی نیـاتهم) لەگێڕانەوەیـەکی تـردا (علـی أعمالهم).

الله بالفاقة والفقر.) [1] واتە: بەردەوام ئەم ئومەتە لەژێر دەستی ڕەحم ومیهرەبانی وچاودێری خودادایە، کاتێك کە قورئان خوێنەکانیان چاولەخوارو مەیلداری کاربەدەستان نەبن، وەپیاوچاکانیان ژێردەستەی خراپەکاران نەبن، وەپیاوە باشەکانیان بەچاوی سوکەوە تەماشا نەکرێن، بەڵام کاتێك ئەمانە ڕوویاندا، ئەوا دەستی چاودێری ومیهرەبانیان لەسەر هەڵدەگرێ وپاشان زۆرداران زاڵ دەکات بەسەریاندا و تووشی خراپترین ئازاریان دەکات ودواتر بەڵای هەژاری نەبوونیان تووش دەکات.

وەلە مسند دا هاتووە لە فەرموودەی (ثوبان) ﷺ کەپێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (ان الرجل ليحرم الرزق بالذنب يصيبه.) [2] واتە: مرۆڤی وا هەیە بێ بەش دەبێت ورزقی لێ قەدەغەدەکرێت بەهۆی تاوانێکەوە کەتوشی دەبێت.

هەروەها لەهەمان سەرچاوەو هەمان کەسدا هاتووە کەپێغەمبەر ﷺ دەفەرمێت: (يوشك ان تتداعى عليكم الأمم من كل افق، كما تداعى الأكلة على قصعتها، قلنا: يا رسول الله امن قلة منا يومئذ؟ قال ﷺ: انتم يومئذ كثير، ولكنكم غثاء كغثاء السيل، تنزع المهابة من قلوب عدوكم، ويجعل في قلوبكم الوهن، قالوا وما والوهن؟ قال: حب الحياة وكراهة الموت.) [3] واتە: نزسکە میلەتانی تر لەهەموو لایەکەوە بێن وبدەن بەسەرتاندا، وەکو چۆن کەسانێك بانگی یەکتری دەکەن بۆ سەر نان خواردن، هاوەڵان وتیان: ئایا ئێمە ئەو ڕۆژە ژمارەمان کەمە؟ پێغەمبەر فەرمووی: ئێوە ئەو ڕۆژە ژمارەتان زۆرە، بەڵام وەکو کەفی سەر دەریان، ترسی ئێوە لەدڵی ئەوان دەردەهێنرێت ولێتان ناترسن"وهن"دەخرێتە ناودڵەکانتان،

1 - ئەم فەرموودەیە(ضعيف)ە، (حافظي عيراقي)لە (المغنى)دا هێناویەتی وەدەڵێت(أسنادها ضعيف).

2 - ئەم فەرموودەیە(حسن لغيره)ە،(احمد:٥/٢٧٧)و (الحاكم:١/٤٩٣)و (ابن ماجه:٤٠٢٢) بڕوانە (كنز الفوائد).

3 - ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە،(احمد: ٥/٢٧٨)و(ابو داود ٤٨٧٨)بڕوانە(السلسله الصحيحه:٩٥٨).

پرسیان:ئەی پێغەمبەر"وهن" چی یە؟ پێغەمبەر فەرمووی: "وهن" واتە: خۆشویستنی دونیاو ڕق لێ بوونەوەی مردن.

وەلە (مسند) دا هاتووە لە فەرموودەی"أنس"ﷺ کە پێغەمبەری خوداﷺ دەفەرمێت: (لماعرج بي مررت بقوم لهم أظفار من نحاس يخمشون بها وجوههم وصدورهم، فقلت: من هولاء ياجبريل ؟ قال: هؤلاء الذين ياكلون لحوم الناس، ويقعون في أعراضهم.) [1] واتە: لەشەوی "إسراء"دا قەومێکم بینی نینۆکی درێژیان هەبوو لە مس دروست کرابوو سنگ ودەم وچاوی خۆیانی دەڕنی ، بەحەزرەتی جبریلم ووت: ئەمانە کێن؟ ئەویش ووتی: ئەوانە ئەو پێڕەن کە بەهەمیشەیی گۆشتی مرۆڤیان دەخواردو بەخراپە باسی ناموسی خەڵکیان دەکرد.

وەلە "جامع" ترمذی دا هاتووە لە فەرموودەی (ابي هريرة) ﷺ کە پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (يخرج في اخر الزمان قوم يختلون الدنيا بالدين ، ويلبسون للناس مسوك الضأن من اللين، ألسنتهم أحلى من السكر، وقلوبهم قلوب الذئاب، ويقول الله عزوجل: ابي يغترون؟ وعلى يجترئون؟ فبي حلفت، لأبعثن على اولئك فتنة تدع الحليم فيها حيران.) واتە: لە کۆتایی زەماندا کەسانێك دەردەچن لە ڕێگەی ئایینەوە دونیا بەدەست دەهێنن، هێندەش خۆیان نەرم ونیان دەکەن بەوێنەی مەڕ، زمانیان شیرینترە لە شەکر،بەلاّم دڵیان دڵی گورگە. خوای گەورە دەفەرمێت: (ئایا دەیانەوێت من بخەڵەتێنن؟ جورئەت وبوێری بەسەر منەوە دەکەن؟ سوێند بێت بەخودی خۆم..بەلاّو فیتنەیەکی ئەوتۆیان بەسەر دێنم کە عاقڵەکانیان تێدا سەرگەردان بن) .

وە (ابن أبى الدنيا) لەفەرموودەی (جعفر بن محمد) . (عن ابيه عن جده) ووتی کە (على بن ابى طالب) ووتی: (يأتي على الناس زمان لايبقى من الاسلام إلا إسمه، ولامن القرآن الا رسمه، مساجدهم يومئذ عامرة، وهي خراب من الهدى، علماؤهم شر من تحت اديهم السماء،

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە،(احمد: ٣/٢٢٤)و (أبو داود: ٤٢٩٧) بڕوانە (سلسله الصحيحه: ٩٥٨).

منهم خرجت الفتنة، وفيهم تعود.) واته: ڕۆژانیك دێت بەسەر خەڵكیدا، ئیسلام تەنها هەر ناوەكەی دەمێنێت ، وە قورئانیش تەنها وێنەكەی و مزگەوتەكان ڕازاوەن،بەلآم وێرانە لەڕووی خودا پەرستی یەوە، زاناكانیان خراپترین پێڕن ، لەوانەوە فیتنەو ئاشوب سەرهەڵدەدات، وەهەر بۆ ئەوانیش دەگەڕێتەوە.

وە لە"سماك بن حرب" وەلە " عبدالرحمن بن عبدالله بن مسعود"ەوەﷺ لەباوكی یەوە ووتی: (اذا ظهر الزنا والربا في قرية أذن الله عزوجل بهلاكها) واتە: هەركاتێك زیناو سوخواردن"ریبا"لەهەر شارێكدا سەری هەڵدا ، ئەوا خوای گەورە مۆڵەتی بەهیلاك بردنیان دەدات.

وەلە (مراسيل الحسن) دەڵێت: (اذا أظهر الناس العلم وضيعوا العمل، وتحابوا بالألسن ، وتباغضوا بالقلوب ، وتقاطعوا الارحام، لعنهم الله عزوجل عند ذلك، فاصمهم واعمى ابصارهم) واتە: هەركاتێك خەڵكی خۆیان بەزانا دەرخست وكاریان پیّ نەكرد، بەزمان یەكیان خۆش دەویست ولەدڵەوە ڕقیان لەیەك بوو ، وە پەیوەندیان دەپچڕاند، ئەوا خوای گەورە نەفرەتیان لیّ دەكات وكوێرولاڵیان دەكات.

وە لە"سنن"ی "ابن ماجه" دا هاتووە لەفەرموودەی (عبدالله بن عمر الخطاب) ﷺ فەرمووی: (كنت عاشر عشرة رهط من المهاجرين عند رسول اللهﷺ ، فأقبل علينا رسول اللهﷺ بوجهه فقال: يا معشر المهاجرين، خمس خصال اعوذ بالله ان تدركوهن: ما ظهرت الفاحشة[1] في قوم حتى اعلنوا بها إلا ابتلوا بالطواعين والأوجاع التي لم تكن في اسلافهم الذين مضوا ، ولا نقص القوم المكيال والميزان الا ابتلوا بالسنين وشدة المؤنة وجور السلطان، وما منع قوم زكاة اموالهم إلا منعوا القطر

---

[1] - فاحشە: هەموو شتێكی نارەواو ناشرین لە ووتەو كرداردا وەخوای گەورە باسی دەكات كە فاحیشە قەدەغەیە بەنهێنی وئاشكرایەوە:(قل انما حرم ربي الفواحش ماظهر منها وما بطن) وەدەفەرموێت:(الشيطان يعدكم الفقر ويأمركم بالفحشاء) وەزۆر ئەم ووشەیە ۆ "زینا" بەكاردەهێنرێت.

مــن الــسماء فلــولا البهــائم لم يمطــروا،ولاخــضر قــوم العهــد الا ســلط الله علـيهم عــدوأ مــن غيرهــم، فأخــذوا بعــض مــا في ايــديهم ، ومــا لم تعمــل أئمـتهم بمـا انــزل الله عزوجـل في كتابـه الاجعـل الله بـاسمهم بيـنهم.)[1] واتـه: ئـەی پێـڕی کۆچـەرییەکان"المهـاجرین" پـەنا ئـەگرم بـەخوادا کـە توشـی ئـەم پێـنج خەسـڵەتە نـەبن: لـە قومێکـدا زینـا سـەرهەڵبدات و بـە ئاشـکرا ئـەنجامی بـدەن ئــەوا توشــی چــەندین پــەتای جۆراوجــۆر دەبــن کەلــە پێــشینەو باوباپیریانــدا نــەبووە. وەهــەر قــەومێك دیـاردەی دزی وفێـل کـردن لەتــەرازودا ئــەنجام بـدەن، ئــەوا توشــی گرانــی وســتەمی دەســەلاّت دەبنــەوە. وەهــەر قــەومێك ڕێگـری بکـەن لـەزەکات دەرکـردن، ئـەوا توشـی وشـکە سـاڵی دەبـن ، ئەگــەر لەبــەر گیانلەبــەران نــەبێت هــەر بەیــەکجاری بـاران نابارێــت. وەهــەر قــەومێك دیـاردەی پــەیمان شـکاندن تێیانـدا سـەرهەڵبدات، ئـەوا خـوای گـەورە دوژمنانیــان بەســەردا زاڵ دەکــات و بەشــێکی زۆری ســامان ودەســەلاّتیان لەدەســت دەدەن. وەهـــەر قـــەومێك ســـەرکردەکانیان بەفەرمایـــشتەکان وکتێبەکـەی خــوای گــەورە فــەرمان ڕەوایــی نەکــەن ، ئــەوا خــوای گــەورە توشی دوبەرەکی ودوژمنایەتیان دەکات لەنێو خۆیاندا.

وەلـە (مـسند وسـنن) دا هـاتووە لـە فـەرموودەی (عمـرو بـن مـروە) لـە (ســالم بــن ابــی الجعــد) رضي الله عنه لــە بــاوکی یــەوە دەڵێــت پێغەمبــەر ﷺ فەرموویــەتی: (إن مــن کــان قــبلکم کــان اذا عمـل العامــل فــيهم بالخطيئــة جـاءه النــاهي تعـذيرأ، فـأذا كـان الغـد جالـسه و اكلـه وشـاربه، كانــت لم يــره علــى خطيئــة بــالأمس، فلمــا رأي الله عزوجــل ذلــك مــنهم ضــرب بقلــوب بعـضهم علـى بعـض ، ثـم لعـنهم علـى لـسان نبـيهم داود وعيـسى بـن مـريم، ذلــك بمــا عــصوا وكــانوا يعتــدون. والــذي نفــس محمــد بيــده لتــأمرن بـالمعروف، ولتنهـون عــن المنكـر ولتاخـذن علـى يـد الـسفية، ولتأطرنـه علـى الحـق أطـرأ او ليـضربن الله بقلـوب بعـضكم علـى بعـض، ثـم ليلعـنكم كمـا

[1] -ئـەم فەرموودەیـە(حـسن)ە، (ابـن ماجـە: ٤٠١٩) و(بوریـصر البـانی)بـە حـسن یـان داوەتـە قەڵەم.

لعنهم) [1] واتـه:لـەو خەڵكانـەی پـێش ئێـوەدا گـەر كەسـێك هەڵـەی بكردایـە ، ئـەوا یـەكێك لەوكەسـانەی ئامۆژگـاری خـەڵكیان دەكـرد دەهـات وسـزای دەداو ئامۆژگـاری دەكـرد، پێـی دەووت: لـەخوا بترسـە، بـەلاَم بـەیانی كـەڕۆژ دەبـووەوە ئامۆژگـاری كەرەكـە لەگـەڵ تاوانبارەكـەدا پێكـەوە دەبـوون نـان وئاویـان دەخـوارد هـەروەكو بڵێـی ئـەو كەسـە دوێـنێ هەڵـەی هەرنـەكردبێ. كاتێـك خـوای گـەورە ئەمـەی لـێ بیـنین دڵـەكانی وەك یـەك لـێ كـردن وەبەیەكیانیـدا. ئـەوجا نـەفرەتی لـێ كـردن لەسـەر زاری "داود وعیـسای كـوڕی مـریم (س.خ) ". ئەمـەش بـەهۆی ئـەوەی سەرپێـچی خودایـان دەكـرد ،پاشـان پێغەمبـەر فـەرمووی: سـوێند بەوكەسـەی كـەگیانی منـی بەدەسـتە ،ئەگـەر فـەرمان بەچـاكەو ڕێگـری لەخراپـە نەكـەن ، وەدەسـتی نـەفامان نـەگرن وپـشتیوانی لەحـەق نەكـەن، ئـەوا خـودا دڵـەكانتان دەدات بەیەكـداو نەفرەتان لێ دەكات، وەكو لەوانەی پێشوو تری كرد.

وە (ابـن ابـی الـدنیا) لـە "ابـراهیم بـن عمـرو الـصعانی"دەڵێـت: (اوحـی الله الی یوشـع بـن نـون علیـه الـسلام، انـي مهلـك مـن قومـك اربعـین الفـأ مـن خیـارهم، وسـتین الفـأ مـن اشـرارهم، قـال:یـارب ،هـؤلاء الاشـرار ، فمـا بـال الاخیـار؟ قـال: إنهـم لم یغـضبوا لغـضبي، وكـانوا یواكلـونهم، ویـشاركونهم.) واتـە: خـوای گـەورە وەحـی بۆ"یوشـع بـن نـون"نـارد كـەمن وچـل هـەزار لـەپیاو خـراپ وچـل لەپیاوچـاكانی قەومەكـەت بـەهیلاك دەبـەم. ئـەویش ووتـی: خوایـە پێـری خراپـەكارەكان حـەقی خۆیانـە، ئـەی پێـری چـاكەكاران بـۆ؟ فـەرمووی: چـونكە بەئـەركی خۆیـان هەڵنەسـاون بـەوەی ڕێگـری خراپـەكاران نـەبوون ، تووڕەنەبوونـە بەرامبـەر ئـەو كارانـەی كـە مـن پـێم ناخۆشـە، وەئەوان ئەنجامیان داوە.

هـەروەها (أبـو عمـر بـن عبـدالبر) لـە"أبـی عمـران" دەڵێـت: (خـوای گـەورە دوو فریـشتە ڕەوانـە دەكـات بـۆ كـاولكردنی گونـدێك ،بەهەرچـی تێدایـە. كاتێـك كەچـوونە سـەر گوندەكـە بینیـان كـە پیاوێـك لەمزگەوتەكـەودا

---

[1] – ئـەم فەرموودەیـە(ضـعیف الاسـناد)ە، (احمـد: ١/٢١٩)وە (ابـو داود: ٤٣٣٦) وە(الترمذي: ٣٠٤٧) وە (ابن ماجه: ٤٠٠٦)بڕوانە: (ضعیف ابن ماجه ی البانی: ٨٦٧).

خواپەرستی دەکات وکڕنوش دەبات، فریشتەکان ووتیان: خوایە گیان فلاَن بەندەت لەگوندەکەتدا نوێژ دەکات، خوایگەورە فەرمووی ئەویشی لەگەلّدا وێران بکەن، چونکە هیچ کاتێك ناڕەحەت ودلّگران نەبووە لەپێناو مندا).

وە"الحمیدی" لە (سفیان بن عیُینە) دەلّێت: (سفیان بن سعد) لە "مسعر" دەگێڕێتەوە: (کە فریشتەیەك فەرمانی پێ کرابوو کە گوندێك بەناخی زەویدا بەرێت ، دواتر ووتی ئەی پەروەردگار فلاَنە کەسی خواپەرستی تێدایە. خوای گەورە وەحی نارد کەلەو کەسەوە دەست پێ بکە، چونکە هیچ کاتێك دلّگران نەبووە بەرامبەر بەوکارە خراپانەی کەلەو گوندەدا کراوە.)

وەهەروەها (ابن أبی الدنیا) لە "وهب بن منبە"دەلّێت: (کاتێك داودی پێغەمبەر هەلّەی کرد، داوای لێ خۆشبوونی کرد ، خوای گەورە لێی خۆش بوو. دواتر خوای گەورە باجی ئەو هەلّەیەی دابەسەر نەتەوەی بنی ئیسرائیلدا. حەزرەتی داود فەرمووی: ئەی خودایە تۆ فەرمانڕەوایی دادپەروەری ڕەهای چۆن باجەکەیت دابەسەر کەسانی تر کەچی من هەلّەم کردووە. خوای گەورە وەحی نارد وفەرمووی:چونکە کاتێك تۆ هەلّەت کرد، ئەوان ڕێگریان نەکردیت.)

وەهەروەها (ابن ابی الدنیا) لە (أنس بن مالك) دەلّێت: (أنه دخل علی عائیشةرضي الله عنها هو ورجل آخر، فقال لها الرجل: یا ام المؤمنین حدثینا عن الزلزلة. فقالت: اذا استباحوا الزنا،وشربوا الخمور ، وضربوا بالمعازف غار الله عز وجل في سمائه، فقال للأرض: تزلزلي بهم ، فإن تابوا ونزعوا، وإلا هدماها علیهم، قال: یا ام المؤمنین أعذاباً لهم؟ قالت: بل موعظة ورحمة للمؤمنین، ونکالا وعذاباً وسخطا علی الکافرین. فقال أنسرضي الله عنه:ما سمعت حدیثاً بعد رسول الله ﷺ أنا أشد فرحاً به مني بهذا الحدیث.)[1] واتە:من وپیاوێکی تر چووین بۆ لای خاتوو

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (ضعیف الاسناد) ە،(حاکم: ٤/٥١٦) گێڕاویتیەوە لەسەر مەرجی مسلم بە"صحیح"ی داوە لەقەلّەم، وە(ذهبي) دلّێت:پێم وایە هەلّبەستراوبێت ، وەئەم

عائیشه رضي الله عنها،پیاوەکە لێی پرسی: ئەی دایکی بڕواداران باسی بوومەلەرزەمان بۆبکە "زلزلە"؟خاتوو عائیشەش فەرمووی: ئەگەر زیناوداوێن پیسی بەئاشکراکرا و مەی خورایەوەو ئامێری مۆسیقایان ژەنی. خوای گەورە لەسەرووی ئاسمانەوە توڕە دەبێت، وەبەزەوی دەڵێت دەست بکە بەلەرینەوە واتە بوومەلەرزە. جا ئەگەر تەوبەیان کردو گەڕانەوە باشە..ئەگەرنا ئەوا بە بوومەلەرزە کاولیان دەکات و خانوو کۆشکەکانیان بەسەردا دەڕوخێنێت. پیاوەکە ووتی: ئەی دایکی بڕواداران ئەمەتەنها سزایەکە بۆ ئەوان؟ خاتوو عائیشە فەرمووی: پەندو ئامۆژگاری یەکە بۆ بڕواداران وە سزاو توڕەیی خودایە بۆ بێ باوڕەکان. "أنس" دەڵێت: لەدوای پێغەمبەری خودا فەرموودەی وادڵ خۆشم نەبیستووە.

وە (ابن أبی الدنیا) لە فەرموودەیەکی (مرسل) دەگێڕێتەوە: (إن الأرض تزلزت على عهد رسول الله ﷺ ، فوضع يده عليها ثم قال: أسكني ، فإنه لم يأن لك بعد، ثم التفت الى اصحابه. فقال: (ان ربكم ليستعتبكم فاتبعوه) ، ثم تزلزت بالناس على عهد عمر بن الخطاب رضي الله عنه فقال: أيها الناس ما كانت هذه الزلزلة الا على شيء أحد ثتموه، والذي نفسي بيده لئن عادت لا أساكنكم فيها أبداً.)[1] واتە: لەسەردەمی پێغەمبەردا ﷺ بومەلەرزەیەك ڕوویدا وزەوی دەستی کرد بە لەرینەوە، پێغەمبەریش دەستی خستە سەر زەوی و پێی فەرموو: هێمن وئارام بە هێشتا کاتی ئەوەت نەهاتووە ، پاشان ڕووی کردە هاوەڵەکانی وفەرمووی: خوای گەورە لۆمەتان دەکات ، دەی ئێوەش لۆمەی خۆتان بکەن لەسەر خراپەکاریەکانتان

پاشان لەسەردەمی (عمر بن الخطاب) دا بومەلەرزەیەك ڕوویدا. (عمر) فەرمووی: (ئەی خەڵکینە ئەم بومەلەرزەیە بەهۆی کارێکە بووە ئێوە

فەرموودەیە(سیوطي)لە کتێبی(کتاب الزلازل)دا هێناویەتی و وەدەیداتە پاڵ (ابن ابی الدنیاو حاکم) ەوە دەڵێت: وەبەڕاستی زانیوە (صحیح) بڕوانە ئەو کتێبە لا٩-١٠، بەدەرهێنانی ئێمەوە.

1 – ئەم فەرموودەیە(ضعیف الاسناد) ە،وە(ابن أبی حاتم)لە(المراسیل، ل-١٩٠ گێڕاوێتیەوە، بڕوانە هەمان سەرچاوەی پێشوو، لا٢٥.

بەخراپــە ئــەنجامتان داوە، ســوێند بێــت بەوکەســەی گیــانی منــی بەدەســتە، ئەم جارەیان ڕوویداتەوە من پارێزگاریتان لێ ناکەم) .

وەلـە پلەوپایـەی (عمـر بـن الخطـاب) دا هـاتووە لـە (ابـن ابـی الـدنیا) ەوە دەگێڕێتــەوە کــە: (ان الارض تزلزلــت علــی عهــد عمــرﷺ فــضرب یــده علیهـا ،وقـال: مالـك؟ ومالـك؟ أمـا إنهـا لـو كانـت القيامـة حـدثت اخبارهـا ، سمعـت رسـول اللهﷺ يقـول: إذا كـان يـوم القيامـة فلـيس فيهـا ذراع ولاشـبر إلا وهـو ينطـق.) واتـە: لەسـەردەمی (عمـر بـن الخطـاب) ﷺ زەوی لـەرزی یــەوە، عمــریش دەســتی خــستەسەری و ووتــی: ئەوەچــیتە؟ ئــەوە چــیتە؟ خۆنەگــەر قیامــەت بێــت، ئــەوا دەبێــت بێتــە وەڵام، چــونکە مــن گــوێم لەپێغەمبــەر بــوو ﷺ فــەرمووی: ئەگــەر ڕۆژی قیامــەت ڕوویــدا ئــەوا هــەموو بــاڵ وبستێك لەزەوی دەست دەکات بەقسەکردن.

وە (إمــام احمــد) لــە (صــفیە) دەگێڕێتــەوە کــە: ووتویــەتی: (قالــت: زلزلـت المدينـة علـى عهـد عمـرﷺ، فقـال: يـا أيهـا النـاس ماهـذا؟ مـا اسـرع احــدثتم. لــئن عــادت لأســاكنكم فيهــا.) [1] واتــە: لەســەردەمی "عمــر"ﷺ زەوی لەریـەوە، ئـەویش ووتـی: ئـەی خەڵکینـە ئەمـە چـی یـە؟ چۆن بـەخێرایی شــتێکتان کــردووە، جانەگــەر ئــەم جــارە ڕوویداتــەوە مــن ئێــوەی تێــدا ناپێرێزم.

وە (کعــب) دەڵێــت: هــەرکاتێك خــەڵکی تــاوانی زۆریــان لەســەر زەوی ئــەنجام بدایەئــەو زەوییــەی لەترســی ئــەوەی کــە خــودای گــەورە ئاگــادارێتی دەلەرزی یەوە.

(عمـر بـن عبـدالعزیز) ﷺ نامـەی نووسـراوی ئاراسـتەی گـشت شـارەکان کـرد: (امـا بعـد فـإن هـذا الرجـف شيء يعاتـب الله عزوجـل بـه العبـاد ، وقـد كتـب الى الامـصار أن يخرجـوا في يـوم كـذا وكـذا شـهر كـذا وكـذا، فمـن كـان عنـده شيء فليتـصدق بـه، فـإن الله عزوجـل يقـول: قَــدْ أَفْلَــحَ مَــن تَزَكَّــى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى..أعلى:١٤-١٥. وقولوا كما قـال ادم: رَبَّنَــا ظَلَمْنَــا أَنفُــسَنَا

---

[1] – ئـەم فەرموودەیـە (صـحیح)ە،(ابـن ابـی شـیبە)لـە (مـصنفە:٢/٤٧٤)وە(بیهقـی)لـە (سـنة الطبی: ٣/٣٤٢)گێڕایانەتەوە.

وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ.... الأعراف:٢٣. وقول كما قال نوح: وَإِلاَّ تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُن مِّنَ الْخَاسِرِينَ...هود:٤٧. وقولوا كما قال يونس: لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ.... الأنبياء:٨٧)[1].

واته: ئەم داچەڵەكینەی زەوی گلەیی خودایە لەبەندەكانی دەكات. وەلەنامەیەكدا كەئاراستەی سەرجەم شارەكانی كردو نووسی بووی: ئەم زەمین لەرزەیە گلەیی خودایە لە بەندەكانی،جا پێویستە لە فلاّن ڕۆژو لەفلاّن ڕۆژدا ، وەلە فلاّن مانگ ولەفلاّن مانگدادەربچنە دەرەوەی شار ، هەر كەسێك دەستی دەردەچێت وهەیەتی باخێر بكات، چونكە خوای گەورە دەفەرمێت: (قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى..أعلى:١٤-١٥). واته: ئەو كەسە سەرفرازە كەدەرونی خۆی پاك ڕاگرتووە، وەناوی پەروەردگار دەبات ونوێژ دەكات. ئێوەش هەروەكو"آدم"ووتی بڵێن: (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ.... الأعراف:٢٣) .واته: ئەی پەروەردگار ئێمە ستەممان لەخۆمان كرد، ئەگەر تۆی بەخشندە لێمان خۆش نەبیت وەڕەحمان پێ نەكەیت ئەوا دەبینە یەكێك لەدۆڕاوەكان. وەهەروەكو "نوح"ووتی ئێوەش بڵێن: (وَإِلاَّ تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُن مِّنَ الْخَاسِرِينَ...هود:) ٤٧.واته: ئەی پەروەردگار ئەگەر تۆ ڕەحممان پێ نەكەیت ولێمان خۆش نەبیت ،ئەوا دەبینە یەكێك لەدۆڕاوەكان. وەهەروەكو "یونس"ووتی ئێوەش بڵێن: (لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ.... الأنبياء:) ٨٧. واته: هیچ خودایەك نی یە بەحەق تەنها تۆ نەبێت، پاكی وبێ گەردی بۆتۆ ، من یەكێك بووم لەستەمكاران.

وەهەروەها (أمام أحمد) دەڵێت: (أسود بن عامر) لە (أبو بكر) لە (الاعمش) لە (عطاء بن أبی رباح) لە (ابن عمر) ەوە دەگێڕێتەوە و دەڵێت: (سمعت رسول الله ﷺ يقول: اذا ضن الناس بالدنيا والدرهم وتبايعوا

---

[1] - ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(أبو نعيم)لە "حليه الاوليا ء:٥/٣٠٥"گێڕاویتیەوە، وەدەڵێت هەندێك كەسی تێدایە نایناسم، وە"ابن أبی شیبە"لە "مصنف: ٤٧٣٢"گێڕاویتیەوە بە "مسند"پیاوەكانی هەموو متمانەدارن.

بالعينـــة، وتبعـوا أذنــاب البقــر، وتركــوا الجهــاد في ســبيل الله، أنــزل الله بهــم بــلاء لا يرفعــه حتــى يراجعـوا ديــنهم.)[1] واتــه گــوێم لەپێغەمبــەرﷺ بــوو دەفــەرمێت: ئەگــەر خــەڵکی دینــارو درهــەم وپــارە بــووە مەبەســتیان ، وەکــاری کــڕین وفرۆشــتنیان بــە شــێوەی"عینــة" ئەنجامــدا، وەشــوێن دەســەڵاتدارانی قامــچی بەدەســت کــەوتن کــە قامــچیەکانیان لەشــێوەی کلکــی مانگادایــە. وەپـــشتیان کــرد لەتێکۆشـــان لـــەپێناوی خـــودادا. ئـــەوا خـــوای گـــەورە بەڵایــەکیان بەســەردا دادەبــەزێنێت لــەکۆڵیان نابێتــەوە تــا نەگەڕێنــەوە ســەر ئاینەکەیان.

(وتبــايعوا بالعينـــة) لـــەلای "فقهـــاء"وزانایـــانی بـــواری فیقـــە دوو ڕاڤـــەو لێکدانەوەیان هەیە:

یەکــەم: فرۆشــتنی کاڵایــەك بەقـــەرز بەکەســێك، بـــەنرخی زیـــاتر لـــەنرخی ئاسایی خۆی.

دووەم: فرۆشـــتنی کاڵایـــەك بەکەســێك ، پاشـــتر کڕینـــەوەی هـــەمان کـــاڵا لەوکەسە، بەڵام بەنرخێکی زۆر کەمتر لەوەی کە پێی فرۆشتووە.[2]

وە"حـــسن"دەڵێـــت: فیتنـــە تـــەنها ســـزایەکەو تۆڵەســـەندنەوەیەکە خـــوای گەورە لەخەڵکی دەسێنێتەوە.

وەهەنـــدێ لەپێغەمبـــەرانی "بـــنی ئیـــسرائیل" کاتێـــك وردبوونـــەوە لـــەو کارەســـاتەی (بنختنـــصر)[3] بەســـەریاندا هێنـــای ووتیـــان: (ئـــەی خـــودای گــەورە بـــەهۆی بەرئـــەنجامی ناپـــاکی وتاوانکـــاری خۆمـــان کەســێکت زاڵ کـــرد بەسەرماندا ، نەتۆ دەناسێت ونەبەزەیی بەئێمەدا دێتەوە.)

وە (بختنـــصر) بـــە" دانیـــال-ی پێغەمبـــەر"ی ووت: چـــی مـــنی بەســـەر قەومەکەتدا زاڵ کرد؟

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(احمد: ٢٨/٢) وە (ابو داود: ٣٤٦٢)گێڕایانەتەوە.

[2] –بڕوانە: (معجم لغه الفقهاء: ل١١٤).

[3] – یـان نـەبو خودنوسر، پاشـای بابلیـەکان بـوو کـە هێرشـی کـردە سـەر شـاری "ئورشـەلیم-قـدس" وشارسـتانیەتی جولەکـەی کـاول کـرد زۆری لـێ کوشـتن وزۆریـشی لـێ بـەدیل گـرتن ولـەبابل بەندی کردن."وەرگێڕ"

(دانیال) یش ووتی: گەورەیی تاوانکاری تۆو ستەمکاری قەومەکەم بەرامبەر بەخودی خۆیان.

وە"ابن ابی الدنیا" لە فەرموودەی (عمار بن یاسر) و (حذیفة) دەوە دەگێڕێتەوە کەپێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (إن الله عزوجل إذا أراد بالعباد نقمة أمات الاطفال وأعقم ارحام النساء، فتنزل النقمة ، وليس فيه مرحوم.) [1] واتە: هەر کاتێک خوای گەورە بیەوێت بەلایەک توشی بەندەکانی بکات، ئەوا پێشتر منداڵان دەمرێنێت وئافرەتان نەزۆک دەکات. ئەوسا بەلاکە دادەگرێتە خوارەوە بۆ سەریان، کە کەسێکیان تێدا نی یە شایەنی بەزەیی خودای گەورە بێت.

وە (ملك بن دینار) دەڵێت لە "حکمە"دا خوێندمەتەوە کە خودای گەورە فەرموویەتی: (من الله م پادشاو خاوەنی پادشاکانم، دڵی پادشاکان لەدەستی مندایە. هەرکەسێ ملکەچی وخواپەرستی من بکات، ئەوا پادشاکەیان دڵ نەرم ونیان دەکەم. وەهەر کەسێك سەرپیچیم بکات ، ئەوا پادشاکەیان دەکەم بە بەلا بەسەریانەوە. جا خۆتان بەکاروباری پادشاکانەوە سەرقاڵ مەکەن، بەڵکو سەرقاڵی گەڕانەوەو تەوبە بن بۆمن، ئەوا ئەوان دڵ نەرم دەکەم.)

وەلە (مراسل الحسن) دا هاتووە: (ئەگەر خوای گەورە ویستی خێر بڕژێنێت بەسەر هەر قەومێکدا ، ئەوا کاروباریان دەداتە دەست کەسە نەرم ونیان ودڵسۆزەکانیانەوە، بەلام ئەگەر ویستی شەڕیان بەسەردا بڕژێنێت ، ئەوا کاروباریان دەداتە دەست کاربەدەستانی ستەمکار وبێ عەقڵ ودڵ ڕەقەکانیان.)

وە (امام أحمد) و کەسی تریش دەگێڕنەوە لە"قتادە" دەڵێت: (حەزرەتی "موسی" (س.خ) فەرمووی: ئەی خوای گەورە تۆ لەسەرووی ئاسمانەکانیت و ئێمەیش لەزەوی. جا نیشانەی تورەبوون وڕازی بوونت

[1] - ئەم فەرموودەیە(ضعیف الاسناد) ە،(سیوطي)لە (جامع الکبیر)دا هێناویێتی، وە(البانی) لە(ضعیف الجامع بەژمارەی ١٥٤٤)هێناویێتی لە(الالقابی شیراری) وەبە(ضعیف)ی داناوە.

لەئێمە چی یە؟ خوای گەورە فەرمووی: ئەگەر کاروبارتانم دایە دەستی کاربەدەستانی نەرم ونیان وژیرو لێهاتوو، ئەوا نیشانەی ئەوەیە لێتان ڕازیم. وەهەر کاتێك کاروبارتانم دا بەدەستی ستەمکارو بێ بەزەیی ئەوا نیشانەی ئەوەیە لێتان توڕەم.)

وە (ابن ابي الدنيا) دەگێڕێتەوە کە "فضیل بن عباض"ووتی: "خوای گەورە وەحی نارد بۆ هەندێ لە پێغەمبەران کە: ئەو کەسەی کەمن بناسێت وسەرپێچیم بکات، ئەوا کەسێك بەسەریاندا زاڵ دەکەم کە من نەناسێت."

وەهەروەها (ابن ابی الدنيا) دەگێڕێتەوە لەفەرموودەی"ابن عمر"ﷺ يرفعه: (والذي نفسي بيده ، لاتقوم الساعة حتى يبعث الله امراء كذبة، و وزراء فجرة، واعوانا خونة، وعرفاء ظلمة ، وقراء فسقة، سيماهم سيماء الرهبان، وقلوبهم أنتن من الجيف، اهواؤهم مختلفة، فيفتح الله لهم فتنة غبراء مظلمة فيتهاوكون فيها، والذي نفس محمد بيده لينقضن الاسلام عروة عروة، حتى لا يقال الله الله، لتأمرن بالمعروف ، ولتنهون عن المنكر، او ليسلطن الله عليكم شراركم فيسومونكم سوء العذاب، ثم يدعو خياركم فلا يستجاب لهم ، لتأمرن بالمعروف ولتنهون عن المنكر او ليبعثن الله عليكم من لايرحم صغيركم، ولايؤقر كبيركم.) واتە: سوێند بێت بەو کەسەی گیانی محمدی بەدەستە ، قیامەت ڕوونادات تاوەکو خوای گەورە ئەم کەسانە ڕەوانە نەکات: سەرکردەی درۆزن، وەزری تاوەنکارو ناپاك، خواناسی ستەمکار، قورئان خوێنی خراپە کار کەسیماو ڕوخساریان لەسیماو ڕوخساری ڕاهیبەکان دەچێت ، وە دڵەکانیان بۆگەنە ئارەزووەکانیان جیاوازە، خوای گەورە دەرگای ئاشوب وفیتنەی لێ دەکاتەوە. وەسوێند بێت بەوکەسەی گیانی محمدی بەدەستە ئیسلام پارچەپارچە دەبێت ولەناو دەچێت، تەنانەت ووتنی الله الله یش نابێستیت ، یان فەرمان بەچاکە دەکەن وڕێگری لەخراپە دەکەن ، یا خودای گەورە ستەمکاران وخراپەکارانتان دەکاتە ڕابەرو سەرکردە تاوەکو توشی توندترین ئازارتان دەکەن. لەم کاتەدا پیاو چاکەکانیشتان نزایان قبوڵ نابێت. یان دەبێت فەرمان بەچاکەو ڕێگری لەخراپە بکەن، یاخود خوای

گەورە كەسانێك بەسەرتاندا زاڵ دەكات كەڕێز لەگەورەتان نەگرێت وبەزەیی بە بچوكیشتان نەیەتەوە.

وەلە (معجم الطبراني) و سەرچاوەی تریش هاتووە لە فەرموودەی "سعید بن جبیر" لە "ابن عباس"ﷺ دەڵێت:پێغەمبەری خوداﷺ دەفەرمێت: (ما طفف قوم كیلاً، ولا بخسوا میزاناً ، الا منعهم الله عزوجل القطر، وما ظهر في قوم الزنا إلا ظهر فیهم الموت، وما ظهر في قوم الربا الاسلط الله علیهم الجنون، ولا ظهر في قوم القتل یقتل بعضهم بعضاً، الا سلط الله علیهم عدوهم، ولا ظهر في قوم عمل قوم لوط الا ظهر فیهم الخسف، وما ترك قوم الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر الا لم ترفع أعمالهم ولم یسمع دعاؤهم.) [1] (واتە: هەر قەومێك فێڵ لەتەرازوو بكات ، ئەوا خوای گەورە توشی وشكەساڵیان دەكات و بارانیان لێ دەگرێتەوە. وەهەر قەومێك زینا وداوێن پیسی ببێتە دیاردە تێیاندا ، ئەوا خوای گەورە توشی مردنیان دەكات"واتە جۆرەها دەردو تاعونی كوشندەی وەك ئیدز وسەیەلان وزوهری توش دەكات كەهەر بەتوش بوونیان لە ڕیزی مردوان دەژمێردرێن ، چونكە چارەسەریان ئەستەمەو دژوارە.... وەرگێڕ".)

وەهەر قەومێك ڕیبا خواردن ببێتە پیشەودیاردە تێیاندا، ئەوا خوای گەورە توشی شێتییان دەكات. وەهەر قەومێك كوشتن ویەكتر كوژی سەرهەڵبدات لەناویاندا، ئەوا خوای گەورە دوژمنەكانیان بەسەردا زاڵ دەكات. وەكرداری چڵێسی قەومی لوط واتەنێر بازی لەهەر قەمێكدا سەرهەڵبدات، ئەوا خوای گەورە توشی سزایی بەناخی زەویدا چوونیان دەكات. وەهەر قەومێك دەست بەرداری فەرمان كردن بەچاكەو ڕێگری لەخراپەكردن ببێت، خوای گەورە كارو دوعایان لێ وەرناگرێت ولێیان قبوڵ ناكات.

---

[1] -(منذری)لە (الترغیب والترهیب)دا هێناویتی .وە(مالك)بە(موقوف)ی داوە لەقەڵەم. بەلام لەلای (الطبراني)و كەسانی تر "مرفوعە".

وه (ابن ابی الدنیا) له فەرموودەی "ابراهیم بن الاشعث" له "عبدالرحمن بن زید" له "باوکی یەوه" ئەویش له "سعید" ئەم فەرموودەیانه گێڕاوەتەوه.

وەلە "مسند" و سەرچاوەی تریش دا هاتووه لەفەرموودەی "عروه" له "عائیشه" وه رضي الله عنها دەڵێت: (دخل رسول اللهﷺ وقد حفزه النفس، فعرفت في وجهه انه قد صفزه شيء فما تكلم حتى توضأ، وخرج فلصقت بالحجرة، فصعد المنبر فحمد الله وأثنى عليه، ثم قال: يا أيها الناس ، إن الله عزوجل يقولكم: مروا بالمعروف وانهوا عن المنكر قبل ان تدعوني فلا أجيبكم، وتستنصرون فلا أنصركم، وتسألونى فلا أعطيكم.) [1] واته: چووم بۆلای پێغەمبەری خودا هەستم کرد بەڕوخساریدا شتێك سەرقاڵی کردووه. هیچی نەووت تا دەست نوێژی گرت وڕۆیشت بۆ مزگەوت دواتر چووه سەر بڵندگۆیەکی وفەرمووی: ئەی خەڵکینه خوای گەوره پێتان دەفەرمێت: فەرمان بەچاکەو ڕێگری له خراپه بکەن، پێش ئەوەی بپاڕێنەوه و داوابکەن و وەڵامتان نەدەمەوه و داوای سەرکەوتنیش دەکەن سەرتان ناخەم.

وه (العمری الزاهد) دەڵێت: (یەکێك لەو سەرکەشیانەی تۆ بەسەر دەرونی خۆتدا دەیکەیت و خوداش لەخۆت زویر دەکەیت ، ئەوەیه کاتێك کە کارێکی ناڕەوا کە دەبێتە مایەی توڕە بوونی خودای گەوره لە پێش چاوت ئەنجام دەدرێت ، تۆیش نەڕێگری دەکەیت ونە فەرمان بەچاك بوونی دەکەیت و وەتێیدەپەڕێنیت لەترسی کەسانێکی تر نەوەك زیانت پێ بگەیەنن، کەچی لەڕاستیدا ئەوان ناتوانن زیان وقازانج بەخۆشیان بگەیەنن، نەخوازه بەتۆ) .

وەهەروەها دەڵێت: (هەر کەسێك لەترسی کەسانی تردا دەست بەرداری فەرمان بەچاکەو ڕێگری لەخراپه بێت، ئەوا گوێڕایەڵی وملکەچی بۆ خوای گەوره لەدەست داوه.)

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(ضعيف الاسناد) ە،(احمد : ١٥٩/٦)وە(الهيثمي)دەڵێت لەسەنەدەکەی دا (عاصم بن عاوی تێدایە)کەلە (مجاهل)ە(٢٦٦/٧).

وه (امام أحمد) له"مسند" دا له فەرموودەی"قيس بن ابى حازم" هێناویتی كه دەڵێت"ابو بكر الصديق"ﷺ ووتی: (ايها الناس إنكم تتلون هذه الآية، وإنكم تضعونها على غير موضوعها: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لاَ يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ.... المائدة:١٠٥) واني سمعت رسول اللهﷺ يقول: ان الناس اذا رأوا الظالم لم يأخذوا على يديه، وفي لفظ، اذا رأوا المنكر فلم يغيروه، او شك ان يعمهم الله بعقاب من عنده.)[1]

واته: ئەی خەڵكينە ئێوە ئەم ئايەتە پيرۆزە دەخوێننەوەكەچی لەشوێنی خۆيدا بەكاری ناهێنن ، خوای گەورە دەفەرموێت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لاَ يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ.... المائدة:١٠٥) .

من گوێم لەپێغەمبەری خودا بوو كەدەفەرمێت:" ئەگەر خەڵكی ستەمكارێكيان بينی ستەمی كرد وڕێگرييان لێ نەكرد. ياخود لە ووتەيەكی ترا ئەگەر ناڕەوايەكيان بينی و نەيانگۆڕی و ڕێگريان لێ نەكرد، ئەوا دوور نی يە خوای گەورە هەموويان توشی سزايەك بكات.

وه (اوزاعی) دەگێڕێتەوە لە"يحيی بن ابي كثير"لە "ابي سلمة" لە"ابو هريرة"ﷺدەڵێت:پێغەمبەری خودا فەرمووی: (اذا خيفت الخطيئة لم تضر الاصاحبها ، واذا ظهرت فلم تغير ضرت العامة.)[2]

واته: ئەگەر تاوانێك پەردەپۆش كرا ئەوا تەنها خاوەنەكەی توشی سزا دەبێت، بەڵام ئەگەر دەركەوت وئاشكرا بوو و نەگۆڕدرا ئەوا زيانی بۆ گشت خەڵكی دەبێت.

وه (امام احمد) دەگێڕێتەوە كە"عمر بن الخطاب"وتوويەتی: (دوور نی يە ئەو دێهات وگوندانە بە ئاوەدانی كاول بكرێت؟ ووتيان چۆن كاول دەبێت كەخۆی لەخۆيدا ئاوەدانە؟ فەرمووی: ئەگەر تاوەنكارەكانيان زاڵ

---

[1] - ئەم فەرموودەيە (صحيح)ە،(احمد: ١/ ٧) و (ترمذي: ٣٠٥٧) وەبە "حسن صحيح"ی داناوە.

[2] - ئەم فەرموودەيە(ضعيف جداً) ە،وە(الهيثمي)لە(المجمع: ٢٦٨/٧) هێناويتی وە"طبرانييش" لە(الاوسط)دا وە(مردان بن سالم الغفاری) تێدايە لەسەنەدەكەيدا گەئەم پياوە (تروك) ەو شتی لێ وەرناگيرێت.

بـــبن بەســـەر پیـــاو چـــاکەکانیاندا و خراپـــەکاران ببنـــە ســـەرۆکی خێـــڵ وعەشیرەتەکانیان.)

وە (اوزاعـی) دەگێڕێتـەوە لـە "حـسان بـن عطیـة" لـە پێغەمبـەرەوە کـە فەرموویـەتی: (سـیظهر شـرار أمـتي علـى خیارهـا ، حتـى یـستخفی المـؤمن فـیهم، کمـا یـستخفی المـؤمن فـیهم، کمـا یـستخفی المنـافق فینـا الیـوم.) واتـە: خراپـەکارانی ئومەتەکـەم زاڵ دەبـن بەسـەر چـاکەکانیدا. وەبـاوەڕدار تێیانـدا وون وبـزر دەبێـت، هـەروەکو چـۆن ئـەمڕۆ دووڕووەکـان لەنێوانمانـدا بـزرن و وونن.[1]

وە (ابـن ابـی الـدنیا) لـە فـەرموودەی "ابـن عبـاس" دەگێڕێتـەوە کـە: (یرفعـە) قـال (یـأتي زمـان یـذوب فیـە قلـب المـؤمن کمـا یـذوب الملـح في المـاء. قیـل: مـم ذاك یـا رسـول الله؟ قـالﷺ: ممـا یـری مـن المنکـر لا یـستطیع تغـیرە.) واتـە: ڕۆژێـك دێـت کـەدڵی بـاوەڕدار دەتوێتـەوە وەك توانـەوەی خـوێ لـەئاودا. ووتیـان ئـەی پێغەمبـەری خـودا چـۆن؟ فـەرمووی: بـەهۆی ئـەوەی کـە نـاڕەوایی وخراپـە دەبینێـت وناتوانێـت ڕێگـری بکـات وچـاکی بکاتەوە.

وە (امـــام احمـــد) لەفـــەرموودەی "جریـــر"ﷺ دەگێڕێتـــەوە کەپێغەمبـەرﷺ فەرموویـەتی: (مـا مـن قـوم یُعمـلُ فـیهم بالمعاصـي، هـم أعـز واکثـر ممـن یعملـە لم یغـیروە إلا عمهـم الله بعقـاب.)[2] واتـە: هـەر قـەومێك پێرێکـــی کـــەم تێیانـــدا خراپەکاروسەرپێـــچی بکـــات. وەزۆرینـــە کەبالأدەستیـشن، هـەوڵی گـۆڕینی پێـڕە کەمەکـەیان نـەدا، ئـەوا خـوای گـەورە سزاوئازارێکی توند ئاراستەی هەرهەموویان دەکات.

وە لـە (صـحیح بخـاری) دا لەفـەرموودەی"اسـامە بـن زیـد" کـە دەڵێـت گـوێم لـێ بـوو کـە پێغەمبـەری خـودا فەرموویـەتی: (یُجـاء بالرجـل یـوم القیامـة، فیلقـی في النـار، فتنـدلق أقتابـە في النـار، فیـدور کمـا یـدور الحمـار

---

[1] -هەروەکو بڵێی پێغەمبەری خوداﷺ باسی ئەمڕۆ دەکات.

[2] - ئـەم فەرموودەیـە (صـحیح)ە،(احمـد ٤/٣٦١، ٣٦٤، ٣٦٦)وە (ابـو دواد: ٤٣٣٨)وە (ابن ماجە:٤٠٠٩) وە(البانی)بە صحیحی داناوە.

برحاه فيجتمع عليه أهل النار، فيقولون: أي فلان، ماشأنك؟ الست كنت تأمرنا بالمعروف وتنهانا عن المنكر؟ قال: بلى ، إني كنت آمركم بالمعروف ولا آتيه وأنهاكم عن المنكر وآتية.)[1] واته: پیاوێك دەهێنن لەرۆژی قیامەتدا فڕێی دەنە ناو دۆزەخەوە هەرهەموو ڕیخۆڵەكانی پەرش وبلاودەبێتەوە لەناو ئاگردا، جا بەشێوەی سوڕانەوەی گوێ درێژ بەدەوری مێخسكەكەیدا دەسوڕێتەوە، خەڵكی دۆزەخی لێ كۆدەبێتەوەو دەیناسنەوەو پێی دەڵێن:ئەی فلانە كەس تۆ چی دەكەیت لێرە؟ ئەی تۆنەبوویت لەدنیادا فەرمانت پێ دەكردین بەچاكەو ڕێگری ورێنمایت دەكردین لەخراپەدا. ئەویش دەڵێت: بەڵێ.. من فەرمانم دەكرد بەچاكە ، بەلام خۆم نەم دەكرد. وەڕێنمایم دەكردن لەنەكردنی خراپە، بەلام خۆم خراپەم دەكرد.

وە (امام احمد) دەگێڕێتەوە كە "مالك بن الدينار" ووتویەتی: "یەكێك لەپیاوە ئاینیەكانی بنی ئیسرائیل كە پلەی"حبر"ی هەبوو هەموو كاتێك پیاوان وئافرەتان دەهاتنە ماڵەكەی و ئەویش بەهەمیشەیی ڕێنمایانی دەكرد ویادی خوای دەخستنەوە. جارێكیان هەندێ لەكوڕەكانی خۆی بینی كە چاوبڕكێیان لەگەڵ ئافرەتان دەكرد ، ئەویش پێی ووتن: لەسەر خۆتان ئەی كوڕەكانم ،لەسەر خۆتان، كەوتەخوارەوەو توشی شەلەلی نیوە بوو، وەئافرەتەكەیش توشی شكست هات ، وەكوڕەكانیشی كوژران، خوای گەورە وەحی نارد بۆ پێغەمبەرەكەیان كەبە فلان حبر بڵێت: من بەهیچ شێوەیەك لە نەوەی تۆدا پیاو باش دروست ناكەم، وەتوڕەبوونی من لەتۆش تەنها لەبەرئەوە بوو كەلە ڕێگرتن لەكوڕەكانتدا ، تەنها ووتت لەسەر خۆتان كوڕەكانم.

وە (امام احمد) لە "عبدالله بن مسعود"ەوە دەگێڕێتەوە كە پێغەمبەری خودا فەرموویەتی: (إياكم ومحقرات الذنوب ، فأنهن يجتمعن على رجل حتى يهلكنه، وان رسولﷺ ضرب لهن مثلاً كمثل قوم نزلوا أرض فلاة، فحضر صنيع القوم، فجعل ينطلق فيجيء بالعود، والرجل

---

[1] - ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە، پێشتر باسمان كردووە.

يجيء بالعود، حتى جمعوا سواداً واججوا ناراً، وأنضجوا ما قذفوا فيها.)
[1] واته: وریایی تاوانه بچوکەکان بن ، چونکه کەڵەکە دەبن لەسەرتان تابەهیلاکتان دەبەن، پێغەمبەر نمونەیەکی هێنایەوە وفەرمووی، وەك نمونەی پێرێك وایە لە زەوی یەکی ووشك وچۆڵدا لایان داوە ،گەورەکەیان پیاوان تەرخان دەکات بۆ هێنانی پارچە دار ، تاداریکی زۆر کۆدەکەنەوە وەئاگری تێ بەرئەدەن، وە ئەوەی خستیانە سەر ئاگرەکە کولاندی ، واتە هەرچەندە دارەکان بچوك بوون بەلاّم کەزۆربوون ئاگری گەورە بەرپا دەکەن.

وەلە (صحیح بخاری) دا هاتووە لە" أنس بن مالك"رضي الله عنه ووتی: (إنكم لتعملون أعمالاً هي أدق في اعينكم من الشعر، وإن كنا لنعدها على عهد رسول اللهﷺ من الموبقات.) [2] واتە: ئێوە کاری وادەکەن لە تاڵە موویەك بچوکترە لە چاوتاندا کەچی ئێمە لەسەردەمی پێغەمبەردا بەیەکێك لەو تاوانانەمان داناوە کە مرۆڤ بەهیلاك دەبات.

وەلە (صحیحین) دا هاتووە لەفەرموودەی"عبدالله بن عمر"رضي الله عنه کەپێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (عذبت امرأة في هرة سجنتها حتى ماتت، فدخلت النار ، لا هي أطعمتها ولا سقتها ولا هي تركتها تأكل من خشاش الأرض.) [3] واتە: ئافرەتێك خرایە ناو ئاگرەوە بەهۆی پشیلەیەکەوە، کەبەندی کردبوو نەئاوی پێ دابووو نەخۆراك ، وەنەمۆڵەتیشی داو نە ئازادیشی کر تا خۆی شتی زەوی بخوات تاوەکو مرد، خودا ئافرەتەکەی خستە دۆزەخەوە.

وە لە (الحلیە) دا (أبی نعیم) ئەم ووتەیەی "حذیفة"دەهێنێت کەپێی ووتراوە: "ئایا بنی ئیسرائیل لەیەك رۆژدا دەست بەرداری ئاینی خۆیان بوون؟ حذیفة دەڵێت: نەخێر. بەلاّم ئەوان بەسەر هەر خراپەیەك

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، پێشتر باسمان کردووە.
[2] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، (بخاری) (٦٤٩٢) گێراویتیەوە.
[3] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، (بخاری : ٣٤٨٢، ٣٣١٨ ، ٢٣٦٥) وە (مسلم: ١٤ ، ٢٤٧ ، نووی)گێراویانەتەوە.

تێپەڕینایە پشت گوێیان دەخست، وەهەر شتێکیان لەسەر قەدەغە بکرایە ،ڕاستەوخۆ دەیان کرد. بەم چەشنە بەردەوام بوون. تا لەئاینەکەیان جیابوونەوەو دەرچوونە دەرەوە، هەروەکو چۆن پیاو قەمیس وکراسەکەی دادەکەنێت ولێی دێتە دەرەوە."

وەهەر لەم ڕوانگەیە هەندێك لە زانایانی"سەلەف" ووتویانە: (تاوانکاری وسەرپێچی پۆستی بێ باوەڕی یە.) هەر هکو چۆن ماچ کردن پۆستی کاری سێکسی ژن ومێردە ، وەگۆرانی پۆستی داوێن پیسی یە"زینا". و تەماشاکردن ونەزەر پۆستی عیشق وشەیدابوونە، وەنەخۆشی پۆستی مردنە.

وە لە (الحلیە) دا هاتووە لە "ابن عباس"ﷺ ووتوویەتی: (ئەگەر کەسی تاوەنکاریت، لەسەرئەنجامی تاوانەکەت بێ خەم مەبە وەبەردەوامیت لەسەر تاوانکاری لە خودی تاوانەکە گەورەترە) .

- وەبێ شەرمیت بەرامبەر فریشتەکانی سەر شانی ڕاست وچەپت گەورەترە لەخودی تاوانەکەت.
- وەدڵ خۆش بوونت بەئەنجام دانی تاوانەکەت گەورە ترە لەخودی تاوانەکە.
- وە غەمگینت بۆ لەدەست دانی تاوانێك کەلە دەستت چووەو فریای نەکەوتیت ئەنجامی بدەیت ، گەورە ترە لەخودی تاوانەکە.
- وەنەترسان لەوەی کە خودا تەماشات دەکات ودەتبینێ ، وەلەهەمان کاتدا ترسانت لەوەی نەك یەکێك بتبینێ یان دەرگاکە بجولێتەوەو کەسێك تەماشات کات، گەورە ترە لەخودی تاوانەکە کە ئەنجامی دەدەیت.

قوڕبەسەر... ئایا دەزانیت هۆکاروتاوانی حەزرەتی یونس چی بوو کە خوای گەورە توشی ئەوهەموو بەلایەی کرد لەنەخۆشی وتیاچوونی ماڵ وحاڵ وکوڕو سامانی؟! تەنها ئەوەندە بوو کە کەسێکی ستەم دیدە داوای هاوکاری کرد لەدژی ستەمکارەکەی ،بەلام حەزرەتی یونس پشت گوێی خست. بۆیە خوای گەورە توشی ئەوهەموو بەلایەی کرد.

(امام احمد) دەگێڕێتەوە لە "ولید"ئەویش لە "اوزاعی" کە گوێی لێ بووەو "بلال بن سعد"وتوویەتی: (تەماشای بچوکی تاوانەکەت مەکە ، بەڵکو تەماشای گەورەیی ئەو کەسە بکە کەتاوانی لە پێش ئەنجام ئەدەیت.)

وە (فضیل بن عیاض) دەڵێت: (هەرچەندە تۆ تاوانەکەت بە بچوك بزانیت بە ئەندازەی ئەوە خوای گەورە بە گەورە تەماشای دەکات، وهەرچەندە تۆ تاوانەکەت بەگەورە بزانیت بەئەندازەی ئەوە خوای گەورە بە بچوك تەماشای دەکات.)

وە ووتراوە: کە خوای گەورە وەحی بۆ "موسی (س.خ) "ناردووە کە یەکەم کەس لەدروست کراوەکانم مردوونە. بریتی بووە لە (ئیبلیس) چونکە سەرپێچی کردم ویاخی بوو، چونکە من یاخی بووەکان لەریزی مردوان دەژمێرم.

وەلە "مسند" و (جامع الترمذي) دا هاتووە لەفەرموودەی "أبي صالح"کە "ابو هريرة" دەڵێت کە پێغەمبەری خودا فەرموویەتیﷺ: (ان المؤمن اذا أذنب"ذنباً" نكت في قلبه نكتة سوداء، فإذا تاب ونزع وأستغفر صقل قلبه، وإن زاد زادت، حتى تعلو قلبه، فذلك الران الذي ذكرهالله عز وجل:" كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ... المطففين:١٤"قال الترمذي هذا الحديث صحيح.)[1] واتە: کەسی باوەڕدار ئەگەر تاوانێك ئەنجام بدات ،ئەوا خاڵێکی ڕەش لەناو دڵیدا دروست دەبێت، جائەگەر تەوبەی کردو گەڕایەوە ئەوا خوای گەورە دڵی پاك دەکاتەوە. خۆئەگەر تاوانی زیاد کرد ئەوا ئەوخاڵە ڕەشە هەموو دڵی دەگرێتەوە. وەئەمەش واتای ووشەی (ران) ە.

کە خوای گەورە دەفەرمێت: (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ... المطففين:١٤) واتە: نەخێروانی یە "ئەو نەفامانە تێ ناگەن

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە.(احمد: ٢٩٧/٢)و (الترمذي: ٣٣٣٤)وە (ابن ماجه: ٤٢٤٤)وەدەڵێت "صحيح"ە لەسەر مەرجی "مسلم".

وداناچەلەكێن"بەڵكو دڵیان ژەنگی هەڵهێناوەو پیسی وتاوان داپۆشیوە، لەسەر ئەنجامی ئەوكاروكردەوانەی كەدەیان كرد.

وە (حذیفة) دەڵێت: "هەر بەندەیەك تاوانێك بكات، ئەوا خاڵێكی ڕەش لە دڵی دروست دەبێت، تا دڵی وەكو مەڕێكی سپی لیٚ دێت كەخاڵێكی ڕەشی تێدایە."

(امام احمد) دەڵێت "یعقوب" بۆی گێڕامەوە لە باوكی یەوە له"صالح" لە"ابن شهاب"كە "عبدالله بن عبدالله عتبه"بۆی گێڕاوەتەوە لە "عبدالله بن مسعود" كە پێغەمبەری خوداﷺ فەرموویەتی: (أما بعد یا معشر قریش، فإنكم أهل هذا الأمر مالم تعصوا الله ، فإنكم عصیتموهُ بعث علیكم من یلحاكم كما یلحی هذا القضیب بقضیبٍ في یده، ثم لحي قضیبه فإذا هو أبیض یصلد.) [1] واتە: ئەی پێری قوڕەیش، ئێوە كەسی شیاوی ئەم ئاینداری وكاروبارەن تاسەرپێچی خودا نەكەن، كەسەر پێچی خوداتان كرد، ئەوكاتە خوای گەورە توشی كارەساتێكتان دەكات لاتان دەدەن،هەروەكو چۆن ئەم توێكڵە لەم دارە دەبێتەوە ، لەم كاتەدا پێغەمبەر دارێكی بەدەستەوە بوو ، توێژاڵەكەی لیٚ دەكردەوە وپاك وسپی بووەوە، واتە هیچتان بەدەستەوە نامێنێت.

وە (امام احمد) لە "وەهب"ەوە دەگێڕێتەوە و دەڵێت:"خوای گەورە لە بەشێك لەو ڕێنمایەی كەبە بنی ئیسرائیلی دەفەرموو: من ئەگەر ملكەچیم بكرێت ئەوا ڕازی دەبم ، وەئەگەر ڕازیش بووم ئەوا پیت وبەرەكەت دەڕژێنم بەسەرتاندا. وەپیت وبەركەتی منیش كۆتایی نایەت. وەئەگەر سەرپێچیم بكرێت ویاخی بن لیٚم، ئەوا توڕەدەبم، وەئەگەر توڕەش بووم ،ئەوا نەفرەتان لیٚ دەكەموەنەفرەتی منیش تا وەچەی حەوتەمیشتان دەگرێتەوە."

هەروەها (وكیع) دەڵێت: "زكریا" لە "عامر" دەگێڕێتەوە خاتوو عائیشە (خ.ڕ) ئەم فەرموودەیەی ئاراستەی "معاویە بن ابی سفیان" كرد كە تێیدا هاتووە: (اما بعد فإن العبد اذا عمل بمعصیة الله عاد حامده

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(احمد: ١/٤٥٨)گێراویەتیەوە.

من الناس ذاماً.)[1] واتە: هەركاتێك بەندەكان كاريان كردو لە خوا ياخی بوون ، ئەوا ئەو كەسانەی لەخەڵكی پێشتر وەسفيان دەكرد و پێيانـدا هەڵدەدا. ئەوا زەمی دەكەن بەخراپە باسيان دەكەن.

هەروەها (ابو نعيم) لە "سالم بن ابی الجعد" دەڵێت "ابو درداء" دەڵێت: (با مرۆڤ ئاگادارو وريايی ئەوە بێت كە دڵی بڕواداران نەفرەتی لیٚ نەكەن، ئەميش بەخۆی نەزانێت، پاشان ووتی: ئەزانی ئەمە لەبەر چی؟ منيش ووتم: نەخێر. ووتی: چونكە ئەو مرۆڤە بەنهێنی دەست دەكات بە سەرپێچی وياخی بوون لەخودا. خوای گەورەش ئەو مرۆڤە ناشرين دەكات لە دڵی بڕوادارانـدا كە چی بەخۆشی نازانێت.)

تاوان شوێنەواری خراپی هەيە، هەرچەندە ئێستا دەرنەكەوێت

(عبدالله بن أحمد) لە كتێبی "الزهد"ی باوكيدا دەگێڕێتەوە لە" محمد بن سيرين": كاتێ قەرزاری زۆری بۆ هێنا زۆر دڵ تەنگ بوو ، ووتی: من

[1] - ئەم فەرموودەيە (صحيح لغيره)ە، (ترمذي:٢٤١٤) وە(ابن حبان:٢٧٦- أحسان)وەبڕوانە(الصحيحه: ٢٢٣١١)"مرفوعه"وەبەم ووتەيە هاتووە:(من التمس رضا الله بسخط الناس كفاه الله مؤنة الناس، ومن التمس رضا الناس بسخط الله وكله الله الى الناس)ئەمە لفظ ی ترمذي يە. واتە: هەركەسێك ڕەزامەندی خوای گەورە بەدەست بهێنێت ، بەپێچەوانەی ڕەزامەندی خەڵكی ، ئەوا خوای گەورە پشتيوانی لیٚ دەكات لە بری كەسانی تر. وەهەر كەسێك بەپێچەوانەوە ڕەزامەندی خەڵكی بەدەست بهێنێت لەسەر حسابی توڕەبوونی خودای گەورە ، ئەوا خودای گەورە توشی شەڕی خەڵكی دەكات.

وەدانەر دەڵێت: ئەمەبەسەر ئەوكەسانەدا دەچەسپێت كە هەميشە هاندەرو پشتيوانی سەركردەو پادشاكان دەكەن لەسەر مەبەستە خراپەكانەيان، وەهەروەها ئەوانەشی كەهاوكاری كەسانی بيدعەچی دەكەن كەخۆيان داوەتە پاڵ خواناس وشارەزاكان لەئايندا. جا هەر كەسێك خوای گەورە يارمەتی بدات ورێنمايی بكات، ئەوە خۆڕاگر دەبێت لەسەر ئەنجام نەدانی خراپەكاری، وەلەبەرامبەر ووتەو ڕەخنەی ناشرين ودژايەتی يەكانی خەڵكی خراپە ويست ئارام دەگرێت، وەسەرئەنجامی سەرفرازی دونياو قيامەت بەدەست دەهێنێت. هەروەكو ئەوەی بەسەر پێغەمبەران وهاوەڵانيان هاتووە لەدژايەتی كردنيدا.

هەروەها دەڵێت: لە هەندیٚ حاڵەتی تايبەتی دا ڕێپێدراوە ڕەزامەندی دەربڕی لەسەر هەندیٚ شتی نارەواوتايبەتی ،بەڵام لەدڵەوە زۆرت پیٚ ناخۆش بێت وەك دەرخستنی بیٚ باوەڕ، كەلە هەندیٚ شوێنی تايبەت ولەكەسانی تايبەت وبۆ حاڵانی تايبەت دا ڕوودەدەن، بڕوانە كتێبی(كنز الفوائد) بابەتی(باب المكروهات المقدره علی العبد).

ئـەم دڵ تـەگی وخەفەتـە دەزانم هـی چـی یـە، ئـەم هـی تاوانێکـە لـە چـل سـاڵ لەمەوپێش ئەنجامم داوە...

ئـا لێـرەدا ئەمـە جێگـەی تێڕامانـە، کـە زۆرێـك لەخـەڵکی لـەبارەی کاریگـەری وشـوێنەواری تـاوان بـێ ئاگـان، وا گومـان دەبـن کـە چـیتر شوێنەواری تاوان تێپەڕیوەو کاریگەری نەماوە ، هەروەکو شاعیر دەڵێت:

إذا لم يغير حائط في وقوعه فليس لهُ بعد الوقوع غبار

واتـە: ئەگـەر دیوارێـك لـەکاتی ڕوخانیـدا هیچـی بەسـەر نـەهات، ئـەوا لـە دوای ڕوخانی تۆزو غوباریش ناکات.

پـاکی وبـێ گـەردی بـۆ خـوا.... ئـەم بـێ ئاگـایی یـە چـی بەسـەر خەڵکیـدا هێنـا ؟ چـەندین نیعمـەتی لـەناو بـرد. چـەندین بـەڵاو ئاشـوبی هێنـا. چـەندین زانـاو خـاوەن پلەوپایـە لـەم بـوارەدا تـێ کـەوتن جـا نـەخوازە نەفامـەکان. چـونکە هەسـتیان بەوەنـەدەکرد کـەتاوان کاریگـەری وڕەهەنـدی زۆری هەیـە. وەبـێ ئاگـابوون لـەوەی کـە تـاوان هـەروەکو برینـی بۆگـەن کەلـەژێرەوە کـێم وچڵك دەکات ،هەر ڕۆژێك بێت کاریگەریەکەی دەردەکەوێت.

وە (امـام احمـد) دەگێڕێتـەوە کـە "ابـو درداء"وتوویـەتی: (بەشـێوەیەك خـودا پەرسـتی بکـەن خـودا دەبیـنن، وەخۆتـان لـەڕیزی مردووەکـان بـژمێرن ، وەدڵنیـابن کـە مـاڵێکی کـەمی بـاش ،باشـترە لـە زۆرێـك کـە مانـدووتان بکـات. ودڵنیـابن کەچـاکە بـزر نابێـت وەخراپـەش لـەبیرناکرێ. وەلەگـەڵ ئەمەشـدا تاوان سیمایەکی ڕاستەوخۆ دەبەخشێت بە بکەرەکەی.)

(سـلیمان التیمـی) دەڵێـت:"مـرۆڤ کاتێـك کـەتاوان دەکـات بـەنهێنی، کەچی دواتر پێوەی دیارە."

وە (یحیـی بـن معـاذ الـرازی) دەڵێـت:"سەرسـوڕمانم دێـت بەکەسـانێك کـە لەنزاوپاڕانەوەکانیـدا دەڵێـت: خودایـە دوژمنـانم پـێ دڵ خـۆش مەکـە، کەچـی ئـەم خـۆی دڵـی دوژمنـەکانی خـۆش دەکـات، ووتیـان چـۆن؟ ووتـی: سەرپێچـی دەکـات ولـە خـودا یـاخی دەبێـت و وەسـەرجەم ناحـەزانی دڵ خـۆش دەبـن لەقیامەتدا پێی."

وه (ذو النـــون) دەڵێـــت:"هەرکەسـێك ناپـاکی وخیانـــەت بەرامبـــەر خـــودا بکـات بـەنهێنی ، ئـەوا خـوای گـەورە پـەردەلەسـەری هەڵـدەماڵێت وبـە ئاشـکرا ڕیسوای دەکات."

شـــوێنەوارە ناشـــیرینەکانی تـــاوان ، وە ئـــەو ســـزایانەی لەســـەر ئەنجامدەرەکەیەتی لە دونیادا

تـاوان ویـاخی بـوون.. شـوێنەوار و کاریگـەری ناشـیرین وخراپـی وزۆرە ، کـەزیان بەخـشە بـۆ دڵ وجەسـتە لـەدونیاو قیامەتـدا. مەگـەر تـەنها خـوای گەورە بزانێت. لەو کاریگەریانە:_

١- بێ بەش بوون لەزانست:

زانـست ڕوونـاکی یـە خـوای گـەورە لـە دڵ دایـنـاوە، وە تـاوان ئـەو ڕوونـاکی یە دەشارێتەوە.

کـاتێ "امـام الـشافعی"رضي الله عنه لەبەردەسـتی "امـام مالـك" دا دەسـتی کـرد بەخوێنـدن، وەزیرەکـی وبلیمـەتی و لێهـاتووی وشـارەزای دەرکـەوت. پێـی ووت: وا هەسـت دەکـەم خـوای گـەورە ڕوونـاکی یـەکی لەدڵتـدا کردۆتـەوە، وریابە بە تاریکی تاوان کردن نەیکوژێنیتەوە...

وە (امام الشافعی) دەڵێت:

شکوت الی وکیع سوء حفظي　　　فأرشدني الی ترك المعاصي
وقال: أعلم بأن العلم فـضلٌ　　　وفضل الله لايؤتاه عاصـي[1]

واتـــە:گلـــەیم کـــرد لـــەلای "وەکیـــع"لەکـــەم تەرخـــەمیم لـــە لەبەرکردندا.....ڕێنمای کردم بۆ وازهێنان لە تاوانکاری

پێـــی ووتم: زانـــست بەخشـــشی خوایـــە.... وەبەخشـــشی خـــودا نادرێـــت بەیاخی.

---

[1] – لە دیوانی"امام شافعی"دا ئەم دێڕە شیعرانە هاتووە بەم چەشنانە:
وأخبرني بان العلم نور　　　ونور الله لايهدي لعاصي
واتە: پێی ڕاگەیاندم کە زانست ڕووناکی یە　　　وەڕووناکی خودا نادرێت بەیاخی.

٢- بێ بەش بوون لە ڕزق و ڕۆزی:

لـە (مسـند) دا هـاتووە: (إن العبـد ليحـرم الـرزق بالـذنب يصـيبه)[١] واتـە: (مـرۆڤ بـێ بـەش دەبێـت لـەڕزق وڕۆزی بـەهۆی تاوانێکـەوە کەتوشـی دەبێت).

هـەروەکو چـۆن تـەقواو خۆپاراسـتن مایـەی زیـادبوونی ڕزق وڕۆزی یـە، وەپشـت گـوێ خستنیشـی مایـەی هـەژاری ونـەداری یـە. وەهـەروەها واز هێنان لەتاوانکاری مایەی زیادبوونی ڕزق وڕۆزی یە.

٣- بێـزاری لـەدڵ ودەروونـی تاوەنکـاردا دروسـت دەبێـت ، هەسـت بەدوورکەوتنەوە دەکات لەخوا:

هـەموو خۆشـی وتـام وچـێژەکانی دونیـا ناتوانێـت شـوێنەواری ئـەو دووری ودڵتـەنگی و بێـزاری یـە بسـڕێتەوە کەلـە دڵ ودەروونـی تاوەنکـاردا دروسـت دەبێـت. وەئـەم حاڵەتـەش کەسـانێك هەسـتی پـێ دەکـات کـە دڵیـان زینـدووبێت، چـونکە هـیچ کاتێـك ئـازار بەجەسـتەی مردووناگەیـەنێت. وەکەسـێك هـاواری بـۆ یـەکێك لەخواناسـان هێنـا لەدەسـتی ئـەو دڵتـەنگی وبێزاری یەی کەلەدونیادا هەیە، خواناسەکەش پێی ووت:

إذا كنت قد او حشتك الذنوب   فدعها إذا شئت واستأنس

واتـە: ئەگـەر بـەهۆی تاوانـەوە ئـەم بێزاریـەت تـوش بـوو ئـەوا دەسـت بەرداری تاوان بە دڵخۆش بە ئەگەر ویستت.

وەهـیچ شـتێك نـی یـە هێنـدەی بێـزاری ودڵتـەنگی تـاوان لەسـەر تـاوان کاریگەری هەبێت لەسەر دڵ.

٤- دڵیتـەنگی وبێـزاری تاوەنکـار لەخـەڵکی وەپیـری چـاکەخوازان بەتایبەتی:

بێـزاری ڕوودەکاتـە نێـوان کەسـی تاوانکـارو خـەڵکی بەتایبـەتی پیـری چـاکەخوازان. کەهەرچـەندە لـەم پیـرە لـە دانیشـتن وهاوڕێیـەتی یـان دوور

---

[١] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە، پێشتر باسمان کردووە.

بکەویتەوەتووشــی زیــان دەبێــت وەزیــاتر لەبەرامبــەردا لــە حــزب وپێــڕی شــەیتان نزیـك دەبێتـەوە، وەدەسـت بـەرداری حـزب وپێـڕی ڕەحمـان دەبێـت. تــا کاردەگاتــە ئــەوەی بێــزاری دەگاتــە نێــو مــاڵ وخێــزان ومنداڵەکانیشــی. دواتر تەنانەت لەخودی خۆیشی بێزاردەبێت.

هەنـدێك لـە "سـلف" دەڵـێن: کاتێـك کەلـە خـودا یـاخی دەبم وتاوانکـاری دەکــەم، تەنانــەت لــە خووڕەوشــت وئاکــاری مــاڵ وهاوســەرو وڵاغەکانیشــم دا ڕەنگ دەداتەوە وهەستی پێ دەکەم.[1]

٥- دژواربوونی کارەکانی:

دژواربــوون وگــران بەدەســتەوەهاتنی کــارە ئاســاییەکانی مــرۆڤ کاردانــەوەی تاوانکــاری یــە ، چــونکە خــوای گــەورە ئاســانکاری بــۆ لــەخوا ترســاوان دەکــات "مــتقین". وەکەســێك تاوەنکاربێــت وەدەســت بــەرداری تــەقوا بێــت ، ئــەوا دەرگــای خێروچــاکەی لــێ دادەخــات. وەدژواری لــەکارەکانی دا هەسـت پـێ دەکـات...ئـای چـەند مـرۆڤ هەیـە گرفتـاری ئـەم حاڵەتەن، بەڵام بەخۆیان نازانن هۆکارەکەی چی یە؟

٦- تاریکی وتارمایی دڵ ودەروونی دادەپۆشێت:

تاوانکـار هەسـت بـەم حاڵەتـە دەکـات، هـەروەکو چـۆن هەسـت بـەتاریکی شــەوەزەنگ دەکــات. تــاریکی وتارمــایی تــاوان دڵ ودەروونــی دەتــەنێ. گوێڕایــەڵی وملکەچــی ڕوونــاکین، وەیــاخی بــوون و تاوەنکــاری تــاریکی وسـامناکین، هەرچـەندە ئـەو تـاریکی وسـامناکی یـە زیـاد بکـات ، ئەوەنـدە زیـاتر ئەوکەسـە توشـی سـەرگەردانی وگـومڕایی دەبێـت. بـەبێ ئـەوەی خـۆی هەسـتی پــێ بکـات. نمونـەی وەکـو نابینایـەك وایـە کەلـە شـەوێکی تاریکـدا بەتــەنها دەکەوێتــە ڕێ. ئــەم تــاریکی یــە ســامناکی یەتــەنها بەدڵــەوە

[1] –(امـام جـوزی)لـە (الصـفوە: ٤٠٨/١)دا هێنـاویتی دەیداتـە پـاڵ(فضـیل بـن عیـاض)، بـەڵام بەم شێوازە لەبڕگەی(دابتی وامراتی) بڕگەی (فی خلق حماری وخادمی)داناوە.

ناوەستێت گەر ڕێگری لێ نەکرێت ئەوا بینایی ورووخساریش دەگرێتەوەو خەڵکی بەئاسایی دەیبینێت و هەستی پێ دەکەن.

وە (عبدالله بن عباس) ﷺ دەڵێت: هەموو گوێڕایەڵی و چاکەیەك. ڕووناکی ورۆشنایی یە بۆ ڕووخسارو دڵ. وە فراوانبوونی ڕزقە. وە هێزە بۆ جەستە. وە خۆشەویست بوونە لەدڵی خەڵکیدا. وەهەموو خراپەیەك. ڕەش بوونی چارە و ڕووخسارە ، وەتاریکی و خەمناکی یە بۆ دڵ. وەبارگرانی و سستی یە بۆ جەستە. کەمی ڕزق وڕۆزی یە. ناشیرین بوونە لەدڵی خەڵکیدا.

٧- تــــاوەنکاری سستی ولاوازی یە بۆ دڵ وجەستە :

لاوازی یـە بـۆ دڵ: بەبەردەوامی هێز لەدڵ دەبڕێت و لاوازی دەکات ، تاوەکو زیندوویەتی و وریایی لەدەست دەدات.

لاوازی یـە بـۆ جەستـە: چونکە باوەڕدار هێزی لە دڵیدایەو جاهەرکاتێ دڵی لاواز بوو ، ئەوا جەستەشی لاواز دەبێت.

بەلاّم تاوەنکار هەرچەندە جەستەو بازووی بەهێز بێت ، بەلاّم ئەو هێزە لە کاتی پێویستدا ڕۆڵ نابینێت وناپاکی لێ دەکات. هەر بۆ ئەم مەبەستە تەماشای بەهێزیی وتوانایی "فارس وڕۆم" بکە ، چۆن ئەو هەموو هێزە ناپاکی لەگەڵ کردن وخۆیان نەگرت بەرامبەر بە هێزی دڵ ودەروونی باوەڕداران وچۆکیان دادا.

٨- تــــاوانکاری ڕێگری دەکات لە گوێڕایەڵی :

تاوانکاری خۆی لەخۆیدا پشت گوێ خستنی فەرمانی خودایە. هەندێ جار ئەوتاوانکاری یە دەبێتە مایەی ڕێگرتن لە بەگوێ کردن و گوێڕایەڵی کردنی خوای گەورە وبەجێهێنانی فەرمانەکانی. هەروەکو چۆن کەسێك بەهۆی خواردنێکی خراپەوە توشی نەخۆشی یەکی درێژخایەن دەبێت ودەبێتە مایەی ڕێگرتن لەخواردنی چەندین خواردنی خۆش و بەتام."والله أعلم".

٩- تاوانكاری دەبێتە مایەی تەمەن كورتی:

هەروەكو چۆن چاكەكاری تەمەن درێژ دەكات[1]. بەپێچەوانەوە تاوانكاری تەمەن كورت دەكات.

كەم وزیادكردنی تەمەن:

خەڵكی لەم بابەتە ناكۆك و جودان:

پێرێك دەڵێن: كەم كردنی تەمەنی تاوەنكار ، واتە نەمانی پیت وبەرەكەتە لەتەمەنیدا. كەئەمەش ڕاستەودروستە وەبەشێكە لە كاریگەری تاوان.

وەپێرێكی تر دەڵێن: بەڵكو بەڕاستی تەمەن كەم دەكات. هەروەكو چۆن ڕزق كەم دەكات، بەهەمان شێوە هۆكارهەن تەمەن كورت دەكەنەوە. هەروەها دەڵێن: ئەمە پێچەوانەی دیاری كردنی تەمەن وئەجەل نی یە، چونكە خوای گەورە بەختەوەری وتەندروستی نەخۆشی وهەژاری ودەوڵەمەندی و... هەموو ئەمانەی بەقەردەر خۆی دیاری كردووە وپەیوەستی كردوون بەهۆكارەكانەوە"الاسباب" ، وەتاوانكاریش هۆكاری كەم وكورت كردنی تەمەنە.

وەپێرێكی تریش دەڵێن: ڕاستی ودروستی ژیان بەندە بەدڵەوە، وەكاریگەری تاوانیش كار لەسەر زیندووی دڵ دەكات، هەربۆیە خوای گەورە بێ باوەڕەكان " كافرەكان "بە مردوو دادەنێت، هەرچەندە لاشەشیان زیندووە ، چونكە دڵیان مردووە. كە دەفەرمێت:" (أموات غير أحياء...نحل:٢١) واتە: تەمەن ، تەمەن وزیندووی دڵە." جا كاریگەری تاوانكاری لەسەر دڵە ودەیمرێنێت ولەناوی دەبات، بۆیە تەمەن كەم دەكاتەوە.جا گوێڕایەڵی وچاكەكاری تەمەنی زیندووی دڵ زیاد دەكات.

نهێنی ئەم بابەتە: تەمەنی ڕاستی ژیانی مرۆڤ ئەوەندەیە لە ملكەچی وگوێڕایەڵی وخواپەرستدا بەسەری بەرێت. جگە لەمە بەتەمەن ناژمێردرێت.

---

[1] -لە فەرموودەی (صحيح)دا هاتووە :(ان صلە الرحم تزيد العمر) بڕوانە قسەكردنمان لەسەر (صحيح مسلم).واتە: پەیوەندی بەهێزی خزمایەتی تەمەن درێژ دەكات.

١٠- تـــاوان...تاوانی تر بەكێش دەكات وزیاد دەكەن:[1]

تـاوان، تـاونی تـر بـەكێش دەكـەن وزیـاد دەكـەن بـە ئەندازەیـەك مـرۆڤ دەربازبوونی لێیان دژوار وئەستەم دەبێت.

هـەروەكو هەنـدێك لـە "سلف" دەڵـێن:" لـە چەرمەسـەری و سـلبیاتەكانی خراپـە ئەوەیـە كـە خراپـەی تـر بەشـوێنیدا دێـت. وەلـە باشـیەكانی چـاكە ئەوەیە كە چاكەی تری بەدوادا دێت."

مـرۆڤ كاتێـك چـاكەیەك ئـەنجام دەدات چـەندین چـاكەی تـر بـەدوای خۆیـدا بـەكێش دەكـات. وەتـا بێـت خێروچـاكەكانی زیـاتر دەكـات وپاداشـتی زۆر دەبێـت. وەبەهــەمان شـێوەش بـۆ خراپــە. تاكاردەگاتــە ئـەوەی هـەر یەكـە لەچـاكەو خراپـــە دەبنــە ئاكــارو سـیفەتی هەمیشــەیی ئــەو مرۆڤــە. چـیتر ناتوانێـت لێیـان جیابێتـەوە. وەك نمونـەی ماسـی كـە ناتوانێـت بـەبێ ئـاو بـژێت ، وەبەگەیشتنی بەئاو هێمنی وئارامی ڕووی تێ دەكات ودەبوژێتەوە.

هەربۆیـە ئەگـەر یـاخی بـوو وتاوانكارەكـان دەسـت لـەتاوانكاری هـەڵبگرن و وەدەسـت بكـەن بـەخودا پەرسـتی، ئەوسـاتە ناڕەحـەت دەبـن وپێیـان ناكرێـت و هـــەر زوو دەگەڕێنـــەوە ســـەر تاوانكاریـــەكانیان. تەنانـــەت هەنـــدێك لـــە خراپـەكارەكان"فاسـق" تـاوان دەكـەن نـەك لەبـەر چـێژ وەرگـرتن، بـەڵكو لەبەرئـەوەی نـاتوانن لـە تاوانكـاری جیاببنـەوە. هـەروەكو سـەركردەی ئـەم پێڕە (الحسن بن هانيء) بەڕاشكاوی دەڵێت:

وكأسٍ شربت على لذةٍ　　　واخرى تداويت منها بها

واتـە: پێكێـك مـەیم خـواردەوە بـۆ چـێژ　　　ئـەوی تـرم بـۆ چارەسـەری ئەوی تر خواردەوە.

---

[1] - بروانـــە ڕاڤـــەو تەفســـیرەكانی ئایەتـــەكانی(٥- ١٠)ســـورەتی "الـلیـــل"وەهـــەروەها بروانـــە خاڵـــــــــەكانی(١١- ١٢ -١٤ -١٨- ١٩- ٢٦- ٢٧- ٣٠- ٣١- ٣٤- ٣٦- ٤١- ٤٧- ٤٨)

وەیەكێكی تریان دەڵێت:

(فكانت دوائي وهي دائي بعينه		كما تيداوى شارب الخمر بالخمر

واتــە: بەڕاسـتی هەرئـەو دەردو دەرمـانم بـوو		هــەروەكو چـۆن مــەیخۆر بە مەی چارەسەری مەی دەكات.)

بەبـەردەوامی مـرۆڤ حـەزی بـەخودا پەرستی یە و خۆشـی دەوێـت تـاوەكو خـوای گـەورە بەسـۆزی خـۆی فریشـتە دەنێرێـت وپشـتیوانی لـێ دەكـات وهـانی دەدەن بـۆ خـودا پەرسـتی ومـل كەچـی خـودا. بەهـەمان شـێوە مرۆڤـی تاوانكـار بەبـەردەوامی حـەزی بـەتاوانكاری هەیـە تـاوەكو خـوای گـەورە شەیتانێك دەنێرێتو هانی دەدات بۆ تاوانكاری ویاخی بوون.

١١- تـــاوان ئیرادەی دڵ لاواز دەكات:

ئەمـــەیان لـــە هـــەموو مەترسـیەكانی تـــر سـامناكترە ، كـــە هێـــزو توانـــا وئـیرادەی یـاخی بـوون وتاوانكـاری زیـاد دەكـات. وەلەبەرامبەریشـدا ئـیرادەی تەوبـەكاری لەدڵـدا لاواز دەبێـت وتادەگاتـە ئەنـدازەی نـەمانی ئـەو ئیرادەیـە بەیـەكجاری. كەئەگـەر بێتـو لایـەكی لەجەسـتەی شـەلەل بهێنێـت ئـەو هـەر تەوبـە ناكـات. هەرچـەندە بـەدەم بەشـێوەیەكی درۆینـە تەوبـە دەكـات وداوای لـێ خۆشـبوون دەكـات ، بـەلاَم دڵـی پڕبـووە لـەتاوان ویـاخی بـوون، وەسـوورە لەسـەر تاوانكـاری كەئەمـە لەمـەزنترین وترسـناكترین جـۆری مەترسـی یـە. وەزۆر نزیكە خاوەنەكەی بەرەو هیلاك بوونی هەتاهەتایی بەرێت.

١٢- تاوان...ناشیرینی خۆی لەدڵدا ناهێڵێت:

واتــە لەدڵـدا هەسـت بەناشـیرینی تـاوان ناكـات و وەك نـەریتێكی لـێ دێـت. وەلــەكاتی ئەنجامـدانی تاوانـدا بینـینی خـەڵك وقسـەیانی بەخەیاڵـدا نایـەت وشــەرم ناكـات. بگـرە زۆرجـار شـانازی پێـوە دەكـات و وەلـەلای كەسـانی تـریش باسـی دەكـات كەچـی كـردووە. ئـەم جـۆرە دەرگـای تەوبـەكاریان

لەسـەر داخـراوە ، هـەروەکو پێغەمبـەرﷺ دەفـەرمێت: (کـل أمـتي معـافى الا المجـاهرون وإن مـن الاجهـار: ان یسـتر الله العبـد ثـم یصـبح یفضـح نفسـه ویقـول:: یـا فـلان عملـت یـوم کـذا وکـذا کـذا وکـذا، فهتـك نفسـه، وقـد بـات یستره ربـه.)[1] واتـە: هـەموو ئومـەتی مـن خـوای گـەورە لێـی خـۆش دەبێـت، تـەنها ئەوکەسـانە نـەبێت کـە ئاشـکراکەری خـودی خۆیـانن وباسـی تاوانـەکانیان دەکـەن ، کاتێـك خـوای گـەورە بەنـدە تاوانکارەکـەی پـەردە پۆش دەکـات ، کەچـی بـەیانی هەڵدەسێت خـودی خـۆی ئـابڕوی خـۆی دەبـات و دەڵێـت: فـلان کـەس مـن لـەفلان ڕۆژدا ئـەوە وئـەوەو ئـەوەم کـرد، حەیاوئابڕووی خۆی دەبات، لەکاتێکدا خوای گەورە دەیپۆشێت.

١٣- هـەر تاوانێـك لەتاوانـەکان پاشمـاوەی نەتـەوەکانی پێشـووترن کـە خوای گەورە بەهیلاکی بردوون:

نێربـازی پاشمـاوەی بەدڕەوشـتی قـەومی "لـوط"ە. وەپـارە وەرگـرتن بـەزیادەوە ودانـەوەی بەکەمـەوە لـە پاشمـاوەی قـەومی"شـوعیب"ە. هـەروەها تێکـدانی زەوی ولووتبـەرزی لـە پاشمـاوەی قـەومی"فیرعـەونی یەکان"ە. وە خۆبەزل زانین لەپاشماوەی گەلی"هود"ە...هتد.

سـەرجەم جۆرەکـانی تـاوان هەریەکـەیان پاشمـاوەی بـەدکاری یەکێکـە لەگەلانی پێشوو کەهەموویان دوژمنی خوای گەورە بوون.

(عبـدالله بـن احمـد) لـە کتـێبی "الزهـد"دا لەباوکییـەوە دەگێڕێتـەوە کـە "مالـك بـن دینـار" وتوویـەتی: (خـوای گـەورە وەحـی بۆیـەکێك لەپێغەمبـەرانی بـنی ئیسـرائیل واتـە جولەکـە دەنێرێـت کەبـە گەلەکـەت بڵـێ: کەنەچـنە شـوێنی

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، (بخاری: ٦٠٦٩) و(مسلم: ٢٩٩٠)گێڕایانەتەوە.

دوژمنـــەكانم ، وەخـــواردن وپۆشـــاك و ولاَغـــی دوژمنـــەكانم بەكارنـــەهێنن، چونكە دواتر وەك ئەوان دەبنە دوژمنم.)

وه لـه (مسند) دا هـاتووه لـه فـەرموودەی "عبـدالله بـن عمـر"دەگێڕێتـەوە كــه پێغەمبــەرﷺ دەفــەرمێت: (بعثـت بالسـيف بـين يـدي السـاعة.حتـى يعبـدالله وحـده لاشـريك لـه. وجعـل رزقـي تحـت ظـل رمحـي، وجعـل الذلـة والصــغار علــى مــن خــالف أمــري، ومــن تشـبه بقــوم فهــو مــنهم.)[1] واتــە: نێـردراوم بـه شمشـێرەوه وەبەهاتنیشـم قیامـەت نزیـك بووەتـەوە ،هـەتا خـودا بــەتاك وتــەنهایی بپەرســترێت. وەرۆزی مــن لــەژێر ســێبەری ڕمەكەمدایــە، وســەر شــۆڕی وڕیســوایی بۆهــەر كەســێكە سەرپێچــی فەرمانــەكانم بكــات ، وەهەركەسێكیش هاوشێوەی هەرگەلێك بكات ئەوا لەئەوانە.

١٤- تـاوانكاری هۆكاری ڕیسوا بوونه :

(حســن البصــری) دەلێــت:ئەگــەر خــوای گــەورە كەســێك ڕیســوا بكــات كـەس نـی یـه بەچـاوی ڕێـزەوه تەماشـای بكـات. هەرچـەندە لەبـەر هۆكـاری ترسـان لێـی یـان ترسـان لەشـەڕی وادەرئەخـەن، بـەلاَم لەدلـەوه زۆر بـێ ڕێـزو ڕیسـوایه، هەربۆیـە دەفـەرمێت: (وَمَـــن يُهِـــنِ اللَّـــهُ فَمَـــا لَـــهُ مِـــن مُّكْرِمٍ....الحج:١٨).

١٥- به بچوك زانینی تـاوان:

ئـەو مرۆڤانـەی كـە بـە بـەردەوامی تـاوان ئـەنجام دەدەن، تاوانیـان لەبـەر چـاودا زۆر بچـوكە. كەئەمــەش نیشـانەیەكە لەنیشـانەكانی تیاچـوون، چـونكە

---

[1] – ئــەم فەرموودەیــە (صــحيح)ە،(احمــد. ٢/ ٥٠، ٩٢)گێڕاویەتیــەوە(الــانی)بــە (صــحيح)ی داناوە.

تـاوان هەرچـەندە بـچوك دەركـەوێت لـەلای مـرۆڤ ، بـەلاَم لـەلای خـوای گـەورە گەورەیە.[1]

وە لـە (صـحیح بخـاری) دا هـاتووە کـە (ابـن مـسعود) ﷺ فەرموویـەتی: (بـاوەڕدار تـاوان لەسـەر شـێوەی چـیایەك دەبینێـت کـە زۆر دەترسـێت بڕوخێـت بەسـەریدا، بـەلاَم تاوانکـار تـاوان ئەوەنـدە بەبـچوك دەبینێـت کـەوادەزانێت مێـشێکە بەسـەر لووتیـەوە "کـەپوو" نیـشتووەتەوە، هـەر کەپێی بلێیت ئەه... بفڕێت.)[2].

١٦- تـاوانکاری مرۆڤ کاریگەری خراپی لەسەر گیانلەبەرانیش هەیە:

بـەهۆی تـاوانی مرۆڤـی تاوانکـارەوە زۆرێـك لەگیانلەبـەرانیش توشـی بـەلاَ دەبێت.

(ابـو هریـرة) ﷺ دەلێـت: (بالنـدەی"حبـاری" لـە هێلانەکـەی خۆیـدا لـەتاو سـتەمی سـتەمکاران گیـان لەدەسـت دەدات) . وە (مجاهـد) دەلێـت:"گیانلەبـەران نـەفرەت لـە ئـادەمیزادی تاوانبـار دەکـەن کـە وشـکە سـالّی دێـت وبـاران ناباریـت، دەلـێن ئەمـە بـەهۆی شـومی وتاوانکـاری ئادەمیزادەوەیە".

وە (عکرمـة) ﷺ دەلێـت: گیانلەبـەرانی زەوی ، تەنانـەت قالۆنـچە و دووپشکیش دەلێن: بەهۆی تاوانکاری ئادەمیزادەوە بارانمان لیّ گیراوە.

ئایـا ئەوەنـدە بـەس نـی یـە کـە تاوانکـار هۆشـی بێتـەوە کـە شـومی تاوانەکانی کەسانی تری پێوە تیّ دەگلێت.

١٧- تـاوانکاری دەبێتە مایەی سەرشۆڕی:

هـەموو سـەربەرزیەك وشـکۆمەندیەك لـە گوێڕایەلێدایـە بـۆ خـودا. ئـەوەتا

---

[1] -پێشتر ووتەی(فضیل بن عیاض)مان هێناوەتەوە لەسەر ئەم بابەتە.

[2] - ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، (بخاری: ٦٣٠٨) وە(ترمذي: ٢٤٩٧)گێڕایانەتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: (مَن كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا... فاطر:١٠) واتە: هەركەسێك سەربەرزی بوێت باداوای سەربەرزی بكات لەخودا، كەئەویش تەواو لە گوێڕایەڵی دایە.

هەر بۆیە نزاوپاڕانەوەی هەندێك لە"سلف" بریتی بووە لە: (اللهم أعزني بطاعتك ولاتذلني بمعصيتك) واتە: خودایە سەربەرزم كە بەگوێڕایەڵیم بۆت ، وەسەرشۆڕم نەكەیت بەیاخی بوونم لێت.

وە (حسن البصری) دەڵێت:ئەگەر چی دەنگی پێی ئەسپەكانیان تەقەی بێت، خۆیان بەسەربەز بدەن لەقەڵەم، بەلام سەرشۆڕی تاوان لە دڵیان جیانابێتەوە وخودا سەرپێچی كاران هەر سەرشۆڕدەكات.

وە (عبدالله بن مبارك) دەڵێت:

رأيت الذنوب تميت القلوب وقد يورث الذل إدمانها

وترك الذنوب حياة القلوب وخير لنفسك عصيانا

وهل افسد الدين الا الملوك وأحبار سوءٍ ورهبانها

واتە:

بینم كە تاوان دڵ دەمرێنێت ئاڵودەبوونی سەرشۆڕی دێنێت

دووركەوتنەوە لەتاوان ژیانی دڵە باشترە بۆ تۆ وازی لێ بێنێت

كێ ئایین دەشێوێنێت جگە لە پادشاوپیاوانی ئایین یاخوا نەیبینێت.

١٨- تاوان ژیری دەشێوێنێت:

ژیری وعەقڵ نیعمەتی گەورەی خودان، وەڕووناكی و واتا دەبەخشێت بە ژیانی مرۆڤ ، تاوانكاری لەناوبەری ئەو ڕووناكی وهۆشیاریەیە.

هەندێك لە (سلف) دەڵێن: كەسانێك تاوانكاری ویاخی دەبن لەخودا ، كەژیری وعەقڵیان نەماوە لەو ساتەدا. چونكە عەقڵیەتی مرۆڤ هیچ كاتێك

ئامـــادە نـــی یـــە مـــاف کەســـانی تـــر پێشـــێل بکـــات و بەرژەوەنـــدی خـــۆی وچـــواردەوری خـــۆی بکاتـــە مەترســـی یـــەوە. وە دواڕۆژی خـــۆی پێشـــێل بکـــات وخولقێنـــەری هـــەموو جیهـــان لـــەخۆی بڕەنجێنێـــت بـــۆ تـــەنها خۆشـــی چـــەند ساتێکی کەم.

لەهـــەمان کاتـــدا زۆر دوورە لـــە عەقڵانیـــەتی مرۆڤـــی ژیـــرەوە کـــە یاســـاکانی دەســـەڵاتی بـــەهێزی لـــەبن نـــەهاتووی خـــوای گـــەورە پێشـــێل بکـــات. کـــە هـــەموو کاتێـــك دەبینێـــت فریشـــتەکان کارەکـــانی تـــۆ تۆماردەکـــەن. وەقورئـــانی پـــیرۆز دەســـت نیشـــانی جـــۆری ســـزاکانی کـــردووە ، وەمـــردن لەپێشـــدایە، وەدڵنیـــاش بێـــت دۆزەخ ســـزای تاوانبارانـــە. بـــێ گومـــان کەســـێك لـــەم ســـاتە وەختانـــەدا گـــەر ژیری لەدەست نەدابێت کاری تاوانکاری ئەنجام نادات.

١٩- ڕۆچوون لەتاوانکاریدا مایەی تیاچوونی دڵە لە بێ ئاگایی:

خوای گەورە دەفەرمێت: (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ.. المطففين:١٤) .

هەندێك لە (سلف) پێیان وایە کە ئەمە "تاوان لەسەر تاوانە" کە دڵیان دادەگرێت.

وە (حسن البصری) دەڵێت: (رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم) واتە: تاوان لەسەرتاوان لە دڵیاندا کەڵەکە دەبێت تا سەرئەنجام دڵ توشی نابینای وبێ ئاگایی دەکەن.

وەکەسانی تریش دەڵێن: (هەرکاتێك تاوان و گوناهەکانیان زیادی کرد ئەوا دڵیان دەتەنێت لە تاوانکاریدا) .

وە پوختەی ئەم بابەتە: دڵی مرۆڤ بەڕۆچوون لەتاوانکاریدا ژەنگ دەگرێت. جا ئەگەر ئەم ژەنگە زیادی کرد ئەوا دڵی قورس دەبێت (ران) دواتر گەر بەردەوام بوو ئەوا دەبێتە مایەی ژەنگاوی وقفلّدان ومۆرکردنی ، دواتر دڵ پەردەپۆش دەبێت و بینایی "بصیر" و هیدایەت لەدەست دەدات. وەدوژمن بەئارەزووی خۆی یاری پێ دەکات و وەئەو دڵە ڕەق دەبێت ودەمرێت، هیچ شتێك کاری تێ ناکات.

٢٠- مرۆڤی تاوانکار توشی نەفرەتی پێغەمبەرﷺ دەبێت:

پێغەمبەری خودا ﷺ هەمیشە نەفرەتی لە یاخی بووان وتاوانکاران کردووە. جا چ تاوانکارێك زیانی بۆ خۆی هەبێت یاخود بۆ خۆی و بەرژەوەندی کەسانی تر ، یاخود مەترسی هەبێت بۆ بەرژەوەندیە باڵاکان.

ئەوەتا خوای گەورە نەفرەت لەو کەسانە دەکات کە: خاڵ دەکوتن و خاڵیان بۆ دەکوترێت. وەئەوانەی کە پرچی زیادە دەبەستن بۆ کەسانی تر وەئەوانەشی کە داوای پرچی زیادە دەکەن وەئەوانەی کە برۆ هەڵ ئەگرن وئەوانەی برۆیان بۆ هەڵ دەگیرێت.وەئەوانەی ددانیان بچوك

دەکەنـەوە تـا گـەنج دەربکـەون سـووڕیبا دەخـۆن ودەدەن وحـەڵاڵی دەکـەن ودەینوسن وشایەتی دەدەن ودزی دەکەن.

▪ مەی خۆرەوەو دروستکەر وهەڵگرو فرۆشیارەکەی.

▪ ئەوەی کە ئازارو نەفرەت لەدایك وباوکی دەکات.

▪ لەوپیاوانەی کەلاسایی ئافرەتان دەکەنەوە وبەپێەوانەوە.

▪ لەو کەسانەی کە قوربانی بۆ غەیرە خودا دەدەن.

▪ لە بیدعەکاران وداهێنەرانی بیدعە.

▪ وەلەبەدکارانی نێربازو خوی گەلی لوط.

▪ وەلەو مرۆڤانەی کە کاری سێکسی لەئاژەڵان دەکەن.

▪ وەلە کەسانێك موسوڵمانان ئازارو عەزیەت دەدەن.

▪ وەلـە کەسـانێك لەسـەر گۆڕسـتان مـۆم هەڵدەکـەن ومزگـەوت دروسـت دەکەن.

▪ وەلە کەسانەی کەژیانی هاوسەرێتی خەڵك دەشێوێنن.

▪ وەلـــەو کەســـانەی لـــەدواوە دەچـــنە لای خێزانـــەکانیان لـــە کـــاری سێکسیدا.

▪ وەلـــەو ئافرەتانـــەی کـــە شـــەوجێی ناکـــەن بۆکـــاری سێکســـی لەگـــەڵ هاوسەرەکانیاندا وەبەپێچەوانەوە.

▪ وەلـــەو کەســـانەی کـــە ڕووی چـــەك دەکەنـــە براکانیـــان وتەنانـــەت فریشتەکانیش نەفرەتی لێ دەکەن.

▪ وە کەسـانێك کـە جـوێن وشـتی نـاڕەوا بـە هـاوەڵانی پێغەمبـەرﷺ بڵێت، وەزۆری تریش.

وە خوای گەورە نەفرەتی لەو کەسانە کردووە کە:_

- ژیانی سەر ڕووی زەوی تێك دەدات ودەی شێوێنێت.
- کە پەیوەندی خزمایەتی ودۆستایەتی دەپچڕێنێت.
- کە دژایەتی و ئازاری پێغەمبەرﷺ بدات.

- که ڕێنماییەکانی خودا بشارێتەوە.
- که ئافرەتانی پاك ناوزەردو تاوانباریان دەکەن بە بوهتان.
- که بانگەوازکەربێت بۆ ڕێگەی بێ باوەڕی.

وەپێغەمبەری خودا ﷺ نەفرەتی لەواستە چی یەکان کردووە کە بە (ڕاشی ومرتشی) ناوی بردوون.

وەزۆر شتی تریش. جائەگەر کەسێکی هۆشیارو دانا هەست بەمەترسی نەفرەتنانەی خوداو پێغەمبەر بکات، ئەوا ڕاستەخۆ پاشەگەز دەبێتەوەو دەگەڕێتەوە بۆ لای خوا.

٢١- تاوانکار دەبێتە مایەی بێ بەش بوون لەنزاو پاڕانەوەکانی پێغەمبەر وفریشتەکان:

خوای گەورە فەرمانی بەپێغەمبەران وفریشتەکان کردووە کە داوای لێ خۆش بوون بکەن بۆ باوەڕداران، وەك دەفەرمێت: (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ * رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُم وَمَن صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ* وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ.... غافر: ٧-٩) واتە:ئەو فریشتانەی کە هەڵگری عەرشی مەزنی خودان وەهەروەها ئەو فریشتانەشی کەبەدەوریدا دەسوڕێنەوە. وەباوەڕیان بەخوای گەورە هەیە و هەمیشە یادی دەکەنەوە پاك وبێ گەردی بۆ خودای مەزن دەردەبڕن وداوای لێ خۆش بوون بۆ بڕواداران دەکەن. وەدەپاڕێنەوەو دەڵێن: ئەی ئەو پەروەردگارەی هەموو شتێکت تەنیوە بەڕەحمەت وزانست. لەو کەسانە خۆش بە کەتەوبەیان کردووە و گەڕاونەتەوەو شوێنی ڕێبازی خودا کەوتن ، وەلە ئازاری دۆزەخ بیان پارێزە...ئەی پەروەردگار

بەهەشتی بەرینیان پێ بخەشە هەروەکو خۆت بەڵێنت پێ دابوون. هاوڕێ لەگەڵ ئەوکەسانەی کەچاك وخواناسن ، لەباوك ودایك وهاوسەرەکانیان ونەوەکانیان، بەڕاستی هەر تۆ خوایەکی بالآدەست ودانایت.

ئەم نزاوپاڕانەوەی فریشتە نزیکەکانی خودای گەورە بۆ ئەو کەسانەی کە تەوبە دەکەن و شوێنی "قورئان وسونەت" دەکەون. کە جگە لەم ڕێگە ڕاستە هیچ ڕێگایەکی تر نی یە بۆ ڕزگاربوون، جاهەرکەسێك لەم ڕیگایە لابدات و یاخی ببێت بێ بەش دەبێت لەم نزاوپاڕانەوەیە.

٢٢- سزای تاوانکاران لەگۆڕدا:

وەلە سزای تاوانکاران لە گۆڕدا لە (صحیح بخای) دا هاتووە لە فەرموودەی "سُمره بن جندب"ﷺ کە پێغەمبەرﷺ زۆرجار دەیووت بە هاوەڵەکانی: (هل رأي أحدمنكم البارحة رؤيا؟ فيقيص عليه ماشاء الله أن يقص. وإنه قال لنا ذات غداة: إنه اتاني الليلة آتيان وإنها وإنبعثا لي، وإنهما قال لي: إنطلق ، وإني انطلقت معهما وإنا اتينا على رجل مضطجع ، واذا آخر قائم عليه بصخرة وإذا هو يهوي بالصخرة لرأسه، فيثلغ رأسه فيتدهده الحجر ها هنا، فيتبع الحجر ، فيأخذه فلا يرجع إليه حتى يصح رأسه كما كان، ثم يعود عليه، فيفعل به مثل ما فعل فيه المرة الأولى. قال: قلت لها: سبحان الله ! ماهذا؟ قالا لي: إنطلق..إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على رجل مستلق لقفاه وإذا أخر قائم عليه بكلوب من الحديد، وإذا هو يأتي احد شقي وجهه ويشر شر شدقه الى قفاه، ومنخره الى قفاه، وعينه الى قفاه، ثم يتحول الى الجانب الأخر ، فيفعل له مثل ما فعل بالجانب الأول فما يفرغ من ذلك الجانب حتى يصح ذلك الجانب كما كان. ثم يعود علية فيفعل مثل ما فعل في المرةالأولى. قال: قلت: سبحان الله! ما هذان؟ قالا لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على مثل التنور. فإذا فيه لغط وأصوات، قال: فإطلعنا

فيـه، فـإذا فيـه رجـالٌ ونـساءٌ عـراةٌ، وإذا هـم يـأتيهم لهـب مـن أسـفل منهـا ، فـإذا أتـاهم ذلـك الهـبُ ضوضـووا. فقـال: قلـت لهـم: مـا هـؤلاء؟ قـالالي: إنطلـق.. إنطلـق، فانطلقنـا ، فأتينـا علـى نهـر أحمـر مثـل الـدم. فـإذا في النهـر رجـل سـابح يـسبَح، وإذا علـى شـط النهـر رجـلٌ قـد جمـع عنـده حجـارة كـثيرة، وإذا ذلـك الـسابح يـسبح ماشـاءالله أن يـسبح، ثـم يـأتي ذلـك الـذي قـد جمـع عنـده الحجـارة فيفغـر لـه فـاه، فيلقمـه حجـراً، فينطلـق فيـسبح. ثـم يرجـع عليـه كلمـا رجـع إليـه ، فغـر لـه فـاه فيلقمـه حجـراً، قلـت لهمـا: ماهـذان؟ قـالا لـي: إنطلـق.. إنطلـق، فانطلقنـا ، فأتينـا علـى رجـل كريـه المـرآة أو كـاكره مـا أنـت راء رجـل مـرأى، وإذا هـو عنـده نـار يحـشها. ويـسعى حولهـا ، قـال قلـت لهمـا: مـا هـذا؟ قـال: قـالالي: إنطلـق.. إنطلـق، فانطلقنـا حتـى أتينـا علـى روضـة معتمـة. فيهـا مـن كـل نـور الربيـع وإذا بـين ظهرانـي الروضـة رجـل طويـلٌ ، لا اكـاد أرى رأسـه طـولاً في الـسماء ، واذا حـول الرجـل مـن أكثـر ولـدان رأيـتم قـط. قـال: قلـت: مـا هـذا؟ مـا هـؤلاء؟ قـال: قـالا لـي: إنطلـق..إنطلـق، فانطلقنـا ، فأتينـا الى دوحـة عظيمـة، لم أردوحـة قـط أعظـم منهـا ولا أحـسن، قـال: قـالا لـي: إرق فيهـا ، فارتقينـا فيهـا الى مدينـة مبنيـة بلـبن ذهـب ولـبن فيـضة. قـال:فأتينـا بـاب المدينـة فاسـتفتحنا، ففـتح لنـا فـدخلناها، فتلقانـا رجـال شـطر مـن خلقهـم كأحـسن مـا انـت راء وشـطر كـأقبح مـا أنـت راء، قـال: قـالالهم: أذهبـوا فقعـوا في ذلـك النهـر ، واذا نهـر معـترض يجـري كـأن مـاءه المحـض في البيـاض، فـذهبوا فوقعـوا فيـه، ثـم رجعـوا إلينـا ، قـد ذهـب ذلـك الـسوء عـنهم، قـال: قـالالي: هـذه جنـة عـدن، وهـاذاك منزلـك، قـال: فـسما بـصري صـعداً، فـإذا قـصر مثـل الربابـة البيـضاء، قـال:قـالا لـي: هـذا منزلـك ، قلـت لهـا: بـارك الله فيكمـا فـذراني فأدخلـه ، قـالا: أمـا الآن فـلا ، وأنـت داخلـه، قلـت لهـا: فـأني رأيـت منـذ الليلـة عجباً، فما هذا الذي رأيت؟ قال:قالالي: أما إنا سنخبرك:

أمـا الرجـل الأول الـذي أتيـت عليـه يثلـغ رأسـه بـالحجر، فإنـه الرجـل يأخذ القرآن، فيرفضه، وينام عن الصلاة المكتوبة.

وأمـا الرجـل الـذي أتيـت عليـه يـشرشر شـدقه الى قفـاه، ومنخـره الى قفـاه، وعينه الى قفاه، فإنه الرجل يغدو من بيته فيكذب الكذبة تبلغ آلافاق.

وأمـا الرجـال والنـساء العـراة الـذين هـم في مثـل بنـاء التنـور، فـإنهم الزنـاة والزواني.

و أمـا الرجـل الـذي أتيـت عليـه يـسبح في النهـر، ويلقـم الحجـارة، فإنـه آكـل الربا.

واما الرجـل الكريـة المـرآة الـذي عنـد النـار يحشها ويـسعى حولها فإنـه مالـك حازن جهنم.

وأما الرجل الطويل الذي في الروضة، فإنه ابراهيم "عليه السلام".

وأمـا الولـدان الـذين حولـه ، فكـل مولـود مـات علـى الفطـرة. وفي روايـة البرقـاني: ولـد علـى الفطـرة. فقـال بعـض المـسلمين: يـا رسـول الله وأولاد المشركين؟ فقال رسول الله: وأولاد المشركين.

وأمـا القـوم الـذين كنـوا شـطر مـنهم حـسن وشـطر مـنهم قبـيح، فـإنهم قوم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً تجاوز الله عنهم.) [1]

واتـه: (پێغەمبـەرﷺ زۆر بـەهاوەڵانی دەفـەرموو: كـێ ئـەم شـەوی ڕابـردوو خـەوی بینیـوە، تاچـەندی پـێ خۆشـە باسـی بكـەن و وەپێـی خـۆش بـووە خـەوەكانی بـۆ بگێڕنـەوە.وەئـەویش گـوێ بیـستی دەبـوو. لـە نیوەڕوانێـك پێغەمبـەرﷺ پێـی فـەرمووین: ئـەم شـەو لەخەومـدا ، دوو فریـشتە هـاتن بـۆ لام و ووتیـان بـابڕۆین ، منـیش لەگەڵیانـدا ڕۆیـشتم تـا گەیـشتینە لای پیاوێـك ،ڕاكـشابوو كەسێكی تـر گابـەردێكی گـەورەی پـێ بـوو بـەرزی دەكـردەوەو دەیكێـشا بەسـەر پیاوەكـەدا، سـەری وردوخـاش دەكـرد،

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٧٠٤٧)گێڕاویەتیەوە.

هـەتا بەردەکـەی هەڵدەگرتـەوە دیسـانەوە سـەری وەك جـارانی لـێ دەهاتـەوە بەهـەمان شـێوە بـەرزی دەکـردەوەو دەی کێشـا بەسـەریدا ، بـەم شـێوەیە بـەردەوام بـوو. منـیش ووتم: پـاك وبـێ گـەردی بـۆ خـودای گـەورە ، ئەمـە کـێ یـەو بـوای لـێ دەکـەن؟ فریشـتەکانیش ووتیـان: خێراکـە بـڕۆ...بـڕۆ، منـیش لەگەڵیاندا کەوتمە ڕێ.

تاگەیشـتینە لای پیاوێـك لەسـەر پشـت ڕاکشـابوو، وەکەسـێکی تـر بـەقولابێکی ئاسـنی لەسـەر سـنگی ڕاوەسـتابوو ، بەقولابەکـەی دەیکێشـا بەڕوومـەتی ڕاسـتی دا تـا پشـتەملی هـەڵی دەتلیشـان "هـەڵی دەدڕی"و شـەقی دەکـرد،پاشـان دەیـدا لـە لـووتی وتـا پشـتە ملـی هـەڵی دەدڕی ، دواتـر دەدا لەچـاوی هـەڵی دەکـۆڵی تـا پشـتەملی ،دواتـر دەچـووە لای ڕوومـەتی چـەپی بەهـەمان شـێوە شـەق وپـەتی دەکـرد ، کاتێـك کـەلای چـەپی تـەواو دەکـرد لەوکاتـەدا یەکسـەر ڕوومـەتی ڕاسـتی وەك خـۆی لـێ دەهاتـەوە ، بـەم شـێوەیە بەردەوام خـەریکی شـەق وپـەت کردنـی بـوو ، منـیش ووتم: پـاك وبـێ گـەردی بۆخـودا ، ئەمـە کـێ یـە؟ چـی کـردووە؟ فریشـتەکان ووتیـان: خێراکە..بڕۆ...بڕۆ.

منـیش لەگەڵیانـدا کەوتمـە ڕێ تـا گەیشـتینە لای کورەیـەکی زۆر گـەورە کـە دەنگـە دەنـگ ونالـەو هـاواری لـێ دەهـات ، کاتێـك لێـی نزیـك بووینـەوە وتەماشـامان کـرد لـەناو کورەکـەدا پـڕی بـوو لـەژن وپیـاوی ڕووت وقـووت کەلـە ژێـری کورەکـەوە ئـاگرو گڕوتینیـان بۆدەهـات ودەبـرژان وهـاوارو فیزاحیـان دەکـرد، منـیش پرسـیم: ئەمانـە کـێن؟ فریشـتەکانیش ووتیـان: خێراکە..بڕۆ...بڕۆ. منیش لەگەڵیاندا کەوتمە ڕێ.

تاگەیشـتینە ڕووبـارێکی سـووری خوێنـاوی، کـەپیاوێك لەناویـدا مەلـەی دەکـرد، لەکـەناری ڕووبارەکـەدا کەسـێکی لـێ بـوو بـەردێکی زۆری کۆکردبـووەوە ، کـەدواتر ئـەو پیـاوەی کەمەلـەی دەکـرد دەهاتـە کـەناری ڕووبارەکـە ودەمـی دەکـردەوە ، ئـەویش پـڕ دەمـی دەکـرد لەبـەرد، وەئـەویش

دەیهاڕی ودەیخواردو دەچووەوە بۆ مەڵەکردن تا خودا ویستی لەسەر بووایە دیسانەوە دەهاتەوە کەنار ڕووبارەکە وپڕدەمی دەکرا لەبەرد وەك شێوەی جاران و ئەم دیمەنە دووبارە دەبووەوە. پرسیم ئەمانە کێن؟ فریشتەکانیش ووتیان: خێراکە.. بڕۆ...بڕۆ.

دواتر گەیشتینە لای پیاوێکی ڕووخسار ناشیرین ودیمەن ترسناك وەك بڵێی ناشیرینترین کەس کە بینرابێت، کەلە تەنیشتی ئاگرێکدا بووبەدەوریدا دەهات وهەڵی دەگیرساند. منیش پێم ووت: ئەمە چی یەو کێ یە؟ فریشتەکانیش پێیان ووتم: خێراکە..بڕۆ...بڕۆ.

منیش لەگەڵیاندا ڕۆیشتم تاگەیشتینە باخچەیەکی خۆشی پڕ لەدارو درەخت لە هەموو جۆرە گوڵێکی تێدابوو، وەلەناویاندا پیاوێکی بەژن درێژی تێدابوو بە ئەندازەیەك ئەوەندە بڵند بوو سەری بەجوانی دیارنەبوو. وەلە چواردەوریدا ژمارەیەکی زۆر مێردمنداڵی لێ بوو. ووتم ئەمە چی یە وئەمانە کێن؟ فریشتەکان ووتیان: خێراکە..بڕۆ...بڕۆ. منیش لەگەڵیاندا ڕۆیشتم.

تا گەیشتینە لای دارێکی مەزن کەتاوەکو ئێستا داری وا مەزنم نەبینیوە لەگەورەیی وچاکیدا. فیشتەکان ووتیان: سەرکەوە بەسەریدا. ئێمەیش سەرکەوتین تا گەیشتینە شارێك کە دروست کرابوو لە خشتی زێڕو زیو، کەگەیشتینە دەرگای شارەکە ،داوامان کرد دەرگاکەمان لێ کرایەوەو چووینە ژوورەوەو پێشوازیمان لێکرا لەلایەن هەندێك کەسەوە ،ڕوخساریان نیوەی هێندە قەشەنگ وجوان بوو لە جوانیدا کەسی وات نەبینی بوو وەنیوەکەی تری هێندە ناشیرین بوو لە ناشیریندا کەسی وا ناشیرینت نەبینی بوو. فریشتەکان پێیان ووتن: بڕۆن خۆتان فڕێ بدەنە نێو ئەو ڕووبارەوە ، ئاوی ڕووبارەکە لەپاکی وپوختیدا وەك ماست سپی بوو ،ئەوانیش خۆیان فڕێ دایە ناوی. پاشتر کەهاتنە دەرەوە لەئاوەکە هەموو دیمەنە ناشیرینەکەیان نەمابوو. فریشتەکان ووتیان: ئەمە

بەهەشتی (عدن) ە وەئەو جێگایە شوێنی تۆیە ، ئاماژەیان بۆ جێگایەك کرد ، کەچاوم هەڵبڕی تەماشم کرد کۆشکێکی مەزن کەلە پەڵە هەوری سپی دەچوو. فریشتەکان وتیان: ئەمە جێگای تۆیە، منیش ووتم: خودا ڕێزدارتان بکات ،مۆڵەتم بدەن بچمە ژوورەوە. فریشتەکان ووتیان:ئێستا نا، لەداهاتوودا.بەڕاستی من لەوشەوەدا ،شتی سەیرەو سەمەرەم بینی ، ئایا ئەمانە چی بوون؟ فریشتەکان ووتیان: ئێمە پێت دەڵێین ئەمانە چی بوون؟

ئەو پیاوەی کە بەبەردەکە سەری پان دەکرایەوە، ئەوە کەسێکە کە گوێ بیستی قورئان دەبوو ، پشت گوێی دەخست وڕەدی دەدایەوە ، وەنوێژی بەزایە دەداو دەنووست و نوێژی نەدەکرد.

وەئەو پیاوەی کەدەم وروخساریان هەڵدەدڕی. ئەوە کەسێکە کەلەماڵ دەردەچوو درۆی دەکرد بەئەندازەیەك درۆکەی دەگەیشتە ئاسۆ لەناڕەوایدا.

وەپیاو وئافرەتە ڕووت وقووتەکان کەلەناو تەنوورەکەدا بوون، ئەوانە زیناکارو داوێن پیس بوون.

وەئەو پیاوەی کەلەناو ڕووبارە خوێنەکە مەلەی دەکرد وبەردی دەخوارد، ئەوە کەسێکە سوو"ڕیبا" خۆرە.

وەپیاوە ڕوخسار ناشیرینەکە لای ئاگرەکە، ئەوە (مالك) و بەرپرسی دۆزەخە.

وەپیاوە بەژن درێژەکە لە نێو باخچەکەدا، ئەوە حەزرەتی (ایبراهیم) ەو مێردمنداڵەکانیش ئەو منداڵانەن کەلەسەر سروشت وفیترەت مردوون، هەندێك لەموسڵمانان ووتیان: ئەی پێغەمبەری خوداﷺ منداڵی بێ باوەڕەکانیش دەگرێتەوە؟ پێغەمبەرﷺ فەرمووی: بەڵێ ئەوانیش دەگرێتەوە.

وە ئـــەو پــیرەی کەبەشــێك لـــە ڕوخســاریان جـــوان وبەشــەکەی تریـــان ناشـیرین بـوو، ئـەوا ئـەو کەسـانەن کـە کـاری خراپـەو چـاکەیان ئـەنجام داوەو وەخوای گەورە لەتاوانەکانیان خۆش بوو.)

٢٣- تاوانکاری جۆرەها خراپەو گەندەڵی لەسەر زەویدا بەرپا دەکات:

جۆرەهـا فەسـاد لـە بونـەوەر بـەرپادەکات لـە ئاووهـەواو کێڵگـەومالٚ... ئەوەتا خوای گەورە باسی دەکات دەفەرمێت: (ظَهَرَ الْفَسَـادُ فِـي الْبَـرِّ وَالْبَحْـرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّـاسِ لِيُـذِيقَهُم بَعْـضَ الَّـذِي عَمِلُـوا لَعَلَّهُـمْ يَرْجِعُـونَ... الـروم:٤١) واتـە:تـاوان وخراپـەکاری دەرکـەوتووە و هـەموو سـەرزەوی ودەریاکانیشـی گرتووەتـەوە. بـەهۆی ئـەو تـاوان وگوناهانـەوە کـە خـەڵکی دەسـتیان داوەتـیٚ، سـەرئەنجام دەبێـت تـاڵاوی هەنـدێك لـە کردەوەکانیـان بچـێژن"کـە بـەرپابوونی جـەنگ وکارەسـاتە سروشـتی یەکانـە" بـۆ ئـەوەی بگەڕێنەوە بۆ یەك خواناسی.

(مجاهـد) دەڵێـت: بـەهۆی سـتەمی سـتەمکارانەوە کـە فەسـاد بـەرپا دەکـات. خـوای گـەورە بـاران بـارین دەگرێتـەوە ووشـکە سـاڵی بـاڵ دەکێشـێت بەسـەر گونـدو شـار وکوچـە دا. "پـاش ئـەوەی ئـەو ئایەتـەی سـەرەوەی خوێنـدەوە" ووتـی: مەبەسـت لەووشـەی (البحـر/ دەریـا) مەبەسـتی ئـەو ئاوانەیە کەلەگوندەکاندا هەیە لەڕووبارەکان.

وە (عکرمـە) دەڵێت: ظَهَرَ الْفَسَادُ فِـي الْبَـرِّ وَالْبَحْـرِ.. من نـاڵێم مەبەسـتی ئـەم دەریایانەیـە، بـەڵکو مەبەسـتی ئـەو ڕووبارانەیـە کەلـە تەنیشـت گوندەکانەوە تیٚ دەپەڕێت.

وە (قتـادە) دەڵێت: خـوای گـەورە ئـاوی شـیرینی بـە بحـر نـاو بردووە کـە دەفـەرمویٚت: (وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُـرَاتٌ سَـائِغٌ شَـرَابُهُ وَهَـذَا مِلْـحٌ أُجَـاجٌ... فـاطر: ١٢) واتـە: هـەردووجۆری دەریاکـە وەك یـەك نـین، یـەکێکیان ئاوی سازگارو خۆشە ئەوی تریان سوێروتاڵە.

وه له دونیادا دەریایەکی شیرین نی یه ئاوەکەی ڕاوەستابێت، بەڵکو مەبەستی ئەو ڕووبارانەیە کە تێ دەپەڕن. وەدەریایی ئاوی سوێر ئەوانەن کە ئاویان ڕاوەستاوە. جا ئەو گوند ولادێیانەی کەلەسەر ئاوی ڕۆیشتوو دان بەم جۆرە ئاوە باس کردووە.

وه (ابن زید) دەڵێت: ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ... مەبەستی لەتاوانە.

منیش ووتم: ئەگەر مەبەستی ئەو تاوانانە بێت کە بەهۆکاری ئەو فەسادانەوە سەرهەڵدەدەن، یاخود مەبەستی ئە فەسادانەوە بێت کەبەهۆی تاوانەوە سەرهەڵدەدەن. جا بەپێی ئەو بەشەی ئایەتەکە کە دەفەرمێت: لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا...ئەم پیتی"لام"ە پێی دەوترێت (لامی العاقبه وتعلیل) واتە بەو هۆکارەی پێشووەوە بووە.

وەپێم وایە: مەبەستی یەکەمی بە (الفساد) ئەوەیە تۆڵە سەندنەوەی خودایە لەکەمی بارانوشەڕوئاشوب ، لەبەرئەنجامی ئەوتاوانانەی کە مرۆڤ ئەنجامی دەدات.

هەروەکو هەندێك لە "سلف" دەڵێن: هەرچەندە ئێوە تاوان بکەن خوای گەورە سزاتان دەدات و تۆڵەتان لێ دەسێنێتەوە.

وه ئەوەی ڕوونە"والله اعلم"مەبەست لەو فەسادە تاوان وپاشماوەکانێتی ، وەبەبەڵگەی ئەم ئایەتە کەدەفەرمێت: (لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا....الروم:٤١) [١]ئەمە حاڵی ئێمەیە کەبەشتێکی کەم لەسزای

---

[١] – لەم ئایەتەدا ئامـاژە بـۆ تێـك چـوون وپـیس بـوونی ژینگـە دەكـات، كەژینگـە پێـك دێـت لـە سێ بنەمای سەرەكی ژیان(خـاك وئـاو وهـەوا) كەلـەم ئایەتـە پیرۆزەدا ئاماژەیـان بۆدەكـات كـە بـەهۆی خراپـەوكردەوەكانی مـرۆڤ زەوی دوچـاری پـیس بـوون وگـۆڕانی ئاووهـەوای زەوی وبەرزبوونـەوەی پلـەی گـەرماو مەترسـی بەرزبوونـەوەی ئاسـتی ئـاوی زەریاكـان بـەهۆی توانـەوەی بەستەڵەكە بەفرینـەكانی جەمسـەرەكانی زەوی،كەئەمـەش دەبێتـە هـۆی نقـوم بـوونی بەشـێكی زۆر لـەوشـكانی كـەنار ئاوەكـان وەهەنـدێ دەوڵەتـەت بەتـەواوی ژێرئـاو دەكـەون وەك هۆڵنـدە و بەشـێكی زۆری دانیمـارك. وەلەئەنجامی بەرزبوونـەوەی ڕێـژەی گـازی دووەم

تاوانـــەکانمان و کردەوەکانمـــان دەچـێژین. جـا ئەگـــەر بێتــو ســزای هـــەموو کردەوەکانمـــان وەربگـــرین ، ئـــەوا ســـەر زەوی مێروولەیشـــی تێـــدا نـــەدەما ئەوەندە کاول دەبوو.

٢٤- تـــاوان دەبێتـــە مایـــەی ڕوودانـــی کارەســـاتەکانی بومەلـــەرزە و ڕۆچـــوونی زەوی:

تـــاوان دەبێتـــە مایـــەی دروســـت بـــوونی چـــەندین کارەســـاتی بومەلـــەرزەو ڕۆچـــوونی زەوی ونـــەمانی پیـــت وبەرەکـــەتی زەوی کـــە وەکـــو تۆڵەیـــەکی خـــوای گەورە ڕوودەدەن.

وە کاتێـــك پێغەمبـــەرﷺ لەگـــەڵ چـــەند هاوەڵێکیـــدا بـــەلای شـــوێنەوارو پاشمـــاوەی گـــەلی (ثمـــود) تێپـــەڕێن ڕێگـــری کـــرد لـــەهاوەڵانی کەلـــەو شـــوێنە لابـــدەن، یـــاخود ئـــاو خۆنـــەوە،تەنانـــەت نەیهێشـــت حوشـــترەکانیش ئـــاوی لـــێ بخۆنـــەوە لـــە بـــەر کاریگـــەری ئـــەو تـــاوان ویـــاخی بوونـــەیان کـــە خـــودا تۆڵـــەی لـــێ کردنـــەوە، کەکاریگـــەری لەســـەر بەرەکـــەت وبـــەپیتی ئـــەو شـــوێنە کردبـــوو، تەنانەت لە ئاوەکەشیان.

وە (امـــا احمـــد) لـــە "مســـند"دا لـــە میانـــەی فەرموودەیەکـــدا دەڵێـــت: (لەمۆزەخانـــەی "بـــنی أمیـــە"دا دەنکـــە گـــەنمێکی گـــەورە هـــەبوو ، کەلـــە گەورەیـــدا هێنـــدەی ناوکـــە خورمایـــەك بـــووە، وەلـــە پارچـــە شـــتێك نوســـرابوو لـــە تەنیشتیەوە.کە ئەم دەنکە گەنمە لەسەردەمی دادپەروەریدا ڕوواوە.)

ئۆکســـیدی کـــاربۆن و گـــازی یەکـــەم ئۆکســـیدی کـــاربۆن کاریگـــەری خراپـــی کردووەتـــە ســـەر بەرگی چینی ئۆزۆن ئەتمۆسـفیر"بەرگـەگاز" کەلەهەنـدێ شـوێن بووەتـە هـۆی کـون بـوونی. کـە ئەمەش دەبێتە هـۆی گەیشـتنی تیشـکە زیـان بەخشـەکان بەتایبـەتی تیشـکی سـەروو وەنەوشـەیی، کـە مـرۆڤ دوچـاری نەخۆشـی جۆراوجـۆر دەکـات بەتایبـەتی نەخۆشـیە کـانی پێسـت. "وەرگێڕ"

وەهەروەها پێڕێك لە پیاوە بەتەمەنەکانی بیابانیش پێیان ڕاگەیاندووم. کە پێشتر بەروبومی کشتوکاڵ ومیوەهات زۆر لەقەبارەی ئێستا گەورە تر بووە.

وەزۆرێك لەم بەڵایانە کەبە سەر ژیاندا هاتووە ، لەبەرئەنجامی تاوانکاریدا ڕوویان داوە.

٢٥- تاوان کاریگەری لەسەر شێوەی دیمەن و دروست کراوەکان هەیە :

(ترمذی) لە "جامع" دەگێڕێتەوە ، کەپێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (**خلق الله ادم وطوله في السماء ستون ذراعاً ، فلم يزل الخلق ينقص حتى الآن.**) [1] واتە: خوای گەورە "ئادەم"ی دروست کرد کە درێژی یەکەی شەست باڵ بوو،وەبە بەردەوامی تاوەکو ئێستاش قەبارەی مرۆڤە دروست کراوەکان لەبچوك بوونەوەدایە.

کە ئەمە ئاماژەیەکە بۆ بچوك بوونەوەی شێوەو قەبارەی مرۆڤ ودروستکراوەکانی تر.

خوای گەورە کە دەیەوێت سەر ڕووی زەوی لە تاوان وتاوانکاران و ناپاکان وستەمکاران پاك بکاتەوە، ئەوا یەکێك لەبنەماڵەو خانەوادەی پێغەمبەرﷺ ،واتە بەرەچەڵەك دەگەڕێتەوە سەر خانەوادەی پێغەمبەرﷺ [2] دەنێرێت، سەرزەوی پڕدەکات لە دادپەروەری خۆش گوزەرانی، وەدەجالی جولەکەو خاچ پەرستەکان لەناو دەبات. مرۆڤایەتی بەختەوەردەکات بە بڵاوکردنەوەو سەقام گیرکردنی ئیسلام. دیسانەوە پیت وبەرەکەتی زەوی دەگەڕێتەوە. تەنانەت پێڕێك لەمرۆڤ یەك هەنارێك

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٣٣٢٦)وە (مسلم :١٧٣/١٧–نووی) گێڕاویانەتەوە.

[2] – مەبەست لێرەدا سەرهەڵدانی(محمد مهدی)یە کە چەندین فەرموودەی صحیحمان لەسەری هێناوەتەوە. بڕوانە بابەتی:"علامات الساعه الكبرى".

دەخـۆن ، ئەوەنـدە گەورەیـە. وەتـەنها هێشـوە"بۆڵـە" تـرێ یـەك هێنـدە گەورە بە بارە هوشترێکە[1].

هۆکـاری ئـەم گۆڕانکاریـەش نـەمانی تاوانکـاری وسـتەمە، کەدیسـان پیـت وبەرەکـــەتی زەوی ســــەرهەڵدەداتەوە. بـــێ گومـــان ئـــەو ســـزاو تۆڵـــە ســـەندنەوەی خـوای گـــەورە لـــە گـــەلانی کردۆتـــەوە ، تـا ئێسـتا کاریگــەری وشـــوێنەواری بەســـەر زەوی یـــەوە مـــاوە، چـــونکە هاوشـــێوە ونمونـــەی ئەوتاوانـە گەورانـەی گـەلانی پێشـوو بـوونی هەیـەو مـاوە و لـەنێو کۆمەڵگـەی مرۆڤایەتیـدا ئـەنجام دەدرێـت. هـەر بۆیـە بـەپێی ئەوتاوانانـە سـزای خـودایی دەبینرێت. بەپێی ئەندازەی بچوکی ڕێژەی تاوانەکە سزاکەش دەدرێت.

بـەراوردی شـەیتان بکـە... کاتێـك کەسەرپێچـی کـرد خـوای گـەورە پیـت وبەرەکـەتی لەتەمـەن وکـارو پلەوپایـەو ماڵیـدا نەهێشـت، تەنانـەت لەهـەر جێگایـەکی زەویـدا ملکەچـی بکرێـت توشـی بـێ بەرەکـەتی دەبێـت. وەلـە قیامـەتیش لەجێگایەکدایـە کـە بـەزەیی و ڕەحمـەت وسـۆزی تێـدا نـی یـە کـە دۆزەخە...

٢٦- تاوان ڕووناکی غیرەت وپەرۆشی دەکوژێنێتەوە:[2]

غـــیرەت وپەرۆشـــی پێویســـتیەکی هەنووکـــەیی یـــە بـــۆ ژیـــان ، وەك پێویسـتیە غەریزیـەکان بـۆ جەسـتەی مـرۆڤ پەرۆشـی ئـەو ئاگرەیـە کـە هەرچـی خراپـە وئاکـارە ناشـیاوەکان هەیـە لێـوەی دەردەچـێت. هـەرووەکو چـۆن لەڕێگـەی دەزگـای فـووکردن بـە کـورەی ئـاگردا هەرچـی مـاددەو بۆنـە ناخۆشـەکانی زیـو وزێـڕ وئاسـن هەیـە لێـوەی دەردەچـێت. وە شـکۆمەندترین مرۆڤ لە هەموو کەس زیاتر پەرۆشی وغیرەتی هەیە لەچاو خەڵکی تردا.

---

[1] - ئەمـە لەسـەردەمی هاتنـە خـوارەوەی (عیسـی کـوڕی مـریم) لـەپێش ڕوودانـی قیامـەت ڕوودەدات.

[2] - بڕوانە خاڵەکانی:(١٠، ١١ ، ١٢، ١٤، ١٨، ١٩، ٢٧).

هـەر بۆیـە پێغەمبـەرﷺ بـە پەرۆشـترین مـرۆڤ بـووە سـەبارەت بەگـەل و ئومەتەکـەی. وەخـوای گـەورە لـە پێغەمبـەر زیـاتر بەپەرۆشـە بـۆ بەنـدەکانی. هـەر وەکـو چـۆن لـە صـحیح دا هـاتووە کـە پێغەمبـەر ﷺ دەفـەرمێت: (أتعجبـون مـن غـيرة سـعد؟ لأنـا اغـير منـه ، والله اغـير مـني.) [1] واتـە: سـەر سـوڕمانن بەپەرۆشـی سـعد؟ مـن لەسـعد بەپەرۆشـترم ، وەخـوداش لـەمن بەپەرۆش ترە.

وەلـە (صـحیح) دا هـاتووە کـە پێغەمبـەرﷺ لـە واتـارە خـۆر گیرانـدا فـەرمووی: (یـا أمـة محمـد، مـا احـد أغـیر مـن الله ان یزنـی عبـده أوتزنـی امتـه.) [2] واتـە: ئـەی ئومـەتی محمـد: کـەس نـی یـە بەئەندازە خـوای گـەورە بـە پەرۆش بێت، کە کاتێك بەندەکانی داوێن پیسی وزینا دەکەن.

وەلـە "صـحیح"دا هـاتووە کـە پێغەمبـەر دەفـەرمێت: (لا أحـد أغـیر مـن الله ،مـن اجـل ذلـك حـرم الفـواحش مـا ظهـر منهـا ومـا بطـن، ولا أحـد احـب إلیـه العـذر مـن الله ،مـن اجـل ذلـك أرسـل الله الرسـل مبـشرین ومنـذرین،ولا احـد أحـب الیـه المـدح مـن الله مـن أجـل ذلـك أثنـی علـی نفـسه.) [3] واتـە: کـەس لـەخودا گـەروره تـرو بەپـەرۆش تـر نـی یـە، هـەر لەبـەر ئەوەیـە کەبـەد ڕەفتـاری حـەرام کـردووە چ نهێنی بێـت یـان ئاشـکرا. کەسـیش نـی یـە پـۆزش بـۆ هێنانـەوەی لـەلا خۆشەویـست تربێـت لـە خـوای گـەورە ، لەبەرئەوەشـە کتێـب و پێغەمبـەرانی ڕەوانـە کـردووە وە کـەس نـی یـە مـەدح و پـێ هەڵـدانی

---

[1] – ئـەم فەرموودەیـە(صـحیح)ە، (بخـاری: ٦٨٤٦– ٧٤١٦)وە(مـسلم: ١٢٢/١٠– نـووی) گێڕاویانەتەوە.

[2] – ئـەم فەرموودەیـە (صـحیح)ە،(بخـاری: ١٠٤٤) وە(مـسلم:٦/٢١٠–نـووی) گێڕاویانەتەوە.

[3] – ئـەم فەرموودەیـە (صـحیح)ە،(بخـاری: ٧٤٠٣)وە (مـسلم: ١٧/٨٠– نـووی) گێڕایانەتەوە.

لەلا خۆشەویستر بێت لە خوای گەورە ، هەر لەبەر ئەوەیە مەدحی خۆی کردووە.

ئەم فەرموودەیە هەردوو بابەتی (پەرۆشی-غیرە) و (پۆزش-عذر) ی هێناوەتەوە و لەیەك بابەتدا ئاوێتەی کردوون. وەك دوو چەمکی گرنگ بۆ ژیانی مرۆڤایەتی.

بابەتی پەرۆشی لەوەوە سەرچاوە دەگرێت ڕقی هەڵدەسێت لەئەنجام دەرانی کاری نارەواو ناشیاو. وە "پۆزشیش" لەوە سەرچاوە دەگرێت کە پێی خۆشە ئەنجام دەرانی ئەو کارانە پۆزشی بۆ بهێننەوە و ئەویش لێیان ببورێت، کەئەمە بەتەواوەتی سۆز ورەحمەت وخۆشەویستی خودایە بۆ بەندەکانی. هەر ۆیە خوای گەورە پێغەمبەران وکتێبی ڕەوانە کردووە بۆ مرۆڤایەتیوەك بەهانە هێنانەوەو پۆزش ، وەکو هەڕەشەکردن وئاگادار کردنەوەیەك.کە ئەمەش تەواوی پڕوپوختی و بێ کەموکوڕیە.

بە پێچەوانەوە زۆرێك لەخەڵکی دەبینین کە کەسێك هەڵەیەك دەکات ، یەکسەر بەبێ ئاگادار کردنەوەو گوێگرتن لە پۆزشەکەی یەکسەر سزای بەسەردا دەسەپێنێت، یاخود زۆر جار زۆر شل گیرانە هەموو بیانوویەك بە پۆزش دادەنێت ، کەئەمەش نارەوایی وکەموکوڕیە لە خودی پەرۆشیدا.

هەروەکو پێغەمبەری خوداﷺ دەفەرمێت: (**إن من الغيرة ما يحبها الله ، ومنها مايبغضه الله، فالتي يبغضها الله الغيرة في غير ريبة.**) [1] واتە: هەندێ پەرۆشی هەیە خودای گەورە پێی خۆشە، وەهەندێکی تری پێ ناخۆشە، ئەوەی کە خودا پێیخۆشە بریتیە لە پەرۆشی یەکی بێ توهمە.

وەپەرۆشی ستایش کراو: ئەو پەرۆشی یە کە هاوڕێك بێت لەگەڵ پۆزشدا. واتە لەکاتی پەرۆشیدا پەرۆش بێت، وەلەکاتی پۆزشیشدا ببورێت.

---

[1] - ئەم فەرموودەیە (حسن)ە، (احمد: ٥/٤٤٥) وە (النسائی: ٥/٧٩)گێڕویانەتەوە.

تەنها خوای گەورە شایەنی ستایشە...

خـــوای گـــەورە خـــاوەنی ســـیفات وئاکـــارە بڵنـــدەکان ونـــاوە جـــوان وپیرۆزەکانـــە. ســـەرجەم پڕوپـــوختی وکەماڵیـــەتی هەیـــە، وەهـــەر ئـــەو تـــەنها شـایەن وشایسـتەی سـتایش وپێداهەڵـدان ووەسـف ومـەدح کردنـە. هـەروەکو چۆن خۆی وەسف وسەنای خۆی کردووە.

جـا خـوای گـەورە پێـی خۆشـە بەنـدەکانی بـە سـیفاتەکانی خـوای گـەورە خۆیـــان بڕازێننـــەوەو خوداپەرســـتی پـــێ بکـــەن. وەپەرۆشـــیش یەکێکـــە لەسـیفاتەکانی ، ئەگـەر بەندەیـەك پەرۆشـی تێـدا بێـت ، ئـەوا خـوای گـەورە خۆشـی دەوێـت. هـەروەکو خـوای گـەورە بەبـەزەیی وبەڕەحمـە ، بەنـدە بەبەزەییـەکانی خـۆش دەوێـت.وەخـوای گـەورە کریمـە، وە بەخشندەکانیشـی خـۆش دەوێـت.وەخـوای گـەورە زاناودانایـە ، بەنـدە زانـا ودناکانیشـی خـۆش دەوێـت. وەخـوای گـەورە بـەهێزە ، بۆیـە بـاوەڕداری بـەهێزی زیـاتر خـۆش دەوێت بەبەراورد لەگەڵ باوەڕداری لاواز...هتد.

تاوانکـاری ویـاخی بـوون ڕێگـری دەکـات کـە خاوەنەکـەی خـۆی بـەم سـیفاتە پـیرۆز وجوانانـەوە بڕازێنێتـەوە، بـەڵکو مایـەی سـزای خوداشـە. چـونکە شـێوازەکانی دروسـت بـوونی تاوانکـاری و یـاخی بـوون بـەم چـەند قۆناغە تێ دەپەڕێت:

<u>قۆناغی یەکـەم</u>: تەنها کەوتنە دڵەوەیە وەك بیرۆکەیەکی سادە.

<u>قۆناغـــی دووەم</u>: ئـەو بیرۆکەیـە دەبێتـە وەسوەسـەو دوو دڵـی بـۆ دروست دەکات.

<u>قۆنـاغی سـێ یـەم</u>: ئەو وەسوەسـەیە دەبێتـە ئیرادەو بـیری لـێ دەکاتـەوە بەهەمیشەیی.

<u>قۆنـاغی چـوارەم</u>: ئـەو ئیرادەیـە دەچـێتە قۆنـاغی"عزیمـە"نیـازو بڕیـارو سوور بوون لەجێ بەجێ کردنیدا.

قۆناغی پێنجەم: ئەو بیرۆکە و دوودڵی و وەسوەسە وئیرادەیەو سووربوون وعەزیمەیە دەبێتە کردارو جێ بەجێ دەکات وە تاوانەکە بەرجەستە دەکات وەك تاوانێك.

قۆناغی شەشەم: دواتر گەر لەسەر ئەنجامدانی ئەوەتاوانە بەردەوام بێت و پاشەگەز نەبێتەوە، ئەوا ئەوتاوانە دەبێتە سیفەت وئاکارێکی هەمیشەیی ودەبێتە بەشێك لەژیانی کەناتوانێت دەست بەرداری ببێت وەك سەرجەم ئاکارو سیفاتەکانی تری.

مەبەستمان: مەبەستمان لێرەدا ئەوەیە ئەگەر تاهۆکارەکانی تاوانکاری بەهێزبوون، ئەوا لەبەرامبەردا هێزی پەرۆشی لەدڵدا کەم دەکاتەوە و لاواز دەبێت بەرامبەر بەخودی خۆی و خزم وکەسو کارو چواردەوری. تا کاردەگاتە ئەندازەیەك کەناتوانێت شتی ناڕەواو وناشیاوو ناشیرین لەخودی خۆی وچواردەوریشیدا مەحکوم بکات ، بەم شێوەیە دەگاتە دەروازەی تیاچوون.بەڵکو ئەمە هەنگاوێکە کە مرۆڤ بەرەو هەڵدێر دەبات وتەنانەت پێوەرەکانی دەگۆڕێت و وەشتی ناشیرین وداوێن پیسی وستەمکاری...هتد، هەموو ئەمانە بە شتێکی جوان وشیاو دادەنێت و لایانگریان دەکات و بگرە بانگەوازو بانگەشەشیان بۆدەکات و دەبێتە مرۆڤێکی قێزەون.

هەربۆیە "دەیوث"واتە گەواد قێزەونترین مرۆڤە لای خودای گەورە کە بەهەشتی لەسەر قەدەغەکردووە، هەروەها بانگەشەکەرانی و بەحەلاڵ کردنی ستەم وناڕەوایی لەنێو خەڵکیدا. ئەمانەش مایەی نەمان وتیاچوونی پەرۆشی یە لەدڵی ئادەمیزادادا. ئەمەش ئەوەدەسەلمێنێت کە کرۆکی ئاین بریتی یە لە "غیرە– پەرۆشی" کە جیاکەرەوەی ڕەوا وناڕەوایە وەبزوێنەرو هەڵسوڕێنەری کارەکانە. وەپارێزگاری دڵ ودەرونە. وەهەر کەسێك غیرەت وپەرۆشی نەبێت ئەوا ئاینیشی نی یە. وەنەمانی پەرۆشی دڵ دەمرێنێت وپەل وپۆکان پەك دەخات،نمونەی غیرەت وپەرۆشی وەك

هێـزی بـەرەنگاری نەخۆشـی وایـە لەجەسـتەی مرۆڤـدا ، بـەبێ بـوونی ئـەو بەرگریە، ئەوا مرۆڤ ڕووبەڕووبوونەوەی تیاچوون دەبێتەوە.

نمونـەی وەك شـاخ وقۆچـەكانی گـامێش"گـا" وایـە كـەدەتوانێت بەهۆیـەوە پارێزگـاری لـەخۆی ووەچـەكانی بكـات. جـا هـەركاتێك ئـەو شـاخ وقۆچـانەی شـكان، ئـەوا دەبێتـە جێـی تـەماحی دوژمنـانی ودەبێتـە نێچـیرێكی ئاسـان بۆیان.

٢٧- تاوان ماددەی سەرەكی ژیانی دڵ لەناودەبات كە ئەویش شەرمە :

حەیاوشـەرم وئـابڕو سەرچـاوەی هـەموو خێروچـاكەیەكە، وەبـە تیاچـوونی لەدەست دانی هەموو خێرێكە.

وەلــە (صـحیح) دا هـاتووە كـە پێغەمبـەرﷺفەرموویـەتی: (الحیـاء خـیر كلـهٔ) [1]. وەهــەروەها دەفـەرمێتﷺ: (إن ممـا أدراك النـاس مـن الكـلام النبـوة الأولی: اذا لم تستحفاضـع مـا شـئت.) واتــە: ئـەوەی خـەڵكی لـە ووتـەی پێغەمبـەرانی تـر فێربوونـە ئەوەیـە: ئەگـەر شـەرمت نـەكرد چـی ئەكـەیت بیكە.

ئەم فەرموودەیە دوو جۆرە لێكدانەوە هەڵدەگرێت:_

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(مسلم: ٢/٦-٧)گێڕاویەتیەوە.
وە(امـام نـووی)دەڵێـت: شـەرم وحـەیا هێزێكـە پاڵنـەرە بـۆ دەسـت بـەرداربوونی نارەوایـەكان ،وەڕێگرێكە لەدروست بوونی كەمتەرخەمی بەرامبەرماف ڕەواكان.
وە(الامـام جنیـد)دەڵێـت:(شـەرم بینـینی نیعمەتـەكانی خـوای گـەورەو كـەم وكورتیـەكانی مرۆڤـە، جا لـەم نێوەندەدا شتێك دروست دەبێت پێی دەوترێت شەرم.)
وە(القاضـي – عیـاض)وكەسـانی تـریش پێیـان وایـە كـە: هەرچـەندە شـەرم غەریزەیـە"ڕەمەكـە" بەڵام بۆ جێ بەجێ كردنـی بـەپێی شـەرعی خـودا پێویسـتی بـەهێزو نیـەت وزانسـت هەیـە، هـەر بۆیـە لەبەشـێك ئیمـان وبـاوەڕ دەژمێردرێـت، وەهانـدەری كـاری خێـرو ڕێگـرە لەخراپـەكاری. تەماشای (شرح مسلم)بكە لەلایەن(النووی: ٢/٩) وە(كنز الفوائد –باب الاخلاق)بكە.

یەکەم: کە هەڕەشەو ترساندنە. بەواتای ئەگەر تۆ شەرمت نەکرد ، ئەوا هەموو شتێکی ناڕەوا ئەنجام دەدەیت، وە تەنها ڕێگریەك لەم کارانە بریتی یە لەشەرم وحەیا. ئەمەش لێکدانەوەی "أبی عبیده"یە.

دووەم: هەر کردەوەو کارێك گەر لەبەرخودا شەرمت نەکرد، ئەوا ئەنجامی بدە. وەئەگەر دەست بەرداری بوویت، تەنها لەبەر شەرم کردن لە خودا دەست بەرداری ببە. ئەمەش بۆچوون ولێکدانەوەی "امام احمد"ە.

واتە لەیەکەمدا شێوازی هەڕەشە ئامێز لەخۆ دەگرێت کە دەفەرمێت: (اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ... فصلت:٤٠) واتە:چی دەکەن بیکەن.

وە دووەمشیان ڕێ پێدان ومۆڵەتدانە.

جا ئەگەر ووترا: ئایا دەکرێت هەردوو لێکدانەوەکە وەری بگرین؟

ئەوا دەڵێم: نەخێر.. چونکە لەنێوان مۆڵەتدان وهەڕەشەدا پێچەوانەیەك هەیە.

پوختەی مەبەست: تاوانکاری شەرم وحەیا لاواز دەکات. وەدوور نی یە هەر بەیەکجاری لەدڵی مرۆڤدا بەیەکجاری دایبڕنێت ، وەهەرچەندە کەسانی تر وشیاری بکەنەوە، بەڵام بێ سوود دەبێت تەنانەت دوور نی یە لەلای خەڵکی شانازی پێوە بکات و باسیان بکات. کە مرۆڤ گەیشتە ئەم قۆناغە چیتر چاك بوونەوەی ئەستەم ودژوار دەبێت.

جا ووشەی شەرم وحەیا لە ووشەی (حیاة –ژیانەوە) سەرچاوەی وەرگرتووە ، چونکە هەر کەسێك شەرمی لەدڵدا نەبێت،واتە دابڕا (حیاة – ژیانەوە) و وەلە ڕیزی مردووان و تیاچووانی دنیاوقیامەت دادەنرێت. جا هەریەکە لەتاوان وبێ شەری وبێ پەرۆشی یەکتری کەمەندکێش دەکەن. جاهەرکەسێك لەکاتی تاوانێکدا شەرمی لەخودا کرد ، ئەوا خودای گەورەش شەرمی لێ دەکات سزای بدات. وەبەپێەوانەشەوە هەرکەسێك شەرم لەخودا نەکات لەتاواندا ، ئەوا خودای گەورە لە قیامەتدا شەرمی لێ ناکات لەسزادانیدا.

٢٨- تاوان گەورەیی ومەزنی خودا لەدڵدا کەم دەکاتەوە:

کەسی تاوانکار هەیبەت وگەورەی و مەزنی خودای گەورەی لە دڵدا کەم دەبێتەوە ، هەر بۆیە بوێرانە دەست دەکات بەتاوانکاری. ئەگەر کەسێك بڵێت: نەخێر گەورەیی خودا هەر لەدڵیدایە ، بەڵام کاتێ تاوان دەکەین، پشتمان بەوە ئەستوورە کە خودای گەورە بەخشندەیە لەبەندەکانی دەبورێت. ئەوا ئەمە هەڵەیە و خۆ خەڵەتاندنە ، چونکە خوای گەورە بەمەزن بزانێت ، یاساکان وقەدەغەکراوەکانی بە مەزن دەزانێت و سەرپێچی ناکات.

٢٩- تاوان لەخودا ترسان لەدڵدا لەناو دەبات:[1]

ئەمە گەورە ترین سزایە توشی تاوانکار دەبێت. مرۆڤی تاوانکار ترسی لەخودا نامێنێت ، هەر بۆیە بەئاسانی سەرپێچی دەکات.بە ئەندازەی خۆشویستنی بەندە بۆ خودا ، خوداش بەندەکەی خۆش دەوێت، هەروەها بەئەندازەی ترسی بەندە بۆ خودا، خوای گەورە رێزی لێ دەنێت. وەچەندە خودا بەمەزن بزانیت ، ئەوەندەش خودای گەورە پایەدارت دەکات لەناو خەڵکی دا.

جا چۆن بەندە سنوورە قەدەغەکراوەکانی خودا پێشێل دەکات و لەهەمان کاتدا ئاواتی ئەوە دەخوازێت کە خەڵکی تر مافی پێشێل نەکات؟..

جا چۆن بەبچوکی دەڕوانێتە قەدەغەکراوەکانی خوای گەورەو سەرپێچی دەکات. ئەی چۆن خوای گەورە بە بچوك وبێ نرخ تەماشای نەکات. وەخوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە لەمیانەی سزای سەرپێچی کاراندا کە چۆن لەبەرئەنجامی توانکاریاندا

---

[1] – بڕوانە خاڵی (١٤).

خـوای گـەورە دڵ ودەرونـی داپۆشـیون و مـۆری کـردەوەو لـەبیری کـردووون. وە بـێ نـرخ وڕێـز سـوکی کـردوون، وەك چـۆن ئـەوان بـە سـوکی وبـێ ڕێـزی تەماشـای ئـاینی خودایـان دەکـرد. هـەر بۆیـە خـودای گـەورە دەفـەرموێت: (وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَـا لَـهُ مِـن مُّكْـرِمٍ...الحـج:١٨) واتـە: هـەر کەسێك خـوای گەورە سوکی بکات وبێ ڕێزی بکات ئەوا کێ هەیە ڕێزداری بکات.

واتـە کاتێـك ئـەوان سـوجدەو کڕنـوش بردنیـان بـۆ خـودا لا بـێ ڕێـزی بـوو وە ئـەنجامیان نـەدا وگاڵتـەیان پـێ دەهـات ،ئـەوا خـودای گـەورە بـێ ڕێـزو ڕیسـوایان دەکـات. جـاکێ هەیـە لەپاشـاندا ڕێـزدارو بایەخـداریان بکـات؟ جگـە لەخودای گەورە؟

٣٠- تاوان دەبێتە مایەی ئەوەی کە خودای گەورە بەندەکەی لەبیر بکات:

کەسـی تاوانکـار بـێ گومـان خـودای گـەورە لـەبیر دەکـات ، بۆیـە بوێرانـە یاسـاکانی خـودا پێشـێل دەکـات. ئـەم کـارە دەبێتـە مایـەی ئـەوەی کـە خـودای گـەورە ئـەو بەنـدە تاوانکـارە پشـت گـوێ بخـات ولـەبیری بکـات، ئەمـەش مەترسـیترین شـوێنەوارو کاریگەریـەکانی تاوانـە. کـەمرۆڤ چـاودێری خـوای گـەورەی لەسـەر نـەمێنێت و بەتـەنها لـەنێو دەرونـی تاوانکـاری وشـەیتاندا بمێنێتەوە وبەروەهەڵدێرو نەهامەتی دەچێت.

خوای گەورە دەفـەرمێت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُـوا اللَّـهَ وَلْتَنظُـرْ نَفْـسٌ مَّـا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ * وَلَا تَكُونُـوا كَالَّـذِينَ نَسُـوا اللَّـهَ فَأَنسَـاهُمْ أَنفُسَـهُمْ أُوْلَئِـكَ هُـمُ الْفَاسِـقُونَ.... الحشـر:١٨-١٩) واتـە: ئـەی ئەوانـەی باوەڕتـان هێنـاوە، خواناسـو پارێزگـاربن، لەسـنوورەکانی مـەترازێن. باهـەموو کەسـێك سـرنج بـدات وبزانێـت چـی بـۆ سـبەی دەسـت پـێش کـەری کـردووە ، هـەوڵ بـدەن هەمیشـە خوانـاس وپارێزکـاربن. چـونکە خـوای گـەورە ئاگـادارە بـە هـەموو ئـەو کردەوانـەی ئێـوە ئـەنجامی دەدەن، نەکـەن وەك ئەوانـە بـن کـە خوایـان فـەرامۆش کـردووە و شـوێنی بەرنامەکـەی نەکـەوتوون.

وەخـوای گـەورەش ئەوانـەی لـەبیر خۆیـان بردووەتـەوە، ئەوانـە لەسـنوورە دەرچووەکان وتاوانکارەکانن.

خـوای گـەورە ڕێنمـای بـڕواداران دەکـات ،کەئەگـەر لەوکەسـانەبن کەتـەقوا ناکـەن ،دواتـر خـوا لەبیردەکـەن و وەئـەو هۆکارانـەش لـەبیر دەکـەن کـە دەبێتـە مایـەی ڕزگـاری لەقیامەتـدا.وەدەبێتـە بەنـدەی دەرونـی تاوانکـاری خـۆی وشـوێونی هـەواوئارەزوو وحـەزەکانی دەکـەوێت وبەرژەوەندیـەکانی هەمیشـەیی قیامـەتی لـەبیر دەکـات. وەخـوای گـەورەش ئەوبەندەیـە لـەبیر دەکـات. وەهۆشـیاری و وریـایی لەدەسـت دەدات، وەسـەرگەردان دەبێـت وقیامەت لەدەست دەدات بۆ خۆشیەکانی دونیا.

وەگـەورەترین سـزای سـزایی خـوایی ئەوەیـە کـە ئـەو بەندەیـە بـێ بـاك دەبێـت لـەخوای گـەورەو وەخـودی خـۆی لـەیاد دەچـێت، وەگرنگـی بـەئاین وبەرنامـەی خـودا نـادات ، وەبایـەخی تـەواو دەدات بـەدونیا. بـەڵام هـەموو شـتە دونیایـەکان ناتوانێـت فریادڕەسـی بێـت لـە دونیـاو قیامەتـدا، وەجێگـەی ڕەحمەتوچـاودێری خـوای گـەورە ناگرنـەوەو فریادڕەسـی ناکـەن ، چـونکە هـەموو شـتێك لەناودەچـێت وبـێ بایـەخ دەبێـت، تـەنها خـوای گـەورە نـەبێت. هەربۆیـە ئەوکەسـەی بەرنامـەو ڕێنمـای خـوای گـەورە پشـت گـوێ بخـات ئـەوا خوای گەورە پشت گوێی دەخات وبەرەولەناوچوون هەنگاو دەنێت.

٣١- تاوان مرۆڤ لەنزیکی خودا دووردەخاتەوە:

ئەگـەر دڵـی مـرۆڤ ئیحسـانی تێـدا بێـت، ئـەوا ڕێگـر دەبێـت لـەتاوانکاری، چـونکە ئەگـەر هـەموو کاتێـك هەسـت بـەنزیکی خـوداو چـاودێری خـودای کـرد، واهەسـتی کـرد کـەخودای گـەورە دەبینێـت. خۆئەگـەر ئـەم خـودا نـەبینێت ، ئـەوا خـوای گـەورە دەیبینێـت. ئـەمهۆکارە بەربەسـت دروسـت دەکـات لەڕێگـەی تاوانکاریـدا ، بـەڵام ئەگـەر ئـەم لایەنـە لاواز بـوو، چـیتر لـەژێر چـاودێری وڕەچـاوی خـودای گـەورەدا نامێنێـت و دەترازێـت. هـەروەکو

پێغەمبەری خوداﷺ دەفەرمێت: (لايزنی الزانی حين يزنی وهو مؤمن، ولايشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن. ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن. ولاينتهب النهبة ذات شرف يرفع إليه فيها الناس أبصارهم حين ينتهبها وهو مؤمن.)[1] واتە: داوێن پیس کاتێك زیناو داوێن پیسی دەکات ، باوەڕی نی یە. وەدزیش کاتێك دزی دەکات باوەڕی نی یە. وەعارەق ومەیخۆریش کاتێك مەی دەخۆنەوە باوەڕی نی یە.جەردەش لەکاتێکدا شتێکی گرانبەها کە خەڵك چاوی تێ بڕی بێ، تالآنی بکات باوەڕی نی یە.

٣٢- تاوانكارو ياخی بوو... هاوەڵێتی باوەڕداران لەدەست دەدات:

باوەڕداران کۆمەڵێك تایبەتمەندی تایبەتیان هەیە کە لەلای خوای گەورە وەك خەڵات وڕێزلێنان پێیان بەخشراوە. بەهۆی تاوانەوە تاوانکاران ویاخی بووان هاوەڵێتی باوەڕداران لەدەست دەدەن ودواتر لەو تایبەتمەندیانە بێ بەش دەبن. لەو تایبەتمەندیانە:

- پاداشتی مەزن: خوای گەورە دەفەرموێت: (وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا... النساء:١٤٦) واتە:لە ئاینەدەدا خوای گەورە پاداشتی زۆر بێ سنوور دەبەخشێت بەبڕواداران.
- پاڕانەوەی فریشتەکان وهەڵگری عەرشی مەزن بۆ لێ خۆش بوون لەبڕواداران: خوای گەورە دەفەرموێت: (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا... الغافر:٧) واتە: ئەو فریشتانەی کە هەڵگری عەرشی مەزنی خودا وە ئەوانەیشی کەبەدەوریدا دەسوڕێنەوە و تەسبیحات وستایش

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٢٤٧٥) وە(مسلم: ٤٤/٢ – نووی) گێڕایانەتەوە.

وسوپاسی پەروەردگاریان دەکەن، باوەڕی پتەویان پێ یەتی.
داوای لێخۆش بوون دەکەن بۆ ئەوانەی کە باوەڕیان هێناوە.

- پشتیوانی خوای گەورە بۆ بڕواداران: کە هەمیشە پشتیوانیان دەکات وپشتیان بەرنادات: (اللّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُواْ...البقرة:٢٥٧) واتە:خوای گەورە پشت وپەناو خاوەنی ئەوکەسانەیە کە بڕوایان هێناوە.
- چەسپاندنی باوەڕداران لەلایەن فریشتەکانەوە: (إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلآئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ: أنفال: ١٢) واتە: خوای گەورە وەحی بۆ فریشتەکان دەناردو دەیفەرموو من یارویاوەرتانم ، ئێوەش دڵی باوەڕداران پابەندو دامەزراو بکەن.
- پلەوپایەی بەرزی لێ خۆش بوون لەلایەن خوای گەورەوە:
- سەربەرزی وشکۆمەندی: (وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ... المنافقون:٨) واتە: شکۆمەندی وسەربەرزی بۆ خودای گەورەو پێغەمبەرو بڕوادارانە، بەلام دووڕووەکان بەم ڕاستی یە نازانن.
- نزیک بوونی خوای گەورە بۆ بڕواداران: (إن الله مع المؤمنين...: انفال:١٩) واتە: خوای گەورە لەگەڵ بڕوادارانداییە.
- بلندبوونی بڕواداران لە دونیاو قیامەتدا: (يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ...المجادلة:١١) واتە: خوای گەورە پلەوپایەی بڕواداران وزانست خوازان بلند ڕادەگرێت.
- پێدانی دووبەش لەڕەحمەتی خوداو وە پێدانی ڕووناکی کەڕێگەی پێ بکەن وە لێ خۆش بوون لەتاوانەکانیان.
- ئەو خۆشەویستی یەی خوای گەورە پێیان دەبەخشێت: وکەبریتی یە لەوەی کە خوای گەورە خۆشی دەوێن ، هەروەها خۆشەویستیان دەکات لەلای فریشتەوپێغەمبەر وپیاو چاکان.

وەدەفەرموێت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا... مريم:٩٦) واتە: ئەو کەسانەی باوەڕیان هێناوەو کردەوەی چاکە ئەنجام دەدەن، خوای گەورە خۆشەویستی وڕێزی تایبەتیان بۆ ئامادەکات.

- سەرفرازبوونیان لە ترس وسامناکی ڕۆژی قیامەت: (فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ.... أنعام:٤٨) واتە: ئەی ئەوکەسانەی باوەڕتان هێناوەو چاکە خوازبوونەو هیچ مەترسی یەکیان نی یەو غەمگینیش نابن لە دونیاو قیامەتدا.
- ئەو کەسانەی کە پیت ونیعمەت دەڕژێت بەسەریاندا: ئەو کەسانەی کە ڕۆژانە حەڤدە جار داوا لە خودا دەکەن کەلەو کەسانە بیان ژمێرێت.
- قورئانی پیرۆز ڕێنمایی وشیفایە بۆیان: (قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاء وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُوْلَئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ...فصلت:٤٤) واتە: ئەم قورئانە بۆ ئەوانەی باوەڕیان هێناوە هیدایەت وڕێنمایی وشیفاو چارەسەری هەموو دەردو نەخۆشی یەکان دەکات. جا ئەوانەی باوەڕناهێنن گوێچکەکانیان کەڕەو بەشتی تر ئاخێنراوەو دیدە کوێرن لەئاستیدا ئەوانە هەروەکو لەدوورەوە بانگیان لێ بکرێت وایە"نەدەنگەکە بەچاکی دەبیستن و نەڕەنگەکە بەڕوونی دەبینن".

پوختەی مەبەست:

باوەڕ مایەی فەراهەم هێنانی هەمووخێروچاکەیەکە لەدونیاو قیامەتدا. وەهۆکاری هەموو خراپەوناڕەواو شەڕێك بریتی یە لەبێ باوەڕی. جا چۆن مرۆڤ سەرکەشانە دەوێرێت هەندێ ناڕەوایی ئەنجام بدات ولەبازنەی باوەڕداری دەری بهێنێت و وەئەم هەموو بەرهەمانەی لەدەست بدات، بەلام لەچوارچێوەی گشتی موسڵمانێتی ناچێتە

دەرەوە، بەلاّم ئەگەر هەر سوور بوو لەسەر ئەوتاواناكاری وخراپەكاریەدا مەترسی دەرچوونی هەیە لەچوارچێوەی موسڵمانێتی وئاینی ئیسلام بەگشتی.

هەرئەمەیە پاڵ بەهەندێ لە"سلف"ەوە دەنێت كە بڵێن:"ئێوە لەتاوان دەترسن، بەلاّم من لەبێ باوەڕی".

٣٣- تاوان بەربەستی دڵە لە گەیشتن بە بەزەیی خوای گەورە:

سروشتی دڵی مرۆڤ وایە كەزۆر بەخێرایی بەرەو خوای گەورە دەچێت، بەلاّم ئەگەر ئەو دڵە دوچاری نەخۆشی یەكانی تاوان بوو ،ئەوا هێزی نامێنێت وبەربەستی بۆ دروست دەبێت. جائەگەر بەردەوام بوو لەسەر تاوانكاری ، ئەوا بەیەكجاری پەكی دەخات وڕێگری تەواوی دەكات ودەیمرێنێت.

تاوان دڵ دووچاری مردن یاخود نەخۆشی دەكات ،یان لاوازی دەكات وهێزی لەبەر دەبڕێت و توشی كۆمەڵە دەردێكی دەكات كە پێغەمبەرﷺ بە (هەشت) دەرد ناوی بردوون وپەنای گرتووە بەخوای گەورە، لەو هەشت دەردە بریتی یە لە: (اللهم إني أعوذبك من الهم والحزن والعجز والكسل والجبن والبخل وضلع الدين وغلبة الرجال.)[1] واتە: خودایە من پەنا دەگرم بەتۆ لە:خەموپەژارە،ولەپیری وبەسالاّچوونووەلەبێ دەسەلاّتی وتەمەڵی ، وەلە ترسنۆكی وچاوچنۆكی وەلە كەڵەكەبوونی قەرزاری وزوڵم وستەمی پیاوان.

جاگەر بە وردی لەم فەرموودەیە ورد بینەوە دەبینین ئەم چەمكانە بەجووت هاتوون وهاوڕێكن: خەم وپەژارە.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، (بخاری: ٦٣٦٩)وە (مسلم: ٣٣/١٧- نووی) گێڕایانەتەوە، وەبڕگەی(وضلع الدين وغلبه الرجال)لە مسلمدا نەهاتووە.

٣٤- تاوان نیعمەت لەناو دەبات و بەلاّ بەشوێنیدا دێنێت:

بەهەمیشەیی تاوان هۆکاری لەدەست دانی نیعمەتی خودای و تووش بوونە بەبەلاّو ناوخۆشی هەروەکو (علی بن ابی طالب) دەڵێت: (تاوان هۆکاری هاتنی بەلاّیە ، وەتەنها بە تەوبە ئەوبەلاّیە لادەچێت.)

هەروەها خوای گەورە دەفەرمێت: (وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ.... الشورى:٣٠) واتە: هەر بەلاّو نەهامەتیەکتان بەسەردا هاتبێت ، ئەوا دەرئەنجامی ئەوکاروکردەوانەیە کەبە ئارەزووی خۆتان دەتان کرد، بەلاّم خوای گەورە بە میهرەبانی خۆی لەهەندێ لەو تاوانانە خۆش دەبێت.

هەورەها دەفەرمێت: (ذَلِكَ بِأَنَّ اللّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمْ.... أنفال:٥٣) واتە: خوای گەورە هیچ نازونیعمەتێکی نەگۆڕیوە کە بەخشیبێتی بەهەر گەل ونەتەوەیەك، تاوەکو خۆیان بەکردەوەی نارەوای خۆیان بووبێتە مایەی گۆڕینی ئەو نیعمەتە، وەخوای گەورە بیسەروزانایە بەکردەوەکانتان.

خوای گەورە لێرەدا جەخت لەسەر ئەوەدەکاتەوە کە هیچ کاتێك بەخشش ونیعمەتی خۆی کەبەخشیبێت بەسەر بەندەکانیدا نایگۆڕێت، هەتاوەکو هۆکاری گۆڕینەکە لەبەندەکانەوە سەرچاوەی نەگرتبێت، کەلەبری ملکەچی یاخی بووبێت، وەلەبری سوپاس گوزاری ،ناسوپاس گوزاربێت.وەهەرکاتێکش بەندەکان لەخراپەوە گۆڕابێت بۆ باشە. بۆ نمونە یاخی بوونی گۆڕیبێت بۆ ملکەچی وخواپەرستی ، ئەوا خوای گەورەش بەلاّی بۆ کردوون بەنیعمەت و سەرشۆڕشی وریسوایی بۆ کردوون بەسەربەرزی وشکۆمەندی.

خوای گەورە دەفەرموێت: (لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلاَ مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَالٍ...الرعد:١١) واتە: بێ گومان خودای گەورە بارودۆخی هیچ قەوم وگەلێك ناگۆڕێت"لەخۆشی یەوە

بۆناخۆشــی، یــان لــەزەلیلی یــەوە بــۆ ســەربەرزی، یــان لــەگرانی یــەوە بــۆ هــەرزانی" هــەتا ئــەوان ئــەوەی بــەخۆیان دەکرێت نــەیگۆڕن ونەیکــەن ، کاتێــك خــودا بیــەوێت بەلایــەك بەســەر هــەر میللەتێکــدا بهێنێــت"لەدەرئــەنجامی سەرکەشــی ویــاخی بوونیــان" ئــەواهیچ هێزێــك ناتوانێــت بــەری بگرێــت، هــیچ کەسیش ناتوانێت جگە لەخودا فریان بکەوێت ورزگاریان بکات.

وەلــە هەنــدێ "آثــاری الابصــیە"دا هــاتووە کــەخوای گــەورە فەرموویــەتی: (وعزتي وجلالي لايكون عبد من عبدي على ماأحب، ثم ينتقل عنه الى ما اكره الا أنتقلت له مايحب الى مايكره. ولايكون عبد من عبدي على ماالكراه ثم ينتقل عنه الى ما احب الا أنتقلت له مما يكره إلى مايحب.) واتــە:هــەر بەندەیــەك لەبەنــدەکانم لەســەر شــتێك بێــت کــەمن پــێم خۆشــە بیگۆڕێــت بــۆ شــتێك کــەمن پــێم نــاخۆش بێــت. ئــەوا منــیش شــتە خۆشــەکانی بــۆ دەگــۆڕم بــۆ ئــەو شــتنانەی کــەپێی ناخۆشــە. وەهــەر بەندەیــەك لەبەنــدەکانم لەسەرشــتێك بێــت کــە مــن پــێم ناخۆشــە ، وەبیگۆڕێــت بــۆ شــتێك کــەمن پــێم خۆشــە. ئــەوا منــیش شــتە ناخۆشــەکانی بــۆ دەگــۆڕم بــۆ ئەوشتانەی کە ئەو پێی خۆشە.

٣٥- تاوان دەبێتە مایەی ترس وسامناکی لەدڵی مرۆڤدا :

مرۆڤــی بــڕوادار هەمیشــە لەئاسایشــدا دەژێ، چــونکە خــودا پەرســتی وگوێڕایــەڵی پــەرژینی خــودای مەزنــە بــۆ بــڕواداران کەچــاونەترس وســەربەرزن. بەپێچــەوانەوە،مرۆڤــی تاوانکــار بەهەمیشــەیی لــەترس وســامناکیدا دەژێ ودڵنیــایی وئــارامی وئاسایشــی لەژیانیــدا بــەدی ناکرێــت، چــونکە ئەمــە جۆرێکــە لەســزای خــوای گــەورە بۆیــان. وەهــەموو نارەحــەتی ورووداوێــك بــە مەترســی بۆســەر خۆیــان وبەرژەوەندیــەکانیان دەزانــن، دوودڵــی وتــرس هــەموو ژیانیــانی تەنیوە لەدەرورونەوە،[1] وەدەرونیان داڕووخاوەو زۆریش لەمەرگ دەترسن.

وەهەرکەســێك لــەخودا بترســێت لەهیچــی تــر ناترســێت، وەهــەر کەســێکیش لەخودا نەترسێت لەهەموو شتێك دەترسێت.

---

[1] -خــوای گــەورە لەباسی دووڕووەکانــدا دەفــەرموێت:(يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ... المنافيقون:٤) واتە: هەر هاوارو ڕوداوێك و بانگ بکرێت،وادەزانن دژی ئەوانە.

٣٦- تاوان مایەی خەمناکی وغەمباری وتەنهایی یە لەدڵی مرۆڤدا :

مرۆڤـی تاوانکـار هەمیشـه هەسـت بەخـەمناکی وغـەمباری دەکـات ، کەئەمـەش بـەهۆی ئـەودابڕان و دوورکەوتنەوەیەیـە لـەخوای گـەورە ولـە خـەڵکیش، هەربۆیـە سـامناکی ودابـڕان بـاڵ بەسـەر ژیانیـدا دەکێشـێت. گـەر مرۆڤـی تاوانکـار بـەراوردێك بکـات لـەنێوان چـێژی تـاوان ئـەودابڕان تـەنهایی وخـەمناکی یـەی کـەبۆی دروسـت دەبێـت گێلـی ونـەفامی خـۆی بۆدەردەکەوێت.

وەنهێنی ئەم بابەتەش بریتی یە لە:

ملکەچـی وگوێڕایـەڵی دەبێتـە مایـەی نزیـك بوونـەوە لـەخوای گـەورە. وەهەرچـەندە ئـەم نزیـك بوونەوەیـە بـەهێزبێت، ئـەوا هـێمنی وئاسـودەیی بـاڵ بەسـەرژیانیدا دەکێشـێت. وەبەپێچـەوانەوە هەرچـەندە مـرۆڤ تاوانکـار بێـت ئەوەنـدە زیـاتر لـەخودای گـەورە دووردەکەوێتـەوەو توشـی دابـڕان وبـێ کەسـی دەبێـت. هەربۆیـە مـرۆڤ هەسـت بـەدووری ودابـڕان دەکـات بەرامبـەر دوژمنەکـەی هەرچـەندە نـزیکیش بـن.وەبەپێچـەوانەوە هەسـت بـەنزیکی خۆشەویستەکەی دەکات هەرچەندە کەلەیەکیش دووربن.

وە تـەنهایی "الوحشـە" هۆکارەکـەی دەگەڕێتـەوە بـۆ بـوونی بەربەسـتێك ،جـا هەرچـەندە ئـەو بەربەسـتە لێـڵ وتـەم ومـژاوی بێـت، ئەوەنـدە زیـاتر هەسـت بـەدابڕان وتـەنهایی دەکـات، وەبـێ ئاگـایی وگێلـیش دابـڕان وتـەنهایی دروسـت دەکـات. مەترسـیدارترین جـۆری دابـڕان و تـەنهایی ، بـێ بـاوەڕی وهاوبەشی پەیداکردنە کەدڵ ودەروون دادەپۆشێت.

٣٧- تاوان دڵ توشی نەخۆشی ولادان دەکات:

تـاوان دڵـی مـرۆڤ توشـی نەخۆشـی دەکـات، وەکاریگـەری تـاوان لەسـەر دڵ زۆرتـرە لەکاریگـەری نەخۆشـی لەسـەر جەسـتە. ئەگـەر چارەسـەری نەخۆشـی

جەستە بریتیبێت لەچارەسەرکردن، بەڵام تاکەچارەسەری تاوان بریتی یە لەوازهێنان و تەوبەکردن.

وەخواناسان دەڵێن: دڵ ناگات بەمەرام وئامانجی خۆی تا نەگات بەخوای گەورە. وەناگات بەخوای گەورە تا ساغ وتەندروست نەبێت. وەساغ وتەندروست نابێت تا لە نەخۆشی یەکان دەربازی نەبێت.وەلە نەخۆشی یەکان دەربازی نابێت تاوەکو دژی حەزوئارەزووەکانی نەوەستێتەوە، چونکە نەخۆشی یەکانی بریتی یە لەئارەزووەکانی ، جائەگەر نەخۆشی یەکە زاڵ بێت ئەوا ئەو دڵە تیادەچێت.

دەروونی بڕوادار لە خۆشیەکانی دنیاو قیامەتدایە

مرۆڤی باوەڕدار خاوەنی دەرونی خاوێن کە ڕێگری وبەربەست لە ڕێی ئارەزووەکانیدا دروست دەکات ، ئەوا لەخۆشی یەکانی بەهەشتدایە چ لەدونیاو چ لەقیامەتدا. وەکەس هەست بەم ڕاستیە ناکات تەنها ئەوانە نەبێت کە چەشتویانە. وەنابێت لەم ئایەتە پیرۆزە واتێ بگەین کەتەنها مەبەستی خۆشی یەکانی بەهەشت بێت ،بەڵکو مەبەستی خۆشی یەکانی دونیاوقیامەتە کەبەسێ قۆناغدا تێ دەپەڕێت" دونیا، بەرزەخ، قیامەت". کەدەفەرمێت: (إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ.... الانفطار:١٣-١٤) واتە: چاکەکاران لەخۆشی یەکاندان* وەخراپەکاران لەدۆزەخدان.

وەئایا چ خۆشی ونیعمەتێك هەیە بگاتە خۆشی دڵ؟

وەچ سزاو ئازارێك هەیە بگاتە ئازاری دڵ ؟

وەچ سزایەك هەیە بگاتە ئازاروناڕەحەتی یەکانی خەم وترسو نەخۆشی دڵتەنگی و پشت کردن لەخوای گەورە وپشت گوێ خستی قیامەت و وەپەیوەست بوون بەغەیری خوای گەورەوەوەدڵنیابوون لە دوارۆژ.

هەرکەسێك شتی خۆش بوێت جگە لەخودای گەورە ئەوا پێی سزادەدرێت

هەرکەسێك شتێکی خۆش بوێت جگە لەخودا، ئەوا هەر ئەوشتە دەبێتە مایەی سزاوئازار بۆی. کە ئەویش بەسێ قۆناغی جیاجیا لەم دونیادا ڕوودەدات کەئەویش ئەمانەن:

قۆناغی یەکەم: ئازاروغەم وپەژارەی ئەوکاتەی کەلەهەوڵی بەدەست خستنی ئەوشتەدایە.

قۆناغی دووەم: ئازارو غەم وپەژارە لەمەترسی لەناوچوون ولەدەست دانی ئەوشتەو وەپارێزگاری کردن لێی.

قۆناغی سێ یەم: جائەگەر شتە لەناوچوو ولەدەستی دا، ئازاروغەم وپەژارەی زیاتر دەبێت.

بەم سێ قۆناغە توشی سزا دەبێت لەدونیادا.

وەلەژیانی بەرزەخیشدا: واتە دوای مەرگ ومردن ئەوکەسە لەناڕەحەترین جۆری سزادادەبێت، بەهۆی لەدەست دانی ئەو نیعمەت وژیانە پڕوپوچەی بەسەری برد. وەئازاری دابڕان ودووره پەرێزی لەخوای گەورە کە کاریگەریەکی ئێجگار گەورەیان هەیە لەدەرونی ئەوکەسانە زیاتر لەکاریگەری کرم ومارومێروو لەجەستەیدا. پاشتر لەدوای زیندووبونەوەیان ڕووەو سزای سەختر وتوندتر دەڕۆن.

بەراوردی ئەم حاڵەتانە بکە: لەگەڵ حالّی باوەڕداران کەبەدرچوونیان لەم ژیانە ڕووەو خۆشی وشادی وژیانی ئاسودەیی دەبنەوە، وەبەدیداری خوای خۆیان شاد دەبنەوە. تەنانەت هەندێك لەپیاو چاکان لەکاتی سەرەمەرگیشدا دەڵێن:"ئای لەم شادی وخۆشی یە".

وەهەندێکی تر دەڵێن:"جا ئەگەر بەهەشتی یەکان لەم ژیانەدابن ئەوا خۆشی وشادی وا نمونەی نیە".

وەهەندێکی تر لەپیاوچاکان دەڵێن:"لەم دونیایەدا بەهەشتی خۆشی هەیە، جاهەرکەسێك نەی بینیبێت، لە قیامەتدا ناچێتە بەهەشتەوە.[1] "

جا هەرکەسێك بێ عەقڵی ونەفامی بگاتە ئەندازەیەك کە ژیان وبەختەوەری هەتاهەتایی لەدەست بدات بۆ چێژولەزەتێکی کاتی. ئای لەوکەسانەی کە خوای گەورە کڕیاری کاڵاکەی بێت بەرامبەر بە بەهەشتی بەرین، وەڕێکخەری ئەو کڕین وفرۆشتنەش پێغەمبەری نازداربێتﷺ. جاکەسێك بەم کڕین وفرۆشتنە ڕازی نەبێت و بەحەزوئارەزووەکانی بیفرۆشێت دوای لە دوارۆژدا گلەیی لەکێ دەکات.

هەروەکو شاعیر دەڵێت:

إذا كان هذا فعل عبيد بنفسه فمن ذا له من بعد ذلك يكرم؟

واتە: ئەمە کاری بەندەبێت بەدەرونی خۆی جا ئیتر کێ هەیە ڕێزی لێ بنێت؟

خوای گەورە دەفەرموێت: (وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ... الحج:١٨) واتە: ئەوەی خوای گەورە قەدرو ڕێزی بشکێنێت و ڕیسوای بکات ئەوا هیچ ڕێزلێنەرێکی نی یە، بەڕاستی خوای گەورە ئەوەی بیوێت ئەیکات.

٣٨- تاوان بینایی دڵ کوێر دەکات و ڕووناکی لەناو دەبات و بەربەست لەڕێگەی زانست وهیدایەت دروست دەکات:

(امام مالك) کاتێك ئەوهەموو زیرەکی وژیریەی لە "امام شافعي" بینی پێی ووت: من واهەست دەکەم کەخوای گەورە ڕووناکی یەکی باشی پێ بەخشیوی، ئاگاداربە بە تاریکی تاوان لەناوی نەبەیت.

[1] - بڕوانە خاڵی(٧٠) وەتەماشای (مدارج السالكين)ی نووسەر لەبەشی (منزلة الحياة الطيبة: ٤١٨/٢) وەکتێبی (السادة والأمان/ رضوان مع رضوان).

جا بە بەردەوامی ڕەشایی وتاریکی تاوان زیاد دەکات لە هێزی ئەو ڕووناکی یەی دڵ دەشارێتەوە، تا دواتر سیاپۆشی دەکات وەك شەوی تاریك.وەئەم تاریکی یە لەدڵەوە تەشەنە دەکات تا ڕوخسارو پەل وپۆکانیشی دەگرێتەوە. گەر بەم دیمەنە توشی مەرگ بێت ، ئەوا سەراپا گۆڕەکەشی سیاپۆش دەبێت. هەروەکو پێغەمبەرﷺ دەفەرموێت: (إن هذا القبور ممتلئة على أهلها ظلمة، وإن الله منورها بصلاتي عليهم) [1].

واتە: ئەم گۆڕانە سەراپا تاریکی سیاپۆشی کردوون بەوانەشی کەتێیدان و بەڵام خوای گەورە ڕوونی دەکاتەوە بە صلاوات دانی من لەسەریان.

وەلەڕۆژی حەشردا سەرجەم ڕوخساروکردەوەکانیان بڵندو بەرز دەبن کە هەموو کەسێك دەیانبینێت کە وەکو خەڵوز ڕەش داگیرساون ، ئەم حاڵەت ودیمەنە بەراورد ناکرێت بەهەموو خۆشی یەکانی دونیا.. ئای لەحاڵەتی ئەوکەسانە پەنادەگرم بەخودا.

٣٩- تاوان دەرونی مرۆڤ بچوك وڕیسوا دەکات:

دەرونی مرۆڤ ڕێز لێنراوە لەلایەن خوای باڵادەستەوە ، بەڵام تاوانکاری ئەو دەرونە دەتەپێنێت و بچوك وڕیسوای دەکات و وەبێ ڕێزی دەکات ولەئاستی کەم دەکاتەوە. بەڵام بەخوداپەرستی وملکەچی بیرازێنێتەوە ئاوەدان وشکۆمەندتر دەبێت. هەروەکو خوای گەورە دەفەرمێت: (قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا... الشمس:٩-١٠) واتە: ئەو کەسە سەرفرازە کەدەرونی پاك وپوخت کردوە بەملکەچی وخواپەرستی * وەئەو کەسە نائومێدە کە دەرونی خۆی ناپوخت کردو ئاڵودەی تاوان وخراپەی کرد.

---

[1] - ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(مسلم: ٢٩/٧- نووی)گێراویەتیەوە لە ئەسلدا لە(بخاری: ٤٥٨، ١٣٣٧)دا هاتووە.

وه وشـەی (دَسَّـــاهَا) لــە بنەڕەتــدا لــە (تدسـیه) ەوه هــاتووه واتــە (تەپانـدن) یـاخود شـاردنەوه. وەكـو دەفـەرموێت: (أَمْ يَدُسُّـهُ فِـي التُّـرَابِ.. النحل:٥٩) واته: لەخۆڵدا ونی كردوون.

واتــە یــاخی وتاوانكــار دەرونــی خــۆی لەتاوانــدا وونــە كــردوەو ڕێـزی لەدەسـت داوەو شـكۆمەندی شـكاوه، وەلـەلای خـواو خـەڵكی بـێ ڕێـزو ڕیسـوا بـووه. خواپەرسـتی وملكەچـی بـوون بـۆ خـودا دەرونـی ڕێـزدارو شـكۆمەند و ئاسـت بـەرز دەكـات، كەئەمانـەش دەرئـەنجامی خـۆ بەكـەم زانیـی وملكەچـی بوونە بەرامبەر بەخودای گەورە.

٤٠- تــــاوان وتــاوانكــــار... بەهەمیشــــەیی دیلــــی شــــەیتان وبەنــــدی حەزوئارەزووەكانێتی:

كەسـی تاوانكـار هەمیشـە دیـل وكـۆت وبەنـدەی دڕنـدەترین دوژمنـە كەشـەیتان ودەرونـێتی. كـەدژوارترین جـۆری بەنـدە ، بەنـدەی شـەیتانە. وەدژوارتـرین كـۆت، كـۆتی ئارەزووەكانـە. جـا ئەوكەسـە چـۆن دەتوانێـت ڕووەو خوای گەورە هەنگاو بنێت كەدڵ ودەرونی بەند كراوه.

نمونـەی دڵ وەكـو باڵندەیـەك وایـە كەهەرچـەندەبەرز بێتـەوه بـەرووەقوڵای ئاسمـان بفڕێـت، ئـەوا ئەونـدە زیـاتر دوور دەكەوێتـەوه لەتەڵـەو ڕاوچـییان. وەبەپێچـەوانەوه، هەرچـەندە نـزم بێتـەوه ڕووەو مەترسـی دەبێتـەوه. وەلـە فەرمودەیەكـدا هـاتووه كـە پێغەمبـەرﷺ دەفـەرمێت: (الشـیطان ذئـب الانسان)[1] واته: شەیتان بۆ مرۆڤ وەك گورگ وایه.

هـەروەها مـەڕی دوور لەشـوان وپـەرژین زیـاتر توشـی مەترسـی گـورگ دەبێتـەوه. بەهـەمان شـێوەش كـە مـرۆڤ لـەخودا دووربێـت توشـی داوی شـەیتان دەبێتـەوه، وەهۆكـاری پاراسـتنی بـریتی یـە لەخواپەرسـتی

---

[1] – ئـەم فەرموودەیـە (ضـعیف الاسـناد)ە، (امـام احمـد: ٥/٢٢٣، ٢٤٣)بـە سـەنەدێكی لاوازەوه گێڕاویتیەوه.

وپارێزگاری کردن. هەروەها گورگی درندە زیاتر فورسەت لەمەڕی دوور لە پەرژین ودوور لەشوان دەبات ، چونکەنێچیرێکی ئاسانە.

پوختەی باسەکە: پوختەی باسەکە ئەوەیە کەهەرچەندە بەندە دوور بێت لەخوای گەورە، زیاتر دوچاری مەترسی بەلا دەبێتەوە. وەدووریش جۆری زۆرە ، هەیانە کاریگەری ومەترسی زۆرترە. بێ ئاگایی مرۆڤ دووردەخاتەوە لەخوای گەورە، بەلام تاوانکاری ویاخی بوون دژوارترە لەوی تر. هەروەها دووری (بیدعە) زۆر مەزنتر وسامناکترە لەهەردووکیان. وەدووری دووڕوی وهاوبەشی پەیداکردن لەهەرهەموویان مەترسیدارترو سامناکترە.

٤١ - تاوان مایەی لەدەست دانی ڕێزوپلەوپایەیە لە لای خوا و خەڵك:

مرۆڤ ڕێزلێنراوە لەلایەن خوای گەورەوە. گەربێت و بتوانێت پارێزگاری بکات لەو ڕێزە وەك مرۆڤێك. وەلەنێو مرۆڤەکاندا ڕێزدارترینیان لای خوای گەورە ئەو کەسەیە کەلە خواترسەو گوێڕایەڵی بەرنامەکەیەتی، وەکەسی یاخی بوو تاوانکار ئەو ڕێزو بایەخە لەدەست دەدات و وەسەرئەنجام لەپێش چاوی خەڵکی دەکەوێت و نرخ وشکۆمەندی دەدۆڕێنێت.، چونکە هەموو مرۆڤێك ڕق وقینی لەتاوان وتاوانکاری یە، هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ بەزاندنی سنووری خودا وخەڵکی. هەربۆیە لەپێش هەردووکیان دەکەوێت وژیانی پڕدەبێت لەناڕەحەتی دەرونی وهیوابڕاوی وسەرگەردانی کەخۆی لەخۆیدا ئازارو سزاکەیە. جا ژیانی بەم چەشنە بە بەراورد لەگەڵ چێژی تاوانکاریدا چ ماناو واتایەکی هەیە... بەلام ئارەزوو سەرخۆشی کردوون وعەقڵی لەدەست داون.

وەلە مەزنترین نیعمەتەکانی خوای گەورە بەسەر بەندەکانی یەوەبریتی یە لەوەی کە خوای گەورە ناو وپلەو بایەخی ئەو خواناسانە بەرز ڕادەگرێت هەروەکو پێغەمبەران کەچۆن شکۆمەندی کردوون تا قیامەت

ناو وبایەخ وڕێزی پاراستوون ،کەدەفەرموێت: (وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ أُوْلِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ * إِنَّا أَخْلَصْنَاهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ... ص:٤٥-٤٦) واتە:یادی بەندە بەڕێزەکانمان بکەرەوە لە ابراهیم واسحاق یەعقوب کە هەموویان دەستێکی بالآیان هەبوو لە گەیاندنی ئاینی خوداو چاکە خوازی ، هەروەها بەرچاوڕوونیان هەبوو لە هەموو ڕوویەکەوە ، وەئێمە کردمان بەبەندەیەکی تایبەتی خۆمان بە هۆی سیفەتی دونیا نەویستی کە ئەویش یادەوەری ڕۆژی قیامەتە.

مەبەست لێرەدا بەرزڕاگرتن وشکۆمەندی ناوڕوداوەکانەکەلەم دونیایەدا باس دەکرێت.وەئەمە ئەو زمانی ڕاستگۆیەیە کە پێغەمبەر ابراهیم (س.خ) وەك نزایەك داوای کرد لەخوای گەورە: (وَاجْعَل لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ... الشعراء: ٨٤) واتە: پەروەردگارم با یادی خێرم لەسەر زاری بەندەکانی داهاتوو هەبێت.

هەربۆیە خوای گەورەش دەفەرموێت: (وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا... مريم:٥٠) واتە: ئێمە لەڕەحم وبەخشندەیی خۆشمان هەموویانمان بەهرەمەند کردو ئێمە زمانی خەڵکی دیندارمان هێناوەتە گۆ کەهەتا هەتایە باسی ئەوانە بە چاکی وبڵندی بکەن.

هەروەها سەبارەت بەپێغەمبەر محمدﷺ دەفەرمێت: (وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ.. الشرح:٤) واتە: ئێمە ناو وناوبانگی تۆمان بەرزو بڵند ڕاگرتووە.

جا شوێن کەوتوانی پێغەمبەریش بەئەندازەی ملکەچیان بۆ خودا بەشیان لەو بەرزی وبڵندیە بەردەکەوێت، وەیاخی بووانیش بێ بەش دەبن لەو شکۆمەندیە.

٤٢- تاوانکار بێ بەش دەبێت لە ناوو سیفەتە جوانەکان:

کەسی تاوانکار بێ بەش دەبێت لە ناوە جوانەکانی بڕواداران کە وەکو ڕیز لێنانێك خۆی پێ بڕازێنێتەوە، وەکو ناوەکانی (باوەڕدار، خواناس ،

چاکەخوازی ، چاکەکار ، گوێڕایەڵ ، خواپەرست ، ژیر...هتد) . وەلەبری ئەمانە ناوە ناشیرین وقێزەونەکانی بەسەردا دەبڕێت وەك: (تاوانکار، یاخی بوو ، سەرپێچی کار ، تێکدەر ، پیس ، چڵکن ، داوێن پیس ، دز ، جەردە ، درۆزن ، دووڕوو ، بێ وەفا ، بێ متمانە ، ستەمکار...هتد.) ئەمانە ناوی فاسقەکانە: (بِئْسَ الاِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ.. الحجرات:١١) واتە: ئای کەچەند ناشرین وناشایستەیە ناو وناتۆرەی خراپ لەدوای موسڵمان بوون.

ئەم ناوو سیفاتانەی کەدەبێتە مایەی ڕەنجاندنی خوای گەورە و شادبوون بەدۆزەخ ولەکەدارکردرنی کەسایەتی. جائەو کەسانەتی تاوانکارن شایستەی ئەم ناوانەن.

گەر نا ئەوا شایستەی ئەو ناوە جوان وپیرۆزانە دەبوون کەمایەی ڕەزامەندی خواوەند وشادبوونە بە بەهشت وبەرز ڕاگرتنی کەسایەتیانە. بەلاّم هیچ ڕێگری وبەربەستێك نیە لە بەخشینی خودا. وەهیچ بەخشینێك نی یە کە خودا ڕێگری کرد، وەهەرکەسێك خودا ڕیسواوسوکایەتی پێ بکات، کێ هەیە ڕێزی پێ بدات. وەخوای گەورە چی بوێت ئەنجامی دەدات. وەك دەفەرموێت: (وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاء... الحج:١٨) .

٤٣- تاوان کاریگەری لە سەر ڕادەی پڕوپوختی وکەم کردنی ژیری هەیە :

هیچ کاتێك نابینی دووکەسی ژیروعاقڵ و هۆشمەند هەبن یەکێکیان خواپەرست وئەویتریان یاخی بوبێت ، چونکە کەسی هۆشمەندو ژیر هەمیشە خواناس وبیرتیژو وریاو دانا هەمیشە کەسانی خواناسن. هەربۆیە دەبینین قورئانی پیرۆز وتووێژ ئاراستەی مرۆڤە ژیروهۆشیارو هۆشمەندەکان دەکات، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: (وَاتَّقُونِ يَا أُوْلِي الأَلْبَابِ... البقرة:١٩٧) واتە: ئەی خاوەن ژیروبیرو هۆشیارەکان پارێزگاری وتەقوای من بکەن.

هەروەها دەفەرموێت: (فَاتَّقُواْ اللّـهَ يَـا أُوْلِـي الأَلْبَـابِ لَعَلَّكُـمْ تُفْلِحُـونَ... المائـدة:١٠٠) واتـە: ئـەی هۆشمەنـدان لـەخوا بترسـن وپارێزگـاربن بـۆ ئـەوەی سەرفرازو سەرکەوتووبن.

هەروەها دەفـەرموێت: (وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُـواْ الأَلْبَـابِ... البقـرة:٢٦٩) واتـە: بەڕاسـتی تـەنها خـاوەن ژیـرو بـیرو هۆشمەنـدەکان پەنـدو ئامۆژگـاری وەردەگرن لەڕاستی شتەکان دەگەن.

وەچەندەها ئایەتی تری هاوشێوەی ئەمانە.

کـەی ئەوکەسـە ژیـرو هۆشـیارە کـە تاوانکـاری دەکـات بەرامبـەر بـە پەروەردگارەکـەی ولێـی یـاخی دەبێـت. لەکاتێکـدا لـەماڵ ومـوڵکی تەواودایـە ، وەلەنازونیعمـەتی ئـەو دەخـوات ودەخواتـەوە، لـەپێش چـاوی ئـەو نـاڕەوایی ئـەنجام دەدات، وەخـۆی لـەڕەحم ومیهرەبـانی خـودا بـێ بـەش دەکـات، وەبەهەشـتی بـەرین لـەخۆی حـەرام دەکـات ، وەدیـداری خـوای مـەزن لـەخۆی قەدەغـەدەکات. ئـەبێ ئـەو کەسـە چـی عاقڵێـك بێـت کـەبۆ چـێژی چـەند سـاتێکی کـەم بەختـەوەری هەمیشـەیی وڕەزامەنـدی خـودای لەدەسـت دەدات. خـۆی لـەڕیزی پیاوچـاکان وخواناسـان وەدەردێنێـت. وەخـۆی توشـی خەشـم قینـی خـوای گـەورە دەکـات[1]. جـامرۆڤی لـەم چەشـنە لـە کەسـانی شێت ئاست نزمترن.

بەڵام کاریگـەری تـاوان لەسـەر کـەم کردنـی ڕادەی ژیـری: بەڕاسـتی ئـەم حاڵەتـە جێـی سەرسـوڕمانە، ئەگـەر مرۆڤ هۆشـیار بێتـەوە لـە خـەوی غەفڵـەت بەئاگابێتـەوە ئـەو سـاتە بـۆی ڕوون دەبێتـەوە کـە خـۆش گـوزەرانی وبەختـەوەری هەمیشـەیی وچـێژولەزەت لـە ڕەزامەنـدی خـوای گـەورە

---

[1] – هەروەکو شاعـــیر دەڵێت:
ئەی نفس بۆ هەوەس ملم مەشکێنە
ڕێی ڕاستی ژینم لێ مەشێوێنـــە
بۆ خۆشی تەنها چەند ساتێکی کەم
خالقی کەونم لێ مەرەنجێنـــە "وەرگێر"

وپاداشــتەکەیدایە. وەمەینــەتی وئــازارو تیاچــوون لــەیاخی بــوون وسەرکەشــی دایە، چونکە مرۆڤی باوەڕدار سەرفرازی هەردوو دونیایە.

هــەروەکو بــێ بــاوەڕان لەخۆشــی یــەکانی ئــەم دونیــا بەشــدارەو لــە نیعمــەت وبەخششــەکانی خــودای گــەورە بــێ بــەش نــی یــە، حــاڵی وەك هــەموو مرۆڤێکــی ئاســاییە، چ باوەڕداربێــت یــان بــێ بــاوەڕ. وەهــەروەها ســەرەڕای ئەمانــەش چــاوەڕوانی خــەڵات وپاداشــت و نیعمــەتی بەهەشــتی بەرینــە لــە قیامەتــدا کــە بــێ بــاوەڕان لێــی بــێ بەشــن.هــەروەکو خــوای گــەورە دەفــەرموێت: (إِن تَكُونُــواْ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَــأْلَمُونَ كَمَــا تَــأْلَمونَ وَتَرْجُــونَ مِــنَ اللّــهِ مَــا لاَ يَرْجُــونَ.... النســـــاء:١٠٤) واتــە: ئەگــەر ئێــوە هەســت بەئازارومانــدووکردن بکــەن برینــداری بکــەن، ئــەوا بــێ بــاوەڕانیش توشــی هــەمان حاڵــەت دەبــن. بــەڵام ئێــوە بەتــەمای بەهەشــت وپاداشــتن لەلایــەن خــوای گــەورەوە، بــەڵام ئــەوان ئەو ئومێدەیان نی یە.

پــەنا بــەخودا لــەو بــێ عــەقڵ ونەفامانــەی کــە دونیــا بەقیامــەت دەگۆڕنــەوە، وەهاوڕێیــــەتی پێغەمبــــەراو پیاوچــــاکان وشــــەهیدەکان دەگۆڕنــــەوە بــــە خوانەناسان وتاوانکارو نەفرەت لێ کراوەکان.

٤٤- تاوان دەبێتە مایەی دابڕانی بەندە لەخودای خۆی:

تاوان بەندە دادەبڕێت لەخودای گەورە. واتە هەرکاتێك خوای گەورە دەستی میهرەبانی لەبەندەکەی بەردا ئەوا هۆکارەکانی چاکە خوازی لەدەست دەدات و توشی هۆکارەکانی خراپەکاری دەبێت. جا چی چاوەڕوان دەکرێت لە ژیانی کەسێك کەهۆکا رەکانی چاکەوباشەی لێ دابڕابێت وپەیوەندی لەگەڵ خوای بالأدەستدا بچڕانبێت. وەلە بازنەی سۆزو میهرەبانی وچاودێری خوای گەورەدا ترازابێت و لەبازنەی شەیتان وخراپەکاراندا گیرسابێتەوە.

وەهەندێك لە سەلەف دەڵێن: مرۆڤەکان لە نێوان خوای گەورە وشەیتانی نەفرەتیدان. جائەگەر لەخودای گەورە دابڕاو پشتی تێ کرد ،ئەوا شەیتان باوەشی بۆ دەگرێتەوە. وەئەگەر لەخوای گەورە دانەبڕاو یاخی نەبوو، ئەوا شەیتان پێی ناوێرێت.

وەخوای گەورە دەفەرموێت: (وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا... الكهف: ٥٠) واتە: ئێمە کاتێك بەفریشتەکانمان ووت: سوژدەبەرن بۆ ئادەم هەرهەموویان سوژدەیان برد، جگە لە "ابلیس" کەلە دەستەی پەری یەکان بوو بەهۆی ئەوەوە لەفەرمانی پەروەردگاری یاخی بوو. ئایا ڕەوایە کەئەو ونەوەکەی بکەنە پاڵپشت ویارویاوەری خۆتان لەجیاتی من، لەکاتێکدا ئەوا دوژمنی هەمیشەیی ئێوەن. ئای کە چی سەرلێشێوان وئەنجام خراپێکە بۆ ستەمکاران کەلە جیاتی خودا گوێڕایەڵی دوژمنێکی وەك شەیتان بکەن.

خوای گەورە بەزمانی حاڵ پێتان دەڵێت: ئێمە ڕێزی تایبەتیمان لەباوکتان گرتووەو پلەوپایەیمان بەرز ڕاگرتووە ولەکەسانی تر جیامان کردووەتەوە، وەفەرمانمان بە فریشتەکان کردووە سوژدەی ڕێزی بۆ بەرن ، وەهەرهەموویان گوێڕایەڵ بوونە تەنها دوژمنەکەی من وئەو نەبێت،

کەلـەفرمان وبڕیـاری مـن یـاخی بـوون. جـا پـاش ئـەم ڕووداوەو دژایـەتی یـە چـۆن ئێـوە ڕێ بـەخۆتان دەدەن گوێڕایـەڵی بکـەن وسەرپێچـی پەروەردگارەکەتان بکەن لەکاتێکدا ئەو دوژمنی من وئێوەشە؟

وە ئێـوە پشـتیوانی دەکـەن لەکاتێکـدا مـن فـەرمانم پـێ کـردوون کەسەرپێچـی بکـەن. جاهـەر کەسێك پشـتیوانی لـەدوژمنی خـودا بکـات ، ئـەوا ئـەو ودوژمنەکـە لـەلای خـودا وەکـو یـەکن. جاگوێڕایـەڵی خـودا بـەبێ سەرپێچـی دوژمنەکـەی نایەتـە دی، چـونکە گوێڕایـەڵی کردنـی خـودا و پشـتیوانی کردنـی دوژمنەکـەی لەیـەك کاتـدا دووشـتی مەحاڵـە ئەمەلەلایـەك، وەلەلایـەکی تـرەوە ئەمـە زۆر دژوارومەحاڵـە، کـە دوژمەنەکـە لەیـەك کاتـدا دوژمنی مرۆڤ وخوداش بێت.

دوژمنایـەتی تـۆو ئـەو لـەنێوان شـەیتان ونـەوەکانی ئادەمـدا هەیـە کـە زۆر قـوڵ وگـەورە تـرە لـە دوژمنایـەتی نێـوان گـورگ ومـەڕ. ئـەوەتا خـوای گـەورە دەفـەرموێت و ئاگادارمـان دەکاتەوەکـە دوژمنـی سەرسـەختی ئێوەیـە: (وَهُـمْ لَكُـمْ عَـدُوٌّ... الكهـف:٥٠) وەئامـاژە بـە درنـدەیی وناپەسـەنی ئـەو دوژمنـە دەکـات کەدەفـەرمێت: (فَفَسَـقَ عَـنْ أَمْـرِ رَبِّـهِ... الكهـف:٥٠) جاهۆکـاری سەرپێچـی شـەیتان بـۆ خـوای گـەورە بـریتی بـوو لـە هاتنـە بـوونی مرۆڤـەوە. شـەیتان لەیـەك کاتـدا دوژمنـی سەرسـەختی مرۆڤـەو یـاخی بـووی خوداشـە. کـە پێویسـتە نـەوەکانی ئـادەم دژایـەتی کردنـی شـەیتان بـەکاری هەنوکـەیی ژیانیان دابنێن. جا ئیتر ئەم گوێڕایەڵی وملکەچی یە لەپای چی؟

هـەروەکو بڵێیـت لەمیانـەی ئـەم ووتەیـەدا خـوای گـەورە نەرمـە گلەییـەك ئاراسـتەی مـرۆڤ دەکـات، کـەهۆکاری بنـەڕەتی دژایـەتی کردنـی شـەیتان بـۆ مـن ڕێزنـەگرتن بـوو لـەباوکتان، کەچـی ئێـوەش سـەرەڕای ئەمـەش پـەیمانی گوێڕایەڵی ئەدەنێ وملکەچی دەکەن وئاشتەوایی لەگەڵ دەبەستن؟

٤٥- تاوان بەرەکەتی دین ودونیا لەدەست دەدات:

هەربۆیە دەبینین پیت وبەرەکەت لەدین ودونیا وتەمەنی یاخی بواندا نی یە ، بگرە تاوانکاریەکانیان نەمانی پیت وبەرەکەتی سەرزەویشە. خوای گەورە دەفەرموێت: (وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُواْ وَاتَّقَواْ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ... أعراف:٩٦) واتە:خۆئەگەر خەڵکی شارەکان بەڕاستی باوەڕیان بهێنایەو خۆیان بپاراستایە ، ئەوا بێ گومان ئێمە دەرگای فەڕوبەرەکەتی ئاسمان وزەویمان لەسەر دەکردنەوە.

هەروەها دەفەرموێت: (وَأَن لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُم مَّاء غَدَقًا * لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ... الجن:١٦-١٧) واتە: جائەگەر خەڵکی ڕێگەی خواناسیان بگرتایەتەبەر ئێمە بارانی پڕبەرەکەتمان بەسەردا دەباراند تا تاقیان بکەینەوە ، وەمرۆڤ بەهۆی تاوانەوە لەڕزق بێ بەش دەبێت.

وەپێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (ان روح القدس نفث في روعي أنه لن تموت نفس حتى تستكمل رزقها فاتقوا الله وأجملوا في الطلب، فإنه لاينال ما عندالله بطاعته، وان الله جعل الروح والفرح في الرضى واليقين. وجعل الهم والحزن في الشك والسخط.) [1] واتە: گیانی پیرۆز"واتە جبریل" خزاندیە"چرپاندیە"دڵمەوە کە هیچ کەسێك نامرێت هەتا هەرچی رزق هەیە تەواوی نەکات. جاخۆتان بپارێزن ولەخودا بەجوانی بپاڕێنەوەونزابکەن ، چونکە بەملکەچی خواپەرستی نەبێت بەمرازو ئومێدتان ناگەن لەلای خوای گەورە. جا خوای گەورە ئاسایش وخۆشی وشادی لە ڕەزامەندی ودڵنیایدا کۆکردۆتەوە، وەناخۆشی وخەمناکی لە گومان وتوڕەیدا کۆکردۆتەوە.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(ابن ماجه: ٢١٤٤)گێڕاویەتیەوە لە فەرموودەی جابرﷺوە(ابو نعيم)لە (الحليه: ٢٧/١٠)لە فەرموودەی (ابی امامه) لە (البانی) لە (صحيح الجامع) هێناویەتی دەڵێت "صحيحه".

وەپێشتر ئەم (أثر) ەمان باس کرد لەکتێبی "الزهد" دا کە (امام احمد) دەگێڕێتەوە: (خوای گەورە دەفەرمێت کەمن ڕەزامەندیم نواند ئەوا بەرەکەت داری ئەکەم، وەسنووری بەرەکەتی من کۆتایی نایەت. وەئەگەر توڕەبووم ئەوا نەفرەت دەکەم، وەنەفرەتم بەحەوت نەوەو وەچەدا دەچێتە خوارەوە).

جا فراوانی ڕزق بەزۆری کارکردن نی یە، هەروەها تەمەن درێژی بەزۆری مانگ وساڵ نی یە، بەڵکو لەبەرەکەتەکەی دایە.

پێشتر ئەوەمکان ڕوون کردەوە کە ئەو ماوەیەی لەتەمەنی مرۆڤ کەبە ژیان دەژمێردرێت کەبە دڵ وگیان ودەرون ملکەچی وپەیوەستی و خواپەرستی تێدا بکات بۆ خوای گەورە و ئارامی وهێمنی ودڵنیایی بەدەست بهێنێت بەیادوزیکری خوای گەورە. جاجگە لەم ساتانە ئەوانی تر بەژیان ناژمێردرێت کە مرۆڤ تێیدا یاخی وسەرگەردان و سەرکەشە لەخوای گەورە دوورە لە دەرەون وبیروهۆشی دەژێت ، بەڵکو ژیانی لەژیانی ئاژەڵ کەم بایەخترە، چونکە هیچ کەسێك ژیانێك نی یە بتوانێت قەرەبووی ئەو ساتانە بکاتەوە کەلە دەستی چووە. جائەگەر میهرەبانی وسۆزو بەخشندەیی خودا لەدەست بدات کێ هەیە جێگەو قەرەبووی بکاتەوە. کێ هەیە وەك خوای میهرەبان هەمیشە زیندوو وبالأدەست بێت، تابتوانێت قەرەبووی بکاتەوە.. جاکەسێ تەنها گەردیلەیەکی بەدەست نەبێت بەچی قەرەبووی دەکاتەوە؟..

شەیتان نەفرەت لێ کراوە

یاخی بوون سەرپێچی کردنی خودا مایەی نەمانی بەرەکەتە، چونکە شەیتان نەفرەتی یە وەمایەی نەمانی بەرەکەت، وەپاڵپشتی یاخی بووان و دۆستی سەرپێچی کەران وتاوانکارانە، جا هەرکەسێك پەیوەندی بەشەیتانەوەهەبێت، مایەی نەمانی بەرەکەت. هەر بۆیە پێویست کراوە

لەشەرعی خودا کەناوی پیرۆزی خودا بهێنرێت وەك دەست پێکی هەموو کارێك، لەخواردن وخواردنەوەو بەرگ پۆشین وسواربوون وهەستان ورۆیشتن وتەنانەت چوونە لای هاوسەریش، چونکە ناوی خودا مایەی بەرەکەتە ، وەهەر بەناوهێنانی شەیتانی نەفرەت دووردەکەوێتەوەو بەرەکەت دار بێت.

وەهەر شتێك بۆ خودا نەبێت بەرەکەت دار نی یە ، چونکە خودا خۆی سەرچاوەی بەرەکەتە، جا هەرشتێك پەیوەست بێت بەخوداوە بەرەکەت دارە. ووتەی بەرەکەتدارە ، پێغەمبەری، بەندە خواناسەکانی، مالّی پیرۆزی... هەرهەموویان پیرۆز وبەرەکەتدارن. جا هەر شتێك وکەسێك وکردارێك بۆ خودا نەبێت بێ بەرەکەتە، وەبەرەکەتداری وپیرۆزی شتەکان بەندە بەرادەی نزیکیان لەخوای گەورەوە.

نەفرەت دژی بەرەکەتە: هەر زەوی وکەس وکاروئاکارێك خودای گەورە نەفرەتی لێ بکات ئەوە پیرۆزی بەرەکەتداری لەدەست دەدات. وەخوای گەورە نەفرەتی لەئیبلیس کردووە. وەهەر شتێکیش لەلایەن ئەوەوەبێت نەفرەت دارە بەپێی دوورونزیکی لەئیبلیسەوە.

جا لێرەوەیە کاریگەری تاوانکاری وسەرپێچی لەنەهێشتنی بەرەکەت لەرۆزی وتەمەن وزانست وکاردا. جا هەرکات وکارو سامان وزانستێك سەرپێچی خودای تێدا کرابێت ئەوا لەسەر خاوەنەکەی دەکەوێت بەتەمەن ناژمێررێت تەنها ئەوساتە نەبێت کەئەو شتانەی سەروەی لە پێناو ملکەچی وخواپەرستیدا بەسەر بردبێت وبەکاری هێنابێت.

جا کەسی واهەیە سەد سالّ لەم دونیایەدا ژیابێت ،بەلاّم تەمەنی ڕاستی خۆی لە دە سالّێك تێپەڕنەکات. وەهەیە خاوەنی سەروەت وسامانێکی ئێجگار زۆرە بەلاٍم سامانی ڕاستەقینەی لەچەند دینارێك تێ پەڕناکات کەلە پێناو ڕەزامەندی خودا بەکاری بردبێت. هەروەها بۆ زانست وکەسایەتی و...هتد.

وەلە (ترمذي) دا هاتووە لەفەرمودەی پێغەمبەر کە دەفەرمێت: **(الدنيا ملعونة ملعون ما فيها إلا ذكر الله عزوجل وما ولاه وعالم او متعلم)**[1] واتە: دونیا ئەوەی تێیدایە نەفرەت لێ کراوە ، تەنها یادی خواو خواپەرستی وزانا وزانست خواز نەبێت.

هەروەها لە (أثر) دا هاتووە کە: **(الدنيا ملعونة ملعون ما فيها إلا ما كان لله.)**[2] واتە: دونیاو ئەوەی تێیدایە نەفرەت لێکراوە ، تەنها ئەوە نەبێت کەبۆ خودایە. کە تەنها لەمەیاندا بەرەکەت هەیە ، پشتیوانی تەنها بۆ خودایە.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (حسن)ە،(ترمذي. ٢٣٢٢) وە (ابن ماجە: ٤١١٢)گێڕاویانەتەوە وەبەلای "ترمذي"یەوە "حسن"ە.

[2] – ئەم فەرموودەیە (ضعيف الاسناد)ە، (ابو نعيم) لە(الحلية: ١٥٧/٣، ٩٠/٧)وە (ابن الجوزی) لە(العلل المتناهلية: :٣١٢/٢) وە(الهيثمي) لە (المجمع: ٢٢٢/١٠) گێڕاویانەتەوە لە فەرموودەی (ابي درداء)وەدایانەتە پاڵ (طبراني)لە (الكبير) وە ووتویەتی جگەلە (خداش بن مهاجر) هەموو کەسەکانی تر جێگەی متمانەن.

٤٦- تاوان مایەی سوکی ونزمی وڕیسواییە :

خـــوای گـــەورە دوو جـــۆر خـــەڵکی بـــەدیهێناوە کەئـــەوانیش: بڵنـــدو شـــکۆمەندەکان، وەســـوك ونـــزم وڕیـــسواکان. وەشـــکۆمەندەکانی لەپلـــەی بـــەرزو بلـنـد دا جێگرکـردووە، وەبـەڕێزو بایەخـدارترین جـۆری بەنـدەکانێتی و ســـەربەرزی دونیـــاو قیامـــەتیان دەکـــات. وەهـــەروەها (أســـفل الـــسافلین) جێگـەی ڕیسواکانە، وەسـەر شـۆڕی کـەم بایـەخی وبـێ ڕێـزی سـوکی دونیـاو قیامەتیان دەکات.

هـەروەکو لـە (مـسند) ی "امـام احمـد"دا هـاتووە لـە فـەرموودەی (عبـدالله بـــن عمـــر) کـــە پێغەمبـــەرﷺ فەرموویـــەتی: (بعثـــت بالـــسیف بـــین یـــدي الساعة،وجعـل رزقـي ظـل رمحـي ، وجعـل الـذي والصغار علـی مـن خـالف أمـري.) [1] واتـە: بەشمـشێرەوە ڕەوانـە کـراوم، بەهاتینیـشم قیامـەت نزیـك دەبێتـــەوە، وەڕۆزی مـــن لـــەژێر ســـایەی ڕمەکەمدایـــە، وەڕیـــسوایی و کـــەم ئاستی لەسەر پێچی کردنم دایە.

جـا هـەرکاتێك مـرۆڤ سەرپێـچی یـەك بکـات لەپلەوپایـەی دادەبەزێتـە خـوارەوە وەبـەردەوام لەگـەڵ سەرپێـچی کردنـدا پلەبەپلـە دادەبـەزێت تـا دەگاتـە نـزمترین ئاسـت. وەبەپێـچەوانەوە لەگـەڵ هـەر چـاکەیەك پلەیـەك بەرزوبڵنـد دەبێـت تادەگاتـە بـەرزترین ئاسـت. مرۆڤـی واهەیـە لـەڕۆژانی ژیانیـدا توشـی بەرزبوونـەوەو نـزم بوونـەوە دەبێـت ، بـەڵام دواتـر لەچـی ئاسـتێکدا خـۆی بینیـوە ، ئـەوا لەوانـە دەژمێردرێـت. وەناکرێـت ئەگـەر کەسێك سـەد پلـە سـەرکەوت ،بـەڵام پلەیـەك دابـەزی ئـیتر لەئاسـت نزمـەکان دەژمێردرێت. وەهەروەها بەپێچەوانەوە.

---

[1] – ئـەم فەرموودەیـە (صـحیح)ە،(امـام ابـن رجـب الحنبلـی) لـە(الحکـم جـدیرة بالاذاعـة)دا هێناویەتی وە(البانی)دەڵێت"صحیح"ە، دەیداتە پاڵ (احمد) و(ابن عساکر)و (طبراني).

هەندێك تاوان مرۆڤ توشی دابەزینی سامناك دەكات

هەندێك جار مرۆڤ تاوانێكی ناڕەوا دەكات بەشێوەیەكی زۆر سامناكانە دادەبەزێت ونزم دەبێتەوە بۆ ئاستە زۆر نزمەكان كە دووری نێوانیان وەكو دووری نێوان ڕۆژهەلاٍت وڕۆژئاوابێت وەهەرچەندە هەوڵ بدات بەئاسانی سەرنەكەوێتەوە.

هەروەكو لە"صحیح"دا هاتووە كە پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (ان عبد ليتكلم بالكلمة الواحدة لايلقى لها بالاً يهوى بها في النار أبعد مما بين المشرق المغرب)[1]. واتە: جاری وامەیە بەندەكان"مرۆڤ" تەنها ووشەیەك ئەدركێنێ وهیچ باكی نی یە، كەچی نازانێت ئەو ووشەیە بەناخی دۆزەخدا دەیباتە خوارەوە زیاتر لەدووری نێوان ڕۆژهەلاٌت وڕۆژئاوا.

بە چ بەرزبوونەوەیەك دەگاتەوە ئاستی جارانی؟!

دەرون بەرزی ونزمی هەیە

دابەزین كارێكی سروشتی یە بۆ ژیانی مرۆڤ، وە دابەزینیش جۆری زۆرە. جاری وامەیەمرۆڤ تووشی دابەزین دەبێت بەهۆی بێ ئاگاییەوە ، جاهەركاتێك بەئاگاهاتەوە دەگەڕێتەوە ئاستی جارانی خۆی یان زیاتر. وەهەیە بەهۆی كارێكی موباحەوە دادەبەزێت، جاهەركاتێ گەڕایەوە سەر ملكەچی پێشووی ئەوا دەگاتە ئاستی پێشووی خۆی یان زیاتر ،یان كەمتر. وەهەر بەهۆی سەرپێچی یەوە توشی دابەزین دەبێت. جا جۆرە سەرپێچی یەكە گەورە یان بچوك بێت ،لەم كاتەدا بۆ گەڕانەوەو بەرزبوونەوەی پێویستی بەتەوبەیەكی نەصوح هەیە.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٦٤٧٧) وە(مسلم: ١٠٩/١٨– نووی)گێڕاویانەتەوە.

ئایا تەوبەکار دەگەڕێتەوە ئاستی پێشووی خۆی

لەم بابەتەدا خەڵکی ناکۆکن وچەند ڕاوبۆچونێکیان هەیە کەئایا تەوبەکار دەگەڕێتەوە بۆ ئاستی پێشووی بەوەی کە تەوبەکردن تاوانەکەی دەسڕێتەوەو سزاکەشی لەناو دەبات. هەروەکو بڵێی ئەم کارە لەبنەڕەتدا ڕووی نەدابێت، بەلاّم ناگاتە بەپلەی جارانی خۆی.

هەندێك لەزانایان دەڵێن: بێ گومان ناگەڕێنەوە ئاستی پێشووتری ، چونکە ئەوساتانەی لەدەست چووە کەتوشی سەرپێچی بووە. نمونەی وەك بازرگانێك وایە کەهەرچەندە ڕۆژانە قازانج بكات وبیخاتەوە گڕ ، کەزیاتر پارەوقازانج بەدەست دەهێنێت. جائەوکەسە قازانجی ئەوڕۆژانەی لەدەست داوە کەبەسەرپێچی کردووە ،نێوان ئەم دووقازانجە ماوەیەکی زۆرە.

وەهەندێکی تر دەڵێن: نمونەی ئەم حاڵەتە وەك دووکەس وایە لەپەیژەیەکی ناکۆتا سەردەکەون پێکەوە، لەپڕدا یەکێکیان پلەیەك دێتە خوارەوە ،پاشان دەستی کردەوە بەسەرکەوتن ،بەلاّم ئەویتریان لەسەرکەوتنی خۆی بەردەوامە. هەربۆیە یەکەمیان بەوەی دووەمیان ناگات.

وە شیخ الاسلام"ابن التیمیە" توانی بڕیارێکی پەسەند لەم ڕووەوە بدات کەدەڵێت: هەندێ لەتەوبەکاران دەگاتە بەرزترو بڵندتری لەئاستی پێشووتری ، وەهەمیشە ناگاتە ئەوئاستەی جارانی.

وەمنیش دەڵێم: واتە ئەمە بەندە لەسەر جۆرو بەهێزی وپڕوپوختی تەوبەکردنەوەکەوە. کەئەگەر تەوبەکە ڕاست وبەهێزو دروست بێت وپڕبێت لەپەشیمانی وگریان لەترسی خودا و...هتد. ئەمانە ئەوتەوبەکارانە دەگەیەنێتە بەرزتروبڵندتر لەپلەوئاستی پێشووتری. وەکو بڵێی ئەو تەوبەکردنە بووەتە مایەی خێرو بەرەکەت بۆی ،وەدەروازەیەکە بۆ بەخۆداچوونەوەو ڕزگاربوون لە دەردە کوشندەکانی بێ ئاگایی. وەپێی

گەیشتبێتە دەرگای میهروسۆزو لێبوردەیی خودای میهرەبان ، وەسەری زەلیلی وبێ کەسی وبێ هێزی خۆی بەوپەڕی خۆبەکەم زانینەوە کە چی کردبێت لە لووت بەرزی وخۆبەشت زانین وجۆروئاکارە ناڕەواکانی تری پێ لەگۆڕنابێت.

جا چی بەخششێك هەیە بگاتە بە نیعمەتی بەخۆداچوونەوەو هەستکردن بە بەخشین ولێ بوردەیی خودا ، وەخۆی زۆر بەکەمتر بزانێت بەرامبەر بەو لوتف ومیهرەبانی یەی کە خودا پێی بەخشیوە. وەچی بەلایەك هەیە مەترسیدارتر بێت لەوەی کەمرۆڤ خۆی لەوە بەگەورەتر ببینێت کە پێی دراوە لەلایەن خوداوە ، سزانەدان وتۆڵەنەسەندنەوەی خودا لێی بەلێهاتووی وپایەبەرزی خۆی بداتە قەڵەم، کەچی ئەوکەسە شایەنی سزایە چیاکان بەرگەی ناگرن،نەخوازە ئەو مرۆڤە لاوازە.

هەرچەندە تاوانەکە بچوك بێت بەلآم تەماشای گەورەیی ومەزنی وبالآدەستی وهەیبەتی ئەو خودایە بکە کە سەرپێچی دەکەیت کە بەخشێنەری هەموو نیعمەتەکانە. بێ گومان هەموو کەسێکی باوەڕدارو بێ باوەڕ وجوامێرو نامەرد لەلایا لەنگی یە کەبەرامبەر پیاوێکی گەورەو پایەدارو دەم سپی ودەسەلآتدار هەندێ شتی ناڕەوا ئەنجام بدات لەپێش چاوی، نەخوازە ئەمە بەرامبەر بەدیهێنەری ئاسمانەکان وزەوی وخوداو پەروەردگاری جیهان ئەنجام بدەیت،جا خۆئەگەر خوای مەزن بڕیاری نەدابوایە کەڕەحمەت وسۆزی پێش تورەیی وتۆڵەسەندنەوەی دابوایە ، ئەوا ئاسمانەکان دەڕوخان بەسەر یەکدا و زەوی خاپوردەبوو لەئەنجامی سەرپێچی بەندەکاندا. خوای گەورە دەفەرمێت: (إِنَّ اللَّـهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا... فاطر:٤١) واتە: بەڕاستی هەر خودای مەزنە کە ڕاگری ئاسمانەکان وزەوی یە وناهێڵێت بڕوخێت وبترازێت بەسەریەکتریدا، جا ئەگەر بترازایەو بڕوخایە بەسەر یەکدا ،کێ هەیە جگە لەخوای مەزن

بتوانێت ڕایانبگرێت. وەخوای گەورە بەردەوام خۆگرو ئارامگرو لێ خۆش بووە.

لێرەدا تێبینی ئەوە بکە کە خوای گەورە کۆتایی ئەم ئایەتە پیرۆزەی بە دوو ناوی هەمیشە پیرۆز وجوان هێناوەکە ئەوانیش (حَلِيمًا غَفُورًا) ە. خۆئەگەر "حلیم"ی خودا نەبوایە بەرامبەر تاوانبارن وە "غفور"نەبوایە بەرامبەر بەسەرپێچی کاران ، ئەوا ئاسمانەکان وزەوی جێگیر نەدەبوون. وەخوای گەورە باسی لەسەرئەنجامی هەندێ لەبێ بڕوایی بەندەکان دەکات کەڕەحمی خودا نەبێت چی بەسەر بونەوەردا دەهات لەدەرئەنجامی تاوانەکانیان، کەدەفەرموێت: (تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا....مریم:٩٠) واتە: لەدەرئەنجامی ئەو گوفتارەناڕەوایانەدا خەریکە ئاسمانەکان بڕوخێن و خاپوربن بەسەر یەکتردا و زەوی شەق بەرێت وڕۆچێت وچیاکان وردوخاش بن.

خوای گەورە لەدەرئەنجامی تەنها تاوانێکدا "دایك وباوکمانی" لەبەهەشت وەدەرنا، وە"ئیبلیس"یش لەدەرئەنجامی تەنها سەرپێچی یەك دووچاری نەفرەتی هەتاهەتایی بوو، بەڵام ئێمەی مل هوڕو سەرگەردان ، هەروەکو شاعیر دەڵێت:

نصل الذنوب الى الذنوب ، ونرتجي درج الجنان لدى النعيم الخالد

ولقد علمنا أخرج الأبويت من ملكوته الاعلى بذنب واحد

واتە: ئێمە تاوان گرێ دەدەین بەدەم تاوانەوە ، وەئاواتەخوازی بەهەشتی بەرین دەکەین.

وەدەشزانین باوك ودایکمان ، لەبەر تەنها تاوانێك لەبەهەشت دەرکران.

پوختەی مەبەست: مرۆڤ هەندێك جار تەوبەکردنەکەی دەبێتە مایەی خێروبەرەکەت بۆی و ئاستی بەرزتر دەکاتەوە، وەبەپێچەوانەوە جاری واهەیە تاوانەکە ئاستی دادەگرێت وناگەڕێتەوە ئاستی جارانی.

ئـەوە سـەبارەت بـەتاوانکاری، بـەڵام خوانەخواسـتە دابەزینەکـە بـەهۆی ناڕەوایـەکی وەکـو گومـان وبـێ بـاوەڕی وهاوبەشـی پەیـداکردن بێـت ، ئـەوا تـەنها بەگەڕانـەوەو تازەکردنـەوەی بـاوەڕو ئیسـلامەتی نـەبێت دەربـازبوون وگەڕانەوەی دژوارو زەحمەت ومەحاڵە.

٤٧- تـاوان دەبێتە مایەی زاڵ بوونی خەڵکی بەسەر بکەرەکەی دا :

شـەیتان بەشـێوەیەکی بوێرانـە زاڵ دەبێـت بەسـەر تاوانکـاردا کـە ئـەویش بەدڵـەڕاوکێ وترسـاندن وغـەمبارکردن ولـەبیرکردنی بەرژەوەندیـەکانی. بـەردەوام شـەیتان هـانی دەدات سەرپێچـی خـوای گـەورەی پـێ بکـات. وەهـەروەها مرۆڤـە شـەیتانیەکانیش بـەردەوام ئـازاری دەدەن لـە ئامـادەبوون وئامادەنەبوونیشـدا. تـەنها کـەس وکارەکـەش زاڵ دەبێـت بەسـەریدا بوێرانـە ئازاری دەدەن وتەنانەت دراوسێ وئاژەڵەکانیشی.

هەنـدێك لـە سـەلەف دەڵـێن: مـن کاتێـك سەرپێچـی خـودا دەکـەم ، هەسـت بەکاردانەوەکـەی دەکـەم لـە ئاکـاری هاوسـەرەکەم وتەنانـەت ئاژەڵەکانیشمدا.[1]

هـەروەها کاربەدەسـتانیش ئەگـەر دادپـەروەربن بوێرانـە یاسـای خـودای بەسـەردا جـێ بـەجێ دەکـەن. بـەم چەشـنە هـەموو شـتەکان دژی دەوەسـتنەوە. تەنانـەت دەرونـی سـەرکەش دەبێـت لـە ژێـرئیرادەو ویسـتیدا نامێنێـت ،ئەگـەر بیـەوێت بـەرەوکاری خواپەرسـتی بگەڕێتـەوە ئـەوا دەرونـی گوێڕایـەڵی ناکـات ویـاخی دەبێـت لێـی وبەرەوهـەڵ دێـری دەبـات، چـونکە مرۆڤـی بـاوەڕدار لەنێوپـەرژین وشـورای پـۆڵاینی خـودای گەورەدایـەو پـارێزراوە لەهـەموو شـتێ. وەکاتێـك یـاخی دەبێـت لەونێوەنـدە نامێنێـت و چیتر کـەس ناپارێزێت. ئیتر هـەموو چەتەو ڕێگرێك فورسـەتی لـێ دەهێنێـت

---

[1] –ئەمە وتەی(فیضل بن عیاض)ە.

، بەپێی ئەندازەی ئەو بوێریەی ئەنجامی داوە لەسەرپێچی کردنی خوای گەورەدا کەسانی تریش بوێرانە زاڵ دەبن بەسەریدا.

جا هەمیشە بەڵاو مەینەتیەکان لە کێ برکێ وڕوبەڕوبوونەوەدان بەرامبەر بەچاکەکان، وەسەرکەوتن بۆ بەهێزترینیانە. وەهەروەها خوای گەورە بەرگری لەباوەڕداران دەکات وەباوەڕیش ووتەوکردارە، بەپێی بەهێزی باوەڕەکەو بەرگری لەخراپەکان زیاتر دەکات. جا خودا پشت وپەنامان بێت.

٤٨- تاوان دەبێتە مایەی لە دەستدانی تواناکان:

هەموو مرۆڤێك پێویستی بەناسین وزانینی هۆکارەکانی قازانج وزیانی خۆی هەیە لەژیانی ڕۆژانەیدا. وەلێهاتووترین کەس لەم بوارەدا ئەوەیە کەزانیاری تەواوی هەبێت لەسەر باشەوخراپەکانی خۆی وچواردەوری ، تابەتەواوی بەشێوەیەك بەگڕیان بخات کەلە بەرژەوەندی خۆیدا بێت.

پەی بردن بەم زانیاریانەو زانستە لەکەسێکەوە بۆ کەسێکی تر جیاوازە ،باشترینیان ئەوەبوو کەباسمان کرد کە بتوانێت بەرژەوەندیەکانی خۆی بپارێزێت. وەتیاچووترین وهەژارترین کەس لەبوارەدا نەوەیەکە بەرژەوەندی خۆی نەپارێزێت وهیچ وریایی وتێگەیشتنێکی لەم بوارەدا نەبێت.

تاوان دەبێتە مایەی پەردەپۆش کردنی ئەو زانست و وریایی وتێ گەیشتنە، هەر بۆیە دەبینین کەسی تاوانکار سەرقاڵی کارە لاوکی وبێ نرخەکانە و وەکارە هەنوکەییەکان پشت گوێ دەخات و نەدڵی وریایی هەیەو نە هۆش وبیری ژێردارە نەجەستەی گوڕوتین وهێزی هەیە تا بەئاگای بهێنێتەوە. واتە هەر هەموو ئەندامەکانی جەستەی خۆی ناپاکی لێ دەکات و وەك کەسێکی دوژمندار وایە لەکاتێ کە دوژمن هێرشی کوشتنی بۆ دێنێت و پەلاماری شیرەکە "شمشێرەکەی" دەدات ، بەڵام

نایەتــە دەســتی یــەوەو ژەنــگ گرتوویــەتی وخیانــەتی لــێ دەکــات وتوشــی مەترســی کوشــتنی دەبێتــەوە. بەهــەمان شــێوە دڵ ژەنــگ دەگرێــت وتوشــی نەخۆشــی دەبێــت وهێــزی لــێ دەبڕێــت. وەلــەکاتی ڕووبەڕووبوونــەوەی لەگــەڵ دوژمنــدا دڵــی هــیچ خــرۆش وپاڵنــەرێکی "غیرەتــی"تێــدا نــی یــە تــا هانــدەرو پاڵنــەری دەســت وبازووەکــان بێــت وبــەرەنگاری دوژمــن ببێتــەوە، چــونکە بنــەڕەتی جەنگانــدن وبەرەنگاربوونــەوەی مــرۆڤ لــەخودی دڵ دایــە نــەك بــازوو. کــەمرۆڤ غیرەتــی لەدەســت دا چــیتر بــازوو وچــەك هــیچ ڕۆڵێکــی کاریگــەر نابینن.

هــــەروەها دەرونـــیش بـــەتاوان توشـــی گەنـــدەیی وپیســـی دەبێـــت. لـــەدەرونێکی دڵنیـــایی و ئـــارامی یـــەوە بـــەرەو دەرونێکـــی خراپـــەکار هـــەنگاو دەنێــت، وەپشــت ئەســتور دەبێــت بــەتاوانکاری و چــیتر ئــارامی و دڵنیــایی ڕووناکاتـــە دەرونـــی ودەرونـــی دەمرێـــت چ لـــەدونیاو بـــەرزەخ وقیامەتیشـــدا، واتە سودی لێ نابینێت.

پوختـــەی مەبەســـت: هـــەرکاتێك مـــرۆڤ کەوتـــە حاڵـــەتی نارەحـــەتی وبـــەلای بەســـەردا هـــات ، ئـــەوا ئەندامـــەکانی جەســـتەی ناپـــاکی لەگەڵـــدا دەکـــەن ودڵـــی نایەتــە ژێــر بــاری پشــت بەســتن بــەخوداو گەڕانــەوە بــۆ لای ونوانــدنی ئەوپــەڕی شــێوازی بەندایــەتی، وەزمــانی گۆناکــات ویــادی خــودا بکــات و وەهەماهــەنگی نابێــت لەگــەڵ دڵیــدا. وەئەگــەر یادیشــی بکاتــەوە تــەنها بەزمانــەو بــەس هــیچ کاریگەریــەك لەســەر دڵ دروســت ناکــات ، چــونکە پێشــتر لەســەر ئــەم کــارە ڕانــەهێنراون وژەنگــی تاوانکــاری لــێ داوون ولــەکاری خســتوون، وەك کەســێك وایـــە چـــەند ســـەربازێك بیپارێزێـــت لـــەدوژمن ،بـــەلاَم لـــەکاتی هێرشـــەکەدا کەسیان ئامادە نین پارێزگاری لێ بکەن.

تاوان رێگرە لەکۆتا خێری

لەهەموو شتێك سامناكترو مەترسیدارتر ئەویە كە مرۆڤ لەسەرەمەرگ وكاتی گیان كێشانی دا زمانی گۆنەكات و شایەتمانی بۆنەیەت ونەتوانێت شەهادەت بلێت. كەدیمەنی لەم جۆرە زۆر بینراوەلە خەلكی.

تەنانەت لەسەرە مەرگدا بەهەندێك كەس ووتراوە شەهادەت بێنەو بلێ (لا إلـه إلا الله) ووتویەتی: "ئاه...ئاه... ناتوانم". وەهەندێكی تر لەبری ووتنی (لا إلـه إلا الله)[1] ووتویەتی: (شاە،روخ. لێتم بردەوە) یەكسەر گیانی دەرچووە. وەیەزكێكی تر ووتویەتی بلێ: (لا إلـه إلا الله) ئەویش ووتویەتی: (یا رب قائلة یوماً، وقد تعبت كیف الطریق الی حمام منجاب؟) واتەخودایە كچێك رۆژێك ووتی: ئەریّ زۆر ماندوو بووم ،رێگەی حەمامی منجاب لەكویّ یە؟

پاشان گیانی دەرچووە.

وەبەیەكێكی تر ووتویانە بلێ (لا إلـه إلا الله) لەبری ئەوە گۆرانی ووتوەو تاتنا وتنتنا، پاشان گیانی دەرچووە. وەبەكەسێكی تر ووتویان بلێ (لا إلـه إلا الله) ئەویش ووتویەتی: جا چ سودێكی هەیە ووتنی ئێستاكە من هەرچی تاوان هەبێت كردوومە، نەیتوانیوە بیلێ.

وەیەكێكی تر لەوساتانەدا دەلێت: چ سودێكی هەیە بیرم نایەت تاكە نوێژێكم بۆ خودا كردبێت، نەیوتووەو مردووە.وەبەكەسێكی تر كەپێیان ووت ئەو ووتی من كافرم وبەوەی تۆ دەیلێت مرد.

وەكەسێكی تر هەرچەندە هەولی دەدات دەیووت زمانم بەستراوە. بۆیان گێرامەوە كەیەكێك لەسوالكەرەكان لەسەرەمەرگیدا لەبری (لا إلـه إلا الله) دەیووت: توخوا دینارێك..توخوا دینارێك، پاشان مرد.

---

[1] –ئەم دوو ووشەیە ناوی ناوی دوو بەردو داشی یاری شەترەنج ودامەن.

وەهەنـــدێك لەبازرگانـــەكان پێیـــان ڕاگەیانـــدم كەیـــەكێ لەبازرگانـــەكان لەســـەرەمەرگدا بـــوو، ئـــەوانیش پێیـــان ووت: بڵـــێ"لا إلـــه إلا الله" كەچـــی ئـــەو دەیـــووت: ئـــەم پارچـــە قوماشـــە زۆر هەرزانـــە ، ئەمـــە كڕیـــارێكی زۆر باشە...هتد ، هەتا گیانی دەرچوو.

ســبحان الله... خــەڵكی چــەندین دیمــەنی لــەم شــێوانەیان بینیــوە وپەنــدی لــێ وەرنــاگرن، جانەگــەر مرۆڤێــك لەپــەڕی توانــاو هێزوهۆشــدا بێــت شــەیتان زاڵ بووبێـــت بەســـەریداو سەرپێچـــی خـــودای پـــێ كردبێـــت ولەتاوانكاریـــدا ڕۆچـــووبێت ، ئـــەی ئـــەبێت لەحاڵـــەتی بـــێ هێـــزی وپەككـــەوتنی پـــەل وپـــۆو ئەندامــەكانی و نەخۆشــی جەســتەیی داوەشــانبێت، وەلــە ســەرەمەرگدا بێــت شــەیتان چــی پــێ بكــات؟ بــێ گومــان شــەیتان بەهــەموو هێزێكــی یــەوە هــەوڵی ئـــەوەدەدات كەئـــەم هەلـــە زێڕینـــەی لەدەســـت بـــدات كەهـــەلی شـــەیتانە لەســـەرەمەرگدا. وەلەوســـاتانەدا ئـــەو مرۆڤـــە لـــە بـــێ هێزتـــرین كاتدایـــە و وەشەیتانیش لەوپەڕی بەهێزی دایە.

جا لێرەدا خوای گـەورە دەفـەرمێت: (يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُـواْ بِـالْقَوْلِ الثَّابِـتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّـهُ الظَّـالِمِينَ وَيَفْعَـلُ اللّـهُ مَـا يَشَـاءُ.... ابــراهیم:٢٧) واتــە:خــوای گــەورە بــاوەڕداران پایــەدار دەكــات لەســەر گوفتــاری بــەجێ ودروســت لــەژیانی دونیــادا، وەلەســەرەمەرگ وقیامەتیشــدا "بــاوەڕی دامـــەزراو فریایـــان دەكـــەوێت"و گوفتاریـــان ڕێـــك وپێـــك دامـــەزراودەبێت بـــەباوەڕەوە دەمـــرن ، وەســـتەمكارانیش گـــومڕا دەكـــات وەئـــەوەی خـــوای گەورە هەرچی یەكی بیەوێت دەیكات.

جــا چــۆن خــوای گــەورە كۆتــایی ژیــانی ســتەمكارو خوانــەناس وتاوانكــاری چــڵێس خــۆش بــەخت دەكــات؟! كەلــەم دونیــادا بەرامبــەر بــە بەرنامەكــەی لـــوت بـــەرزو خۆبـــەزل زان بـــووەو دیـــل وبەنـــدەی حـــەزو ئارەزووەكـــانی بووەویـــادی خـــودا بەزمانیـــدا نـــەهاتووە وبـــەردەوام سەرپێچـــی خودایـــان كـــردووە. وەك بڵێـــی پـــەیمان نامـــەی لـــێ خـــۆش بوونیـــان بـــۆ ئامـــادەكراوە

لەســەرەمەرگدا، کەچــی بــاوەڕدارو خواناســەکان زەنــدقیان چــووە لەترســی مەینەتی یەکانی سـەرەمەرگدا. (أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَـةٌ إِلَـى يَـوْمِ الْقِيَامَـةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ * سَلْهُم أَيُّهُم بِـذَلِكَ زَعِـيمٌ.... القلـم: ٤٠-٤١) واتـه: يـان سـوێندتان لەسـەرمانه کـه ڕۆژی قیامـەت هەرچـیتان بوێـت ئـەوە دەبێـت، پرسیاریان لێ بکەن بزانه کامیان زامنی ئەو کارەیە.

یاخود هەروەکو ووتراوە:

یاآمنا مع قبح الفعل منه أهـــــل

اتاك توقية أمنٍ انت تملـــكه؟

جمعت شيئين: أمنا ، واتباع هوى

هذا ، واحداهما في المرء تهلكه

والمحسنون على درب المخاوف قد

ساروا ، وذلك درب لعت سالكه

فرطت في الزرع وقت البزر من سفهٍ

فكيف عند حصاد الناس تدركه

هذا ،واعجب شيءٍ فيك زهدك في

دار البقاء بعيش سوف تــتركه

من السفينه إذا بالله؟انت ام الــ

ـ مغبون في البيع غبناً من تدركه

واته:

ئــەی ئــەو کەســەی خــۆت بەئــەمین دەزانــی لەگــەڵ ئــەوەی ڕەفتــارت ناشیرینە...

ئایا پارێزەرێکت بۆ هاتووە کە بتپارێزێت یان خۆت هەتە؟

دوو شتت کۆکردۆتەوە ئەمینی وبێ باکی لەگەڵ ئارەزووبازی...

کەبوونی هەریەکێکیان لەهەرکەسێکدا بەهیلاکی دەبات

چاکەکاران لەسەر ڕێگای مەترسیدا هەنگاویان نا....

ئەو ڕێگایە بوو کەتۆ نەت گرتە بەر
زیادەڕەویت کرد لەچاندنی تۆو بەنەفامی....
جا چۆن لەکاتی درویّنەی خەڵکی پیادەگەیت؟
ئەوەی جێی سەرسوڕمانە لەگەڵ ئەمانەشدا تۆ بەچاوی کەم...
دەڕوانیتەماڵی کۆتایی لەپێناو ژیانێك کەجێی دەهێڵێت
جا توخوا کێ نەفامە؟ تۆ یان ئەوەی لەمامەڵەدا...
زەرەرێ دەکات ، دڵنیابە ڕۆژێ پێی دەگەیت

٤٩- تاوان بینایی دڵ کوێر دەکات یاخود لاوازی دەکات؟[1]

بێ گومان دڵ بینایی تایبەتی خۆی هەیە، پێشتریش باسی ئەوەمان کرد کەتاوان بینایی دڵ لاواز دەکات ، بەلام ئەگەر بەیەکجاری کوێری بکات ، ئەوا بۆ دواجار هیدایەت نابینێت وشارێگای ڕاستی بەیەکجاری وون دەکات.

کەماڵی مرۆڤایەتی لەسەر دووبنەما بەندە کەئەویش:_

١- ناسینی حەق وڕاستی یە.

٢- هەڵبژاردنی ئەو حەقە.

ڕێزوپلەوپایەی مرۆڤەکان لەدونیاو قیامەتدا بەندەلەسەر ڕادەی پەیوەست بوونیان وڕادەی مامەڵەکردنیان لەگەڵ ئەم دووبنەمایەدا.

وەهەربوونی ئەم دووبنەمایە بووەتە مایەی وەسفی پێغەمبەران لەلایەن خوای گەورەوە کە دەفەرمێت: (وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ أُوْلِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ... ص:٤٥) واتە: باس ویادی بەندە بەڕێزەکانمان بکە" ابراهیم وئیسحاق ویەعقوب" کەدەستێکی بالایان هەبوو لە حەق وحەق ویستی و بەرچاوڕوونیو شارەزاییەکی تەواویان هەبوو لە هەموو ڕوویەکەوە.

---

[1] -بڕوانە خاڵەکانی: ١-١٩-٣٦

برگـەی (الْأَيْــدِي) کەلـە ئايەتـە پيرۆزەکـەدا بـە واتـای هێـز دێت لـە جـێ بـەجێ کـردن وگەيانـدنی حـەق وحـەق ويسـتيدا ، وەبرگـەی" وَالْأَبْصَـــارِ " بـەواتای بەرچـاو ڕوونـی و بينـايی تـەواو لەئاينـدا. کەواتـە وەسـف وپێناسـەی کـردوون بەکـەماڵی ناسـينی حـەق وکـەماڵی جـێ بـەجێ کردنـی حـەق ويسـتی، بەڵام خەڵکی لەم بوارەدا دابەش بوونە بەچوار بەشەوە:_

بەشـی يەکـەم: ئـەوەبوو کـەباسمان کـرد لەپێغەمبـەران کەبـەڕێزترين وجوامێرترين دروست کراوەکانی خوای گەورەن.

بەشـی دووەم: بـە پێچـەوانەی بەشـی يەکەمـەوەن کـە هـيچ بيناييـەك وبەرچـاوڕوونيەکيان نـی يـە لـەئايين وحـەق وجـێ بـەجێ کردنـی حەقـدا. کەئەمانـە زۆرينـەی زۆری گـێلن، ئەوانـەن کەبەرچـاويان برسـی وتـەنگ وژێرتەسـك وبيرکـورت وبـێ هۆشـن ، جگـە لەڕيسـوايی هيچيان لـێ بەرهـەم نايەت.

بەشـی سـێيەم: ئـەم بەشـە بيناييـان حـەق وڕاسـتی دەبينێـت ،بـەڵام زۆر بـێ هێـزو بـێ دەسـەڵاتن نـاتوانن پشـتگيری بکـەن وبانگەشـەی بۆبکـەن وجـێ بـەجێی بکـەن ،بـەڵکو بـەباوەڕداری بـێ هێـز نـاودەبرێن، کـەخێر وباشـەيان کەمترە لەچاو باوەڕدارە بەهێزەکان.

بەشـی چـوارەم: ئـەم بەشـە هێزودەسـەڵات وتواناييـان زۆرە وەبـەهێزن وهيمـەت بـەرزن، بـەڵام بيناييـان زۆر کـورت بـێن وسسـتە کـە نـاتوانن حـەق وڕاسـتی لـە ناحـەق جيابکەنـەوە، وەدۆسـتانی خـودا جيابکەنـەوە لەدۆسـتانی شـەيتان. کـەزۆر جـار هـەموو ڕەنگێکـی ڕەش بـەخورما دەزانـن وهـەموو سـپی يەك بەهێلکەو چارەسەر بەژەهر و ژەهريش بەچارەسەر...

ئـەم پێـرە بـەهيچ شـێوەيەك بـۆ پێشـەوايەتی کردنـی ئاينـداران وبـڕواداران دەسـت نـادەن، بـەڵکو پێشـەوايەتی تايبەتـە بەبەشـی يەکەمـەوە کـەخوای گـەورە دەفـەرمێت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَـبَرُوا وَكَـانُوا بِآيَاتِنَـا يُوقِنُــونَ.... السـجدة:٢٤) واتـە: ئێمـە ئـەوانمان کـردووە بـە پێشـەوايانی

خەڵکی وبە ڕێنماییەکانی ئێمە کاردەکەن ، چونکە ئارامگر بوون وبڕوای تەواویان هەبوو بە ئایەتەکانمان.

خوای گەورە لەم ئایەتە پیرۆزەدا ئاماژە بۆ دوو هۆکاری سەرەکی دەکات وەك مەرجێك بۆ پێشەوایەتی ، کەئەویش (صبر-ئارامگری ، یقین- بڕوای تەواوبوون) کەخوای گەورە ئەم پێرەی پێ بەهرەدار وڕێزدار کردووە لەبەشەکانی تر.

بۆچی خودا سوێند بەکات دەخوات؟

خودای گەورە کات وزەمەن هەڵدەبژێرێت وسوێندی پێ دەخوات ، چونکە کات مەودای هەوڵ وکۆششی سەربەرزان ودۆڕاوەکانە. کەدەفەرمێت: (وَالْعَصْرِ * إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ.... العصر:١-٢-٣) واتە: سوێند بێت بەکات * بەبەردەوامی مرۆڤ لەخەسارەت مەندی دایە* تەنها ئەوکسانە نەبێت کە باوەڕیان هێناوەو کردەوەی چاك ئەنجام دەدەن وحەق دەناسن پشتگیری دەکەن وبانگەشەی بۆدەکەن وئارمگرن لەسەر بەجێ گەیاندنی.

لێرەدا تەنها ناسینی حەق مەبەست نی یە، بەڵکو گەیاندن وپشتگیری کردن وبانگەشە بۆ کردن ورێنمایی بۆ کردن مەبەستە.

جا جگە لەم پێرە هەموو پێڕێکی تر دۆڕاوو خەسارەمەندن. ئاشکرایە کەتاوان و سەرپێچی بینایی دڵ لاواز دەکات حەق وڕاستی بەپێی پێویست ناناسێت ، وەلە هەمان کاتدا هیمەتی بێ هێز دەبێت وئارامگرنابێت لە پێناویدا. بەڵکو زۆرجا ژەنگی تاوان پێوەرەکانی دڵ دەگۆڕێت ناحەق بەحەق و خراپە بەچاکە دەداتە قەڵەم ،ڕێگەی خودا ون دەکات و ڕێگەی نەفامی هەڵدەبژێرێت و دونیا پەرستی بەڕاست وحەق دەزانێت، وەلە ڕاستی وحەق ویستی ئایەتەکانی خودا بێ ئاگادەبێت. جا تەنها ئەمە

بەسە لە کاریگەریە خراپەکانی تاوان تا دەست بەرداری بین و خۆمانی لێ دەرباز بکەین.

٥٠- تاوان شەیتان لەدڵدا جێنشین دەکات:

تاوان ڕێ خۆشکەرە بۆ شەیتان تا بتوانێت جێگەی لە دڵی تاوانکاردا بکاتەوە وهێلانەو مۆڵگەی خۆی تێدا دابمەزرێنێت وە هەنگاوێکە بۆ گومڕاکردنی یەکجاری. بەپێچەوانەوە ملکەچی وگوێڕایەڵی و خودا پەرستی دڵ ڕووناك وڕۆشن دەکاتەوە ودەیرازێنێتەوە وەك ئاوێنەی ساف بریقەداری دەکات و پڕدەبێت لەیەك پارچە نور وڕووناکی. کە زۆرجار شەیتان لەم جۆرە دڵانە هەڵدێت وڕادەکات ، چونکە بەرگەی تیشك وڕووناکی یەکەی ناگرێت. هەروەك هەڵهاتنی گورگ لەترسی شێری نێو بێشەدا.

کە ڕووناکی تیشکی بەر شەیتان بکەوێت ڕاستەوخۆ دەیبورێنێتەوە ، دواتر کەشەیتانەکانی تر لێی کۆدەبنەوە دەپرسن چی یەتی؟ دەڵێن: ئادەمیزاد پێکایەتی، یان بەرچاوی ئادەمیزاد کەوتووە.

فیا نظرة من قلب حر منور يكاد لها الشيطان بالنور يُحرق

واتە: ئای لەڕووناکی دڵی ئازاد کە خەریکە لەڕووناکیدا شەیتانەکان بسوتێنێت.

ئایا ئەم دڵەو دڵێکی کرماوی و مۆڵگەی شەیتان زاڵبوو بەسەریدا وجێ بەجێ کەری حەز وئارەزووەکانی وەك یەکن؟ کە هەمیشە هاوەڵێکی خراپەکاری لەگەڵدایە بۆ سەرلێ شێواندنی. خوای گەورە دەفەرمێت: (وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ * وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ * حَتَّى إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ * وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ.... الزخرف:٣٦-٣٩) واتە: کەسێك خۆی کوێر بکات لەئاستی

قورئـان و يـادی خـودای میهرەبـان ، ئـەوا ئێمـە شـەیتانێك دەكەینـە ملـۆزمی و"هـاوەڵی خـراپ" هەمیشـە دەبێتـە یارویـاوەری لەگەڵیـدا دەبێـت ،بـێ گومـان ئەوشـەیتانە ڕێگـەی ڕاسـتییان لـێ دەشـێوێنێت و دەیانخاتـە سـەر ڕێگـەی خراپـەكاری كەچـی وادەزانـن لەسـەر ڕێگـەی چـاكەن تـا ڕۆژی قیامـەت هـەموو شـتێك ڕوون دەبێتـەوەو وەلـە كـاتی لێپرسـینەوەدا بەشـەیتانەكەی دەڵێـت: خۆزگـە نێـوانی مـن وتـۆ بەقـەدەر ڕۆژهـەڵات وڕۆژئـاوا لەیـەك دوور بووینایـە.. ئـای كـە چ هـاوەڵێكی خـراپ ونالـەباری ، ئـەمڕۆ ئـەو قسـەوگلەیی وگازندەیانـە بـێ سـوودن، چـونكە ئێـوە كـاتی خـۆی سـتەمتان لـە خۆتـان ولـە خـەڵكیش كردووە ،بێ گومان هەردوولاتان لە لەسزاو ئازاردا بەشدارن لە دۆزەخدا.

خـوای گـەورە لـەم چـەند ئایەتـە پـیرۆزەدا ئامـاژە بـەوە دەكـات كـە هەركەسـێك پشـت هـەڵ بكـات لـە بەرنامـەی خـودا وپێغەمبەرەكـەی و دژایـەتیان بكـات وهـەوڵی تێگەیشـتن وخواناسـین نـەدات ئـەوە گـیرۆدەی شـەیتانێكی خـراپ خـوازی دەكـەین كەهەمیشـە ڕێ نیشـاندەری دەبێـت لەخراپەكاریدا.

وەهـەروەها خـاڵێكی گـرنگ دەسـت نیشـان دەكـات كـە بـریتی یـە لـەوەی كاتێـك ئـەو مرۆڤـە سـەرگەردانە كـە ڕێگـای ڕاسـتی وون كـردووە، ئەوەنـدەی تـر شـەیتانەكە گـومڕای دەكـات بەشـێوازێك كەهەرچـی ڕێگـای خراپـە وخراپـە خـوازی هەیـە لـەلای ئـەو بـەكاروكردەوە وڕێگـەی چـاكە خـوازی دەیداتـە قەڵـەم واتـە یـەك بـۆ یـەكتری تەواوكـەری خراپەكاریـەكانن هەربۆیـە سـاتێ لەقیامەتـدا بەڕاسـتی كارەكانیـان دەگـەن هەریەكـە نـەفرین لـەوی تـر دەكـات وە هیواخوازی یەكتر نەناسینن وەدووری لەیەكتر دەخوازن.

هەرچـەندە سروشـتی ژیـان وایـە گـەر یـەكێك لـە بـەلاو نارەحەتیـەك هاوبەشـت بێـت ،بـێ گومـان دەبێتـە مایـەی سـوك كردنـی خـەم وپەژارەكـە لەسـەر دڵ ودەرونـت. هـەروەكو (خنسـاء) لـە بـارەی كـوژرانی براكەیـەوە دەڵێت:

فلولا كثرة الباكين حولـــي على أخوانهم لقتلت نفسي

وما يبكون مثل أخي ، ولكن أعزي النفس عنه بالتأسي

واتـــه: ئەگـــەر زۆری شـــیوەن كـــاران نەبوونایـــە لـــە چـــواردەورم كـــە بـــۆ براكانیان دەگرین ئەوا من لە هەژمەتا خۆم دەكوشت.

هەرچـــەندە كەســـی وەك براكـــەمی تێـــدا نـــەبووە كوژراوەكـــان ، بـــەلاّم بـــۆمن باروخەم سوكی یە بینینی ئەوان كە دەگرین.

بـــــەلاّم لەقیامەتـــــدا خـــــوای گـــــەورە ئـــــەم سروشـــــتە دەگۆڕێـــــت وەك لەئایەتەكـــەدا ئامـــاژەی بـــۆ كـــراوە ، بگـــرە بوونیـــان پێكـــەوە لـــە ســـزادا هـــیچ بـــار ســـوكی یـــەك بـــۆ هـــیچ لایـــەكیان دروســـت ناكـــات.خـــوای گـــەورە ئـــەو بـــار ســـوكی یـــەی لەســـــەر لابـــــردوون وئـــــەو سروشـــــتەی لاگۆڕیـــــوون وەك دەفـــــەرمێت: ولـــن یـــنفعكمَ اليـــوم إذ ظلمـــتم أنكـــم' في الْعـــذابِ مُشـــتركون الزخـــرف: ٣٩) واتـــه: بـــوونی هـــەردوولاتان لەســـزادا هـــیچ بارســـوكیەك پەیـــدا ناكـــات بـــۆ ئـــەوی ترتـــان چونكە ئێوە ستەمكار بوون.

٥١- تاوان وسەرپێچی لە چەکە بەهێزەکانی شەیتانە:

یەکێکی تر لەکاریگەریە خراپەکانی تاوان وتاوانکاری بریتی یە لەوەی کەتۆ هەمیشە دوژمنەکەت چەکدار دەکەیت و کار ئاسانی بۆ دەکەیت تا بەباشترین شێواز لە دژی خۆت بجەنگێت.

دوژمنێك کە هەمیشە لەگەڵتدایە ، تەنانەت بە ئەندازەی چاو پروکانێك لێت بێ ئاگا نابێت. بەردەوام دەت بینێ کەچی تۆ ئەو نابینی و هەموو جۆرە تەڵەو پیلان وفێڵێك لە دژت بەکاردەهێنێت. بەردەوام شەیتانی گەورە بانگیان دەکات وهانیان دەدات و پێیان دەڵێت:دوژمنەکەتان دوژمنەکەی باوکتان کە مرۆڤە. نەهێڵن لەدەستتان رزگاری ببێت کە بەهۆیانەوە ئێمەی شەیتان توشی نەفرەت ودەربەدەری بووین. مۆڵەت نەدەن ئەوان بچنە بەهەشت و خۆتانیش بۆ دۆزەخ. ئەوان بەر رەحمەت کەون وئێمەش بەر نەفرەت. وەك ئێمە بێ بەش بووین لەبەهەشت وناتوانین لەگەڵیاندا بەشداربین ، بائەوان لەگەڵماندا بەشداربن لە دۆزەخ..

جا خوای گەورە ئەم دوژمنە سەرسەختەی پێ ناساندووین فەرمانی پێ کردووین کە خۆمان ئامادە کەین لەدژیان. کاتێك خوای گەورە ئادەم ونەوەکەی بینی توشی سەرسەخترین دوژمن بوونە ، هۆکارو چەك و پێداویستی ئەو جەنگەی بەهەردولا بەخشی و بانگەشەی جیهادوبازاڕی جەنگ و شەڕی کرد لەسەر زەوی لەماوەی تەمەندا ، وەماڵ ودەرونی لە باوەڕداران کڕی کە بجەنگێن تێ بکۆشن وکوشتار بکەن لەبەرامبەر خەڵاتی بەهەشتی بەرین.

وەئەمەی بەبەڵێن وپەیمان باس کردووە لە کتێبە پیرۆزەکاندا کە "تەورات وئینجیل وقورئانە". جاهەر کەسێك دەیەوێت ئەو گرێ بەستە مۆر بکات با تەماشای کڕیارو خەڵاتەکە بکات وەچ بازرگانیەك وچ قازانجێکە؟ کە دەفەرمێت: (تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ * يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ * وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ.... الصف:١٠-١٣) واتە: ئەی باوەڕداران دەست نیشانی بازرگانیەکتان بۆ بکەم کەلە سزایەکی بەئێش ڕزگارتان بکات ، سەرەتا باوەڕ بهێنن بەخوای گەورە و پێغەمبەرەکەی وەتێ بکۆشن لەپێناوی ئەم ڕاستی یەدا بە ماڵ وسامان وبەخت کردنی جەستەو گیانتان"واتە: ماندووکردنی جەستەوبیروهۆش تا دەگاتە گیان بەخت کردن" بێ گومان ئەم کارە چاکتر وبەفرتره بۆتان ئەگەر بزانن وتێ بگەن، ئەوسا خوای گەورە لەبری ئەمانە لەتاوانەکانتان خۆش دەبێت وبەهەشتی بەرین وپرشادی وخۆشیتان پێ دەبەخشێت کە ڕووبارەکان بەژێرکۆشك وتەلارو دەرخت وباخەکانتاندا تێ دەپەڕێت، بەڕاستی ئەمەیە سەرکەوتن وسەرفرازی دواتر ئەوەی کە ئێوە زۆر حەزی پێ دەکەن پێتان دەبەخشێت کە سەرکەوتنە بەسەر دوژمنەکانتان وکردنەوەی ولآت ودڵەکانە ، وەئەم مژدەیە بدە بە بڕواداران لە هەموو سەردەمێکدا بەمەرجێ ئەوان بۆ خودا یەکلابن.

خوای گەورە بەم جەنگە ویستی ئەوە بووە کە ڕێزوپلەوپایەی باشترین دروستکراوەکانی بنرخێنێت پایەداریان بکات، ئەویش بە پێدانی بەیداخ وئالآی تێ کۆشان لەدژی خراپەکاری. دڵی ئادەمیزاد کە چەقی خۆشویستنی خوداو خواپەرستی یە ڕۆڵی گرنگ دەبینێت لەم ڕووبەڕووبوونەوەیەدا. وەکۆمەکی کردووە بەسەربازەکانی خۆی کە فریشتەکانن کە هەمیشە وەك گارد پاسەوانی دەکەن.کەدەفەرمێت: (لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ.... الرعد: ١١) واتە: فریشتە بێ شومارەکانی خودا بەنۆرە بەدوای یەکدادێن تا چاودێری ئادەمیزاد بکەن لەبەرو پشت وهەموو لایەکەوە بیپارێزن بەفەرمانی خودا.

شەفت بەشەفت نۆرە دەکەن و چەسپاوی دەبەخشن بەباوەڕداران وهاندەری چاکەن بە زمانی حاڵ بە ئادەمیزاد دەڵێن: کاتژمێرێك ئارامگر

بەتا بەختەوەری هەتاهەتایی بەدەست بهێنیت. هەروەها خوای گەورە جگە لەمانە هەر هەمووی پشتیوانی تەواویان دەکات لەم جەنگەدا ئەویش بەڕەوانە کردنی پێغەمبەران وکتێب بۆیان تا پاڵپشت وپشت گیری باوەڕداران بن.

جگەلە هەموو ئەمانە خوای گەورە بە عەقڵ وژیری مرۆڤی بەهرەمەند کردووە ، بەزانست وشیاری کردۆتەوە بەباوەڕ چەسپاندویەتی بەڕێنمای ڕاست و هەڵەی بۆ ئاشکرا کردووە. گەر ورد بینەوە دەبینین خوای گەورە بەهەموو چەشنێك پشتگیری وهاوکاری مرۆڤەکان دەکات لەم جەنگەدا دەبینین:

ژیری وعەقڵ: سەرکردایەتی سوپادەکەن

زانست ومەعریفە: هۆکارەکانی جەنگ وپێداویستی یەکانی دابین دەکات.

باوەڕ: بەهێزو خۆڕاگری دەکات.

دڵنیایی: هەڵمەتەکانی بۆ ساز دەکات دژی دوژمنەکەی.

چاوەکان دەزگای بینین وپشکنینێتی.

گوێیەکان: دەزگای هەواڵگری یەتی.

زمان: دەزگای وەرگێڕان وڕادەربڕێنێتی.

دەستەکان وپێیەکان:دەزگای جێ بەجێ کردن وهەوڵەکانێتی.

سەرەڕا ی ئەمانەش فریشتە نزیکەکانی خودای گەورە هەڵگرانی عەرشی مەزن، بەشێوازی پشتگیری مەعنەوی دەکەن ودەپاڕێنەوە کە خوایە سەریان خەیت و لەتاوان بیانپارێزیت وبە بەهەشتیان شادکەیت.

وەخوای گەورەش خودی پیرۆزی خۆی بەرگری لەباوەڕداران دەکات بەپێرو حیزبی خۆی ناویان دەبات. کەهەر حزبی خودا سەرکەوتوو سەرفرازە. (أُوْلَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ... المجادلة:٢٢) . هەروەها خوای گەورە لە چوار ووشەی پوخدا شێواز وتەکنیکی ئەم

جەنگەی پیێ فەرمووین کە دەفەرمێت: (يأَيُّهَا الَّـذِينَ آمَنُـواْ اصْـبِرُواْ وَصَـابِرُواْ وَرَابِطُواْ وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُـمْ تُفْلِحُـونَ...آل عمـران:٢٠٠) واتـە: ئـەی بـاوەڕداران خۆگروئـارامگر بـن ، وەئـارامگری بەسـەرخۆتاندا بهێـنن هەمیشـە لەسـەنگەری کۆشـش وخەباتـدا بـن ، لەخوابترسـن پارێزگـارین بـۆ ئـەوەی سـەرفرازیو سەرکەوتنی هەمیشەیتان دەست کەوێت.

ئـەم جەنگـە بـەبێ ئـەم چـوار تەکنیکـە سـەرناگرێت ، واتـە: ئـارامگری و خـۆڕاگری ناکرێـت تـا "مصـابرە"نـەبێت. واتـە بەرەنگاربوونـەوەی دوژمـن ورووبەڕووبوونـەوەی ، جـا ئەگـەر دوژمنەکەشـی ئـارامگربوو، ئـەوا پێویسـتە "مرابطـة"هـەبێت واتـە: "سـەنگەر چـۆڵ نـەکردنی دڵ" نـەك دوژمـن زەفـەربێنێت وە سـەنگەرەکانیش بـسریتیبێن لـە سـەنگەری (چـاوەکان ، گوێیـەکان ، زمـان ، سـك ، دەسـت ،قاچـەکان) . چـونکە دوژمـن لـە هـەوڵ دایـە لـەم سـەنگەرانەوە هێـرش بهێنێـت وخـۆی بگەیەنێتـە دڵ، وەجەستەوبیروهۆش بشێوێنێت وتێکیان بدات.

ئـەوەتا هاوەڵـەکانی پێغەمبـەری خـوداﷺکەلـە دوای پێغەمبـەران بـەڕێزترین پێـری مـرۆڤن، لـە هـەموو کەسـێك زیـاتر پـارێزراوبوون لەشـەیتان، کاتێـك سـەنگەری خۆیـان چـۆڵ کـرد لەجـەنگی "ئوحـد"دا دوژمـن زەفـەری پێهێنان وئەوەی کەڕوویدا ڕوویدا..

وەبڕبـڕەی پشـتی هـەر سێ بنەماکـە کـەبریتی یـە لـە"تقـوی"پارێزکـاری کـردن ولـە خواترسـان، چـونکە بـەبێ تـەقوا نـەخۆگری وئـارامگری وسـەنگەر چۆڵ نەکردن سوودیان نابێت ، هەروەها تەقواش بەبێ ئارامگری نابێت.

جـا ئێستا لـە خـودی خۆتـدا تەماشـای لەیەکدانی ئـەو دوو سـوپایە بکـە ، شـەڕی ئـەو دوو لەشـکرەبکە کەچـۆن هەنـدێ جـار زاڵ دەبـن بەسـەرتدا ، وەهەندێ جاریش تۆ زاڵ دەبیت.

پیلانەکانی شەیتان بۆ لەخشتە بردنی مرۆڤ

بێ گومان شەیتان پیلانی تایبەتی خۆی هەیە لەم بوارەدا. شەیتان لەدەست وپێوەندەکان وسەربازەکانی خۆی پرسیاری کرد ، کام سەربازەی مرۆڤ لە مرۆڤ زۆرتر نزیکترە وکاریگەری هەیە لەسەر مرۆڤ؟ ئەوانیش ووتیان: "نەفس- دەرونی". شەیتان ووتی: لەدەرونەوە دەستی پێ بکەن وخاڵە لاوازەکانی بدۆزنەوەو کاری لەسەر بکەن و حەزو ئاواتەکانی بۆ بکەنە داوی ڕاوکردنی وشەووڕۆژ کۆڵی لێ نەدەن تا لەخشتەی دەبەن. گەر هاتوو دەرون هەڵگەڕایەوە دژی پاشا "دڵ"، وەبووە هاوکاری من، ئەوا ئیتر هەریەکە لەم سەنگەرەگرنگانە داگیر دەکەین وسەنگەرەکانی (چاو، گوێ ،زمان ، دەم ، دەست ،قاچ) جا لەسەر ئەم سەنگەرانە تێ بکۆشێن وبجەنگێن.

ئامۆژگاری ئیبلیس بۆ نەوەکانی

هەرکاتێك توانیتان دەست بگرن بەسەر عەرشی دڵدا ، ئەوا ئەو مرۆڤە یان کوژراوە یان دیلە یاخود برینداریکی سەختە سەنگەرتان چۆڵ نەکەن ، وەمۆڵەت ودەرفەتی هێز و دەستەی دوژمن نەدەن هێرش بهێنن بۆ ڕزگارکردنی دڵ. وەئەگەر هێرشەکەیان زۆر بەهێزبوو ،ئێوە کۆڵ نەدەن، بەردەوام بجەنگێن تا کاتێ ئەو هێزە دەگاتە دڵ زۆر لاوازو بێ توانا دەبێت، چونکە گەر وابوو ئەوا هیچیان پێ ناکرێت.

مەترسی تەماشای نادروست"نەزەری حەرام"

ئیبلیس دەڵێت: ئەی هێزەکانمان ، کەدەستان گرت بەسەر ئەو سەنگەرانە ، ئاگەداری سەنگەری چاوبن ، دەرفەتی نەدەن تەماشاکردنەکانی سەرەنج دارو وردەکاربێت ، ڕاستەوخۆ لێی تێك بدەن بەنەزەری بێ ئاگایی وئارەزووبازی ،چونکە دەرونیشی حەزی پێیەتی.

دڵنیابن سەنگەری "چاو" کاریگەری تەواوی هەیە لەسەری ، من تەنها لەو ڕێگایەوە سەرم لەئادەمیزاد شێواند، چونکە بەنەزەری حەرام تۆوی ئارەزووبازی وشەهوەتم لەدڵیدا ڕواندو بە ئاوی حەزوئاوات ئاوی دەدەم تا هیمەت بەرزی دەکەم لەتاوانکاری وسەرپێچیدا نغرۆی دەکەم. جا چی دەتوانن لە تێکدانیی وسەرلێ شێواندنیان لەم سەنگەرەوە بیکەن. گومڕای بکەن وبڵێن: جا خودا چاوی بۆچی پێ داوین؟ وەجوانی بۆچی دروست کردووە؟ ئەگەر بۆ تەماشاکردن نەبێت؟

خۆ ئەگەر ئادەمیزادەکان نەفام بوون ، پێیان بڵێن: ئەم تەماشاکردنە تێیدا گەورەیی خوای بەدیهێنەرمان بۆ دەردەخات، جوانی بوارێکە لەبوارەکانی گەورەیی شوێن دەستی پەروەردگار ، پێویستە تێربین لە تەماشاکردن وپێ هەڵدانیدا.

وەپێیان بڵێن: ئەم وێنەیە بەشێکە لەدیاردەکانی حەق هەوڵ دەن بیری یەك پارچەیی بوون وحەقیان لادروست کەن ، گەر ڕازی نەبوون ،ئەوا باسی توانەوەو حلولی گشتی وتایبەتیان بۆ بکەن تا دەبنە برای نەسرانیەکان کە خودا دابەش دەکەن لەچەند جەستەیەکدا.

بەم چەشنە دواتر بیری دوورە پەرێزی دونیاویستیان لادروست بکەن ، وەخەڵکی ساویلکەی پێ لەخشتە بەرن، چونکە ئەمانە لەچەکە بەهێزەکانمانە.

مەترسی گوێگرتن لەحەرام

لەئامۆژگاری ئیبلیس بۆ سەربازەکان

ئاگاداری سەنگەری گوێ یەکان بن. شتانێك نەبیستێت کە ببێتە مایەی شێواندنی کارەکانتان. جگە لە شت و دەنگی پڕوپوچ هیچی تر بانەبیستێت ، خۆشترین ئاواز بە پڕوپوچترین ووشە بڕازێنێتەوە وبیدەن بەگوێیدا. چی دەرونی پێی خۆش بوو باهەرئەوە ببیستێت، نەك ئەوەی کە عەقڵی دەیەوێت.

بەهیچ شێوەیەك مۆڵەت نەدەن ووتەی خوای گەورەو پێغەمبەرەکەی ببیستێت یان ووتەی بانگەوازان ورێنمایی کاران، خۆ ئەگەر شتی وا ڕوویدا دەرفەت نەدەن بگاتە بیروهۆشی لێی بشێوێنن، یاخود بیخەنە دڵی یەوە کەوا ئەم کارە دژوارەو بەتۆ ناکرێت وەسەرقاڵی بکەن بەشتی لاوکی یەوە. وەئەوەی بۆ دروست بکەن کە دەست بگرە بەکلاوی خۆتەوە با با نەبیات و کێ ئەمڕۆ لەحەق دەپرسێتەوە، خۆتۆ لەو خەڵکە زیاتر نیت بۆ ژیان وبەرژەوەندی خۆت توشی مەترسی دەکەیتەوە...هتد. تادەتوانن ناحەقی بۆ برازێننەوەو حەق لەدڵیدا دەربهێنن.

پیلانی شەیتان بۆ دەست بەرداربوون لە پرۆسەی فەرمان کردن بەچاکەو ڕێگری لەخراپە

شەیتان پیلانی خۆی هەیە بۆ ئەوەی ئادەمیزاد دەست بەرداری گەورەترین فەرمانی خودای بێت کە "فەرمان کردنە بەچاکەو ڕێگرتنە لەخراپە". جا ئەگەر بتەوێت لەپیلانی شەیتان شارەزابیت ، بڕوانە پیلانی براکانی لەو مرۆڤە شەیتانانە کەچۆن ئەم پرۆسەیە لەناو دەبەن بەوەی کە ئەمە خۆ هەڵقورتاندنە لە کاروماڤی خەڵکی تردا، وەشوێن کەوتنی کەم وکوڕی وناتەواویەکان وعەیبی خەڵکی ترە، وەخۆتووش کردنە بەبەلا ودروست کردنی ئاشوبە لەنێوخەڵکیدا.

پیلانی شەیتان لە شێواندنی یەکتاپەرستی وڕەدکردنەوەی سیفاتەکانی خوای گەورە

پیلانی شەیتان لەم بوارەدا لەوەدا خۆی دەبینێتەوە کە شوێن کەوتوانی سونە لەڕێ دەربکەن وسیفات وکارە جوانەکانی خوای گەورە پەك بخەن لە ژێر ناوی"جەستە ڕێژی- التجسیم" وە"لێکچواندن- التشبیه" وە "چۆنیەتی- التکییف". بۆ نمونە:

"بڵنـدبوونی خـودای گـەورە"وە لەنگـەرگرتنی لەسـەر تـەختی عەرشـی مەزن بەلایەنگیر باس دەکەن.

وە"دابـەزینی خـودا بـۆ ئاسمـانی دونیـا" وەفەرموودەکـەی: (مـن سـألني فأعطيـة[1]..... کـێ پرسـیارو داوا بکـات داواکـاری یەکـە بـۆ جـێ بـەجێ دەکـەم) .بەجوڵاندنەوەو گواستنەوە وەسف دەکەن.

وە وەسـفی خـودا بـۆ خـودی خـۆی بـە"دەسـت وڕوخسـار"بـە ئەندامـەکانی لەش لێك دەدەنەوە.

وەکارەکـانی خـودا بـەنوێ"حـوادث"دادەنـێن ، وەسیفەتەکانیشـی بـە "اعراض"لێك دەدەنەوە.

بەم چەشنە سیفاتەکانی خودا ڕەد دەکەنەوە.

وەسـەر لەگەوجـەکان دەشـێوێنن کـە بـۆ سـەلماندنی سـیفاتەکانی خـودا لـەقورئان وسـونەدا هـاتووە پێویسـتی بـەم کارانـە هەیـە. جـا ئـەم ڕوون کردنەوەیـە پەکخسـتنە لـەقاڵبی پـاك وبێگـەردی ومـەزنی وگـەورە ڕاگرتنـی خـودا پـێش کـەش دەکـەن. وەزۆرێـك لـەکاڵ فامـەکان ئـەم شـتانە وەك خـۆی وەردەگـرن وبەووشـەی جیـاوازتر گوزارشـتی لـێ دەکـەن. خـوای گـەورە دەفەرمێت: (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نِبِـيٍّ عَـدُوًّا شَـيَاطِينَ الإِنـسِ وَالْجِـنِّ يُـوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْـرُفَ الْقَـوْلِ غُـرُورًا... الأنعـام:١١٢) واتـە: جـا بۆهـەر پێغەمبـەرێك وبڕوادارێـك دوژمنێکمـان لەشـەیتان وپـەری سـازاندووە، کەبـەردەوام قسـەی زل وڕازاوە دەدەن بـەگوێی یەکـداو خۆیـان وخـەڵکی پـێ سەرگەردان وگومڕادەکەن.

---

[1] - ئەمە بەشێکە لەفەرموودەیەکی(صـحیح) لەدابـەزینی خـودای گـەورە بـۆ ئاسمـانی دونیـا لـە سـێ بەشـی شـەودا بەچـەندین سـەنەدی ڕاسـت ودروسـتەوە، هـەروەها (بخـاری ومسـلم)و کەسـانی تـریش ئـەم فەرموودەیـەیان گێڕاوەتـەوە. بـۆ ئـەم مەبەسـتە بڕوانـە (اجتمـاع الجیـوش)و(مختصـر الصواعق)ی نوسەر.

جـا خــوای گــەورە ئــەو ووتــەو قســانەی بــەڕازاوە بــاس کــردووە ، چــونکەناحەقە بــۆ قبــوڵ کردنــی دەیرازێنێتــەوەو دەیــدات بــەگوێی نــەفام وسەرکەشەکاندا وپێی گومڕادەبن.

پوختەی مەبەست:

شــەیتان لەســەنگەری گوێیــدا مۆڵگــەی دامەزرانــدووە وجگــە لەشــتنای پڕوپــوچ وبــێ خێــر نــەبێت مۆڵــەتی شــتی بــاش وچــاکە نــادات بێتــە ژوورەوە و قازانجی پێ بگەیەنێت، وەئەگەر هاتە ژوورەوەش بێ سوودی دەکات.

مەترسیدارترین سانمە،سانمەی زمانە

شــەیتان بــەیاردو دەســتەکانی دەڵێــت:ســەنگەری زمــان مــەزنترین ســەنگەرە بۆکــاری ئێمــە، دەزگــای گوزارشــت و وەرگێڕانــی دڵــە. جــا زۆر پێویســتە بەوریاییــەوە لەســەنگەردا کاربکــەین ، کەمەنــد کێشــی بکــەین بــۆ ووتــەی نابــەجێ وناپەســەند کەهەرهــەمووی زیــان بــەخش بێــت ومۆڵــەت ودەرفــەتی یــادی خــوداو قورئــان خوێنــدن و ووتــەی ئامۆژگــاری مــەدەن لــەزمانی یــەوە دەربچــێت. وە ئێــوە لــەم سەنگەرەدا دووکــاری مــەزنتان هەیــە پێویستە دەست بەرداری هیچیان نەبن:_

١. قســەی نــاڕەواکردن: چــونکە هەرکەســێك قســەی نــاڕەوا بکــات ئــەوا برایەکە لەبراگەورەکانتان و لەسەربازە گەورە کانتانە.

٢. بــێ دەنــگ بــوون لەئاســتی حــەق: جــا هەرکەســێك لەســەر حــەق بــەوەڵام نەیــەت وە بــێ دەنگــی هەڵبــژێرێت ،برایەکــە کــەڕولاڵی ئێوەیــە ، هــەروەك یەکــەمیان قســەکەری ئێوەبــوو ئەمــەش برایــەکی کەڕولاڵتانە.

جـا ئـەمان نـەك مۆڵـەتیان بـدەن بـە ووتـەی حـەق بـدوێن و بـێ دەنـگ بـن لەووتــەی نــاڕەوا، بەهــەموو ڕێگاکــان نــاڕەوایی بڕازێننــەوە، حــەق بێــژان بترســێنن کەســەرئەنجامیان بــاش نابێــت. دڵنیــابن ڕۆڵــەکانم کــە ســەنگەری

زمـــان هۆكـــارێكی ســـەرەكی ســـەرگەردانی ئادەمیزادەكانـــە. چـــەندیان لـــەم ڕێگەیەوە دوچاری گرتن وكوشتن وتیاچوون بووە.

ئامۆژگاریتـــان دەكـــەم بـــەوەی یـــەكێكتان ووتەیـــەك لەســـەر زاری برائادەمیزادەكەتانـــەوە بڵـــێ، ئـــەوی تریـــشتان لـــە گوێگرەكـــەی گـــەورە بكاتـــەوە سەرســـوڕمانی لادروســـت بكـــات وپێـــی دووبـــارە بكاتـــەوە، بەهەمیشەیی هاندەروهاوكاریان لە گوێگرتن و ووتنی قسەی ناڕەوادا.

هـــەموو دەرگـــاو گۆشـــەیەكیان لـــێ بتـــەنن ، مۆڵـــەتیان مـــەدەن وەبـــیری ئـــەوەتان دەهێنمـــەوە كـــە مـــن چـــی بـــەڵێن وسـوێندێكم خـــوارد لەبەرامبـــەر خوداكـەیان كـەووتم: (ثُمَّ لآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْـدِيهِمْ وَمِـنْ خَلْفِهِـمْ وَعَـنْ أَيْمَـانِهِمْ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ وَلاَ تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَـاكِرِينَ * قَـالَ فَبِمَـا أَغْـوَيْتَنِي لأَقْعُـدَنَّ لَهُـمْ صِرَاطَكَ الْمُـسْتَقِيمَ... أعـراف:١٦-١٧) واتـە:شەیتان ووتـی: بەهۆی ئـەوەی كـەتۆ منـت گـومڕاو سـەرگەردان كـرد ، ئـەوا سوێندبێت منـیش لەسـەر ڕێگـەی ڕاسـتەكە بۆیـان دانـشم ولایـان بـدەم وبیـان تـرازێنم.پاشـان سـوێند بێـت بـەخودا لـە هـەموو لایەكـەوە بۆیـان بـێم، لـە پـشت وپـاش وچـەپ وڕاسـتەوە، وەدونیایـان لاخۆشەویـست دەكـەم و گومـان دوودڵیـان لەسـەر قیامـەت بـۆ دروسـت دەكـەم، وەزۆربـەیان گومڕادەكـەم، كـەمیان بەسـوپاس گوزاریـت دەمێننەوە.

ئایـا نابینیـت مـن لەهـەموو ڕیگایەكـەوە پـیلان دەگێـڕم بـۆ ئـادەمیزاد تادەربـازی نـەبێت وگـیرۆدەی بكـەم وكـۆڵ نـادەم. وەپێغەمبەرەكـەیان ئاگاداریـانی كردۆتـەوە كـە بـەئادەمیزادی ووتـوە: (إن الـشیطان قـد قعـد لأبـن آدم بطرقـه كلـها، وقعـد لـه بطریـق الاسلام. فقـال: أتـسلم وتـذر دینـك ودیـن أبائـك؟ فخالفــة وأسـلم، فقعـد لــه بطریــق الهجـرة. فقـال: اتهـاجر وتـذر ارضـك وسمائـك ؟ فخالفـه وجـاهر. فقعـد لـه بطریـق الجهـاد. فقـال: أتجاهـد

فتقتل فيقسم المال وتنكح الزوجه؟.)[1] واته: شەیتان لەسەر هەموو ڕێگاکان سەنگەری لەئادەمیزاد گرتووه، هەتا سەر ڕێگەی ئیسلام، ووتی: ئیسلام دەبێت دەست بەرداری ئاینی باوباپیرانی خۆت دەبیت؟ کەچی سەرپێچی کردنی ئیسلام بوو. دواتر هاتە سەر ڕێگای کۆچ کردن. ووتی: ئایا کۆچ دەکەیت وخاك وولاتی خۆت بەجێ دەهێڵیت؟ کەچی سەرپێچی کردو کۆچی کرد. پاشان هاتە سەر ڕێگەی جیهاد، ووتی:ئایا تۆ جیهاد دەکەیت ودەکوژرێیت ومالّ وسەروەتت دەبرێت ودابەش دەکرێت وخێزانیشت شوودەکاتەوه؟

جا بەهەمان شێوه لەسەر هەموو ڕێگایەکی چاکە خوازی ڕێیان لێ بگرن. ئەگەر ویستی خێرو پارە ببەخشێت ڕێگری بکەن وپێی بڵێن:ئایا ئەو پارەو ماڵەی خۆت ئەیبەخشیت سەرئەنجام وەك ئەو سوڵکەرەودرۆزە چیەت لێ دێت؟ ئایا نەتان بیستووه چیم خستە سەر زمانی کەسێك کەهەژارێك داوای هاوکاری لێ کرد، ئەویش ووتی: ئەمە پارەی خۆمانە ،جائەگەر بیدەین بەئێوه ،ئەوا ئێمەش وەك ئێوەمان لێ دێت. جا ئەگەر بچیت بۆ حەج کردن پێی بڵێن: ئەو هەموو ڕێگە دوورو درێژە دەبڕیت دوور نی یە خۆت وماڵەکەت توشی تیاچوون نەبێت.

بەم چەشنە هەموو ڕێگەیەکیان لێ بتەنن وباسی مەترسی ودژواری وزەحمەتیان بۆ بکەن. دواتر ڕێگاکانی تاوان وخراپەکارییان بۆ ئاسان بکەن وبۆیان برازێننەوه وخۆشی بکەن لەدڵیاندا. وەزیاتر پشت بەئافرەت ببەستن وبەکاریان بهێنن بۆ ئەم مەبەستە، وەلەدەرگای ئافرەتانەوه هێرشیان بۆ بەرن، چونکە باشترین پێڕن بۆ ئاسانکاری کارەکانتان.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(أحمد: ٤٨٣/٣)گێڕاویەتیەوه.

سەنگەری دەست وپێ یەکان

ئـەم سـەنگەرە بەباشـی بیتـەنن ومۆڵـەت نـەدەن کـا ری چاکەوچـاکەخوازی پـێ ئـەنجام بـدرێت. وەبـۆ بەدەسـت هێنـانی ئـەم مەبەسـتە پێویسـتە هاوکـاری لـەدەرونی خراپـەکارەوە وەربگریـت، وەبخرێتـە گـڕ بـۆ دژایـەتی کـردن ولاواز کردنـی ڕۆڵ وهێـزی دەرونـی چـاکەکار ، بـەدڵنیایی ئـەم کـارەش بـە ڕێگـری کردن دەبێت لە پێ گەیشتنی یارمەتی بۆی.

وەلەهـەمان کاتـدا پشـتگیری وهاوکـاری بـەهێزبوونی دەرونـی خراپـەکار بکرێـت. بـەم چەشـنە دەتـوانن بگەنـە تـەختی عەرشـی دڵ،وەپێویسـتە لەمەملەکەتەکـەی دوور بخرێتـەوە دەرونـی خراپـەکار لـەبری دڵ جێنیشـین کـەن. جـا ئـەو کاتـە هـەموو شـتێك بـەئارەزووی خۆتـان دەبێـت و وەهەرچـی بڕیارێـك بـدات لـە بەرژەوەنـدی ئێوەدایـە ، وەمـەرج وبڕیارەکانتـان هەرهەمووی جێ بەجێ دەکرێت لەلایەن ئەو دەروونەوە.

وەئەگـەر هەسـت بەجوڵـەو هـەوڵی دڵـت کـرد بـۆ هاتنـە سـەر تـەختی پاشـایەتی، ئەوکاتـە هـەوڵ بـدەن ئـەو دەرونـەی بـۆ جـوان وشـیرین بکـەن وەلـە پـێش چـاوی بیڕازێننـەوە ووەك بوکێـك هاوسـەرگیری پـێ بکـەن لـە گـەڵ دڵـدا. وەسەرمەسـتی بکـەن وپێـی بڵـێن تـامی خۆشـی بچـێژە هـەروەکو تـامی شـەڕو ناخۆشـیەکانت چەشـت ، ئەوسـاتە بـەراوردێك بکـە لەنێوانیانـدا. وەدەسـت هـەڵبگرە لەجـەنگ وشـەڕ ، چـونکە شـەڕی ئێمـە کۆتـایی نایـەت تـا مـەرگ، وەتۆش ئەی دڵ بەرگەی جەنگی درێژخایەن ناگریت...

سەربازەکانی ئیبلیس

وەئـەی نـەوەکانم پشـت بـەدوو سـەربازی مـەزن ببەسـتن کەلەگەڵیانـدا بەهیچ شێوەیەك توشی بەزین نایەن، ئەو دووسەربازەش بریتین لە:

١. سـەربازی بـێ ئاگـایی: بـە هەمیشـەیی هـەوڵ دەدەن بـە هـەموو شـێوەیەك دڵـی ئـادەمیزاد بـێ ئاگـا بکـەن لـە خـودا وقیامـەت ،

چونکه ئەمە خاڵی وەرچەرخانە لە جەنگی ئێوەدا. هەرکاتێ دڵی بێ ئاگابوو لەخودا ، ئەوکاتە زاڵ بوون بەسەریداو دەسەمۆکردنی زۆر ئاسانە.

٢. سەربازی ئارەزووبازی: ئارەزوو بازی لەپێش چاوی جوان لەدڵیاندا شیرین بکەن، وەبەهێزی هەردوو سەربازگەکە هێرش بکەن بەسەریاندا ، چونکە چەك وسەرباز لەم دووانە باشتر وبەهێزترمان نی یە ، وەبۆ بەئەنجام گەیاندنی بێ ئاگایی بە ئارەزوو خەریکیان بکەن ، وەبۆ گەیشتن بەئارەزوو بازی بەبێ ئاگایەوە سەرقاڵیان بکەن.

جا هێرش بەنە سەر کەسە خواناسەکان ، چونکە ئێوە بەبوونی ئارەزوو بازی وشەیتانەکەش وئادەمیزاد بەوە دەبنە چوار کەس وزاڵ دەبن، وەپێری خواناسان تێك بدەن وبیشێوێنن بە پشت بەستن بە بەکارهێنانی ئادەمیزادە بێ عەقڵ وژیرەکان بۆ شێواندنی کۆڕەکانیان.

پوختەی مەبەست:

ئادەمیزاد سەرمەست بکەن بە ئارەزووبازی وبێ ئاگایی، وەئەگەر خوای گەورە فەرمانی کردەوە بەئادەمیزاد بەوەی کە ئارامگرو خۆگرو سەنگەر چۆڵ نەکەن، ئێوەش بەهەمان شێوە خۆگرو ئارامگر بن وسەنگەرەکان چۆڵ مەکەن. وەلەکاتی دروست بوونی هەر دەرفەتێك لەدەستی مەدەن، بەتایبەتی لەکاتی تورەبوون و ئارەزوو بازیدا کە دوو هەلی بێ وێنەن.

وە ئاگادار بن کە ئادەمیزادی وا هەیە ئارەزوبازی زاڵە بە سەریدا و کەمتر تورە دەبێت. جا ئێوە گرنگی بە بواری ئارەزوبازی بدەن و سەرگەردانی بکەن. وە دەست بەرداری تورە بوونی بن.

وە هەیانە بە پێچەوانەوە ڕادەی تورە بوون و هەڵچونی زیاترە و کەمتر حەز بە ئارەزوو بازی دەکات.جا لێرە دا گرنگی بە بواری هەڵچوون

و تورشــه بونه‌كــه‌ی بــده‌ن.هه‌رچــه‌نده ســه‌نگه‌ری ئــاره‌زووی چــۆل مه‌كــه‌ن. چــونكه هه‌ركه‌ســێك لــه كــاتی تــوڕه بــوون و هه‌ڵچــوندا خۆگرنــه‌بێت ئــه‌وه بــه دڵنیایــه‌وه لـــه كـــاتی ئاره‌زووبازیـــدا خـــۆگر نابێـــت. جـــا پێویســـته ئێـــوه ئاوێته‌یــه‌ك دروســـت بكـــه‌ن لـــه نێـــوان حـــه‌ز و ئـــاره‌زوو و تورشـــه بـــوون دا. بانگه‌شه‌ی توڕه بوونی بكه‌وه له ڕێگه‌ی ئاره‌زووبازیه‌وه.

وه بانگه‌شه‌ی ئاره‌زووبازی بكه‌ن له ڕێگه‌ی توڕه بوونه‌وه.

وه بــزانن كاریگــه‌رترین چــه‌ك لــه ئــاده‌میزاد بــریتین لــه‌و دوانــه. چــونكه بــه‌هۆی حــه‌زو ئــاره‌زووه (باوكیــان ودایكیــان) لــه به‌هه‌شــت ده‌ركــران. وه بــه‌هۆی تــوڕه بوونــه‌وه نــه‌وه‌كانیان (هابیــل و قابیــل) ده‌ســـتیان چـــووه خـــوێنی یـــه‌كتری وه هـــه‌ر بـــه‌و دوانـــه په‌یوه‌نـــدی و دۆســـتایه‌تی و خزمایـــه‌تیان له ده‌ست داوه وه خوێنی یه‌كتریان ڕژاندوه.

وه دڵنیــابن تــوڕه بــوون پشــكۆیه‌كه لــه دڵــی ئــاده‌میزادا وه حــه‌ز و ئــاره‌زوو گڕێكــه لــه دڵێــه‌وه ده‌جۆشــێت. وه وریــا بــن ئــاگر و پشــكۆ بــه ئــاوی ده‌ســت نوێــژ و یــادی خــودا و نوێــژ و الله أكــبر ده‌كوژێتــه‌وه.جــا ئاگــادار بــن مۆڵــه‌ت نــه‌ده‌ن لــه‌و دوو ســاته دا لــه نوێــژ و ده‌ست نوێــژ و یــادی خــودا نزیــك ببنــه‌وه. هـــه‌ر لـــه بـــه‌ر ئـــه‌م هۆیه‌یـــه كـــه پێغه‌مبه‌ره‌كـــه‌یان ئامۆژگـــاری كـــردووه و ده‌فـــه‌رموێت: (إن الغضـب جمـرة في قلـب إبـن ادم ، أمـا رأيـتم (مـن) إحمـرار عينـة ، وإنتفـاخ أوداجـة ؟ فمـن أحـس بـذلك فليتوضـأ)[1] (واتـــه: تـــوڕه بـــوون پشـــكۆیه‌كه لـــه دڵـــی ئـــاده‌میزاد دا ئایـــا نابینیـــت كـــه تـــوڕه ده‌بێـــت چـــاوه‌كانی چـــۆن ســـور هه‌ڵده‌گـــه‌ڕێت و ده‌ماره‌كـــانی ملـــی هه‌ڵده‌ســـێت ، جـــا هه‌ركه‌ســـێ هه‌ســـتی بـــه‌م حاڵه‌تـــه كـــردوو بـــا ده‌ســـت نوێـــژ بگرێـــت.) وه

[1] – وه ئـــه‌م فه‌رموده‌یـــه(حســـن و لغـــيره)یـــه ،(أحمـــد : ۱۹/۳) وه (عبـــدالرزاق: ۲۰۲۸۹) گێڕیانه‌ته‌وه.

هـەروەها پێغەمبەرکـەیان پێـی وتـوون: (إنمـا تطفـأ النـار بالمـاء) ۱ واتـە: "ئـاگر بە ئاو دەکوژێتەوە".

[1] - وە ئـەم فەرمودەیـە(حسـن و لغـیرە)یـە ،(أحمـد : ۱۹/۳) وە (عبـدالرزاق: ۲۰۲۸۹) گێڕیانەتەوە.
وە ئـەم فەرمودەیـە (حسـن و لغـیرە)یـە (أحمـد -۲۲٦/٤)وە (أبـوداود ٤۷۸٤). وە (البخـاری) لـە (تاریخـە) وە (طبرانـی -۲٦۷/۱۷) گێڕیانەتـەوە هەرچـەندە ئـەم لـە سـەنەدەکەیدا (أبـی وئـل القـاص) هەیـە.کـە ناوەکـەی = (عبـدالله بـن یحیـی)یەکـە (إبـن حبـان) دەڵێـت : شـتی سـەیر و سەمەرە دەگێڕێتـەوە..هەرچـەندە (إبـن معـین) متمانـەی پێـی هـەبووە. بڕوانـە (السلسـلة الضـعیفة -٥۸۲).
دکتـۆر أحمـد شـوقی (ئەندام لـە کۆلیـژی پزیشـکی پادشـای لـە لەنـدەن) دەڵێـت :- چارەسـەری دەروونی لـە حاڵـەتی ئـەوپەڕو کرژبـوون و تـوڕە بوونـدا بـە دوو شـێواز دەکرێـت کەئـەویش: بـە خاوکردنەوەی ماسولکەیی و دەرونی وە بە کەم کردنەوەی هەستی هەڵچوونی.
هـەر بۆیـە دەبیـنین لـە فەرمودەیـەکی پێغەمبـەری خـودا ﷺ بـاس لـە دەسـت نوێـژ گـرتن و نوێـژ دەکـات ،چـونکە لـە دەسـت نوێـژ و نوێـژ کردنـدا کرداریچـکی پراکتیزەکردنـی خاوبوونـەوە و هـێمن بوونـەوەی ماسـولکە و ڕەواندنـەوەی تـوڕەی و هەڵچـونی دەرونـە. وە زانسـتی سـەردەم گەیشـتۆتە ئـەو ڕاسـتیە زانسـتیەی دەڵێـت : لـە کـاتی تـوڕە بـوون و هەڵچـوندا گەربێتوپرشـی ئـاو بـەر ئـەو کەسـە بکـەوێت لـە ڕووناکیدا،ئـەوا هێمنـی و بـاری دەرونـی بـۆ دێتـەوە و ماسـولکەکانی خـاو دەبێتـەوە هۆکـارە زانستیەکەشـی دەگەڕێتـەوە بـۆ ئـەوەی کـە ڕوونـاکی لـە دڵۆپـە ئاوەکانـدا بارگـەی سـالب دروسـت دەکـات کـە دەبنـە خاوبوونـەوەی ماسـولکەکان.وە لـە گـەڵ بـوونی ڕوونـاکیدا خۆشـۆردن هێمنـی دەروونـی دروسـت دەکـات . لە چاو ئەوەی حەمامەکە تاریك بێت.
وە زۆر لـە زانیـان دەڵێـت :- لـە خۆشـۆردندا هێزێکـی سـیحری هەیـە لـە چـالاك کردنـەوەی جەسـتە و هـێمن کردنـەوەی بـواری دەرونـی و وەدەرنـانی تـوڕەیی و هەڵچـون. دوور نـی یـە هـەر ئـەم هۆکـارە بێـت لـە لەشـی ئـەو کەسـانەوەکە کـە لـە کـاتی خۆشـۆردندا لـە خۆشـیاندا گۆرانی دەڵێن ،چونکە هێمنی دەرونییان بۆ دەگەڕێتەوە.
وە هـەر ئـەوە نهێنـی و حیکمـەتی ئەوەیـە کـە ئـاینی ئیسـلام لـە پـێش هـەموو نوێـژێك دا فـەرزی کـردووە کـە دەسـت نوێـژ بگیرێـت تـاوەکو لـە کـاتی نوێـژدا وە وەسـتان لـە بەرامبـەر بـە گـەورەیی خـودادا.هێمنـی و ئـارامی بـاڵی کێشـا بێـت بـە سـەر دەرون و جەسـتەدا ،وە دڵ و دەرون ئارام و هێمن بێت.
وە لێـرەدا بۆمـان دەردەکـەوێت کـە بۆچـی پێغەمبـەری خـودا ﷺ هـەرکاتێ تووشـی نارەحـەتی و غەم و پەژارەیەك بوایـە ڕاسـتەوخۆ هانـای بـۆ نوێـژکردن دەبـرد ، وە هـەر بۆیـە هـەرکاتێ گـوێ بیسـتی بـانگ بوایـە لـە لایـەن (بـیلالی الحبشـی)یـەوە پێغەمبـەر ﷺ دەیفـەرموو (أرحنـا بهـا یـا بیلال). واتە "بمان حەوێنەوە و هێمنیمان بکە پێی ئەی بیلال".

وه خـوای گـەورە ڕێنمـایی بـۆ کـردون کـە پشـت ببەسـت بـە نوێـژ و ئـارامگری. بـەلأم ئێـوه دەرفـەتیان مـەدەن بـە تـوڕه بـوون و ئارەزووبـازی لـە بیریـان بەرنـەوه چـونکه چـەکی کوشـندەی ئێـوه بریتـی یـە لـە (بـێ ئاگـایی و ئارەزووبـازی) . جـا هـەر کـاتێ کەسـێکتان بینـی دژ و پێچـەوانەی ئارەزووەکانیـەوه دەوەسـتێتەوه ، ئـەوا بـە هـەموو شـێوەیەك لێ ی دوور بکەونەوه.

پوختەی مەبەست:

تـاوان و تاوانکـاری چـەندێك کوشـندەن بـە دەسـتی شـەیتانەوەیە کـە بـە چـەکی خـۆت جـەنگت لـە گـەلّ دا دەکـات ،وه خـۆت هاوکـاری دەکـەیت و دژی خۆت کە ئەوەش لوتکەی بێئاگای و گێلی یە.

مایلبغ الاعدا عمن جاهل مایبلغ الجاهل من نفسه

واتـە:- ئـەوی کەسـی گێـل و گەوجـە بـە خـۆی دەکـات ،دوژمنەکانیشـی ئەوەی پێ ناکەن.

وه ئـەوه جـێ ی سـەر سوڕمانە کـە مـرۆڤ خـۆی بـە دەسـتی خـۆی هاوکـاری و لـە ناوچـونی خـۆ بـدات وا بزانێـت ڕێـزی لێ دەنێـت. وه هـەوڵی لـە دەسـتدانی بەختـەوەری خـۆی بـدات کەچـی وا بزانێـت بەختـەوەری دەکـات. هـەروەها ڕێـز و پلـە و پایـەی خـۆی لەکـەدار و بچـوك بکاتـەوه کەچـی وا بزانێـت شـکۆمەند و سەربەرزی دەکات.

هـەر بۆیـە هەنـدێ لـە (سـلف) لـە وتارەکانیانـدا دەیـان ووت:- " دوور نـی یـە کەسـێك خـۆی ڕیسـوا بکـات کەچـی وا بزانێـت شـکۆمەند بـووه. وه خـۆی بچـوك بکاتـەوه کەچـی وابزانێـت بایەخـدار و ئاسـت بـەرزی کـردووه ، وەخـۆی لـە دەست بـدات وا بزانێـت ڕزگـاری کـردووه. کـێ هەیـە لـەوه گێـل و گەوجـە تـر کـە دەسـت لـە گـەلّ دوژمنەکەیـدا تێکـەلّ بکـات بـۆ لـە نـاودانی خۆی.

٥٢- تاوانكار خودی خۆی لە بیر دەكات:[1]

مرۆڤی تاوانكار خودی خۆی لە بیر دەكات و دەرونی پشت گوێ دەخات وێرانی دەكات ،جا ئەگەر وترا چۆن مرۆڤ دەرونی خۆی لە بیر دەكات ؟ وە چۆن دێتەوە یادی ؟ وە واتای لە بیر كردنی خود چیە ؟

ئەوا دەڵێین:- بەڵێ خۆی لە بیر دەكات مەترسیترن لە بیركردن ئەوەتا خودای گەورە دەفەرموێت: (وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ أُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ... الحشر:١٩) واتە: " وەك ئەو كەسانە نەبن كە خوای گەورەیان لە بیر كرد ، خوای گەورەش خودی خۆیانی لە بیر بردنەوە بە ڕاستی ئەوانە تاوانكارن و خراپەكارن.

واتە خوای گەورە خودی خۆیانی لە بیر بردنەوە وەك سزایەك بۆ لە بیر كردنی خوای گەورە.بەڵێ خوای گەورە لە سزای ئەم تاوانەدا. بە دوو جۆر سزا دەدات:-

یەكەم: خوای گەورە لە بیریان دەكات.

دووەم: خودی خۆشیات لە بیر كرد.

وە خوای گەورە لە بیریان دەكات بە واتای پشتیان تێدەكات و لە ڕەحم و سۆزی بێبەشیان دەكات و ڕێنمایان ناكات تیادەچن.

وە خودی خۆیان لە بیر كرد بە واتای ڕێز و بایەخی خۆیان لە بیر كرد و هۆكارەكانی بەختەوەری و سەربەرزیان لە بیر كرد وە هیچ كاتێك بەرژەوەندیەكانی خۆیان نایەتەوە یاد و بۆ یەكجاری خۆیان لە یاد دەكەن وێڵ و سەرگەردان دەبن. هەروەها كەم و كوڕی كەمتەرخەمیەكانی خۆشیان لە یاد دەكەن لە بیری ئەوەدا نابن كە چاكسازی لە خودی خۆیاندا ئەنجام بدەن.

---

1 - بڕوانە خاڵكانی (١٤-٢٩)

وه لـه گـهڵ ئهمانهشـدا ههرچـی بـرین و ئازارهكـانی دڵ و دهرونیشـیان لـه یـاد دهكـهن وهك نمونـهی سـهرخۆش بیرێـك لـه ژیـان و جهسـته و دڵ و دهرونـی خۆیـان ناكهنـهوه و چارهسـهری ئـێش و ئازارهكانیـان ناكـهن كـه دواتـر بـه هیلاكیـان دهبات چونكه هـهموو جهسته و دڵیـان پـڕه لـه نهخۆشـی. كـه ئهمـه گـهورهترین سزایه خـوای گـهوره توشـیان دهكـات بـه گشـتی و بـه تایبـهتی.جـا چـیتر بـهڵاو نههامـهتی ههیـه بگاتـه ئـهم دهرده كوشـندهیه كـه مـرۆڤ خـودی خـۆی و بهرژهوهندیـهكان و بـهڵاكانی لـه یـاد بكـات و بـهرهو تیاچوون بچێت و دواتر بهههشتی بهرین له دهست بدات ؟!

جـا ههركهسـێك بـه وردی حـاڵ و بـارودۆخی خـهڵكی بـه گشـتی بكۆڵێتـهوه بـۆی دهردهكـهوێت كـه زۆرینـهی خـهڵكی ئێسـتا ڕاسـت و دروسـتی خـودی خۆیـان لـه یـاد كـردووه دواتـریش قیامـهتیان و خۆیـان فرۆشـتووه بـه بهرامبـهر بـه تهمـهنێكی كـورت و كـرچ و كـاڵ و بـێ نـرخ ،فرۆشـتنێكی گێـل و گهوجانـه. وه ئـهم ڕاسـتیانهیان بـۆ ڕوون دهبێتـهوه لـه كـاتی مـردن و دوای مردنـدا بـه ئاگـا دێنـهوه كـه بـه چـی گـرێ بهسـتێكی بێنـرخ و بـێ بـهها قیامـهتی لـه دهسـت داوه بازرگـانی پێـوه كـردووه بـۆ تهمـهنێكی كـورتی دونیـا. كـه چـی بـه پێچـهوانهوه خـهڵكی دونیـا دهفرۆشـێت بـۆ بـه دهسـتهێنانی قیامـهت و ژیـانی ههتا ههتایی.

جا دۆڕاوهكان:

ئـهو كـهس و گـهوج و گێلانـهن كـه لـه گـهڵ هـهموو دۆڕانـدن و سـهر لێ شـێواویه و خـۆو خـوا لـه یادكرنـه كـه ژیـانی دونیـا سهرسـام بـوون و حـهزو ئارهزووهكانیـان تێركـردووه قیامـهتیان بـه دونیـا گۆڕیوهتـهوه و ژیـانی دروسـت و ڕاسـتی لـه لای ئـهوان بریتـی بـوو لـه تێـر كردنـی حـهزو ئارهزووهكانیـان و ڕابـواردن كـه چـی هێشـتا هـهر خۆیـان بـه بـراوه و قـازانجگر دهزانـن هـهروهكو یـهكێك دهڵێـت: (خـذ مـاتراه ودع شـیئاً سمعت بـه) واتـه:

پەلاماری ئەوە بدە کە دەبینی و شتێ لە بیر بکە کە تەنها بیستووتە و نەت بینوە.

جگە لەمەش لاوازی باوەڕ و چاولێکەری لە خەڵکی و زاڵ بوونی حەز و ئارەزووەکانی هەر هەموویان کاریگەریان لە سەر ئەم بیر و بۆچوونەیان هەیە.

هەر بۆیە زۆرینەی خەڵکی لەم بازرگانیە دا دۆڕاو خەسارەت مەندن. هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: (أُولَـئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآَخِرَةِ فَلاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ.... البقرة:٨٦) . واتە: ئەو کەسانەی کە ژیانی دونیایان هەڵبژاردو گۆڕیانەوە بە ژیانی قیامەت. لە بەر ئەوە سزایان لە سەر کەم ناکرێتەوە و ئەوانە هەرگیز یارمەتی نادرێن و سەر ناخرێن.

هەروەها دەفەرموێت: (فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُواْ مُهْتَدِينَ.... البقرة:١١) واتە: ئەوانە بازرگانیەکەیان قازانجی نەکردووە ،سەرمایەکەشیان کە هیدایەتە لە دەستیان دا. وە مایە پوچ بوون و ڕێبواری ڕێگای هیدایەت نەبوون.

جا لە ڕۆژی قیامەتدا کاتێ ڕاستی هەموو شتەکان بە ڕوونی دەخرێنە پێش چاو ،ئەو کەسانە گێل و گەوجەی خۆیان بۆ دەردەکەوێت و پەشیمانی دایان دەگرێت هەر چەندە بێ سودە.

ئەوانەی قازانجیان کرد:-

ئەو کەسانە بوون کە ڕێز و قەدری خۆیانیان زانی و بە ژیانی کاتی هەڵنەخەڵەتان و بەرق و بریقی دونیا سەرەنجی ڕانەکێشان ،خۆشیەکی کاتیان گۆڕیەوە بە خۆشیەکی نەبڕاوە و هەتا هەتایی خوای گەورە و پاداشت و خەڵاتی خودایان لە بیر نەکرد. هەر بۆیە تەمەنی دونیا لە لایەن زۆر بێ نرخ و کەم و کورت بووە ،چونکە بە چاوی بینایەوە تەماشای قیامەتیان دەکرد.

خوای گەورش دەربارەیان دەفەرمویێت: (وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُواْ إِلاَّ سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ.... يونس:٤٥) واتە: ڕۆژێك كە خودا هەر هەموويان كۆ دەكاتەوە ، وا هەست دەكەن كە تەنها سەعاتێك لە ڕۆژێكدا پێچووە " خزمان و ناسياوان و دۆستان " هەمووان يەكتر دەناسنەوە.

هەروەها دەفەرمێت: (يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا * فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَاهَا * إِلَى رَبِّكَ مُنتَهَاهَا * إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَاهَا * كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا..... النازعات:٤٢-٤٦) واتە: پرسيارت لێ دەكەن "ئەی پێغەمبەر" كە قيامەت كەيە؟ وەچ كاتێك بەرپا دەبێت؟ جا تۆ لەكوێ دەزانيت كەی بەرپادەبێت ، تۆ لەكوێ ئەوباسە لەكوێ؟ بێ گومان كۆتايی دونياو هاتنی قيامەت تەنها خودا دەيزانێت. ئەركی تۆ تەنها بێ داركردنەوەی ئەو كەسانەيە كەلەو ساتانە دەترسن، ئەو ڕۆژەی قيامەت بەرپادەبێت. باوەڕداران وا دەزانن تەنها سەر لەئێوارەيەك يان سەر لەبەيانيەك تەمەن درێژەی ژيانی دونيايان بووە.

هەروەها دەفەرمویێت: (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّن نَّهَارٍ.... الأحقاف:٣٥) واتە: ئەو ڕۆژەی كەبەڵێنيان دراوەتێ كە پێشهات وادەزانن تەنها ساتە وەختێكيان لەڕۆژێكدا پێ چووە.

هەورەها دەفەرمویێت: (قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ * قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلْ الْعَادِّينَ * قَالَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ... المؤمنون:١١٢-١١٤) واتە:خوای گەورە دەپرسێت: ئەوە چەند ساڵە لە زەويدا ژيانتان بردە سەر ؟ ئەوانيش دەڵێن: ڕۆژێك يان كەمتر، لەو كەسانە بپرسن كە بيروهۆشيان لای خۆيانەو حسابی ژمارەو كات دەكەن، خوای گەورە دەفەرمویێت: بەڕاستی مانەوەتان لە دونيادا هەر زۆر كەم بووە ئەگەر بەڕاستی دەتانزانی.

هەروەها دەفەرمێت: (يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا * يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا * نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ

طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا..... طه:١٠٢-١٠٤) واته: ڕۆژێك دێت كه فوو دەكرێت به "صور"دا. ئەو ڕۆژه تاوانباران چاویان كوێر دەبێت. بەچپەوسرته بەیەك دەڵێن تەنها ده شەو نەبێت "له دونیا یان لەبەرزەخدا" هیچی ترتان پێ نەچوو. ئێمه چاك دەزانین سەرئەنجام چی دەڵێن ، چونكه ژیرترین و وریاترینیان دەڵێت: تەنها ڕۆژێك نەبێت هیچی ترتان پێ نەچووه ! !

ئەمه ڕاستی ودروستی ژیانی دونیایه لەچاو قیامەتدا. كەكاتێ بۆ مرۆڤایەتی ڕوون دەبێتەوه كه جگه لەژیانی دونیای كاتی و كەم وكورت و پڕ له كێشەو چەرمەسەری ، دونیایەكی تری پڕ لەشادی وكامەرانی وهەتاهەتایی هەیه، كەئەمان بەدەستیان هێناوەو فەرامۆشیان نەكردووه وهەولیان بۆ داوه، لەبازرگانیەكی قازانكراوی سەت دەرسەتدا بەدەستیان هێناوه ، لەبەرامبەر ژیانی دونیای كاڵ وكرچ وكورتدا. هەموو مرۆڤێك لەم دونیایەدا فرۆشیاره...

نرخی فرۆشتنەكه بەهەشته...

پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (كل الناس يغدو فبائع نفسه، فمعتقها او موبقها) واته: هەموو مرۆڤێك كەڕۆژ دەكاتەوه فرۆشیاری دەرونی خۆیەتی ، یان ڕزگاری دەكات یاخود توشی هیلاك وتیاچوونی دەكات.[1]

خوای گەوره دەفەرموێت: (إِنَّ اللّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُواْ بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ

[1] - (امام نووی) له ڕاڤەی ئەم فەرموودەیەدا دەڵێت : واتای ئەم فەرموودەیه ئەوەیەكه هەموو مرۆڤێك هەوڵ دەدات به دەرونی خۆی. هەیه دەیفرۆشێت بەخوای گەوره به ملكەچی وخواپەرستی كردن ، ئەوا دەرونی ڕزگاردەكات لەسزای خوای گەوره. وهەیشه بەشەیتان دەیفرۆشێت به شوێن كەوتن وملكەچی كردن بۆی ئەوا دەرونی بەهیلاك دەبات وەتوشی سزای خودای دەكات(شرح مسلم).

وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ... التوبة:١١١) واته: خوای گەورە ماڵ وگیانی لە باوەڕداران کڕیوە بەوەی کە بەهەشت بۆ ئەوانەو بەشیانە، ئەو بڕوادارانەی کەلە پێناو خودادا دەجەنگن وکوشتار دەکەن ، دەکوژن ودەکوژرێن.ئەوە بەڵێنی "کڕینی بەهەشتە" پەیمان وبەڵێنی ڕاستیتی خودایە بۆیان تەنانەت لە کتێبە پیرۆزەکانی"تەورات وئینجیل وقورئان"یشدا باس کراوەو دوپات کراوەتەوە ، جا کێ هەیە هێندەی خودا بە وەفاو بەئەمەك بێت لە جێ بەجێ کردنی بەڵێنەکانی. کەواتە مژدەتان لێبێت بەو مامەڵە کڕین وفرۆشتنەتان، بەڕاستی هەر ئەوەیە بردنەوەو قازانج وسەرفرازی هەمیشەیی.

جا ئەمە یەکەم گرێ بەستە لە نرخی ئەو بازرگانیە کە کاڵاکەی بەهەشتە. جا ئەی بێ پارەو سامانەکان فریاکەون وبازرگانی بکەن وئەم هەلە لەدەست مەدەن. وەئەگەر کەسێك توانای بەستنی ئەم گرێ بەستەی نەبوو ، ئەواهەلێك وگرێ بەستێکی تریش هەیە بۆ کەسانێك بیەوێت بەهەشتی بەرین بکڕێت ،ئەوا ئەم بازرگانیەی تر بکات،: (التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجدونَ الآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ.... التوبة:١١٢) [1] واتە: تەوبەکاران و خواپەرستان وسوپاس گوزەران وگەڕۆکان "کەبیردەخاتە کار بۆ ناسینی خودا"سوژدەبەران وکڕنوش بەران ،فەرمان کەران بەچاکەو ڕێگران لەخراپە ، پارێزەرانی سنووری خودا،پاشان مژدە ببەخشە بە بڕواداران.

هەروەها دەفەرموێت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ * تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ... الصف:١٠-١١) واتە: ئەی

---

[1] - ئەمەش هەشت"٨" جۆری ترە لە نەخت(نقد) بۆ کڕین وبەدەست هێنانی بەهەشت.

بـــاوەڕداران بازرگانیـــەکتان بـــۆ دەســـت نیشـــان بکـــەم کـــە ڕزگارتـــان کـــات لەسزاوئێشـــێکی گـــەورە ، بـــاوەڕبهێنن بـــە خـــوداو پێغەمبەرەکـــەی ،وەتـــێ بکۆشـن بـەماڵ وسـامان وگیـان ودەرونتـان لـەپێناوی خـوای گـەورەدا. وەئەمـە چاکترو باشترە بۆتان گەر ئێوە بزانن.[1]

٥٣ و ٥٤- تـــاوان نیعمەتـــە بەردەســـتیەکان لـــەناودەبات ونیعمەتـــە بەردەوامەکانیش ڕادەگرێت:

خـوای گـەورە نیعمـەتی زۆرە بەسـەر بەنـدەکانی یـەوە بـەردەوامی پـێ دەدات. جـا تـاون وتاوانکـاری دەبێتـە مایـەی لەدەسـت دانـی نیعمەتـە بەردەسـتەکان وڕاگرتنـی نیعمەتـە بەردەوامـەکان. خـوای گـەورە بـۆ هـەموو شـتێك هۆکـاری سـازاندووە بـۆ بەدەست خسـتنی، وە هۆکارێکشـی دانـاوە بـۆ لەکارخسـتنی. جـا بـەردەوامی نیعمەتـەکان بەهـەموو جۆرەکـانی یـەوە بەنـدە بەملکەچـی وگوێڕایـەڵی وخواپەرسـتی بـۆ خـوای گـەورە ومیهرەبـان. وەهۆکـاری لەدەسـت چـوون ونـەمان وڕاگرتنـی نیعمەتـەکان بەنـدە بەسەرکەشـی وسەرپێچـی ویـاخی بـوون وتاوانکـاری ولادان لەبەرنامـەی خودا.

لـە ڕاسـتیدا جێگـەی سەرسوڕمانە کـە مـرۆڤ هەسـت بـەم ڕاسـتی یـەدەکات و وەك مێـژووش بیسـتوویەتی کـە هۆکـاری لەدەسـت دانـی نیعمەتەکانـە، کەچـی سـەرەڕای ئەمانـەش هـەر سـوورە لەسەرپێچـی وسەرکەشـی ویـاخی بـوون لـەخودای گـەورە هـەروەك بڵێـی بـۆ ئـەم لـەم یاسـایە جیاکـاری کـراوە وئـەم ناگرێتـەوە وتایبەتـە بەخـەڵکی تـرەوە. کەئەمـەش ئەوپـەڕی بـێ عـەقڵی وستەمکاری یە مرۆڤ لەدەرونی خۆی دەکات.

---

[1] - وە"تێ کۆشان لـەپێناو خـودادا"دەکاتـە نـەختی"پـارە"ی ئـەم بازرگـانی کـردن و کـڕینی کـالای خودا کەبەهەشتە.

٥٥- تاوان مایەیی دوورخستنەوەی پشتیوانی فریشتەیە:

خـوای گـەورە مرۆڤـەکانی بەهرەمەنـد کـردووە بـە پشـتیوانی کردنـی فریشـتەکان لێـی ، بەتایبـەتی فریشـتەیەك کـە هەمیشـە ڕینمـایی کـارو هـاوەڵ ودۆسـتە بـۆی و نـزیکترین کەسـە لێـوەی لەلایـەن خـوای میهرەبانـەوە تـەرخان کـراوە بـۆی لەبەرامبـەر خـراپترین وزیـان بەخشـترین کـەس بـۆی کەشـیتانە هاوەڵەکەیـەتی کـە لەلایـەن شـەیتانی نـەفرەتی گـەورەوە تـەرخان کـراوە بـۆ سەرلێ شێواندنی.

جـا هـەرکاتێ کـەمرۆڤ تـاوان وسەرپێچـی بکـات ئـەوا ئـەو فریشـتەیە لێـی دوور دەکەوێتــەوە، بــەم دوورکەوتنەوەیــەش گــەورەترین پشــت وپــەنا لەدەسـت دەدات. تەنانـەت دەڵـێن لـە "ئـەثـەر"ێـك داهـاتووە: بەئـەنجام دانـی درۆیــەکی بچــوك مــەوداو ماوەیــەکی زۆر دووردەکەوێتــەوە لێــی بــەهۆی ناخۆشی بۆن وبەرامی ئەو درۆیەوە.

جـا ئەمـە بـەهۆی تـەنها درۆیـەکی بچـوکەوە بێـت، ئـەی ئەگـەر تـاوانی گەورە تر ئەنجام بدات چی؟

وەپێرێـك لـە سـەلەف دەڵـێن: ئەگـەر تـاوانێکی نێربـازی ئـەنجام درا ،ئـەوا لەهەژمـەتا زەوی هـاوار دەکـات ودەقیـژێنێت، وەفریشـتەکانیش بـەرەو خـوای گەورە هەڵدێن گلەیی وئەو تاوانە دەکەن کە بینییان.

هـەروەها پێرێکـی تـر لەسـەلەف دەڵێـت: کاتێـك مـرۆڤ ڕۆژ دەکاتـەوە ، فریشــتەکەو شــەیتانەکە لێــی نزیــك دەبنــەوە، جــا ئەگــەر دەســتی کــرد بەسـوپاس گـوزاری وناوهێنـان ویادکردنـەوەی خـودا،ئـەوا شـەیتانەکە بـەدوور دەنێـت وراوی دەنێـت.بـەلام ئەگـەر بەپێچـەوانەوە بـوو ،ئـەوا فریشـتەکە هەڵدێت وشەیتانەکە لێی نزیك دەبێتەوە.

جـا ئەگـەر خواپەرسـت بێـت ئـەوا بـەردەوام ئـەو فریشـتەیە لێـی نزیـك دەبێتـەوە تـا دەبێتـە دۆسـتی هەمیشـەیی وبـەردەوام فـەرمانی چاکەوچـاکە خـوازی پـێ دەکـات لـە دونیـاو لـەکاتی مـردن ونـاوگۆڕو قیامەتیشـدا. ئـەوەتا

خوای گەورە دەفەرموێت: (إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ * نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ... فصلت: ٣٠-٣١) واتە: ئەوانەی ووتیان "الله"خوامانەوە لەسەر ئەو شارێگایە سەقامگیر بوون ئەوا لەسەرەمەگدا دەستەدەستە فریشتە دادەبەزن بۆلایان وپێیان دەڵێن: هیچ ترستان نەبێت لەداهاتوودا هیچ غەم وپەژارەیەکتان نەبێت بۆ ڕابردوو. مژدەتان لێبێت بەو بەهەشتەی خوا بەڵێنی پێ داون. خوای گەورەو فریشتەکان دەفەرموون: ئێمە یارویاوەرو پشتیوانتانین لەدونیاو قیامەتدا، وەمژدەی بەهەشتان لێبێت کە تێیدا هەرچی دڵ ودەرونتان ئارەزووی دەکات بۆتان ئامادەیە.

بەم شێوەیە فریشتەکان بەگشتی فریشتە تایبەتەکەشی پشت وپەنای دەکەن ودەی چەسپێنن و پشتگیری دەکەن.

خوای گەورە دەفەرمێت: (إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ.. النفال:١٢) واتە: خوای گەورە وەحی نارد ۆ فریشتەکان کەمن یارویاوەرتانم ئێوەش دڵی بڕواداران پابەند ودابمەزرێنن.

وەفریشتەکە لەسەرەمەرگدا پێی دەڵێت: مەترسە نارەحەت مەبە مژدەت لێبێت.... دەیچەسپێنێت وپشتگیری دەکات بە ووشەو دەربڕینی جوان وڕەوان لە دونیاو سەرەمەرگ و لەناوگۆڕیش لەکاتی پرسیارکردنیدا. هیچ کەسێك نی یە وەك ئەو فریشتەیە دڵسۆزو خەم خۆری ئەو مرۆڤە بێت کە هەمیشە پشت وپەنایەتی لە نوستن وبەئاگابوون وژیان وڕۆیشتن وهاتن وکاروتەنهادا وەبەردەوام بەرگری لێ دەکات ودەجەنگێت لە دژی شەیتانەکاندا ،وەهاوکاری خێروچاکەی دەکات.

هەروەکو لە (ئەثەر) دا هاتووە بە "مرفوع موقوف": (إن للملك بقلب ابن آدم لمة وللشيطان لمة فلمة الملك إيعاد بالخير وتصديق بالوعد، ولمة

الشـيطان إيعـاد بالشـر وتكـذيب بـالحق) .[1] واتـه: هەریەکـە لەفریشـتەو شـەیتانەکان شـت دەخەنـە دڵـی مرۆڤەکـەوە ، جـا ئـەوەی فریشـتەکە پاڵپشـتیە بـۆ چاکەو چاکەخوازی وبەڕاست زانینـە بـۆ قیامـەت، بـەڵام ئـەوەی شـەیتان پاڵپشـتیە بـۆ خراپەوخراپـە خـوازی بەڕاسـت نـەزانینی حـەق وڕاسـتی یە.

وەهێنـدە ئـەو فریشـتەیە لەمرۆڤـەوە نزیـك دەبێتـەوە تەنانـەت لەسـەر زاری مرۆڤەکـەوە قسـەی چاکەوچـاکە خـوازی دەردەبڕێـت و وە ووتـەی ڕاسـت وحـەق بێـژی دەخاتـە سـەرزاری مرۆڤەکـە. بەهـەمان شـێوە گـەر کەسـەکە شـەیتانەکە دۆستی بێت ئەوساتە لەسـەر زاریـەوە ووشـەی ناشـرین ونـاڕەوا دەردەبڕێـت وهـانی خراپـەخوازی دەدات. تەنانـەت ئـەم ڕاسـتی یـە خـودی کەسـەکان هەسـتی پـێ دەکـەن هـەروەکو لەفەرموودەیەکـدا هـاتووە: (إن السـكينة تنطـق علـى لسـان عمـرﷺ) واتـە: بەڕاسـتی دڵنیـایی لەسـەر زاری عمرەوە دەردەچێت.

وەکـاتێ یـەکێکیان ووتـەی ڕاسـتو دروسـت وچـاکەخوازی دەردەبڕێـت ،ئـەویتریان دەیـووت ئەمـە فریشـتەکە خسـتۆتیە سـەرزارت، وەکـاتێ ووتـەو ووشـەی نـاڕەوای دەبیسـت دەیـووت ئـەوە شـەیتانەکەت ئـەم ووتانـەی خستۆتە سەرزارت ، جا کاری فریشتەو شەیتانەکە لەسەر دڵ وزاریشە.

تاوان هۆکاری دوورکەوتنەوەی فریشتەو دۆستەکەیەتی

ئـەو فریشـتەیەی کـە هەمیشـە پشـتگیری دەکـردو هاوکـاری دەکـرد ودژایـەتی ناحـەزەکانی دەکـرد بـەهۆی تاوانـەوە لێـی دووردەکەوێتـەوەو هەڵـدێت، وەلەهـەمان کاتـدا شـەیتانەکەی لـێ نزیـك دەبێتـەوەو بـەرەو هەڵدێری دەبات.

---

[1] – ئـەم فەرموودەیـە(حسـن)ە،(ترمـذي: ٢٩٨٨)گێراویەتیـەوە دەڵێـت ئـەم فەرموودەیـە(حسـن غریب)ەو نازانین ئەمە(مرفوعە)یان تەنها لەفەرموودەی........

تەنانەت ئەو فریشتەیە زۆرجار ئەگەر کەسێك شتی ناشیرینی پێ بڵێت ئەو وەڵامی دەداتەوە وبەرگریت لێ دەکات. هەروەکو لەم فەرموودەیەدا هاتووە: (اختصم بين يدي النبيﷺ رجلان فجعل احدهما يسب الآخر، وهو ساكت، فتكلم بكلمة يرد بها على صاحبه، فقام النبيﷺ فقال: يارسول الله لما رددت عليه بعض قوله قمت ، فقالﷺ: كان الملك ينافع عنك، فلما رددت عليه جاء الشيطان فلم اكن لأجلس.)[1] واتە: دووپیاو لەبەردەم پێغەمبەر بوو بەناخۆشیان ، یەکێکیان جوێنی ناشیرینی بەوی تردا،بەڵام ئەو بێ دەنگ بوو ،بەڵام دواتر وەڵامی دایەوە. پێغمبەرﷺ یەکسەر هەستا. دواتر لێی پرسی ووتی ئەی پێغەمبەر هەرچەندە ئەو قسەی بەمن ووت تۆ هەڵنەستایت ،بەڵام کاتێك من وەڵامم دایەوە تۆ هەستایت.پێغەمبەرﷺ فەرمووی: فریشتەیەك بەرگری لێ دەکردیت بەڵام کاتێك وەڵامت دایەوە ئیتر شەیتان هات ،منیش لەشوێنی وادا دانانیشم.

تەنانەت لەکاتی پاڕانەوەو نزاکردن بۆ برایەکت بەنهێنی فریشتەکە "ئامین"دەکات ،وەدەڵێت: (لك بمثله[2]...واتە تۆش هەروەها) . وەهەروەها لەکاتی خوێندنی سورەتی (الفاتحە) دا ئەو فریشتەیە "ئامین" دەکات.[3] وەکاتێك کە کەسێکی باوەڕدار تاوانێك ئەنجام دەدات فریشتەکان بەتایبەتی هەڵگرانی عەرشی مەزن بۆی دەپاڕێنەوە وداوای لێ خۆش بوونی بۆ دەکەن.[4]

---

1 – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(أبو داود: ٤٨٩٦) گێڕاویەتیەوە.

2 –ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە،(مسلم: ٥٢/١٧نووی)و(أبو داود: ١٥٣٤)گێڕاویانەتەوە.

3 –ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە،(بخاری: ٧٨٠)و(مسلم: ١٣٢/١٤)گێڕاویانەتەوە.

4 – ئەم ئایەتە ئاماژە بۆ ئەو ڕاستی یە دەکات کە دەفەرمێت: (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ *رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُم وَمَن صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ.... غافر:٧-٩)واتە: فریشتەکان هەڵگری عەرش وتەختی خوای گەورە ،وەئەو فریشتانەی بەدەوری عەرشدا دەسوڕێنەوە، هەمیشە

هەروەها ئەگەر مرۆڤ بەدەست نوێژەوە بنوێت ،ئەوا فریشتەکە لەتەنیشتیەوە دەبێت ، وەدەیپارێزێت هاوکاری دەکات وسەری دەخات و لەهەڵمەتی ناحەزان دەیپارێزێت، بگرە وەك درواسێیەك ومیوانێکی ئازیزی وایە. وەئەگەر ڕێزگرتنی میوان یەکێك بێت لە پێداویستی یەکانی باوەڕداریێتی ، ئەوا ڕیزنان وخزمەت کردنی ئازیزترین وبەڕێزترین میوان ئەبێ چی بێت؟..

جا ئەگەر هاتوو ئەو مرۆڤە ئازاری ئەو ئەو میوانە ئازیزەی دا بەتاوانکاری وسەرپێچی ، ئەوا فریشتە میوانەکە گلەیی وگازندە لەلای خوای گەورە دەکات و دەڵێت: خودا پاداشتت نەداتەوە ، وەبەپێچەوانەوە ئەگەر هاتوو بە خواپەرستی وملکەچ بوون بۆ خودا ڕێزت لێ گرت، ئەوا لەخودا دەپاڕێتەوەو نزات بۆ دەکات.

تەنانەت پێڕێك لە هاوەڵان ووتویانە: ئێوە فریشتەتان لەگەڵ دایە هیچ کاتێك لێتان دوور ناکەوێتەوە،جا ڕێزیان لێ بنێن وشەرمیان لێ بکەن.

وەئەمە واتای ئەو ئایەتە پیرۆزەیە کەدەفەرمێت: (وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ * كِرَامًا كَاتِبِينَ * يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ... الانفطار:١٠-١٢) واتە: ئێوە چاودێریتان لەسەر دانراوە. لە فریشتە بەڕێزە تۆمارکارەکان. هەرچی کارێك ئەنجام بدەن ئەوان لای خۆیان تۆما ری دەکەن وە ئاگاداری هەموو کارو گوفتارێکتانن.

سوپاس گوزاری خودا دەکەن وباوەڕی پتەویان بە خودا هەیە. وەداوای لێ خۆش بوون دەکەن بۆ باوەڕداران ودەڵێن: پەروەردگار ڕەحمەت ومیهری تۆ ،زانست وزانیاری تۆ هەموو شتێکی پێ گرتووەتەوە. کەوابوو خۆشببە لەوانەی تەوبەیان کردووەو پاشەگەزبوونەتەوەو شوێنی بەرنامەکەت کەوتوون ، وەلە ئاگری دۆزەخ بیان پارێزە. پەروەردگارا بیان خەرە ئەو باخ وباخاتەی بەهەشتی عەدەنەوە کە بەڵێنت پێ داون و هاوڕێ لەگەڵ ئەوکەسانەی کە خواناس وچاکن، لەباوك ودایك وهاوسەرو نەوەکانیان. بەڕاستی بەتەنها هەر تۆ خاوەن بالآدەست وتوانایت.

واتــە شــەرم لــەو پارێزگــارە بەڕێزانــە بكــەن ، وەبــەكردەوەی ناشایســتە ناڕەحــەتیان مەكــەن كەتەنانــەت حەزناكــەن كەســی وەكــو خۆتــان ببینێــت. واتـــە ئەگـــەر مـــرۆڤ بـــەبینینی تاوانكـــاری دەبێـــت ،بەهـــەمان شـــێوە فریشتەكانیش بەبینینی تاوانكاری ئازاریان پیێ دەگات وناڕەحەت دەبن.

٥٦- تـــاوان هێنـــەرو ڕاكێشـــەری كەرەســـەكانی لەناوچـــوونی مـــرۆڤن لـــە دونیاو قیامەتدا :

تـــاوان خـــۆی لەخۆیـــدا نەخۆشـــی یـــەكی كوشـــندەیە گـــەر بێتـــوو بەتـــەواوی توشـــی مـــرۆڤ بێـــت. هـــەروەكو چـــۆن جەســـتە بـــەخۆراكی بـــاش وچـــاك بـــــەهێزدەبێت ، وەلـــــە ڕێگـــــەی دەرەچـــــەوە لەســـــەرجەم پاشـــــەڕۆیە زیانبەخشـــەكان دەربـــازی دەبێـــت، جـــا ئەگـــەر ئـــەو دەرەچـــانە نەبووایـــە پاشەڕۆ زیان بەخشەكان بەهیلاكی دەبردن.

دڵ بە باوەڕوكرداری چاكە زیندوو دەبێتەوە

بەهـــەمان شـــێوەش دڵ پێویســـتی بـــە خـــۆراكی تایبـــەتی خـــۆی هەیـــە تـــا بـــەهێزوپاراوبێت كـــە بـــریتی یـــە لـــە"بـــاوەڕ وكـــرداری چـــاكە خـــوازی". وەلەهـــەمان كاتـــدا پێویســـتی بەدەرچـــەیەك هەیـــە بـــۆ دەربـــازبوون لـــەكردەوە ناشایستەكان كە بریتی یە لە"تەوبەی نەسوح".

جـا "تقـوی" ناوێكـە بـۆ هەرسـێ كـارە سـەرەكی یەكـە (بـاوەڕو كـرداری چـاكەوتەوبەی نەسـوح) وە لـە پێـك هێنـەرەكانی تـەقوان. جـا هەریـەك لـەم سـێ بنەمایـە لاوازبـوو وكـەمی كـرد ،ئـەوا كـزی وكـەم وكـورتی ڕوودەكاتـە تـەقوای ئـەو كەسـە. جـا تـاوان وتاوانكـاری دژەتەقوایـە واتـە ڕوخێنـەرو دژی پێكهێنـــەرەكانێتی. بگـــرە هۆكـــاری لـــەناوبردنی هەریەكەیانـــە. جـــا هـــەركاتێ نەخۆشـــی تـــاوان شـــاڵاوی هێنـــا بـــۆ مـــرۆڤ ئـــەوا كردارەكـــانی دەشـــێوێنێت وتەوبەكردن ڕادەگرێت وتەندروستی دڵ وباوەڕ دەشێوێنێت.

جـا پێویسـتە خۆمـان لەنەخۆشـی تـاوان وتاوانکـاری بپـارێزین تـا دڵ ودەرونمـان سـەلامەت دەبێـت زیـاتر لـەوەی کەجەسـتەمان دەپـارێزین. هەروەکو شاعیرێك دەڵێت:

جسمك بالحمية حضنته مخافة من ألم ضـــاری

وكان اولى بك ان تحمي من المعاصي خشية الباری

واتە: تۆ جەستەی خۆت دەپارێزیت لە ترسی ئازارێکی لەناکاودا

باشتر وایە لەپێشدا خۆت لە تاوان بپارێزیت لەترسی خودا

جـا هەرکەسـێك تـوانی خـۆی بپارێزێـت بـە گوێڕایـەڵی ودوورکەوتنـەوە لـە یاسـاغەکانی خـودا بەتەوبـەکردن وەبـە لەدەسـت نـەدانی خێروچـاکەخوازی، ئەوا دوور دەبێت لە مترسی یەکانی تاوان وتاوانکاری.

سزا شەرعیەکانی تاوان

جـا ئەگـەر کەسـێك ئـەم سـزایانە نەیترسـاندووەو کاریگـەری لەسـەر نـەبووە ئەوا با فریایی خۆی بکەوێت.

سزا شەرعیەکان

سـزا شـەرعیەکان کـە خـوای گـەورەو پێغەمبـەرﷺ دایاننـاوە بـۆ لەتۆڵـەی تاوانکـاری وتاوانبارانـدا، وەك دەسـت دزی بـڕین و وەهـەروەها بـڕینی دەسـت وپێـی ڕێگـرو چـەتەکردن و بـەتالآن بردنـی مـاڵ وسـامان وکوشـتن ولێـدانی قامچـی ولـەت کردنـی پێسـت لەتۆڵـەی هەڵبەسـتنی کـاری نـاڕەوا بـۆ ئافرەتـانی داوێـن پـاك. وەبـەردباران کردنـی پیـاوێکی زیناکـەرو وەدارکـاری کردنـی گـەنجی زیناکـەر و دوورخسـتنەوەی بـۆ دەرەوەی وڵات بـۆ مـاوەی سـاڵێك وەلـە سـێ دارەدانـی کەسێك کـە دەسـت درێـژی بکاتـە سـەر کچ یان دایك یـان خوشـکی...هتـد لـە نزیکـەکانی خانەوادەکـەی خـۆی یـان هەڵگەڕانـەوەو دەسـت لەنوێژهـەڵگرتن.. هـەروەها کوشـتنی نێربـاز لەبکـەرو پێکـراو...هتـد.

وەچـەندینی تـر لـەجۆرەکانی سـزا. کەبـەپێی لێکەوتنـەوەی خراپـە سـزاکەی بۆ دارێژراوە.

جـا هـەر تاوانێـك هـەڵقولاّوی سروشـتی کەسـەکە نـەبێت ،تـەنها سـزایەکی "تعـدزیر" ی هەیـە. وەك خواردنـەوەی خـوێن ، یـان خـواردنی گۆشـتی مـردوو...هتـد ، بـەلاّم ئەگـەر هـەڵقولاّوی سروشـتی کەسـە کـەبوو وەك زینـا ئـەوا سـزاکەی گـەورەترە ، چـونکە مەترسـیدارترە لەسـەر بەرژەوەنـدی گشتی.

لێـرەدا تەماشـای دانـای خـوای گـەورە بکـە لـە دەسـت نیشـان کردنـی جـۆری سـزاکە ، بـۆ نمونـە ئـەو ئەندامـەی بـەکاهێناوە لـەو تاوانـەدا سـزای تایبـەتی بەردەکـەوێت هـەروەکو لەدەسـت بـڕینی دزدا هەیـە، چـونکە دزی خراپەیـەکی گەورەیـە ، بـەلاّم ئەگـەر سـزادانی ئـەو ئەنـدامی جەسـتەیە زۆر گـەورەتر بـوو وەخراپـەکانی زیـاتر بـوو ئـەوا سـزاکە دەگۆڕدرێـت بـۆ هـەموو جەسـتەی. وەك سـزای کەسـێك کـە بوهتـانێکی نـاڕەوا هەڵبەسـتێت بـۆ ئـافرەتێکی داوێـن پـاك کەلـەم تاوانـەدا زمـانی بـەکارهێناوە ، خۆناکرێـت لەتۆڵـەی دا زمـانی ببڕدرێـت، چـونکە شـوێنەوارو خراپەکـەی زۆر زیـادە لەسـەر کەسـەکە، هەربۆیـە بەبەرکـەوتنی سـەرجەم جەسـتەی بـە سـزای لێدانی حەد دیاری کراوە.

جـا ئەگـەر وتـرا: ئـەی بۆ لەسزای کەسـی داوێـن پـیس وزیناکـاردا ،داوێـنی نابڕدرێت یان ناشێوێنرێت؟

لەوەلاّمدا وتراوە: لەبەر چەند لایەنێك:

یەکـەم: بـەبڕین یـان شـێواندنی داوێـن شـوێنەوارێکی زۆر خراپـی لـیّ دەکەوێتـەوە کـە گـەورەترە لـەتاوانی زینـا وەلـە بنبڕکردنـی وەچـەونەوەی ئادەمیزادو بە هیلاك بردنی ئەوکەسەدا.

دووەم: داوێـن وعـەورەت ئەنـدامێکی هەسـتیاری داپۆشـراوی ئـادەمیزادە، بـەبڕینی یـان شـێواندنی ئـەو ئامانجـە ناپێکێـت لـەوەی خـەڵکی بـەبینینی

کەسەکە پەندو عیبرەت وەربگرێت، چونکە عەورەت وداوێن داپۆشراون ونابینرێت.

سێ یەم: ئەگەر دەستی دزێکی دیارو ناسراو بڕدرا ،ئەوا دەستێکی تری هەیە کە دەتوانێت کاری پێ بکات، بەڵام داوێن وعەورەت تەنها یەك دانەیە بەبڕینی هیچی تر نی یە کاری ئەوە بکاتەوە.

چوارەم: چێژوخۆشی زینا هەموو جەستەی گرتۆتەوە ،جا پێویستە هەموو جەستە سزا بدرێت نەك تەنها یەك ئەندام لەلەش.

جا سزای خوای گەورە بەجوانترین و پوختترین شێواز داڕێژراوە کەبەرژەوەندی هەموو لایەك دەپارێزێت.

پوختەی مەبەست:

تاوان وتاوانکاری سزای لەتۆڵەدا دەدرێت جا سزای شەرعی بێت یان قەدەری، یان هەردووکیان پێکەوە ،یاخود خوای گەورە بەهۆی تەوبەکردن وچاکەکاریەوە لێیان خۆش دەبێت.

جۆرەکانی سزا

سزای تاوانەکان دوو جۆرن:

سزا شەرعیەکان وقەدەریەکان...

ئەگەر سزا شەرعیەکان ئەنجام دران بەسەرتاوانباردا ،ئەوا سزا قەدەریەکان هەڵدەگیرێت ونامێنێت یاخود سوك دەبێت، چونکە کەم جار خوای گەورە هەردوو جۆری سزاکە دەسەپێنێت بەسەر بەندەکانی. ئەویش لەحاڵەتێکدایە کەسی تاوانبار شایستەی هەردوو جۆرەکە بێت. جا هەرکاتێك بەربەست هەبوو لەبەدەم جێ بەجێ کردنی سزاشەرعیەکاندا ،لەو کاتەدا سزاقەدەریەکان دێتە کایەوەو دوور نی یە سەختر بێت لەوی تریان یان سوکتربێت، بەڵام خاسیەتی سزا قەدەریەکان ئەوەیە کە گشتی یەو هەمووان دەگرێتەوە، بەپێچەوانەی سزا شەرعیەکان تایبەتە بەکەسی

تاوانبـــارەوە، چـــونکە خـــوای گـــەورە بـــە ســـزا قەدەریـــەکان هـــەمووان سزادەدات.

بـــەلاّم ســـزا قەدەریـــەکان: ئـــەوا توشـــی تـــاك وکۆمـــەلّ دەبێـــت بەتایبـــەتی وگشـــتیش ، چـــونکە هـــەرکاتێ تاوانکـــاری وسەرپێچـــی بـــە نهـــێنی ئـــەنجام دراو ئاشـــکرا نـــەکرا،ئـــەوا زیـــان وزەرەری تـــەنها بـــۆ ئەنجامدەرەکـــەی دەبێـــت ، بـــەلاّم ئەگـــەر هـــاتوو تاوانکـــاری وسەرپێچـــی ئاشـــکراکراو خـــەلّکی بەگشـــتی ڕێگرییـــان لێ نەکرد ئەوا دوور نی یە هەرهەموویان توشی سزای خودای گەورە ببن.

جۆرەکانی سزا شەرعیەکان

هـــەروەکو پێشـــتر ڕوونمـــان کـــردەوە کـــە ســـزا شـــەرعیەکان خـــوای گـــەورە لـــە بەرامبـــەر ڕادەی زیـــان ومەفســـەدەی تاوانکاریـــەك داینـــاوە کـــە بـــریتین لەســـێ جۆر: (لە سێ دارەدان ، بڕین ، دارکاری) [1].

لـــە ســـێ دارەدان: بـــۆ دژی تـــاوانی"کفـــرە" کـــە ئـــاین تێـــك دەدات ،وەزینـــاو نێربازی یە کە وەچە تێك دەدات.[2]

(امـــام احمـــد) دەڵێـــت: لـــە دوای کوشـــتن مـــن تـــاوانێکی بـــە گـــەورەتر نـــازانم جگـــە لـــەداوێن پیســـی"زینـــا" وەبەلّگـــەی لەســـەر ئـــەم ووتەیـــە فـــەرموودەی (عبـــدالله بـــن مســـعودﷺ) ە، کـــە لەپێغەمبـــەری پرســـیوە: (یارســـول الله أي الـــذنب أعظـــم؟ قـــالﷺ: ان تجعـــل لله نـــداً وهـــو خلقـــك، قـــال: قلـــت: ثـــم أي؟ قـــالﷺ: ان تقتـــل ولـــدك مخافـــة ان يطعـــم معـــك. قـــال: قلـــت: ثـــم أي؟ قـــالﷺ ان تزنـــي بحليلـــة جـــارك.) [3] واتـــە: ئـــەی پێغەمبـــەرﷺ کـــام تـــاوان بـــە

---

[1] – ئـەم سـزایە بـۆ تاوانـە گەورەکانـە، بـەلاّم بـۆ بچـوکەکان تـەنها سەرزەنشـت کردنـە بـەپێی حالّەتی تاوانبارییەکەی.

[2] –دیـارە هـەموو کـافرێکیش لەئیسـلامدا ناکوژرێـت، چـونکە کـافر جـۆری هەیـە. تـەنها شـەرکەریان دەکوژرێـت کـەرێگرو شـەرکەرە لەبەرامبـەر ئیسـلامدا، چـونکە کافرمـان هەیـە "مسالم"یە وەهەیە"متحالفا". "وەرگێر"

[3] –ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە، (بخاری:٤٤٧٧)و (مسلم:٢/٨٣ نووی)گێڕاویەتیەوە.

گەورەترین تاوان دەژمێردرێت؟ فەرمووی: شەریك وهاوەڵ بۆ خودا بڕیاردان. دیسان ووتی چیتر؟ پێغەمبەرﷺ فەرمووی: کوشتنی منداڵەکەت لە ترسی برسێتی دا. دیسان ووتی چیتر؟ پێغەمبەرﷺ فەرمووی: زینا بکەیت لەگەڵ هاوسەروحەلاڵی دراوسێ کەتدا.

وەخوای گەورە وەك پشت ڕاست کردنەوەی ئەمە دەفەرمێت: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان:٦٨) واتە: هەروەها ئەوانەی لە پەرستندا هاوبەشی بۆ خودا بڕیارنادەن ، وەکەسیش بەناحەق ناکوژن کە خودا کوشتنی حەرام کردووەوزینا ناکەن، بەلاَم ئەوانەی ئەم کارە خراپانە ئەنجام بدات ئەوا توشی سزاو ئازارو ڕیسوای دەبێت.

گەورەترین تاوانە گەورەکان

پێغەمبەرﷺ لەسەر ئەو پرسیارەی لێ کرا جۆرەکانی تاوانەگەورەکانی خستە ڕوو کەبەم شێوەیە:_

گەورەترین جۆری شیرك: بریتی یە لە هاوبەش وهاوتایەك بۆ خودا بڕیاربدەیت.

گەورەترین جۆری کوشتن: بریتی یە لەکوشتنی منداڵەکەت لەترسی برسێتیدا، کەهاوبەشت بێت لەخواردن وخواردنەوە.

امام نووی دەڵێت: لەم فەرمودەیەدا دەست نیشانی تاوانە گەورەکان دەکات کەبریتین لە: هاوەڵ وشەریك بۆ خودا بڕیاردان، هەروەها کوشتنی بەناحەق.
بەلاَم جگە لەشەریك پەیدا کردن وکوشتنی ناحەق، ئیتر چی تر هەیە لەزیناو نێربازی ، ڕیبا خوادن"سو" وەئازاردانی دایك وباوك، جادوگەری ،بوهتان کردن بەکچانی داوێن پاك. هەڵهاتن لەبەرەکانی جەنگ، وەجۆرەکانی تر لەتاوانە گەورەکان ، ئەوا بەپێی جۆر وڕێژەو ئەندازە وهۆکاری تاوانەکەیان حوکم ویاسای تایبەتی خۆیانیان هەیە، وەکاتێك بەمانە دەوترێت تاوانە گەورەکان مەبەست لێرەدا وەك ئەوەیە بلێیت لەبەرامبەر ئەمەدا (کارو چاکە گەورەکان)هەیە، بۆیە دەوترێت تاوانە گەورەکان... والله أعلم. (شرح مسلم: ٨٤/٢).

گەورەترین جۆری زینا: بریتی یە لەزیناکردن بەهاوسەروحەڵاڵی دراوسێکەت.

واتە زینا کردن جۆری هەیە ، جا زیناکردن لەگەڵ ئافرەتێکدا کەهاوسەرومێردی هەبێت زۆرگەورەترە لەکچێك و ئافرەتێك کە هاوسەری نەبێت، چونکە بەئەنجامدانی ئەم کارە تۆ خیانەت لە حەلاڵی کەسێك دەکەیت وسەرجێگەی دەشێوێنیت وەهەرچەندە وەچەو نەوەی تێکەڵ ودەشێوێنیت. جا زینا کردن لەگەڵ ئافرەت وهاوسەری دراوسێ کەتدا زۆر مەترسیدارترو گەورەترە لەلای خوای گەورە لەگەڵ زیناکردن لەگەڵ سەد ئافرەتی بێ مێرد دا ، چونکە هەربەوەی کە مێردەکەی دراوسێتە ئیتر چەندین ماف پێشێل دەکەیت کەلە هەرەتاوانە گەورەکانە. وەپێغەمبەری خوداﷺ دەفەرمێت: **(لایدخل الجنة من لا یأمن جاه بوائقه.)**[1] واتە: ناچێتە بەهەشتەوە ئەوەی دراوسێ کەی لەشەڕو خراپەی ئەمین نەبێت.

جا بەئەندازەی دووری ونزیکی کەسەکان ڕێژە تاوانکاریەکە گەورەتردەبێتەوە. بۆ نمونە: ئەگەر زینا بکەیت بەرامبەر دراوسێ کەت، ئەگەر خزم وکەست بن ئەوا زیاتر لەڕێژەی تاوانەکە زیاد دەکات لەپێشێل کردنی مافی تر...

جا ئەگەر"مێردی ئافرەتەکە" دراوسێتانەو زینات کردووە لەگەڵی لە ماڵ دەرچووبێت یان بۆ شارێك چووبێت بۆ"نوێژ ، خوێندنەوەو وەرگرتنی زانست ، کار ،جیهاد" ئەوا تاوانەکە زیاتر دەبێت. تەنانەت ئەگەر زینا لەگەڵ خێزانی تێکۆشەرێکدا بکەیت کەلە پێناو خودادا تێ دەکۆشێت ،

---

[1] -ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە،(مسلم: ٢/٢٠نووی)گێڕاویەتیەوە لە فەرموودەی(ابی هریرە) وە(بخاری: ٦٠١٦)بەم جۆرە گێڕاویانەتەوە: (والله لایؤمن ، والله لایؤمن، قیل:من یارسول اللهﷺ: الذي لایأمن جارە بوائقة)واتە: وەالله ی باوەڕی نی یە، والله ی باوەڕی نی یە. ووتیان: کێ ئەی پێغەمبەری خودا ؟ فەرمووی: ئەو کەسەی درواسێ کەی لەشەڕی پارێزراو نەبێت.

ئـەوا لەقیامەتـدا بەتێکۆشـەرەکە دەوترێـت: (خـذ مـن حـسناته ماشـئت. قـال الـنبي: فمـا ظـنكم؟)[1] واتـە: بـەئارەزووی خـۆت لەخێروچـاکەکانی بـەرە چـەندت دەتـەوێ. وەپێغەمبـەر فـەرمووی: ئایـا پێتـان وایـە هیـچی بـۆ جـێ دەهێڵێـت؟ واتـە: ئایـا گومـان دەبـەن لەوکاتـەدا بـاوك خواخوایـەتی مـافێکی لـەلای مندالەکـەی بێـت تـا لێـی وەربگرێتـەوە، ئایـا لەوکاتـە نارەحەتـدا هـیچ خێرێك بۆ کابرای زیناکەر دەهێڵێتەوە؟ بێ گومان نەخێر.

جـا ئەگـەر ئـەو ئافرەتـەی زینـات کـرد لەگەڵیـدا لەکـەس وکـاری خـۆت بێـت ،ئـەوا تاوانەکـە زیـاتر دەکـات بـەوەی کـە خیانـەت وناپاکیـشت کـرد لـە خـزم وکـەس وکارەکـەت. وەئەگـەر کەشـی زیناکـەر خێزانـدار بێـت، ئـەوا تاوانەکـە زیـاتر گـەورەتر دەبێـت لەسـەری. خـۆ ئەگـەر زیناکـەر بەتەمـەن وپیربێـت ، ئـەوا لەهـەمووی خـراپترو گـەورەترو مەترسـیدار تـرە. وەبەیـەکێك لـەو سـێ کەسـە دادەنرێـت کـە خـوای گـەورە لـە ڕۆژی قیامەتـدا تەماشـایان ناکـات، نەقـسەیان لەگەڵـدا دەکـات وەنـە پـشتیوانیان دەکـات وسـزایەکی سـەختی بـۆ بڕیـاردەدات کـە پێغەمبـەر دەفـەرمێت: (ثـلاث لایکلمهـم الله یـوم القیامـةولا یـزکیهم. قـال أبـو معاویـة: ولاینظـر إلـیهم ولهـم عـذاب ألـیم: شـیخ زان ،وملـك کـذب، وعائـل مـستکبر.)[2] واتـە: سـێ کـەس لەقیامەتـدا خـوای گـەورە

---

[1] -ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە،(مسلم: ٤٦/١٣نووی) گێڕاویەتیەوە.

[2] -ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە،(مسلم: ١١٦/٢)گێڕاویەتیەوە لەفەرموودەی (ابی هریرە).
وە(امام نووی) دەڵێت: قـسەی چـاکەو باشـەیان لەگەڵـدا ناکـات ، بـەڵکو بـەزمانی تونـدو تیـژ وتوڕەییـەوە قـسەیان لەگەڵـدا دەکـات. وەجـەماوەری ڕاڤـەکاران"جمهـور المفـسرین" پێیـان وایـە کـە : مەبەسـت لـەوەی کـە قـسەیان لەگەڵـدا ناکـات ، واتـا بەشـێوازێك نادوێـت تـا سـودمەند ودڵ خۆش بن. وە ووتراوە کە:فریشتەکان پێشوازیان لێ ناکەن وبەخێرهاتنیان ناکەن.
وەمەبەسـت لـە"تەماشـایان ناکـات" واتـە: ڕوویـان تـێ ناکـات، چـونکە تەماشـاکردنی خـوای گەورە لەو ڕۆژەدا واتای ڕژاندنی سۆز ومیهرەبانی بۆیان.
وەمەبەسـت لـە"پێشوازیان ناکـات"(زجـاج) دەڵێـت: واتـا ستایـشیان ناکـات. وەوتـراوە : واتـە پاکیان ناکاتەوە لە پیسی وژەنگی تاوانکاری.

نەقسەیان لەگەڵ دەكات نە پشتیوانیان دەكات "معاویە دەڵێت":وەنە تەماشایان دەكات، وەسزایەكی توندوتیژیان هەیە بریتی یە لە: پیرێكی زیناكەر، دەسەڵاتدارێكی درۆزنكار، هەژارێكی لووت بەرزو خۆ بەزل زان.

جا كات وشوێن وجێگاش ڕۆڵی خۆی هەیە لەزیادكردنی قەبارەی تاوانەكەدا. بۆنمونە ئەگەر ئەو تاوانكاریە لە مانگی حەرام وڕەمەزاندا بێت، یاخود لەشاری مەككەی پیرۆزدا بێت ، یان كاتێكی مەزن وپیرۆز لەلای خودا گەورە بێت وەك كاتی نوێژ یان گیراوقبوڵ بوونی نزا...كەواتە بەپێی ئەم هۆكارانە كاریگەری زیادوكەمی یان گەورەیی وبچوكی قەبارەی زیانی تاوانەكە دەردەكەوێت وپلەداردەكرێت. خودا پشت وپەنامان بێت.

حیكمەت ودانایی لەبڕینی دەستی دزدا[1]

خوای گەورە دەست بڕینی دزی كردۆتە سزایەك بۆ ئەوبەدكاریەو تاوانكاریەی كە لەشێوە ودیمەنی پشیلەو ماردایە كەهەر نازانێت چۆن ولەكوێ پەیدا دەبن وكاری چەپەڵی خۆی ئەنجام دەدات وبەرهەمی

وە(قاضي عیاض)دەڵێت: ئەمە زەنگی مەترسی یە هەرسێكیان جۆرە تاوانێكیان ئەنجام داوە كە نەدەبوو بیان كردایە ، چونكە دووری هەیە لەنێوان خودی خۆیان وتاوانەكەیاندا ، چونكە هیچ پێویستیان پێیان نی یە وبیانووی ئەنجام دانی ئەم تاوانەیان نی یە، لەكاتێكدا پێویست بوو هەر سێكیان زیاتر ڕوویان بكردایەت خوای گەورە.

بابەتی"پیری زینا كەر" كە ژیری بەرەو پوختی دەچێت و حەزو ئارەزووی كەم دەبێتەوە و تەمەنی بەسەر چووەو لە مردن نزیك بووەتەوە، لەهەمان كاتدا حەزوئارەزووی سێكسی تەنگی پێ هەڵچنیوە وەك لاوێك ، پاشان كە حەڵاڵی خۆی هەیە بۆ پەنا دەبات بۆ ئەم كارە.... بڕوانە شەرحی نووی بۆ "مسلم : ٢/١١٩).

[1] – تێبینی ئەوە دەكرێت كە هەموو دزێك دەستی نابڕێتەوە، چونكە سیاقی ئایەتە قورئانیەكە بە (السارق والسارقة)واتە سەرەتای بە (الف ولام)ی مەعریفە دەست پێ كردووە. واتە كەسێك كە پیشەی هەمیشەیی بریتیبێت لەدزی وە ناسرابێت بەم كارە چەپەڵە. وەدوور بێت لەسەردەمی گرانی ونەهامەتی وبرسێتی ووەبیانووی تەواوی نەبێت لەسەر ئەنجام دانی ئەم كارە، چونكە لەسەردەمی خەلیفە عومەری كوڕی خەتاب ئەم حوكمی دەست بڕینی دزە هەڵگیرا بەهۆی بلاوبوونەوەی بێ كاری وبرسێتی وگرانی بەسەر وڵاتدا. "وەرگێڕ"

مانــدووبوون وهــەوڵ وكۆششــی چــەندین ســاڵەی مرۆڤــەكان بەناحــەق دەبــات ومــاڵی خــەڵكی كــاول دەكـات. هەربۆیــە خــوای گــەورە ســزای داوە بــە بڕینــی ئــەو ئەندامــەی كــە كــاری دزی پــێ ئــەنجام دەدات، وەســزای كوشــتن ودارکــاری لەم دوور خستۆتەوە.

جۆرەكانی كەفارەتی تاوان

خــوای گــەورە بــۆ لــێ خــۆش بــوون لەتاوانــەكان كــەفارەتی دانــاوە وەك بەرامبــەرێك و نیــەت ســافیەك بــۆ لێخۆشــبون لــە تاوانــەكان. هــەروەكو ســێ جۆر سزا هەیە لـە هـەموو تاوانـە گـەورەكان. بـە هـەمان شـێوەش سـێ جـۆرە كـەفارەت هەیـە كـەفارەت هەیـە كـە بـریتین لـە (ڕزگـاركردن – خـواردن دان– ڕۆژووگـرتن) ڕزگـار كـردن مەبەسـت لێـی –ڕزگـاركردنی بەندەیەكـە مرۆڤێكـی كۆیلە ئازادی بكەیت وەنان دان و خواردن و بەخشاندنەوە

بەشەكانی تاوانكاری بە پێی كەفارەتەكەی

خوای گەورە تاوانكاریەكانی كردووە بە سێ بەشەوە.

بەشــی یەكــەم: كــە ســزای حــەد (الحـد) ی بـۆ دانــاوە پێویســتی بــە كەفارەت نەكردووە.

بەشـــی دووەم: پێویســـتی بـــە (حـــەد) نـــەكردووە لـــە بـــری ئـــەوە كـــەفارەتی بـــۆ دانــاوە.وەكـــو تاوانـــەكانی (چـــونە لای خێـــزان لـــە ڕۆژانـــی مـــانگی ڕەمـــەزان) و كـــاتی ئیحـــرام پۆشـــین لـــە حـــەج و عـــەمرە دا) وە كوشتنی بێمەبەست و سوێند خواردن بە درۆ.

وە بەشــی ســێ یــەم: كــە نــە پێویسـتی بـە كـەفارەت هەیـە وە نـە (حـەد) یش كە ئەمەش دەبێتە دوو بەشەوە:

١. ئەوانەی کە قەدەغە کردنیان سروشتییەو هەر لە سروشتی مرۆڤ دان نەشیاوە وەك: خواردنی پیسایی و خواردنەوەی میز و خوێن.

٢. جۆرێکە مەفسەدەو خراپیەکەی کەمتر بێت لە ئاستی ئەوەی کە پێویست بە (حەد) بکات ،وەك نەزر کردن و ماچ کردن و بەرکەوتن ،قسەکردن–وە دزی بچوك (دزینی پارەی کەم) و هاوشێوەکان.

ئەو جۆرەی کە کەفارەتی پێویستە

ئەو جۆرەی کە کەفارەتی پێویستە سێ جۆرە:_

یەکەم: ئەو کارەی کەلە بنەڕەتدا موباحە وڕێپێدراوە، بەلاَم دواتر لەکاتێکدا یان دواتر بۆ ماوەیەك قەدەغەو حەرام کراوە. وەکو چوونە لای خێزان لەکاتی ئیحرامی حەج وڕۆژووگرتندا. بەلاَم زانایان لە چوونەلای ئافرەت لەکاتی"بێ نوێژی–سوڕی مانگانە"دا ،ناکۆکن کەئایا لەم جۆرەیە یان حوکمی جیاوازترە.ئەمە لەبابەتی سەرزەنشت کراوەکانە."زواجر"

دووەم: کارانێك وەکو"نەزرکردن بۆ خودا یان سوێندخواردن یان پەیماندانێك بەخودا"یان حەرام بوویەك کە بیەوێت حەلاَڵی بکات، ئەوا *لەسزایدا خوای گەورە کەفارەتی بۆ داناوە وەناوی ناوە (تحلە)* ، جا ئەم کەفارەتە تاوانی ئەو بێ ڕێزی یە ناسڕێتەوەکە سوێندی بەدرۆ بەخودا خواردووە وەکو هەندێك لەزانایان گومان دەبەن. چونکە دەگونجێت سوێند خواردن واجب بێت، وەهەندێ حاڵەتیش "موستەحەب"بێت یان "مباح"بێت، بەڵکو کەفارەتەکە حەلاَڵ کردنی بەڵێنەکەیە.

ئەمەیان لەبابەتی حەلاڵ کردنی "تحله".

سێ یەم: ئەو شتانەی کە پێویستی بەقەرەبوو هەیە وەك کوشتنی بێ مەبەست، کوشتنی بێ مەبەست لەڕاوکردندا هەرچەندە باتاوانیش نەبێت. کەئەمانە لەبابەتی قەرەبووەکانن"الجوابر".[1]

هیچ کاتێک لەسزای تاوانکاریدا ئەم شتانە کۆنابێتەوە

لە سزادانی کەسی تاوانکاردا هیچ کاتێك لەیەك کاتدا حەد وسەرزەنشت کردن کۆنابێتەوە. ئەوەی پێویستی بەسەر زەنشتە ئەوا حەدی ناوێت. ئەوەیشی حەدی ویست سەرزەنیشتی ناوێت. وەهەروەها ئەگەر کەفارەتی ویست ئەوا پێویستی بەحەد نی یە، وەئەگەر حەدی ویست ئەوا پێویستی بە کەفارەت نی یە.

ئایا سزای سەرزەنشت کردن تعزیروکەفارەت کۆدەبێتەوە لەتاوانێکدا کە پێویست بە حەد نەکات؟

وەك چوونە لای خێزان لەکاتی ئیحرام وڕۆژووگرتندا وسوڕی مانگانەدا"حەیز"کە پێویستی بەکەفارەت هەیە. لەم بارەدا دوو بۆچوون هەیە:

وتراوەکە: پێویستی بەسزای"تعزیر" هەیە کەیاساکانی پێشێل کردووە کە چووەتە لای خێزانی لەکاتی حەیزدا.

وە وتراوەکە: پێویست بە"تعزیر" ناکات تەنها کەفارەتی هەیە، چونکە کارەکە دەسڕێتەوە وقەرەبوو کراوەتەوە.

---

[1] – کەفارەتی ئەم جۆرەیان: زواجر–سەرزەنشت کراوەکا. تحلە: حەلاڵ کراوەکان. جوابر: قەرەبووکراوەکن. بڕوانە(فتح الباری: ١٢/٨٠، ١٨٤، ١٨٦).

سزا قەدەریەکان

سزا قەدەریەکان دوو جۆرن. جۆرێکیان تایبەتە بەدڵ ودەرون، وەجۆرەکەی تریان تایبەتە بەجەستەومالٚ وسامان.

٥٧- سزا قەدەریەکانی تایبەت بە دڵ:

ئەوەی تایبەتە بەدڵەکان دووجۆرن:

یەکەمیان: ئێش وئازار بەدڵ دەگات.

دووەمیان: ڕێگرتن وبن بڕکردنی ئەو شتانەی کەژیانی دڵیان بەدەستە. جا ئەگەر ئەم حاڵەتە ڕوویدا ئەوادژەکانی دروست دەبن. جا ئازارو ئێشی دڵ لەهەموو ئێشەکانی تر بەئێش وئازارترەو بنەڕەتی سزای جەستەیە. جا ئەم سزایە کەم وزیاد دەکات، لەدڵەوە بۆ جەستە دەچێت وەلە جەستەشەوە بۆ دڵ دەچێت. جاکاتێك دەرون وڕوح لەجەستە جیادەبێتەوە ئەوکاتە سزاکە تایبەت دەبێت بە دڵ ودەرون کەپێی دەوترێت سزای گۆڕ یاخود جیهانی بەرزەخ. کە سزای ئەم جیهانە وەك سزای جیهانی دونیا وایە.

جۆرەکانی سزا قەدەریەکان لەسەر جەستە

٥٨- سزا قەدەریەکان بەسەر جەستەدا:

دیسانەوە ئەم جۆرە سزایە دەکرێتە دوو بەشەوە:_

جۆرێکیان لە دونیادایە ، وەجۆرەکەی تریان لەقیامەتدایە. وەسەختی وبەردەوام بوونیان بەندە لەسەر ڕێژەی وجۆر وزۆری بەرئەنجامی ئەو خراپیەی کەلێی کەوتووەتەوە. وەلە بنەڕەتدا نەلە دونیاو نەلە قیامەتدا شەڕو خراپەکاری نی یە تەنها تاوانکاری وسزاکەی

نــــەبێت. وەبنـــەڕەتی هـــەموو تـــاوانێکیش شـــەڕو خراپـــەی دەرون وبەدکرداریە کەناوی خراپەو شەڕ بڕواتەوە بەسەر هەموویاندا.

وەهـــەر ئـــەو دووانەیـــە کـــە پێغەمبـــەرﷺ هەمیشـــە لەســـەرەتای وتارەکانیـــدا پشـــت وپـــەنای دەبەســـت بـــەخودا لـــە مەترســـیاندا کەدەیفـــەرموو: (ونعوذبـالله مـن شـرور أنفسـنا ، وسـيئات أعمالنـا.)
[1]واتـە: پـەنا بـەخودا دەگـرین لەشـەڕو خراپـەی دەرونمـان وبـەدکرداری کردوەکانمان.

جـا بـەدکرداری کردەوەکانمـان "سـيئات الاعمـال"بەشـێکە لەبەشـە زۆر خراپەکانی دەرون، واتە دەرون "نفس" سەرچاوەی هەموو خراپەیەکە.

واتای برگەی (وسيئات أعمالنا) لەفەرموودەکە:

لـە واتـای ئـەم برگـەدا ڕای جیـاواز هەیـە کـەئایا مەبەسـتی تـەنها "کـارە خراپەکانمانـە"؟ وەك بڵێـی باسـی لقێـك بکـات لەبنەمایـەك لەڕەگـەزی خۆی؟یاخود پیتی (من) بۆ زیاتر خستنەڕووکارەکە هاتووە؟

ڕایـەك هەیـە ووتـراوە: واتاکـەی لـەوەدا کۆبووەتـەوە کەپـەنا بـەخودا دەگـرم لەهـەموو شـەڕێك کەسەرچـاوەکەی دەرونـە کەمایـەی هێنـانی بەلأوسـزایە بۆسـەر مـرۆڤ. جـا مەبەسـت لێـرەدا پەناگرتنـە لەسەرچـاوەولقەکانی شەڕوخراپەومەبەسـتەکان وبەرئەنجامەکـەی. هەربۆیـە کاتێـك فریشـتەکانیش بـۆ بـاوەڕداران دەپاڕێنـەوە دەڵـێن: (وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ... غـافر: ٩)

---

[1] – ئەمـە بەشـێکە لەفەرموودەیـەکی درێـژی(صـحيح)(اصـحاب السـنن) وەکەسـانی تـریش گێڕاویانەتـەوە. وەشـیخ الیـانی دەڵێـت:وەبەڕاسـتی سـەلمێنراوە لـە پێغەمبـەرەوە کـە ئـەم فەرموودەیـەیی فێـری هـاوەڵانی دەکـرد کەلـە ووتـار ودەسـت پێکـی گوتارەکانیانـدا بیلێنـەوەو وەك پێشـەکی یـەك پشـتی پـێ ببەسـتن لـە داواکاریەکانیانـدا. ا ه، بڕوانـە (مقدمـە حقيقـە الصيام:ص٩).

واتـــه:خوادایـــه لهخراپهوخراپـــهکاری بیـــان پـــارێزه، وههەرکەســێکت لهخراپهوخراپـــهکاری پاراســـت واتـــه ڕەحـــم ومیهـــری خـــۆت ڕژانـــدووه بهسهریدا.

جا ئهم نزایه لهم ئایهته پیرۆزهدا دووشتی لهخۆ گرتووه:

یهکـــهمیان پاراســـتنیانه لهخراپـــهی کردهوهکـــان ، دووهمیـــان لهتۆڵـــهو ســـزای خراپـــهی کردهوهکـــان کـــهژیانی مـــرۆڤ دهشـــێوێنێت. جاکهواتـــه هـــهرکاتێك خـــودای گـــهوره مرۆڤـــی پاراســـت لهبـــهدکاری، ئـــهوا ڕاستهوخۆ دهیپارێزێـــت لهتۆڵهوســـزای بهدکاریهکانیشـــی. ههرچـــهنده ئـــهم ئایهتـــه پـــیرۆزه ئامـــاژه بـــۆ ئـــهوه دهکـــات کـــهبۆ تـــێ نهکـــهوتن لهتۆڵهوســـزای کارهکانمـــان، پێویســـته خۆمـــان لهخراپـــهکاری بپـــارێزین وخـــوای گـــهورهش بمان پارێزێت.

جـا ئهگـــهر ووتـــرا: مهبهســت لـــهم نزایـــه پاراســـتنی مرۆڤـــه لهســـزاکانی دۆزهخ، کهواتـــه خراپـــهکان"السـیئات" مهبهســـت لێـــی خراپهکارییـــهو بـــهدکاری یـــه، واتـــه ئـــهوهی فریشـــتهکان بـــۆت دهپاڕێنـــهوه هـــهمان مهبهســـته کـــه پێغهمبـــهرﷺ پـــهنای گرتـــووه لێـــی. جـا لێـرهدا ووشـهی (يَوْمَئِـــذٍ) واتـــه لـــهوڕۆژهدا ڕهدی ئـــهم بۆچـــوونه نادرێتـــهوه، بـــهڵكو مهبهســـت لێـــی پاراســـتنی لهخراپـــهکاری وبـــهدکاری یـــه لـــهوڕۆژهدا، کهبریتیـــه لـــه خراپـــهکان لهدهروندا.

وه ووتراوه: پاراستن لهخراپهکان دوو جۆره:

١. پاراستن لهئهنجام نهدانی بهدکاری وخراپهکاری.

٢. پاراســـتن لـــه تۆڵـــهو ســـزای بـــهدکاری ئهگـــهر ئـــهنجام درا ، بـــهلێخۆش بوون.

که ئهم ئایهته پیرۆزه ههردوو داواکاریهکهی لهخۆگرتووه.

جـا بـا لـەناوەڕۆكی ئـەم داواكارییـەی فریشـتەكان ورد بینـەوە لـەو ئایەتـە پـیرۆزەدا. چـۆن چـۆنی باسـی گـەورەیی باوەڕوبـاوەڕداران دەكـەن و كـردەوەی چـاكە دەنـرخێنن وداوای لـێ خـۆش بـوون بـۆ بـاوەڕداران دەكەنوەلـە میانـەی نـزاو پاڕانەوەكەیانـدا لـە خـودای میهرەبـان دەپاڕێنـەوە كـە خـاوەنی زانسـت وسـۆزو میهرەبـانی یـە. زانیـارە بـەلاوازی مـرۆڤ وسەرسـەختی دوژمنەكـەیان، بەحـەزو ئارەزووەكانیـان، بەسەرچـاوەی تاوانـەكانیان.كـە بـەمیهرەبانی وزانیـاری خـۆی كاتێـك كـە كۆرپەلـەی لەسـكی دایكیـدا گـەورەی كـردن و وەسـۆزو ڕەحمـەتی بەسـەردا ڕشـتن ، ئـەو سـۆزو ڕەحمەتـەی كـە هـەموو جیهـان وهـەموو شـتێكی داپۆشـیوە. كـەڕەحمیان پـێ بكـات وەبـاوەڕداران ویەكتاپەرسـتان توشـی سـزای كارەكانیـان نـەبن ، چـونكە خـوای گـەورە خـاوەنی فراوانـی ڕەحمەتـە. هەركەسـێك ئـەو سـۆزو میهرەبانیـە نەیگرێتـەوە ،ئـەوا بـەدكارترین وسەرلێشـێواوترین مرۆڤـە ،وەدواتـر دەپاڕێینـەوە تـا خـای گـەورە لەتەوبـەكاران خۆشـبێت، كەبوونەتـە ڕێبـواری كروانـی خواپەرسـتی ودەسـت بـەرداری خراپـەكاری بوونـە ، دواتـر داواو نـزا دەكـەن كـە خـوای گـەورە لـە تۆڵـەو سـزای دۆزەخ پارێزراویـان بكـات وەبـاوەڕداران بـەخۆیان وهاوسەرەكانیانەوە بەبەهشتی بەرین شاد بكات.

خـوای گـەورە خـاوەنی بـەڵێن وپـەیمانی خۆیـەتی و وەبـەڵێنی بەهەشتی پێ داون بەهۆی كۆمەڵێ هۆكارەوە.

پوختەكـەی بـریتی یـە لەپاڕانـەوەونزای فریشـتەكان بۆیـان كـە خـودا ڕەحـم وبـەزەییان بەسـەردا بڕژێنێـت وەبـەوەش لەكارەكانیانـدا سـەركەوتووبن تـا فریشـتەكانیش لەڕوانگـەی كارەكانیانـەوە بۆیـان بپارێینـەوە. پاشـان فریشـتەكان كۆتـایی نزاوپاڕانەوەكـەیان بـەم بڕگـە

پـیرۆزە تـەواو دەکـەن. (إنـك أنـت العزیـز الحکـیم) واتـە: بەڕاسـتی تـۆ عەزیزودانایت.

جـا "عزیـز"لـە (عزەتـەوە) هـاتووە، کـە کـەماڵی هێـزو قودرەتـە. وەدانـایش"الحکـیم" لوتکـەو کـەماڵی زانیـاری وزانسـتە. کەواتـە بـەم دووسـیفەتە پـیرۆز وشـکۆیە خـوای گـەورە بڕیـارو فـەرمان دەدات وەکارەکـان یـەکلا دەکاتـەوە، کەسەرچـاوەی هـەموو دروسـت کردنێـك وشەریعەت وفەرمانێکە.

پوختەی مەبەست:

تۆڵەوسـزای خراپـەکاری جۆراوجـۆرە لـە سـزا شـەرعیەکان ووسـزاقەدەریەکان کەتوشـی یـان دڵ دەبێـت یـاخود جەسـتە ،یـاخود هـەردووکیان لەیـەك کاتـدا ، وەهـەروەها سـزاکانی ژیـانی بـەرزەخ لـەپاش مـردن، وە سـزاکانی جەسـتە لـە ڕۆژی حەشـردا. جـا تاوانکـاری خـاڵی نـی یـە لەسـزا ،بـەلآم کەسـی تاوانکـار وەك سـەرخۆش وبـیٚ هـۆش وایـە هەسـت بـەئازارو ئـێش ناکـات تاکاتێـك بەئاگادێتـەوە.جـا کەڵەکـەبوون وکۆبوونـەوەی سـزاکان لەسـەر یـەکتری ،نمونـەی زۆر مانـەوەی سـوتاوە لەنێو ئاگردا، وەمانەوەی خنکاو لەنێو ئاودا.

جـا زۆر کەسـی تاوانکـار هەسـت بەخراپـەکانی ناکـات ، چـونکە هـیچ دیاردەیـەك هەسـت پـیٚ ناکـات،بـەلآم نازانێـت کـە ئەمـە کەمەنـدکێش کردنـە وەك کـاری لەسـەرخۆی ژەهـری کوشـندەوایە لەنێوجەسـتەدا. جـا ئەگـەر زوو فریـای چارەسـەرکردن کـەوێت،ئـەوا بەرەوچـاك بوونـەوە دەچـێت گـەر نـا ئـەوا ئـەوە بـەرەو هەڵـدێر و تیاچـوون هـەنگاودەنێت. جـا بەهـەمان شـێوە کەڵەکـەبوون وکۆبوونـەوەی تـاوان لەسـەر تـاوان مـرۆڤ توشـی تیاچوون دەکات...پەنادەگرین بەخوا.

جۆرەكانی سزاقەدەریەكان لەسەر دڵ

لێرەدا هەندێك لە تۆڵەوسزاكان دەهێنمەوە یاد كەلەبەرئەنجامی تاوانكاریدا دروست دەبن بەئومێدی ئەوەی بێتە مایەی هەڵهاتن ودورگرتن لەتاوان وتاوانكاران.

٥٩- تاوان مایەی پەردەپۆش كردنی دڵ وبیستن وبینایی یە:

تاوان دڵەكان دادەخات ومۆری بێ ئاگایی لێ دەدات وەبینایی كوێردەكات وگوێیەكان كەڕدەكات هۆشو هەستی مرۆڤ لەناودەبات یادی خودا بیردەباتەوە، وەمرۆڤ خودی خۆشی لەبیر دەكاو دڵەكان ژەنگاوی دەكات ، سنگ وئاسۆ وبیرتەسك دەكاتەوە. دەردو نەخۆشی وبەلا بەسەر دڵ وجەستەدا دەبارێنێت و ئارەزووی جڵەوی دەسەڵات بەدەست دەهێنێت ،ڕاستیەكان لەدەست دەدات.

هەروەكو (امام احمد) دەگێڕێتەوە كە (حذیفة بن الیمان) دەڵێت: دڵەكان چوار جۆرن:دڵێكی خاوێن وپرشنگ دار كەدڵی باوەڕدارە ، وەدڵێكی تاریك وپەردەپۆش كراو كەدڵی بێ باوەڕە، وەدڵێكی نەخۆش وشكست خواردوو كەدڵی دووڕووەكانە. وەدڵێك كەهەمیشە لەنێوان دوو جەمسەردایە ،جەمسەری دووڕووی وەجەمسەری باوەڕ، جاكامیان زاڵ بوون سەرئەنجامەكەی بەندە لەسەری.

٦٠- تاوان دەبێتە هۆی نەهێشتنی گوێڕایەڵی وتەمەڵی لە پەرستندا:

٦١- تاوان دڵ كوێر وكەڕولاڵ دەكات:

تاوان دڵ ژەنگن دەكات وپەردەپۆشی دەكات لەبەرامبەر بەحەق وحەق ویستی وڕاستی كوێرو كەڕولاڵی دەكات، ڕاستی بەناڕاستی

دەبینێــت وڕوونــاکی بــەتاریکی و وەبەپێــچەوانەوە، چــونکە هــۆش وهۆشـیاری دڵ لەدەسـت دەدات. لـەو کاتـەدا چـەندێ کەسێکی نابینـا لـە ڕەنگـەکان تـێ دەگـات. وەچـەندە کـەڕ لەناسـینەوەی دەنگـەکان دەگـات وەچـەندە لاڵ دەتوانێـت ئـاوازی جـوان بـچڕێت و وشـەی جـوان دەربڕێـت. ئەویش هێندەی ئەمانە لەحەق وحەق ویستی دەگات ودەیناسێتەوە.

دواتـریش کوێروکـەڕو لاڵـی دڵ دەگوازرێتـەوە بـۆ ئەندامـەکانی جەسـتە ، چـونکە هۆشـیاری وبینـای ڕاسـت ودروسـت لـەدڵ ودەروندایـە. وەخـوای گـەورە دەفـەرمێت: (فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِن تَعْمَى الْقُلُــوبُ الَّتِــي فِــي الــصُّدُورِ..الحــج:٤٦) واتـە: جاوەنـەبێت هـەر چاوان کوێرونابینـا بوبێـت ، بـەڵکو ئەودڵانــە کــوێر دەبــن وا لەسـینەکاندان"چــونکە هــەر ڕواڵــەت دەبینێت وناوەڕۆك لێك ناداتەوە".

جـا ئـەم ئایەتـە مەبەسـتی لـەوە نـی یـە کـە بـەهیچ شـێوەیەك چـاوکوێرنابێت ونابینـا نابێـت ، ئـەوەتا لەشـوێنێکی تـردا لەباسـی باسـی حـوکمی کـاری شـەرعی دا ،دەفـەرمێت: (لــيس علــى الأعمــى حــرج... النور:٦١) واتە: لە کاری شەرعیدا کوێرونابینا گلەییان لەسەر نی یە.

هـەروەها دەفـەرمێت: (عَبَسَ وَتَوَلَّى * أَن جَــاءَهُ الْــأَعْمَى..عــبس:١-٢) واتـە: پێغەمبـەر ڕووی گـرژ کـردو ڕووی وەرگێـڕا، کاتێـك بڕوادارێکـی کـوێر هات بۆ لای.

بـەڵکو مەبەسـت لێـرەدا هۆشـیاری وبینـایی ڕاسـتەقینەو دروسـتە کەلـە دڵدایــە[1] ،هــەر بۆیــە پێغەمبــەر دەفــەرمێت: (لــيس الــشديد بالــصرعة،

[1] – ئەوەتا مەحوی شاعیر دەڵێت:
سەر کەجۆشێکی نەبێ ، ڕرکەتاڵم بۆچـــــی یە
دڵ کەجۆشێکی نەبێ ،شیشەی بەتاڵم بۆچی یــە " وەرگێڕ

ولكنه الذي يملك نفسه عند الغضب.) [1] واته: بەهێز ئەوکەسە نی یە کە زۆرانبازو پاڵەوان بێت، بەڵکو ئەو کەسەیە کەلە کاتی توڕەیدا خۆگربێت..

هەروەها دەفەرمێت: (ليس المسكين بالطواف الذي ترده اللقمة واللقمتان، ولكن المسكين الذي لايسأل الناس، ولايفطن له فيتصدق عليه.) [2] واته: هەژارو فەقیر ئەو کەسە نی یە کە دەرۆزەدەکات لێرەو لەوێ پاروویەك یان دوو پارووی بدرێتێ ، بەڵکو هەژار ئەوکەسەیە کە دەرۆزە ناکات داوا لەکەس ناکات، وەکەسیش هەستی پێ ناکات کەهەژارە تاخێری پێ بکات.

<u>پوختەی مەبەست:</u>

تاوان دەردو بەلآیەکەیە دڵ کرمە ڕێزو ژەنگاوی دەکات وەلە ڕاستی وکوێرو کەڕولاڵی دەکات.

٦٢- تاوان دەبێتە مایەی ڕۆچوونی دڵ بۆ ئاستە نزمەکان:

دڵ خوای گەورە ڕێزی لێ ناوەو کردویەتیە جێگایەکی پیرۆز ، کەخۆشەویستی وترس وبینی خۆی تێدا ڕواندووە. وەجێگەی چەکەرەبوونی بیروباوەڕی پاك وبێ گەردە کەهەمیشە بەیادی خودا ئارام وهێمن ودڵنیا بێت. وەبەکردەوە جوانەکانی بەرزدەبێتەوە تا دەگاتە ئاستی عەرشی مەزنی خودا لەئاسمانی میهروسۆزی خودادا مەلەدەکات، بەڵام بەهۆکاری تاوان وتاوانکاری وسەرپێچیەوە، ئاستی

---

[1] –ئەم فەرمودەیە(صحيح)ە،(بخاری: ٦١١٤) وە(مسلم:١٦٦/١٦– نووی) گێڕاویانەتەوە.

[2] –ئەم فەرمودەیە(صحيح)ە،(بخاری: ١٤٧٩)وە(مسلم: ١٣٢/٧نووی)گێڕاویانەتەوە.

نـــزم دەبێتـــەوەو وەبـــەرۆخی خـــوارەوەی خـــوارەوەدا "ئاســـتە نزمـــەکان" ڕۆدەچێت.کە هەمیشە دەبێتە جێگەی شتە پڕوپوچ وقێزەونەکان.

٦٣- تاوان دڵ کوێر دەکات:

هـــەروەکو چـــۆن وێنـــە ڕەش وکـــوێر دەبێتـــەوە، دواتـــر ئـــەو دڵـــە ڕوونـــاکی نامێنێـــت و وەلـــەدڵی ئادەمیزادێکـــەوە دەگۆڕێیـــت بـــۆ دڵـــی ئاژەڵێـــك کـــە دواتر لەئاکاری خاونەکەیدا ڕەنگ دەداتەوە.

جـــا هەنـــدێ دڵ هەیـــە خـــوای گـــەورە کـــوێری دەکـــات وەلەســـەر شـــێوازی "بـــەراز" دەردەکـــەوێت کـــە لێـــك چـــوون هەیـــە لـــەنێوان ئـــەو ئاژەڵـــەو کـــاری ئەوکەســـەدا. وەهەیـــە لـــەو دڵانـــە دەچـــێتە ســـەر ئاکـــاری "ســـەگ وگوێدرێـــژ ومـــار ودوپشـــك"، ئەمـــە لێکدانـــەوەی (ســـفیان بـــن عینـــە) یـــە بـــۆ ئـــەم ئایەتـــە پیرۆزە کەدەفەرمێت: (وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِـــي الأَرْضِ وَلاَ طَـــائِرٍ يَطِـــيرُ بِجَنَاحَيْـــهِ إِلاَّ أُمَمٌ أَمْثَالُكُم... الأنعـــام:٣٨) واتـــە: هـــەر زینـــدەوەرو گیانـــەوەرێك بەســـەر زەویـــدا بـــڕوات ،وەهـــەر باڵندەیـــەك بـــە باڵـــەکانی بفڕێـــت ، وەکـــو ئێـــوە خاوەنی گەل وئومەتن.

کـــە "ســـفیان" دەڵێـــت: مـــرۆڤ هەیـــە دڵـــی لەســـەر ئاکـــاری شـــێرە، وەهەیانـــە لەســـەر ئاکـــاری ســـەگ وبـــەرازو گوێدرێـــژە، وەهەیـــە لەســـەر شـــێوەی تـــاوس دا بـــەجل وبەرگیـــدا خـــۆی دەنوێنێـــت ، هەیـــە وەکـــو گوێدرێـــژ بـــارکراوە وەهەیانـــە وەکـــو کەڵەشـــێرە، وەهەیـــە لـــەڕوح ســـوکیدا وەك کـــۆتر وایە، وەهەیانـــە وەکـــو مـــەڕ هـــەر خێـــر وپیـــت وفـــەڕن. وەهەیانـــە وەکـــو ڕێـــوین لـــە مامەڵـــەوکاردا ، وەخـــوای گـــەورە کەســـانی گێـــل وگـــەوجی هەنـــدێ جـــار بـــە گوێدرێژ چوواندووە، وەهەندێ جاریش بەسەگ وئاژەڵ.

ئـــەم لێـــك چـــوونانە لەناخـــەوەدا زۆر بـــەهێز دەبێـــت تـــا کاریگـــەری هەیـــە لەســـەر ئاکـــارو ڕوخســـارو مامەڵـــەی ئـــەو کەســـانە کـــە مرۆڤـــی وردبـــین

وخـــاوەن فیراســـە هەســـتی پـــێ دەکـــات. کەهەنـــدێ جـــاریش وێنـــەو ڕوخســـاریان چـــووەتە ســـەر ئـــەو جـــۆرە ئاژەڵـــە کەلـــە مێـــژوودا ڕوویـــداوە کـــەخوای گـــەورە بەســـەر جولەکەکانیـــدا هێنـــاوە.[1] وەخـــوای گـــەورە ئـــەم کـــارە بەســـەر قـــەومێکی ئـــەم ئومەتـــەدا دەهێنێـــت کـــەدەیان کـــات بـــە مـــەیمون وبەراز.[2]

جـــا ســـبحان الله چـــەند دڵـــی شـــێواو شکســـت هەیـــە خاوەنەکـــەی بـــێ ئاگایە؟وەچـــەند دڵ کـــوێر بـــوو وڕۆچـــوو هەیـــە؟ وەچـــەندین کـــەس ســـەرگەردان بـــووە بـــە پیاهەڵـــدانی خـــەڵکی؟ وەمـــەغرور وســـەرکەش بـــووە بەپەردەپۆشـــی خـــودا بـــۆی ؟ وەکەمەنـــدکێش بـــووە بەنیعمەتـــەکانی خـــودا بۆی؟!

ئەمانـــە هـــەر هـــەمووی ســـزاو ڕیســـواییە ،بـــەلاَم خاوەنەکـــەی وادەزانێـــت ڕێزی لێنراوە.

٦٤- فێڵ کردنی خوای گەورە لە فێڵبازان:

٦٥- خەڵەتاندنی فێلبازان لەلایەن خوای گەورەوە:

٦٦-گاڵتە کردنی خوای گەورە بە گاڵتەجاران:

٦٧- کەنار خستنی ئەو دلأنەی کەلەحەق لایان داوە:

٦٨- تاوان دڵ تێك دەشکێنێت و ئاوەژووی دەکاتەوە:

تـــاوان دەبێتـــە مایـــەی شـــێواندنی ســـەرجەم پێوەرەکـــانی دڵ ودەرونـــی تاوانکـــار ،بەشـــێوازێك کـــە حـــەق بەناحـــەق دەزانێـــت وەڕاســـتی بەناڕاســـتی ،وەخێروچاکە بەشەڕ دەزانێت.

---

[1] - بڕوانـە سەرگوزەشـتەی(قریـە القـرود)لـە زنجیـرەی (قصـص مـن القـران : رضـوان جـامع رضوان).

[2] -ئـەم فەرموودەیـە(صـحیح)ە، (بخـاری: ٥٥٩٠)بـە هەڵواسـراوی"معلـق".و (حـافظ) هێنـاویێتی لە(الفتح: ٥٤/١٠)گێڕاویانەتەوە، بڕوانە (الفتح المغیث)ی(الحافظ سنحاوی: ١٠٥/١).

گـــومڕایی وســــەرگەردان دەکرێـــت وادەزانێـــت ڕێگـــای هیدایـــەتی خودایەتی.کەئەمەش یەکێکە لەسزاکانی تاوانکاری.

٦٩- تـاوان دڵ پەردەپۆش دەکات لەخوای گەورە لەدونیاو قیامەتدا:

هەروەکو حوای گـەورە دەفـەرمێت: (كَلَّــا بَــلْ رَانَ عَلَــى قُلُــوبِهِم مَّــا كَانُوا يَكْسِبُونَ * كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِــذٍ لَّمَحْجُوبُــونَ... المطففــين:١٤-١٥) واتـە:نـەخێر وانـی یـە"ئـەو نەفامانـە تـێ ناگـەن وبـێ دارنابنـەوە" بـەڵکو دڵیـان ژەنگـی تـاوان دای پۆشـیوە لەسـەر ئـەنجامی ئـەو کردەوانـەی کـەدەیان کـرد، نـەخێر ڕزگاربوونیـان ئەسـتەمە، چـونکە ئـەو ڕۆژە بەربەسـت هەیـە لـەنێوان تاوانبـارن وخـوای گـەورەدا ، وەلـەبینینی ئـەو زاتە پیرۆزەدا بێ بەشن.

تـاوان وەك ئاسـتەنگێك وبەرەسـتێك وایـە لـەنێوان هەسـت کردنـی دڵ بەگـەورەیی فـەزڵی خـوای گـەورە تـا بەتـەواوی ڕاسـتی ودروسـتی یـەوە هەسـت بەگـەورەیی ومـەزنی خـودا بکـەن وەگـرێ بەسـتی بەندایـەتی لەگەڵـدا ببەسـتن، وەبەختـەوەری هەمیشـەیی بەدەسـت بهێـنن.بـەڵکو بەبـەردەوامی تـاوان ڕێگـرو پەردەپۆشـێکی ئەسـتووری سـامناکە لـەنێوان ناسینی بەندە بۆ دڵی خۆی و وەلەنێوان دڵی وپەروەردگاری مەزندا.

٧٠- تـاوانکـار توشـی دژوارتـرین ژیـان دەبێـت لـە دونیـاو بـەرزەخ وقیامەتدا:

خوای گەورە دەفـەرمێت: (وَمَنْ أَعْرَضَ عَــن ذِكْــرِي فَــإِنَّ لَــهُ مَعِيشَــةً ضَنكًا وَنَحْشُــرُهُ يَــوْمَ الْقِيَامَــةِ أَعْمَــى.... طــه: ١٢٤) واتـە: هـەر کەسێك پشـت لـە یـادی خـوداو بەرنامەکـەی بکـات، ئـەوا ژیـانێکی پڕنەهامـەتی ودژواری تـوش دەکـەین ، وەلـە قیامەتـدا بـەکوێری ونابینـایی حەشـر دەکرێت ولێی دەپرسینەوە.

وەبڕگەی" مَعِيشَةً ضَنكًا " بەسزای گۆڕ لێکدراوەتەوە.کەواتە خوای گەورە ناخۆشترین ژیانی بۆ کەسانێك بڕیارداوە کە پشت لەبەرنامەی خودا دەکەن وسەرپێچی دەکەن. هەرچەندە لەدونیادا بەچەندین نیعمەتی خودا ژیانیان ڕازاوەتەوە، بەڵام لەناخدا دڵی لەوپەڕی بێزاری وڕیسوایی وحەسرەتی ومەینەتی وهیوا بڕوای دایە. وەلەوپەڕی گومڕایی وسەرخۆشیدایە، بەهۆی مەست بوونی بەحەز وئارەزووەکانی وەحەزی بۆ دەسەڵات ومانەوە...هتد.

بێ گومان سەرخۆشی ومەستی بەدونیاوە ،زۆر مەترسیدار ترە لەسەرخۆشی ومەستی بە مەی خواردنەوە، چونکە دووەمیان هەرکاتێك مەی لێ دوورخرایەوە مەستیەکەی بەری دەدات وبەئاگادێتەوە، بەڵام بەپێچەوانەوە بێ هۆشی ومەستی بەدونیاوە تەنها لەساتەکانی سەرەمەرگدا بەئاگادێتەوە. جا ژیانی ڕیسوایی وسەرشۆڕی وناسۆری بەشی ژیانی یاخی بووان وسەرپێچی کاران لە دونیاو ژیانی بەرزەخ لە پاش مردن وەلە قیامەتدا توندترین سزایان هەیە.

بێ گومان بەختەوەری وئارامی دڵ ودەرون وسەرجەم ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ تەنها بەیادی خوداو ملکەچی بوون بۆ خودا دێتە دی. خوای گەورە دەفەرمێت: (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ... النحل: ٩٦) واتە: ئەو بڕوادارانەی کە کاری چاکە ئەنجام دەدەن لەپیاوو ئافرەت، ئەوا توشی ژیانێکی کامەرانی وئاسوودەییان دەکەین لە دونیادا. وەلە قیامەتدا بەجوانترین شێوە پاداشتیان دەدەینەوە لەوەی کەئەوان دەیان کرد.

جا باوەڕو کردەوەی چاکە وئاکاری جوان مایەی فەراهەم هێنانی بەختەوەری وشادی وخۆش گوزەرانی هەردوو دونیایە. وەهەروەها

خوای گەورە دەفەرمێت: ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُواْ فِي هَـذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ... النحل:٣٠﴾ واتە:واتە ئەوكەسانەی کەچاکەیان ئەنجام داوە لەم دونیادا چاکە دێتە ڕێیان ، وەلەقیامەتدا ڕازاوەترین ونایابترین پاداشتیان هەیە ،کەخۆشترین جێگا ساز کراوە بۆ خواناسان.

وەدەفەرمێت: ﴿وَأَنِ اسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُواْ إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُم مَّتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ... هود:٣﴾ واتە:ئەی خەڵکینە داوای لێ خۆش بوون بکەنوتەوبە بکەن بۆ خوای گەورە چێژو خۆشی ولەزەتی ژیانتان پێ دەبەخشێت تا کاتێکی دیاری کراو، وەخوای گەورە پاداشتی هەموو خاوەن چاکەیەك بەزیادەوە دەداتەوە.

کەواتە باوەڕداران وئاکار جوانان وخواناسان سەرفرازی وئارامی دونیاوبەختەوەری قیامەتیان بەدەست هێنا. بە خۆپاراستن لەحەز وئارەزووە چڵێسەکان و دوورکەوتنەوە لە گومانە خراپەکان ، خۆشی وشادی ڕاستەقینەی ڕوح و دڵ و دەرونیان بەدەست هێنا کەلە هەموو خۆشیەکانی دونیا گرنگترو مەزنترە.

تەنانەت لەخواناسان هەیە کە گوزارشت لەم حاڵە دەکات ودەڵێت: ئەگەر پادشاو نەوەکانیان درك بەم خۆشی وچێژە ڕوحی ودەرونیەی ئێمە بکەن ،ئەوا بۆ بەدەست خستنی لەگەڵمان بەشەڕ دێن و بەشیر دەجەنگان لەگەڵمان.

وەهەروەها یەکێکی تر دەڵێت: هەندێ جار ساتی واخۆش بەسەر دڵمدا ڕادەبورێت لە خەیاڵی خۆمدا دەڵێم ئەگەر بهەشتیەکان لەم جۆرە ژیانەدا بن، ئەوا ژیانێکی خۆشیان هەیە.

وەیەکێکی تر دەڵێت: لەم دونیایەدا بەهەشتێکی خۆشی وئارامی ڕوحی هەیە لەدڵ ودەروندا هاوشێوەی بەهەشتی قیامەت. جا هەرکەسێك بچێتە ئەوبەهەشتەی دونیاوە، ئەوا بەهەشتی قیامەتی بەنسیب دەبێت وەهەر کەسێکیش دووری بژێت ، ئەوا لەبەهەشتی قیامەت بێ بەش دەبێت.

وەتەنانەت پێغەمبەریشﷺ ئاماژە بۆ ئەم بەهەشتە دەکات ودەفەرمێت: (اذا مررتم بریاض الجنة فارتعوا، قالوا:وما ریاض الجنة؟قال:ﷺ حلق الذکر.) [1] واتە: ئەگەر بەلای باخەکانی بەهەشتدا تێپەڕن ەشی خۆتان بەرن. ووتیان ئەی پێغەمبەری خودا باخەکانی بەهەشت کامانەن؟ فەرمووی: کۆڕەکانی زیکرویادی خودایە.

وەهەروەها دەفەرموێت: (ما بین بیتي ومنبري روضمة من ریاض الجنة.) [2] واتە: لە نێوان ماڵەکەم وبڵندگۆی مزگەوتەکەم باخێکە لەباخەکانی بەهەشت.

جا کاتێ خوای گەورە دەفەرمێت: (إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ... الأنفطار:١٣-١٤) واتە: چاکە خوازان لەبەهەشت دان وە خراپەکاران لەدۆزەخدان.

واگومان نەبەیت کەمەبەستی ئەم ئایەتە تەنها بەهەشت ودۆزەخی قیامەت بێت؟ بەڵکو لێرەدا مەبەستی سێ قۆناغە بۆ هەریەکەیان کە بەهەشتی دونیاو بەرزەخ وقیامەتە. وەهەروەها سزای دۆزەخی دونیاو بەرزەخ وقیامەت.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن لغیره)ە، (ترمزی: ٣٥٠٩، ٣٥١٠) و(امام احمد: ٣/١٥٠)گێراویانەتەوە، بڕوانە (السلسلة الضعیفة: ١١٥٠).

[2] –ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە، (بخاری: ١٩٥)وە (مسلم:٩/١٦٠نووی)گێراویانەتەوە

جا چ نیعمەت وچێژێك دەگاتە شیرینی وخۆشی ناسینی خودا وپاكی دڵ ودەرون وئاكارجوانی ورەوشت بەرزی؟ وەئایا هیچ ژیانێك هەیە بگاتە ئاستی ژیانی پاكی وساغی پتەوی دڵ؟ كە خوای گەورە ستایشی خۆشەویستی خۆی دەكات كە "ابراهیم ی پێغەمبەر"ە بەهۆی پاكی وساغی دڵ ودەرونی یەوە كە دەفەرمێت: (وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ * إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ... الصافات: ٨٣-٨٤) واتە: وەیەكێك لەپەیڕەوان وشوێن كەوتوانی "نوح" بریتی یەلە (ابراهیم) سەلامی خوای لێبێت. كاتێك ڕووی كردە خواپەرستی بەدڵێكی پاك وساغ وپڕلەباوەڕەوە.

كە گرنگی وبەنرخی ومەزنی ئەوجۆرە دڵە لەقیامەتدا دەردەكەوێت كە چەندە كاریگەری هەیە لەسەر دیاری كردنی پاشەڕۆژی خاوەنەكانیان. كە خوای گەورە ئەو دیمەنانەمان دەخاتە پێش چاو دەفەرمێت: (يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ * إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ... الشعراء: ٨٨-٨٩) واتە: ئەو ڕۆژەی"قیامەت" كە نەماڵ وسامان وكوڕو نەوە هیچی فریادڕەسی نی یە وفریای مرۆڤ ناكەوێت، تەنها مەگەر كەسێك خاوەنی دڵێكی ساغ وپاك وپڕ لەبڕوا نەبێت.

ئاكارەكانی دڵی پاك وساغ

دڵی پاك وساغ: ئەو دڵەیە كەساغ وپاك وسەلامەت بێت لەهاوبەشی و"شیرك" ڕق وكینەو حەسودی وچروكی ولووت بەرزی وحەزكردن بەدەسەلات. پاك بێت بەدووربێت لەهەموو بەلایەك كە دوورەبخاتەوە لە خوای گەورە ، دوور بێت لە هەموو گومانێك لە ڕاستێتی خودا. دووربێت لە هەموو ئارەزوویەك ببێتە مایەی سەرپێچی و یاخی بوون لە خودا. وە دووربێت لە هەموو شتێك كە لات دات لە بەمەبەستی خودا. وە دوور بێت لە هەموو ئاستەنگێك و بەربەستێك كە دایبڕێت لە

خـــودا. جـــا ئەمیـــە دڵـــی ســـاغ و پـــاك –كەلـــە دونیـــا و قیامـــەت دا لـــە بەهەشتی شادی و كامەرانی دا دەژێت.

هۆكارەكانی خراپ بوونی دڵ

دڵـی مـرۆڤ بـۆ ئـەوەی دوور بێـت لـە خـراپ بـون و شـێواوی پێویـستە پـارێزراو بێـت لـە پێـنج بـەلای كوشـندە. لـە (شـیرك) كـە دژی یەكتاپەرسـتیە ،لـە (بیدعـە) تازەگـەری لـە ئاینـدا كـە دژی سـوونەتە ،وە لـە (ئـارەزوو بـازی) كـە دژی گوێرایەڵیـە ،وە لـە (بێئاگـایی) كـە دژی یـادی خودایـە ، وە لـە (حـەزەكان) كـە دژی دڵـسۆزیە. جـا ئـەم پێنجە هۆكاری تێكدان و شێواندن و خراپ بوونی دڵە.

مرۆڤ پێویستی بە پشتیوانی خودایـە تـا ڕێنمـایی بكـات بـۆ ڕاسـت و ڕەوان

جـا بـۆ ئـەوەی دڵـی مـرۆڤ دووربێـت لـە بەلایانـە. وە ڕێنمـایی بكرێـت بـۆ سـەر ڕێگـای ڕاسـت و ڕەوان و لـە نەخۆشـی و ناخۆشـیەكانی دڵ سـەلامەت بێـت. پێویـست هەمیـشە داوای هاوكـاری و كۆمـەكی لـە پـەروەدگاری مـەزن بكـات تـا ئـەو شـا ڕێگایـە وون نـەكات و لـە نێـو كـوچ و كۆڵانـەكانی نەهامەتیـدا بـزر نـەبێت. چـونكە شـا ڕێگـای ڕاسـت و ڕەوان (صـراط المـستقیم) پێویـستی بـە هیمـەت و هـەوڵ و كۆشـش و كاروئاكـاری جـوان هەیـە لـە نـاخ و دەرەوەشـدا. جـا ووردەكاریـەكانی (شـاڕێگای ڕاسـتی) زۆرن.دوور نیـیـە مـرۆڤ هیـچی لـێ بزانێـت ، لـەوە دەچـێت شـتی زۆری لێ بزانێت.

لـــەوە دەچـــێت ئەوەشـــی كـــە بیزانێـــت بـــە هۆكـــاری تەمـــەڵی و تەوەزەلیـیـەوە یـان هـەر ئاسـتەنگێكی تـرەوە بـۆ بەرجەسـتە نـەكرێت.وە دوور نییـە ئەوەشـی كـە دەزانێـت بـۆی بـچێتە سـەر ،وە دەشـێت ئەوەشـی

گـەر بەرجەسـتـەی دەكـات دلـسۆزی ئیخلاسـی تێـدا نـەبێت.وە دەشـێت ئـەوەی كـە بەرەسـتـەی دەكـات بـەو پـەڕی دڵـسۆزیەوە بـەڵام تـەواو پـڕو پوخـت نـەبێت یـان ببێـت. جـا ئەمانـە و چـەندانی تـری هاوشـێوەی ئەمانـە ڕۆژانـە چـەندین بـارە دەبێتـەوە. جـا پێویـستە هەمیـشە داوای كۆمـەك و سەرفرازی لە خودای گەورە داوا بكەین

نەزانین و ستەم كاری بنەڕەتی دەرونی ئادەمیزادە

بنـەڕەتی دەروونـی ئـادەمیزاد بریتی‌یـە لـە نـەزانین و سـتـەم كـاری جـا هـەركاتێ ئـادەمیزاد گەڕایـەوە سـەر بنـەڕەتی خـۆی ئـەوا ڕێگـەی هیدایـەت و ڕاسـتی نادۆزێتـەوە و گـومڕا دەبێـت. هـەر ئەوەیـە خـودای گـەورە دووروەكـانی گەڕاندۆتـەوە سـەر بنـەڕەتی سروشـتی خۆیـان بـەهۆی تـاوان كاریەوە.

خـوای گـەورە لـە سـەر (شـاڕێگای ڕاسـتی یـە) (صـراط المستقيم) لـە هـەموو بڕیـار و فـەرمان و ڕێگـرتن و قەدەغـە كردنێـك دا. خـودای گـەورە بـە دانـایی وزانـایی خـۆی ڕێنمـای وهێدایـەتی ئـەو كەسـانە دەدات كـە مەبەسـتێتی بـۆ سـەر (شـا ڕێگـای ڕاسـتی) وە ئـەو كەسـانەی كـە مەبەسـتیان نیـە دووریـان دەخاتـەوە و هیدایـەتیان نـادات چـونكە شایستەی ئەو شاڕێگایە نین.

جـا لـە ڕۆژی قیامەتیـشدا خـوای گـەورە شـاڕێگایەك دروسـت دەكـات بـۆ بەنـدەكانی تـاوەكو لـە ڕێگەیـەوە بگەنـە ڕەحمـەت و بـەزەیی و میهرەبـانی خـودا. چـونكە خـودای گـەورە شـا ڕێگـای ڕاسـتی یـە. خـودای گـەورە لـە ژیـانی دونیـا دا شـاڕێگایەكی بـۆ سـەرجەم بەنـدەكانی هەڵبـژاردووە و دەسـت نیـشانی كـردووە. وە داوای لـە هـەموان كـردوە لـەو

شا ڕێگایە لانەدەن و لە سەری بەردەوام بن کە خۆی لە خۆیدا حوجە و بەڵگەیە.

وە لە قیامەت دا خوای گەورە دیسانەوە شارێگایەك دیاری دەکات[1] بۆ گەیشتن بە خەڵاتی خودای کە بەهەشتە جا هەرکەسێك لە دونیادا لە سەر ئەو شارێگەیە سەقامگیر بووبێت ئەوا بە ئاسانی دەتوانێت لەو پردی شارێگەیەی قیامەتدا بپەڕێتەوە. سەقامگیرانە هەنگاو بنێت وە نوور و ڕووناکی باوەڕەکانیان دەدرەوشێتەوە و گۆڕ و قیامەت وڕێگای (سیراط) یان بۆ دەکاتە چراخان. بەلاّم ئەو کەسانەی کە لە دونیادا لەو شارێگایەدا لایان داوە و ترازاون یان خزاوون. ئەوا ناتوانن لە سەر ئەو شارێگایەی قیامەتدا بپەڕنەوە و سەقامگیر بن ،هەرچۆن لە دونیادا سەقامگیر نەبوون.

وە تاریکی وسامناکی و گۆڕوحەشەر و قیامەت و سەر پردی (سیراط) یان دەکاتەوە شەوەزەنگ قولابە دڕکاوەیەکانی سەر پردەکە ڕێگریان دەکات و ناتوانن لێی دەربازبن. چونکە ئەو ڕووناکیانەی لە دونیادا هەبوو ئەمانە بە تاریکی و تاوان و سەرپێچی کردنی خودا سیا پۆشیان کردوو لە دەستیان دا و نغرۆی نێو تاریکستان نەفامی و ستەمکاری بوون. ڕێکردنیان لە سەر ئەو پردە وەك پاشگەز بوونەوەیانە و هەڵهاتنیانە لە شارێگای خواپەرستی لە دونیادا. وە هەروەها خوای گەورە کانیاوی سازگای (کوثر) ی سازکردووە بۆ ئاو خواردنەوەی ئەو کەسنەی کە لە دونیادا تینوو و تامەزرۆی شەرعی خودا بوون. بەو ئەندازەیە ئاو دەخۆنەوە. وە یاساغ و قەدەغەی

---

[1] – مەبەستی لەشارێگای دونیا"ئاینی ئیسلامە". وەمەبەستی لەشارێگای قیامەت"پردی صیراط". "وەرگێڕ"

کـردووه لـه سـەر ئـەو کەسانەی کـه پـشتیان لـه شـەرعی خـودا کـردووه و لێی هەڵهاتوون.

جـا ئەگـەر بێتـو بـه چـاوی تێڕامـان و ووردبینانـەوه ژێرانـه بڕوانینـه قیامـەت و دونیـا – بۆمـان روون دەبێتـەوه کـه دونیـا کێڵگـەی قیامەتـه چـی بـچێنیت تیایـدا لـه قیامەتـدا دەیدوریتـەوه. پلـه و پایـەو خـەڵاتی خـودای و پێگـەکانی بەهەشـت بەنـده لـه سـەر ڕێـژەی بـاوەڕو کـاری چاکەخوازی له دونیادا. وه به پێچەوانەشەوه خودا پەنامان بدات.

٧١-تـاوان و تـاوانکاری دەبێتـه مایـەی تـرازان و خـزان لـه سـەر شـاڕێگای ڕاستی " صراط المستقيم":

بنەڕەتی تاوان و جۆرەکانی

بـەهۆی ئـەوەی تـاوان پـۆلێن و ڕیزبەنـدی و جـۆری زۆری هەیـه. هـەر بـۆ ئـەم مەبەسـته لـەم بابەتـه کورتـەدا بـه پـشتیوانی خـودای گـەوره تیـشك دەخەینه سەریان و دەڵێین:

بنەڕەتی تاوان دوو بنەمایه:

(جـێ بـەجێ نـەکردنی ئـەرك و فـەرمان،وه ئەنجامـدانی قەدەغـه کراوەکان)

واتـه: جێبـەجێ نـەکردنی ئـەرك و فـەرمانێکی خـودای کـه پێویـستکراوه لـه سـەرت. کـه ئەمـه خـۆی لـه خۆیـدا تاوانـه. هـەروەها ئەنجامـدانی یاسـاغ کـراو و قەدەغـه کراوێـك کـه پێویـستکراووه لـه لایـەن خوداوه کـه دوور کەویتـەوه لێـی. جا ئـەم دوو جـۆرەی تـاوان بـوو کـه هـەر یەکـه باوکـانی (جـن و ئـادەمیزاد) ی پێتاقیکرایـەوه. یەکـەمیان (ئیبلیس) بـوو فـەرمانی پێکـرا بـه ئەنجامدانی ئـەرکی سوجده بردنـی ڕێـز

بـۆ (ئـادەم) دووەمیـان (ئـادەم) بـوو کـە هەسـتا بـە ئەنجامـدانی قەدەغـە کراوێـك کـە نەدەبوایـە بیکردایـە. جـا هەریەکـەیان دابـەش دەبێـت بـە پێـی ویـست و مەبەسـتی دڵ. وەهــەروەها بـە پێـی ئەندامــەکانی جەسـتە لـە ڕواڵەتـدا ، واتـە پەیوەسـتە بـە مـافی خـودا و مـافی خـەڵك. هەرچـەندە ئـەوەی پەیوەنـدی بـە مـافی خەڵکیـەوە دەبێـت هـەر دەچـێتە ژێـر نـاوی مـافی خـوداوە. بـەڵام پەیوەسـتکراووە بـە داواکردنـی خـاوەن مافەکە لە خەڵك یان دەست بەردار بوونی لەو حەق و مافە.

پاشان تاوان دابەش دەبێت بۆ چوار جۆر:

(موڵکیەکان ، شەیتانیەکان ، دڕندەییەکان ، ئاژەڵیەکان)

تاوانەموڵکیەکان (الملكية)

تاوانەموڵکیــەکان: واتــە خــۆ نوانــدن بــە هەنـدێ ئاکـاری نەشـیاو و ناشایـستە بـۆ خـود بەنـدەکان. وەك نوانـدنی ئاکارەکـانی پەروەردگاریـەت (الربوبیـة) وەك خـۆ بـە مـەزن زانـین ،خـۆ بـە پـیرۆز زانـین ،خـۆ بەبڵنـد زانـین ، خـۆ بـە پەرسـتراو زانـین ،کـە شایـستەی مـرۆڤ نیـە و لـەو سـنورە دەرچــونی مرۆڤــە لــە توانــا و قــەوارەی خــۆی ،تەنانــەت شــەریك و هاوەڵدانان بۆ خودای گەورەش دەگرێتەوە.

جۆرەکانی هاوبەشی بڕیاردان (الشرك)

هاوبەش بڕیاردان بۆ خودا دوو جۆرە:

١. هاوبـەش بڕیـاردان لـە ئاکـار و نـاوە جوانـەکانی و هـاوەڵ بـۆ پەیـدا کردن لە پەرستندا.

٢. وە هاوبەش بڕیاردان لە مامەڵە کردن لە گەڵ خودادا.

کـە ئـەم بەشـەیان هەنـدێ جـار مـرۆڤ ناباتـە دۆزەخـەوە هەرچـەندە خودی ئەو کارە پوچەڵ دەکاتەوە کە هاوبەشی تێدا بڕیارداوە.

جا ئەنجامدانی تاوانە مولکیەکان بە گەورەترین و مەترسی ترین تاوانبارن دەژمێرێن. چونکە بەرامبەریان لە پەروەردگار گرتووە و خۆیان بە هاوبەشی دەزانن لە خودایەتی و پەروەردگاریەتیدا. بە بێ زانست و زانیاری قسە لە خودا و خەلق و شەریعەتیدا دەکەن و خۆیان لەو بە باشتر دەزانن.

ئەم جۆرە تاوانە هەلوەشێنەرەوە و پوچەلکردنەوەی کارەباشەکانە.

تاوانە شەیتانیەکان

تاوانە شەیتانیەکان: واتە خۆچواندن بە ئاکارەکانی شەیتان لە بوونی "حەسودی وبوغزوکینەو رق وفێڵ وخەلەتاندن وسەرپێچی ورێگری لەچاکەو فەرمان کردن بەخراپە وبیدعەو وتازەگەری لە ئاینی خودادا. وەگومراکردن "واتە ئەم جۆرە ئاکارە شەیتانیانە ئەنجام دەدات وتاوانبار دەبێت وزیان بەخودی خۆی وخەلك وكۆمەڵگا دەگەیەنێت وهاولاتیەکی چاك خواز نابێت ، وەئەم جۆرە تاوانە بەریزبەندی دووەم دێت لە مەترسیدا لەپاش تاوانە مولکیەکان.

تاوانە دڕندەییەکان وئاژەڵیەکان

تاوانە دڕندەییەکان"السبعیة": واتە ئەنجام دانی ئاکارە ناشرین ودڕندەییەکان کە مایەی مەترسیە بۆ خودی خۆی وچواردەورەکەی. وەك ئەنجام دانی دوژمنایەتی ، تورەیی، خوێن ڕشتن، چەوساندنەوە، بێ بەزەییەتی، هەلپەرستی، ستەمکارێتی...هتد.

تاوانە ئاژەڵیەکان"البهیمة": واتە سووربوون لەسەر ئەنجامدانی ئاکارە ئاژەڵیەکان کەئاژەڵان پێی ناسراون وپیشەیی هەمیشەییانە.وەك: سووربوون لەسەر تێرکردنی بێ مەرجی

حەزوئارەزووی برسێتی وسێکس، کە دەبێتە مایەی دروست بوونی (دزی وزیناو داوێن پیسی) ، هەروەها خواردنیماڵ وسامانی هەتیوان وخەڵکی بەناحەق، چروکی ورەزیلی، ترسنۆکی وشەپرزەیی وسەرکەشی، بەرەڵایی، بێ ئابڕووی وبێ شەرمی...هتد.

جا ئەم جۆرەیان زۆرینەی خەڵکی تێ کەوتوون بەهۆی نەتوانینی ئەنجامدانی هەریەکە لەتاوانە "موڵکی ودڕندەییەکان"زۆرینە گیرۆدەی ئەم جۆرە *تاوانانەبوونەتەوە. وەهەروەها ئەم جۆرەیان دەرگاو دەروازەی چوونە شیوی دونیای تاوانەکان وبەشەکانی تری تاوانکاریە،* بەشێوەی کەمەندکێش کردنیان لەم بەشەوە بۆ جۆری تری تاوانە دڕندەییەکان وشەیتانیەکان.پاشان بوغرابوون ودژایەتی کردنی خودای گەورە هەنگاودەنێت.

تاوانکاری پۆستەی بێ باوەڕی یە

جا هەرکەسێك بەچاوی تێڕامانەوە وردبیتەوە لەوڕاستیانە،بۆی ڕوون دەبێتەوە کەتاوان وتاوانکاری پۆستەی هاوبەشی دانان وبێ باوەڕی ودژایەتی کردنی پەروەردگارە. سەرەتاکەی تاوانە وەکۆتایەکشی بێ باوەڕی یە.

بەشی سێ یەم:

تاوانە بچوك وگەورەكان

وەگەورەترین تاوانە گەورەكان

تاوان دوو جۆرە:

گەورەو بچوك

بــێ گومــان تــاوان دوو جــۆری هەیــە گــەورەو بــچوك. ئــەم ڕاســتیەش هەریەکــە لــەقورئان وســونەت وتێکــڕای هــاوەڵان وشــوێن کــەوتوانیش تەنانەت پێشەوایانیش سەلماندویانە.

خوای گەورە دەفەرموێت: (إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَـآئِرَ مَـا تُنْهَـوْنَ عَنْـهُ نُكَفِّـرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيمًـا... النسـاء:٣١) واتـە: ئەگـەر ئێـوە خۆتــان بپــارێزن لەتاوانــە گــەورەکان کــە قەدەغــەکراوە ، ئــەوا چاوپۆشــی لەتاوانــەکانی ترتــان دەکــەم ودەتــان خەینــە خۆشــترین وســازگارترین شوێنەوە "کەبەهەشتە".

هــەروەها دەفــەرمێت: (الَّذِينَ يَجْتَنِبُـونَ كَبَـائِرَ الْـإِثْمِ وَالْفَـوَاحِشَ إِلَّـا اللَّمَـمَ... الـنجم:٣٢) واتـە: ئەوانـەی کەلـە تاوانـە گـەورەکان خۆیـان دەپارێزن تەنها گوناهەبچوکەکان نەبێت.

کردەوە چاکەکان پوچەڵ کەرەوەی تاوانە بچوکەکان

لــە (صــحیح) دا هــاتووە کــە پێغەمبــەرﷺفەرموویــەتی: (الــصلوات الخمـس: والجمعـة الی الجمعـة، ورمـضان الی رمـضان، مکفـرات لهـا بیـنهن اذا اجتنبـت الکبـائر.) [1] واتــە: پێــنج نوێــژە فەرزەکــە ، هــەینی بــۆ هــەینی، ڕەمــەزان بــۆ ڕەمــەزان. ســڕینەوەی تاوانــە بــچوکەکانن کەلــەو نێوەنــدەدا ئەنجامت داوە، بەمەرجێك خۆت بپارێزیت لەتاوانە گەورەکان.

<u>**ئەو کردەوانەی تاوان دەسڕنەوە سێ پلەیان هەیە:**</u>

---

[1] -ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە،(مسلم: ١٤-١٦/٢٣٣)گێڕاویانەتەوە.

١. لەبەر بچوکی کارەکە ولاوازی ودڵسۆزی تیادا تەنها تاوانە بچوکەکان بسڕێتەوە یان نا. لە شێوەی چارەسەرێکی بێ هێزدایە کە لەبەرامبەر نەخۆشی یەکی کەمدا دەوەستێتەوەوچارەی دەکات.

٢. کارە چاکەکە ڕووبەڕووی تاوانەکە دەوەستێتەوە وەبە تەواوی دەیسڕێتەوە.

٣. لەبەرگەورەیی وبەهێزی کارە چاکەکە جگە لەسڕینەوەی تاوانە بچوکەکە ،ڕووەو سڕینەوەی تاوانە گەورەکانیش هەنگاو دەنێت وکاریگەریان تێ دەکات.

وەلە هەردوو (صحیحین) دا هاتووە ، پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (الا أنبئكم بأكبر الكبائر؟ قلنا: بلى يا رسول الله. فقال: ﷺ: الإشراك بالله والحقوق الوالدين، وشهادة زوور.) [1] واتە: ئایا لەگەورەترین تاوانە گەورەکان ئاگادارتان کەمەوە؟ ووتیان:بەڵێ ئەی پێغەمبەر. پێغەمبەرﷺفەرمووی: هاوبەش بڕیاردان بۆ خوای گەورە، وەئازاردانی دایك وباوك، وەشایەتی دانی ناحەق وناڕاست.

وەهەروەها لەهەردوو (صحیحین) دا هاتووە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (اجتنبوا السبع الموبقات، قيل:وما هن يارسول الله؟ فقالﷺ: الإشراك بالله ، والسحر، وقتل النفس التي حرم الله إلا بالحق، وأكل مال اليتم، وأكل الربا، والتولى يوم الزحف، وقذف المحصات الغافلات المؤمنات.) [2]واتە: خۆتان بپارێزن لە حەوت تاوانە بەهیلاك بەرەکان. ووتمان:کامانەن ئەی پێغەمبەر، فەرمووی: هاوبەشی بڕیاردان بۆ خوای گەورە، سیحروجادوگەری، وەکوشتنی مرۆڤ

---

[1] -ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە،(بخاری: ٢٦٥٤)وە (مسلم:٢/٨٤نووی)گێڕاویانەتەوە.

[2] -ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە،(بخاری:٢٧٦٦)وە(مسلم:٢/٨٥نووی)گێڕاویانەتەوە.

بەناحەق، وەخواردنی ماڵی هەتیو بەناحەق، وەسووخواردن، وەهەڵهاتن لەبەرەکانی جەنگ، وەبوهتان هەڵبەستن بۆ ئافرەتانی باوەڕدارانی پاك وبێ ئاگا.

وە لەهەردوو (صحيحين) دا هاتووەکە: (سئل: اي الذنب أكبر عندالله؟ قال ﷺ: إن تدعوا لله ندآ وهو خلقك، قيل: ثم أي؟ قال: ان تقتل ولدك مخافة ان يطعم معك ، قال: ثم اي؟ قال: ان تزني بحليلة جارك. فأنزل الله تصديقها: ((وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان:٦٨)) [1]واتە: پرسیار کر لەپێغەمبەر: کام تاوانە بەگەورە دادەنرێت. پێغەمبەری خودا ﷺ فەرمووی: هاوەڵێك بۆ خودا بڕیاربدەیت کەچی ئەویش دروستی کردووی، پاشان پرسیان چی تر؟فەرمووی: منداڵەکەت بەناهەق بکوژی لەترسی برسێتی. پاشان پرسیان چیتر؟ فەرمووی: وەزیناو داوێن پیسی بکەیت لەگەڵ حەلاڵی هاوسێکەتدا.جا خوای گەورە ئەم ئایەتەی ڕەوانە کرد: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان:٦٨) واتە: ئەو کەسانەی کە هاوەڵ وپەرستراوێك بۆ خودا بڕیار نادەن وەمرۆڤ بەناحەق ناکوژن وەداوێن پیسی ناکەن.

ژمارەی تاوانە گەورەکان

لە دەست نیشان کردن وژمارەی تاوانە گەورەکاندا دوو ڕای تایبەت هەیە:

ڕای یەکەم: دەڵێن تاوانە گەورەکان دەست نیشان کراوو ژمێرراوە.

ڕای دووەم: دەڵێن دەست نیشان نەکراوە

[1] –ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە، پێشتر باسمان کردووە.

ئێستاش دێینە سەرهەریەکەیان:

ڕای یەکەم:

پێیان وایە تاوانە گەورەکان دەست نیشان کراوە، بەلاَم لەدیاری کردنی ژمارەیاندا ناکۆك وجیاوازن. (عبدالله ی بن مسعود) دەڵێت: ژمارەیان چوارە. (عبدالله ی بن عمر) دەڵێت: ژمارەیان حەوتە. (عبدالله یبن عمرو بن عاص) دەڵێت: ژمارەیان نۆیە.

وەهەندێکی تر پێیان وایە ژمارەیان یانزەیە. وەکۆمەڵێکی تر پێیان وایە ژمارەیان"حەفتایە".وە (ابو طالب المکی) دەڵێت:پاش کۆکردنەوەی ووتەی هاوەلاَنی پێغەمبەرﷺ لەم بارەیەوە ،وەکۆم کردەوە پاش لێکدانەوەی بۆم دەرکەوت کە ژمارەی تاوانە گەورەکان بەم شێوەیەیە:_

- (چوار) تاوان لەدڵدا: کەبریتی یەلە هاوبەشی بۆ خودا بڕیاردان، سووربوون لەسەر تاوان، وەمەویست بوون وبێ هیوابوون لەڕەحمەتی خودا، وەبێ باکی لە سزای خودا.
- (چوار) تاوان لە زمان: کەبریتین لە شایەتی درۆ، بوهتان هەڵبەستن بۆ ئافرەتانی داوێن پاك ، سوێندی درۆ ، سیحرو جادوگەری.
- (سێ) تاوان لە سك دا: مەی خواردنەوە ، خواردنی ماڵی هەتیوان بەناحەق، وەسووڕیبا خواردن.
- (دوو) تاوان لە داوێن"دامێن": داوێن پیسی" زینا "، نێربازی.
- (دوو) تاوان لەدەست دا: کوشتن ودزین.
- (یەك) تاوان لە قاچەکاندا: هەڵهاتن لەبەرەکانی جەنگ.

- (یـەك) تـاوان کـە هـەموو جەسـتە تێیـدا بەشـدارە: کـەبریتی یـە لەئازاردانی دایك وباوك.

ڕای دووەم:

ئەوانـەی کەدەسـت نیـشانیان نـەکردووە: پێیـان وایـە کەدەسـت نیـشان وژمارە نەکراوەو ڕای تایبەتیان هەیە لەم بارەیەوە:

هەیانـە دەڵـێن: هـەرتاوانێك خـوای گـەورە لـە قورئانـدا ڕێگـری لـێ کردبێـت،ئـەوا تـاوانی گەورەیـە. وەهـەروەها هـەرتاوانێکش پێغەمبـەرﷺلـە سونەتدا ڕێگری لێ کردبێت ئەوا تاوانی بچووکە.

وەڕای تریـان هەیـە دەڵێـت: هـەرتاوانێك ڕێگـری کرابـوو بـەتوڕەبوون ونـەفرەت وسزاوهەڕەشـە لەئـەنجام دانـی کرابێـت ،ئـەوا تـاوانی گەورەیە.وەهەرتاوانێکش لەم سیانە بەدەربوو ،ئەوا تاوانی بچوکە.

وەهـەروەها ووتـراوە: هـەرتاوانێك لەتۆڵەیدا سـزای حـەدی بـۆ دانرابێـت لـە دونیـاو وەلەقیامەتـدا بـەڵێنی سـزا درابێـت بـۆی ،ئـەوا تـاوانی گەورەیـە. جگە لەمە تاوانی بچوکە.

هـەروەها ووتـراوە:هـەرتاوانێك لەهـەموو شـەریعەتەکاندا حـەرام وقەدەغـەکرابێت ،ئـەوا تـاوانی گەورەیـە. وەهـەر تـاوانێکیش تـەنها لەشەریعەتێکدا قەدەغەکرابێت ،ئەوا تاوانی بچوکە.

وەهـەروەها ووتـراوە: هـەرتاوانێك کـەخوداو پێغەمبـەری خـودا نەفرەتیان لەبکەروئەنجام دەرەکەی کردبێت ،ئەوا تاوانی گەورەیە.

وە ووتـراوە: هـەر تاوانێـك لەسـەرەتای سـورەتی "النـساء" بـاس کرابێـت، ئـەوا تـاوانی گەورەیـە کـە خـوای گـەورە دەفـەرمێت: (إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ... النساء:٣١) .

ئەو پێڕەی کە تاوان لەلایان هەرهەمووی یەك ئاستە:

ئـەم پێـڕە دەڵـێن: تاوانـەکان گەورەوبـچوکیان نـی یـە و وەهــەموویان یـەك ئاسـتە، چـونکە تـاوان زیـان بـە خـوای گـەورە ناگەیـەنێت وکاریگـەری لەسـەر خـودای گـەورە نـی یـە. هەربۆیـە ناکرێـت هەنـدێکیان لـەلای بـچوك بێـت وئـەوانی تـر گـەورە. بـەڵکو پـوختی بابەتەکـە لـەبوێری وسـنوور شـکاندنی تاوانکارانـە کـە دەوێـرن وجەرائـەت دەکـەن لـە سـنوور شـکاندن وسەرپێچی کردنی.

جـا هەرکەسـێك سـنوور بـشکێنێت بـێ گـوێی خـوای گـەورە بکـات ئـەوا تــاوانی ئــەنجام داوە.کاتێــك کەســێك مــەی دەخواتــەوە یــاخود زینایــەك دەکـــات و بەحـــەرام وقەدەغـــەکراوی نازانێـــت ، ئـــەوا لێـــرەدا دووشـــتی کـردووە کـە لـەنێوان نـەفامی وخراپەکاریـدا ، جـا لێـرەدا ئەوکەسـە نابێـت سـزابدرێت ، چـونکە نـەفام ونەزانـە. بـەلاّم ئەگـەر زانـی کـە قەدەغـەکراوو حەرامـە ،بـەلاّم هەرسـوور بـوو لەسـەر ئـەنجام دانـی ئـەوا تـاوانێکی گـەورەی ئــەنجام داوە لەبنەڕەتــدا کــەبریتی یــە لــە"بــوێری وچاونەترســی" لــە شکاندن وسنور بەزاندنی قەدەغەکراوەکانی خوای گەورە.

وەدەڵـێن:خراپـی تـاوان بـریتی یـە لـەگوێ نـەدان بەفـەرمانی خـوای گــەورەو پــشت گــوێ خــستنی و بــوێری وچاونەترســی لــە ئەنجامــدانی وسەرپێـچی کردنـی. کەئەمـەش هـیچ جیـاوازی یـەك نـی یـە لـەنێوان تاوانەکاندا.

وەدەڵـێن: پێویـستە مـرۆڤ تەماشـای گەورەوبـچوکی تـاوان نـەکات ، بــەڵکو پێویــستە تەماشــای گــەورەیی ئــەو خودایــە بکرێــت کــەتاوانی بەرامبـەر دەکرێـت ویاسـاو فـەرمانی دەشـکێنرێت.جـا ئـیتر لـەم حاڵەتـەدا جیاوازی لە نێوان تاوانەکاندا نی یە.

جا ئەگەر پاشایەك فەرمان دەرکات بۆ دووکەس کە بچێت بۆ شارێك وکارێکی پێ بسپێرێت کەئەنجامی بدات ، کاتێك کەهیچیان کارەکە نەکەن سەرپێچی دەکەن. ئایا هەردووکیان هەر فەرمانی پاشایان پشت گوێ نەخست؟ ئایا هەردووکیان بەهەمان چاو تەماشا ناکات؟ وەسزایان نادات؟

وەهەروەها دەڵێین: جا ئەگەر کەسێك سەد دەرهەمی بدات ئەو زەکاتی نەداو سەرپێچی کرد، وەهەروەها کەسێکی تریش هەزار دەرهەم ئەوا ئەویش زەکاتی نەداو سەرپێچی کرد. ئایا هەردووکیان هەر یەك تاوانیان نی یە؟ کەرێگری یەو زەکات نەدانەبەبێ ڕەچاوکردنی ژمارەو ڕێژەی زۆری وکەمیماڵەکەی.

گەورە ترینی تاوانە گەورەکان

هاوبەشی بڕیاردان بۆ خودا

لادانی پەردە لەسەر ئەم بابەتە:

خوای گەورە سەرجەم پێغەمبەرانی ڕەوانە کردووە وکتێبە پیرۆزەکانی ناردووە وەزەوی وئاسمانەکانی دروست کردووە تەنها بۆ یەك مەبەست کەیەکتاپەرستانە بپەرسترێت وگوێڕایەڵی وملکەچی تەنها بۆ ئەوبێت. (وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ... الذاريات:٥٦) واتە: ئێمە پەری وئادەمیزادمان تەنها بۆ خواپەرتی دروست کردووە.

وەدەفەرمێت: (وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلاَّ بِالْحَقِّ... الحجر:٨٥) واتە: ئێمە زەوی وئاسمانەکان وهەرچی لەنێوانیاندایە ،تەنها بۆ چەسپاندنی حەق دروستمان کردووە.

وەدەفەرموێت: (اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ

بِكُلِّ شَـيْءٍ عِلْمًـا.... الطـلاق:١٢) واتـه: خـوای گـەورە ئـەو زاتەیـە کـە حـەوت چـینی ئاسمـانی دروسـت کـردوەو زەویـشی بەوێنـەی ئـەوان وەفـەرمانی خـودا لەنێوانیانـدا دادەبـەزێت وجـێ بـەجێ دەبێـت تـا ئاگـاداربن وبـزانن کـە خـوای گـەورە بەسـەر هـەموو شـتێکدا زاڵ وبەتوانایـە.وەخـوای گـەورە بەزانـست وزانیـاری خـۆی گـەمارۆی هـەموو شتێکی داوە.

وەهـەروەها دەفـەرموێت: (جَعَلَ اللّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَـرَامَ قِيَامًـا لِّلنَّـاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلاَئِـدَ ذَلِـكَ لِتَعْلَمُـواْ أَنَّ اللّـهَ يَعْلَـمُ مَـا فِـي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَأَنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَـيْءٍ عَلِـيمٌ... المائـدة:٩٧) واتـه: خـوای گـەورە کەعبـەی کـردووە بـەهۆی هەسـتانەوەو بوژاندنـەوەی خـەڵکی"لەهـەر دوو دونیـادا"،هـەروەها مانگـە حەرامـەکان ودیـاری قوربانیـە دیـاری کراوەکـانی دانـاوە، تـابزانن وئاگـادار بـن کـەخوای گـەورە ئاگـادارە بەهەرچـی لەئاسمانـەکان وزەویدایـە، وە خـوای گـەورە بەهـەموو شتێك زانایە.

خـوای گـەورە لێـرەدا ئامـاژە بـۆ ئـەوەدەکات مەبەسـت لەدروسـت کـردن وشـەریعەت ناردنـدا، بـریتی بـووە لـەوەی کـە خـەڵکی نـاوو سـیفات وئاکارەکـانی خـودا بناسـێت و بـەتاك وتـەنها ملکەچـی وبەندایـەتی بـۆ ئـەو ئـەنجام بـدەن. وەخـەڵکی لـەنێو خۆیانـدا دادپـەروەربن ، ئـەو دادپەروەریـەی کـە هـەمو ئاسمانـەکان وزەوی لەسـەر بنیـات نـراوە. وەهـەروەها دەفـەرمێت: (لَقَـدْ أَرْسَـلْنَا رُسُـلَنَا بِالْبَيِّنَـاتِ وَأَنزَلْنَـا مَعَهُـمُ الْكِتَـابَ وَالْمِيـزَانَ لِيَقُـومَ النَّـاسُ بِالْقِـسْطِ... الحديـد:٢٥) واتـه: ئێمـە پێغەمبـەرەکانمان ڕەوانـە کـردووە هـاوڕێ لەگـەڵ مـوعجیزاتی ڕوونـدا، لەگـەڵ کتێبـە پیرۆزەکانـدا، تـەرازو پێـوەری شـەرعی ودادپـەروەرەمان

ڕوون کردووەتەوە تاوەکو خەڵکی دادپەروەری بەرپابکەن وجێ بەجێی بکەن.

خوای گەورە مەبەستی لەڕەوانە کردنی پێغەمبەران وناردنی کتێبە پیرۆزەکان بریتی بووە لەبەرپاکردنی دادپەروەرێتی. وەچڵەپۆپەی دادپەروەرێتی بریتی لە بەتاك وتەنها پەرستن وناسینی خودای گەورە. وەلە بەرامبەریشدا چڵەپۆپەی ستەمکاری ونادادپەروەرێتی بریتی یە لە هاوبەشی بڕیاردان بۆ خوای تاك وتەنها. هەروەکو دەفەمێت: (إن الشرك لظلم عظيم) جا هەر بۆیە "هاوبەشی وبڕیاردان"بۆ خوای گەورە بەگەورەترین تاوانە گەورەکان هەژماردەکرێت.

کەواتە بەڕێژەی دووری ونزیکی لەبنەمای دادپەروەرێتی کەمەبەستی خوای گەورەیە، ئەوا ڕێژەی حەق وناحەق وەهەروەها حەرام وحەڵاڵ دیاری دەکرێت. تەنانەت لە کردارو ئاکارەکانیشداله خواپەرستی وسەرپێچیشدا. جا چونکە هاوبەش بڕیاردان بۆ خودا تەواو پێچەوانەیە لەگەڵ بنەمای دادپەروەرێتی، هەربۆیە بەگەورەترین تاوان هەژمێردەکرێت ووەبەهەشت لەسەر ئەنجام دەرەکەی قەدەغە دەکرێت وومالو خوێنی حەڵاڵ دەبێت، وەهیچ کارێکی لێ قبوڵ ناکرێت، وەهیچ تکایەکی تاوانکاران نایگرێتەوە. چونکە هاوبەش دانەر "مشرك" نەفامترین وگەوج ترین کەسە کەدەچێت دروست کراو دەهێنێتە ڕیزی بەدیهێنەرو دروستکەر. بەم پێ یە دەبێتە ستەمکارترین کەس کەستەم لەخۆی وبونەوەر دەکات.

بیانووی هاوبەش دانەران

لێرەدا هاوبەش دانەران پێیان وایە کەمەبەستیان لە هاوبەش بڕیاردان بۆ خوای گەورە.مەبەستیان بەگەورەو مەزن ڕاگرتنی خوای

گەورەیە کەڕاستەوخۆ پەیوەندی پێوە ناکەن، بەڵکو هانا بۆ کەسانی پلەوپایە بەرز بەرن تا تکایان بۆ بکات وکاریان بۆ ئاسان بکات بەنمونەی پادشاکانی سەر ڕووی زەوی.

واتە ئەو هاوبەشیە وەك هۆکارێك و واستەیەك بووە بۆ گەیشتن بەخودای مەزن. (وما نعبدهم الا ليقربونا الى الله زلفي... الزمر:٣٠) .

جا هەربە بەکارهێنانی ئەم هۆکارو تاکاکرانە ، دەبێتە مایەی خەشن وتوڕەیی خوای بالآدەست ، وەمانەوەی هەتاهەتایی ئەوکەسانە لەناو ئاگر. وەدەبێتە مایەی خوێن ڕشتنیان ومال وسامان حەلاڵ بوونیان.

جا لێرەدا پرسیارێك سەر هەڵ دەدات ئەویش ئەوەیە: ئایا دەگونجێت خوای گەورە ڕێگا بدات بۆ بەندەکانی بۆ نزیك بوونەوە لێی ،پەنابەرنە بەر تکاکەرو ناوبژیوان ونێوەندێك ؟ ئایا قەدەغەکردنی ئەمە تەنها لە ڕێگەی شەریعەتەوەیە ؟ یاخود هەر بەسروشتیش ئەمە ناشیرین وژیریش ڕێگری ئەوە دەکات کە شەریعەت ڕێگەی پێ نەدات؟

بەڵکو شەریعەت هاتووە بۆ دیاری کردن وڕێگری لەو شتانەی کەلە ڕوانگەی ژیریشەوە ناشیرین وناپەسەندن. وەئەم هاوبەشی دانانەش لەهەموو شتەکانی تر ناشیرین ترو ناڕەوا ترە.

جا نهێنی چی یە هاوبەشی لەنێو هەموو تاوانەکاندا لێ خۆش بوونی نی یە؟ ئەوەتا خوای گەورە دەفەرمێت: (إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء... النساء:٤٨) واتە: خوای گەورە جگە لەتاوانی هاوبەشی بۆ خوا بڕیاردان لەهەمووتاوانێکی تر دەبورێت.

جا لەم پرسیارە وردبەرەوە وبەبیرو هۆش ودڵ هەڵیسەنگێنە و بەکەمی نەزانی ، چونکە هەر ئەم پرسیارەیە کەجیاکەرەوەیە لە نێوان

یەکتاپەرستان و هاوبەش دانەرا ، خواناسان وخوانەناسان، بەهەشتیەکان و دۆزەخیەکان.

لە وەلآمدا دەڵێن: سەرکەوتنوسەرفرازی هەر لای خوای گەورەیە ، وەداوا لەو دەکەین کە کۆمەك وراست ڕەویمان پێ ببەخشێت. جا هەرکەسێك بەپێی ڕێنماییەکانی هەنگاو بنێت سەرگەردان نابێت. وەهەر کەسێکیش توشی سەرگەردنی بوو جگە لەخودا ڕێنماکاری نی یە، وەهەرچی یەکیش ببەخشێت ڕێگری بۆ نی یە. وەڕێگری لەهەر شتێکیش بکات کەس بۆی نی یە بیبەخشێت.

جۆرەکانی هاوبەشی

هاوبەشی دوو جۆرە:

هاوبەشی یەك پەیوەندی بە خودی خوای گەورەوە هەیە ، واتە بەخودو ناوو وئاکارو کردارەکانی یەوە.

وەهاوبەشی یەك کە پەیوەندی بە شێوازی پەرستن ومامەڵە کردنەوە هەیە ، هەرچەندە خاوەنەکەی باوەڕی بەتاکی خودایە لەخود وناو وئاکارو کردارەکانیدا.

جۆری یەکەم: کە پەیوەندی بە خودی خوداوە هەیە:

ئەم جۆرەیان دابەش دەبێت بۆ دووبەش:_

١. هاوبەشی لەکارخستن"التعطیل".

٢. هاوبەشی پەرستنی چەند خودایەکە لەگەڵ خودای گەورەدا.

یەکەم: هاوبەشی لەکارخستن (التعطیل) :

ئەمەیان دابەش دەبێت بۆ سێ جۆر:_

أ. لە کارخستنی پەیوەندی نێوان دروستکار"خودا" و دروستکراو"بەندەکانی".

ب. ئینکاری کردنی سیفاتی کەمالی وتەواوی بۆ خودا، ئەویش بەکارخستنی ناوو ئاکارو کردەوەکانی خوای گەورە.

ت. لە کارخستنی چۆنیەتی مامەڵکردنی بەندەکان لەگەڵ خودای خۆیاندا لەڕووی یەکتاپەرستیەوە.

لەنمونەی ئەم هاوبەشیە: هاوبەشی پێڕی "الوحدة الوجود"ە کەپێیان وایە شتێك نی یە بەناوی دروستکارو دروست کراو (بەدیهێنەر وبەدیهێنراو) بەڵکو تەنها یەك حەق وڕاستی هەیە کە کرۆکی بونەوەرە وەلە هەموو شتێکدا هەیە وهەموو شتێکیشی تێدایە.

وەهەروەها هاوبەشی ئەو بێ باوەڕانەی کە پێیان وایە کە بونەوەر هەر لەمێژەوە هەبووەو سەرەتاوکۆتایی نی یە. وەسەرچاوەی هەموو ڕووداوەکان دەگەڕێتەوە بۆ هۆکارەکان وەبە (عەقڵ ودەرونەکان) ناویان دەبەن.

هەروەها هاوبەشی ئەو کەسانەی کە ناوو ئاکارو کردەوەکانی خوای گەورە لە کار دەخەن وەك پێڕی (جهەیمەکان وقرامتەکان) کە هیچ ناوو ئاکارێکیان بۆ خودا نەسەلماندووە ، بگرە لەڕوانگەی ئەوانەوە دروست کراوەکان لەخودی خۆی پڕوپوخترو خاوەن ئاکارو کرداری جوان وتەواوترن.

دووەم: هاوبەشی پەرستنی چەند خودایەک لەگەڵ خوای گەورەدا

واتە ناو وئاکاری خوای گەورە لەکار ناخات ،بەڵکو هاوبەشی بۆ خودا بڕیار دەدات لە پەرستندا. وەکو هاوبەشی مەسیحیەکان ،

کەمەسیح بەخودا دەزانن لەگەڵ خوای گەورەدا. وەهەروەها ئەم جۆرە هاوبەشی وبڕیاردانە مەجوسەکان "ئاگرپەرستەکان"یش دەگرێتەوە، کەهەموو کارێکی چاکە خواز دەدەنە پاڵ ڕووناکی وهەموو کارێکی خراپیش دەدەنە پاڵ تاریکی.

هەروەها ئەم جۆرە هاوبەشی وبڕیاردانە پێڕی قەدەریەکان "القدریە"یش دەگرێتەوە کەدەڵێن: گیانلەبەر خۆی بەدیهێنەری کردارەکانێتی، وەبەبێ ویست وئیرادەی خوای گەورە ڕوودەدەن. هەربۆیە قەدەریەکان لەم بۆچوونەدا هاوشێوەی مەجوسەکانن.

ئەم جۆرە هاوبەشی وبڕیاردانە چەندین شێواز دەگرێتەوە لەوانە:_

أ. ئەو کەسەی کە ڕووبەڕووی (ابراهیمی پێغەمبەر) بووەو دەیووت:منیش مردن وژیانم بەدەستە کە خۆی کردبووە هاوبەشی خودا لەم کارەدا. کەدەوترا"ابراهیمی پێغەمبەر" ووتەکەی پوچەڵ کردەوە بەوەی کە خوای گەورە خۆر لەخۆرهەڵاتەوە دەبات بۆ خۆرئاوا ، تۆ بەپێچەوانەوە ئەنجامی بدە. (إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ... البقرة:٢٥٨) .

ب. ئەو کەسانەی کە ئەستێرەو هەسارەکان بەئەنجام دەرو کاریگەرو هەڵسوڕێنەری کردارەکان دادەنێن. وەکو ڕێبازی (سائبەکان) و کەسانی تریش.

ت. ئەو کەسانەی کە خۆر"ڕۆژ" یان ئاگر دەپەرستن.

پ. ئەو کەسانەی کە وادەزانێت خواکەی ئەم چڵ وپۆپەی هەموو خوداکانە.گەر بیپەرستیت پشتیوانیت لێ دەکات.

ج. ئەو كەسانەی كەپێیان وایە بە پەرستنی خودایەكی بچوك نزیك دەبیتەوە لەخوای گەورە، وەبەم چەشنە ژمارەی خوداكان زیاد دەكات ، وە وەكو هۆكار و واستەیەك بەكاری دەهێنێت.

جۆری دووەم: هاوبەشی بڕیاردان لە پەرستندا :

ئەم جۆرەیان لەهاوبەشی جیاوازە لەوی تر ،چونكە ئەنجام دەری ئەم جۆرەیان بیروباوەڕی بەتاك وتەنهایی خودای گەورە پتەوەو هیچ هێزوپەرستراوێك نی یە تەنها خوای مەزن نەبێت كەسوود وزیان گەیەنەرە وەتاك وتەنهایە، بەلاَم بەدڵسۆزی وئیخلاسی تەواوەوە خواپەرستی ناكات.

هۆكارەكانی ئەم هاوبەشی بڕیاردانە:

واتە لەپەرستنی خوای تاقانەدا بەشی دەرونودونیایی تێدایە ، هەندێك جار لەپێناوی ناوبانگ دەركردندا خواپەرستی دەكاتو وەهەندێ جاریش بۆ دەست كەوتنی دونیایی وەهەندێ جاریش بۆ خواپەرستی. بەشێوازێك ئەو خواپەرستی یە بەشی خوداو دنیاو شەیتانیشی تێدایە.

بەداخەوە ئەمە حاڵی زۆرینەی خەڵكی یە، وەئەم جۆرە هاوبەشییە كە پێغەمبەری خوداﷺ دەربارەی فەرمووە، كە (ابن حبان) لە (صحيحه) دا هێناوێتی كە پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: **(الشرك في هذه الأمة أخفى من دبيب النمل، قالوا: كيف ننجو منه يارسول الله؟ قالﷺ: قل: اللهم إني أعوذبك ان اشرك بك وأنا اعلم، وأستغفرك لما لا أعلم.)** [1] واتە: ئەم جۆرە هاوبەشی یە لەناو قەومەكەمدا لەدەنگی

---

[1] -ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە،(احمد: ٤٠٣/٤)گێراویەتیەوە بە(بأسنا وضعيف)وە(بخاری)لە (الأدب المفرد:٧١٦)گێراویەتیەوە(البانی)بە صحیحی داوەتە قەڵەم.

پێی مێرووله شاراوه‌تر ونهێنی تره. ووتیان ئه‌ی چۆن خۆمانی لێ ڕزگاربکه‌ین؟ پێغه‌مبه‌رﷺ فه‌رمووی: بڵێن: خودایه ئێمه په‌نا به‌تۆ ده‌گرین که‌هاوبه‌شیت بۆ بڕیاربده‌ین که‌پێی بزانین، وه‌داوای لێ خۆش بوونت لێ ده‌که‌ین که پێی نازانین.

جا ڕووپه‌رمای (الرياء) هه‌ر هه‌مووی به‌هاوبه‌شی داده‌نرێت. خوای گه‌وره ده‌فه‌رمێت: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاء رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا... الكهف:١١٠﴾ واته: پێغه‌مبه‌ر پێیان ڕابگه‌یه‌نه که‌من ته‌نها مرۆڤێکی هاوشێوه‌ی ئێوه‌م خوای گه‌وره وه‌حی ونیگام بۆ ده‌نێرێت تا پێتان ڕابگه‌یه‌نم که خوای ئێوه تاك وته‌نهایه، جا ئه‌وه‌ی ئه‌یه‌وێت به‌دیداری ئه‌و خودایه شاد بێت ئه‌وا با کرداری چاکه ئه‌نجام بدات هاوبه‌ش وهاوه‌ڵ بۆ خودا بڕیار نه‌دات.

ئه‌م ئایه‌ته ئاماژه به تاکی خوداو تاکی مه‌به‌ستی په‌رستن بۆ خودا ده‌کات، چونکه خودا تاکه‌و وه‌پێویسته به‌تاکی بپه‌رسترێت و وه‌هاوه‌ڵ وهاوبه‌شی بۆ بڕیار نه‌درێت له‌په‌رستندا وه‌پێناسه‌ی کرداری چاکه‌وچاکه‌خوازی ئه‌وه‌یه که‌له‌سه‌ر ڕێبازی سونه‌ته‌وه مه‌به‌ستی په‌رستن ته‌نها بۆ خودا ئه‌نجام بدرێت دوور له ڕووپه‌رمایی.

هه‌روه‌کو نزاو پاڕانه‌وه‌ی (عومه‌ری کوڕی خه‌تاب) که هه‌میشه ده‌یفه‌رموو: خودایه هه‌موو کرده‌وه‌کانم بکه به‌کرده‌وه‌ی چاکه، وه‌هه‌موو کرده‌وه چاکه‌کانم ته‌نها بۆمه‌به‌ستی ڕه‌زامه‌ندی تۆ بێت، وه‌به‌شی هیچ که‌سێکی تێدا نه‌بێت.

حوكمی ڕووپەرمایی"الرياء"

هاوبەشی ئەنجام دان لەپەرستندا دەبێتە مایەی لەدەست دانی پاداشتەکەی. هەروەکو بلێی ئەو کارەو پەرستنەت هەرئەنجام نەدابێت. هەر بۆیە دوور نی یە سزا بدرێیت لەسەر ئەنجام نەدانی ئەو پەرستنە، چونکە خوای گەورە فەرمانی پێ کردووین کەبە دڵسۆزو ئیخلاسی دوور لەڕووپەرمایی خودا بەتاك وتەنها بپەرستین وهاوبەشی بۆ ئەنجام نەدەین. (وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ... البينة:٥) .

جا هەرکەسێك بەئیخلاسی ودڵسۆزی پەرستن ئەنجام نەدات، ئەوا کاری بەفەرمانی خودا نەکردووە، وەئەو کارە نەدروستەو نەقبولیش دەکرێت. خوای گەورە لە فەرموودەیەکی قودسیدا دەفەرمێت: (انا اغنى الشركاء عن الشرك، فمن عمل عملاً اشرك معي فيه غيري، فهو للذي اشرك به، وانا منه بريء.) واتە: من لەهەموو کەس زیاتر بێ باکم وبێ هاوتام لەهاوبەش وهاوەڵ. جا هەرکەسێك کارێکی ئەنجام دا وهاوبەشی بۆ پەیداکردم، ئەوا لە قیامەتدا ئەو کەسە دەنێرمە لای هاوبەشەکە، وەمن لێی بێ بەریم ، چونکە ئەو کارە بۆ من نەبووە.

جۆرەکانی ئەم هاوبەشە

ئەم جۆرەی هاوبەشی وبڕیاردانە دابەش دەبێت بۆ دووجۆر:

یەکەم: خودا لەئەنجام دەرەکەی خۆش نابێت:

کە ئەمەش دەبێتە دووبەشەوە کە گەورەو گەورەترینە.

وەخوای گەورە لەئەنجام دەری هیچ کامیان خۆش نابێت، لەوانە:خۆشویستنی کەسێك یان شتێك بەئەندازەی خۆشویستنی خودای گەورە کەدەفەرمێت: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَاداً

يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّهِ وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلّهِ... البقرة:١٦٥) واتە: لەگەڵ بوونی ئەو هەموو بەڵگە ڕوونوئاشكرایانەدا ،كەچی هەندێك لەخەڵكی دەچن شتانی تر هەڵدەبژێرن و وەكو خودا خۆشیان دەوێت ودەیپەرستن، لەكاتێكدا بڕواداران خودایان لەهەموو كەسێك وشتێك زیاتر خۆش دەوێت.

وەئەنجام دەرانی ئەم جۆرە هاوبەشیە لەدۆزەخدا دەڵێن: (تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ... الشعراء:٩٧-٩٨) واتە: سوێند بەخودا ئێمە لەوپەڕی گومڕایی وسەرلێ شێواوی دا بووین. كاتێك ئێوەمان دەبردە ڕیزی پەروەردگارو یەكسانمان دەكردن.

جا هاوبەشی كردنی ئەو شتانە لەگەڵ خودای گەورەدا تەنها لەبابەتی خۆشەویستی وگوێڕایەڵیدا بووە، نەك بەوەی كەبەخودایان بزانن. جا ئەمە لە لوتكەی نەفامی وگەوجی وستەمدا نی یە كەسێك یاخود شتانێك لەئاستی خودای گەورەدا دابنرێت؟!

جا چ گەوجیەكە دروست كراوێكی بێ هێز وبێ دەسەلات وهەژارو ناتەواو بەراورد بكرێت بەخوڵقێنەری هەموو جیهان وسەرچاوەی هێزوتوانایی وبژێنەرو مرێنەری هەموو دروست كراوەكان ، وەسەرچاوەی دانایی وزانایی وخاوەن بەخشندەیی ومیهرەبانی ،جا ئەمە چ ستەم وناڕەوایەكە؟!

وەئەمە چ بەراوردێكە ؟ خوای گەورە دەفەرمێت: (الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِم يَعْدِلُونَ... انعام:١) واتە: سوپاس وستایشی بێ پایان بۆ بەدیهێنەری زەوی وئاسمانەكان وتاریك و ڕووناكی یە،كەچی پاش ئەم هەموو

ڕاستیه بێ باوەڕان پەروەردگارو دروست کراوەکانی هاوتاو هاوبەش دەکەن.

جا هاوبەشکاران (مشرك) بە چ پێوەرێك خولقێنەری زەوی وئاسمانەکان کە خاوەن ڕووناکی وتاریکی یە بەراورد دەکەن بەرامبەر کەسانێك خاوەنی خۆشیان نین و وەهیچیان بەدەست نی یە تەنانەت مان ومردنی خۆشیان. ئەمە چ بێ عەقڵی وستەم وناڕەواییەکە؟! وەچ تاوان ونەفامیەك هەیە بگاتە ئەم بێ عەقڵی یە؟!

هاوبەش بڕیاردان لەکردارو ووتە و نیەتەکاندا

ئەم جۆرە هاوبەشیانە لەچوارچێوەی هاوبەشی بڕیاردانە لەپەرستندا.

هاوبەشی لەکردارەکاندا

لە هاوشێوەی ئەم هاوبەشی بڕیاردانەوەك: سوژدەبردن بۆ غەیری خودا، وەسوڕانەوە وتەواف کردنی ماڵێك یان جێگایەك جگەلە ماڵی خودا"کەعبە".وەماچ کردنی بەردو شتی تر بەمەبەستی پەرستن،جگە لەبەردەڕەشەکە"الحجر الاسود"، وەماچ کردنی گۆڕو سوژدەبردن بۆی.

پێغەمبەرﷺنەفرەت دەکات لەو کەسانەی گۆڕی پێغەمبەران وپیاوچاکان دەکاتە مزگەوت ونوێژیان لەسەر بکات، جانەخوازە کەسانێك گۆڕبپەرستن وپەیکەربپەرستن. لە (صحیحین) دا هاتووە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (لعن الله اليهود والنصارى أتخذوا قبور أنبيائهم مساجد.) [1]واتە:خوای گەورە نەفرەتی لەگاورو جولەکەکان کرد بەوەی کەگۆڕی پێغەمبەرانیان دەکردە مزگەوت وپەرستگا.

---

[1] -ئەم فەرموودانە لە(احكام الجنائز)ی(ناصرالدين الالباني)دا بەصحیح هاتووە.

وەلــە (صــحیح) دا هــاتووە کــە پێغەمبــەرﷺ فەرموویــەتی: (ان مــن اشــرار النــاس مــن تــدرکهم الســاعة وهــم احیــاء، والــذین یتخــذون القبــور مســاجد.) [1] واتــە: خــراپترین پێــڕ ئەوانــەن کــە قیامــەتیان بەســەردا دێــت، وەئەو کەسانەش کە گۆڕ دەکەنە پەرستگا.

وەلــە (صــحیح) دا هــاتووە کــە پێغەمبــەرﷺ فەرموویــەتی: (إن مــن کــان قــبلکم کــانوا یتخــذون القبــور مســاجد ألا فــلا تتخــذوا القبــور مســاجد، فــإني أنهــاکم عــن ذلــك.) [2] واتــە: ئــەو گەلانــەی پێشــوو گۆڕەکانیــان دەکــردە پەرســتگا جــا مــن فــەرمانتان پــێ دەکــەم کــەکاری وانەکەن.

وەلــە (مســند) دا (امــام احمــد) دا هــاتووە، وە (ابــن عبــاس) بــە صــحیحی هێنــاوێتی کــە پێغەمبــەرﷺ فەرموویــەتی: (لعــن الله زوارات القبــور، المتخــذین علیهــا المســاجد والســرج.) [3] واتــە: خــوای گــەورە نــەفرەتی لەوئافرەتانــە کــردووە کەدەچــنە ســەرگۆڕەکانیان وکــاری ناشــەرعی ئــەنجام ئــەدەن، وەئــەو کەســانەش کــەگۆڕەکان دەکەنــە پەرستگاو مۆمیان لەسەر دادەگرسێنن.

هــەروەها پێغەمبــەرﷺ دەفــەرمێت: (اشــتد غضــب الله علــی قــوم أتخــذوا قبــور انبیــائهم مســاجد.) [4] واتــە: خــوای گــەورە خەشــم وقینــەو غــەزەبی تونــدە دژ بەوگەلانــەی گــۆڕی پێغەمبــەرەکانیان دەکەنــە پەرستگا.

---

[1] –هەمان سەرچاوەی پێشوو.
[2] –هەمان سەرچاوەی پێشوو.
[3] –هەمان سەرچاوەی پێشوو.
[4] –هەمان سەرچاوەی پێشوو.

وەهــەروەها دەفــەرموێت: (ان مــن كــان قــبلكم كــان اذا مــات فــيهم الرجل الصالح بنوا على قبره مسجداً وصوروا فيه تلك الصورة، اولئك شــرار الخلـق عنـدالله يـوم القيامــة.)[1] واتــە:گــەلانی پــێش ئێــوە ئەگــەر پیاوچــاكێكیان لــێ بمردایــە لەســەر گۆڕەكــەی پەرســتگایان دروســت دەكـردو وێنەكـەیان دەكێشـا تێـدا. ئەوانـە خـراپترین پێـڕن لـەلای خـوای گەورە لەڕۆژی قیامەتدا.

جا ئەمـە حـاڵی ئـەو كەسانەیە كەسوژدە بـۆ خـودا دەبـەن لەمزگـەوتێك كەلـە سـەرگۆڕەكان دروسـت كـراوە. جـا ئـەبێ حـاڵی ئەوكەسانە چۆن بێـت كە سوژدە بۆ گۆڕەكان دەبەن؟!

پێغەمبــەرﷺفەرموویــەتی: (اللــهم لاتجعــل قــبري وثنــا یعبــد.)[2] (واتــە: خودایــە گۆڕەكــەم نەبێتــە بــت وبپەرســترێت.) پێغەمبــەری ئــازیز زۆر جــەختی لەســـەر پاراســتنی لایــەنی یــەكتا پەرســتی كردۆتـــەوە ، تەنانـەت ڕێگـری كـردووە لەئـەنجام دانـی نوێـژی سـونەت لـەكاتی هـەڵهاتنی خـۆردا تـاوەكو لێـك چـونێك ڕوونـەدات لەگـەڵ خۆرپەرسـتەكاندا، كەلـە كـاتی هـەڵهاتن وئاوابوونیـدا سـوژدەی بـۆ دەبـەن.هـەربۆ ئـەم مەبەسـتە پێغەمبـەرﷺ ڕێگـری كـردووە لەئەنجامـدانی نوێـژ لـەپاش نوێـژی عەسـر و دوای نوێژی بەیانی.

بـــەڵام ســـەبارەت بـــە ســـوژدەبردن بـــۆ جگەلـــە خـــودا. ئـــەوا پێغەمبــەرﷺدەفــەرمێت: (لاینبغـي لأحـدان یسـجد لأحـد إلا لله)[3] واتــە: بـۆ هـیچ كەسـێك نـی یـە سـوژدەبەرێت جگـە بـۆ خـودا نـەبێت. جـا

---

1 -هەمان سەرچاوەی پێشوو.

2 -هەمان سەرچاوەی پێشوو.

3 - ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(احمد: ٥/٢٢٨)گێراویەتیەوە.

ووشەی "لاینبغي" لە ووتەی خواو پێغەمبەردا واتای ئەوپەڕی لەڕێگری وقەدەغەیی دایە. هەروەکو خوای گەورە دەفەرمێت: (وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنبَغِي لَهُ... يس:٦٩) واتە: ئێمە پێغەمبەرمان فێری شیعربێژی نەکردووە وبەهیچ شێوەیەکیش بۆی نی یەشیعر بڵێت.

(وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ * وَمَا يَنبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ.. الشعراء:١١٠-١١١) واتە: شەیتانەکان نەیان توانیوە ئەم قورئانە داببەزێنن، وەبەهیچ شێوەکیش بۆیان نی یە ناتوانن کاری وابکەن.

وە ووتەی فریشتەکان لەقورئاندا: (مَا كَانَ يَنبَغِي لَنَا أَن نَّتَّخِذَ مِن دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاء... الفرقان:١٨) واتە: بەهیچ شێوەیەك بۆمان نی یە، جگەلە تۆ پشتیوان هەڵبژێرین.

هاوبەشی لە ووتەدا

واتە هاوبەشی بڕیاردان لە ووتەوگفتوگۆدا. وەك سوێند خواردن بە جگە لەخودا. هەروەکو (امام احمد) و (أبوداود) دەگێڕنەوە کە پێغەمبەرﷺفەرموویەتی: (من حلف بغير الله فقد أشرك)[1] واتە: هەرکەسێك سوێند بەغەیری خودا بخوات هاوبەشی بڕیاردانە.

---

[1] -ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە،(احمد: ٨٧,١٢٥/٢) وە(حاكم:١٨/١)وە (ابو داود: ٣٢٥١)وە (ترمذي: ١٥٣٥)گێڕاویانەتەوە.

وە(امام ترمذي)دەڵێت: زانایان ئەم فەرموودەیە بەوە لێك دەدەنەوەکە ووتەی پێغەمبەر(فقد كفر- او أشرك) لەبابەتی(تغليظ)، وەبەڵگەش لەسەر ئەمەفەرموودەی(عمر)ە: ان النبي ﷺ، سمع عمر يقول: وابي وابي، فقالﷺ: الا ان الله ينهاكم ان تحلفوا بآبائكم؛ واتە: پێغەمبەر گوێی لە (عمر)بوو ووتی: سوێند بەباوکم بەباوکم، پێغەمبەر فەرمووی: خوای گەورە قەدەغەی کردووە سوێند بەباوکتان بخۆن.

وەلە (ابوهريره)دەگێڕنەوە کە پێغەمبەر فەرموویەتی:(من قال في حلفه اللات والعزى، فيقول: لا اله إلا الله)واتە: هەر کەسێك سوێند بەغەیری خودا بخوات بابڵێت"لا إله إلا الله "وە ووشەی(اللات والعزى)ناوی خوداکانی سەردەمی نەفامی بوون لە مەککە.

وەنمونـەی ووتنـی (ماشـاء الله وشـئت) واتـە: خـواو تـۆ ویسـتان. هـەروەکو لەپێغەمبـەرەوە دەگێڕنـەوە کـە: (قـال لـە رجـل: ماشـاء الله وشـئت، فقـالﷺ: أجعلتنـی لله نـداً؟ قـل: ماشـاء الله وحـده)[1] واتـە: پیاوێـك بـە پێغەمبـەری ووت: ئەگـەر خـوداو تـۆ ویسـتان ، پێغەمبـەر فـەرموی: ئایـا منـت کـردە هاوبەشـی خـودا؟ بـەڵکو دەبێـت بڵێیـت: ئەگـەر خودا ویستی بەتەنها.

ئەمـە لەگـەڵ ئەوەشـدا خـوای گـەورە جـەخت دەکاتـەوە لەسـەر لەسـەر ویستی مـرۆڤ کەدەفـەرمێت: (لِمَن شَاء مِـنكُمْ أَن يَسْـتَقِيمَ... التكـوير:٢٨) واتە: بۆ ئەوانەی کەدەیانەوێت ڕێبازی ڕاست ودروست بگرنە بەر.

جائەگـەر ئەمـەی باسمـان کـرد دروسـت نـەبێت ، ئـاخۆ دروسـتی ئـەم ووتانـە لەکوێـدا بێـت کـە خـەڵکی خوویـان پێـوە گرتـووە ودەڵـێن: (مـن پشـتم بـەخودا وتـۆ بەسـتووەو مـن تـەنها خـواو تـۆم هەیـە) ، (ئەمـە هـی خـواو تۆیـە. ئەمـە لەبەرەکـەتی خـوداو تۆیـە) . (مـن لـەئاسمان خـودام هەیەو لەسـەر زەویش تـۆ) . یـاخود دەڵـێن: (سـوێند بـەخودا ژیـانی فـلان کەس) . (من تکام لە خوداو تۆیە...هتد) .

جـا ئەگـەر بـەراوردێك بکـەین لـەنێوان ووتـەی "ئەگـەر خـوداو تـۆ ویسـتان" ئـەوا لەگـەڵ ئـەم ووتانـەی تـردا وەلـە گـەڵ وەلامـی پێغەمبـەردا بـەوەی کـە فـەرمووی (منـت کـردە هاوبەشـی خـودا...) ئەوسـاتە مەترسـی ئـەو ووشـانەمان بـۆ ڕوون دەبێتـەوە کەئەگـەر پێغەمبـەری خـودا گـوی بیستی ببووایە چی دەووت؟!

[1] –ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە،(احمد:١/٢١٤، ٢٨٣,٣٤٧)گێڕاویەتیەوە.

ئەو پەرستنانەی کەتەنها شایستەی خودان

ئەو پەرستنانەی کەتەنها شایستەی خوای گەورەن بریتین لە: (سوژدەبردن، پشت بەستن،پارێزگاری ولەخواترسان"تقوا"،تەوبەکردن، نەزرکردن، سوێندخواردن، الله أكبر، الحمد لله، سبحان الله،وأستغفرالله، وەسوڕانەوەو تەواف کردن بەدەوری ماڵی خودا، نزاوپاڕانەوە.)

ئەم جۆرە پەرستشانە تەنهاو تەنها شایستەی خوای گەورەن وەدروست نی یەو ڕێ پێدراو نی یەبە هیچ شێوەو شێوازێك جگە لەخودا بۆ کەسی تر ئەنجام بدرێن.نەپێغەمبەر نەفریشتە...هتد.

وەلە (مسندی امام احمد) دا هاتووە کە: (ان رجلاً أتي بە الى النبيﷺ قد أذنب ذنبا، فلما وقف بين يديه. قال: اللهم إني اتوب إليك ولا اتوب إلى محمد. فقالﷺ:عرف الحق لأهله.)[1] واتە: کەسێکیان هێنا بۆ لای پێغەمبەر وەتاوانێکی ئەنجام دابوو، کاتێك هێنایان بۆلای پێغەمبەرﷺ کابرا ووتی خودایە من تەوبە دەکەم بۆ تۆ نەك بۆ محمد. پێغەمبەرﷺ فەرمووی: حەقی ناس بوو بۆ خاوەنەکەی ،واتە: زانی کەئەمە تەنها شایستەی خودایە نەك کەسی تر.

هاوبەشی لە ویست ونیەت دا

هاوبەشی دانان لە ویست نیەت دا بابەتێکی زۆر وردو پەنهانە ،بگرە ئەو دەریایەیە کە کەناری نی یە، تەنها کەسانێك دەربازیان دەبێت کە شارەزاییەکی زۆریان هەبێت. ئەم هاوبەشی دانانە ئەوە دەگرێتەوە کە

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(احمد: ٤٣٥/٣) و(طبراني)لە (الكبير: ٢٦٣/١)و (الحاكم: ٢٢٥/٤)گێڕایانەتەوە. هەرچەندە (ذهبي)دەڵێت لەسەنەدەکەیدا (ابو مصعب) لاواز وبێ متمانەیە، بەڵام پیاوەکانی تر جێگەی متمانەن.

هەرچی ویست ونیەتێکت هەیە لە ئەنجامدانی هەر ووتەو کردارێك مەبەستت نزیك بوونەوە دەبێت لە کەسێك یان بەدەست هێنانی بەرژەوەندیەك جگە لەخودای گەورە، ئەوا هاوبەشی بڕیارداوە.

دڵسۆزە"إخلاص": واتە هەرچی ویست ونیەت و ووتەو کارێکت هەیە بە پوختی تەنها مەبەستت خوای گەورە بێت، جا بەمە دەڵێن"الحنیفیة"واتە "پاك وپوختی وڕاستگۆیی" کە گەلی حەزرەتی ئیبراهیمی لەسەر بوو. وەخوای گەورەش فەرمانی کردووە کە بەو شێوەیە خواپەرستی ئەنجام بدەین.وەجگە لەم شێوازە هیچی تری لاپەسەند نیە کە ناو کرۆکی ڕاستی ئیسلامە (وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ...آل عمران:٨٥) واتە " ئەوەی جگە لە ئاینی ئیسلام پەیڕەو بکات لێ ی وەرناگیرێت لە قیامەتیشدا خەسارەتمەند دەبێت..."

جا هەرکەسێك لە سەر ئەم شارێگایە لابدات ئەوا خەسارەتمەندی دونیا و قیامەتە.

پوختەی هاوبەشی دانان:

پوختەی هاوبەشی دانان: بریتی‌یە لە (چواندن بە خوای گەورە و ،چواندنی بە بەندەکان بە خوای گەورە) .

ئەمەیە کە هەرچی ئاکاری کەماڵی خوای گەورە هەیە کە خۆی و پێغەمبەرەکەی پێیان وەسف کردووە. وە بچوێنی بە دروست کراوەکانی. ئەو کەسانەی کە بینایان کوێر و ،دڵیان ڕەش،هۆشیان پوچە،کە یەکتاپەرستی دەکەنە لێکچواندن ،وە دواتر ئەم لێکچواندنە بە مەزنی و ملکەچی و خوداپەرستی لە قەڵەم دەدەن.چونکە هاوبەش

دانـەر (مشـرك) دروسـتكراوەكان لـە سـيفاتی خوايەتيـدا دەچـوێنێت بـە خوای گەورە.

وەهەرچـی سـيفاتی خوايـەتی هەيـە دەيداتـە پـاڵ ئـەو دروسـتكراوانە. لـە كاتێكـدا كـە ئـەم سـيفەتانە تـەنها و تـەنها شايسـتەی خـوای گەورەيـە كـە هـەر بـە ميهرەبـانی خـودی خـۆی بەخشـندە و ڕێگـر و زيانبەخشـە بـە هـەموو بوونـەوەر كـە لـە بەرامبـەر ئەمانـە دا پێويسـتە نـزا و پاڕانـەوە ، تـرس،و تكـا و پشـت بەسـتنی تايبـەت بكرێـت بـەخوای گـەورە. كـە هـەر خودی‌خـــۆی بەديهێنـــەرو بڕيـــاڕ دەر و مرێنـــەر و ژێنـــەرەی هـــەموو دروستكراوەكانێتی.

جاهـەركام لـە مانـە بدرێنـە پـاڵ هەرشـتێك و كەسـێكی تـر ئـەوا ئـەو شـتەی بـە خـوای گـەورە چـواندوە و هاوبەشـی بڕيـارداوە.كـە ئەمـەش گـەورەترين سـتەمە. كـە كەسـێك يـان شـتێك كـە هيچـی بـە دەسـت نـەبێت و خـودی خـۆی دروسـت كـراوی خـودای مەزنـە بيچـوێنێت بـە مـەزنترين و گەورەترين هێز كەخودای گەورەيە ؟!

تايبەتمەنديەكانی خوايەتی

يەكێك لە تايبەتمەنديەكانی خوايەتی بريتی يە لە:

١- كەماڵی ڕەها (المطلق) لە هەموو ڕوويەكەوە:

خودايـەك هـيچ كـەم و كوڕيـەكی نی‌يـە لـە هـيچ ڕوويەكـەوە. كـەماڵی ڕەهـای هەيـە لـە هـەموو ڕوو و بوارێكـەوە هەربۆيـە پێويسـتە سـەرجەم پەرستشـەكان ئاڕاسـتەی ئـەو بكـرێن بـە تـەنها چـونكە سەرچـاوەی دابـين كردنـی پێداويسـتيەكانی ژيانـە لـە هـەموو ڕويەكـەوە. جـا هەرچـی پەرسـتش هەيـە وەك (تەوبـەكردن ،پشـت بەسـتن ، بەمـەزنی ڕاگـرتن ، نـزا و پاڕانـەوە ،تكـا كـردن ،ملكـەچ كـردن ،خـۆش ويسـتن و بەندايـەتی

کردن.هتد) سەرجەم ئەمانە بە پێی پێوەری عەقڵ و ژیری و شەرع و سروشتیش تەنها بۆ خودا ئەنجام دەدرێن.

جاهەرکەسێك کام لە مانەی سەرەوە بداتە پاڵ کە کەسێکی تر یاخود بۆشتێکی تری ئەنجام بدات جگە لە خودای گەورە ئەوا هاوبەشی بڕیارداوە ئەو شتەی چواندوە بە خودایەك کە نەهاوشێوە ونە هاوتای هەیە کە ئەمە خۆی لە خۆیدا گەورەترین ستەمە. وە خوای گەورەش لە ئەنجامدەرەکەی خۆش نابێت. لە گەڵ بوونی ئەو هەموو سۆز و بەزەیەی دا.

٢- پەرستراوێتی:

واتە هەمیشە خودای گەورە پەرستراوە لە لایەن بەندەکانیەوە و شایستە و شایەنی ملکەچی‌یە.

وە (پەرستن) لە سەر دوو بنەمای سەرەکی پێکهاتووە بریتی‌یە لە (تەواوی خۆشەویستی وە تەواوی ملکەچی) بۆ خودای گەورە.

وە پلە و پایەی بەندەکان لە پەرستندا بەندە بە بەهێزی ئەو دوو پێکهێنەرەوە جاهەر کەسێك "خۆشەویستی و ملکەچی" ببەخشێت بەکەسێك ،شتێك جگە لە خودای گەورە. ئەوا مافی خودای بەخشیوە بە کەسێکی تر کە ئەمەش هاوبەش دانانە ، وە هیچ عەقڵ و ژیریەك و سروشتێکی خاوێن ، ئەمە پەسەن ناکات. تەنها لە لای کەسانێك دروستە کە شەیتان عەقڵی تێکداون و سروشتی شێواندوون.

جا هەر کەسێك لە سەر ژیری پوخت و سروشتی خاوێن مابێتەوە ئەوا لەو کەسانەیە کە خواناس و ڕێنماکراوون بە هاتنی کتێب و پێغەمبەرەکانی خودا.وە ژیر پاك و بیر ڕۆشن و سروشتی خاوێنن ، هەمیشە بڕوای یەکتا پەرستیان گەشە دەکات (يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن

يَشَـــاءُ... النـــور:٣٥) واتــه: خـوداى گــهوره هيدايــهت و ڕێنمـايى ئــهو كهسانه دهكات كه مهبهستێتی.

جـا پـاش زانينــى ئــهم ڕاسـتى يـه ئـيتر هەرچـىيەكى تــر لەمانــەى خـوارەوه كـه بـاس دەكـەين ، هـەر هـەموويان تـەنها و تـەنها مـافى خـودان. لەوانه:

٣- سوژده بردن:

هەركەسێك سوژده بـۆ غـەيرى خـودا بـەرێت ئـەوا ئـەو شـتەى چـواندووه به خودا.

٤- پشت بەستن (التوكل):

هەركەسـێك پشــت بــه غــەيرى خــودا ببەسـتيت. ئــەوا ئــەو شــتەى چواندووه به خودا.

٥- تەوبەكردن:

هەركەسێك تەوبـه بكـات بـۆ غـەيرى خـودا ئـەوا ئـەو كەسـەى چـواندوه به خودا.

٦- ســوێند خــواردن پێــى، يــان بــه نــاوى بەمەبەســتى گــەوره و پــيرۆز ڕاگرتن:

جـا هەركەسێك سوێند بـه غـەيرى خـودا بخـوات. واتـه زۆر بـه پـيرۆزو گـەورەى بزانێـت ئــەو مافــەى پێـى بـه ڕەوا ببينێـت ئــەوا ئــەو كەســەى چـواندوه بـه خـوداى گـەوره. ئەمانــەى كـه باسمــان كـرد هەرهــەمووى لــه ڕوانگەى چواندو بووه (التشبيه).

بەلاَم لە ڕوانگەی لێك چواندن پێی (التشبه به):

هەركەسێك خۆی بە مەزن و گەورە و پیرۆز بزانێت ، وەبانگەشەی پیا هەڵدان بكات بۆ خۆی ، وە هەر یەكە لە مەزنی ، ملكەچی خەڵكی ،تكاكردن،ترسان ،پشتبەستن. هتد ئەمانە بە مافی خۆی بزانێت. ئەوا كێبڕكیٚ لە گەڵ خودا دا كردووە لە خوایەتی و پەروەردگارێتی دا.

خوای گەورە مافی خۆیەتی ڕیسوا و سەرشۆڕی بكات و بیكاتە پەند و عیبرەتی ڕۆژگار و بەندەكانی. لە (صحیح) دا هاتوە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (یقول الله عز وجل:العظمة إزاري،والكبریاء ،ردائي ، فمن نازعني واحداً منهما عذبته) [1] واتە: گەورەی و مەزنی ،جل و بەرگی سەربڵند و سەربەرزی عەباوبالاَ پۆشمە. هەر كەسێك لەم دوانە كێبڕكێم لە گەڵ دا بكات تووشی ئازار و سزای دەكەم ".

جا ئەگەر پەیكەرتاشێك لە تاشینی پەیكەرێك دا بیەوێت لاسایی خودای گەورە بكاتەوە. ئەوا توندترین سزا دەدرێت. ئاخۆ كەسێك بیەوێت كێبڕكیٚ لە مافی خودایەتی و پەروەرگارێتی دا بكات حاڵی لە قیامەتدا چۆن بێت ؟! پێغەمبەر ﷺ دەفەرمێت: (أشد الناس عذاباً یوم القیامة المصورون ، یقال لهم أحیوا ما خلقتم) [2] واتە:"توندترین

[1] –ئەم فەرموودەیە(صحیح)ە،(مسلم:١٧٩/١٦نووی)گێڕاویەتیەوە.
(امام نووی)دەڵێت: "نازعنی" واتە بەماف خۆی بزانێت وبیكاتە سیفاتی خۆی، كەئەمەش لوتكەی خۆ بەزل زانینە(التكبر) ،وە بە كارهێنانی وشەی "إزاری" وە "راداء" لە ڕوی مەجازەوەیە هەر وەكو عەرەب دەڵێت :(فلان شعارة الزهد،و دثارة التقوی) مەبەستیا لێرە جل و بەرگ نی یە ، بەڵكو مەبەستیان سیفات و ئاكای ئەو كەسەیە. وەكو جل و بەرگ و مرۆڤەكەیان ڕازاندۆتەوە دەڵێت : ئەمەی لێرەدا بۆیە بەكارهێناوە چونكە (عیزەت و سەربەرزی) تەنها تایبەتن بە خوای گەورە دوو شتن لیٚ ی جیا نابنەوەو هەمیشەیین بۆ خودا...(شرح مسلم:١٧٩/١٦).
[2] –ئەم فەرمودەیە(صحیح)ە،(بخاری: ٧٥٨٨)وە (مسلم: ٩٢/١٤نووی)گێڕاویەتیەوە.

سزا لە قیامەتدا توشی پەیکەرتاشەکان دەبێت کە ویستویانە لاسایی خودای گەورە بکەنەوە. پێیان دەوترێت ئەو پەیکەرانەی دروستان کردووە زیندوویان بکەنەوە و ڕوح بکەنەوە بەریان ".

وە لە (صحیحین) دا هاتووە. پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی (قال الله عز وجل: ومن أظلم ممن ذهب يخلق خلقاً كخلقي ، فليخلقوا ذرة ، فليخلقوا شعيرة)[1] واتە:" خودای گەورە دەفەرموێت: کێ هەیە لەو کەسە ستەمکارتر کە شتێك دروست دەکات و خۆی دەهێنێتە ئاستی من، ئەگەر ڕاست دەکەن با گەردێك یان دەنکە جۆیەك دروست بکەن".

خوای گەورە بچوکترین دروستکراوەکانی دەست نیشان کردووە کە"گەرد و گەنمە". نەخوازە ئاسمانەکان وزەوی..هتد. کە دەیانەوێت لەخودایەتی کێ بڕکێ لەگەڵ خوای گەورەدا بکەن.

وە لە (صحیح) دا هاتووە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (إن أخنع الاسماء عندالله رجل يسمى: بشاهان شاه، أي ملك ملوك، لاملك إلا الله.)[2] وەلە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە: (أغيظ رجل على الله رجل يسمى بملك الأملاك.)[3] واتە: ناشیرینترین ناولای خوای گەورە ،کەسێکە ناوی بنرێت شاهان شاه.واتە پادشای پادشاکان، تەنها خودا پادشایە.

خوای گەورە توڕە دەبێت کەسێك ناوی خۆی بنێت بە پادشای پادشاکان، واتە خوای گەورە ڕق وغەزەبی لەکەسێك دەگرێت

---

[1] -ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە،(بخاری: ٥٩٥٧) و(مسلم: ٩٤/١٤نووی)گێڕاویانەتەوە.
[2] -ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە،(بخاری: ٦٢٠٦)وە(مسلم: ١٢٨/١٤نووی)گێڕاویانەتەوە.
[3] -ئەم فەرموودەیە(صحيح)ە،هەمان سەرچاوەی پێشوو. وەهەریەکە لە ووشەکانی: (خنع، أغيظ،أخبث) بەواتایی ڕیسوایی دێت لەڕۆژی قیامەتدا.

کەلەناوەکانــدا خــۆی بــەخوای گــەورە بچــوێنێت، چــونکە تــەنها خــوای گەورە پادشایەو فەرمان ڕەواو بڕیاربەدەستە.

گومانی خراپ بردن بەخودا، گەورەترین تاوانە

گومـانی خـراپ بـردن بـەخوای گـەورە پێچـەوانەو دژە بـە کـەماڵی خـوای گـەورە وسـیفاتە بڵنـد ونـاوە جوانـەکانێتی، چـونکە گومـانی خـراپ بـردن لـە گۆشـەنیگای کـەم وکـورتی ڕوانینەوەیـە بـۆ خـوای گـەورە. هـەر بۆیـە خـوای گەورە بەڵێن وهەڕەشـەی توندی لـێ کـردووین دەفـەرمێت: (عَلَـيْهِمْ دَائِـرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَـدَّ لَهُـمْ جَهَـنَّمَ وَسَـاءتْ مَصِـيرًا... فـتح:٦) واتـە: ئـەو گومانـە خراپـە هـەربۆخۆیان دەگەڕێتـەوە،وەنـەفرەتی لـێ کـردو غـەزەبی لـێ گرتوونـوەدۆزەخی بـۆ ئامـادەکردوون کەسـەخترین سەرئەنجامە.

وەخـوای گـەورە دەرهـەق بەکەسـانێك کەیـەکێك لەسـیفاتە بڵنـدەکانی ڕەد دەکاتەوە.دەفـەرمێت: (وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّـذِي ظَنَنـتُم بِـرَبِّكُمْ أَرْدَاكُـمْ فَأَصْـبَحْتُم مِّـنْ الْخَاسِـرِينَ... فصـلت:٢٣) واتـە:ئـەوە سـەرئەنجامی ئـەو گومانـە ناپەسـەندە بـوو کـەئێوە بـەخوای گـەورەتان بردکـە بـووە مایـەی ئەوەی بەهەتاهەتایی بچنە ڕیزی زەرەرمەندانەوە.

وەخــوای گــەورە لەســەر زاری حــەزرەتی ئیبراهیمــەوە کــە وتەیــەك ئاراستەی گەلەکەی دەفـەرمێت: (إِذْ قَـالَ لِأَبِيـهِ وَقَوْمِـهِ مَـاذَا تَعْبُـدُونَ * أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ * فَمَا ظَنُّكُم بِـرَبِّ الْعَـالَمِينَ.. الصـافات:٨٥-٨٧) واتـە: باشـە ئـەوە ئێـوە چـی دەپەرسـتن ؟ ئایـا خواوەنـدی درۆینـەو هەڵبەسـتراو دەپەرسـتن جگــە لــەخوای تــاك وتــەنها، ئــەی هەڵوێســت وگومانتان چی یە بەرامبەر خوای گەورە؟

واتــه ئــەی گومانتــان چۆنە بــەخوای گــەورە کــەکاتێ بەدیـداری دەگــەن وئێـوەش کەسـی ترتـان پەرسـتووە؟ ئـەی گومانتـان چۆنە بـەناوە جـوان وسـیفاتە بڵنـدەکانی پــەروەردگارێتی خــودا کــە دوورە لەهــەموو کــەم وکـورتی وناتەواویەکـەوە، تـا بیـانوو بدۆزنـەوە بـۆ پەرسـتنی کەسـێکی تـر جگە لەخودا.

جـا ئەگـەر گومانتـان وابووایـە کـە خـوای گـەورە بەسـەر هـەموو شـتێکدا زاڵــە وبەهــەموو شــتێك ئاگــادارە. وەهــەموو شــتێك کــەم وکورتــە تــەنها کــەماڵی خــۆی نــەبێت، وەهــەموو شــتێك بــۆ لای ئــەو دەگەڕێتــەوە ، وەهــەموو کەسـێك وشـتێك پێویسـتی بەسـۆزی ئـەو هەیـە، وەدابـین کـاری هــــەموو پێداویســــتیەکانی ژیانــــە. دەوڵەمەنــــدترین وزانــــاترین وبەخشــــندەترین هێــــزە. پادشــــای هــــەموو پادشــــاکانەو خــــاوەنزەوی وئاسمانەکانــــە. وەســــۆز وبــــەزەیی ورەحمــــەتی هــــەموو بونــــەوەری داپۆشــیوە. جــا ئەمــە ســیفات وتوانــای خــودا بێــت زۆر دوورە لــەژێری وعەقڵـە سروشـتەکەوە کـەهۆکارێك واسـتەیەك بـۆ خـۆی برپاربـدات لـەنێوان خۆی وبەندەکانیدا.

پەرستن جگە لەخودا ،گەورەترین ستەمە

خــوای گــەورە خــاوەن ووەبەرهێنــەری زەوی وئاسمانەکانــەو ئەویشــی کەتێیدایــە ، وەهــەر خــۆی شایســتەو شــایەنی پەرســتن وملکەچــی وگوێڕایــەڵی یــە، کەپێویســتە بەمــەزنی وگــەورەیی تێیــبڕوانین وملکەچــی بکــەین. چــەند ســتەمێکی گەورەیــە کاتێــك ئــەو مــافی خودایــەتی وپەرسـتنە دەدرێـت پـاڵ کەسـێکی تـر جگـە لـەخودا. بەتایبـەتی کـەبزانیت ئـەو کەسـە پەرستراوەش لەبەندەیەکی بێ دەسەلأت زیاتر هیچی تر نی یە.

هەروەکو دەفەرمێت: (ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِنْ أَنفُسِكُمْ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاء فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَاء تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ... الروم:٢٨) واتە: هەر لەخۆتان نمونەی بۆ هێناونەتەوە"کە چەندە بڕیاردانی هاوەڵ وهاوبەش بۆ خودا نادروست ونابەجێ یە" ئایا ئێوەڕازین بەندەو بەردەستەکانتان ببنە هاوبەشتان لەماڵ وسامانتاندا وەهەروەکو یەك سوودی لێ وەربگرن ودەستی تێ بخەن ووەلێیان بترسن ووحسابیان بۆ بکەن. هەروەکو چۆن ئێوە لەیەکتری سڵ دەکەنەوە.جائەگەر ئێوە مۆڵەتی ئەوە نەدەن کە کرێکارەکانتان یان کارەکەرەکانتان هاوبەشتان بێت لەماڵ وساماندا. بەچی پێوەرێك ئێوە بەندەکان ودروست کراوەکانی من دەکەنە هاوبەشم لەکاری خوایەتی کەبەتەنها مافی منە. جا هەرکەسێك ئەمە بیروباوەڕی بێت ئەوە مافی خوایەتی نەداوەو وەمنی بەتاك وتەنها نەزانیوە.

وەك دەفەرمێت: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ * مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ...الحج:٧٣-٧٤) واتە: ئەی خەڵکینە، نمونەیەك هێنراوەتەوە چاك گوێبیستی بن، بەڕاستی ئەوانەی کەهاناو هاواریان بۆ دەبەن لەجیاتی خوا هەرگیزناتوانن تاکە مێشێك دروست بکەن، هەرچەندە بۆ ئەو کارە کۆببنەوەو یارمەتی یەکتریش بدەن، ئەگەر مێشەکە شتێکیان لێ بفڕێنێت ناتوانن لێی بسەننەوە. داواکراو وداولێ کراو هەردووکیان لاوازو بێ دەسەلاتن. ئەوانە"وەکو پێویست" قەدری خۆیان بەچاکی نەزانی، ڕێزی پەروەردگاریان بەتەواوی نەگرت، لەکاتێکدا بەڕاستی خودا زۆر بەهێز وبەتاوان وبالادەستە.

وەهەروەها دەفەرمێت: (وما قدروا الله حق قدره والأرض قبضته يوم القيامة والسموات مطويات بيمينه سبحانه وتعالى عما يشركون... الزمر: ٦٧) واتە: خوانەناسان قەدەری خۆیان وەك پێویست نەگرت ڕێزیان بۆ دانەنا ، بەمەرجێك هەرهەموو گۆی زەوی پڕ مشتێکی ئەو زاتەیە لە ڕۆژی قیامەتدا. ئاسمانەکانیش بەدەستی ڕاست ودروستی خودا پێچراون ، پاکی وبێ گەردی وبڵندی بۆ ئەو پەروەردگارە مەزنەی شایستەی ئەوە نی یەنەفامان وهاوەڵ وهاوبەشی بۆ بڕیاربدەن وقەدری نەزانن.

جا قەدرو ڕێزی پێویستی خوایان نەزانیوە کە هاوبەش وهاوەڵی بۆ بڕیاردەدەن لە کاتێکدا خوای گەورە بەهێزوبالادەستە وەجگە لە خودا هەموو بەندەکانی لاوازو بێ دەسەڵاتن.

هەروەها قەدروڕێزی خوایان نەگرتووە کەسانێك کە:

دەڵێت خودا هیچ کتێبێك وپێغەمبەرێکی ڕەوانە نەکردووە بەڵکو کاتێك بونەوەری دروست کردو ئیتر پشت گوێی خستووە و وازی لێهێناوە ، وەهیچ مەبەستێك نی یە لەدروست کردنی بونەوەردا. ئەمەش خۆی لەخۆیدا تۆمەت دانە پاڵ خوای گەورە بەپشت گوێ خستنی دروست کراوەکانی وەبێ هودەیی لە دروست کردنیدا. هەروەها ڕەد کردنەوەی وەبەڕاست نەزانینی ناوەجوان وسیفاتە بڵندەکانێتی لە چاودێری کردن ونیعمەت بەخشین بە بەندەکانی. وەهەروەها ڕەدکردنەوەی ئەوەی کەخودا زاڵ وبالادەست بێت بەسەر بونەوەردا. وەبەڕاست نەزانینی پێغەمبەرەکان وکتێبەکانی خودا کەبۆ ڕێنمایی ڕەوانەی کردوون، پەنا بەخودا دەگرین لەم بیروباوەڕە پوچانە. بڵندی وتاك وتەنهایی بۆ خودای گەورە.

هەروەها قەدروڕێزی خودایان نەگرتووە کەسانێك کە:

کە دەڵێن مرۆڤ هیچی بەدەست نی یە، هەموو کردەوەکان لەلایەن خوداوەن چ باشەوچ خراپە. جا خودا سزای بەندەکان دەدات بەکارانێك کەلە بنەڕەتدا هەر خودی خودا خۆی ئەنجام دەدرێتێ نەك مرۆڤ. لێرەدا مرۆڤ ناچارکراوە سزاش دەدرێت بەبێ ئەوەی دەستی هەبێ لەوکارەدا. ئەمەش واتای نادادپەروەری خودا دەسەلمێنێت، ئایا ئەم کارە لەکەسانێکی خاوەن ژیروعەقڵ دەوەشێتەوە.تا لەخواوە یەکێ گەورەو بەهێز کە دادپەروەرانە وبەبەزەیترین وبەڕەحمترین نی یە بەرامبەر بەبەندەکانی کاری وای لێ دەوشێتەوە؟! پاك وبێ گەردی بۆ خودای مەزن ولەگەورەیی ئەم ستەم وتاوانە.

وەهەروەها ئەو کەسانەش دەگرێتەوە کە:

پێیان وایە خوای گەورە لە هەموو شوێنێك وپاك وپیسدا بوونی هەیە.وەڕەدی ئەوە دەکاتەوە کەلە سەرووی عەرشی مەزن لەنگەری گرتبێ"استواء"ی کردبێ، بەڵکو پێیان وایە خودا لە هەموو مرۆڤ وئاژەڵێکدا تواوەتەوە کەئەمەش ستەم وناڕەواییە بەرامبەر بەخودای مەزن کەدەفەرمێت: (إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ...فاطر:١٠) واتە: گوتا ری چاك وجوان وبەجێ بۆلای خوای گەورە بەرزدەبێتەوە، کاروکردەوەی چاکیش گوفتاری شیرین بەرزی دەکاتەوە.

خوای گەورە لەسەرووی عەرشی مەزندایە وە فریشتەکانیش بۆ لای خودای خۆیان بڵند دەبنەوە ودێنە خوارەوە: (يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ... السجدة:٥) واتە: ئەو خوایە لەسەرووی ئاسمانەوە کاروباری زەوی ڕێك دەخات وسەرپەرشتی دەکات ،وەسەرجەم کارەکان بۆلای ئەو بەرزدەبێتەوە.

وەهەروەها ئەو کەسانەش دەگرێتەوە کە:

باوەڕیـان بەسـیفاتە بڵنـدەکانی خـوای گـەورە نـی یـە، وەپێیـان وایـە خـــوای گـــەورە وتووێـــژی لەگـــەڵ موســا نـــەکردووە لەکـــەناری چـیایی"طـور"،وەهـاتن ولەنگـەرگرتنی لەسـەر عـەرش، وەهـاتنی بـۆ دادگـایی کردنـی بەنـدەکانی لـە قیامەتـدا، هـەروەها تووڕەبـوون وغـەزەب گـرتن وڕەزامەنـدی وخۆشەویسـتی وچـەندەهای تـر لەسـیفات وئاکـارە بڵنـدەکانی خـوای گـەورە ڕەد دەکەنـەوە. وەلێکدانـەوەی نابـەجێی بـۆ دەکـەن، وەپێیـان وایـە بـەم کـارە خـوای گـەورە ڕێزدارتـر ومـەزنتر ڕادەگرن.

وەهەروەها ئەو کەسانەش دەگرێتەوە کە:

هـاوەڵ وکـوڕی بـۆ بڕیـار دەدەن، یـاخود پێیـان وایـە خـوای گـەورە تێکەڵ بووە بەهەموو دروست کراوەکانی و...هتد.

هەروەها قەدروڕێزی خوایان نەگرتووە ئەو کەسانەی:

کـــەدەڵێن خـــوای گـــەورە دوژمـــن وناحـــەزەکانی پێغەمبـــەر وخانەوادەکـەی بـەرز ڕاگرتـووە، جێنیشـینی ودەسـەڵاتداری وسـەربەرزی بەدوژمنـەکانی بەخشـیوە.وەشـوێن کـەوتووان ودۆسـت وخانەوادەکـەی پێغەمبەری توشی ڕیسوای نەهامەتی کردووە لەهەر جێگایەکدابن.

ئەمـەش ناڕەوایەکیتـەواوە بەرامبـەر بـەخوای گـەورە دەکرێـت کەووتـەی"رافضـە"یـە. جـا ئـەم بۆچـوونە هاوشـێوەی ووتـەو بۆچـوونی گـاورو جولەکەکانـە کـە دەرهـەق بـەخودای گـەورە دەیکـەن کـەدەڵێن: خـوای گـەورە پادشـایەکی ڕەوانـە کـرد بانگەشـەی پێغەمبەرایـەتی تەنهاوتـەنها بـۆ خـۆی دەکـرد ووەدرۆی بـەدەم خـوداوە دەکـرد، دەیـووت: خـودا دەڵێـت وفـەرمانی وادەکـات، وەشـەریعەتی پێغەمبەرایـەتی

هەڵدەوەشـاندەوەو بـەناوی خـوداوە سـەرومالٚ وخـوێن وئافرەتیـانی حـەلاڵ دەکـرد بـۆ خـۆی. وەخـوای گـەورەش هەمیشـە پشـتیوانی لـێ دەکـرد وبەسـەر نـەیارانی دا زاڵـی دەکـرد ووەنیشـانەی ڕاسـتی ئـەوی دەسەلماند و وەڕۆژ بەڕۆژ سەربەرز وبالاَدەستی دەکردو...هتد.

بێ گومـان ئەمـەو هاوشـێوەیان گـەورەترین سـتەم وناڕەواییـە دەرهـەق بەگـەورەیی ودانـایی وڕەحمـەت وزانسـتی خـودا دەکرێـت.جـا ئەگـەر بـەراورد لـەنێوان هـەردوو وتەکـەدا بکـەین دەبینـین وەك بڵێیـت لەیـەك سەرچاوەوە هاتوون.

نادانایی وستەم دانە پالٚ خوای گەورە جۆرێکە لە کوفر وبێ باوەڕی

هەروەها قەدرو ڕێزی خودایان نەگرتووە کەسانێك کە:

باوەڕیـان وابێـت کەدەشـێت خـوای گـەورە سـزاو ئـازاری چـاکخواز وملکەچـەکان بـدات کـە هەمیشـە بەندایـەتییان بـۆ کـردووە ، وەڕاپێچـی دۆزەخیـان بکـات. وەدەشـێت یـاخی بـووان وتاوانکـاران سـەرفرازو ڕزگاریـان بکـات کـەهیچ کاتێـك خواپەرسـتیان نـەکردووە، وەڕاپێچـی بەهەشـتی بـەرینیان بکـات ، چـونکە هـەردوو کارەکـە بـۆ خـودا وەکـو یەکە.

ئـەم بۆچـوونانە واتـای نـەبوونی داناییـە لـەکارو بڕیارەکـانی خـودای گـەورە وسـتەمکاری خـودای دادپەروەردەسـەلمێنێت ،کەئەمـە پێچـەوانەی نـاوەجوان وسـیفاتە بڵنـدەکانی خـوای گەورەیـە کـەڕەدی ئـەم جـۆرە بۆچوونانەدەداتەوە دەفـەرمێت: (وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاء وَالْـأَرْضَ وَمَـا بَيْنَهُمَـا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّـارِ * أَمْ نَجْعَـلُ الَّـذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُـوا الصَّـالِحَاتِ كَالْمُفْسِـدِينَ فِـي الْـأَرْضِ أَمْ نَجْعَـلُ الْمُـتَّقِينَ كَالْفُجَّـارِ...ص:٢٧-٢٨) واتـە: ئێمـە ئاسمـان وزەوی ودروسـت

کراوەکانی نێوانیمان بێ هودەو هەرەمەکی دروست نەکردووە، ئەوە گومانی ئەو کەسانەیە کەبێ باوەڕن. ئەی هاوار...ئاهونالّە بۆ ئەو بێ باوەڕانە لە سزای ئاگری دۆزەخ، یاخود باوەڕیان وایە کە ئێمە ئەوکەسانەی کەباوەڕدارن وکاری چاکە ئەنجام دەدەن، ئەوانەی تۆوی خراپەیان چاندووە لەزەویدا وەك یەك تەماشابکەن؟! یاخود ئایا خواناس وتاوانکار وەك یەکن؟!

هەروەها دەفەرمێت: (أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَّحْيَاهُم وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ * وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ...الجاثية:٢١-٢٢) واتە:ئایا تاوانکاران وخراپە خوازان باوەڕیان وایە کەمردن وژیان وزیندووبوونەوەیان هاوشێوەی ئەو کەسانە دەبێت کەبڕوایان هێناوە وچاکەیان ئەنجام داوە؟! ئای کەلێکدانەوەیەکی خەیاڵی یە!...خودا ئاسمانەکان وزەوی لەسەربنەمای حەق وڕاستی دروست کردووە بۆ ئەوەی سەرئەنجام پاداشتی هەموو کەسێك بەگوێرەی کردەوەکانی بداتەوە وهیچ جۆرە ستەمێکشیان لێ ناکرێت.

هەروەها دەفەرمێت: (إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ * أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ مالكم كيف تحكمون...القلم:٣٥-٣٦) واتە:ئایا پێتان وایە سەرئەنجامی موسوڵمانان هاوشێوەی سەرئەنجامی تاوانکاران دەبێت؟ ئەوە چی لێکدانەوەو بڕیارێکی خەیاڵی یە؟!

هەروەها ئەو کەسانەش دەگرێتەوە کە:

خوای گەورە مردوو زیندوو ناکاتەوەوەباوەڕیان بەحەشرو لێ پرسینەوە نی یە. وەپێیان وایە چاکاکاران پاداشت نادرێنەوەو خراپەکارانیش سزانادرێن ، وەستەم دیدە مافی خۆی لەستەمکاران

وەرناگرێتەوە.. جا خوای گەورە لەورۆژەدا پیشانیان دەدات کەکێ ڕاستی ووتوەو وەکێش خەسارەمەندو بیر پوچ بووە.

هەروەها ئەو کەسانەش دەگرێتەوە کە:

کەبەچاوێکی کەوە تەماشای خوای مەزنیان کردووە دڵیان لەئاستی بێ ئاگابووە، فەرمانەکانی خودایان پشت گوێ خستووە وسەرپێچییان کردووە، ڕێزی دروست کراوەکانی تریان داوە بەسەر ڕێزی خودادا، کاریان بە بەرنامەو ڕێنامی یەکانی نەکردووە ، شوێنی حەزو ئارەزووەکانیان کەوتوون شەرمیان لەخەڵکی کردووە بەلاّم شەرمیان لە خودا نەکردووە. لەخەڵکی ترساون بەلاّم لەخودا نەترساون وشەورۆژیان لەپێناو ڕەزامەندی ئارەزووبازی وبەرپرسەکانیان بەخت کردووە. فەرمان وبڕیاری خودایان بەسوك تەماشا کردووە...هتد.

ئایا قەدرو ڕێزی خودایان زانیوە کە دەچن شەیتان لەبری خودا دەپەرستن وهاوەڵی بۆ بڕیاردەدەن؟

جا خوای گەورە وبێ هاوتا مەحاڵە لەلای وقبوڵی ناکات یەکێك لە پێغەمبەران بکریت بەهاوەڵ وهاوبەشی ، نەخوازە ڕیسواترین وسەرشۆڕترین کەس کەشەیتانە بکرێتە هاوەڵی؟

تەنها شەیتان ویستێتی وەك خودا بپەرسترێت وڕێزی بگیرێت. هەر بۆیە خوای گەورە هۆشیاری بەمرۆڤ دەدات کەلەم بوارەدا نەکەونە داوی شەیتانەوە کەدەفەرمێت: ﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ...يس:٦٠-٦١﴾ واتە: ئەی ئادەمیزادەکان من پێتان ڕانەگایاندن کەشوێنی شەیتان نەکەون وگوێڕایەڵی مەکەن، چونکە ئەو

دوژمنـی سەرسـەختی ئێوەیـە. وەهـەر گوێڕایـەڵی مـن بکـەن کـە ئەمەیـە ڕێگەی ڕاست ودروست.

ئـەو هاوبـەش وبڕیاردەرانـەی کـەپێیان وابـوو فریشـتە دەپەرسـتن ، لەبنەڕەتـدا تـەنها شـەیتانیان دەپەرسـت نـەك فریشـتە. وەئـەم ڕاسـتیەش خودای مەزن ڕوونی دەکاتەوە دەفـەرمێت: (وَيَـوْمَ يَحْشُـرُهُمْ جَمِيعًـا ثُـمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاء إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ * قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنـتَ وَلِيُّنَـا مِـن دُونِهِم بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِـنَّ أَكْثَـرُهُم بِهِـم مُّؤْمِنُـونَ...سـبأ:٤٠-٤١) واتـە: ڕۆژێـك دێـت کـەخوای گـەورە تێکـڕای هـەموویان کۆدەکاتـەوەو بەفریشـتەکان دەفـەرمێت: ئایـا ئـەم پێـرە ئێوەیـان دەپەرسـت؟ فریشـتەکان دەڵـێن: پـاکی وبـێ گـەردی بۆتـۆی مـەزن ، ئـەوان خـەریکی پەرستنی پەری بوون وباوەڕیشیان پێ بوو.

شـەیتان بەهەمیشـەیی فـەرمان بەهاوبـەش بڕیاردەرەکـان (المشـرکون) کـە بیپەرسـتن وکڕنوشـی بـۆ بـەرن، وەبـۆ هاتنـەدی ئـەم مەرامـە ڕێگـای پیلانـی جۆراوجـۆر دەگرێتەبـەر. جارێـك خـۆی دەکـات بەفریشـتەو خـەڵکی گومڕادەکـات. وەتەنانـەت کاتێـك ڕۆژپەرسـتان کەلـەکاتی ڕۆژهەڵاتنـدا کـاتێ دەیانـەوێت کڕنـوش بـۆ"ڕۆژ" خـۆر بـەرن، شـەیتان بەشـێوازێك دەوەسـتێت کـە خـۆر بکەوێتـە نێـوان هـەردوو قۆچـەکانیەوە "شـاخەکانی"تـاکو کڕنۆشـەکە بـۆ شـەیتان بێـت ،بەهـەمان شێوەش بۆ کاتی خۆرئاوابوون.

بەهـەمان شـێوە کـاتێ گاورەکـان کڕنـوش وپەرسـتن بـۆ مەسـیح ودایکـی دەبـەن. کەلەشـێوەی بتـدا دروسـت کـراوون لەبنەڕەتـدا خـەریکی شـەیتان پەرسـتنن "مەسـیح ودایکـی" لـەم کـارە پوچـەڵانە بـەدوورن ، وەهـیچ کـاتێکش کـاری وایـان لاپەسـەند نـەبووە وەفەرمانیشـیان پـێ نـەکردووە. بـەڵکو ئـەوەی جگـە لـە خـودا بپەرسترێت تـەنها شـەیتانە هـەر بۆیـە خـوای گەورە دەفـەرمێت: (أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَن لَّا تَعْبُـدُوا الشَّـيْطَانَ إِنَّـهُ

لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ...يس:٦٠-٦١) واتە: جاکاتێ ئادەمیزاد هەرکەسێکی تر بپەرستێت جگە لەخودای گەورە ئەوا شەیتانی پەرستووە. جا شەیتانەکانیش چێژ لەم پەرستنە وەردەگرن ومەرامەکانیان دێتە دی.

خوای گەورە ئەمە ڕۆشن دەکاتەوە دەفەرمێت: (ويوم يحشرهم جميعاً يامعشر الجن قد استكثرتم من الانس) واتە: خوایگەورە لە ڕۆژێك دا هەموویان کۆ دەکاتەوە بە (خشم و قینەوە) دەفەرموێت: ئەی دەستەی پەریەکان بەڕاستی ئێوە زۆر کەستان لە ئادەمیزادەکان گۆمڕاکرد.

(وَقَالَ أَوْلِيَآؤُهُم مِّنَ الإنسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِيَ أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ...الأنعام: ١٢٨) . واتە: وە ئادەمیزادە سەر لێشێواوەکان و ئەڵقە لە گوێیەکانی شەیتان دەڵێت: پەروەردگارا هەندێکمان سودمان بە هەندێمان وەرگرت (سودی ئادەمیزادەکان دوونیابازی بوو،پەریەکانیش زیادکردنی پێڕی خۆیان بوو) ئێستاش ئەوە تا گەیشتنە ئەو کات و ساتەی تۆ بۆت دیاری کردووین. خوای گەورەش فەرموویەتی: ئەم ئاگرە جێگاتانە بە هەتاهەتای بە زیندووی مەگەر خوا ویستی لە سەر بێت.

جا ئەمانەی کە خستمانە ڕوو ئاماژەیەکە بۆ ئەو مەبەستەی کە هاوبەش دانان بۆ خودای تاك و تەنها- گەورەترین و مەترسیدارترین تاوانە لە تاوانەگەورەکان. وە خاوەنەکەی شایستەی هەتا هەتاییە لە دۆزەخ دا چونکە مافی گەورەی و خوایەتی و پەروەردگاریتی.پێشێل دەکەن و دەیدەنە پاڵ لاوازترین و ڕیسواترین دروستکراوەکانی خودا وە بە جگە لە تەوبەکردن و پاشگەزبونەوە نەبێت خودا لە ئەنجامدەرەکەی خۆش نابێت وە سەرئەنجام بەهەشتی لێ قەدەغە دەکرێت وە لە ڕەحمەتی خودای بێ بەش دەبێت ، کەسێك کە بایی

تاكــه گــه‌ردێك هاوبه‌شــی بــۆ خــودا بڕیــار بــدات و ته‌كــه‌بوری هــه‌بێت مه‌به‌ســت لــه نــاردن و ڕه‌وانــه كردنــی پێغه‌مبــه‌ره‌كان و كتێبــه پیرۆزه‌كــان تــه‌نها بریتــی بــووه لــه ناســینی خــودا و په‌رســتنی بــه تــاك وتــه‌نهایی و هاوه‌ڵ و هاوبه‌شی بۆ بڕیار نه‌درێت.

یه‌كێكی تر له تاوانه گه‌وره‌كان:

قسه كردنه له سه‌ر خودا به‌بێ زانیاری ته‌واو

قســه كــردن لــه ســه‌ر خــودا و بــاس كردنــی نــاو وســیفات و كرداره‌كــانی بــه‌بێ زانیــاری تــه‌واو پوخــت.مایــه‌ی كه‌وتنــه هه‌ڵــه‌ی گه‌وره‌وه‌یــه بــه تایبــه‌تی ناســاندنی خــودا و پێناســه‌كردنی بــه شــتانێك كــه خــودا و پێغه‌مبه‌ره‌كــه‌ی ڕدیــان كردووه‌تــه‌وه نه‌یانداوه‌تــه پــاڵ خــودا. كــه دواتــر ئه‌مــه ناتــه‌واوی و كــه‌م و كــورتی ده‌داتــه پــاڵ خــودای گــه‌وره.وه لــه هه‌ره‌تاوانه‌گــه‌وره‌و مه‌زنــه‌كان ده‌ژمێردرێــت. چــونكه ئه‌مــه ڕاســته‌وخۆ په‌كخســتن و له‌كارخســتنی ســیفاته جوانــه‌كانێتی. ته‌نانــه‌ت ئــه‌م تاوانــه گــه‌لێ گــه‌وره‌تره‌و مه‌ترســیدارتره لــه تاوانی‌كه‌سێك كه‌باوه‌ڕشــی بــه خــودا هه‌یــه و بــه‌ڵام لــه هه‌نــدێ بــواردا هاوبه‌شــی بــۆ بڕیــار ده‌دات. چــونكه هاوبــه‌ش بڕیــارده‌ر (مشــرك) دان بــه خوایــه‌تی و پــه‌روه‌ردگارێتی خــودا داده‌نێــت و ڕه‌دیــان ناكاتــه‌وه. بــه‌ڵام (معطــل) ســیفاته جــوان و پڕوپوخــت و تــه‌واوه‌كانی خــودای گــه‌وره ڕه‌د ده‌كاتــه‌وه و بــاوه‌ڕی پێیــان نیه. وه له كاریان ده‌خات.

بــۆ نمونــه: كه‌سێك دان بــه پاشــایه‌تی (پادشــا) داده‌نێــت بــه‌ڵام لــه هه‌نــدێ كاروبــاردا هاوكــارو هاوبــه‌ش و بــۆ بڕیــار ده‌دات. باشــتره لــه كه‌ســێك كــه هــه‌ره بــڕوای بــه پادشــایه‌تی ئــه‌و (پادشــایه) نیــه و لــه ســیفاتی پادشــایه‌تی ده‌خــات ئه‌مــه ڕاســتیه‌كی ســه‌لمێنراوه لــه عــه‌قڵی هــه‌موو خــاوه‌ن بــیرو هۆشــێك. چــونكه زۆر جــار هاوبــه‌ش دانــه‌ره‌كان وه‌ك نزیــك بوونه‌وه‌یــه‌ك لــه‌خودا ئــه‌و هاوبه‌شــه‌یه بــه‌كارده‌هێنن و بڕیــاری ده‌ده‌ن نه‌ك به‌ڕاست نه‌زانن.

جـا دەردی (التعطيـل – لـە كارخسـتنی سـيفاتەكانی خـودا) .
دەردێكـی كوشـندەی بـێ چـارەیە هەربۆیـە خـودای گـەورە بـاس لـە پێشـەنگ و پێشـەوای (معطلـة) دەكـات كـە فیرعەونـە، پێـی وا بـوو كـە خـودا لـە سـەرووی ئاسمانەكانـەوە نیـیە. وە سـیفاتی بڵنـدی و پایەبـەرزی لە كار دەخست دەیووت: (وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْـنِ لِـي صَـرْحًا لَّعَلِّـي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ * أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّـي لَأَظُنُّـهُ كَاذِبًـا وَكَذَلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَـوْنَ إِلَّـا فِـي تَبَابٍ...غـافر ٣٦-٣٧) واتـە: ئـەی (هامـان) تـاوەرو بـورجێكی بـەرزم بۆ دروسـت بكـەبۆ ئـەوەی هەنـدێ هۆكـارم دەسـت بكـەوێت... هۆكـاری بـەرز بوونـەوە بـۆ ئاسمانـەكان تـا سـەردانێكی خـودای موسـی بكـەم و ببینـم. هەرچەندە من دڵنیام كە (موسی) درۆزنە و شتی وا نی یە لەوێ.
وە (شـێخ أبـو الحسـن الاشـعری) ئـەم ئایەتـەی كردبـووە بەڵگـە لـە كتێبـەكانی‌دا دژی پێـڕی (معطلـة)[1].. [2] وە قسـە كـردن بـەبێ زانیـاری تەواو لە سەر خودای گەورە. لە گەڵ تاوانی هاوبەشیدا هاوڕێكن.

یەكێكی تر لە تاوانە گەورەكان:

داهێنراوە"بیدعە"[3] گومڕاكەرەكانە

بیدعـە گومڕاكـەرەكان كـە ئەنجامـدەدرێن ڕێگـری و شـێواندنی ڕێگـای ڕاسـت و ڕەوانـی خـوا پەرسـتی یـە. وە هـەروەها نەزانینەوبـە

---

[1] -(معطلـة)پێـڕێكن سـیفاتەكانی خـودا لەكاردەخـەن، وەپێیـان وایـەخوای گـەورە ئـەو جـۆرە سیفاتەی نی یە. "وەرگێڕ"

[2] – بروانـە كتێبی (اجماع الجیوش الاسـلامیة علـی حـرب المعطلـة والجهیمیـة/ص٢٦٢)دانـەری "ابن القیم".

[3] – داهێنـراو"بیدعـە": واتـە تازەگـەری لەئاینـدا، واتـە هێنـان ودروسـت كردنـی یـاخود لابردنـی ڕوكنێك یان لقێك لەئایندا. وە بیدعە لە ئایندا دوو جۆرە:

أ. بیدعە لـە بیروباوەڕ(عقیدە): كەئەمەیان خاوەنەكەی كافر دەكات.

ب. بیدعـە لەپەرسـتندا(عبـادە): ئەمـەیان گـەر نەهێشـتن ولا دانـی پەرسـتنێكی سـەرەكی بێـت وەك(حجـاب ، نوێـژ)ئـەوا لـەلای هەنـدێك لـە زانایـان خاوەنەكـەی كـافر دەبێـت ، وەئەگـەر ئـەنجام دانـی شـێوازێكی تـری پەرسـتن بێـت بەنـەزانین ئـەوا خاوەنەكـەی یـاخی"عاصـی" دەبێـت. "وەرگێڕ"

دروخستنەوەی سیفاتە جوانەکانی خودایە کە لە (قورئان و سونەتدا) هاتووە. هەرچەندە (کفر) و بێ باوەڕی نی یە. بەلام لە هەرە تاوانە گەورەکانە و بەلای (ئیبلیسە) وە لە تاوانە گەورەکانەوە بە نرخترە.

هەروەکو هەندێ لە (سەلەف) دەڵێن: بیدعە بەلای ئیبلیسەوە خۆشتر و باشترە لە تاوانە گەورەکان، چونکە تاوانە گەورەکان تەوبەی لێ دەکرێت، بەلام بیدعە تەوبەی لێ ناکرێت. وە (ئیبلیس) دەڵێت " ئادەمیزادم بە هیلاك برد لە تاوان، ئەوانیش منیان بە هیلاك برد بە وتنی (أستغفرالله ولا إلە إلا الله) کاتێ ئەمەم بینی دەستم کرد بە بلاوکردنەوەی ئارەزووبازی، جا ئەوان تاوان دەکەن تەوبە ناکەن پێیان وایە کاری چاکە چاکە ئەنجامدەدەن. "

لێرەدا مەبەستی لە ئارەزووبازی (بیدعە) یە. وە ڕوون و ئاشکرایە تاواکار زیانی تەنها بۆ خۆیەتی. بەلام بیدعەکار زیانی بۆ گشتی‌یە. فیتنەی تاوانکار لە حەز و ئارەزووەوەیە، بەلام فیتنەی بیدعەکار لە بنەڕەتی ئایندایە. جا بیدعەکار لە سەر شاڕێگای ڕاستی دا ڕێگری دەکات و سەر لە خەڵکی دەشێوێنێت و سەرگەردانیان دەکات. بەلام تاوان کار وا نیە، بیدعەکار ئاستەنگ و بەربەست و ڕێگرە لە سەر ڕێگای قیامەتدا. بەلام تاوانکار بە هێواشی هەنگاو دەنێت بەرەو قیامەت بە هۆی تاوانەکانیەوە.

یەکێکی تر لە گەورەترین تاوانەکان:

کوشتنە بە ستەم و ناڕەوایی

خوای گەورە دادپەروەرە و دادپەروەری کردۆتە بنەڕەتی دروستکردنی زەوی و ئاسمانەکان. وەئامانجی خوای گەورە لەناردنی

پێغەمبەران وکتێبە پیرۆزەکان بریتی بووە لەبەرپاکردنی دادپەروەری.
جا کوشتنی مرۆڤ بەستەم وناڕەوایدژاودژە لەگەڵ دادپەروەریدا.

کوشتن بەهەموو شێوەکانی یەوە بەگەورەترین تاوانکاری دادەنرێت.وەك: کوشتنی باوك بۆ کۆرپەکەی "منداڵەکەی"لەبەرمەترسی برسێتی یاخود کوشتنی باوك ودایك لەلایەن منداڵەکانیەوە کەهۆکاری هاتنەدنیای ئەوانن لەبەر هەر هۆیەك بێت ستەم وناڕەوایی یە بەتاوانە گەورەکان دادەنرێت.

پۆلێنکاری لە پلەی کوشتندا

کوشتن بەپێی جۆری ناڕەواییەکەی دەگۆڕێت وجیاوازی هەیە ، گەورەترین جۆریان بریتی یەلە کوشتنی پێغەمبەرێك یان پێشەوایەك یان زاناو دانایەك کە چاکە خواز ورێنماکار بێت بۆ سەرجەم خەڵکی. خوای گەورە لەبری کوشتنی بڕوادارێك سزای هەمیشەیی دۆزەخ ونەفرەتی وخەشم وقینی بڕیارداوە.

وەسەرجەم زانایان کۆکن لەسەر ئەوەی بکوژ پاش تاوانەکەی ئەگەر بەویستی خۆی بڕوا بهێنێت ئەوا ئەو سزایەی لەسەر دەکەوێت.

ئایا تەوبەکردنی موسڵمان سزاکەی لەسەر لادەبات؟

واتا ئایا ئەگەر کەسێکی موسوڵمان کەکەسێکی کوشتووە، تەوبە بکات وپاشەگەزبێتەوە سزای کوشتنەکەی لەسەر دەمێنێت؟

لەم بابەتەدا زانایانی پێشوو"سەلەف" وزانایانی پاشتر دوو بۆچوونیان هەیە کە "امام احمد" دەیانگێڕێتەوە:

بۆچوونی یەکەم: پێیان وایە کەتەوبە کردن سزاکەیلەسەر لانابات، چونکە مافێکی ئادەمیزادی پێشێل کردووەو لەدونیادا ستەمی لێ

کـــردووه، وەبـــە مـــافی خـــۆی نەگـــەیوە. جاپێویســـتە لەقیامەتـــدا دادپەروەرانە مافی خۆی لە بکوژەکە وەربگرێتەوە.

وەدەڵـێن: هەرچـی ئاشـتەوای وسـولْحێکیش بکرێـت بـە پارەوپێـدان بـەمیرات گرەکـانی، ئـەوا ناچـێتە چوارچـێوەی سـڕینەوەی تاوانەکـە، لەبەر دووهۆ:

١. کەسـی کـوژراو هـیچ سـودمەندێك نـەبووە لـەو پـارەو میراتانـەی کەلە تۆڵەی خوێندا دراوە بە میراتگرەکانی.

٢. ئـەو خـوێن وەرگرتنـە لـەنێو پرۆسـەیەکی ئاشـتەوایدا کـە یـان عـەفوی دەکـەن یـان خـوێنی لـێ دەسـێنن ، واتـە هـەردوو بەنـدی سولْحەکە دەشێت یەکێکیان بەرجەستە بکرێت.

هـەر بۆیـە بکـوژ بـەم کـارە سزای لەسـەر هـەڵناگیرێت وەئەمـە ڕاسـترین بۆچـوونە لـەم بـوارەدا کـە بۆچـوونی شـوێن کـەوتووانی ئیمـامی "شـافیعی واحمد" ە.

بۆچـوونی دووەم: پێڕێکـی تـر پێیـان وایـە کەبـە تەوبـەکردن وپاشـەگەز بوونـــەوە وخـــوێن دان بـــەمیراتگرانی ، کوژەرەکـــە ســـزاکەی لەســـەر لادەچـێت. وەبـە پرۆسـەی ئاشـتەوایی خـوێن دان بـەمیراتگرانی کـوژراو ئەوا حەدی لەسەر جێ بەجێ کراوە.

وەدەڵـێن:جـا ئەگـەر پرۆسـەی تەوبـە کـردن سـەرجەم شـوێنەوارەکانی بـێ بـاوەڕی "کفـر"و جادوگـەری وسـحر بسـڕێتەوە کـە گـەورەترین دوو تـاوانن، چـۆن ناتوانێـت شـوێنەواری کوشـتن بسـڕێتەوە. لەکاتێکـدا کـە خـوای گـەورە تەوبـەی لـە بکـوژان وپیاوچـاکان وخواناسـان پەسـەند کـردووە پاشـان بوونـە بەبانگـەواز وخواناس. وەخـوای گـەورە بانگەشـەی تاوانکـارو بکـوژانی پیاوچـاکانیش دەکـات بـۆ گەڕانەوەوتەوبـەکردن

وپاشەگەزبوونەوە کەدەفەرمێت: (قل یاعبادی الذین اسرفوا علی أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله إن الله یغفر الذنوب جمیعاً) واتە: بەو بەندانەم بڵێ کە زیادەڕەویان کردووە لەتاوانکاریدا ،لەڕەحمەت ولێبوردەی خودا مەویست ورەش بین وهیوابڕاو مەبن، ئەگەر ئێوە تەوبەی ڕاستی بکەن خودا لەهەموو تاوانێك خۆش دەبێت.

هەروەها دەڵێن کەسێك تەوبە بکات لەتاوانێك وپاشەگەزبێتەوە،چۆن دواتر سزادەدرێت؟ کە ئەمەش لەشەرعی خودادا جێگەی نابێتەوە.

وەدەڵێن: بەئەنجام دانی پرۆسەی تەوبەکردن وخۆدانە دەستەوەو تەسلیم بوونی بەکەس وکاری کوژراو، لەبری تەسلیم بوونی کوژراوەکە، هاوشێوەی تەسلیم کردنی پارەی قەرزی مردووەکەیە بەکەس وکارەکەی، کەلەبری ئەو وەری دەگرن.

<u>پوختەی ئەم بۆچوونانە:</u>

کوشتن سێ ماف وحەقی لێ دەکەوێتەوە کەئەویش: (حەقی خودا، حەقی کوژراو ، حەقی کەس وکاری کوژراو) . جا ئەگەر بکوژ تەوبەی کردو لەخودا ترساو پاشەگەز بووەوە ،مافی خودای لەسەر نامێنێت. وەبەویستی خۆی خۆی دا بەدەستەوەی کەس وکاری کوژراوەکە ،ئەوانیش بەلێ خۆش بوون یان خوێن لێ وەرگرتن پرۆسەی ئاشتەواییان ئەنجام دا لەگەڵ، ئەوا مافی کەس وکاری کوژراوەکەش لەسەری نامێنێت. تەنها حەق ومافی کوژراوەکە لەسەری دەمێنێتەوە، جا ئەگەر بکوژەکە تەوبەکارێکی چاکەکارو چاکەخواز بێت، ئەوا خودای گەورە لەقیامەتدا ئاشتیان دەکاتەوەو مافی کوژراوەکە دەداتەوە، وەتەوبەی بکوژیش قبوڵ وپەسەند دەکات.

تەوبەکردن وپاشەگەزبوونەوە لەدزی

ئایا بەتەوبە کردن وپاشەگەزبوونەوە لەدزی دەبێتە مایەی ئەوەی سزاکەی لەسەر نەمێنێت؟

لەوەڵامی ئەم پرسیارەدا ناکۆکی هەیە لەنێوان زانایاندا:

پێرێك لەوانایان پێیان وایە: ئەگەر ئەوماڵە یان ئەوبڕە پارەیەی کەدزیویەتی بیگەڕێنێتەوە بۆ میرات گرانی خاوەن ماڵەکە، ئەوا سزاکەی لەسەر نامێنێت چ لەدنیاو چ لەقیامەتدا.

بەلام پێرێکی تر لەزانایان پێیان وایە کە: سزای قیامەتی لەسەر ناکەوێت،هەرچەندە ئەو بڕەپارە دزراوەکە بگەڕێنێتەوە بۆ میرات گرانی خاوەن ماڵەکە، چونکە خاوەنە سەرەکی یەکەی خۆی مردووە ولەدرێژای تەمەنی سودمەند نەبووە لەو بڕە پارەیەی کەلێی دزراوە،بگرە دواتر کەسانی تر لێی سودمەند بوونە. هەر بۆیە ئەو ماف وحەقەی هەیە لەسەر کابرای دز کەلەقیامەتدا سزابدرێت وحەقی ئەومافەی لێ بسێنرێتەوە.

هەروەها یاوەرانی (مالك واحمد) پێیان وایە کەهەرچەندە میراتگرەکانی ئەو ماڵە دزراوە زۆر بوو،ئەوا هەر هەموویان حەقیان بەردەکەوێت لەو ماڵە دزراوەدا کاتێك کەدەگەڕێنرێتەوە.

وە "شیخ ابن التیمیە"توانی ناکۆکی لەم بوارەدا نەهێڵێت، کەدەڵێت: ئەگەر خاوەن ماڵەکە تامردن نەیتوانی ماڵە دزراوەکە بسێنێتەوە، ئەوا مافی داواکردنی ئەو ماڵە دەکەوێتە دەستی میراتگرانی لەدونیادا. جائەگەر ئەویش نەیتوانی بەدەستی بهێنێتەوە ، ئەوا دەکرێت لەقیامەتدا داوای مافی خۆیان بکەن. جائەمە پوختترین وباشترین ڕاوبۆچوونە لەم بوارەدا.

جا ئەو دزین وئەو زیانەی لە خاوەن ماڵەکە کەوتووە لەلایەن کەسانی ترەوە، واتا لێرەدا تەنها زیان بەخاوەن ماڵەکە کەوتووە نەک لەمیراتگرانی. جاهەر خاوەن ماڵەکە مافێتی لەقیامەتدا داوای حەق ومافی خۆی بکات، نەک میراتگرانی، بەلاّم ئەگەر ئەو ماڵە دزراوە زەوی یەک بێت داگیرکراوبێت یاخود عەقارات ودوکان وشتی لەم جۆرە بێت کەدواتر وەک میرات دەمێنێتەوە وسودی بۆ میراتگران دەبێت، لەم حاڵەتەدا پاش مردنی خاوەنە سەرەکی یەکەی ، میراتگرانی بۆیان هەیە چ لەدونیاو چ لەقیامەتدا داوای مافی خۆیان بکەن.

وەئەگەر پارەی چەند شەریکێك دزرابێت ، ئەوا مافی هەموویانە پێکەوە داوای مافی خۆیان بکەن چ لەدونیاو چ لەقیامەتدا....والله أعلم.

کوشتنی کەسێك وەك کوشتنی هەموو خەڵکی وایە

مرۆڤ مەزنترین وبەرێزترین دروست کراوی خودای مەزنە. خوای گەورە حەرامی کردووە لەسەر خودی خۆی کە ستەم لەمرۆڤ بکات. جا چۆن مۆڵەت دەدات کەسێکی تر بەستەم مرۆڤ بکوژێت ولەناوی بەرێت.هەر بۆیە دەفەرمێت: (مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا... المائدة:٣٢) واتە: لەبەر ئەمە بریارمان داوە لەسەر نەوەی ئیسرائیل کە هەرکەسێك بەناحەق وبێ تاوان مرۆڤێك بکوژێت ،ئەوا وەکو هەموو مرۆڤی کوشتبێ وایە. وەهەر کەسێك مرۆڤێك لەمەرگ رزگاربکات ،وەکو هەموو خەڵکی رزگارکردبێت وایە.

جا زۆرێك لەخەڵکی لە لێکدانەوەی واتای ئەم دەقە قورئانیە بەهەڵە تێگەیشتوون، هەر بۆیە ئەم پرسیارەیان بۆدروست بووەودەڵێن: بێ

گومـــان ڕوون وئاشـــكرايە كـــە تـــاوانى كەسـێك ســـەد مرۆڤـــى كوشـــتبێت زيـــاترە لـــەتاوانى كەســێك كـــە تـــەنها مرۆڤێكـــى كوشـــتبێت؟ كەچـــى لەئايەتەكەدا هەموويانى يەكسان كردووە؟

خـــەڵكى واى بۆدەچـن كـەلێك چـوونەكە لـە ڕێـژەى تـاوان وسـزاكەدايە، بـــەلاَم سـياقى ئايەتەكـــە واناڵێــت، بگـرە ئـەم لێـك چـوونە هـــەڵناگرێت، وەئـەم لێـك چـوونە واتـاى ئـەوە نـى يـە كەلـە هـەموو ڕوويەكـەوە لەيـەك دەچـن وهاوشـێوەن. ئـەوەتا خـواى گـەورە لەسـەر كـورتى تەمـەنى دونيـا لە چاو قيامەتدا دەفـەرمێت: (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَـــمْ يَلْبَثُـــوا إِلَّـــا عَشِـــيَّةً أَوْ ضُـــحَاهَا... النازعـــات:٤٦) واتـــە:ئـەو ڕۆژەى كەقيامـەت بـەرپادەبێت ، بـێ بـاوەڕان وادەزانـن كەتـەنها سـەرلە ئێوارەيەكـە يـان سـەرلەبەيانيەك درێـژى ژيانى دونيايان بووە.

هـەروەها لەشـوێنێكى تـر لەسـەر هـەمان مەبەسـت وبابـەت دەفـەرمێت: (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَـــرَوْنَ مَـــا يُوعَـــدُونَ لَـــمْ يَلْبَثُـــوا إِلَّـــا سَـــاعَةً مِّـــن نَّهَـــارٍ... الأحقـــــاف:٣٥) واتـــە:ئـەو ڕۆژەى كەقيامـــەت بـەرپادەبێت بـێ بـاوەڕان وادەزانن كەتەمەنى ژيانى دونيايان سەعاتێك بووە.

جـا ئەمـە ئـەوە ناگەيـەنێت كەڕێژەكـە چـەندە، بـەڵكو كـورتى تەمـەنى دونيـــاين دەردەخـــات. وەكاتێـــك پێغەمبـــەرﷺ دەفـــەرمێت: (مـــن صـــلى العشـاء في جماعـة فكانمـا قـام نصـف الليـل، ومـن صـلى الفجـر في جماعـة فكأنمـا قامـة الليـل كلـه.) [1]واتـــە: هەركەســێك نوێـــژى شـێوان (عيشـــا) بەجەماعـــەت بكـــات وەك ئـــەوە وايـــە تـــانيوەى شـــەو شـــەونوێژى كردبێــت، وەئـــەوەى نوێـــژى بـــەيانى بەجەماعـــەت بكـــات وەك ئـــەوە وايـــە هـــەموو شەوەكە شەونوێژى كردبێت.

---

[1] –ئەم فەرموودەيە (صحيح)ە، (مسلم: ١٦/٥ نووى)گێڕايەتيەوە.

یاخود لەمە ڕوونتر دەفەرمێت: (من صام رمضان واتبعه بستٍ من شوال فكأنما صام الدهر)[1] واتە: هەرکەسێك مانگی ڕەمەزان بە ڕۆژوو بێت وشەش ڕۆژی مانگی شەوالیش بەڕۆژووبێت،وەك ئەوە وایە هەمووساڵەکە بەڕۆژوو بووبێت.

هەورەها دەفەرمێت: (من قرأ "قل هو الله احد" فكانما قرأ ثلث القرأن)[2] واتە: هەر کەسێك سورەتی (إخلاص) بخوێنێت وەك ئەوە وایە سێ بەشی قورئانی خوێندبێت.

جا ڕوون وئاشکرایە کە پاداشتی کەسێك کە زۆرینەی کاتەکان بەڕۆژوو بێت زۆر گەورەترە لەوەی کەبەتەنها ڕەمەزان وشەوال بەڕۆژووبێت،هەرچەندە لێک چوون هەیە لەشێوەی پاداشتەکەدا. هەروەها بۆ یەکێ سێ بەشی قورئانی خوێندبێت پاداشتی زیاترە لەوەی کەبەتەنها (قل هوالله احد) ی خوێندبێت، هەرچەندە لێکچوون هەیە لەشێوەی پاداشتەکەدا،بەلاّم خودی کردارەکە جیاوازەو پاداشتیش لەسەر ڕێژەی ماندووبوون وهەوڵدانە. جا هیچ نیعمەتێك نی یە وەکونیعمەتی تێ گەیشتن لەقورئان وسونەت، کەئەمەش ڕێزو بەهرەیەکی خوای گەورەیە بەهەموو کەسێکی نادات.

جائەگەر پرسیاریان کرد ئایا لە چ ڕوویەکەوە لێکچوون هەیە لەنێوان بکوژی تەنها کەسێك وبکوژی سەدکەس دا؟

لە وەلاّمی ئەم پرسیارەدا ووتراوە: لەچەندین ڕووەوە لێکچوون هەیە وەك:

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە،(مسلم: ٥٧/٨نووی)گێڕایەتیەوە.
[2] -ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە، (بخاری: ٥٠١٣-٥٠١٥)گێڕایەتیەوە.

١. هەردووکیان سەرپێچی ویاخی بوونە لەفەرمانی خودایان پێشێل کردووە، وەتوشی نەفرەت وسزای خوای گەورە دەبن، وەشایستەی دۆزەخن بەهەمیشەیی، بەڵام لەنێو سزای دۆزەخدا جیاوازیان هەیە لەجۆری سزاکەیان هەریەکەیان بەپێی زۆری تاوانەکەی ، واتە سزای کەسێك زۆر سەختترە کە پێغەمبەرێك یان خواناسێك یان بانگخوازێکی کوشتبێت بەبەراورد لەگەڵ کەسێکی تر کە مرۆڤێکی سادەی کوشتبێت.

٢. هەردووکیان شایستەی کوشتنن.

٣. هەردووکیان چوون یەکن لەرووی بوێری وسەرکەشیان کە دەستیان چووتە خوێنی مرۆڤ کەبەناحەق خوێنی بڕێژن. کەواتە ئەو بوێری وئامادەییان هەیە کە هەموو مرۆڤایەتی بکوژن گەر هەلیان بۆ بڕەخسێت.

٤. هەردووکیان چوون یەکن لە ناولێنانیان بە بکوژ وخوێن ڕێژو وستەمکار.

٥. لە ڕوویەکیترەوە چوون یەکن کاتێك پێڕی بڕواداران بە یەك جەستە ناودەبات کەئەگەر ئەندامێکی توشی ئازاربێت ،ئەوا هەموو جەستەی توشی ئازارو شەونخونی دەبێت.جا لەم ڕوانگەیەوە هەرکەسێك ئازاری بڕوادارێك بدات ئەوا ئازاری هەموو بڕوادارانی داوە.

وەهەروەها پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (لاتقتل نفس ظلماً بغير حق ألا كان على ابن أدم الأول كفل من دمه، لأنه أول من سن القتل.)[1] واتە هەر مرۆڤێکی بێ تاوان بەناحەق بکوژرێت ، ئەوا تاوانی

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە،(بخاري: ٣٣٣٥)گێڕایەتیەوە.

کوڕەکەی ئادەمی تێدایە وپشکی بەردەکەوێت"مەبەستی قابیلە"،کەیەکەم کەس بوو کوشتنی داهێنا.

ئەوەی شایەنی باسە ئەم هەڕەشەکردنە تەنها تایبەتە بەیەکەم کوشتنەوە ، بەهیچ شێوەیەك باس لەیەکەم تاوانی زینا یان دزی ومەی خواردنەوە ناکات. هەرچەندە هاوبەشی دانان لە کوشتن گەورەترە. هەر بۆیە پێغەمبەرﷺبینی کە (عمر بن لحي الخزاعي) بەسەخترین شێواز سزاو ئەشکەنجە دەدرێت ،چونکە یەکەم کەس بوو کە ئاینی "ابراهیم"ی پێغەمبەری گۆڕی بۆ بت پەرستی[1].خوای گەورەش دەفەرمێت: (وَلاَ تَكُونُواْ أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ...البقرة:٤١) واتە:ئێوە مەبنە یەکەم بێ باوەڕ بەئایەتەکانی خوای گەورە.

کە دواتر خەڵکی شوێنتان دەکەون ودەبنە پێشەنگی خراپە خوازی ،هەربۆیە هەر کەسێك ستەمێك یان تاوانێك دابهێنێت ،ئەوا هەڵگری تاوانی سەرجەم ئەنجامدەرانی ئەوتاوانە دەبێت لەدوای خۆی. وەلە (جامع الترمذی) دا هاتووە لە (ابن عباس) کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (**يجيء المقتول بالقاتل يوم القيامة ناصيته ورأسه بيده، وأو داجه تشخب دماً ، يقول:يارب، سل هذا: فيم قتلني؟**) واتە: لەڕۆژی قیامەتدا کەسی کوژراو وبکوژەکەی خۆی دەهێنێت وبەسەر ناوچەواندا بەکێشی دەکات وخوێن لەدەمارەکانی یەوە

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، چونکە (عمروا بن لحی الخزاعی) یەکەم کەس بوو ئاینی پێغەمبەری ابراهیم ی گۆڕی و بت پەرستی هێناوە بۆ نێو دەورگەی عەربی وەهانی عەرەبەکانی دا بت بپەرستن.

(سیوطي)لە "الوسائل"دا ئەمە باس دەکات ودەیداتە پاڵ (ابن جریر) لەتەفسیرەکەیدا لە فەرموودەی (ابي هريرة)وە سەرەکی یەکەی لە (صحیحین)دایە. هەروەها لەهەمان سەرچاوە هاتووە لە فەرموودەی(أبی بن كعب)بە (مرفوعی) کە (حاکم) لە (مستدرك)دا دەیگێڕێتەوە (الوسائل -باب السابع)بڕوانە کتێی(موسوعه الصحابه-باب فى الاصنام).

دەچـــۆڕێت ودەڵێـــت: خودایـــە لێـــی بپرســـە بۆچـــی ولەســـەر چـــی منـــی کوشت؟

وەلـە (ابـن عبـاس) یـان پرسـی:ئایـا تەوبـەکردن هەیـە بـۆ بکوژ؟ئـەویش ئەم ئایەتە پـیرۆزەی خوێنـدەوەوَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًـــا مُّتَعَمِّـــدًا فَجَـــزَآؤُهُ جَهَـــنَّمُ خَالِـــدًا فِيهَـــا ....النســـاء:٩٣) واتـە: هەرکەسـێك بـەناڕەوایی بەدەسـتی ئەنقەست بڕوادارێك بکوژێت، ئەوا سزاکەی دۆزەخی هەتاهەتاییە.

هـــەروەها ابـــن عبـــاس بـــەردەوام دەبێـــت ودەڵێـــت:ئـــەم ئایەتـــە نەســـخ نەکراوەتـەوە جـا ئـیتر چـۆن تەوبـە دەکـات.[1] وەهـەروەها (نـافع) دەڵێـت: (نظـر عبـدالله بـن عمـر ﷺیومـا الی الکعبـة، قـال: ماأعظمـك وأعظـم حرمتـك، والمؤمنـون عنـدالله أعظـم حرمـة منـك.)[2] واتـە: ڕۆژێـك عبـدالله ی کـوڕی عومـەر تەماشـای کەعبـەی دەکـرد ووتـی: چـەند مـەزن وگەورەیـە قەدرت، بەڵام لای خوای گەورە بڕواداران لەتۆ بەڕێزترن.

وەلـە (صـحیح بخـاری) دا هـاتووە (سمـرە بـن جنـدی): (أول مـا ینـتن مـن الأنسـان بطنـە، فمـن أسـتطاع مـنکم أن لایأکـل الا طیبـا فلیفعـل، ومـن اسـتطاع أن لایحـول بینـە وبـین الجنـة مـلء کـف مـن دم أهراقـە فلیفعـل)[3] واتـە: یەکـەم شـت کەلەجەسـتەی مـرۆڤ دەگـەنێت بـریتی یـە لـە سـکی ،بـا تـا بـۆی دەکرێـت خـواردنی حـەڵاڵ بخـوات، وەهـەر کەسـێك دەیـەوێت هـیچ ئاسـتەنگێك لـەنێوان خـۆی وبەهەشـتدا نـەهێڵێت ئـەوا باخۆی بپارێزێت لە چۆڕێ خوێن کەبەناڕەوا بیڕێژێت.

---

[1] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(احمد ١/ ٢٢٢)وە (ترمذي٣٠٢٩)گێڕایەنەتەوە.
[2] – ئەوە (حسن)ە، هەمان سەرچاوەی پێشوو.
[3] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٧١٥٢)گێڕایەتیەوە.

وه لــــه (صــحيح بخـــارى) دا هـــاتووه (ابـــن عمـــر) دهگێڕێتـــهوه، پێغهمبـــهرﷺ فهرموويـــهتى: (لايـــزال المـــؤمن في فسـحة مـــن دينـــه مـــالم يصـب دمــاً حرامــاً.)[1] واتـــه: بـــهردهوام بـــاوهڕداران لـــهفراوان بووندايـــه لـــه ئاينى خودا تا خوێن بهناحهق نهڕێژرێت.

هـــهروهها (بخـــارى) لـــه (ابـــن عمـــر) هوه دهگێڕێتـــهوه كـــه ووتويـــهتى: (مـــن ورطـــات الامـــور الـــتي لامخـــرج لمـــن اوقـــع نفســـه فيهـــا ســـفك الـــدم والحـــرام بغـير حلـه)[2] واتـــه: يـــهكێك لـــهو گيروگرفتانـــهى كـــه توشـــى مـــرۆڤ دهبێت وناتوانێت لێى دهربازبێت، بريتى يه لهخوێن ڕشتن بهناحهق.

وهلـــه (صـــحيحين) دا هـــاتووه پێغهمبـــهرﷺ دهفـــهرمێت: (ســـباب المسـلم فسـوف وقتالـه كفـر.)[3] واتـــه: جـــوێن دان بهموســـوڵمان تاوانكاريـــه، وهكوشتن كافربوونه.

هـــهروهها لههـــهمان سهرچـــاوهى پێشـــوودا هـــاتووه كـــه پێغهمبـــهرﷺ دهفـــهرمێت: (لاترجعـــوا بعـــدي كفـــاراً يضـــرب بعضـــكم رقـــاب بعـــض.) واته لهپاش مردنى من نهگهڕێنهوه سهر بێ باوهڕيى ويهكتر كوشتن.

وهلـه (صـحيح بخـارى) دا هـاتووه كـه پێغهمبـهرﷺ دهفـهرمێت: (مـن قتـل معاهـداً لم يـرح رائحـة الجنـة، وإن ريحهـا ليوجـد مـن مسيرة اربعـين عامـاً.)[4] واتـه: هەركهسـێك بـێ بـاوهڕێكى خـاوهن پـهيمان بكوژێـت ،ئـهوا بـۆنى خۆشـى بهههشـت ناكـات. هەرچـهنده بـۆنى بهههشـت (٤٠) سـاڵ ڕێ دهكات.

---

[1] –ئهم فهرموودهيه (صحيح)ه،ههمان سهرچاوهى پێشوو(٦٨٦٢).
[2] –ئهم فهرموودهيه (صحيح)ه، ههمان سهرچاوهى پێشوو(٦٨٦٣)
[3] –ئهم فهرموودهيه (صحيح)ه،(بخارى:٤٨)و(مسلم: ٥٧/٢نووى)گێڕايانهتهوه.
[4] –ئهم فهرموودهيه (صحيح)ه،(بخارى: ٦٩١٤)گێڕايهتيهوه.

جا ئەمە سزای کەسێکە بێ باوەڕێکی خاوەن پەیمان بکوژێت ،جا نەخوازە کوشتنی بڕواداڕێك؟

جا ئەگەر ئافرەتێك بچێتە دۆزەخەوە بەهۆی سزادان وئەشکەنجەدانی پشیلەیەك تامردن. کە پێغەمبەرﷺ دیمەنی ئەو ئافرەتەی بینی بوو لەدۆزەخدا کە پشیلەکە چڕنوکی لەڕووخساری دەدا.جا ئەبێت سزای کەسێك چۆن بێت کە بڕواداڕێك بەند بکات بەبێ تاوان تامردن؟!

وەلە هەندێ (سنن) دا هاتووە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (لزوال الدنیا أهون عندالله من قتل مؤمن بغیر حق.)[1] واتە: کاول بوونی دونیا ئاسانترە لەلای خوای گەورە لەکوشتنی بڕواداڕێکی بێ تاوان.

زینا یەکێکە لەتاوانە گەورەکان

زینا یەکێکە لەتاوانە گەورەکان کە دەبێتە هۆی شێواندنی وەچەو نەوەکان ، وەئەتك کردنی داوێن پاکان و پێشێل کردنی مافە تایبەتی وگشتی یەکان. وەهەروەها بلاّوبوونەوەی بێ ڕەوشتی وشەڕو ئاشوب وڕوخاندنی بنەما ڕەوشتیەکانی نێو کۆمەڵگا، چونکە ئەو کەسانەی زینایان لەگەڵ دەکرێت یان کچ یان خوشك یان دایك یان یەکێك مانن لە نێو کۆمەڵگادا ،هەربۆیە بەیەکێك لەتاوانە گەورەکان دادەنرێت لەپاش کوشتن لەقورئان وسونەتدا.

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(ترمذي: ١٣٩٥)و (نسائی: ٨٢/٧)و (ابن ماجە: ٢٦١٩)بە (اسناد صحیح).

(امام احمد) دەڵێت: پێم وایە زینا لەگەورەیدا لەپاش کوشتن دێت، هەر بۆیە خوای گەورە دەفەرمێت: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا * يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا * إِلَّا مَن تَابَ... الفرقان:٦٨-٧٠) واتە: ئەو کەسانەی لەپەرستندا هاوەڵ بۆ خودا بڕیار نادەن وبەناحەق ونارەوایی کەس ناکوژن.کەخودا کوشتنی حەرام کردووە ، وەزینا ناکەن ، جا هەر کەسێك ئەم کردارانە ئەنجام بدات ئەوا توشی سزاو ئازارو ڕیسوایی دەبێت وەلە قیامەتدا سزاو ئازاری بۆ چەند بەرامبەر دەکرێت ، وەبەهەتاهەتایی بەوپەڕی ڕیسوایی ژیان بەرێتە سەر لەدۆزەخدا.

جا زینا بە هاوڕێکی لەگەڵ هەریەکە لە هاوبەشی دانان وکوشتن دێن، وەسزاکەشی دەست نیشان کردووە بەچەندین قات بۆ هەتاهەتایی لەدۆزەخدا بمێنێتەوە، وەبەتەنها بە تەوبەکردن وباوەڕهێنان وئەنجامدانی کرداری چاکە ڕزگاری دەبێت. وەخوای گەورە دەفەرمێت: (وَلاَ تَقْرَبُواْ الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاء سَبِيلاً....اسراء:٣٢) واتە: بەهیچ شێوەیەك نزیکی زینا مەکەونەوە، چونکە تاوانێکی گەورە وڕێگەیەکی ناقۆڵایە.

لێرەدا ئاماژە بەقێزەونی وناشیرینی وناشیاوی زینا دەکات کەتەنانەت گیانلەبەرانیش قێزی لێ دەکەنەوە. (بخاری) لە صحیحەکەیدا دەگێڕێتەوە کە (عمرو بن مەیمون الاودی) دەڵێت: من لەسەردەمی نەفامیدا مەیمونێکم بینی زینای کرد، گەلە مەیمونێك پێیانزانی گرتیان وبەردبارانیان کرد تا کوشتیان.[1] پاشان ئاماژە بەوە دەکات کەسەرئەنجامی ئەم بەد ڕەوشتیە لە دونیادا بریتی یە لە

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٣٨٤٩)گێڕایەتیەوە.

تیاچوون وڕیسوایی ونەداری ، وەلە قیامەتیشدا بریتی یە لە ڕیسوایی وسزای توندی دۆزەخ.

وەئایەتەکان ئاماژە بەوە دەکات کە بەتایبەتی خواستن ومارەکردنی خێزانی باوکتان لە کارە هەرە خراپەکانە کەدەفەرمێت: (إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاء سَبِيلاً....النساء:٢٢) واتە: بەڕاستی ئەمە تاوانێکی گەورەو ناپەسەند وڕێبازێکی خراپە.

هەروەها خوای گەورە تاکە ڕێگای ڕزگاری وسەرفرازیمان بۆ دەخاتە پێش چاو کە بریتی یە لەپاك ڕاگرتنی داوێن، کەدەفەرمێت: (قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاء ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ... المؤمنون: ١-٧) واتە: بڕواداران دڵخۆش وسەرفرازبوون. ئەوانەی لەنوێژەکانیاندا دڵیان دامەزراوەو لە خوا ترسە. ئەوانەی لە ووتەو گوفتاری نابەجێ دوورە پەرێزن. ئەوانەی کە زەکات ومالّ وسامانەکانیان بە هەژاران دەدەن. ئەوانەی کەداوێنی خۆیان دەپارێزن تەنها لە گەلّ هاوسەرەکانیان وکەنیزەکانیاندا نەبێت کەئەمە حەلاّلی خۆیانە وجێگەی تانەو تەشەر نی یە. جا ئەوەی جگە لەم سنوورە دیاری کراوە ڕێبازی تر بگرێتە بەر ، ئەو جۆرە کەسانە بەیاخی ولە سنوور دەرچوو دەژمێردرێن.

جا لێرەدا ئەم ئایەتە ئاماژە بۆ سێ شتی گرنگ دەکات ، کەئەگەر ئەوکەسەی داوێنی نەپارێزێت لەزینا ، ئەوا نابێتە یەکێك لەڕزگار بووان و دەچێتە ڕیزی لۆمەکاران ولە سنوور دەرچووان، وەشایستەی ئەوە دەبێت ناوی لەڕیزی دوژمنان تۆمار بکرێت. جا با ئەو کەسانە

بەراوردێك بكەن لە نێوان چێژی شەهوەت وئارەزووبازی ، وەلەنێوان ئازارو ئەشكەنجەكانی. كامیان ئاسانترە؟!

وەلە بەرامبەر ئەمەدا خوای گەورە لۆمەی ئادەمیزاد دەكات كە خۆگرو ئارامگر نی یە لەسەر خۆشی وناخۆشی یەكان. هەركاتێك خۆشی توش بێت ڕەزیل وڕێگر وچروك دەبێت. وەهەر كاتێك توشی ناخۆشی بوو ئیتر ئومێد بڕاوو هیوا بڕاو دەبێت ، تەنها كەسانێك جیادەكاتەوە كەلە وەسفیاندا دەفەرمێت: (وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ... معارج:٢٩-٣١) واتە: جا خوای گەورە فەرمان بەپێغەمبەران دەكات كە باوەڕداران ئاگادار بكاتەوە لەوەی چاوو داوێنیان بپارێزن ، وەدڵنیایان بكەرەوە كەخوای گەورە بەوردی كارەكانیان دەبینێت. كە دەفەرمێت: (يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ... غافر: ١٩) واتە: خوای گەورە هەمیشە چاوە خیانەت كارو ناپاكەكان دەناسێت ودەزانێت چی لەدڵ ودەرون وسینەیاندا حەشاردراوە.

نەزەر"تەماشاكردنی حەرام" پۆستەی زینایە

خوای گەورە لە سیاقی ئایەتەكەدا تەماشاكردنی حەراومی"نەزەر"پێش پاراستنی داوێن كردووە، چونكە سەرەتای كاری زیناكە لە بینین وتەماشاكردنی نادروستەوە سەرچاوە دەگرێت. هەروەكو چۆن ئاگر لە پێشدا لە بڵێسەوە دروست دەبێت. جا لە پێشدا تەماشایەكە ، پاشان بیرۆكەیەكە، دواتر هەنگاوێكە سەرئەنجام تاوانێكە.

وەلەبەر هەمان مەبەست ووتراوە: هەر کەسێك خۆی لەم چوار شتە بپارێزێت ،ئەوا ئاینی سەلامەت بووە کەئەویش: (چرکەکان، بیرۆکەکان، ووتەکان، هەنگاوەکان) . جا پێویستە لەسەر مرۆڤ ئەم سەنگەرانە بەتەواوی بتەنێت دەرفەت نەدات بەدوژمن زەفەری پێ بهێنن وژیانی داگیر بکەن.

دەرگاکانی تاوانکاری

زۆر جار ئادەمیزاد لەم دەرگایانەوە توشی تاوانکاری دەبێت کە بیتین لەچوار دەرگا:

١- چرکە ساتەکان:

کە بزوێنەری حەزو ئارەزووەکانە کە تێیدا ئادەمیزاد بە چاوەکانی دەڕوانێتە جەستەو قەدەغەکراوەکان ، بەپارستنی چاو لەو ساتانەدا مایەی پاراستنی داوێنە.

وەهەر کەسێك چاوەکانی وەك گورگی برسی بەرەڵابکات ئەوا سەرئەنجام بەرەو هەڵدێری دەبات. وەپێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (لا تتبع النظرة النظرة، فانما لك الأولى وليست لك الأخرى.)[1] واتە: تەماشا لەدوای تەماشا ئەنجام نەدەن بۆ جەستە قەدەغەکراوەکان ، چونکە یەکەم تەماشایان مافی خۆتە ،بەڵام دووەمیان تاوانە.

وەلە (مسند) دا هاتووە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (النظر سهم مسموح من سهام إبليس:فمن غض بصره عن محاسن امرأة لله

1 ـ ئەم فەرموودەیە(حسن)ە، (احمد: ٣٥١/٥)و (ابوداود:٢١٤٩)وە (ترمذي: ٢٧٧٧)گێڕایانەتەوە.

اورث الله قلبه حلاوة الى يوم يلقاه.)[1] واته: تەماشای حەرام تیرێکی ژەهراوییە لە تیرەکانی ئیبلیس ، جا هەرکەسێك چاو بپارێزێت لەشۆخ وشەنگی ئافرەتێك لە پێناوی خوادا ، ئەوا خودا چێژی خۆشی دەخاتە دڵی یەوە تا ئەو ڕۆژەی بەدیداری خوای گەورە دەگات.

پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (غضوا أبصاركم وأحفظو خروجكم)[2] واتە: چاوەکانتان بپارێزن و داوێنتان بپارێزن.

وە پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (وإياكم الجلوس على الطرقات ، قالوا يارسول الله مجالسنا، مالنا بُد منها، قالﷺ: فإن كنتم لابد فاعلين، فأعطوا الطريق حقه، قالوا: وما حقه؟ قالﷺ: غض البصر، وكف الأذنى ، ورد السلام.)[3] واتە: نەکەن لەسەر ڕێگاکاندا دابنیشن ، ووتیان شوێنی ترمان نی یە بۆ دانیشتن، فەرمووی ئەگەر هەر ناچارن دابنیشن ئەوا مافی ڕێگاکە بدەن، ووتیان ئەی پێغەمبەرﷺ مافی ڕێگا چی یە؟ فەرمووی: چاو بپارێزن، کەس ئازار نەدەن، وەڵامی سەلام بدەنەوە.

بنەڕەتی بەڵا لە تەماشاکردنەوەیە

زۆربەی ئەو تاوانەی توشی مرۆڤ دەبن سەرچاوەکەی دەگەڕێتەوە بۆ تەماشاکردنی نادروست، چونکە وەك زنجیرەیەکی یەك لەدوای یەك وایە بەرەو حەزو ئارەزوو و تەماشاکردن هەنگاو دەنێت، دواتر بیرۆکە دروست دەکات، بیرۆکەش دەبێتە بیرێکی تەواو ، بیریش حەزو ئارەزوو دەبزوێنێت. ئارەزوویش ئیرادە دروست دەکات، دواتر ئەو ئیرادەیە

[1] – ئەم فەرموودەیە(ضعيف الأسناد، وهو حسن لغيرة)، (احمد :٥/٢٦٤)وە (حاكم: ٤/٣١٣)بە (سند ضعيف) گێرِایانەتەوە.
[2] – ئەم فەرموودەیە (ضعيف الأسناد)ە، (احمد: ٥/٣٢٣)بڕوانە: (المجمع : ٤/١٤٥).
[3] –ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە، (بخاری: ٢٤٦٥)وە(مسلم: ١٤/١٠٨)گێرِایانەتەوە.

دەبێتە عەزیمەو سووربوون لەسەر جێ بەجێ کردنی ئەو کارە. کەسەرئەنجام تاوان ڕوودەدات. وەهیچ بەربەستێك وڕێگریەکی دەرونی ئاستەنگی بۆ دروست ناکات.

هەربۆیە ووتراوە: ئارام گرتن لەسەر ئەنجام نەدانی تەماشاو نەزەری حەرام باشترە لەئارام گرتن لە کارەساتەکەی. شاعیرێك دەڵێت:

كل الحوادث مبدأها من المنظر	ومعظم النار من مستصغر الشرر
كم نظرة بلغت من قلب صاحبها	كمبلغ السهم ين القوس والوتر
والعبد مادام ذا طرف يقلبه	في أعين الغير موقوف على الخطر
يسر مقلته ماضر مهجته	لامرحبا بسرور عاد بالضرر

واتە:

زۆرێك لە سەرچاوەی ڕووداوەکان نەزەرو تەماشاکردنە
هەروەکو سەرچاوەی زۆربەی ئاگرەکان بلێسەی بچوکە
ئای چەندین تەماشا کاریگەری گەورەی کردە سەر دڵی ئەوکەس
لە شێوەی کاریگەری تیر کەلە کەوان دەردەچێت
زۆر جار دڵ خۆش وشادومانە بەوەی کە بینیوێتی
بەڵام هیچ بەخێر نەیەت شادیەکە کەمایەی زیان بێت.

لە بەڵاکانی تەماشاکردنی حەرام"نەزەر"

زۆر جار نەزەرکردنی نادروست دەبێتە مایەی خەم وپەژارەو داخ وحەسرەت ، بەتایبەتی کاتێك ئەوەی دەبینێت بەدەستی ناکەوێت و

لەهەمان کاتیشدا ناتوانێت ئارامگر بێت. لێرەدا غەم وپەژارە ڕووی تێ دەکات. شاعیرێك دەڵێت:

وكنت متى أرسلت طرفك رائداً   لقلبك يوماً ،أتبعتك المناضر

رأيت الذي لا كله أنت قادر   عليه ،ولاعن بعضه انت صابر

واتە:

تۆ هەرکاتێك شەپۆلەکانی چاوت ئاراستە بکەیت

دڵنیابە ڕۆژێك بێت دەبێتە مایەی ماندوو بوونی دڵ

ئەوەی کەدەبینی زاڵ نیت بەسەریدا ونابێتە هی خۆت

وەلەهەمان کاتیشدا ناتوانیت ئارام لەسەری بگریت.

وەجێی سەرسوڕمانە: کاتێ ساتی تەماشاکردنەکە تیرێکە ڕاستەوخۆ لەدڵدا کاریگەری گەورە دروست دەکات، وەشعرێکم هەیە لەم بوارەدا:

يا رامياً بسهام اللحظ مجتهدا   أنت القتيك بما ترمي، فلاتصب

يا باعث الطرف يرتاد الشفاء له   أجس رسولك، لايأتيك بالعطب

واتە:

ئەی ئەو کەسەی تیری نەزەر ڕەوانە دەکەیت

ئاگاداربە ئەو کارە سەرئەنجامی خۆکوژی یە

ئەی ئەو کەسەی کەچاوت دەگێڕی وپێت وایە ئەمە چارەسەرە

تیرەکانی نەزەرت بەندێکە تاسەرئەنجام نەبێتە مایەی سەر لێ شێواندنی دڵت.....

ئــەوەی جێگــەی سەرســوڕمانە ئەوەیــە کەهــەر تەماشــاکردنێك برینێــك دەکاتــە نێـو دڵـەوە، تـابرین لەسـەر بـرین زیاددەکـات کـەدواتر لـە هەژمـەتی ئـازاردا هـیچ ڕێگرییــەك ناکـات لـەهێنانی ئـازار وبـرینی تـر بـۆ دڵـی.وەلـەم بوارەدا ئەم پارچە شیعرە هەیە:

مازلت تتبع نظرة في نظـــــــرة   في اثر كل مليحة ومليـــــح

وتظن ذاك دواء جرحل وهو في الـ   ـتحقيق تجريح على تجريـح

لابحت طرفك بالحاظ وبالبكـــاء   فالقلب منك ذبيح أي ذبيح

واتە:

بەبەردەوامی تەماشا لەدوای تەماشا دەکەیـــــــــت

لەشوێنەواریاندا بێن هەیە کەچی تۆ خوێ ڕێژی دەکەیت

واگومان دەبەیت کەئەمە چارەسەری برینەکانــــــــە

بەلاَم لەڕاستیدا برینداركردن وکولانەوەی برینەکانـــــە

چا وی خۆت بەسەر بریندا بەحەسرەت وگریــــــــان

وەدڵت سەربڕاوە بەلاَم چۆن سەربڕینێــــــــــــــك.

وەوتــراوە: بەنــدکردنی چــاوەکان بــۆ چــەند ســاتێك باشــترە لەخــەم وپــەژارەی بــەردەوام. واتــە کاتێــك تەماشــای شــۆخێك ناکــەیت وچــاوی خــۆت دەگریــت، چــیتر بــیری لــێ ناکەیتــەوەو نابێتــە مایــەی خــەم وپەژارەت.

٢- بیرۆکەکان:

مەبەست لێی ئەو بیرۆکانەیە کەبەدڵ ودەرونی مرۆڤدا دێت، کەسەرچاوەی چاکەو خراپەکانە ، وەبزوێنەرو دروست کەری ویست وخواست وهەڵمەتەکانە. جا هەرکەسێك توانی زاڵ بێت بەسەر بیرۆکەکانیدا ئەوا دڵ ودەرونی شاد دەبێت وسەرئەنجامی بەختەوەری دەبێت. وەهەر کەسێك ملکەچی ئەو بیرۆکە خراپانە بوو ،ئەوا بەرشالاوی حەزوئارەزووەکانی دەرون دەکەوێت وسەرئەنجامی پڕدەبێت لەنەهامەتی.

جا بەربەردەوامی ئەو بیرۆکە خراپانە هێرش دەهێننە سەر دڵی مرۆڤ تا دەیکەنە مۆڵگەی ئاواتە پڕوپوچەکان. خوای گەورە دەفەرمێت: (كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ... النور:٣٩) واتە: وەك سەراب وتەراویلکەوایە لە بیابانێکدا بریسکە دەداتەوە کەسێکی تینوو وابزانێت ئاوە. وە بەهەڵە داوان بۆی دەچێت ،کە گەیشتە لای دەبینێت هیچ نیە ،ئەوسا بەخۆی دەزانێت ژیانی کۆتایی هاتووە و قیامەت بەرپا بووە. خوادی گەورەش ئامادەیە لە لایدا بە گوێرەی کردەوەکەی لێپرسینەوەی لە گەڵ دەکات خوای گەورە لە لێپرسینەوە دا خێرایە "

جا بێ نرخترین هەوڵ و هەڵمەت ، لەو کەسەدایە کە هەمیشە خۆی بە ئاواتە پڕوپوچەکان سەر خۆش دەکات و گوی! بۆ ڕاستیەکان ناگرێت. هەمیشە خەون بە خەیاڵی بێ سنوور و دوور لە واقیع دەبینێت. کە بە ڕاستر ئەمە مایە پوچترین کەس و خەسارەت مەندترین جۆری بازرگانیە.

ئـەم حاڵــە دەردێکــی کوشــندەیە کــە دەبێــت هــۆی دروســت بــوونی تەمــەڵی بــێ دەســەڵاتی.ڕیســوایی و پاشــگەزی لــەو تەمەنــەی کــە بــە فــیڕۆ دوور لـە ڕاسـتی ژیـان بـە سەرچـوو. کـە هەمیشـە لـە خـەیاڵ و ئـاوات دا بـزر ببــوو. کــاتێ بــە ئاگــا هاتــەوە، لــە ژیــانێکی بــێ نــاوەڕۆك و بازنەیــەکی بەتاڵـدا دەخولایـەوە. ئەمـە هاوشـێوەی ئـەو کەسـە برسـی و تینوەیـە کـە. هەمیشــە لــە خەیاڵــدا نایــابترین جــۆری خــواردن و خواردنــەوە دەخــوات ، کەچی لە ڕاسـتیدا جگـە لـە ئەندێشـە و برسـی هیچـی تـری لـە مایـە نـی یـە. بگــرە ئــەم ئەندێشــە و بیرۆکانــە هێــز و توانــای لێ بریــوە ، ئەمــەش واتــای داتــەپینی دەروونــی ئــەو کەســەیە. بــەڵام مرۆڤــی ژیــر و هوشــیار ســەرجەم ئــــەو بیرۆکــــە خــــراپ و پوچــــانە وەلاوە دەنێــــت و بــــە چــــاوی ڕاســــت و دروستیەوە دەڕوانێتە ژیان.

جۆری بیرۆکەکان

چوار جۆر بیرۆکە هەیە:

یەکەم: ئەو بیرۆکانەی کە بەرژەوەندیەکانی دونیات بۆ فەراهەم دەهێنێت.

دووەم: ئەو بیرۆکانەی کە زیانەکانی دونیات لێ دوور دەخاتەوە.

سێ یەم: ئەو بیرۆکانەی کە بەرژەوەندیەکانی قیامەتت بۆ فەراهەم دەهێنێت.

چوارەم: ئەو بیرۆکانەی کە زیانەکانی قیامەتت لێ دوور دەخاتەوە.

جا زۆر پێویستە مرۆڤ سەرجەم هەنگاوەکانی لەم چوار جۆرەدا چڕ بکاتەوە وە ئەگەر هەر هەموویان کەڵەکەیان کرد لە سەری. ئەوا پێویستە پۆلێنکاریان بکات بە پێی (گرنگترین بۆ گرنگ) .. واتە گرنگێك کە مەترسی نەبێت لە لە دەستدانی.

دوو جۆری تر دەمێنێت کە بریتین لە:

١. گرنگێك لە دەست ناچێت.

٢. گرنگ نیە، بەڵام لە دەست دەچێت

جا لێرەدا دوو دڵی ڕوو دەکاتە ئەو مرۆڤە کە کامیان هەڵبژێریت. لەوەی ئەگەر (گرنگە) پێش بخات ، ئەوا مەترسی لە دەست چوونی ئەوانی تری هەیە. خۆ ئەگەر ئەوە هەڵبژێرێت کە (گرنگ نیە) ئەوا لە ئەنجامی سەرقاڵی پێوەی مەترسی لە دەستدانی (گرنگەکە) هەیە.

جا لەم حاڵەتە دا دوو شت لە یەك کاتدا کۆدەبنەوە. بۆ بە دەستهێنانی یەکێکیان ئەوا ئەویتریان لە دەست دەدەیت. لێرەدا

پێویسته ژیری و زیرەکی و مەعریفە ڕۆڵی خۆیان ببینن. بەڵێ زۆر کەس لەم حاڵەتەدا سەرفراز و سەرکەوتوو بوون.وە زۆری تریش شکستیان هێناو تووشی ڕووخان هاتن. جا کەسانی بیر تیژ و خاوەن ژیری ئەم سنورە نابەزێنن.وە شەریعەت و بەرژەوەندیەکانیش لە سەر ئەم بنەمایە دامەزراوون.

بیرۆکەکانی بڕواداری ژیر

پێویستە لەم بوارەدا کار بەپێی ئەو بنەما گەورەیە بکرێت کە شەرع و قەدەری لە سەر پێکهاتووە. وە سەرجەم خەڵك و حوکمی بۆی دەگەڕێتەوە. کە بریتی یە لە هەڵبژاردنی گەورەترین بەرژەوەندیەکان. هەرچەندە لەم پێناوەدا. بەرژەوەندی بچوکت لە دەست بچێت. وە هەڵبژاردنی بچوکترین خراپەکان بۆ خۆپاراستن لە گەورەترین زیان. جا لێرەدا بەرژەوەندیەکت لە دەست دەچێت بۆ بە دەستهێنانی بەرژەوەندیەکی گەورەتر. وە هەروەها خراپەیەك ئەنجام دەدەیت ، بۆ خۆپاراستن لە خراپەیەکی گەورەتر. جا ئەگەر بە ووردی لە یاساکانی سروشت و بونەوەر ووردببینەوە.بۆمان دەردەکەوێت کە هەموویان یاساکان و بەرژەوەندیەکانی دوونیا و قیامەت لە سەر ئەم بنەما سەرەکیە دارێژراوون. هەر بۆیە بیرۆکەکانی کەسی ژیر و هوشیار لەم چوار چێوەیەدا خۆی دەبینێتەوە لێی ناترازێت.وە جوانترین بیر و بیرۆکە بریتی‌یە لەو بیرەی کە بۆ خوای گەورە بێت وە بەرژەوەندی قیامەت لە بەر چاو بگرێت کە ئەویش چەندین جۆرە لەوانە:

١. بیر کردنەوە لە ئایەتەکانی خوای گەورە و تێگەیشتن لە ناوەڕۆکی مەبەستەکانی. ئەم ئایەتە پیرۆزانە تەنها بۆ خوێندنەوە دانەبەزێنراوون وە هەندێك پێیان وایە. هەروەکو هەندێك لە

(سلف) دەڵێن: قورئان بۆ بەرجەستە کردن لە کردار دا دابەزێنراوە کە چی هەندێ لە خەڵکی تەنها خەریکی خوێندنەوەیەن ".

٢. بیر کردنەوە لە ناسینی خودای گەورە. وە ناسینی سیفاتە جوانەکان و ناوە پیرۆزەکانی. لە ڕوانگەی ئایەتە قورئانیەکانەوە. هەروەها تێگەیشتن لە حیکمەت و دانایی و بوونی خودا و گەورەیی بیر بکرێتەوە.

٣. بیر کردنەوە لە بەخشش و نیعمەتە جۆرا و جۆرەکانی وە فراوانی ڕەحمەت و بەزەیی و لێ بوردەیی خوای مەزن. جا ئەم سێ جۆرە دڵ پاك و پوخت و پاراو دەکات.لە ئاستی خودای میهرەبان و بەرجەستە بوونی خۆشەویستی و نیەت پاکی و لە خوا ترسان و تکا کردن لێی دەکاتە بەرهەمی ئەم دڵە.

٤. بیر کردنەوە لە ناسین و تێگەیشتن لە دەرونی مرۆڤ. وە هەروەها دەستنیشان کردنی کەم و کوڕیو کورتی ، وە خاڵە لاوازەکانی و جۆرەکانی دەرون. جا ئەم بەشە زۆر بەسودە بۆ تێپەڕاندوو دەربازکردنی دەرون لە جۆری دەرونی فەرمانکار بە خراپە (النفس الامارة بالسوء) بۆ جۆری دەرونی دڵنیای (المطمئنة) کە دواتر دەبێتە سەرچاوەی چاکە و چاکەخوازی — دڵ فرمانی چاکە دەکات و سەربازەکانی بەرجەستەیی دەکەن.

٥. بیر کردنەوە لە ئەرکی ئەم ساتە وەختە و خۆجۆشدان بۆ جێبەجێ کردنی. چونکە خواناس کوڕی کاتی خۆیەتی ، و دەرفەت نادات کاتەکەی بە فیڕۆ بچێت. چونکە سەرجەم بەرژەوندیەکان هەڵقولاوی کاتە. گەر لە دەستمان دا ئەوا گەڕانەوەی ئەستەمە. تا خزمەتی مرۆڤایەتی پێ بکەین.

(إمام شافعی) دەڵێت: چەندە هاوڕییەتی پیری سۆفیەکانم کرد تەنها دوو دێڕ فێر بووم:-

یەکەمیان: کاتت شمشیرە. گەر نەیبڕیت. ئەتبڕێ..

دووەمیان: گەر دەرونت سەرقاڵ نەکەیت بە حەق و ڕاستی یەوە.ئەوا سەرقاڵت دەکات بە شتی پڕو پووچەوە. جا کات بریتی‌یە لە تەمەنی مرۆڤ، وە ماوەی ژیانی خۆشبەختی بەهەشتە و ئەشکەنجەی دۆزەخە. کات بە وێنەی هەورەکان تێ دەپەڕن و بزر دەبن. جا هەرچەندە بکەوێتە پێشبڕکێ لە گەڵیدا هێشتا هەر کەمە.وە هەر کات و ساتێ بە خواناسی و خودا پەرستی و هاوکاری خەڵکی لە چاکە و چاکە خوازیدانە بێتە سەر ئەوا بە کات و تەمەنی ڕاستی خۆتی مەزانە.چونکە جگە لەم ساتانە.چیتر بە ژیانی ئاژەڵی دەژیت و سەرئەنجام مردن لە ژیانی باشترە.

جا جگە لەم ساتە پڕ شکۆمەندیانە کە لەم چەند بیرۆکانەدا هەیە. لەمانە بترازێت هەمووی یان وەسوەسەی شەیتانەکانە. یان خود ئاواتە پڕوپوچە و خەیاڵیەکانە، کە جگە لە درۆ و خۆ خەڵەتاندن چیتری لێوە بەرهەم نایەت وەك مەستی سەرخۆشەکان کە کاتێ دێنەوە سەر هۆش و هەستی و بینی ڕاستیەك.وەك ئەم شاعیرە گوزارشتی لێ دەکات. زمانی حاڵیان دەڵێت:

إن كان منزلتي في الحشر عندكم ما قد لقيت ، فقد ضعيت أيامي

أمنية ظفرت نفسي بها زمـــناً واليوم أحسبها أضغاث أحـلام

واتە:

هەرچەندە جێگەی من لە گەڵ ئێوە دایە لە حەشردا

بەلاّم من ڕۆژگارەکانی تەمەنم بە فـــــــــیڕۆ دا

ئاواتێکم هەبووە دەرونم پێوە سەرقاڵ کرد بـــــوو

بەلاّم ئەمڕۆ بۆم دەردەکەوێت کە خەیاڵ و خەوێکی پڕ و پوچ بوو.

بیرۆکەی ڕۆیشتوو، بیرۆکەی جێگیر

کـاتێ بیرۆکـە بـە خەیاڵـدا دێـت و تـێ دەپـەڕێت هـیچ زیـانێکی نیـە. چـونکە وەك ڕێبـواری سـەرە ڕێ وایـەدێت و تێدەپـەڕێت. بـەلاّم زیـان و مەترسـی لـەوە دایـە کـە لـە گـەڵ ئـەو بیرۆکەیـەدا بکەوێتـە گفتوگـۆ. زۆر بـەلێ زانانـە بـەرەو دەریـای خـۆی کەمەنـد کێشـت دەکـات. و سـەر سـامت دەکـات. چـونکە لـە سـەر دەرونـی بـەتاڵ و بیٚکـار مێـوانێکی زۆر ئـازیز و ئێسـك سـوکە. بـەلاّم لـە سـەر دڵ و دەرونـی پـاك و پـاراو مێـوانێکی ئیسـك قورس و چارەگرانە.

دەرونی دڵنیای و دەرونی فەرمانکار بە خراپە"خراپەکار"

خـوای گـەورە دوو جـۆر دەرونـی لـە ئـادەمیزادا خولّقانـدوە کـە بـریتین لـە دەرونـی پـاك و دڵنیـای ، وە دەرونـی خراپـەکار. جـا ئـەم دوو دەرونـە هەمیشـــە دژ بـــە یـــەکن و نـــاکۆك و لـــە جەنگـــدان هەمیشـــە پێچـــەوانەی یـەکترین. چ کارێـك و فـەرمانێك لـە سـەر ئـەویان سـوك و خـۆش بێـت. بـە پێچـەوانەوە لــە ســەر ئــەویتریان قــورس و ناڕەحــەت و ناخۆشــە. کــار و فــەرمانێکی چــاکە و چــاکە خــوازی لــە ســەر دەرونــی خراپــەکار قورســە نـــاخۆش و دژوارە. وە هـــەموو کـــار و فـــەرمانێکی خراپـــەکار لـــە ســـەر دەرونـــی دڵنیـــا و چـــاکەکار قـــورس و نـــاخۆش و دژوارە. فریشـــتەی هـــاوەڵ هەمیشـە پشـتیوانی لـە لایـەن ڕاسـت دەکـات کـە دەرونـی چـاکەکار دڵنیـایی تێدایــە. وە لـــە لایەکیشـــەوە شـــەیتان پشـــتیوانی دەرونـــی خراپـــەکار

دەکات. جا ئەم جەنگ و دژایەتیە بەردەوام و بەردەوامی دەبێت تا کات و ساتی مەرگ. سەرکەوتن و دۆڕانی بەردەوامی هەیە لەم نێوەندەدا وە سەرکەوتن لە گەڵ بوونی ئارامگرتن دایە جا هەرکامیان ئارمگر و خۆڕاگر بێت و لە خودا ترسا ئەوا سەرئەنجامی دونیا و قیامەتی بردۆتەوە. خودای گەورە و دانا وەك حەکەمێك دەستە بڕیارێکی داوە کە گۆڕانی تێدا نیە کە دەفەرمێت: (إن العاقبة للمتقين....سەرئەنجام بۆ لە خوا ترسان و خواناسانە.)

جا دڵی مرۆڤ لە شێوەی تابلۆیەکی بێگەرد و خاوێن دایە. بیرۆکەکانیش پێنوس و قەڵەمن نەخشی تێدا دەکەن. وە کەسی ژیر و هۆشمەند مۆڵەت و دەرفەت نادات لەو دڵە پاکەدا نەخشی ناپەسەند و خەڵەتێنەری تێدا بکێشرێت کە دوور بێت لە حەق و ڕاستیەوە. جا لە یەك ساتدا دوو نەخشی نایاب و ناشیا و لە دڵێکدا کۆ ناکرێتەوە بەڵکو پێویستە ئەو دڵە خاڵی بکرێتەوە تا جوانی و شۆخی ئەو نەخش و تابلۆیە بە جوانی دەربکەوێت.بەڵام مەترسی لێرەدایە کە دڵ و دەرونێك تەنها بیرۆکە خراپەکان جێنشین بن و جێی خۆیان بکەنەوە. ئەوا مەترسی گەورەی لێ دەکەوێتەوە. وەك شاعیرێك دەڵێت:

أتاني هواها قبل أن أعرف الهوى

فصادف قلبنا فارغاً فتمكنا

واتە:

بیرۆکە و هەوای کەسێکم بۆ هات پێش ئەوەی بزانم هەوا و بیرۆکە چییە

دواتر توشی دڵێکی بەتاڵ بووم لەوێدا جێنشین بوو مۆڵگەی دامەزراند

ئەمە حاڵی زۆربەی خەڵکیە کە دڵ و دەرونیان لە سەر بنەمای زانست زانیاری نەچنیەوە و بیرۆکەی هەوڵ و کۆشش و چاکە خوازی پەی بە دڵ و دەرونیان نەبردووە. دواتر شەیتان ئەم هەلەی قۆستوەتەوە بە دەرفەتێکی گەورەی زانیوە وە سەرجەم ئەو دڵانەی تەنیوە بە بیرۆکە خەیاڵاوی و ئەندێشەی خراپە خوازی و لە خشتە بردن. کە دوای بۆ ڕازاندوونەتەوە کە ئەم بیرۆکانە بنەمای ژیان و ڕاستیەکانی بوونن. سەرئەنجام گومڕایی و مەستی بوەتە پیشە و ئاکاری ئەو دڵانە.شەیتان لەم کارەدا بە وورد ی مامەڵە دەکات. هەر دڵ و بە پێی بارودۆخی خاوەنەکەی کاری لە سەر دەکات. هەندێ دڵ هەیە بە ئاسانی گیرۆدەی حەز و خەیاڵی نابێت. شەیتان سەرقاڵی دەکات بە بیرۆکەی دوورە پەرێزی و دابڕان و دوورکەوتنەوە لە کۆمەڵگا و لە ژێر ناونیشانی خواناسی و زوهد و خۆپارێزی...

کە ئەمەش خۆی لە خۆیدا لە خشتە بردنە. جا پێویست ە دڵ و دەرونمان بە بیرۆکەی زانست خوازی و چاکە خوازی بتەنێت کە بزوێنەری کار و هەڵمەتەکانمان بێت بۆ بەدەستهێنانی ڕەزامەندی خودای گەورە. جا پڕو پوختترین دڵ ئەو دڵەیە کە بیرۆکەی چاکە خوازیەکانی لە سەر دڵیدا کەڵەکە بکەن و کێبڕکێ بکەن. هەر لەم ڕوانگەیەوە دەبینین کە (عمر بن خطاب (ﷺ)) کە هەمیشە بیرۆکە چاکەکان لە سەری کەڵەکەیان دەکرد. جاری وا هەبووە لە کاتی نوێژدا سوپایەکی ئامادە وساز دەکردووە. کە بەمەش دەوترێت تێکەڵ کێش بوونی پەرستنەکان. کە ئەمەش ئاستێکی بەرزە لە خواناسی و دڵپاکی هەموو کەسێك بە ئاسانی پێی ناگات. بەخششی خودایە.بەو کەساتەی دەبەخشێت ، کە خۆی بە میهرەبانی خۆی مەبەستێتی.

٣- ووتــەکان:

مەبەست لێـی دەربڕینـی ئـەو بڕگـەو ووشـانەیە لـەزمانی ئـادەمیزادەوە ڕۆژانە دەردەچێت گوزارشتمان لیٚ دەکات.

پێویســـتە ئـــادەمیزاد هەمیشـــە لەوپـــەڕی وریـــایی وژیـــری دابێـــت کەهەرچـی ووشــەو ووتەیــەك لــەزمانی یــەوە دەردەچــێت بــۆ جیهــانی بیســـتراوەکان بـریتی یـە لــەنهێنی وپــەنهانی یــەکانی دلٚ ودەرونــی ئــەو کەســە. واتــە هەرچـی لەدلّــەکان شــاراوە بێـت ، زمــان گوزارشــتی لــیٚ دەکــات وبەخــەلّکی دەناســێنێت. وەپــێش دەربــڕینی هــەر ووشــەیەك پێویستە ئاگـاداری ئـەوە بـین کەئـەم ووشـەیە خێـر هێنـەرە یـاخود زیـان هێنــەرە، واتــە چــاکە یــان خراپــە، چــونکە هــەموو ووتــەکان لەســەرمان دەنوسرێت ولیٚ پرسینەوەمان لەسەر دەکرێت.

وە (یحیـی بـن معـاض) دەلّێـت: دلّـەکان وەك قـۆری وان هەرچـی تێـدا بێــت قولّــپ دەدات ودەکولّێــت.وەزمــانیش لولەکەیــەتی ولــەو ڕێگایــەوە شتەکانی ناوی دەردەچێت.

جــا کاتێــك قســەت بۆدەکــات ، هەســت بــەتام وچــێژی دلٚ ودەرونــی دەکــەیت لــە ڕێگــەی هەلّســەنگاندنی ووتەکانیــەوە کــەئایا دلّــی پــاك وبــیٚ گــەردە،یـاخود ڕەش وپیســە. هــەروەکو چــۆن کەســێك بــەزمانی چــێژی خــواردن وخواردنــەوەکان دەکــات. وەلــە فــەرموودەی (أنــس) دا هــاتووە بــە "مرفــوع"ی کــە پێغەمبــەرﷺ فەرموویــەتی: (لایسـتقم إیمـان عبـد حتـی یسـتقیم قلبـه، ولایسـتقیم قلبـه حتـی یسـتقیم لسـانه.)[1] واتــە:

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە، (احمد:٣/١٩٨)بڕوانە (المجمع اللهثمي: ٥٠٣/١).

باوەڕی مرۆڤ سەقامگیر نابێت تاوەکو دڵی سەقامگیر نەبێت، وەدڵی سەقامگیر نابێت تا زمانی سەقامگیر نەبێت.

وەکاتێك پرسیان لە پێغەمبەرﷺ زۆرترین هۆکاری چوونە دۆزەخەوە چی یە، فەرمووی: (الفم والفرج) واتە: زمان وداوێنە. وە (معاذ) پرسیاری کرد لە پێغەمبەرﷺ دەربارەی ئەو کردارانەی بەرەو بەهەشتی دەبات و لەدۆزەخ دووری دەکاتەوە، پێغەمبەرﷺ باسی سەرو کۆڵەکە وکارەکانی بۆ کرد وپاشان فەرمووی: (الا اخبرك بملاك ذلك كله؟) واتە: ئایا خاوەن وجولێنەری هەر هەموویانت پێ بڵێم؟ معاذ ووتی:بەڵێ پێغەمبەری خودا.پاشان پێغەمبەر زمانی خۆی گرتوو پێی فەرموو: (كف عليك هذا) واتە: ئەمە بگرەو بەست بێت. معاژیس ووتی: پاشان پێغەمبەرﷺ فەرمووی: (ثكلتك أمك يا معاذ وهل يكب الناس على وجوههم أو على مناخرهم إلا حصائد ألسنتهم.)[1] واتە: دایکت تۆی لەبار بچێت، ئایا خەڵکی هەموو نەهامەت وکارەساتەکانی هۆکارەکەی زمانی نی یە، کەدەبێتە مایەی ڕاکێشان بەسەر دەم وچاو لوتیاندا لەقیامەتدا.

ئەوەی جێگەی سەرسوڕمانە ئەوەیە زۆرێك خەڵکی خۆیان دەگۆڕن ودوور دەکەونەوە لەئاستی ستەم وزیناو دزی ومەی خواردنەوە، کەچی ناتوانن زاڵبن بەسەر زمانی خۆیانداو بیپارێزن لەشتی ناڕەوا. هەر وِیە دەبینی کەسێك بەدینداری خواناسی ناسراوە لەنێو خەڵکیدا ، کەچی بەبێ پەروایی ووتەی وادەردەبڕێت دەبێتە مایەی توڕەبوونی خوای گەورە.کە سەنگی ئەو ووشەیە نازانێت چەند مەترسیدارە. تەنانەت کەسی واهەیە خۆی بەزاهیدو خواناس دەزانێت کەچی کەزمانی دێتە

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(احمد: ٥/٢٣١)وە (ترمذي: ٢٦١٦)گێڕایانەتەوە.

گۆ وەکو گورگی برسی مردوو وزیندو ناپارێزێت لەووتەی نابەجێ بەبێ گوێ دانە ووتەکانی.

ئەوەتا لە (صحیح مسلم) دا هاتووە لە فەرموودەی (جندب أبن عبدالله ﷺ) کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (قال رجل: والله لایغفر الله لفلان، فقال الله عزوجل: من ذا الذي یتألی علی أني لا أغفر لفلان؟ قد غفرت له وأحبطت عملك.) [1] واتە: پیاوێك ووتی: والله ی خوای گەورە لە فلان کەس خۆش نابێت، خوای گەورە فەرمووی: ئەوە کێ بوو سوێندی خوارد کەلە فلانە کەس خۆش نابم، ئەوا لەو کەسە خۆش بووم تۆش سەرجەم کارەکانت هەڵوەشایەوە.

جا تێبینی ئەو پیاوە بکە کەچەند خواپەرست بووە، کەچی بەتەنها ووشەیەك سەرجەم کارەکانی لەدەست دەدات.

هەروەها لەفەرموودەیەکی تردا (ابو هریرە) دەگێڕێتەوە بەهەمان شێوەی ئەم فەرموودەیە. دواتر"ابو هریرە"دەڵێت: تاکە ووشەیەکی درکاند دنیاو قیامەتی خۆی کاول کرد.[2]

وەلە (صحیحین) دا هاتووە لە فەرموودەی (ابی هریرە) کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (ان العبد یتکلم بالکلمة من رضوان الله لایلقی لها بالا یرفعه الله بها درجات ،وإن العبد لیتکلم بالکلمة من سخط الله لایلقی لها بها بالأ یهوي بها في نار جهنم.) [3] واتە: جاری

---

[1] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، تەنها(مسلم: ١٧٩/١٦نووی) گێڕایەتیەوە.
نووی دەڵێت: ئەم فەرموودەیە ئاماژەیەکە بۆ لێ خۆشبوونی خوای گەورە لە تاوانەکانی بەبێ تەوبە کردن ، کەرێبازی ئەهلس سونەوجەماعە لەسەر دامەزراوە ، لەم لاشەوە پێری موعتەزیلە ئەمە بەبەڵگە دەزانن لەسەر پوچەڵ بوونەوەی کردەوەکان بەئەنجام دانی تاوانە گەورەکان ، بەڵام ئەهلی سونەو جەماعە پێیان وایە تەنها بە"کفر"کردەوەکان پوچەڵ دەبنەوە.
[2] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە، (احمد :٣٧٣/٢)و (ابوداود: ٤٩٠١)گێڕایانەتەوە.
[3] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، (بخاری: ٦٤٧٨)گێڕایەتیەوە.

واهەیە کەسێك ووشەیەك دەدرکێنێ لە ڕەزامەندی خوای گەورەدایە، وەهیچ هەستی پێ ناکات کەچی خوای گەورە چەندین پلە بەرزی دەکاتەوە، وەکەسی واهەیە ووشەیەك دەدرکێنی لە تووڕەبوونی خودای گەورەدایە، وەخۆی هیچ هەستی پێ ناکات ، کەچی خوای گەورە بەناخی ئاگردا دەیباتە خوارەوە.

وە لە لای "مسلم": (ان العبد ليتكلم بالكلمة ما يتبين مافيها يزل بها في النار أبعد مابين المشرق والمغرب.) [1] واتە: کەسی واهەیە ووتەیەك دەردەبڕێت نازانێت چی تێدایە، کەچی خوای گەورە بە دووری نێوان ڕۆژهەلاٚت وڕۆژئاوا بەناخی دۆزەخدا دەیباتە خوارەوە.

وەهەروەها (ترمذي) دەگێڕێتەوە لەفەرموودەی "بيلال بن الحارث الحزني" کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (إن احدكم يتكلم بالكلمة من رضوان الله ما يظن أن تبلغ مابلغت فيكتب الله له بها رضوانه الى يوم يلقاه، وإن احدكم ليتكلم بالكلمة من سخط الله مايظن أن تبلغ ما بلغت، فيكتب الله له بها سخطه الى يوم يلقاه.) [2] واتە: جاری وا هەیە یەکێکتان ووتەیەك دەدرکێنێ لە ڕەزامەندی خوای گەورەدایە ، وەخۆی هیچ لەبارەی ووتەکەیەوە نازانێت کە چ ئاستێکی هەیە. جا خاوی گەورە ڕەزامەندی خۆی بۆ دەنوسێت تا ئەو ڕۆژەی بەدیداری خودا دەگات لە قیامەتدا. وەکەسی واتان هەیە ووتەیەك دەدرکێنێ لە تورەیی خوای گەورەدایە، وەخۆی هیچ لەبارەی ووتەکەیەوە نازانێت کەچی ئاستێکی هەیە، جا خوای گەورە تووڕەیی خۆی لەسەر دەنوسێت تا ڕۆژی قیامەت.

---

[1] –ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە، (بخاری: ٦٤٧٧)وە(مسلم: ١٠٩/١٨-١١٠نووی)گێڕایانەتەوە.

[2] –ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە،(احمد :٤٥/١)وە (ترمذی: ٢٣١٩)گێڕایانەتەوە.

وه (علقمــه) دهڵێــت: ئــای چــهندین ووتــهم هــهبوو لهترســی ئــهم فهرموودهیهیی (بلال بن الحارث) دا نهم وێرا بیدرکێنم.

هــهروهها لــه (جــامع الترمــذي) دا هــاتووه لــه فــهرموودهی "أنــس" دهڵێــت: (تــوفي رجــل مــن الصحابة، فقــال رجــل: أبشــر بالجنــة، فقــال رســول اللهﷺ: ومــا يــدريك؟ فلعلــه تكلــم فيمــا لايعنيــه، او بخيــل بمــا لاينقصــه... قــال حــديث حســن)[1] واتــه: واتــه پیاوێــك لــههاوهڵان كۆوچــی دوایــــی كــــرد، پیاوێــــك ووتــــی: مــــژدهی بهههشــــتت لــــیّ بێــــت، پێغهمبــهرﷺفــهرمووی: چــۆن دهزانیــت، كــیّ ناڵێــت هــهر لهخۆیــهوه ووتهیــهكی نــهدركانبێت كــه ئیشــی ئــهو نــهبووبێت ، یــاخود كــهم تهرخــهمی وڕهزیلی له شتێكدا كردبێت كهخۆی كهمی نهبێت.

وهئــهم فهرموودهیــه لــه ووتهیــهكی تــردا هــاتووه: (إن غلامــأ استشــهد يــوم أحــد، فوجــد علــى بطنــه صخرة مربوطــة مــن الجــوع، فمسحت امــه الــتراب عــن وجهــه، وقالــت: هنيئــأ لــك يــابني، لــك الجنــة، فقــال الــنبيﷺ :ومــا يــدريك؟ لعلــه كــان يــتكلم فيمــا لايعنيــه، ويمنــع مــالا يضــره.) واتــه: گــهنجێك لــه جــهنگی ئوحــودا شــههید بــوو ،بینیــان لــه برســاندا بــهردێكی بهســتبوو بهســكیهوه، دایكــی خــۆڵ وتــۆزی ڕوخســاری لاداو پێــــی ووت: مــــژدهت لــــیّ بێــــت ڕۆڵــــه مــــژدهی بهههشــــت، پێغهمبــهرﷺفــهرمووی: چــۆن دهزانیــت؟ كــیّ دهڵێــت هــهر لهخۆیــهوه ووتهیــهكی نــهدركانبێت كــه ئیشــی ئــهو نــهبووبێت ، یــاخود ڕێگــری شــتێكی كردبێت كه زیانی پیّ نهدهگهیاندبێت.

وههــهروهها لــه (صــحيحين) دا هــاتووه لــه فــهرموودهی (أبــی هريــره) بــه مرفــوعی، كــه پێغهمبــهرﷺ فهرموویــهتی: (مــن كــان يــؤمن بــالله واليــوم

[1] – ئهم فهرموودهیه (ضعيف الأسناد)ه، ههمان سهرچاوهی پێشوو(٢٣١٦).

الأخـر فليقـل خـيراً أو ليصـمت.)[1] واتـــە: هـــەر کەســێك بــاوەڕی بـــەخودا وڕۆژی قیامەت هەیە با ووتەی چاك بڵێت،گەر نا با بێ دەنگ بێت.

وەلــە دەقــەکانی "موسـلیم"دا هــاتووە: (مـن کـان یـؤمن بـالله والیـوم الأخرفـإذا شـهد أمـراً فلیـتکلم بخـیر أو لیسـکت.)[2] واتـــە: هـــەر کەســێك بـاوەڕی بـەخودا وڕۆژی دوایـی هەیـە وەلـە کارێکـدا بـوو ، ئـەوا بـا ووتـەی خێر بڵێت یان با بێ دەنگ بێت.

وە (ترمــذي) بـــە "أســـناد صـــحیح"دەگێڕێتـــەوە کـــە پێغەمبـــەرﷺ دەفـــەرمێت: (مـن حسـن إسـلام المـرو ترکـه مـالا یعنیـه.) واتـــە: لـــە چـــاکی یـــەکانی موســـوڵمان بـــوونی کەســێك ئەوەیـــە کەدەســت نەخاتـــە کاروبارێــك کە پەیوەندی بەئەوەوە نەبێت.

وە (سـفیان بـن عبـدالله الثقفـي) دەڵێـت: (قلـت یارسـول الله: قـل لـي في الاسـلام قـولاً لا أسـال عنــه أحــد بعـدك، قـالﷺ: قلـت أمنـت بــالله ثــم اسـقم، قلـت: یارســول الله مــا اخــوف مــا تخــاف علــی؟ فأخــذﷺ لســن نفسـه، ثـم قـال: هـذا.)[3] واتـــە: بەپێغەمبـەرم ووت: ئـەی پێغەمبـەر شـتێکم فێــر بکــە لەئیســلامدا کــە چــیتر پرســیار لەکــەس نەکــەم. پێغەمبـــەرﷺ فـــەرمووی: بڵـــێ بـــاوەڕم بـــەخودا هێنـــا، وەلەســـەر ئەمـــە ســـەقامگیر بـــە. پاشــان پرســیمە ئـــەی پێغەمبـــەرﷺ چـــی شـــتێك مەترســـی زیـــاتر هەیـــە لەسەر من؟ پێغەمبەر زمانی خۆی گرت وفەرمووی: ئەمە.

هـــەروەها (أم حبیبـــە) ی خێزانـــی پێغەمبـــەرﷺ دەگێڕێتـــەوە ،کـــە پێغەمبـــەرﷺ فەرموویـــەتی: (کـل کـلام ابـن أدم علیـه لا لـه، الا أمـراً

---

[1] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،هەمان سەرچاوەی پێشوو(١٠/٦٠نووی)

[2] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(ترمذي: ٢٣١٧)وە(ابن ماجە:٣٩٧٦)گێڕایانەتەوە.

[3] – ئەفەرموودەیە(حسن)ە،(مسلم: ١٢/١١نووی)گێڕایەتیەوە.

بمعروف، او نهياً عن منكر، او ذكراً لله عزوجل.)[1] واته: هەموو ووتەیەکی ئادەمیزاد لەسەر دەکەوێت، تەنها فەرمان کردن بەچاکەو ڕێگری لەخراپە ویادی خوا نەبێت.

وەلە فەرموودەیەکی تردا هاتووە: (اذا أصبح العبد فإن الأعضاء كلها تكفر اللسان، تقول: أتق الله فينا فإنما نحن بك ، فاذا أستقمت استقمنا، وإن اعوججت أعوججنا.)[2] واته: کاتێك مرۆڤ بەیانان ڕۆژ دەکاتەوە ، سەرجەم ئەندامەکانی جەستەی دەپاڕێنەوە وداوا لەزمان دەکەن وپێی دەڵێن: لە خوا بترسە وەئێمە هەموومان بەندین بەتۆوە، جا ئەگەر سەقامگیر بیت ،ئەوا ئێمەش سەقامگیر دەبین. وەئەگەر خواروخێچ بیت ،ئەوا هەمووامان خواروخێچ دەبین.

وەپیاوانی سەلەف لەکاتی درکاندنی هەر ووشەیەکدا لێی پرسینەوەیان لەگەڵ خۆیان دەکرد گەر چی ووشەکەش بریتی بوایە لە:"ئەمڕۆ گەرمە، ئەمڕۆ ساردە".

وەدەگێڕنەوە کەلە خەودا بینراوە پرسیاریان لەزۆرێك لەکەڵە زانایان کردووە ، کەحاڵتان چۆنە لەپاش مردن؟ یەکێکیان ووتویەتی: من گیرم خواردووە بەدەست ووشەیەکەوە کەکاتی خۆی درکاندوومە ،کەووتومە: ئای خەڵکی چەند پێویستیان بەبارانە؟ وەپێم ووتراوە: تۆ چوزانیت؟ من باشتر لەبەرژەوەندی بەندەکانم شارەزاترم.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە، (ترمذي:٢٤١٢)وە (ابن ماجە: ٣٩٧٤)گێڕایانەتەوە. وە(ترمذي)دەڵێت: ئەم فەرموودەیە(حسن غريب)ە وە(الباني)بە (ضعيف)ی داناوە.

[2] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە، (ترمذي: ٢٤٠٧)وە(احمد: ٣/٩٦)گێڕایانەتەوە.

ئایا فریشتەکان هەموو ووشەیەك تۆمار دەکەن

سەرجەم زانایان لەم بابەتە جیاواز وناکۆکن ، کەئایا فریشتەکانی سەر شانی ئادەمیزاد تەنها ووتەی چاکەو خراپە تۆمار دەکەن، یاخود هەموو ووتەیەك؟ لەم بابەتە دوو ڕاوبۆچوون هەیە کەباشترینیان ودیاریترینیان ڕاوبۆچوونی یەکەمە ،کەپێیان وایە هەموو ووتەیەك تۆمار دەکەن.

هەندێك لە سەلەف دەڵێن: هەموو ووتەیەکی ئادەمیزاد لەسەریەتی تەنها ئەوە نەبێت کەلە پێناوی خودادا ووتراوە.

وە (أبو بکر) ﷺ زمانی خۆی دەگرت ودەیووت: ئەمە سەرچاوەی بەڵاکانە.

وەهەروەها ووتەکانت دیل وبەندی تۆن، جا هەر کاتێك درکاندت ئەوا دەبیتە دیل وبەندەی ووتەکانت. خوای گەورەش دەفەرمێت: (مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ... ق:١٨) واتە: هەر ووتەو ووشەیەك لەدەم وزار بێتە دەر ،خێرا ڕاستەوخۆ چاودێرێکی ئامادە تۆماری دەکات.

گەورەترین بەڵاکانی زمان

زمان دوو بەڵای گەورەی هەیە، جائەگەر لەیەکێکیان دەربازمان بێت، لەوی تر ئەستەمە ڕزگاربوونمان کە ئەم دووانەش بریتین لە بەڵای "ووتن وبێ دەنگ بوون".

دوور نیە هەریەکەیان لەشوێن وکاتی خۆیدا گەورەترین تاوان بەسەر خاوەنەکەیدا بهێنێت، چونکە بێ دەنگ بوون لە ئاستی حەق وڕاستیدا شەیتانێکی کەڕولاڵە وسەرپێچی خودای گەورەی کردووە. وە

"ووتـــن وقســـەکردن" بەناحـــەق ونـــاڕەوایی و دوور لـــە ڕاســـتی ،ئـــەوا شـــەیتانێکی بـــەدەنگ وگۆیـــە ویـــاخی بـــووە لـــەخودای گـــەورە،جـــا زۆرێـــك لەخەڵکی گرفتاری بە لاکانی "ووتن وبێ دەنگین".

جـــا ئـــەو کەســـانەی لـــەم نێوەنـــدەدا خۆیـــان پاراســـتووە ، ئەوانـــە ڕێبـــواری شـــاڕێگەی ڕاســـت ودروســـتن کەهەمیشـــە لـــەکاتی خێروچـــاکە هاتوونەتـــــە گفتوگـــــۆ، وەلـــــەکاتی خراپەخوازیـــــدا خۆیـــــان وزمانیـــــان پاراســتووە. ووردەکــا ری تــەواویان بــۆ ووتــەکان وەبــێ دەنــگ بوونــەکانیان کردووە بەشێوازێك کەلە بەرژەوەندی قیامەتیاندا بێت.

کەســی وا هەیــە لەقیامەتــدا بــە ئەنــدازەی چــیاکان کــاری چــاکە خــوازی ئـــەنجام داوە ،کەچـــی بەتاکـــە ووشـــەیەکی نـــاڕەوا هەرەســـی بەهـــەمووی هێنـــاوە. وەکەســـی واهەیـــە بـــە ئەنـــدازەی چـــیاکان کـــاری خراپـــەکاری ئـــەنجام داوە ،کەچـــی بەتـــەنها ووشـــەیەك ویـــادی خودایـــەك ئـــەو چـــیا تاوانەی ڕوخاندووە.

٤- هەنگاوەکان:

مەبەســـت لێـــی هەنگاونانـــە بـــەرەوکارەکا چ خێربێـــت یـــان شـــەڕ. زۆر پێویســـتە پـــێش هـــەر هـــەنگاونانێك بـــە وردی لێکدانـــەوەی تـــەواوی بـــۆ بکـــەین تـــا بـــزانین ســـەرئەنجامی ئـــەم کـــارو هەنگاوانـــە خێروچـــاکەخوازییە یـــاخود شـــەڕوخراپەخوازییە، چـــونکە هـــەر هـــەنگاونانێك کـــەدەینێیت بـــۆ کـــاری چـاکەخوازی ئـەوا هـەنگاوێك لـە خـوای گـەورە نزیـك دەبیتـەوە. جـا ساتمە کـــردن دوو جـــۆرە: (ســـاتمەی پێیـــەکان"هـــەنگاوەکان"، وەســـاتمەی زمـــان و"ووتەکان") .

جـــا هەریەکـــەیان تەواوکـــەری ئـــەوی تریانـــە، هـــەر بۆیـــە خـــوای گـــەورە دەفـەرمێت: (وَعِبَادُ الـرَّحْمَنِ الَّـذِينَ يَمْشُـونَ عَلَـى الْـأَرْضِ هَوْنًـا وَإِذَا

خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا... الفرقان:٦٣) واته: بەندەکانی خوای میهرەبان ئەو کەسانەن کە زۆر بەهێمنی وسالاری بەسەر زەویدا تێ دەپەڕن، وەکاتێکیش نەفام ونەزانەکان بە ووتەی ناشرین ڕووبەڕوویان دەبنەوە ،ئەمان بەسلاو ووتەی جوان بەڕێیان دەخەن.

خوای گەورە باسی لەسەقامگیری ئەو پێرە خواناسە دەکات لە"هەنگاوەکان و ووتەکاندا" هەروەکو چۆن کۆکردنەوەیەکی لە نێوان"ساتەکان وبیرۆکەکاندا کردووە"کەدەفەرمێت: (يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ... غافر:١٩) واتە: ئەو خودایە بەهەمیشەیی چاوە ناپاك وخیانەتکارەکان دەناسێت، وەدەزانێت چییان لەدڵ ودەرونیاندا حەشارداوە.

بەشی چـــــوارەم

حەرام كردنی خراپەكاری

و

پاراستنــــــی داوێــــــــن

حەرام کردنی خراپەکاری و پاراستنی داوێن

هەموو ئەم باسەمان لە بابەتەکانی پێشوودا ڕوون کردۆتەوە لە قەدەغەکردن وحەرام کردنی خراپەکاری "الفواحش" وپێویستی پاراستنی داوێنوەلەم بارەیەوەش پێغەمبەرﷺدەفەرمێت: (أكثر مايدخل الناس النار:الفم والفرج.)[1] واتە: خەڵکی زۆربەیان بەهۆی خراپ بەکارهێنانی "زمان وداوێن" دەچنە دۆزەخەوە.

هەروەها لە (صحيحين) دا هاتووە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (لايحل دم امريء مسلم الا بأحدي ثلاث: الثيب الزاني، والنفس بالنفس، والتارك لدينه المفارق للجماعة.) [2] واتە: تەنها بەسێ شت خوێنی کەسێکی موسڵمان حەڵاڵ دەبێت: پیاوێکی خێزاندار زینا بکات، یاخود لەناحەق کەسێك بکوژێت، یاخود لەئاینەکەی هەڵگەڕێتەوە ولەپێڕی بڕواداران لابدات.

وەئەوەی لەم فەرموودەیەدا تێبینی دەکرێت کاری زیناکردنی لەگەڵ کافربوون وبێ باوەڕی و خوێن ڕشتن کۆکردۆتەوە. ئەمەش خۆی لەخۆیدا ئاماژەیە بۆ هاوڕێك بوونی ئەو فەرموودەیە لەگەڵ ئەو ئایەتە پیرۆزەی کەلە سورەتی "فرقان"دا هاتووە ،[3] وەئەوە فەرموودەیەکە (ابن مسعود) گێڕاویەتیەوە.

جا هاوڕێك وبەدوایەکدا هاتنی تاوانەکان لەم فەرموودەیەدا ئەوە دەسەلمێنێت کە پێغەمبەرﷺ لەو تاوانانەوە دەست پێ دەکات کەزیاتر وزۆرینەی خەڵکی توشی دەبن کە ئەویش"زینا"یە. پاشان

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(احمد: ٣٩٢/٢)وە(ابن المبارك)لە (الزهد:٣٧٩)گێڕایانەتەوە.

[2] –ئەم فەرموودەیە (صحيح)ە،(بخاری: ٩٨٧٨)وە(مسلم: ١٦٦/١١نووی)گێڕایانەتەوە.

[3] –وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا...الفرقان:٦٨.

بەپلەیەك دوای ئەو"كوشتنە" پاشتر"بێ باوەڕی وهەڵگەڕانەوە" ئەمە لەلایەك، لەلایەكی ترەوە پێغەمبەرﷺ لەتاوانی گەورەوە بۆ گەورەترینەكان ڕیزبەندی بۆ كردوون.

جا خراپەو سلبیاتەكانی زینا زۆرن وپێچەوانەی چاكسازی كۆمەڵگان. كاتێك ئافرەتێك زینا دەكات ،ئەوا سنووری خودای گەورە دەشكێنێت وسەرشۆڕی وریسوایی توشی خۆی وخانەوادەكەی دەكات، ئەمە جگە ئەگەر سكی پڕبێت وئەو منداڵە لەدایك ببێت، ئەوا وەچەیەكی حەرام وبێ گانە تێكەڵ بەو بنەماڵەوخانەوادەیە دەكات وتێكەڵیان دەبێت وناو وناونیشانی ئەوان وەردەگرێت.وەلە دواڕۆژدا لە میراتی ئەو خانەوادەیە وەردەگرێت كی پێی ناشێت ودروست نی یە...هتد.

هەروەها ئەگەر ئەو منداڵە لەپێش لەدایك بوونی لەناو براو لە باربرا، ئەوا جگە لە زیناكە تاوانی كوشتنیش هاتە پاڵی ، كەواتە كۆرپەیەكی بێ تاوان دەكوژرێت. جائەگەر پیاوێك زینا بكات ،ئەوا سنووری خودا دەشكێنێت ودەست درێژی دەكاتە سەر ناموسی ئافرەتێكی داوێن پاك و وەچەو نەوەی خۆی تێكەڵ بە وەچەی خەڵكی دەكات وەڕیسوایی دەهێنێت بەسەر خانەوادەیەكدا. دوور نی یە ئەو ئافرەتەی دەست درێژی كراوەتە سەر دواتر لەلایەن كەس وكاری یەوە توشی لەناوچوون وكوشتن نەبێتەوە.

جا ئەم تاوانە گەورەیە مایەی كاول بوونی دونیاو تیاچوونی ئاخیرەتە، جگە لەوەی ماڵی ئاگرینی بۆ خۆی سازداوە لە گۆڕو قیامەتدا. جا چەندین كارەسات وئاشوبی بێ شومار دروست بووە لەنێو خەڵكی دا كە بەچەندین خوێن ڕژاوەو خانەوادەو خێزان كاولكراوە، هەرهەمووی لەسەرئەنجامی تاوانێكی وەك زیناوە وەیە.

هــەروەها لەتایبەتمەندیــەکانی ئــەم تاوانــە ئەوەیــە کــەو خاوەنەکــەی توشــی کۆمــەڵێك نەهامــەتی دەکــات وەك: توشــی دەســت کــورتی وتەمــەن کــورتی وهــەژاری دەبێــت ڕوخســارو دیمــەن وچــارەڕەش وئێســك گــران دەبێــت لــەنێو خەڵکیــدا بەکەســێکی ناشایستەو ناپەســەند ناودەبرێــت کــە متمانەی خەڵکی لەدەست دەدات.

دڵ دەمرێــت وتوشــی نەخۆشــی ودەردو تــرس وبیمــی دەکــات ، شــەیتان دەکاتــە هــاوەڵی هەمیشــەیی ووەدەبێتــە دوورکەوتنــەوە وهــەڵهاتنی فریشــتەکان لەخاوەنەکــەی. دواتــر مــرۆڤ بەسروشــتی خــۆی پێــی خۆشــە بمرێــت یــاخود خێزانەکــەی بکوژرێــت، بــەڵام نەیبیســتێت کــە زینــای ئــەنجام داوە.

(ســعد بــن عبــادە) ﷺ دەڵێــت: ئەگــەر پیاوێــك ببیــنم زینــا لەگــەڵ خێزانەکــەم ئــەنجام دەدات، بــە شمشــێر لــەت وپــەتی دەکــەم. ئــەم ووتەیــەیان گەیانــدە پێغەمبــەری خــودا، پێغەمبــەریش فــەرمووی: (تعجبون من غيرة سعد؟ والله لأنا أغير منه، والله أغير مني، ومن أجل غيرة الله حرم الفواحش ماظهر منها وما بطن.) [1]واتــە: ئایــا سەرســوڕمانن بــە غــیرەت وپەرۆشــی ســەعد؟ ســوێند بێــت بــەخودا مــن لەسعد بەغیرەت تــرم ، وەخــودا لــەمن بــە غــیرەت تــرە، جا لەبەر غیرەتــی خــودا بــوو خراپــەکاری وزینــا بــە هــەموو چەشــنەکانیەوە "ئاشــکراو نهێنی"قەدەغەو حەرام کراوە.

وەلــە (صــحیحین) دا هــاتووە کــە پێغەمبــەرﷺ دەفــەرمێت: (إن الله يغار ، وإن المؤمن يغار، وغيرة الله أن يأتي العبد ما حرم عليه.) [2]واتــە:

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٦٨٤٦)وە (مسلم: ١٧/٨٠نووی)گێڕایانەتەوە.
[2] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٥٢٢٣)وە(مسلم: ١٧/٨٠-٨١) گێڕایانەتەوە.

خـوای گـەورە غـیرەت دەکـات ، وەبـڕوادارانیش غـیرەت دەکـەن ، غیرەتـی خـــوا گەورەیـــەو لـــەو ســـاتەدایە کەبەنـــدەکانی شـــتێکی حـــەرام وقـــەدەغ ەکراو ئەنجام بدەن.

هـــەروەها لـــە (صـــحیحین) دا هـــاتووە کـــە پێغەمبـــەرﷺ فەرموویـــەتی: (لا أحـد أغـير مـن الله، ومـن اجـل ذلـك حـرم الفـواحش مـا ظهـر منها ومـا بطـن، ولا احـد أحـب إليـه العـذر مـن الله، ومـن أجـل ذلـك أرسـل الرسـل مبشـرين ومنـذرين، ولا احـد احـب إليـه المـدح مـن الله، ومـن أجـل ذلـك أثنـى على نفسـه.) [1]واتـە: هـیچ کەسێك هێنـدەی خـودا بـەغیرەت نـی یـە ، وەهــەر لەبــەر ئەمەیــە کــە خراپــەکاری نهــێنی وئاشــکرای قەدەغــەکردووە، وەهـیچ کەسێك هێنـدەی خـودا پێـی خـۆش نـی یـە کـە بیـانووی بەنـدەکانی ببڕێـــت،هەربۆیـــە پێغەمبـــەرانی ڕەوانـــەکردووە بەمـــژدەدەر وترســـێنەر. وەهـیچ کەسێك هێنـدەی خـودا پێـی خـۆش نـی یـە کـە سـوپاس گـوزاری وشـوکرانە بـژێری بکرێـت، وەهـەر لەبـەر ئەوەیـە کـە وەسـف وسـەنای خـۆی کردووە.

وەلـــە (صـــحیحین) دا هـــاتووە لـــە ووتـــاری خۆرگیرانـــدا"الکســـوف" کـــە پێغەمبـــەرﷺ فەرموویـــەتی: (یـا أمـة محمـد والله إن لا أحـد أغـير مـن الله ان يزنـي عبـده أو تزنـي أمتـه، يـا أمـة محمـد والله لـو تعلمـون مـا أعلـم لضحكتم قليـلاً ولبكيـتم كـثيراً، ثـم رفـع يديـه وقـال: اللـهم هـل بلغـت؟) [2]واتـــە: ئـــەی گـــەلی محمـــد، ســـوێندبێت بـــەخودا ، کـــەس هێنـــدەی خـــودا بـــەغیرەت وپـــەرۆش نییـــە ، کاتێـــك بەنـــدەکانی دەبینێـــت زینـــا دەکـــەن. ئـــەی گـــەلی محمـــد، ســـوێندبێت بـــەخودا ئەگـــەر ئـــەوەی مـــن دەیـــزانم ئێـــوە بتـــان

---

[1] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری:٣٦٣٤)وە(مسلم:١٧/٨٠) گێڕایانەتەوە.

[2] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، (بخاری:١٠٤٤)وە(مسلم: ٦/٢١٠نووی) گێڕایانەتەوە.

زانیایـه ، ئـەوا کـەم پـێ دەکـەنین وزۆردەگریـان. پاشـان هـەردوو دەسـتی بەرزکردەوەو فەرمووی: خودایە ئایا گەیاندم؟

جـا بـاس کردنـی ئـەم تاوانـە لـەپاش نوێـژی خـۆرگیران لـە ووتارەکەیـدا نهـێنی یـەکی گـەورەی تێدایـە بـۆ کەسـێك بـیر تیـژبێت. بڵاوبوونـەوە وسـەرهەڵدانی تـاوانی زینـا لـە مەترسـیەکانی کـاول بـوون ووێـران بـوونی دونیادایـە، هـەروەکو لـە (صـحیحین) دا هـاتووە کـە (أنـس بـن مالـك) دەڵێـت: باسـێکتان بۆ دەکـەم کـە کـەس لـەپاش مـن بۆتـان ناکـات. ووتـی: گـوێم لەپێغەمبـەری خـودا بـوو دەیفـەرموو: **(مـن اشـراط الساعة ان یرفـع العلـم ، ویظهـر الجهـل ، ویشـرب الخمـر ، ویظهـر الزنـی،ویقـل الرجـال، وتکثـر النسـاء، حتـی یکـون لخمسـین امـرأة القـیم الواحـد.)**[1] واتـە: ئـەم ڕووداوانـە لەمەرجـەکانی هـاتنی قیامەتـە: زانسـت وزانیـاریێ کـەم دەبێـت، نـەزانین ونـەفامی بـاڵ بەسـەر ژیانـدا دەکێشـێت، مـەی دەخورێتـەوە، زینـاکردن زۆر دەبێـت، وەپیـاوان کـەم دەبنـەوە، تەنانـەت بـۆ پـەنجا ئافرەت تەنها یەك پیاو دەبێت.

سـونەتی خـوای گـەورە وایـە لـە گـەڵ بڵاوبوونـەوەی زینـاو دەرکـەوتنی وەك دیاردەیـەك لـەنێو کۆمـەڵگادا. خـوای گـەورە خەشـم وقـینی دێتـە جـۆش وسـزای گشـتی ڕەوانـەی ئـەو کۆمەڵگایـە دەکـات. (عبـدالله بـن مسـعودﷺ) دەڵێـت: هـەرکاتێك زینـاو ڕیبـا"سـو" وەك دیـاردە لـە هـەر کۆمەڵگایەك دەرکەوتن، ئەوا خوای گەورە مۆڵەتی کاولکردنی دەدات.

جـا هەنـدێك لـەپیاوە ئایینیـەکانی جولەکـە دەگێڕنەوەکـە "حبرێـك"ی جولەکـە کوڕەکـەی خـۆی بـینی دەسـت بـازی لەگـەڵ ئافرەتێکـدا دەکـرد، ڕاسـتەوخۆ باوکەکـە هـاواری کـرد ،نەکـەی ڕۆڵـە...باوکەکـە توشـی شـەلەلی

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٨١)وە (مسلم: ٢٢٦/١٦نووی) گێڕایانەتەوە.

جەستە بوو، خێزانەکەشی توشی بەدڕەوشتی هات. جا بەکوڕەکەی ووت: ئەمە سەرئەنجامی کارە چەپەڵەکەی تۆیە کەچی بەسەر مندا هێنا، دەك خێر لەوەچەتا نەبێت هەتا ماویت..

توندترین سزا لە حەدی زینا دایە

خوای گەورە سزای زینای لەنێو سزاکاندا تایبەتمەند کردووە بەسێ خاڵ:_

١. کوشتن بەناشیرینترین شێواز، یاخود سزای دارکاری بۆهەموو جەستە، وەدوور خستنەوەی بۆ دوورە ولات بۆ ماوەی ساڵێك کە ئەمەش سزای دڵ ودەروونە.

٢. خوای گەورە ڕێگری کردووە لە بەزەیی هاتنەوە وسۆز دەربڕین وڕەحم کردن بە زیناکار لەکاتی سزادانیدا ، چونکە خوای گەورە لەهەموو کەسێك تەنانەت لەدایکیش زیاتر بەسۆزترو میهرەبانترە بۆ بەندەکانی. لەگەڵ ئەەشدا ئەم جۆرە سزایەی دیاری کردووە بۆ زیناکاران ئەمە لەلایەك، لەلایەکی ترەوە سروشتی مرۆڤەکان وایە کە هەمیشە لەنێو جۆری تاوانبارانـدا ، هاوسۆزییەك هەیە بۆ زیناکاران بەبەراورد لەگەڵ تاوانەکانی دزی وکوشتن و مەی خواردنەوە. هۆکاری ئەم سۆز وبەزەییەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کەئەنجام دانی زینا لە نێو هەموو چین وتوێژەکانی کۆمەڵگادا بوونی هەیە چ دەوڵەمەند وهەژارو گەورە پیاوان و...هتد. وەزیاتر ئەم کارە چەپەڵە لەڕێگەی عەشق وخۆشەویستی یەوە سەر هەڵدەدات. وەسروشتی مرۆڤیش وایە کەهەمیشە سۆزی دەردەبڕێت بۆ شەیدایان وعاشقان. هەرچەندە عاشق وشەیداو خۆشەویستی ڕاستەقینە ئەم جۆرە کارو تاوانەی لێ ناوەشێتەوە. هەروەها ئەم

تاوانـە "زینـا" زۆرجـار بەڕەزامەنـدی هـەر دوولا ڕوودەدات، وەکـەمتر زۆرکـردن ودەسـت دریـژی تێدایـە، وەشـەهوەت و ئـارەزوو لەهـەموو دەرونێکـدا هەیـە. ئەمانـە کۆمـەڵێك هۆکـارن بـۆ ئـەوەی خـەڵکی بـەزەییان بـەزیناکار بێتـەوە، وەپاشـەگەزببنەوە لەسـزادانیان ، کەئەمانە لـەلاوازی باوەڕەوەیـە. جـا هـەر لەبـەر ئـەم مەبەسـتەیە خـوای گـەورە ڕێگـری کـردووە لـەدەربڕینی هاوسـۆزی بـۆ زیناکـاران بەتایبەتی.

٢. خـوای گـەورە بڕیـاری داوە کـە سـزادانەکەیان لـە پـێش چـاوی خـەڵك وبـەئامادەبوونی خـەڵکێکی زۆر بێـت، تابیێتـە پەنـدو عیـبرەت بـۆ کەسـانی تـر، وەسـزای پیـاوی خێزانـدار بـریتی یـە لەبـەردباران کـردن کەلـە سـزای گـەلی "لـوط"ەوە هاتووەکـە نێربازیـان دەکـرد. خـوای گـەورە بـەردی بـاران بەسـەریاندا ودواتـر بـەناخی زەویـدا ڕۆی کـردن. جـا خراپیـەکانی نێربـازی لـە ژمـاردن نایـەن ، هـەر بۆیـە پێکراو"مفعـول بـە" بکوژرێـت باشـترە لـەوەی توشـی ئـەو تاوانانـە بێـت وئـەو کـارەی لەگەڵـدا بکرێـت ، چـونکە بەئەنجامـدانی ئـەم کـارە لێـی ئـیتر خێـری نامێنێـت و لەمەردایـەتی وجـوامێری دەکـەوێت وئـاوی شـەرم وحـەیای دەتکێت.[1]

---

[1] – ئـەم جـۆرە کەسـانە کـە هـۆگری ئـەم کـارە چـەپەڵەدەبن چـیتر بەکـەڵکی هیچـی تـر نایـەن، وەئامادەن لـەو پێنـاوەدا قوربـانی هـەموو شـتێك بـدەن. بۆیـە متمانـەی هـیچ شـتێکیان پـێ ناکرێـت هـەر ئـەرك وبەرپرسـیاری وکارێکیـان پـێ بسـپێررێت ناپـاکی لـێ دەکـەن. وەئەگـەر خێزانـداربێت ئەوا مەترسی هەیە لەو پێناوەدا خێزانەکەشی توشی زیناو نارەوایی بکات. "وەرگێڕ"

سزای ئەوکەسانەی کە کاری گەلی "لوط"[1] ئەنجام بدات ، واتە نێربازی بکات

ئایا کەسێك کاری نێربازی لەگەڵدا بکرێت ، واتە پێکراوبێت "المفعول به"دەچێتە بەهەشتەوە؟

گوێم لە (شیخ الاسلام – ابن التیمیه) بوو لەوەڵامدا ووتی: زانایان لەم بوارەدا دوو بۆچوونیان هەیە:

هەندێکیان پێیان وایە ناچێتە بەهەشتەوە بە بەڵگەی ئەو فەرموودەیەی کە پێغەمبەرﷺفەرموویەتی: (لایدخل الجنة ولد زنية)[2] واتە: کوڕی زینا ناچێتە بەهەشتەوە.

---

[1] – تێبینی: زۆر جار لەسەرجەم کتێب وسەرچاوەکاندا لە بری ووشەی "نێربازی" ووشەی"لوطي– لواطة"بەکاردەهێنرێت. تاوانی نێربازی تاوانێکە وئاشکرایە ،بەڵام وەرگرتنی ئەم ناوە دەگەڕێتەوە بۆ خودی ئەو گەلەی بەم کارە ناشیرینە ناسراون. وە پێغەمبەرێکیان لەلایەن خوداوە بۆ ڕەوانە کراوە بەناوی حەزرەتی(لوط).
لێرەدا ناوبانگ دەرکردنی ئەم تاوانە، بەناوی پێغەمبەرەکەوە گەورەترین ستەم ونارەواییە. جا پێغەمبەرێك سەرجەم تەمنی بەگەیاندنی پەیامی یەکتاپەرستی ودژایەتی کردنی نێربازی تەرخان کردبێت، وەلە پێناویدا قوربانی زۆری دابێت. کەچی لەسەر ئەنجامدا ناوی ئەم تاوانە ببرێت بەسەر ناوی ئەو پێغەمبەرە ئازیزەدا؟ بەڕاستی ئەمە کارێکی نارەواو نابەجێ یە.
هەروەها پێغەمبەری خودا ﷺکە فەرموودەکانمان لەم بارەیەوە دەگێڕێتەوە دەفەرمێت: (هەرکەسێکتان بینی کە کردەوەی گەلی (لوط)ی دەکرد)نافەرمێت خەریکی (لوطي – لواطي)بێت، بەڵکو دەفەرمێت کردەوەی گەلی لوط: (من وجد تموه يعمل عمل قوم لوط فاقتلوا الفاعل والمفعول به)..(لعن الله مَنَ عَمَلَ قوم لوط لعن الله من عمل عمل قوم لوط لعن الله من عمل عمل قوم لوط.) واتە: پێغەمبەر لە فەرمودەکانی بە تاوانی گەلی لوط ناوی دەبرد نەك بەناوی خودی پێغەمبەرەکە ، وەك ئەوەی ئەمڕۆ دەیبینین ولە کتێبەکاندا دەیخوێنینەوە.
هەربۆیە ئێمە لەم وەرگێڕانەدا ووشەی نێربازی بەکاردەهێنرێت، وە ووشەو ناوی ئەو پێغەمبەرە ئازیزە لەم کارە بەدوور دەگرین. "وەرگێڕ"

[2] – ئەم فەرموودەیە (حسن لغيره)ە، وە (ضعيف الاسناد)وە(منكر المتن) واتە سەنەدەکە لاوازە ودەقەکەیشی ناپەسەندە، بەڵام (البانی) بەچەند گەواهێك بە(حسن)ی داناوە ، بڕوانە: (السلسله الصحيحه: ٦٧٣).
وە(البانی)دەڵێت: ئەم فەرموودەیە(لايدخل الجنه ولد زينه)واتاکەی بەو شێوە ڕواڵەتە نی یە، بەڵکو مەبەست لێی ئەو کەسەیە بەردەوام هەمیشە خەریکی کارێکی زیناکاریە تابەو کارەوە

جا ئەگەر ئەمە حاڵی کوڕی زینا بێت ، کەخۆی لەخۆیدا هیچ تاوانێکی نی یە، تەنها ئەوەندە نەبێت لەتوخمێکی شیس وناپاکە، هەر بۆیە چاوەڕوانی خێری لێ ناکرێت. جائەگەر جەستەیەك بەحەرام گەورە کرابێت شایستەی ئاگر بێت. ئەی ئەبێ ئەوجەستەی کە بەتوخمی حەرام دروست بووبێ شایستەی چی بێت؟

جا دەڵێین: کەسێ کاری نێربازی لەگەڵدا کرابێت ، زۆرخراپترە لەکاری زینا ، چونکە ئەمەیان زیاتر شایستەی سزایەو خێربڕاوو ڕیسواو سەرشۆڕترە. جائەگەر ئەمە پیشەی بێت لەمنداڵی وپیریدا ئەوا خوای گەورە سەرکەوتووی ناکات لەهیچ کار وزانستێکدا، تەنانەت ڕێنمایی تەوبەکردنیش ناکات.

پووختەی پشکنین لەم بابەتەدا:

ئەگەر ئەو کەسە تەوبەی نصوحی یەکجاری بکات وپاشەگەزببێتەوە وەبگەڕێتەوە سەر کاری چاکەو چاکەخوازی وخواپەرستی. ئەوا خودای گەورە لێی دەبورێت وخراپەکاریەکانی دەسڕێتەوە و وەلێی خۆش دەبێت ودەچێتە بەهەشتەوە، چونکە خوای گەورە بە تەوبەکردن وپاشەگەز بوونەوە لە هەموو تاوانەکانی خۆش دەبێت ، چونکە سروشتی تەوبە کردن ئەوەیە کە هەموو

دەناسرێتەوە، ئەو لەقەبەی لێ دەنرێت. جا پێی دەڵێن کوڕی زینا. هەروەکو ئەوانەشی باوەشیان بەدنیا کردووە پێیان دەوترێت"کوڕی دونیا" ،وهەروەکو بەگەڕۆك وگەشتیار دەوترێت "ابن لالسبیل"واتە ڕێبوار، بەم چەشنە دەوترێت(أولاد الزينا، ابن الزينا) جائەمە مەبەستی پێغەمبەرە لەم فەرموودەیەدا.

وەئەم فەرموودەیە کوڕی زینا کار ناگرێتەوە، واتە کەسێك لە جووت بوونێکی زینا لەدایك بووبێت، وەبە واتای زینا ناوزەدناکرێت، چونکە لەبنەڕەتدا بێ تاوانە. وەدەڵێت لەم بوارەدا لە ووتەکانی (ابي جعفر الطحاوي)سوودم وەرگرتووە لە شەرحی ئەم فەرموودەیە.

تاوانێك بە هاوبەش وكوشتنی پێغەمبەران وجادوگەری وبێ باوەڕی و...هتد هەر هەمووی دەسڕێتەوە

وەبەدانایی ودادپەروەری خودا ،تەوبەكار وەك بێ تاوان وایە.[1] وە پەیمانی داوە كە كارە خراپەكانی تەوبەكاران بگۆڕێت بە چاكە. وەئەم یاسایە هەموو تەوبەكاران دەگرێتەوە: (قل یاعبدي الذین أسرفوا على أنفسهم لاتقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً إنه هو الغفور الرحیم... الزمر:٥٣) واتە: ئەی پێغەمبەر پێیان بڵێ ئەی ئەو بەندانەی كە تاوانكارن وتاوانتان زۆرە ، بێ ئومێد وهیوا بڕاو مەبن لەڕەحمەتی خودای گەورە. خوای گەورە لە هەموو تاوانەكانتان دەبورێت، چونكە خوای گەورە لێ بوردەو بەخشندەیە.

بەڵام ئەمە تایبەتە بە تەوبەكارانەوە.

كۆتا شەڕی"ئاخر شەڕی"

(حافظ أبو محمد عبدالحق الأشبیلي) ﷺ دەڵێت: كۆمەڵێك هۆكار هەن كەدەبنە مایەی ئاخر شەڕی مرۆڤ لەسەرەمەرگ وكۆتایی ژیاندا. لەوانە: دونیابازی و پشت كردن لە قیامەت، بوێری چاونەترسی لە ئەنجام دانی تاوان وتاوانكاری وسەرپێچیدا. هۆگری وئالودەبوون بەتاوانێكی تایبەتی گەورەوە كە دواتر ڕۆشنایی ژیری وجۆشی دڵ وهۆشیاریت لەناو دەبات، دڵ ودەرون پەردەپۆش دەكات وچیتر ئامۆژگاری ووریاكردنەوەی بێ سوود دەبێت. جا لەناكاو وكوت وپڕێكدا مردن یەخانگیری دەبێت وسەرئەنجامی بەخراپەكاری و عاقیبەتی شەڕی كۆتایی دێت.

---

[1] - فەرموودەیەكی (مرفوع) لەم بوارەدا هاتووە كە (ابن ماجە: ٤٢٥٠)بە (الأسناد ضعیف)دەیگێڕێتەوە،وە(ان حجر وألبانی) بە(حسن)ی دادەنێن.

هەروەها دەڵێت: دەگێڕنەوە کە یەکێك لەجەردەکانی "ناصر" لە سەرەمەرگدا دەبێت ، کوڕەکەی پێی دەڵێت بڵێ (لا إلـه إلا الله) ئەویش بەردەوام دەڵێت "ناصر پشت وپەنامە" چەندین جار دووبارەی دەکردەوە وئەو هەرهەمان وەڵامی هەبوو، وەبەکوڕەکەی دەووت:ئەی فلاّن کەس، ناصر تۆ بەشمشێرەکەتدا کوشت و کوشتار دەتناسێتەوە، پاشان مرد.

وە (عبدالحق) دیسانەوە دەڵێت: بە کەسێکی تریان ووت بڵێ"لا إلـه إلا الله".ئەو لە وەڵامدا دەیوت :لە ماڵی فلاّن کەس ئەو شتەی تێدا چاك بکەن. وە بێستانی فلاّنە کەس وای لێ بکەن . تا مرد.

وە هەروەها دەڵێت: (أبو طاهر السلفي) مۆڵەتی دام ئەم ڕووداوەی لە سەر بگێڕمەوە: کە بە کەسێکیان دەووت لە سەرە مەرگ بڵێ (لا إلـهإلا الله) ، ئەویش بە زمانی فارسی دەیووت: (دە بە یازدە) واتە (دە کەڕەتی یانزە) ..

وەیەکێکی تر پێیان دەووت بڵێ: لا إلـهإلا الله... ئەو دەیووت:ڕێگای حمامی منجاب لە کوێ یە؟

وە دەڵێت: ئەم ووتەیەچیرۆکی لە سەر هەیە. دەگێڕنەوە پیاوێك لە بەردەم ماڵەکەیاندا ،ڕاوەستابوو، دەرگای ماڵەکەیان گەورە بوو. لە دەرگای حەمام دەرچوو.لەو کاتەدا کەنیزەیەکی زۆر جوان بە وێدا تێدەپەڕێت وەلە پیاوە دەپرسێت: ڕێگای حەمامی منجاب لە کوێیە ؟ پیاوەکەش بە هەلی دەزانێت و جوانی کەنیزەکە کاریگەری تێدەکات.وە دەیخەڵەتێنێت و دەیەوێت دەست درێژی بکاتە سەری.. دەڵێت ئەمە دەرگای حەمامەکەیە. واتە ماڵی خۆیان. کەنیزەکەش (کچەکە) دەچێتە ژوورەوە. پیاوەکەش بە دوایدا دەڕواتە

ژوورەوە.کچەکە هەست دەکات فێڵی لێ کراوە ئەمە حاڵی کابرایەو نیەتی خراپە.. بە ڕووخۆشی و نازەوە ووتی: ئەی نابێت هەندێ خواردن و خواردنەوەی خۆش کارەکەمان برازێنێتەوە. کابراش ووتی: هەرئێستا لە یەك سەعاتدا هەرچی ئارەزوی دەکەیت بۆتی دەهێنم. ڕاستەوخۆ بە بێ ئەوەی دەرگاکەی لە سەر دابخات دەچێت بۆ بازاڕ کڕینی شتەکان. کچەکەش بە هەلی دەزانێت هەڵدێت.. کاتێ کابرا دێتەوە ، تەماشا دەکات کچەکە ڕۆیشتووە. و دەستکاری هیچی نەکردووە لە ماڵەکەدا.ئیتر وێڵ و سەرگەردانی ئەو کچە دەبێت و شەو و ڕۆژ بە دوایدا دەگەڕێت و بە کوچە و کۆڵانی ئەو شارەدا تێدەپەڕێت و لە بەردەم خۆیەوە ئەم دێڕە دووبارە دەکاتەوە- بە ئومێدی ئەوەی ئەو کچە گوێی لەم وتەیە بێت بیدۆزێتەوە دەڵێت: (یا رب قائلة یوماً ، وقد تعبت: کیف طریق الی حمام منجاب) ئای ئەو کەسەی ڕۆژێك ووتی: ڕێگای حەمامی (مەنجاب) لە کوێیە. بە خوا ماندوو بوم.

ڕۆژێك لە ڕۆژان لە پەنجەرەی یەکێك لە باڵەخانەکەوە دەنگێك دێت و لە وەڵامی ئەو دێڕە دا دەڵێ: (هلا جعلت سریعاً إذا ظفرت بها حرزاً علی الدار أو قفلاً علی الباب) واتە: ئەگەر تۆ دەتوویست دەست درێژی بکەیتە سەری با پاسەوانێکت لە ماڵەکەدا دابنایە. یان قوفڵێکت لە دەرگاکە بدایە. کە گوێ بیستی ئەم ووتەیە بوو ئیتر هۆشی لێبڕاو دێوانە بوو.بەم چەشنە مایەوە هەتا ئەم دێڕە ووشە کۆتایەکانی ژیانی بوو تا مرد..

وه دهگێڕنهوه كه (سفيان الثوري) شهوێك بهیانی دهگریا. لێیانی پرسی: له ترسی تاوان دهگرێت؟ ئهویش پوشێكی له زهوی ههڵگرت و، ووتی: تاوان لهمه سوكتره.بهڵام له ترسی ئاخر شهڕی دا دهگریم.

جا ئهمه گهورهترین شارهزای و دانای یه. كه مرۆڤ لهوه بترسێت كه تاوان سهرقاڵی نهكات و دوا كاری نهبێت له كاتی مهرگ دا. و سهرئهنجام عاقیبهت شهڕی كات.

وه (إمام أحمد) دهگێڕنهوه كه له (إبي درداء) وه له كاتی سهره مهرگ له هۆش خۆی چوو، كاتێ به ئاگا هاتهوه ئهم ئایهتهی دهخوێندهوه (وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُواْ بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ....الأنعام: ١١٠) واته " ئهو كاتهی دڵ و چاوهكانیان ههڵدهگێڕنهوه.ههروهكو چۆن یهكهمجار له سهرهتاوه باوهڕیان نههێناوه به گهورهیی خودا و ڕاستی پێغهمبهرﷺ. ئێمه جارێ وازیان لێ دههێنین تا له ستهم سهركهشی خۆیاندا ڕۆبچن.."

ههروهها دهڵێت: ئاخر شهڕهی ئهمه تووشی ئهو بڕوادارانه نابێت كه دڵ و دهروونیان پاك و ساغ و باوهڕیان دامهزراوه و ملكهچی و گوێڕایهڵی خوداو پێغهمبهرن (د.خ) وه خهریكی كاری چاكه و چاكه خوازین بهڵكو كهسانێك دهگرێتهوه. كه ئالودهی تاوانه گهورهكان و سهرپێچی كارن و سورن له سهر تاوانكاری و پشت كردن له تهوبهكاری. كه ئهمانه دهبنه نێچیری شهیتان و دارو دهستهی و عاقیبهت شهڕیان دهكهن.

پشت كردن له ئایین له پێناوی ئافرهت

(عبدالحق) دهڵێت: دهگێڕنهوه له (مصر) دا كهسێك ههبوو بهردهوام هۆگر و بانگ بێژی مزگهوت بوو ههموو نوێژێكی له مزگهوت

و ، به جەماعەت ئەنجام دەدا. جارێکیان چوو بۆ سەر بڵندگۆی مزگەوت (منارە) بۆ بانگ دان. لە تەنیشت مزگەوتەکەوە. ماڵێکی گاور هەبوو (مەسیحی) .لەو کاتە کچێکی شۆخی ئەو ماڵە دێتە حەوشەکە.کابراش لە سەروی منارەکەوە دەیبینێت و شێت و شەیدای دەبێت ڕاستەخۆ دادەبەزێتە خوارەوە و مزگەوتەکە بە جێ دەهێڵێت و دەچێتە ماڵی گاورەکە. کچەکە کابراکە دەبینێت کە دێتە ژوورەوە پێی دەڵێت: کابرا چیت دەوێ ؟ کابراکەش دەڵێت من تەنها تۆم دەوێت ! کچەکەش پێی دەڵێت: بۆچی یە..؟

کابراش دەڵێت: چونکە تۆ منت شێت و شەیدا کردووە و دڵمت داگیر کردوە..!

کچەکەش دەڵێت: من هەرگیز کاری ناڕەوات لە گەڵ ناکەم..

کابراش دەڵێت: من دەمەوێت بتخوازم و مارەت بکەم..

کچەکە دەڵێت: من کچێکی گاور و نەسرانیم. تۆش کەسێکی مووسڵمان. باوکم بە هیچ شێوەیەك نامدات بە موسڵمان..

کابرا دەڵێت: من دەبمە نەسرانی و گاور.بەس تۆم بدەنێ.

کچەکەش دەڵێت: گەر ببیت بە گاور ئەوا منیش ڕازی دەبم.

کابراکە بوو بە نەسرانی " گاور" وە پشتی کردلە ئیسلام.وە لەو ماڵەدا مایەوە پێش ئەوەی بیخوازێت هەر لەو ڕۆژەدا دەچێتە سەربانی خانووی ماڵەکە و دەکەوێتە خوارەوە و دەمرێت. وە دەستی ناگات بە کچەکە. و ئاینی خۆیشی لە دەستدا و قیامەتیشی دۆڕاند.

.. وە هەروەها دەڵێت: دەگێڕنەوە. کە کابرایەك هۆگری برادەرێکی دەبێت. وە زۆر تامەزرۆی دەبێت – خۆشەویستی ئەو

کەسە دڵ و دەروونی داگیر دەکات. تا وای لێهات لە تاواندا توشی نەخۆشی بوو. لە جێگە دا کەوت. وە ئەو برادەرەی سەردانی نەدەکرد و نەدەهات بۆلای. خەڵکی ئەم ڕووداوەیان بۆ باس کرد. ئەویش بەڵێنی پێدان کە سەردانی بکات. ئەم هەواڵەیان گەیاندە کابرا نەخۆشەکە. لە خۆشیدا چاك بووەوە و زۆر دڵخۆش بوو هەر باسی دەکرد و چاوەڕوانی هاتنی برادەرەکەی دەکرد.. لەم ساتانەدا بوو هەواڵیان بۆ هێنا کە ئەو پیاوە پاشگەز بووەتەوە و نەهاتوو. هەواڵدەرەکە ووتی. تا نیوەی ڕێگا هاتوو دواتر ووتی دەگەڕێمەوە. منیش زۆرم لێکرد کە نەگەڕێتەوە. ئەویش لە وەڵامدا ووتی: ئەو پیاوە بە هاتنی من دڵخۆش بووە و لە لای خەڵکی باسی کردووم و ناوی زڕاندووم. منیش خۆم ناخەمە جێگەی گومانی خەڵکیەوە و نایەم. کابرا بە بیستنی ئەم هەواڵە لە پەل و پۆ کەوت و بە تەواوی شێواو لە جێگادا کەوت. ونیشانەکانی مردنی لە سەر و چاویدا بە دیار کەوت. لەبەر خۆیەوە دەیووت:

أسلم يا راحة العليــــل ويا شفا الدنف النسحيل

رضاك أشهى إلى فؤادي من رحمة الخالق الجليل

واتە:

سەلامەت بی ئەی حەوێنەرەوەی نەخۆش

ئەی چارەسەری جەستەی دەردەداری تێکشکاو

دڵی من هێند تامەزرۆی ڕەزامەندیتە

زۆر زیاتر لە تامەزرۆی بۆ ڕەحمەتی خالقی جەلیل

منیش ووتم: ئەی فلان کەس لە خوا بترسە و یەکسەر بەجێم هێشت نەگەیشتمەوە دەرگای ماڵەکەیان و گوێم لە فیزاحی مەرگی

بوو. جا پەنا دەگرم بە خوای گەورە لە عاقیبەت خراپی.. و ئاخر شەڕی.

سزای نێرباز لە دونیا و قیامەت

تاوانی نێربازی لە گەورەترین تاوانەکانە. هەر بۆیەش سزاکەی لە گەورەترین و سەخترین سزایە. چونکە ئەم تاوانە بە پێچەوانەی سروشتی مرۆڤایەتیە.

جا ئایە سزای نێربازی گەورەترین و سەخترە یان سزای زینا.؟

لەم بارەیەوە زانیان جیاوازن و ڕاوبۆچونی تایبەتیان هەیە.

ڕای یەکەم:

جا هەندێ لە هاوەڵان و زانایان پێیان وایە کە سزای نێربازی زۆر سەختر و گەورەترە لە سزای زینا و کوشتن. جا ئەنجامدەری خێزاندار بێت یان ڕەبەن. لەو هاوەڵ وزانایانەی لە سەر ئەم ڕاو بۆچونەن:

(أبوبكر الصديق و علي بن أبي طالب و خالد بن وليد و عبدالله بن زوبير و عبدالله بن عباس و جابر بن زيد وعبدالله بن معمر و الزهري و ربيعة بن أبي عبدالرحمن و مالك و أسحاق بن راهوية و امام أحمد لە پوخترین بۆچونیدا وە امام الشافعی لە یەکێ لە بۆچونەکانیدا).

ڕای دووەم:

وەهەندێکی تر لەزانایان پێیان وایە سزای نێرباز هاوشێوەی سزای زینایە. لەوانە: (عطاء بن أبي رباح، حسن البصري، وسعيدبن المسيب ، ابراهيم النخعي ،وقتادة الاوزاعي، وشافعی لە ڕواڵەتی ڕێبازەکەیدا ، والأمام احمد لەیەکێکی تر لەبۆچوونەکانیدا، وأبو يوسف ومحمد.)

ڕای سێیەم:

وەئەوانــەی کــە پێیــان وایــە ســزای نێربــازی کــەمترە لەســزای زینــا ئەوانیش بریتین لە: (حاکم وأبو حنیفە) .

وەلــە درێــژەی هێنانــەوەی بەڵگــە بــۆ بووچــوونەکانیان دەڵــێین: ئــەم تاوانــە سەرپێچــی ویــاخی بوونــە، خــواو پێغەمبــەری خــودا هــیچ جــۆرە ســـزایەزکیان بــۆ دیــاری نــەکردووە، تــەنها ســـزای "التعزیــر"نــەبێت. هاوشــێوەی خــواردنی گۆشــتی مــردوو وخواردنــەوەی خــوێن گۆشــتی بەرازە.

هــەروەها دەڵێن: ئــەم تاوانــە لــە ئەنـدامێکی جەسـتەی مرۆڤـدا ئـەنجام دراوەکــە زۆر ناشیاوناسروشــتی یــە، بــەڵکو ئەمــە تەنانــەت لای ئــاژەڵیش قێزەوونــە ، وەحــەدی لەســەر نــی یــە وەك جــووت بــوون لەگــەڵ گوێدرێــژو شتی تردا.

هـــەروەها لەدرێـــژەی بەڵگـــە هێنانـــەوەدا دەڵـــێن: لـــە بنـــەماکانی شـــەریعەتدا هـــاتوە ئەگـــەر تاوانێـــك سروشـــتەکەی پاڵنـــەرو تەبیعـــەتێکی چەســپاوبێت، ئــەوا حــەددی لەســـەر نــی یــە، وەئەگــەر بەتەبیعــەتێکی خــوازراوەوە ئــەنجام درابێــت ئــەوا حــەددی لەســەرە. هــەر بۆیــە دەبیــنین زینـــاو دزی ومـــەی خـــواردن حـــەددیان لەســـەرە. بـــەدەر لەئـــەنجام دانـــی خــواردنی گۆشــتی مردارەوبــوو وەخواردنــەوەی خــوێن وخــواردنی گۆشــتی بەراز..

وەهــەر لــەم ســۆنگەیەوە ووتویانــە: حــەد نــی یــە لەســەر جــووت بــوون لەگــەڵ ئــاژەڵ و خــواردنی گۆشــتی مردارەوەبــوو ،کەچــی لەبەرامبــەردا خــوای گــەورە جــووت بــوونی پیــاو بــۆ پیــاو"نێربــازی" زۆر بــەقێزەون پێنــاس کــردووە، وەبەهــەمان شــێوەش بــۆ پیاوێــك داوابکــات پیــاوانی تــر

بێنه لای و کاری سێکسی لەگەڵدا بکەن، بە پێچەوانەی زیناوە کەهەر دوولا حەز بەو کارە دەکەن ودەیخوازن.

وەدەڵێن: جا ئەگەر یەکێك لەو دوو کەسی هاوڕەگەز چێژی لەیەکتری وەرگرت ، ئەوا حەددیان لەسەر نی یە. بۆنمونە ئەگەر دووئافرەت چێژیان لەیەکتری وەرگرت.

بەلاّم زۆرینەی هاوەلاّن وپیاوچاکان کۆکن لەسەر ڕاوبۆچوونی یەکەم وەلەم بارەیەوە دەڵێن: تاوانی نێربازی گەورەترین وقێزەونترین جۆری تاوانە مرۆڤایەتی بەخۆیەوە بینیبێت لەپاش بێ باوەڕی. تەنانەت دوور نی یە زۆر گەورەتربێت لەتاوانی کوشتنیش.

وەهەروەها دەڵێن: هیچ پێڕێك وگەلێك لە پێش گەلی "لوط"دا نەبووە بەم کارە قێزەونە گیرۆدەو سەرقاڵ بووبێتن، هەر بۆیە خوای گەورە بەسەخترین وتوندترین شێوە سزای دان. کەلە پێش وپاشی ئەمانە هیچ گەلێکی تر بەم شێوەیە سزا نەداوە کە هەموو شێوەو شێوازەکانی سزاو تیاچوونی تێدا کۆکردنەوە هەر لەسزای بەهیلاك بردن وبەردباران کردن و"واتە لەئاسمانەوە بەردی باران بەسەریاندا" وەبەناخی زەویدا نغرۆی کردن وشارو گوندەکانیان هەلاّوگێڕکردن بەناخی زەویدا بردیانیە خوارەوە کردیانە پەند وعیبرەت بۆ هەموو جیهان ، چونکە جۆرە تاوانێکیان ئەنجام ئەدا کە زەوی لەهەژمەتدا خەریك بوو لەت دەبوو، وەسەرجەم فریشتەکان بەرەو قولاّی ئاسمانەکان هەڵهاتن لەترسی ئەو دیمەنە شازە وناشیرینەی کە دەیان بینی. زەوی شکاتی حاڵی لای خوای گەورە کرد وەچیاکان خەریك بوو وردوخاش دەبوون. جا کوشتنی کەسێك باشترە لەوەی کە نێربازی لەگەڵدا بکرێت،هەتا ئەو کاتەی بەستەم دیدە دەکوژرێت شەهید

دەبێت وسوودمەندی قیامەت دەبێت. بەلاَم ئەگەر ئەو كارەی پیَ كرا ئەوا بەهەموو شێوازەكان كوشتوویەتی، كوشتنی كەرامەت وشكۆمەندی مەردایەتی وجوامێری. وەبەلگە لەسەر ئەم ووتانە ئەوەیە كە سزای كوشتن واتە بكوژ دەكەوێتە سەر خزم وكەس وكاری كوژراو یان لێی خۆش دەبن یاخود دەیكوژنەوە یاخود خوێنی لیَ دەسێنێت وئاشتەوایی دەكەن.

بەلاَم ئەمانە هیچی نێرباز ناگرێتەوە، بەلكو كۆدەنگییەك هەیە لە هاوەلاَن وزۆرینەی زانایان كە كوشتن بەتەنها سزای نێربازییە، هەروەكو لەفەرمودەی پێغەمبەردا هاتووە. كەهەموو هاوەلاَن وخەلیفە ڕاشیدینەكان كاریان پیَ كردووە. وەسەلماوە كە (خالد بن الولید ﷺ) لە چواردەوری گوندنیشینەكانی عەرەب پیاوێكی دۆزیوەتەوە كە هاوشێوەی ئافرەت شوودەكاتوە پیاوان دەچنە لای. هەربۆیە لە نوسراوێك ئەم باسە ڕەوانەی خەلیفە (ابو بكری صدیق ﷺ) دەكات كەچی دەربارەی ئەم حالەتە بكەن. خەلیفە أبو بكر ڕاوێژی بە زۆرینەی هاوەلاَكان كرد لە نێوانیاندا ڕاوبۆچوونی (علی بن أبي طالب ﷺ) لەهەر هەموویان توندوتیژتر بوو ،كەدەیووت: لە هەموو جیهاندا تاكە گەلێك ئەم بەدڕەوشتیەی ئەنجام داوە لەلای هەمووانیش ئاشكرایە كە خوای گەورە چی بەسەردا هێناون، جا پێم وایە ئەوكەسە بسوتێنرێت. خەلیفە "أبو بكر ﷺ" لەوەلاَمدا ڕاوبۆچوونەكەی "علی" پەسەند كردو بۆ "خالید"ی ناردەوە ، ئەویش بەو كا رە هەستا.

وە (عبدالله بن عباس ﷺ) پێی وایە: ئەو بەد ڕەوشتیە لەسەرووی بەرزترین خانووی ئەوشارەوە بەربدرێتە خوارەوەپاشان بەردباران بكرێت. وەئەم بۆچوونەی لەو سزایەوە وەرگرتووە كە خوای گەورە

سزای گەلی "لوط"ی پێدابوو. وە "عبدالله" ئەم فەرموودەیەی گێڕاوەتەوە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: **(من وجد تموه یعمل عمل قوم لوط فأقتلوا الفاعل والمفعول بە)** [1] واتە: هەر کارێکی نێربازیتان بینی ، بکەرو پێکراوەکە بکوژن.

هەروەها دەڵێن سەلمێنراوە کە پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: **(لعن الله من عمَل عمل قوم لوط، لعن الله من یعمل عمل قوم لوط، لعن الله من عمَل عمل قوم لوط.)** [2] واتە: خوای گەورە نەفرەتی لەو کەسانە کردووە کە کردەوەی گەلی "لوط"دەکات، خوای گەورە نەفرەتی لەو کەسانە کردووە کە کردەوەی گەلی "لوط" دەکات، خوای گەورە نەفرەتی لەو کەسانە کردووە کە کردەوەی گەلی "لوط" دەکات.

لێرەدا پێغەمبەرﷺ سێ جار لەیەك فەرموودەدا نەفرەت لەزینا کار بکات ،هەرچەندە نەفرەتی لە بڕێکی زۆری تاوانە گەورەکان کردووە ،بەڵام تەنها لەیەك جار تێ نەپەڕیوە، کەچی سێ جار نەفرەت لە نێربازان دەکات.

جا لەڕووی سزای ئەو تاوانەوە سەرجەم هاوەڵان کۆك وهاودەنگن لەسەر کوشتنی نێرباز، بەڵام ناکۆك بوونە لە شێواز وچۆنیەتی کوشتنەکەی. هەرچەندە هەندێ لەخەڵکی بەهەڵە لەمە گەیشتوون وایان زانیوە جیاوازبوونە لەسەر حوکمەکەی، نەخێر لەڕاستیدا تەنها ناکۆکیان لەسەر شێوازی کوشتنەکەی بووە.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(ترمذي: ١٤٥٦)و(ابوداود ٤٤٦٢)و(ابن ماجە:٢٥٦٣)وە (ألبانی)بە (حسن)ی داناوە.

[2] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(احمد :٣٠٩/١) گێڕاویەتیەوە.

وەدەڵـێن: گـەر تێبـینی ئـەم ئایەتـە پـیرۆزە بکـەین کـە دەفـەرمێت: (وَلاَ تَقْرَبُـواْ الزِّنَـى إِنَّـهُ كَـانَ فَاحِشَــةً وَسَـاء سَـبِيلاً... الإسـراء:٣٢) واتـە:هـەرگیز نزیـك نەکەونـەوە لـە زینـا وهۆکارەکـانی بـەروزینا ڕۆیشـتن، چـونکە بەڕاسـتی ئـەوە تـاوانێکی گەورەیـە ڕێچـکەیەکی هەڵـەو ناپەسەندە.

هـەروەها سـەبارەت بـەنێربازە دەفـەرمێت: (أَتَـأْتُونَ الْفَاحِشَـةَ مَـا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّن الْعَـالَمِينَ... الأعـراف: ٨٠) واتـە:ئایا ئێـوە کـاری فاحیشـەو خراپـەکاری وئارەزووبـازی ئـەنجام دەدەن بـە شـێوەیەك کـە وێنەوهاوشێوەتان نەبووە لەنێو مرۆڤ وجیهاندا.

جـا تێبینـی جیـاوازی نێـوان ئـەم دوو ئایەتـە پـیرۆزە بکـە، خـوای گـەورە لەئایـەتی یەکەمـدا زینـای بەیـەکێك لـە جۆرەکـانی فاحیشـە دەداتـە قەڵـەم، بـەڵام لەئایـەتی دووەمـدا سـەرجەم نـاوی فاحیشـەی لـە نێربازیدا کۆکردۆتەوە.

واتـە پوختـەی فاحیشـە بـریتی یـە لـەم بـەدکارو بەدڕەوشـتیە واتـە نێربـازی ، چـونکە ناشـیرینی وقێزەونـی ئـەم بەدکاریـە زۆر ناسـراوە وەهـەموو کەسـێك دەیزانێـت. وەئەمـە هاوشـێوەی ووتـەی فیرعەونـە کەلـەم ئایەتـەدا دەردەکـەوێت: (وَفَعَلْـتَ فَعْلَتَـكَ الَّتِـي فَعَلْـتَ... الشـعراء:١٩) واتـە: ئەوەنـدە کارەکـە دیـارو ناسـراوە بەخراپـە، هـەموو کەسێك دەیزانێت چیت کردووە.

هـەروەها خـوای گـەورە دەربـارەی ئـەم بـەد ڕەوشـتیە دەفـەرمێت: ((مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّـن الْعَـالَمِينَ... الأعـراف: ٨٠)) واتـە: کـەس لـەپێش ئێـوە ئـەم بەدڕەوشـتیەی ئـەنجام نـەداوە. پاشـان دێتـە سـەر دەسـت نیشـان کردنـی ئـەو بەدڕەوشـتیەی کـە شـەرمەزارترین

وریسـواترین کـاره کەمرۆڤایـەتی بەخۆیـەوە بینیبـێتی کەدەفـەرمێت: (إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَـالَ... الإعـراف:٨١) واتـە: ئێـوە دەچن پیـاو لـەپیاو مارە دەکەن ودەچنە لای یەکتری.

پاشـان مەبەسـتی ئـەو کـارە چـەپەڵەیان بـۆ دەخاتـە ڕوو کـە نێربـازی یـە. وەئـەم کـارە دەبێتـە مایـەی دەسـت بـەرداربوون لـە هاوسـەرگیری وپشـت گـوێ خسـتنی هاوسـەرەکانیان کەلـەم پرۆسـەیەدا واتـە هاوسـەرگیری و جـووت بوونیـان پیرۆزتـرین ورێزدارتـرین دروسـت کـراوی خـوای گـەورە دێتـە بـوون کەمرۆڤـە، کەچـینی پێغەمبـەران وپیـاو چـاکانی تێدایـە، جگـە لەدەسـت خسـتنی ژیـانێکی ئاسـودەیی چـێژو خۆشـی بـۆ هـەردوولا ، کەلـە تکـانی شـەرم ونـەمانی شـکۆمەندی مـرۆڤ، مەگـەر خـودا خۆی بزانێت چەند خراپەی مەترسیدار هەیە لەم بەد ڕەوشتیەدا.

جگـە لەهـەموو ئەمانـە نێربـازی پێچـەوانەی سروشـت وپـاکی و بـێ گـەردی مرۆڤایـەتی وژیانـە کەلـە سـەری پەروەردەبوونـە ، کەسـەرجەم بوونـەوەریش لەسـەر بنـەمای نێرومـێ دروسـت بوونـە. کـە ئـەمان بـەم کارەیـان مـرۆڤ لـەڕێزو پلەوپایـەی بـەرزی وپـاکیو شـکۆمەندی دادەگرنـە ڕیـزی کـەمتر لـەئاژەڵان. لەهـەمان کاتـدا سروشـت وفیترەتـی مرۆڤایـەتی پێچـەوانەو ئـاوەژوو دەکەنـەوە، هەربۆیـە خـوای گـەورە شـارو خانووەکانیانی سەروژێرکردو بەناخی زەویدا بردوونی.

دواتـریش خـوای گـەورە بـاس لـەوە دەکـات کەبـەم تاوانـەیان سـنووریان شـکاندووەو زیادەڕەویـان کـردووە لەتاوانـدا ، کەدەفـەرمێت: (بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ... الإعراف:٨١) .

جـا بـەراوردێك بکـە ئایەتەکـە لـەتاوانی زینـادا شـتی لـەم شـێوەیە هـاتووە؟! پاشـان خـوای گـەورە بەدەسـتە ئایـەتی پـیرۆز

ناوزەردیــــان دەکـــات وکـــە هــــیچ پێڕێــــك وگـــەلێك بــــەم چەشــــنە ســــەرکۆنەو ناشـــیرین نــــەکراوە کەدەفـــــەرمێت: (وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَــت تَّعْمَــلُ الْخَبَائِــثَ... النبيــاء:٧٤) واتـە: ئێمـە پێغەمبـەر"لـوط"مـان ڕزگـارکردن لـەو شـارەی کـە دانیشـتوانەکەی کـاری پیسـیان ئـەنجام داوە..... ((إِنَّهُـــمْ كَـــانُوا قَـــوْمَ سَـــوْءٍ فَاسِــقِينَ...الأنبيـــاء:٧٤)) واتـە: بەڕاسـتی ئـەوان پێڕوگـەلێکی ستەمکارو خراپەو بەدڕەوشت بوون.

(رَبِّ انصُــرْنِي عَلَــى الْقَــوْمِ الْمُفْسِــدِينَ... العنكبــوت:٣٠) واتـە: خودایــــە ســــەرکەوتووم کەبەســــەر ئــــەو گەلــــەی کەخراپــــەکای بڵاودەکەنــــەوە... وەتەنانــــەت فریشــــتەکانیش بــــە ســــتەمکاران نــــاوی دەبـەن: (إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْــلِ هَــذِهِ الْقَرْيَــةِ إِنَّ أَهْلَهَــا كَــانُوا ظَــالِمِينَ... العنكبــوت:٣١) واتـە: ئێمـە هـاتووین خـەڵکی ئەوشـارە بـەهیلاك بـەرین وشارەکە کاول بکەین چونکە دانیشتوانەکەی ستەمکارن.

تەنانـەت کاتێـك حـەزرەتی ایـبراهیم"س.خ"دەیـەوێت بـەرگرییان لـێ بکـات ولەســەر ئەوســزایە بـدوێت ، فریشــتەکان ڕێگـری لـێ دەکـەن ودەڵـێن مۆڵـەت ودەرفـەرتی گفتوگـۆکردن لەسـەر ئـەم کـارە نـەماوە وەسزای خودا بۆیان بەڕێوەیە. (يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْــرِضْ عَــنْ هَــذَا إِنَّــهُ قَــدْ جَاء أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ...هود:٧٦) .

تەنانـەت پیسـی وچڵێسـی ئـەو گەلـە لـە ئاسـتێکدا بـوو کـە هـیچ کەسـێك لەدەسـتیان دەربـاز نـەدەبوو لـەم کـارەدا. وەکاتێـك هـەواڵیان بیسـت کـە چـەند پیـاوێکی ڕوخسـار جـوان میـوانی حـەزرەتی "لـوط"ن ڕاسـتەوخۆ هێرشـیان هێنایـە سـەر ماڵەکـەی و ویسـتیان دەسـت درێـژی بکەنــە ســەریان لــە دیمــەنێکی ئەوپــەڕی بــێ شــەرمیدا. بەناچــاری

حـــەزرەتی "لـــوط"لـــە میانـــەی بـــەرگیری کـــردن گفتوگـــۆکردنی لەگـــەڵ میوانـــە بـــەڕێزەکانی کەچـــەکانی خـــۆی پێـــدان گـــەر بەشـــێوەیەکی ڕاســـت ودروســـت مارەیـــان بکـــەن وببنـــە هاوســـەریان، بـــەڵام دەســـت درێـــژی نەکەنـــە ســـەر میوانـــەکانی وشـــەرمەزاری نەکـــەن. ئایـــا ئێـــوە پیـــاوێکی مەردو جوامێرتان تێدا نی یە؟

(يَا قَوْمِ هَــؤُلاء بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُــمْ فَــاتَّقُواْ اللّــهَ وَلاَ تُخْــزُونِ فِــي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ...هود:٧٨) .

بـــەڵام لـــە وەڵامـــدا زۆر بـــێ شـــەرم وسەرکەشـــانە مەبەســـتی گـــڵاوی خۆیـــان دەخەنـــە ڕوو، کـــەدەڵێن ئێمـــە هـــیچ مافێـــك ومەبەســـتێکمان کچـەکانت نـی یـە، وەتـۆ بـاش دەزانیـت کـە ئێمـە چـیمان دەوێـت وکێمـان مەبەستە. (لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِــكَ مِــنْ حَــقٍّ وَإِنَّــكَ لَــتَعْلَمُ مَــا نُرِيدُ...هود:٧٩) .

حـــــەزرەتی "لـــوط"زۆر مەردانـــــە تـــا ســـەر ئێســـقان بـــــەرگیری لەمیوانـــەکانی دەکـــرد لـــەژێر فشـــاری گەلەکـــەی وناچـــاری وبـــێ دەرفـــەتی بەئاخ وکەسەرێکی زۆرەوە دەڵێت: (قَالَ لَــوْ أَنَّ لِــي بِكُــمْ قُــوَّةً أَوْ آوِي إِلَى رُكْــنٍ شَــدِيدٍ...هــود:٨٠) واتـە: پێیـانی ووت: خۆزگـە مـن هێـزێکم دەبـوو،یـان لـــەخۆتان هاوکـارێکم دەبـوو یـاخود پەنایـەکم شـك ببردایـە هەتا هانام بۆ ببردایە وتۆڵەم لێتان بکردایەتەوە.

جـا میوانـــەکانی کـــە نێـــردراوی خـــوای گـــەورە بـــوون لەســـەر ڕوخســـاری پیـــاوان هـــاتبوون. ڕاســـتی ومەبەســـتی هاتنەکـــەیان بـــۆ "لـــوط" ئاشـــکراکرد وهێوریان کـردەوە کـە ئـەوان نـاتوانن دەسـت بگەیەننـە ئێمـە. (قَـــالُواْ يَـــا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُواْ إِلَيْكَ...هود:٨١) .

پاشتر پێیان ڕاگەیاند کە سزای خوای گەورە بەڕێوەیە بۆ ئەم گەلە ستەمکارە، وەکات وساتی ئەم سزایەیان پێ ڕاگەیاند، هەروەها لیستی ڕزگاربووەکانیان پێدا لەم سزایە. کە پێڕی باوەڕدارانە جگە لە هاوسەرەکەی کەتیاچووەکانە بەنهێنی دەبێت شار چۆڵ بکەن: (فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَلاَ يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ إِلاَّ امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ...هود:٨١).

جا حەزرەتی "لوط"ویستی زووتر کارەساتەکە پێش بخات، بەلاّم فریشتەکان پێیان ڕاگەیاند کاتی سەعاتی سفر زۆر نزیکە بۆئەو ڕووداوە. جاماوەی دەرچوونی یارانی "لوط"لەو شارەو وێران بوونی تەنها ماوەی نێوان بەری بەیان وخۆرهەڵهاتن بوو چیتر ئەو شارە بۆ یەکجاری خاپوورکراو سەرەوژێرکرایەوە.

لە پێشدا خوای گەورە فەرمانی بەحەزرەتی "جبریل"دا کە فریشتەی نزیکی خودایە ، بەوەی کەلە ڕەگ وڕیشەوە ئەو شارە هەڵکەنێت وبەروە قولاّی ئاسمانەکان بیانبات، تەنانەت فریشتەکانی ئاسمان گوێیان لە وەڕینی سەگەکان وزەڕینی دەنگی گوێدرێژەکانیان بوو، ئەوەندە بەرز کرایەوە بەسەرووژێری بەناخی زەویدا بران. (فَلَمَّا جَاء أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ...هود:٨٢) .

پاشتر بەردمان باران بەسەریاندا ، وەکردمانە نمونەو پەندو عیبرەت بۆ سەرجەم مرۆڤایەتی ، تەنانەت شوێنی کارەساتەکەشمان کردە سەرەڕێی کاروان چییان وڕێبواران تا بەبینینی شوێنەوارەکەیان پەندو عیبەرت وەربگرن. (إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ

لِّلْمُتَوَسِّمِينَ * وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ * إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ... الحجر:٧٥-٧٧) واته: ئەم بەسەرهاتە بەڵگەو پەندوعیبرەتە بۆ کەسانێك کە پەندو ئامۆژگاری وەربگرن ،بەتایبەتی شوێنەواری ئەو ڕووداوە لەسەر ڕێگای کا روان چییانە تا هەمووان پەندی لێ وەربگرین. وەئەمە بەڵگەیە بۆ بڕواداران کە خوای بەهێزیتان چۆن تۆڵە دەسێنێت.

سەرکەشی وگومڕایی وئارەزووبازی ژێری شێواندبوون ، بینایی کوێر کردبوون، دڵ ودەرونیانی پەردەپۆش کردبوو، زۆر لەئاژەڵ ئاست نزم وکەمتر بوون تا بەو دەردە چوون. کەبەهەمیشەیی شادی نێو ژانەلاکانی دۆزەخ بوون و لەنێو ئاگرو سزاو سوتاندا بیری ئەو چێژو خۆشیەیان دەخرێتەوە کە چی بەدڕەوشتیەکیان ئەنجام داوە. (اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاء عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ... الطور:١٦) واتە: ڕۆبچن لەنێو ئاگری دۆزەخدا ،جا خۆڕاگر دەبن لەنێو ئاگری دۆزەخدا یان خۆڕاگر نابن هەروەك یەك وایە ، دڵنیابن ئەمە تۆڵەی بەد ڕەوشتیەکەتانە کە ئەنجامتان داوە لەدونیادا.

پاشان خوای گەورە لەسیاقی ئایەتەکەدا ، وەپاش گێڕانەوەی وردەکاریەکانی ئەو کارەساتە ،بەشێوەیەکی هەڕەشە ئامێز ڕوودەکاتە ئەگەری دووبارە بوونەوەی ئەم کارەساتە گەر بێتو هاوشێوەو هاوکارانی ئەو بەدڕەوشتیە سەر هەڵبداتەوە لە نێو ئادەمیزاد دا. کەدەفەرمێت: (وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ...هود:٨٣) واتە: ئەم سزاو کارەساتە دوور نییە دووبارە ببێتەوە،

بەدووبارەبوونەوەی خودی ئەو تاوان وکارەساتەی گەلی"لوط"لە نێو مرۆڤایەتیدا.

گفتوگۆیەك لەسەر بەڵگەكان

گفتوگۆیەك لەسەر بەلگەی ئەوكەسانەی كەپێیان وایە سزای نێربازی كەمترە لەسزای زیناكاری.

ئەوان پێیان وایە كە: نێربازی تاوانێكەو سەرپێچی یەكە خوای گەورە هیچ سزاو حەدێكی بۆ دیاری نەكردووە.

لە وەلامدا دەڵێین: لە چەند ڕوویەوە شیكای ئەم بۆچوونە دەكەین:_

١. پێغەمبەری ئازیزﷺپەیامبەری خودایەو ڕۆشنكارو شیكاری فەرمانەكانی خوای گەورەیە، جا سزای ئەم تاوانە بەلای پێغەمبەری خوداوە بریتی یە لەكوشتن ،وەك لەچەند فەرموودەیەك ڕوونمان كردەوە. جاهەرچەندە لەقورئاندا دەقێك نەهاتووە لەسەری ،بەلام لەسونەتدا سەلمێنراوە.

٢. ئەگەر پێتان وایە لەم بابەتەدا سونەت وەرناگیرێت ،كەواتە ناكرێت بەردباران كردنی زیناكاریش بكرێت، چونكە تەنها لەسونەت وفەرموودەكاندا هاتووە. وەئەگەر ووترا بەردبارنكردنی زیناكار وەك دەق لەقورئاندا نەهاتووە،بەلام حوكمی هەر ماوە ،چونكە ئایەتەكان وەك دەق نەسخ بوونەتەوە نەك وەك حوكم. ئەوا دەڵێین: كەواتە نابێت حەد لەمەی خۆر بدرێت!!

٣. ڕەدکردنـــەوەی بەڵگەیـــەکی دیـــاری کـــراو ،واتـــای ڕەدکردنـــەوەی سـەرجەم بەڵگـەکان نـی یـە لەکاتێکـدا ئـەو بەڵگەیـەی ئێـوە پشـتی پـێ دەبەستن ،ئێمە هەڵمان وەشاندەوە!....

بـەڵام ئـەو ووتەیـەی کـەدەڵێت: ئـەم تاوانـە بـەکارهێنانی کـاری سێکسـی یـە لـە ئەنـدام وشـوێنێکی جەسـتەی مـرۆڤ کەلەگـەڵ سروشـتدا ناگونجێـت وخـوازراو نـی یـە، وەهاوشـێوەی لای خـوای گـەورە وەك چـوونە لای ئاژەڵ وئافرەتی مردوو وایە، کە خوای گەورە لای پەسەند نی یە.

لە وەڵامدا دەڵێین:_

أ. ئەمـە قیاسـێکی ناڕەوایـە ، بـەدەقی فـەرموودەی پێغەمبـەر وکۆدەنگی هاوەڵان ڕەدکراوەتەوە.

ب. قیـاس کردنـی جـووت بـوون لەگـەڵ کـوڕێکی جوانکیلـە کـە فیتنـەو ئاشـوبەکەی لەسـەرووی جـووت بوونـە لەگـەڵ گوێدرێـژو ئـافرەتی مردوودا، ئەمە خراپترین قیاسە.

ج. ئـەم ووتەیـە لەگـەڵ سروشـتدا ناگونجێـت وە لای خـوای گـەورە پەسـەند نـی یـە وڕەد دەکرێتـەوە، چـونکە هـەر کارێـك خـودا پێـی پەسـەند نـەبێت لەگـەڵ خـودی سروشـتی مرۆڤـدا ناگونجێـت ومـەرج نـی یـە سـزای لەسـەر نـەبێت. ئەمـە هاوشـێوەی ئەنجامـدانی کـاری سێکسیە لەگەڵ دایك وخوشك وکچدا. کە سزاکەی کوشتنە.

جـا ئەمـە یەکێکـە لـەڕاکانی (أحمـد) وڕاوبۆچـوونی (اسـحاق بـن راهویـە) و پێڕێکـی زۆر لـە "اهـل الحـدیث"، جـا ئـەو کەسـە کوڕبێـت یـان پیاو.

وە (ابـو داود) و (ترمـذي) لـە (بـراء بـن عـازب) دەگێڕنـەوە کـەدەڵێت: (لقیـت عمـي ومعـه الرایـة، فقلـت الی أیـن تریـد؟ قـال: بعـثني

رسول الله ﷺ الى رجل نكح امرأة أبيه من بعده ان أضرب عنقه واخذ ماله.) [1] واته: براء دەڵێت: مامەم پێگەیشت دەبینم ئاڵایەکی بەدەستەوەیە ، پرسیم بۆ کوێ دەچیت؟ ووتی: پێغەمبەری خودا ناردومێتی بچم کابرایەك بکوژم وماڵەکەشی بهێنم ، چونکە لەدوای مردنی باوکی باوەژنی خۆی مارەکردۆتەوە.

وە (ترمذي) لەسەر ئەم فەرموودەیە دەڵێت: ئەم فەرموودەیە "حسن"ە، وە (جوزجان) کەدەکاتە مامی"براء"دەڵێت: ئەو پیاوە ناوی (حارث بن عمرو) ە.

وەلە (سنن ابی داود) و (ابن ماجه) دا هاتووە لە فەرموودەی "ابن عباس" کەپێغەمبەری خودا ﷺ فەرموویەتی: **(من وقع على ذات محرم فأقتلوه)** [2] واتە: هەر کەسێك کاری سێکسی لەگەڵ مەحرەمێکدا ئەنجام بدات، ئەوا بیکوژن. [3]

هەروەها دەڵێن کابرایەکیان گرتبوو هێنایان بۆلای "حجاج"کە سەلمێنرابوو دەست درێژی سێکسی کردۆتە سەر خوشکەکەی، "حجاج" فەرمانی دا بەبەند کردنی وەفەرمانی دا کە بپرسێت لەهاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ کە سزای ئەم تاوانبارە چۆن بدرێت. جا لە (عبدالله بن مطرف) یان پرسی کە هاوەڵی پێغەمبەر ﷺ بوو، ئەویش ووتی:گوێم لە پێغەمبەر ﷺ بوو دەیفەرموو: **(من تخطى حرم**

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(احمد: ٤/٢٩٥)وە(ترمذي: ١٣٦٢)وە(ابو داود: ٤٤٥٧) گێڕایانەتەوە.

[2] – ئەم فەرموودەیە (ضعيف الأسناد)ە، (احمد: ١/٣٠٠)وە(ترمذي: ١٤٦٢)وە(ابن ماجه: ٢٥٦٤) گێڕایانەتەوە.بڕوانە (الارواو:٢٣٤٨-٢٣٥٢)

[3] –مەحرەم ئەمانە دەگرێتەوە:(دایك، باوەژن، خوشك وکچ، کچەزا، خوشکەزا، کوڕەزا، پورو داپیرە "نەنك" ، خوشك ودایك لەشیرەوە ،خەسوو).

المؤمنين فخطوا وسطه بالسيف.)[1] واته: هەرکەسێك هێڵی ناموسی باوەڕدارانی شکاند ،ئەوا بە شمشێر بیکوژن و وەلە ناوەڕاستەوە دوو لەتی بکەن.

جا ئەمە باس لە جۆرێکی تری کوشتن دەکات کە تایبەتە، بەلاّم هەرکەسێك بزانێت کەحەرامە چوونە لای کچ یان دایك، ئەوا حەدی بریتی یە لەکوشتن، واتا هاوشێوەی نێربازی یە.

پوختەی وردبینی لە بوارەدا:

یان دەبێت بەلگە بهێنیتەوە لەسەر هەردوو بابەتەکە و بەقیاس کردن ڕاستی هەردوو بابەتەکە دەخاتە ڕوو.

وەسەرجەم موسڵمانان کۆدەنگن لەسەر ئەوەی هەرکەسێك زینا لەگەڵ مەحرەمێکدا بکات ئەوا حەدی لەسەر دروست دەبێت، بەلاّم لەچۆنیەتی وشێوازی حەددەکە ناکۆکن کە ئایا کوشتنە لەهەموو حاڵەتێکدا ، یاخود حەددەکەی تەنها وەکو حەددی زینایە؟

دوو پێر لەبارەیەوە دەردەکەون:_

هەریەکە لە ئیمامی"شافعی ومالك وأحمد" پێیان وایە ،حەددەکەی هاوشێوەی حەددی زینایە.

بەلاّم "احمد" لەیەکێك لە بۆچوونەکانیدا ، وەهەروەها "اسحاق "و کۆمەڵێکی تر پێیان اویە: کە حەددەکە کوشتنە لە هەمو حاڵەتێکدا ،

---

[1] – ئەم فەرموودەیە (ضعیف الأسناد)ە،(الهیثمي في المجمع: ٢٦٩/٦)دا هێناویتی. وەدەیداتە پاڵ (طبراني)وەدەڵێت: جگەلە(وفدة بن قضاعة)نەبێت پیاوەکانی ئەم فەرموودەیە هەموویان متمانە دارن. وە(بخاری) لەصحیحەکەیدا دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر دەفەرمێت؛ (من زنی بأخته فحده حد الزاني) واتە: هەرکەسێك زینای لەگەڵ خوشکەکەی کرد، ئەوا حەدی وەك حەدی زینایە. وە(الحافظ) دەڵێت: (احمد)یش پێی وایە، بەلاّم زۆرینەی زانایان پێیان وایە ئەمە حەرامە،بەمەرجێك زانیبێتی کە حەرامە پێشتر.

هـەروەها کـۆدەنگن کـە لـەژێر نـاوی خواسـتن ومارەکردنـدا ئـەم کـاری زینایـەی ئـەنجام دابێـت و بیـشزانێت کەحەرامـە ، ئـەوا حـەددی لـێ دەدرێـت، تـەنها (ابـو حنیفـە) نـەبێت ،کـەپێی وایـە لـە ژێرنـاوی مارەکردندا بێت ئەوا حەددەکەی لەسەر دەکەوێت.

بـەڵام ئەوانـەی تـر کـە دژی ئـەم بۆچـوونەن دەڵـێن: بـە ئـەنجام دانـی ئـەم تاوانـە لـە ژێـر نـاوی مارەکردنـدا ئـەوا دووجـار تاوانەکـەی گـەورە تـر کـردووە، دووشـتی نـاڕەوای گـەورەی لەیـەك کاتـدا ئـەنجام داوە، کەئـەویش تـاوانی نـاڕەوایی گرێبەسـتی مارییەکەیـە ، وەتـاوانی نـاڕەوایی زیناکەیـە. جـا بـەچ شـێوەیەك ئـەو حـەددەی لەسـەر لادەچـێت؟ بەکۆکردنەوەی مارەکردنێکی نادروست وتاوانی زیناکاری؟!

بـەڵام سـەبارەت بـە جـووت بـوون لەگـەڵ ئـافرەتێکی مـردوو، ئـەوا دووجـۆر بۆچـوون هەیـە کەلـە ڕێبـاز و مەزهـەبی "أحمـد" وکەسـانی تـر هەیـە. یەکـەم وبـەناوبانگترینیان ئەوەیـە کـە: حـەددی لەسـەر دروسـت دەبێـت ، کـە ئەمـەش ووتـەی"اوزاعـی"یـە، چـونکە ئـەنجام دەری ئـەم تاوانـە دووشـتی گـەورەی کۆکردۆتـەوە کـە بـریتی یـە لـە ڕوشـاندنی شکۆمەندی مردوویەك، وەهەروەها ئەنجامدانی تاوانی زیناکاری.

جووت بوون لەگەڵ ئاژەڵدا

جـووت بـوون لەگـەڵ ئاژەڵـدا یەکێکـە لەتاوانـە قێزەونـەکان ، وەزانایـان سەبارەت بەم تاوانە سێ ڕاوبۆچوونیان هەیە کەئەوانیش ئەمانەن:_

١. حوکمەکـەی بـریتی یـە لەتـەمێ کـردن و سەرزەنـشت کردنـی، وەحەدی لەسـەر نـی یـە، ئەمـە ڕاوبۆچـوونی هـەر یـەك لـە: (مالـك ، ابو حنیفه ، شافعی لەیەکێ لەبۆچوونەکانیدا ، إسحاق) .

٢. حوكمی ئەم كارە وەك كاری زینا وایەداركاری دەكرێت ئەگەر ڕەبەن بێت، وەبەردباران دەكرێت ئەگەر خێزانداربێت، ئەمە ڕاوبۆچوونی "حسن"ە.

٣. حوكمی ئەم كارە وەك كاری نێربازی وایە، ئەمە یەكێكە لەڕاوبۆچوونەكانی (أحمد) .

وەدەست نیشان كردنی جۆری سزاوحەددەكە دوو ڕاوبۆچوونی تر هەیە كە ئایا سزای كوشتنە؟ یان وەك زیناكار مامەڵەی لەگەڵدا دەكرێت؟

وەئەوانەی كە پێیان وایە سزاكەی بریتی یەلە"كوشتن"ئەم فەرموودەیەی "ابو داود"دەگێڕنەوە لە (ابن عباس) كە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (من أتى بهيمة فأقتلوه وأقتلوها معه.)[1] واتە: هەر كەسێك جووت بوو لەگەڵ ئاژەڵدا ،ئەوا هەردووكیان بكوژن"ئاژەڵ وكەسەكەش".

وەدەڵێن: ئەم جووت بوونە بەهیچ شێوەك دروست نی یە ، هەربۆیە سزای كوشتنە وەك نێربازی.

بەڵام ئەوانەی كە پێچەوانەی ئەم بۆچوونەیان هەیە دەڵێن: ئەم فەرموودەیە "صحيح"و دروست نی یە وكاری پێ ناكرێت.

وە (اسماعیل بن سعید الشانجی) دەڵێت: لەم بارەیەوە پرسیم لە"أحمد" ووتی: بێ دەنگ بوو...وە فەرموودەكەی"عمرو بن أبی عمرو" ی لا دروست وصحیح نەبوو.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(احمد: ١/٢٦٩)وە(ابوداود: ٤٤٦٤)وە(ترمذي: ١٤٥٥)وەدەڵێت لای زانایان كار بەمە دەكرێت، كە ئەمەش ووتەی(احمد وإسحاق)ە.

وه (طحاوي) دەڵێت: ئەو فەرموودەیە لاوازە "ضعيف"، وەهەروەها فەرموودەو گێڕانەوەکەی "ابن عباس"یش دروست نی یە، هەر بۆیە فەتوای دەدا بەوەی کە حەددی لەسەر نی یە. وه"ابو داود"یش دەڵێت ئەم بۆچوونە فەرموودەکە لاواز"ضعيف"دەکاتەوە.

جا قیاس کردنی جووت بوون، ئەوا زۆر لەیەکەوە دوورن وقیاسێکی تەواو ناڕەوایە...

لە نێوان نێربازی وپانپانۆکی دا"السحاق"[1]

هەندێ جا تاوانی نێربازی قیاس دەکرێتە سەر تاوانی پانپانۆکێ"السحاق"، کە ئەم قیاسە ناڕەواییەکی ئاشکرای تێدایە ، چونکە تاوانی نێربازی واتە دووپیاو یاخود دوو کوڕ کاری سێکسی ئەنجام دەدات بەتێپەڕکردنی ئەندامی نێرینە"چوك"بۆ نێو کۆمی ئەوی تریان، بەڵام ئەم کردارە لە پان پانۆکی"السحاق" ڕوونادات، چونکە تەنها هەردوو مێینەکە لە یەك کاتدا چێژ لەیەکتری وەردەگرن.

وەدەتوانین بڵێین: هاوشێوەی پانپانۆکێ"السحاق" لە نێرینەدا هەیە ، ئەویش چێژوەرگرتنی دووکەسی نێرینە بەبێ کرداری تێپەڕاندنی چوك بۆ نێو کۆمی ئەوی تریان. وەلە هەندێ "أثار"دا هاتووە بە "مرفوعی": (اذا أتت المرأة فهما زانيتان) [2]واتە:

---

[1] – "السحاق" لە کوردەواریدا پێی دەوترێت "پان پانۆکێ"یان لێخشاندن، واتە دووکەسی مێینە چێژی سێکسی لەیەکتری وەردەگرن بەئەنجامدانی هەندێ کرداری تایبەت لەم بوارەدا، بەبێ تێ پەڕکردنی هیچ شتێك بەنێو داوێنی یەکتریدا. "وەرگێڕ"

[2] – ئەم فەرموودەیە (ضعيف الأسناد)ە، بڕوانە(المطالب العالية)ی(ابن حجر: ١٨٠٩)وه(مجمع الزوائد: ٦/٢٥٦)

ئەگـەر دوو ئـافرەت چـوونە لای یـەکتری و کـاری سێکـسیان لەگـەڵ یـەك ئەنجام دا ، ئەوا هەردووکیان زینایان ئەنجام داوە.

بـەلاّم لێـرەدا حـەددیان لەسـەر نـی یـە، چـونکە هـیچ شـتێکیان تێپـەڕ نـەکردووە بـۆ نێـو داوێـنی یـەکتری، وەکـاتێ نـاوی لـێ نـراوە زیناکـار ، ئـەوا لەهاوشێوەی زینای چاو ودەم وقاچە.

بەشی پێنجەم
چارەسەر
و
وەڵامی پڕوپوخـــــت

چارەسەرو وەڵامی پڕوپوخت

پــــاش خســــتنەڕووی ســــەرجەم ئــــەو دەردە کوشــــندانەی کەهــــەر هــەموویان لــەیاخی بــوون وسەرپێچــی وتاوانکــاری یەوەسەرچــاوەدەگرێت، لێرەدا بەوپەڕی کەساسیەوە دەوترێت:

ئایا دەرمان وچارەسەرێك هەیە بۆ ئەم دەردە کوشندەیە؟!

وەڕوقتیەیەك هەیە بۆ پوچەڵ کردنەوەی ئەم جادووە بێ شومارە؟

ئایا ڕێگایەك هەیە بۆ دەربازبوون لەم بیابانە بێ کۆتایە؟

وەفریــاد ڕەســێك هەیــە بــۆ ڕزگــارکردنی دڵــی عاشــقێك کــە شــەیدایی دێوانەی کردبێت؟... هتد.

بــــەڵێ......وەبــێ گومــان دەرد نــی یــە بــێ دەرمــان وچارەســەر بێــت، ئەمــە کرۆکــی بابەتەکەیــە: (مــا أنــزل الله مــن داء إلا جعــل لــه دواء علمــه مــن علمــه وجهلــه مــن جهلــه.) [1] واتــە:خــوای گــەورە هــەر دەردو نەخۆشــی یــەکی ناردبێــت ، ئــەوا لەگەڵیــدا چارەسەرکەشــی نــاردووە، جــا ئــەوەی بیزانێت دەیزانێت وەئەوەی بێ ئاگا بێت، ئەوا نایزانێت.

جا چارەسەرکرنی ئەم دەردانەی دڵ، بەندە بەدووڕێگاوە:_

ڕێگــــای یەکــــەم: ڕێگــــری کــــردن وخۆپاراســــتن لــــە پــــێش تــــووش بوونی."خۆپاراستن باشتر لە چارەسەرکردن".

ڕێگای دووەم: چارەسەر کردن وبنەبڕکردنی لە پاش تووش بوونی.

جــا هــەر دوو ڕێگاکــە بەنــدە بەیارمــەتی خــوای گــەورە ، وەهــەر کەسـێك خــوای گــەورە هاوکــاری بکــات ســەرفراز دەبێــت، وەبەپێچەوانەشــەوە ڕاستە.

---

[1] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، پێشتر باسمان کردووە.

رێگای یەکەم:

خۆپاراستن باشتر لەچارەسەرکردن

بۆ رێگری کردن لەتووش بوونی دڵ بەم دەردە کوشندەیە ، دووکاری گرنگ پێویستە:

١. چاو پاراستن لەنەزەری حەرام ،کەپێشتر شیکاری ئەم بابەتەمان کرد.

٢. نەزەری حەرام تیرێکی ژەهراویە لە تیرەکانی ئیبلیس، جا هەرکەسێ نەزەرەکانی بخاتە گڕ حەسرەتەکانی زیاد دەکات.بۆیە چاوپاراستن سوودی زۆرە.

سوودەکانی چاوپاراستن

١- بەجێ گەیاندنی فەرمانی خودایە:

ئەمە مەبەستی دروست بوونی مرۆڤە ،مایەی خۆشبەختیەتی بتوانێت فەرمانەکانی خودای گەورە جێ بەجێ بکات، وەقوڕبەسەرو تیاچوون بۆ کەسانێك کە پشت لەفەرمانەکانی خودا دەکەن.

٢- رێگرو قەڵغانی پاراستنە لە تیرە ژەهراویەکان:

٣- دڵ پەیوەست دەکات بە خوای گەورەوە:

نەزەری حەرام دڵ پەرتەوازە دەکات وەلە خوداو ڕەحمی خودا دووری دەخاتەوە، مرۆڤ هەست بەوێڵی و تەنهایی دەکات.

٤- دڵ شاد وبەهێز دەکات:

بە پێچەوانە گەر تەماشای نادروست بکەیت ، دڵ سست ولاواز دەکات.

٥- دڵ پڕدەکات لەڕۆشنایی:

بە پێچەوانەوە تەماشای نادروست دڵ سیاپۆش دەکات ، هەر بۆیە خوای گەورە لەپاش فەرمان کردن بە چاوپاراستن باس لەئایەتی "نور" دەکات کەدەفەرمێت: (قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ... النور:٣٠) واتە: فەرمان بەباوەڕداران بکە با چاو وداوێنیان بپارێزن. پاشان ڕاستەوخۆ دێتە سەر ئایەتی"النور" کەدەفەرمێت: (اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ... النور:٣٥) واتە: خوای گەورە ڕووناك کەرەوەی زەوی وئاسمانەکانە وەنمونەی ڕووناکی یەکەی وەك تاقێك وایە چرایەکی تێدابێت چراکەش لەناو شوشەیەکدابێت.

واتە: هاوشێوەی ئەم نورە لەدڵی باوڕداراندایە. کەهەرکەسێك دڵی بەنوری خودا ڕووناك بووەوە، پاشتر هەرچی خێروچاکەخوازی هەیە لە هەموو لایەکەوە ڕووی تێ دەکات پەروانە ئاسا. بەڵام گەر خامۆش وسیاپۆش بوو،هەرچی شەڕو خراپەخوازی هەیە ڕووی تێ دەکەن وێڵ وگومڕاونابینا دەبێت.

٦- فیراسە وڕووناسی دەبەخشێت بەدڵ.کە پاك وپیس،ڕاست وناڕاست،حەق وناحەق لەیەك جیادەکاتەوە:

(شجاع الکرمانی) کەخۆی خاوەن ڕووناسیەکی "فیراسە"سەرسوڕهێنەر بوو، دەڵێت: هەر کەسێك تەمەنی برازێنێتەوە بە شوێن کەوتنی سونەتی پێغەمبەر ناخی دابمەزرێنێت ،بەوچاودێری خودا چاوی بپارێزێت لەحەرام، وەدرەون خاڵی کات لەگومان، جەستەی تێرکات لەحەڵاڵ، ئەوا فیراسەی هیچ کات هەڵە ناکات.

خــوای گــەورەش هەمیشــە چــاکەی بەنـدەکان لەپەگــەزی کردارەکــە دەداتـەوە، واتـە کەسێك چـاوی پاراسـت لەحـەرام، خـودا ڕووناکی وبینـایی زیــاد دەکــات وڕووناســـی بـــەهێز دەکـــات. هەربۆیـــە خـــوای گـــەورە "دژەکـەی" ئـەم ڕاسـتیە دەخاتـە ڕوو کـە "کـوێری و وێڵـی یـە" کـەباس لەگـەلی "لـوط"ی پێغەمبـەر دەکـات ودەفـەرمێت: (لَعَمْـــرُكَ إِنَّهُـــمْ لَفِـــي سَـــكْرَتِهِمْ يَعْمَهُـــونَ... الحجـــر:٧٢) واتـە: سـوێندبێت بـەتۆ ئـەی"محمـد" ئـەوان لــەگومڕایی وسەرخۆشــی خۆیــان بــۆ تــاوان کــوێرو نابینــا بوونــە ودەتلێنەوە.

جــا لێــرەدا خــوای گــەورە بــە "سـکر- سەرخۆشـی" باسـیان دەکـات ،کەمەبەســـتی گومڕابـــوونی ژیـــری وعەقڵـــە" وە"کـــوێری_ العمـــە" کەمەبەستی نابینا بوونی چاوە.

٧- دڵ دامەزراو وچەسپاو دەکات:

چــاو پاراسـتن دڵ دامــەزراو دەکــات ، خــوای گــەورە هێـزی بەڵگـەداری وزیرەکی وتوانایی دەبەخشێت.

وە لــە (أثــر) دا هــاتووە کــە: (الـذي خـالف هـواه يفـرق الشـيطان مـن ظلمـــه) واتـــە: هەرکەســـێك ملکەچـــی ئارەزووەکـــانی نـــەبێت ،شـــەیتان لەسێبەری هەڵدێت.

وەبەپێچــەوانەوە هەرکەســێك گوێڕایــەڵی ئارەزووەکــانی بکــات ئــەوا شــەیتان دەبێتــە یــارو یــاوەری و وەخــوای گــەورەش سەرشـۆڕی دەکـات. هــەروەکو "حســن" دەڵێــت: خــوای گــەورە یــاخی بــووان و سەرکەشــان وتاوانبــاران سەرشــۆڕو ڕیســوا دەکــات ، هەرچــەندە دەنگــی سمــی ئەســپەکانیان لــە دوری ئەوەنــدەوە دەنگــی بێــت وەخۆیــان بــەزاڵ وسەربەرز بزانن.

چونکە خوای گەورە عیزەت وسەربەرزی کردۆتە هاوڕێکی ملکەچی وگوێڕایەڵی بۆ خودا، کەدەفەرمێت: (وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ... المنافقون:٨) واتە: سەربەرزی وشکۆمەندی بەتەنها بۆ خوداو پێغەمبەرو بڕوادارانە. وەهەروەها دەفەرمێت: (وَلاَ تَهِنُوا وَلاَ تَحْزَنُوا وَأَنتُمُ الأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ... آل عمران:١٣٩) واتە: ئەی بڕواداران ، غەم وپەژارە مەخۆن هەر ئێوە سەربەرزن ئەگەر باوەڕداری ڕاستەقینەبن.

وەهەروەها باوەڕ ووتەو کردارە لە ناخ ونهێنی وئاشکرایدا ، خوای گەورە دەفەرمێت: (مَن كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يرفعهُ... الفاطر:١٠) واتە: ئەوەی سەربەرزی وپایەبڵندی دەوێت ، بابزانێت هەموو سەربەرزی یەك هەر بۆخودایە ، گوفتاری چاکەو بەجێ بۆلای خودا بەرزدەبێتەوە ، کاروکردەوەی چاکەش گوفتارو ووتەی شیرین بەرزدەکاتەوە.

کەواتە هەرکەسێك دەیەوێت سەربەرزو سەرفرازبێت، بامڵکەچی وگوێڕایەڵی خودا بکات و ووتەو کردەوەی چاکە ئەنجام بدات. وەلە نزاوپاڕانەوەی "قنوت"دا هاتووە کە (إنه لایزال من والیت، ولایعز من عادیت) [1] واتە: ئەی خودایە.. ئەوەی تۆ سەربەرزی بکەیت ، هەرگیزڕیسوا نابێت. وەئەوەی تۆ ڕیسوای بکەیت ،هەرگیز سەربەرز نابێت.

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(احمد: ١٩٩/١)وە(اصحاب السنین الاربعة) گێڕایانەتەوە. بڕوانە کتێبەکانی(ادعیه الصلاة)ی(رضوان جامع رضوان).

٨- دەرگاكانی دڵ لەسەر شەیتان دادەخات:

شەیتان لەگەڵ هەموو تەماشاكردنێكی نادروستدا دەروازەی بۆ واڵا دەبێت بە ئارەزووی خۆی دەگەیەنێتە دڵ وێنەی ئەو كەسەی لاشیرین دەكات و خەیاڵ وبیرۆكەی بۆدەچێنێت ، گڕی تێ بەردەدات وحەزو ئارەزووەكانی دەبزوێنێت ، وەتاوانكاری لائاسان دەكات كەهەر چۆنێك هەیە دەستی پێ بگەیەنێت ، بەم چەشنە چواردەوری دڵ ئاگردان دەكات لەهەر چوارلاوە ئاگر بڵێسەی بۆ دەدات وەك تەنوری گڕگرتووی لێ دێت.

هەر لەبەر هەمان مەبەست سزای تەماشاكەرانی نادروست لەژیانی گۆڕو بەرزەخدا بریتی یە لەتەنورێكی گڕگرتوو كە ڕوحیان تێیدا دەبرژێت تا هاتنی حەشر. هەروەكو پێغەمبەر لە خودا بینیوێتی.[1]

٩- دڵ خاوێن وساز دەكات بۆ بیرۆكەی چاكەخوازی:

چاو پاراستن دڵ ساز دەكات بۆ بیرۆكەی چاكەخوازی ودڵ خاوێن دەكاتەوە، بەڵام بەپێچەوانەوە كاتێك چاو نەپارێزراو سەركەشانە تەماشای نادروستی ئەنجام دا، ئەوا سێ نەهامەتی ڕوودەكاتە ئەو دڵە كەبریتی یە لە بێ ئاگایی وشوێن ئارەزوو كەوتن وكەمتەرخەمی

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری:٧٠٤٧)وە(مسلم:٣٦/١٥) گێڕایانەتەوە.لە فەرموودەیەكی درێژی بخاریدا كە دوو فریشتە پێغەمبەر دەگەڕێنن بەسەر بەهەشت ودۆزەخدا، كەتێیدا هاتووە: (فأنطلقنا فأتينا على مثل التنور، فإذا فيهالغط واصوات، قال: فاطلعنا فيه، فإذا فيه رجال ونساء عراة، واذاهم يأتيهم من أسفل منهم، فإذا اتاهم ذلك الهب ضوضوا، قال: قلت لها"يعني الملكين":ما هؤلاء؟ قالا: لي انطلق،انطلق...ثم قال: واما الرجال والنساء العراة الذين في مثل بناء التنور فإنهم الزناة والزواني)واتە: ڕۆیشتین تاگەیشتینە شوێنێك لەتەنوور دەچوو كەدەنگە دەنگی لێوە دەهات، پیاوئافرەتی ڕووتی تێدابوو لە ژێری ئەو تەنوورەوە ئاگروبڵێسەیان بۆ دەهات وفیزاحیان دەكرد. منیش لێیانم پرسین ئەمانە كێن ؟ فریشتەكانیش ووتیان: بابڕۆین بابڕۆین ، دواتر ووتیان ئەو پیاو وئافرەتە ڕووتانە زیناكاربوون.

لەکاردا، وەك لەم ئایەتەدا دەردەکەوێت: (وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا... الكهف:٢٨) .

١٠- دڵ وچاو پەیوەستە بەیەکەوە:

دڵ وچاو هەردووکیان پەیوەستن بەیەکەوە ویەکتری تەواو دەکەن. واتە هەرکاتێك چاو تێك چوو وتووشی خراپە بوو ئیتر دڵیش خراپ دەبێت ودەبێتە جێگەی زبڵدانی شتە پیسەکان، وەجێگەی خۆشویستنی خودای تێدا نابێتەوە. بەهەمان شێوەش گەر دڵ کاول وخراپ بێت ،ئیتر ڕاستەوخۆ چاویش توشی خراشی وشێواندن دەبێت وحەق وڕاستی نابینێت.

ڕێگای دووەم:

چارەسەر کردن لەپاش تووش بوون

ئەمیش بریتی یە لەدەربازکردنی دڵ لەو شتانەی سەرقاڵی دەکات ،بەتایبەتی دووشت دڵ سەرقاڵ دەکەن کەبریتین لە"ترسێکی ڕاڕا ،یان خۆشەویستیەکی هەراسانکەر"ئەو ساتەیەك لا دەبێتەوە ، واتە دەرونی مرۆڤ دەست بەرداری خۆشەویستیەك دەبێت بۆ خۆشەویستیەکی لەو گەورە تر. یاخود کاتێك دەست بەرداری خۆشەویستێك دەبێت لەترسی توش بوون بەکارەساتێك کەگەورە تربێت لەمەترسیەکانی لەدەست دانی ئەو خۆشەویستە.

جا خاوەنی ئەم دڵە پێویستی بەدوو بنەمای سەرەکی هەیە ،بەلەدەست دانی هەریەکەیان مەترسی لەسەر دروست دەبێت ،کەئەوبنامایانەش ئەمانەن:_

بنەمای یەکەم:

بنەمایـــەکی وردو دروســـت کـــەبتوانێت جیاکـــاری وپۆلێنکـــاری بکـــات لـــەنێوان ئاســـت وپلـــەکانی خۆشەویـــست ودەردەســـەریەکانیدا وەپێویـــستە بـــەرزترین وگـــەورەترین خۆشەویـــست هەڵبـــژێرێت لەنێوخۆشەویـــستەکاندا ، وەهـــەروەها کـــەمترین وبـــچوکترین دەردەســـەری هەڵبـــژێرێت لـــەنێو دەردەســـەریە گەورەکانـــدا. کەئەمـــە ســـیفات وخاســـیەتی عـــەقڵ وژیریـــە. جانەگـــەر یـــەکێك بەپێـــچەوانەی ئـــەم بنەمایـــە کـــاری کـــرد ، کەواتـــە کـــەم وکـــوڕی لـــە ژیـــری وعەقڵیدایـــە بگـــرە لەئاســـتی ئاژەڵـــەکان بگـــرە کـــەمتر دەژمێردرێت.

بنەمای دووەم:

هێـزی ئـارام گـرتن وبڕیـاردان کـەبتوانێت بڕیـاری هەڵبـژاردنی ئـەم ئـارام گـری لەدەسـت بـەردانی ئـەوی تـردا بکـات ، چـونکە زۆرجـار مـرۆڤ دەتوانێـت ڕاسـت وناڕاسـت لەیـەك جیابکاتـەوە، بـەڵام دەسـت بـەرداربوون وبڕیاردان لەسەری زۆر دژوارە وئەستەمە بەهۆی لاوازی دەرونی یەوە.

هـەر بۆیـە خـوای گـەورە ڕێگـری دەکـات لەکەسـێك ببێتـە بڕیاردەسـت وپێـشەوای خواپەرسـت ودینـداران ، کەلایـەنی بڕیـاردان وهەڵبژاردنـەوە لاواز دەبێـت کەدەفـەرمێت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَـا لَمَّـا صَـبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَـا يُوقِنُـونَ...السجدة:٢٤) واتـە: کاتێـك نـەوەی ئیسرائیل ئـارامگربوون وخوانـاس بـوون کردمـانن بـە پێـشەوایانی خـەڵکی و وەدەسەلاتمان پێ بەخشین وەباوەڕی پتەویان هەبوو بەئایەتەکانمان.

بـەڵێ ئەمـە ئـەو کەسـەیە کـە خـۆی سـوودمەندو خـەڵکیش لێـی سـودمەند دەبـن لـەڕووناکیان، وەهەمیـشە نـەخۆی سـودمەند دەبێـت کەلـە تـاریکی دا هـەنگاو دەنێـت، وەهـەر کەسـیش شـوێنی کـەوێت لـە

تاریکستاندا وێڵ وسەرگەردانیان دەکات. وەکەسی واشمان هەیە بەتەنها خۆی سودمەند دەبێت لەو ڕووناکی یە کەسی تر لێی سوودمەند نابێت ،کەواتە:_

١. هەم خۆی وهەم شوێنکەوتوانی سوودمەند دەبن لە ڕووناکی یەکەی.
٢. نەخۆی ونەشوێن کەوتوانی هیچیان سوودمەند نابن، چونکە ڕووناکی لەدەست داوە.
٣. بەتەنها خودی خۆی سوودمەند دەبێت، بەڵام خەڵکی نەخێر.

بۆ چەسپاندنی خۆشەویستی خودا، پێویستە دڵ خاڵی بێت لەتاوانکاریدا

پاش خوێندنەوەی ئەم ناونیشانە بۆمان دەردەکەوێت کەناکرێت خۆشەویستی باڵا لەگەڵ خۆشەویستی تردا لەیەك دڵدا کۆبکرێتەوە، بەڵکو پێویستە دڵ خاڵی وپاك ساف ویەکلا بێت بۆ خۆشەویستی باڵا، کەخۆشەویستی خوای گەورەیە. واتە خۆشەویستی دوو دژ لەیەك کاتدا وەلە یەك دڵدا کۆنابێتەوە ومەحاڵە.

پێویستە یەکتایی خودا بپارێزیت لە خۆشەویستیدا، وەنابێت هاوەڵ وهاوبەشی بۆ بڕیاربدرێت لە خۆشەویستیدا ، بەتایبەتی کەخوای گەورە بەهەموو شێوەیەك هاوبەشی ڕەد دەکاتەوەلەپەرستن و تاکی خۆشەویستیدا.

کەواتە پێویستە دڵمان خاڵی بکەینەوە بۆ سێ ئەرکی گەورە:

١. خۆشویستنی خودای تاك وتەنها.
٢. ڕقمان لەهەموو شتێك بێت کە ببێتە مایەی لەناودانی خۆشەویستی خودا.

٢. وەهەر شتێکمان خۆش ویست لەبەر ڕەزامەندی خودا خۆشمان بوێت.

خۆشویستنی غەیری خودا مایەی نەهامەتی وسزای دونیاو بەرزەخ وقیامەتە، بەلاَم خۆش ویستنی خودا مایەی حەوانەوەی دلّ ودەرون وپاراستنی دونیاو بەرزەخ وقیامەتە. جا چ ڕەوای حەق وڕاستی یە لەیەك دلّدا هەر یەکە لە " خاچ وبت وپەیکەر وئافرەت وهۆز وخێلّ ودونیا...هتد." جێگەی خۆشەویستی خودا بگرێتەوە. زۆرێکن ئەوانەی لە دونیا خۆشەویستەکانەیان بوونەتە خودا ودەیان پەرستن وگوێڕایەلّیان دەکەن وەلەو پێناوەدا گوێ بەفەرمانی خودا نادەن. (أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَن يَهْدِيهِ مِن بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ... الجاثية:٢٣) واتە: ئایا نابینی ئەوانەی کە حەزو ئارەزووەکانی خۆیان کردۆتە خوداو دەیان پەرستن ، خوای گەورەش بەهۆی ئەم بەد هەلّوێستەیانەوە گوێڕایەلّی کردوون کە زانوێتی شایەنی ئەمەن، وەمۆری ناوە بەسەر دەزگای بیستن ودلّ ودەرونیدا، وەپەردەپۆشی چاو ودەزگای بینینی کردوون. جا ئیتر کێ هەیە جگە لەخودا هیدایەت وڕێنمایان بکات، ئایا بیرناکەنەوە وئامۆژگاری وەرناگرن.

جۆر وپلەکانی خۆشەویستی

خۆشەویستی جۆر وپلەی تایبەتی خۆی هەیە، لەوانە:

خۆشەویستی پەرستن:

واتە هەندێ جۆری خۆشەویستی هەیە دەچێتە چوارچێوەی پەرستنەوە ، بەتایبەتی ئەگەر ئەم دووبنەمایەی تێدا بێت"خۆشەویستی لەگەلّ گوێڕایەلّی ، وەملکەچی کردن". واتە هەرکەسێك شتی خۆش ویست وگوێڕایەلّی کردو ملکەچی بوو وەلە

بڕیارەکانی دەرنەدەچوو، ئەوا پەرستوویەتی. پلەکانی خۆشەویستی ئەمانەن:

١- پەیوەندی:

وەیەکەم هەنگاوە لەم پلەیەدا پێی دەوترێت پەیوەندی، واتە پەیوەندی دڵ بەخۆشەویستی یەکەیەوە.

٢- شەیدایی "الصبابة":

بە دووەم پلەی خۆشەویستی دێت ، واتە شەیدابوونی دڵ بۆ خۆشەویستەکەی.

٣- پەیوەست بوون"الغرام":

واتە پەیوەست بوونی دڵ بە خۆشەویستەکەیەوە کە هەرگیز ناتوانێت لێی دابڕێت، واتە هەمیشە دڵی لەلایەتی وەهۆگری بووە واتە ناتوانێت لێی جودا بێتەوە ، هەر بۆیە خوای گەورە لەوەسفی سزای دۆزەخدا بەرامبەر بەبێ باوەڕان کە هیچ کاتێک لێیان جودا نابێتەوە دەفەرمێت: (إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا... الفرقان:٦٥) .

٤- عاشق بوون "العشق":

واتە ڕۆچوون وزیادەڕەوی کردن لەخۆشەویستی، جا ئەم جۆرەیان بۆ خوای گەورە بەکارناهێنرێت، وەکەسیش بەکاری ناهێنێت.

٥- تامەزرۆبوون "الشوق":

واتە تامەزرۆبوونی دڵ بۆ خۆشەویستەکەی وەکۆچ کردن بەئاراستەی. ئەمەیان بەرامبەر خوای گەورە بەکارهاتووە، هەروەکو لە (مسند) ی امام احمد دا هاتووە ،کە (عمار بن یاسرﷺ) دەڵێت: نوێژم کرد بە کورتی تەواوم کرد ، لەم بارەیەوە لێیان پرسیم، منیش

ووتم: لەم نوێژەدا نزام کرد بەهەندێ نزاو پاڕانەوە کە پێغەمبەری خوداﷺ هەمیشە پێیان دەپاڕایەوە ، دەیفەرموو: (اللهم أني أسئلك بعلمك الغيب ، وقدرتك على الخلق، احيني اذا كانت الحياة خيراً لي، وتوفني اذا كانت الوفاة خيراً لي، اللهم اني أسألك خشيتك في الغيب والشهادة وأسألك كلمة الحق في الغضب والرضى، وأسألك القصد في الفقر والغنى، وأسألك نعمياً لا ينقد، وأسألك قرة عين لا تنقطع، وأسألك برد العيش بعد الموت، وأسألك لذة النظر الى وجهك ، وأسألك الشوق الى لقائك، في غير ضراء مضرة ، ولافتنة مضلة ، اللهم زينا بزينة الايمان ،واجعلنا هداة مهتدين.)[1] واتە: خودایە من لەتۆ داوا دەکەم بە زانستی نهێنی وبالادەستیت بەسەر بونەوەردا ،کە بمژێنە ئەگەر ژیانم خێری تێدایەو وبممرێنە ئەگەر مردنم خێری تێدایە. خودایە ترسی تۆم لەدڵدا بڕوێنە لە نهێنی وئاشکرادا، وە ووشەی حەق وڕاستیم پێ ببەخشە لەتوڕەیی وهێمنیدا ، لەهەژاری ودەوڵەمەندیدا. وەداوای نیعمەتێکت لێ دەکەم کۆتایی نەیێت، وەداوای نەوەو وەچەیەکی دوانەبڕاوت لێ دەکەم. وەداوای ژیانی خۆشیت لێ دەکەم لەپاش مردن، وەداوی چێژی خۆشی بینینی ڕوخسارت دەکەم. وەداوات لێ دەکەم تامەزرۆم بکەیت بۆ دیدارت بێ ئەوەی توش ببێتم بە زەرەرمەندی یان تاقی کردنەوەیەکی گومڕاکەر. خودایە بەباوەڕداریێتی بم ڕازێنەوە، وەهیدایەتمان بدە بمانکەرە هیدایەت داری خەڵکی.

[1] – ئەفەرموودەیە(حسن)ە،(احمد: ٢٦٤/٤، ١٩١/٢)وە (النسائي: ٥٤/٣)وە (حاكم: ٥٢٤/١).

وەلە (أثر) دا هاتووە: (طال شوق الأبرار الى لقائي ، وأنا الى لقائهم أشد شوقاً) واتە: تامەزرۆی خواناسان بۆ دیداری من درێژەی کێشا ، من لەوان زیاتر بۆ دیدرایان تامەزرۆترم..

وەئەمە هەر ئەو واتایەیە کەپێغەمبەر گوزارشتی لێ دەکات ودەفەرمێت: (من أحب لقاء الله احب الله لقاءه) واتە: هەرکەسێك حەز بەدیداری خودا بکات ، خوداش حەز بەدیداری ئەو دەکات.

وەهەندێك لەبیرتیژان پێیان وایە لەم ئایەتدا خوای گەورە مەبەستی لەوەدایە خوای گەورە دەزانێت تامەزرۆی خواناسان بۆ دیداری خوای خۆیان لەبەرزبوونەوەدایە ،هەربۆیە خوای گەورە ژوان ودیداری بۆ دەست نیشان کردوون تا دڵ ودەرونیان بحەوێتەوە، کەدەفەرمێت: (مَن كَانَ يَرْجُو لِقَاء اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ... العكسوت:٥) واتە: ئەوەی ئاوەتە خوازە بەدیداری خودا شاد بێت،بادڵنیابێت کە کاتی دیاری کراوی خۆی وسەرەمەرگ هەردێت "تا بەدیداری شادبێت".

ژیانی کامەرانی[1]

شادمان وخۆشترین ژیان بریتی یە لە ژیانی نێوان شەیدا وعاشقان کە سەرتاپا ژیانیان پڕە لە ئاسودەیی وکامەرانی وخۆشی، چونکە دڵیان بەختەوەرو ئاسودەیە ، وەهەر ئەم خۆشیەیە خوای گەورە بە ژیانی کامەرانی گوزارشتی لێ دەکات ، کاتێك دەفەرمێت: (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً... النحل:٩٧) واتە: هەرکەسێك لەنێرو مێ کردەوەی چاك ئەنجام بدات و باوەڕداربێت ئەوا سوێندبێت بەخودا بە ژیانێکی ئاسودەیی وکامەرانی دەیژێنین لەم دونیایەدا.

---

[1] - بۆ ئەم بابەتە بڕوانە کتێبی: (مدرج الساكين/ منزلة الحياة)ی دانەر.

جا مەبەستی لە ژیانی نێوان بڕوادارو بێ باوەڕ نی یە کەمەبەست ونیازەکانیان پەرش وبەلاوبێت، بەڵکو مەبەستی ئەو دڵە شەیدایانەیە کە هەموو مەبەست ونیازێکیان بەندە لەسەر ڕەزامەندی کردنی خۆشەویستەکەیان، کەهەمیشە هۆش وبیرو دەروونیان پەیوەستە بەوەوە لە هەوڵی ڕازی کردن ودیداریدان و هەر بۆ ئەو دەژێن ، وەهەر لەپێناوی ئەویشدا دەمرن وخۆیان بەخت دەکەن. جا بێ دەنگیان ، لە گفتوگۆکردنیان، گوێبیستیان، تەماشاکردن و وردبوونەوەیان، جوڵەو کردەوەکانیان هەر هەمووی لەپێناوی خۆشەویستەکەیاندایە کەخوای گەورە ومیهرەبانە.

هەروەکو لە (صحیح بخاری) دا هاتووە ،کە پێغەمبەر لە خوای گەورە دەیگێڕێتەوە ودەفەرێت،خوای گەورە دەفەرمێت: (ما تقرب الى عبدي بمثل ما أفترضت عليه، ولا يزال عبدي يقترب إلى بالنوافل حتى احبه، فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يبصربه، ويده التي يبطش وجله التي بي يمشي بها، ولئن سألني لأعطينه، ولئن أستعاذني لأعيذنه، وما ترددت في شيء أنا فاعله كترددي عن قبض نفس عبدي المؤمن ، يكره الموت وأكره مساءته ولابدَ لهُ منهُ)[1] واته: هيچ کاتێك بەندەکانی بەئەندازەی بەجێ گەیاندنی فەرزەکان لێم نزیك نابنەوە ، وەبەبەردەوامی بەندەکانم بە ئەنجام دانی سونەتەکان"نوافل" لێم نزیك دەبنەوە. هەتا دەگاتە ئاستێك کە ئیتر خۆشم دەوێن. وەکاتێك کەخۆشم ویستن دەبمە گوێی کەپێی دەبیستێت، وەچاوەکانی کە پێی دەبینێت ، وەدەستەکانی کەکاری پێ دەکات ، وەپێ یەکانی کەپێی دەچێت ودێت. واتە بەمن دەبیستێت، وەبەمن دەبینێت، وەبەمن کاردەکات، وەبەمن دێت

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٦٥٠٢) گێڕاویەتیەوە. لەفەرموودەی (ابی هریرة).

ودەڕوات، وەوئەگەر داوام لێ بکات پێی دەبەخشم ، پەنام پێ بگرێت پەنای پێ دەدەم. وەلە هیچ شتێك دوودڵ نابم وەك لەگیان کێشانی باوەڕدارێك دا نەبێت، کەحەز بەمردن ناکات، منیش حەزناکەم توشی ناڕەحەتی بکەم ،بەلاّم هەردەبێ ئەم کارە جێ بەجێ ببێت.

شیکارکردن ولێکدانەوەی ئەم فەرموودەیە:

لەم فەرموودەیەدا دووهۆکاری گرنگ دەردەکەوێت بۆ نزیك بوونەوە لەخودای گەورە ، کەئەوانیش جێ بەجێ کردنی "فەرزەکان ونەوافلەکانە". پاشان هەرکەسێك خوای گەورە خۆشی بوێت ، ئیتر ئەو خۆشەویستی یە دەبێتە هاوڕێ وهاوەڵی هەمیشەیی و لێی جیانابێتەوە ، دڵ ودەرون وگیانی سەراپا دەگرێتەوە ، وەهەموو مەبەست وکاو ووتەیەکی بریتی یە لەڕازی کردنی خوای گەورە. جا هەرکاتێك کاربکات ، بڕوات ،ببێنێت، ببیستێت، لەهەموو ئەمانەدا خوای گەورەی لەبەر چاوەو خودای لەگەڵ دایە، خۆشەویستی خودا بزوێنەری هەموو کارەکانێتی.

جا ئەگەر خۆشەویستی دوو مرۆڤ بۆیەکتری ئەم هەڵبەستەی لێ بکەوێتەوە کەدەڵێت:

خيالك في عيني، وذكرك في فمي ومثواك في قلبي، فأين تغيب؟

واتە: خەیاڵی تۆ لەچاوانم دایە ، یادت لەسەر لێوانم.

لانەت لەدڵدایە ، جا ئیتر چۆن لێم وون دەبیت؟

جا ئەبێ شەیدایی وتامەزرۆی بەندەکان بۆ خودای خۆیان چۆن بێت؟!

لەم فەرموودەیەدا باس لە گوێ وچاو دەست وپێ کراوە:

جا ئەم ئەندامانەی دەزگای هەست وکارن، گوێ وچاو شتەکان دەگوێزنەوە بۆنێو دڵ ویست وئیرادەی پێ دەبەخشن و دەبنە مایەی

خۆشویستن ورِق لیٚ بوونەوە بۆ شتەکان. وەبۆ ئەنجام دانی ئەم خۆشویستن ورِق لیٚ بوونەوەیە دەستەکان وپیٚ کان بەگرِدەخات.

جا ئەگەر لەهەموو ووتەو بیستن وهەست کردنیٚکدا خودای لەیاد بیٚت ، ئیتر ئەو خۆشەویستی یەبەدیار دەکەویٚت لە دەزگاکانی جیٚ بەجیٚ کردندا لەدەست وپیٚ یەکاندا، لەرِۆیشتن وهاتن وکارکردندا. جا لیٚرەدا خوای گەورە لەگەلٚ ئەو بەندەدایە لەهەموو کارو نیەت و وتەیەکی دا. هەروەکو لەم فەرموودەیەدا هاتووە کە دەفەرمیٚت: (أنا مع عبدي ما ذكرني وتحركت بي شفتاه)[1] واتە: من لەگەلٚ بەندەکەمدا تا یادم بکات ولیٚوەکانی بەیادی من بجولیٚتەوە.

وەئەمە ئەو لەگەلٚ بوونەدایە کە خوای گەورە لەم ئایەتەدا باسی لیٚوە دەکات: (لاتحزن ان الله معنا...التوبة:٤٠) .وەهەروەها پیٚغەمبەرﷺ دەفەرمیٚت: (ما ظنك باثنين الله ثالثهما)[2] واتە: ئەی أبو بکر دەبیٚت گومانت چی بیٚت دووکەس کە خوای گەورە سیٚ یەمیانە. وەخوای گەورە دەفەرمیٚت: (وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ... العنكبوت:٦٩) واتە:خوای گەورە لەگەلٚ چاکەکاراندایە. (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَواْ وَّالَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ... العنكبوت:١٢٨) واتە: خوای گەورە لەگەلٚ پاریٚزەران کەخەریکی چاکەکاربن.

(وَاصْبِرُواْ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ...الأنفال:٤٦) ... (كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ... الشعراء:٦٢) واتە: خوای گەورە بە موسا وهارون دەلیٚت من لەگەلٚتاندام دەبیستم ودەبینم. (إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى...طه:٤٦) .

---

[1] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(احمد: ٢/ ٥٤٠)وە(ابن ماجە:٣٧٩٢)وە(حاكم: ١/ ٤٩٦)وە (البانی) بەصحیحی داناوە.

[2] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٣٦٥٣)وە(مسلم: ١٥/ ١٥٦نووی) گیٚرِایانەتەوە.

جاڵەم ئایەتانەدا باس لەیاوەری ودۆستی خودا دەکات لەگەڵ ئەو باوەڕدارانەدا، چونکە دۆست بوونی خودا دەبێتە مایەی ڕەوینەوەی خەم وپەژارەو ناڕەحەتیەکان، وەدڵی وەك ماسی لێ دێت لەدووری ئاو کە بەبێ یادو زیکری خودا ناژێت. دواتر پاش دروست بوونی ئەو تامەزرۆی وخۆشەویستیە بۆخودا ، خوای گەورەش خۆشەویستی خۆی بەسەریدا دەڕژێنێت وپێویستی یەکانی بۆ دابین دەکات کەدەفەرمێت: (ولئن سألني لأعطينه * ولئن استعاذني لأعيذنه) واتە: ئەو چۆن بەدەم داواکاریەکانی فەرمانەکانی منەوە هاتووە ومنی لەهەموو کەس خۆشتر ویستوە ،بۆیە هەرچی داوایەکی هەبێت بەوپەڕی خۆشیەوە بۆی دێنمە ئاکام.

هەر بۆیە خۆشەویست حەز بەوە ناکات خۆشەویستەکەی ئازار بچێژێت، لەبەر هەمان مەبەستە خوای گەورە لەگیان کێشان ومەرگی خۆشەویستەکانی دوو دڵە. هەرچەندە خێروچاکە لەوەدایە کە بمرێت وبگەڕێتەوە بۆ لای خۆشەویستەکەی خۆی، چونکە هەر لەبنەڕەتدا لەپشتی باوکە گەورەیدا لەبەهەشتدا بووە، ئێستاش دەبێت بگەڕێتەوە بۆ بەهەشت بە جوانترین شێواز، چونکە ئەو ساتە لەخوای گەورە بەباوکتانی ووتوە "أخرج منها"دەرچۆ لەبەهەشت، مەبەستی لەوە بووە کەبەسەربەرزی بۆ بگەڕێتەوە.[1] جا ئەمە واتای ڕاست ودروستی خۆشەویستی یە کەهەموو جەستەی بەندەکانی پۆشیوە.

---

[1] – هەروەها دانەر لەم بابەتەدا ئەمانەش دەڵێت:

- ئەی ئادەم دڵگران مەبە بە پێ ووتنی "أخرج منها" دەرچۆ لەبەهەشتدا، چونکە ئەمە لەبەرژەوەندی خۆت ونەوەکەتدایە.
- ئەی "ئادەم"دڵگران مەبە بەنۆش کردنی شەربەتی دەربەدەریو ئاوەرەیی، چونکە بەو هۆیەوە بوو ڕزگارت بوولەدەردی کوشندەی لووت بەرزی وزوو سەرسام بوون بۆ خۆت"عجب" ، وەلەو میانەیوە بوو بەرگی بەندایەتیت پۆشی (وَعَسَى أَن تُحِبُّواْ شَيْئًا وَهُو شَرٌّ لَّكُمْ...البقرة:٢١٦).

٦- بەندایەتی "التتیم":

شەشەمین پلەی خۆشەویستی یە ، کەپێی دەوترێت پەرستن وبەندایەتی ، واتە ڕێژەو ئاستی خۆشەویستەکەی دەگاتە ئەندازەیەك کە چی تر خۆشەویستەکەی دەپەرستێت ودەبێتە بەندەی. وەتەواوی ملکەچی وگوێڕایەڵی بۆ دەردەبڕێت، وەئامادەی هەموو جۆرە قوربانیەکە لەپێناویدا.

پوختەی پەرستن وبەندایەتی:

پوختەی پەرستن وبەندایەتی بریتی یە لەتەواوی ملکەچی بوون بۆ خۆشەویستەکەت، کاتێك دەوترێت"طریق معبد"واتە ڕێگایەك ساز وزەلیلە بۆ ڕۆیشتن. جا بەندە خۆشەویستەکەی زەلیل وملکەچی کردووە بۆ خۆشەویستەکەی ، هەربۆیە بەندایەتی بەرزترین و شانازیترین پلەوپایەیەمرۆڤ پێی گەیشتبێت بەرامبەر بەخوای گەورە.

پلەوپایەی بەندایەتی

خوای گەورە باس لە بەڕێزترین دروست کراوی دەکات ، کەپێغەمبەر محمدﷺ لە پێگەی بەندایەتی یەوە گوزارشتی لێ دەکات، پێگەی پێغەمبەرایەتی وبڵندبوونەوەیە بۆ ئاسمانەکان ، کەلە

- ئەی "ئادەم" والله ی ئەو کاتەی سەرپێچیت کرد ویاخی بووی لەخودا ، هیچ کام لەمانە سوودی نەبوو بۆت ، نەسەربەرزیت بە سوژدەی فریشتەکان(أسجدوا). وەنەپلەو پایەی(علم ادم) وەتایبەتمەندیت لەشێوازی دروستکردندا (لما خلقت بیدی)وە شانازیت بە (ونفخت فیه من روحی)هیچ لەمانە سودی نەبوو بۆت، تەنها ئەو زەلیلە نواندنەت نەبێت کەوەك بەندەیەکی ستەمکاری ناچار دانت نا بەخۆتدا ووتت: (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا...الأعراف:٢٢٣).
- وەکاتێکیش زرێ پۆشی یەکتاپەرستیت پۆشیە سەر جەستەی سوپاس گوزاریتدا، چیتر تیرە ژەهرەویەکانی دوژمن نەیانتوانی بت کوژن وسەرجەم برینەکانیشت سارێژبوون.

بۆ زیاتر ئاشنا بون لەم بابەتە ، بڕوانە کتێبی"کنز الفوائد"ی نووسەر.

چەندین ساتی جۆراوجۆردا بە بەندە ناوی دەبات کە دەفەرمێت: (وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا... الجن:١٩) واتە:کاتێك پێغەمبەر"محمد"بانگەوازی بۆ یەکتاپەرستی دەکرد دەستە دەستە پەری وئادەمیزادەکان دەیانەویست لەناوی بەرن.

وەدەفەرمێت: (وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ...البقرة:٢٣) واتە: ئەگەر ئێوە بەگومانن بەرامبەر بە ئەو قورئانەی ناردوومانەتە خوارەوە بۆ بەندەکەمان"محمد"، جا بائێوە بتوانن یەك سورەتی هاوشێوەی بهێنن. وەدەفەرمێت: (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى...الإسراء:١) واتە: پاکی وبێ گەردی وستایش بۆ ئەو خودایەی کە شەوڕەوی لەبەشی یەکەمی شەودا بەبەندەی خۆی"محمد" کرد لە مزگەوتی کەعبەوە بۆ مزگەوتی ئەقسا.

وەلە فەرموودەی (الشفاعة) دا هاتووە: (اذهبوا الى محمد عبدٌ غفرالله له ماتقدم من ذنبه وما تاخر.)[1] واتە: بچن بۆلای محمد، بەندەیەکە کە خودا لە تاوانی پاش وپێشی خۆش بووە.

کەواتە پێغەمبەری ئازیزﷺ بەپلەی تەواوی بەندایەتی یەوە پێگەی شەفاعەتی مەزنی بەدەست هێناوە. وەخوای گەورە سەرجەم بونەوەری دروست کردووە تاوەکو بەیەکتایی بیپەرستن و وەهاوەڵی بۆ بڕیارنەدەن، کەئەمەش تەواوی خۆشەویستی وملکەچی یە، کەهەر ئەمەیە کرۆکی ڕاستەقینەی ئیسلام و میلەتی ئیبراهیم کەهەر کەسێکی لێ بترازێت سەری لێ دەشێوێت.

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، (بخاری: ٤٤٧٦)وە(مسلم: ٣/٥٠نووی) گێڕایانەتەوە.

(وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلاَّ مَن سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ * إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ * وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلاَ تَمُوتُنَّ إَلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ * أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاء إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُواْ نَعْبُدُ إِلَـهَكَ وَإِلَـهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ إِلَـهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ... البقرة: ١٣٠-١٣٣) واتـه: هەركەسێك پشت لەئاینی ئیبراهیم بكات ئەوا گێلەو توشی سەرلێشێوان دەبێت ، وەئێمە ئیبراهیم مان هەڵبژاردووه لەدونیاداو كردوومانه به پێشەنگ وپێشەوا. وەلە قیامەتدا لە ڕیزی پیاوچاكاندایه ، وەكاتێك خودا بەئیبراهیمی فەرموو ملكەچ بە، خێرا ووتی: ملكەچ وگوێڕایەڵی پەروەردگاری جیهان بووم. وەئیبراهیم ویەعقوب وەسێتیان بۆ نەوەكانیان كرد كە خودا ئەم ئایینەی بۆ هەڵبژاردوون ئێوەش بەموسڵمانێتی نەبێت نەمرن. وەتا دواهەناسەتان پەیڕەوی یەكتاپەرستی بكەن. ئایا ئێوە"جولەكەو گاورەكان" ئامادەی سەرەمەرگی یەعقوب بوون؟ ئەو كاتە بەكوڕەكانی ووت: دوای مردنی من چی دەپەرستن؟ هەموویان ووتیان: خوای تۆو باوباپیرانت دەپەرستین، كەخودایەتی تاك وتەنهایە وەئێمە هەموو تەسلیم وفەرمانبەرداری ئەوین.

هەر بۆیە گەورەترین تاوان لەلای خودا بریتی یە لەهاوبەشی پەیداكردن بۆ خودای تاك وتەنها.

بنەڕەتی هاوبەشی دانان بۆ خودا

بنەڕەتی هاوبەشی دانان بۆ خودا بریتی یە لەهاوبەشی لەخۆشەویستیدا، هەروەكو خودا دەفەرمێت: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللّهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّهِ وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَشَدُّ حُبًّا

لِّلّهِ...البقــرة:١٦٥) واتــه: هەندێك هــەن لەخــەڵكی دەچــن لەغــەیری خــودای گــەورە هاوبــەش وهــاوەڵی بــۆ بڕیــاردەدەن وبەئەنــدازەی خــودا ئــەوانیان خــۆش دەوێــت وگوێڕایــەڵی دەبــن.بــەلاّم بــڕواداران تــەنها وبەیــەکتایی خودایان خۆش دەوێت وەلە خۆشویستندا هاوبەشی بڕیارنادەن.

جــا لێــرەدا خــودای گــەورە ئامــاژە بــەوە دەکــات کــە هەنــدێك کــەس لەخۆشەویــــستیدا هاوبــــەش بــــۆ خــــودا بڕیــــاردەدەن. ســــەبارەت بەلێکدانــەوەی ئــەم ئایەتــە ووتــراوە: مەبەســت لــەوەی " أَشَــدُّ حُبًّــا لِّلّــهِ "ئەوەیــە لەپێــشدا هــەردوو لاخودایــان خــۆش ویــستووە، بــەلاّم دواتــر پێڕێــك هاوبەشــیان بــۆ بڕیــارداوە لەخۆشەویــستیدا ، بــەلاّم بــڕاواداران لەسەر یەکتایی خودایان خۆش ویستووە.

جــا خــوای گــەورە ســەرجەم بونــەوەری بــۆ ئــەوە دروســت کــردووە کــە بــەتاك وتــەنهایی خودایــان خــۆش بوێــت وهاوبەشــی بــۆ بڕیارنــەدەن، هــەر لەبــــەر ئــــەم مەبەســــتەیە زۆر بەتونــــدی ڕەدی ئەوکەســــانەدەداتەوە کــــە دەچــن جگــە لــەخودا پەناوپــشت وتکاکــار هەڵدەبــژێرن ، کەدەفــەرمێت: (إِنَّ رَبَّكُمُ اللّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُــمَّ اسْــتَوَى عَلَــى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الأَمْرَ مَا مِن شَفِيعٍ إِلاَّ مِن بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكُــمُ اللّــهُ رَبُّكُــمْ فَاعْبُــدُوهُ أَفَلاَ تَــذَكَّرُونَ...یــونس:٣) واتــە: پــەروەردگاری ئێــوە"الله"یــە کەلــە شــەش ڕۆژ زەوی وئاســمــانی هێناوەتــــە بــــوون، دواتــــر لەســــەر عەرشــــی مــــەزت لەنگــــەری گرتــــووە ، وەهــــەر خۆیــــشی پــــلان وبڕیــــاری هــــەموو شــــتێك دەردەکــات. وەهــیچ کــەس نــی یــە تکاکــارو شــەفاعەت خوازبێــت بــەبێ مۆڵــەتی ئــەو ، جــا ئــەوە پەروەردگارتانــە کــەوابوو بــەتاکی بیپەرستن، ئایــا بیر ناکەنەوە.

هــەروەها دەفــەرمێت: (وَأَنذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَن يُحْــشَرُواْ إِلَــى رَبِّهِــمْ لَيْسَ لَهُم مِّن دُونِــهِ وَلِــيٌّ وَلاَ شَــفِيعٌ لَّعَلَّهُــمْ يَتَّقُــونَ...الأنعــام:٥١) واتــە:

کەواتە بەقورئان ئەوانە ئاگادار بکەرەوە کە دەترسن کۆبکرێنەوە بۆلای پەروەردگاریان ، ئەوکاتە کەس نی یە جگە لەو پەروەردگارە پشتیوانیان لیّ بکات وکەسیش نی یە تکاکاریان بێت، ئایا ئیتر خۆتان لە سنووری خودا ناپارێزن.

پاشان جەخت لەسەر هەریەکەیان دەکاتەوە بەتەنها دەفەرمێت: (ام اتخذوا من دون الله شفعا قل الو كانوا لايملكون شيئا ولايعقلون * قل لله الشفاعة جميعاً...زمر:٤٣-٤٤) واتە:ئایا جگە لەخودای گەورە تکاکارو شەفاعەت خوازی تریان هەڵبژاردووە ، جا پێیان بڵێ ئایا ئەگەر تکاکارەکانتان هیچیان بەدەست نەبوو.ئایا عاقڵ نابن؟ پێیان بڵێ هەموو تکاکار وشەفاعەت خوازەیەکان تەنها بۆ خودای گەورەیە.

وەدەفەرمێت: (مِن وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُم مَّا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاء وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ... الجاثية:١٠) واتە: لەقیامەتدا دۆزەخ بەدوایانەوەیەو لیّی قوتار نابن ،هەرچی یەکیان کردبوو فریایان ناکەوێت، وەهەموو ئەوانەیشی کە لەبری خودا کردبوویانن بە پاڵ پشتی خۆیان ، سزایەکی زۆرگەورە وسامناك بۆیان ئامادەیە.

جا ئەگەر بەندەکان تەنها پشت بەخودا ببەستن ، ئەوا خودای گەورە دەبێتە پشت وپەنایان ، بەپێچەوانەی تر کە جگە لەخودا پشت وپەنا بەکەس وشتی تر دەبەستن. بەڵێ خاڵی وەرچەرخان وهێڵی سووری نێوان یەکتاپەرستان وهاوبەش دانەران لێرەدایە کە تەنها وتەنها خودا پشت وپەنا وشەفاعەت خواز وتکاکاری ڕاستەقینەی بەندەکانە.

پوختەی مەبەست:

پوختــەی بەندایــەتی لەوەدایــە کــەنابێت لــە خۆشەویســتیدا هاوبەشــی وهــاوەڵ بــۆ خــودا بڕیــار بــدرێت. وەپاشــان پێویســتە خۆشەویســتیمان بــۆ پێغەمبــەری خودابێــت لــە پــێش خۆمــان ومــاڵ وخێــڵ وخانــەوادەو..هتــد. چــــونکە خۆشویســــتنی پێغەمبــــەر لەتــــەواوکاری خۆشەویســــتی خودادایــە.پاشــان هــەموو.خۆشەویســتیەکمان بــە پێــوەری (بــۆ خــوداو لەپێناوی خودا) دا بپێوین.

هــەروەکو لــە (صــحیحین) دا هــاتووە کــە پێغەرمبــەرﷺ فەرموویــەتی: (ثــلاث مــن كــن فيــه وجــد بهــن حــلاوة الايمــان) .[1] هــەروەها لــە ووتەیــەکی (صــحیحین) دا هــاتووە بــەم شــێوەیە: (لا يجد حــلاوة الإيمــان الا مــن كــان فيــه ثــلاث خصــال: ان يكــون الله ورســوله احــب إليــه ممــا ســواهما، وان يجــب المــرء لايحبــه إلا لله. وان يكــره ان يرجــع في الكفــر بعــد اذا انقــذه الله منــه كمــا يكــره ان يلقــى في النــار.) [2]واتــە: ســێ شــت"خەســڵەت" لەهــەر کەســێکدا بێــت ، ئــەوا چــێژی شــیرینی بــاوەڕ دەچــێژێت.... وەهــەروەها هــاتووە بــەم چەشــنەش: هــیچ کەســێك چــێژی شــیرینی بــاوەڕ ناچــێژێت گــەر ئــەم ســێ خەســڵەتەی تێــدا نــەبێت"دەبێــت خــوداو پاشــان پێغەمبــەری خــودای لەهــەموو کەســێك وشــتێکی تــر خۆشــتر بوێــت ، وەزۆری پــێ نــاخۆش بێــت ، وەهرەکەســێکی خۆشویســت تــەنها لەبــەر خــودا خۆشــی بوێــت. وەزۆری پــێ نــاخۆش بێــت کاتێــك دەبــینێ کەســێك وادەگەڕێتــەوە ســەر بــێ بــاوەڕی کەپێشــتر خــودا ڕزگــاری کردبــوو لێــی، ئەوەنــدەی پــێ ناخۆش بێت وەك بڵێی خۆی فڕێ دەدرێتە نێو ئاگرەوە."

---

1 –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ١٦)و(مسلم: ٤٣ – الایمان) گێڕایانەتەوە.

2 –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، هەمان سەرچاوەی پێشوو.

وەلە (سنن) دا هاتووە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (**من أحب لله ، وأبغض لله، وأعطى لله، ومنع لله، فقد أستكمل الإيمان.**)[1] واتە: هەر کەسێك تەنها لەبەر خودا خەڵکی خۆش بوێت ، وەبەتەنها لەبەر خودا رقی لەخەڵکی بێت، وەتەنها لەبەر خودا شت ببەخشێت، وەتەنها لەبەر خودا ڕێگر بێت، ئەوا بەڕاستی بیروباوەڕی تەواو پوختە.

هەروەها لەفەرموودەیەکی تردا پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (**ما تحاب رجلان في الله الا كان أفضلها اشدهما حبأ لصاحبه.**) واتە: ئەگەر دوو کەس لەپێناوی خودا یەکتریان خۆش ویست ، ئەوا باشترین کەسیان ئەوەیانە کەزیاتر برادەرەکەی خۆشتر بوێت.

جا ئەم خۆش ویستنانە لە پێویستی وتەواوکاریەکانی خۆشەویستی خودان.

جۆرەکانی خۆشەویستی بۆ خودا

جۆرەکانی خۆشەویستی بۆ خودا دابەش دەبێت بۆ چوارجۆری سەرەکی، کە پێویستە جیابکرێنەوە لەخۆشەویستیەکانی تر، کەئەوانیش ئەمانەن:ـ

١- خۆش ویستنی خودا:

واتە خوای گەورەت لە هەموو شت وکەسێکی تر زیاتر خۆش بوێت کە هاوتای نەبێت. جا بەتەنها ئەمە مایەی ڕزگاربوونە لەدۆزەخ وبەدەست هێنانی بەهەشت نی یە، چونکە هەریەکە لەجولەکەکان و

[1] - ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(ترمذي: ٢٥٢١)وە(احمد: ٤٣٨/٣)وە(حاكم: ١٦٤/٢) گێڕایانەتەوە.وە (البانی)بە صحیحی داوە لەقەڵەم. وە(حافظ وذهبي)لێی بێ دەنگ بوونە.

خاج پەرستەکانیش خودایان خۆش دەوێت ، بەلاَم کەچی توشی سزای دۆزەخ دەبن و لەبەهەشت بێ بەش دەبن.

٢- خۆش ویستنی ئەوەی کە خودای خۆش دەوێت:

واتە ئەو شتانەی کە خودا خۆشیانی دەوێن ، تۆش لەقولاَی دلّ ودەرونتەوە خۆشت بوێن. جا ئەمە بنەمای سەرەکی چوونە نێو ئیسلامەوە وە دەرچوونە لەنێو بێ باوەڕی. وەخۆشەویسترین کەس لای خودا ، بەهێزترینیانە لەم جۆرە خۆشەویستی یەدا.

٣- خۆش ویستن بۆ خودا لەپێناو خودا:

واتە هەرکەس وشتێکمان خۆش بوێت تەنها لەبەر خوداو لە پێناوی ڕەزامەندی خودای گەورەدا بێت و دوور بێت لەنیازو مەبەستی تر. وەئەمەیان لە پێویستی وتەواوکاریەکانی خۆشویستنی خودایە.

٤- خۆش ویستن لەگەلّ خودا:

ئەم جۆرەیان پێی دەوترێت"هاوبەشی دانان بۆ خودا لە خۆشەویستیدا"، واتە گەر بێتو لەگەلّ خودای گەورەدا هاوبەشمان بۆ دانا لەخۆشەویستیدا ، وەلە پێناوخودا نەبوو ئەو خۆشەویستی یە، ئەوا هاوبەش وهاوتاتان بۆ خودا بڕیارداوە لە خۆشەویستیدا. وەبەمەش دەوترێت (المحبة الشركية– خۆشەویستی هاوبەشی) .

٥- خۆشەویستی سروشت:

کەئەم جۆرەیان زۆرمەبەستمان نی یە لێرەدا باسی بکەین، ئەمەش بەکورتی: حەزو ئارەزووی مرۆڤ بۆ ئەو کەس وشتانەی کەلە گەلّ سروشت وفیترەتی خۆیدا دەگونجێت ، وەك خۆشویستنی خێزان، باوك دایك مندالّ، ئاو خواردن...هتد.

کەئەم جۆرەیان ئاساییە لەدڵ ودەرونی مرۆڤدا هەیە ،بەمەرجێك تەشەنە نەکات ونەگاتە ئاستی خۆشەویستی خودای گەورە دەفەرمێت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ...المنافقون:٩) واتە: ئەی باوەڕداران هەوڵ بدەن کەماڵ وسامان ورۆڵەکانتان نەبنە هۆی ئەوەی کەلە یادی خودا سەرقاڵتان بکەن وکەم تەرخەمی بنوێنن وبێ ئاگاتان کەن.

وەدەفەرمێت: (رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ...النور:٣١) واتە: پیاوانێك کە ستایشی خودا دەکەن ، کەهیچ کاتێك بازرگانی کڕین وفرۆشتن سەرقاڵیان ناکات وبێ ئاگایان ناکات لەیادی خودا.

٧- تەواوی خۆشەویستی"الخُلة":

ئەمە حەوتەمین دوایەمین پلەی خۆشەویستی یە لەپلەکانی خۆشەویستی کە پێی دەوترێت"تەواو کۆتایی خۆشەویستی".

واتە چیتر لەدڵدا جگەیەکی تر نابێتەوە بۆ خۆش ویستنی هیچ کەس وشتێکی تر، جگە لەخۆشویستراوی سەرەکی نەبێت. وەبەهیچ شێوەیەکیش ئەو دڵە جێگەی هاوبەش وهاوتا ناکاتەوە لەخۆشەویستیدا. ئەم پێگەیە تایبەتە بەدۆستانی خودا کەهەر یەکە لەپێغەمبەران (ابراهيم ومحمد) سلاّو ودرودی خودایان لەسەر بێت. هەروەکو پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (إن الله اتخذني خليلاً كما اتخذ ابراهيم خليلا) [1] واتە: خوای گەورە منی کردۆتە خەلیلی خۆی ،هەروەکو پێشتر ابراهیمی کردۆتە خەلیلی خۆی.

---

[1] - ئەم فەرموودەیە (ضعيف الأسناد)ە،بڕوانە(السلسلة الضعيفة)ی (الباني:٣٠٣٤).

هـــەروەها لـــە (صـــحيح) دا هـــاتووە كـــە پێغەمبـــەرﷺ فەرموويـــەتی: (لوكنـت متخـذاً مـن اهـل الأرض خلـيلاً لاتخـذت أبـابكر خلـيلاً، ولكـن صـاحبكم خليـل الله) [1] واتـــە: ئەگـــەر مـــن لەخـــەڵكی ســـەر زەوی دۆســـت وخەلیلێكم هەڵبژاردایە ،ئەوا"ابو بكر"دەبوو، بەڵام من خەلیلی خودام.

وەلـە فەرموودەیـەكی تـردا دەفـەرمێت: (إنـي أبـرأ الی كـال خليـل مـن خلتـهُ) [2] واتـــە: مـــن خـــۆم بـــەری ئەكـــەم لەهـــەر خـــەلیلێك كەبەئەنـــدازەی خەلیلی خۆشم ویستبێت.

وەكاتێــك كــە پێغەمبــەر"ابــراهیم (س.خ) " حــەزی بــەكوڕێك كــرد ، خـوای گـەورە پێـی بەخـشی ، جـا خۆشەویـستی ئـەو كـوڕە بەشـێك لـەدڵی "ابراهیمـی"داگـیر كـرد، وەخـوای گـەورەش ئـەم كـارەی پـێ خـۆش نـەبوو كەلـە دڵـی ابراهیمـدا خۆشەویـستێكی تـر هـەبێت جگـە لـەخواد. هـەر بۆیـە لەخـەودا فـەرمانی بـە ابـراهیم كـرد كـە ئـەو منداڵـە سـەرببڕەو بیكـرە قۆچـی قوربـانی بـۆ خـودا. كەئەمـەش گـەورەترین تـاقی كردنـەوەبوو بـۆ دڵـی ئیــبراهیم (س.خ) . مەبەســت لێــرەدا ســەربڕینی كوڕەكــە نــەبوو ، بــەڵكو ســەربڕینی خۆشەویــستی ئــەو كوڕەبــوو لــە دڵــی حــەزرەتی ئیبراهیمــدا. هــەر بۆیــە كاتێــك كــە ئیــبراهیم ویــستی كوڕەكــەی ســەربـبڕێت. خــوای گــەورە بڕیـاری دا بـە لـە بـری كوڕەكـەی مـەڕێك سـەربـبڕێت و كوڕەكـە دەربازبێـت. وەئەمەش بووە سونەتێكی بەردەوام...

هـــەروەكو هەمیـــشە خـــوای گـــەورە هـــەر بڕیـــارێكی هەڵوەشـــاندبێتەوە بەشـێكی كـەمی لـێ هێڵاوەتـەوە. وەكـو "هێـشتنەوەی پێـنج نوێـژی فـەرز

---

[1] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ٣٦٥٦)وە(مسلم: ١٦٥/١٥نووی).

[2] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، هەمان سەرچاوەی پێشوو.

لەبری پەنجا نوێژی فەرز"[1]، وەك هێشتنەوەی خێرو صەدەقە لەکاتێ ویسترا قسە لەگەڵ پێغەمبەردا بکرێت.

لە نێوان خۆشەویستی وخەلیل دا

هەندێك کەس پێیان وایە "خۆشەویست"پوختتر وفراوانترە لە"خلیل"، وەهەروەها دەڵێن حەزرەتی ابراهیم"خلیل الله"یە ،بەلأم محمدﷺ خۆشەویستی خودایە"حبیب الله"یە.

بەلأم لەڕاستیدا بەم شێوەیە نی یە، چونکە"خۆشەویستی" گشتی یە، بەلأم "خلیل"تایبەتی یە، وە خلیل کۆتاو تەواوی خۆشەویستی یە. هەروەکو پێغەمبەرﷺ ڕایگەیاندووە کە خوای گەورە لەگەڵ ئیبراهیم دا هەڵی بژاردوون بە خەلیلی خۆی. وەهەروەها ڕەدی ئەوەی کردۆتەوە کە لەسەر زەویدا خەلیلی هەبێت جگە لەخودا، لەگەڵ ئەوەشدا خۆشەویستی دەربڕیوە بۆ هەریەکە لە (خاتوو عائیشە و ابوبکر وعمر) ﷺ.

هەروەها خوای گەورە خۆشەویستی خۆی بۆ چەندین وچین وتوێژ دەربڕیوە ، لەوانە: تەوبەکاران، چاکەخوازان، ئارامگران...: (يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ...البقرة:٢٢٢) .

هەروەها گەنجی تەوبەکار خۆشەویستی خودایە، بەلأم لەگەڵ هەموو ئەمانەدا خوای گەورە خەلیلی خۆی بۆ دووان دەربڕیوە کە (محمد وأبراهيم) ە سلاو ودرودی خودایان لەسەر بێت.

[1] - ئەمە کاتی خۆی بەپێی دەقی ئەم ئایەتە فەرز بووە کەدەفەرمێت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِن لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ...المجادلة:١٢)واتە: ئەی باوەڕداران کاتێك ویستان قسەیەك لەگەڵ پێغەمبەردا بکەن ، ئەوا خێرو صەدەقەیەك ئەنجام بدەن کەبۆخۆتان باشتر وپاکترە، وەخوای گەورە لێ بووردەو بەخشندەیە.

جیاوازی لەنێوان خۆشەویست وخۆشەویسترین

وەکو پێشتر ووتمان هەمیشە مرۆڤ دەست بەرداری خۆشەویستێکی بچوك دەبێت لە پێناو خۆشەویستێکی گەورەدا، وەهەروەها لەپێناو بەدەست هێنانی خۆشەویستێکی گەورەدا ئامادەیە خۆی توشی ناخۆشی ومەینەتی بچوك بکات، کەوا سروشتی ژیری وعەقڵی وایە کە گەورەترین خۆشەویست هەڵبژێرێت لە بچوکترینیان ، وەکەمترین وبچوکترین نارەحەتی هەڵبژێرێت لە گەورەترین وزۆرترینیان. وەئەم کارە پێویستی بە دووبنەمای گەورە هەیە:ـ

(هێزی هەست کردن وزانین ، ئازایەتی دڵ) . واتە پێویستە مرۆڤ هەست بەباشترین وگەورەترین خۆشەویستەکانی بکات ، بوێروئازابێت بتوانێت هەڵبژاردن ئەنجام بدات لەم بوارەدا.بەلاَم ئەگەر بە پێچەوانەی ئەمەوە کرا ، ئەوا لاوازیان لەبواری هەست کردن وزانینە، یاخود دڵی ئازاو بوێر نی یە ناتوانێت لەژێر کاریگەری دەرون دەربچێت.

زۆرێك لەخەڵکی گیرۆدەی ئەم دەردە بوونە و حەزوئارەزووەکانی زاڵە بەسەر ژیرو باوەڕیاندا ،باشەو خراپەیان لەم ڕوانگەیەوە دەپێون، تەنانەت هەندێك جار پزیشکەکان ئاگاداری هەندێ کاری دەکەنەوەکە زیان بەخشە، کەچی نەخۆشە خۆی ناگرێت ودەرونی زاڵەو ئەنجامی دەدات. زۆرێك لەوکەسانەی دڵیان نەخۆشە ،گوێ بەسەلامەتی دڵیان نادەن وهەمیشە حەزوئارەزووەکانیان تێردەکەن وهەرچەندە زیان بەخش بێت بۆیان.

پوختەی شەڕ وچاکە:

پوختەی شەڕ لەلاوازی وبێ هێزی هەست وئیدراك ودەرون نزمی دایە.وەپوختەی چاکەش لە بەهێزی هەست وئیدراك و شکۆمەندی دەرون دایە.

کەواتــە خۆشەویـستی وئـیرادە بنـەڕەت و بزوێنـەری هـەموو کـارێکن. هـەروەها ڕق وکینـەو ناحـەزی بنـەڕەت ودەسـت بـەرداری هـەموو کـارێکن. جـا ئـەم دووهێـزە مەزنـە لەدڵـدان ، وەسەرچـاوەی چەرمەسـەری وبەختـەوەری دڵن. وەپاڵنـەری هـەموو کـارێکی ئارەزوومەندانـە بـریتی یـە لـە خۆشەویـستی وئـیرادە. وەئـەنجام دانەکەشـی دەگەڕێتـەوە بـۆ لاوازی لەیـەکێ لـەو دووپاڵنـەرە سـەرەکی یـە، کەهەنـدێ جار ڕق وکینـە وناحـەزی دەگرێتـەوە. جائەمـە بنـەڕەتی فـەرمان کـردن وڕێگرتنـە، پاداشـت وسزایە.

جـا لێـرەدا وەلامـی ئـەو پرسـیارە ڕوون دەبێتـەوە کـە "ئایـا دەسـت بەردار بوون لەکارێك" فەرمانێکی وجودی یە ؟یاخود عەدەمی یە ؟

<u>پوختەکەی:</u> لێرەدا دووبەشە:

دەسـت بـەرداربوونێك دەگەڕێتـەوە بـۆ نـەبوونی هۆکـاری کارەکـە لە"ئیرادەو خۆشەویستی"کە بەمەیان دەوترێت"عەدەمی-نەبوونی".

وەدەسـت بـەرداربوونێك دەگەڕێتـەوە بـۆ بـوونی ڕێگرییـەك لـە"ڕق وکینەو ناحەزی"کەبەمەیان دەوترێت"وجودی- بوونی".

هەوڵی خەڵکی بـۆ بەدەسـت هێنـانی بەرژەوەنـدی ودوورکەوتنـەوە لە زەرەرمەندی یە

بـێ گومـان مـرۆڤ هەمیـشە لـە هـەموو ووتـەوکردار ئـەنجام دانێکـدا، تەنانـەت لەدوورکەوتنـەوە ودەسـت بـەرداربوونی هەرکارێکـدا، مەبەسـتی سـەرەکی بەدەسـت هێنـانی بەرژەوەنـدی ودوورکەوتنـەوە لەزەرەرمەنـدی یە.

ئەمـە پێـوەری هـەموو خـاوەن ژیـری یەکـە لەژیانـدا، بـەلام مـەخابن زۆرێـك لەخـەڵکی لـەم پێـوەرەدا توشـی شـێوان ولـێ تێکـچوون هـاتوون.

کاتێك کە ئامادەن لەپێناوی بەدەست هێنانی بەرژەوەندی یەکی کەم وچێژێکی کاتی خۆیان توشی چەرمەسەری وسزاوئەشکەنجەیەکی زۆرە نەبڕاو دەکەن وە تووشی زیانی هەمیشەیی دەبن. هەربۆیە دەبینین کەسانێکی زۆر لەبەر چێژ وخۆشیە کاتی یەکانی ئەم دونیایە ژیانی هەتاهەتایی قیامەت دەدۆڕێنن و لە دوارۆژدا سزایەکی بێ شومار چاوەڕوانیان دەکات.

هەندێك لەزانایان دەڵێن: زۆر وردبوومەوە لەحاڵی ژیرمەندان وهۆشیاران ،دەبینم هەرهەموویان لەهەوڵی دوورخستنەوەی ناڕەحەتی وغەم وپەژارەن لەسەر دەرون. جا هەریەکەو بەڕێگەیەك، هەیە لەڕێگەی خوا ردن وخواردنەوە، یان بازرگانی،یان بە پرۆژەی هاوسەرگیری، یاخود بەگوێ گرتن لەگۆرانی خۆش یان بەکات بەسەر بردن بەیاری یەوە...

منیش ووتم: ڕاستە ئەمە تاکە مەبەستی سەرەکی ژیرو هۆشیارانە ، بەلام هەموو ڕێگایەك لەو ڕێگایانە نامان گەیەنێتە جێی مەبەست، بگرە هەندێکیان تەواو پێچەوانە ودژی ئەو مەبەستەیە ، وەبەلای منەوە تاکە ڕێگایەك بۆ بەدەست هێنانی ئەو مەبەستە ، تەنها ڕووکردنە خوای گەورەیە وبەدەست هێنانی ڕەزامەندی ئەوە، جا هەر کەسێك ئەم ڕێگایە بگرێتە بەر ئەوا دڵنیا بێت سەرفرازی دونیاو قیامەت بەدەست دەهێنێت.

بەشەکانی خۆشویستراو "المحبوب"

خۆشویستراو "المحبوب": دەبێتە دووجۆرەوە:

١- خۆشویستراو بۆ خودی خۆی.

٢- خۆشویستراو بەهۆی کەسی ترەوە.

١- خۆشویستراو بۆ خودی خۆی:

واتە خۆش ویستنی کەسێك تەنها لەبەر خودی خۆی کە شایەن وشایەستەی خۆشەویستی یە. کەئەمەش بەتەنها خوای گەورە دەگرێتەوەکە دوورە لەهەموو کەم وکوڕی وکورتیەك، کەماڵ وتەواوە لەهەموو روویەکەوە.

٢- خۆشویستراو بەهۆی کەسێکەوە:

واتە خۆش ویستنی کەسێك یان شتێك لەبەر خودی خۆی نا ، بەڵکو لەبەر هۆکاری تر خۆشویسترابێت ، وەجگە لەخۆش ویستنی خوای گەورە سەرجەم خۆشویستراوەکانی تر بەهۆی خوداوە خۆشویستراون ، وەهەر لەئەوەوە خۆشویستراوەکەیان سەرچاوە دەگرێت. وەك خۆشویستنی پێغەمبەران، فریشتەکان..هتد.

کەواتە لێرەدا جگە لەخودا هەموو خۆشویستراوەکانی تر شایەنی خۆش ویستن ورق لێ بوونەوەن لەیەك کاتدا. بۆ نمونە گەر کەسێك رقی لەو شتانە بوو کە خودا خۆشی دەوێن، بۆمان دەردەکەوێت کەتا چ ئەندازەیەك خۆشویستراوەکانی تری لاپەسەندە ودژایەتی خودا دەکات، وەبەپێچەوانەوە کەسێك کە خودا هەرشتێکی خۆش بوێت ،ئەویش هەمان شتی خۆش دەوێت وەبۆمان دەردەکەوێت کەچەند پشتیوانی لەخودای گەورە دەکات.

جا پێویستە دەست بەم پێوەرەوە بگرین، تابزانین چەند ئێمە موالات وپشتیوانیمان هەیە بۆ خوای گەورە، چونکە ولایەت واتە خۆش ویستنی ئەو شتانەی کەخودا خۆشی دەوێن، وەهەروەها ڕق لێ بوونەوە لەو شتانەی کە خودا ڕقی لێ دەبێتەوە. جا ئەمە پەیوەندی بە زۆری نوێژ وڕۆژووەوە نی یەو ئەمە تایبەتە بەدڵ.

جۆرەکانی خۆشەویستی بەهۆی کەسانی ترەوە:_

یەکەم: هەرلەگەڵ بەدەست خستنیدا هەست بەچێژو خۆشی دەکرێت.

دووەم: ئەو جۆرەیە کەئازارو زیان بەخشە، بەڵام خۆی دەگرێت تا دەیگەیەنێتە خۆشویستراوەکەی.

هەروەکو خوای گەورە دەفەرمێت: (كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَن تَكْرَهُواْ شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَن تُحِبُّواْ شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ...البقرة:٢١٧) **واتە: خوای گەورە کوشتاری لەسەر پێویست کردن هەرچەندە لەسەر دڵتان ناخۆشە، بەڵام دوور نی یەشتێکتان پێ ناخۆش بێت، بەڵام لەڕاستیدا خێری تێدایە بۆتان. وەدوور نی یە شتێکتان پێ خۆش بێت،بەڵام لەڕاستی خراپە بێت بۆتان، وەتەنها خوای گەورە زاناو دانایەو ئێوە نایزانن.**

جا لێرەدا کوشتاریان پێ ناخۆشە ،بەڵام باشترە بۆیان چونکە دەیان گەیەنێتە ڕەزامەندی خۆشەویست. هەروەها دەرونی مرۆڤ ئارەزووی پشوو وخۆشگوزەرانی وئارەزووبازی دەکات،ئەمە خۆی خۆشە بەڵام زۆرخراپە، چونکە دەبێتە مایەی لەدەست دانی ڕەزامەندی خۆشەویست.

جـا كەسـى ژيـرو هۆشـيار دووربينانـە لەشـتەكان دەكۆڵێتـەوە هـيچ كاتێك خۆشى يەكى هەميشەيى ناكاتە قوربانى خۆشيەكى كاتى.

جا حاڵەتەكان چوار جۆرن:_

١- خۆشويستراوێك بمان گەيەنێتە بەخۆشەويستراو.

٢- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنێت بە ناخۆشى.

٣- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنێت بەخۆشەويستراو.

٤- وەخۆشويستراوێك دەمانگەيەنێت بەناخۆشى.

١- خۆشويستراوێك بمانگەيەنێت بە خۆشويستراو:

ئـەم جۆرەيـان لەهـەردوولاوە خێـرو چـاكەيە و پێويـستى بەئـەنجام دان هەيە.

٢- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنێت بە ناخۆشى.

ئـەم جۆرەيـان لەهـەردوولاوە خراپـە و پێويـستە دەسـتى لـێ هـەڵبگرين ولێى دووربكەوينەوە.

پاشان دووبەشەكەى تر ماوە كە بريتين لە:_

٣- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنێتە خۆشەويستراو:

٤- خۆشويستراوێك دەمان گەيەنێت بەناخۆشى:

جـا مـرۆڤ لـەدونيادا هەميـشە لـەنێوان ئـەم دووانەيانـدا كێـشمەكێش دەكـات، جارێـك بـەم لاو جارێـك بـەولا دەكـەوێت ، مرۆڤـى هۆشـيارو ژيـر و بـاوەڕدار بـەلاى ئەوايانـدا دەڕوات كـە لەكۆتايـدا دەگـات بـە خۆشەويـستراوەكە و خێروچـاكەى هەميـشەيى دەسـت گـير دەبێـت ، بـەلاَم مرۆڤێـك حـەزو ئـارەزوو و دەروون پێـشەوايەتى بكـات ئـەوا بـەلاى خۆشـيە كاتيەكەدا دەچێت وسەرئەنجام وزەرەرمەند دەبێت.

خۆشەویستی بنەڕەتی خواپەرستی یە

جا ئەگەر خۆشەویستی بنەڕەتی هەموو کارێکی حەق وڕاستی بێت ، ئەوا خۆشەویستی خوداو پێغەمبەرەکەی بنەغەو بەنەمای هەموو کارێکی ئاینی یە، جا بنەمای هەموو کارێکی ئاینی بریتی یە لە خۆشویستنی خوداو پێغەمبەری خودا. وەبنەمای هەموو ووتەیەکی ئایینی بریتی یە لە بەڕاست ودروست زانینی خوادو پێغەمبەری خودا.

جا هەر ویست وئیرادەیەك ڕێگری کرد لەدەربڕینی تەواوی خۆشەویستی بۆ خودا ، وەهەروەها هەر گومانێك ڕێگری کرد لەبەڕاست زانینی خودا، ئەوا زەرەرمەندە بە بنەڕەتی باوەڕ لاوازی دەکات. جا ئەگەر لەو حاڵەتەوە تەشەنەی کرد وگەیشتە ئاستی خۆش نەویستنی خودا و بەڕاست نەزانینی پێغەمبەرەکەی ، ئەوادەبێتە کافرو گومڕاو هاوبەش بڕیاردەر.

لە پێداویستیەکانی خۆش ویستنی خودا:

دۆستایەتی ودژایەتی کردن

واتە پێداویستیەکانی خۆش ویستنی خودا بریتی یەلە دۆستایەتی وپشتیوانی کردنی خۆشەویستانی خودا، دژایەتی کردنی ناحەزان ودوژمنانی خودا. وەئەم دووکارە دژاودژی یەکترن، واتە دۆستایەتی خۆشەویستانی خودا ناکرێت هەتاکو دژایەتی ناحەزانی خودا نەکەیت. هەروەکو خوای گەورە سەبارەت بەپێشەوای خۆشەویستمان باس دەکات، ابراهیم کە ڕوودەکاتە گەلەکەی دەڵێت: (قَالَ أَفَرَأَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ * أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ * فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ...الشعراء:٧٥-٧٧) واتە: ابراهیم پێتان دەڵێت: ئایا ئێوە نابینن چی دەپەرستن؟ "کەی ئەم شتانە شایەنی پەرستنن" بەڕاستی

ئێــوەو باوباپیرانتــا بەهەڵــەدا چــوون.ئەوانــەی ئێــوە دەیــان پەرســتن بەدڵنیاییـــەوەدوژمنی مـــنن و وەبـــەدوژمنی خۆمیـــان دەزانم ، جگـــە لەپەروەردگاری جیهان نەبێت کەبە تەنها شەیانی پەرستنە.

جـا ئـەم دژایـەتی کردنـەی ابـراهیم (س.خ) زۆر پێویسـتە بـۆ بـەجێ گەیانـدنی دۆسـتایەتی بـۆ خـودا. هـەر ئـەم هەڵوێسـتە جوانانـە بـوو کـە خـوای گـەورە دەیـان کاتـە پێشـەنگ وداوامـان لـێ دەکـات کـە شـوێنیان بکـەوین کـە دەفـەرمێت: (قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِـي إِبْـرَاهِيمَ وَالَّـذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاء مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّـهِ كَفَرْنَـا بِكُـمْ وَبَـدَا بَيْنَنَـا وَبَيْـنَكُمُ الْعَـدَاوَةُ وَالْبَغْضَـاء أَبَـدًا حَتَّـى تُؤْمِنُـوا بِاللَّـهِ وَحْـدَهُ...الممتحنـــة:٤) واتــە: بەڕاسـتی ئێـوە لـە"ابـراهیم وشـوێن کــەوتووانی" باشــترین پێشــەنگتان هەیــە، کــەکاتێ ڕوویــان کــردە گەلەکـەیان ووتیـان: ئێمـە بـەرین لـەئێوە ولەوشـتانەش کەلـەجیاتی خـودا دەیـان پەرسـتن ، ئێمـە باوەڕمـان بـەو ئاینـەی ئێـوە نـی یـە. ئـیتر دوژمنایـــەتی ورقەبەرایـــەتی لـــەنێوانمان بـــەرپابوو تـــا ئەوکاتـــەی دەگەڕێنەوەو باوەڕ بەخودای تاك وتەنها دەهێنین.

هەروەها دەفـەرمێت: (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيـهِ وَقَوْمِـهِ إِنَّنِـي بَـرَاء مِّمَّـا تَعْبُدُونَ * إِلَّا الَّـذِي فَطَرَنِـي فَإِنَّـهُ سَـيَهْدِينِ...الزخـرف:٢٦-٢٧) واتـە: ابـراهیم ڕووی کـردە گەلەکـەی وبـاوکی پێـی ووتـن: مـن بـەریم لەوشـتانەی کەدەیپەرسـتن ، تـەنها خـوای گـەورە نـەبێت کـەمنی بـەدیهێناوە وڕێنمـایم دەکـات ، دواتــر ئــەو ووشــەیەی "یەکتاپەرسـتیەی" هێشـتەوە بـۆ هـۆز وگەلانی دوای خۆی بۆ ئەوەی بگەڕێنەوە سەر ڕێگەی ڕاست.

لا إلــه إلا الله....ئــەو ووشــەیە بــوو كــە ئیــبراهیم بــۆ هۆزەكــەی بــەجیٚ هێشت

واتــە ئیــبراهیم جگــە لەپەرســتنی خــودای تاقانــە دژایــەتی ســەرجەم پەرســتراوەكانی دەكــرد، وەســیەت وپــەیمانێك بــۆ هــۆز وگەلەكــەی وســەرجەم پێغەمبــەرانی پــاش خــۆی بــە جێهێشــت كــە درێــژە بــە كــاروانی یــەكتا پەرســتی بدەن ، كەئــەو وەسیەت و ووشــەیە بــریتی یەلــە "لا إلــە إلا الله".

ئەمــە ووشــەیەكە ســەرجەم بونــەوەری لەســەر دامــەزراوە ، وەژیــانی پــیٚ هاتووەتــە كایــەوە، وەقیبلــەی لەســەر دروســت كــراوە ، وەئــەو ووشــەیەی كــە خــوێن ومــاڵ وگیــانی پــیٚ دەپارێزرێــت، بەختــەوەری وسەرشــۆڕی ســەرجەم مرۆڤایــەتی لەســەر بەنــدە، بەهەشــت وخۆشــیەكان ودۆزەخ وناخۆشــیەكانی لەســەر بنیــات نــراوە، كەمایــەی خــۆش گــوزەرانی هەتاهــەتای بەندەكانــە ،كۆڵەكــەی ســەرجەم ئــاین وخواناســانە. (مــن كــان آخــر كلامــە لاالــە الا الله دخــل الجنــة) [1] واتــە: هەركەســێك دوا ووشــەی "لا إله إلا الله" بێت دەچێتە بەهەشتەوە.

ڕوح ونهێنی ئەم ووشەیە

واتــە بــەتاك زانــینی پــەروەردگارو بــە پــیرۆز ڕاگرتنــی نــاو وناكــارە جوانــەكانێتی، بــەرزڕاگرتنی پەیامەكەیــەتی وتــرس وتكــاكردن لێــی، واتــە پشــت پــیٚ بەســتن وڕووتــیٚ كــردن وگەڕانــەوە بــۆ لای ئەوزاتــە، وەخــۆش ویســتن ودژایــەتی كردنــی غــەیری ئــەوە. بەتــەنها ترســان لەئــەو وگــویٚ نــەدان بەســەرجەم كەســانی تــر، ســوژدەبردن وقوربــانی دان وملكەچــی كــردن وبەڕاســت زانــین وهانــاو هــاوار بــۆ كــردن وپــەناپیٚ گــرتن و تــەنهاو تەنها بۆ ئەوزاتە پیرۆزە.

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(احمد: ٥/٢٣٣- ٢٤٧)وە(حاكم:١/٣٥١) گێڕایانەتەوە.

کە هەرهەمووی لە پوختەی یەك ووشەدا کۆدەبێتەوە ، کە ئەویش هیچ پەرستراوێك نی یە بەڕاستی شایەنی پەرستن و خوایەتی بێت، تەنها"الله" نەبێت.

هەر لەبەر گرنگی وپڕوپوختی و واتا جوانەکانێتی ، ئەوکەسەی ئەم گەواهیە وشایەتی یەبدات وکاری پێ بکات ، جەستەی قەدەغەکراوە لەوەی کەئاگر بیسوتێنێت. هەروەها خوای گەورە دەفەرمێت: (وَالَّذِينَ هُم بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ...المعارج:٣٣) واتە: کار بەناوەڕۆکی ئەم شایەتیە بکەن بەنهێنی وئاشکرا لە جەستەو دڵ ودەروندا.

جا خەڵکانێکی زۆر هەیە شایەتیەکەیان مردو وبێ گیانە، وەهەیە شایەتیەکەی نوستووە ،ئەگەر بەئاگابێتەوە وەیان نا، وەهەیانە شایەتیەکەی ڕاکشاوە، وەهەمانیشە شایەتیەکەی ئامادەو ڕاوەستاوە هەمیشە لەسەر پێی یە، نمونەی ئەم شایەتیە هاوشێوەی گیانە بۆ جەستە. کەسی وامان هەیە ڕوحی مردووە ، وەهەیە ڕوحی نەخۆشە ونزیکە لە مردنەوە ، وەڕوحی وامان هەیە خەریکە بەئاگادێتەوە، بەڵام ڕوحی واشمان هەیە دروست وپوختە بزوێنەری جەستەیەو کاری خۆی دەکات.

وەلە فەرموودەی (صحیح) دا هاتووە کە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (إني لأعلم كلمة لايقولها عبد عند الموت إلا وجدت روحه لها روحا)[1] واتە: من ووشەیەك دەزانم گەر مرۆڤ لەسەرەمەرگیشدا بیڵێت ، ئەوا ڕوحی زیندوو دەبێتەوە.

---

[1] – ئەم فەرموودەیە(حسن)ە،(احمد: ٣٧/١)وە(ابن ماجه:٣٧٩٥)وە(البانی)لە (صحيح جامع)دا هێناویێی.

واتـه ژيـانی ڕوح بەنـدە بـەو ووشــە سەرسـوڕێنەرەوە ، هـەروەكو چـۆن ژيانی جەستە بەندە بەڕوحەوە.

ژيانی بەختەوەی لەدونياو قيامەتدا

هـەر كەسـێك لـەم ژيانـەدا بـۆ ئـەم ووشــە پرشـنگدارە بـژێت و وەتـیٚ بكۆشـێت وبمرێـت ، ئــەوا ژيـانی بەختــەوەری هەميــشەيی لەقيامەتــدا بەدەست دەهێنێت.: (وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَــى الــنَّفْسَ عَــنِ الْهَــوَى * فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَــأْوَى...النازعــات:٤٠-٤١) واتـە: هەركەسـیٚ لـەخوای خـۆی بترسـێت وبەڕاسـتی ملكەچـی بكـات، وەڕێگـری لەسەركەشـی دەرون بكـات ، ئـەوا لەقيامەتـدا پاداشـتی بەهەشـتی بەرينـە بـە بەختـەوەری تێيـدا دەژێت.

وەلـە ژيـانی ئـەم دونيايـەدا لەبەهەشـتی گـەڕان وپـشكنين ودۆزينـەوەی ڕاسـتی وحــەق ودادپەروەريـدا ژيـاوە ، بەهەشـتی تامــەزرۆی بـۆ ديـداری ڕاسـتەقينەی خـوای گــەورە ژيــان لــە ژێــر سـايەی ڕەزامەنديـدا. ئەمــە سروشـتی ســەرەتای هــەموو خۆشـی يەكـە لەژيانـدا، كـە پێـشەكی يەكـەی بەهــەولٚ ومانـدووبوون وشــەونخونیوئارامگرتن دەســت پــیٚ دەكـات وەلــە كۆتايدا بەختەوەری بەدەست دەهێنێت.

هەرچــەندە خوانەناســان لەخۆشــيەكانی ژيانــدابن ،بــەلاَم ژيانيــان بــیٚ ئامانج وبیٚ ئاكام وبیٚ مەبەستە. (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَــرٍ أَوْ أُنثَــى وَهُــوَ مُــؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّــهُ حَيَــاةً طَيِّبَــةً...النحــل:٩٧) واتـە: هەركەسـێك كـاری چــاكەخوازی بكــات وبڕواداربێــت ئــەوا ژيــانێكی پڕبەختــەوەری پــیٚ دەبەخشين.

وەبەختـەوەری ژيـان بـريتی يەلەبەهەشـتی دونيـا: (فَمَــن يُــرِدِ اللّــهُ أَن يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلإِسْلاَمِ وَمَــن يُــرِدْ أَن يُــضِلَّهُ يَجْعَــلْ صَــدْرَهُ ضَــيِّقًا

حَرَجًا...النعـــام:١٢٥) واتــه: هــەر كەسـێك خـوای گـەورە بیـەوێت هیدایـەتی بـدات ، ئـەوا سـینەی سـاف وپـاك وئامـادە دەكـات بـۆ ئیـسلام، ئـەو كەسـەش خـوای گـەورە بیـەوێت گـومڕای بكـات ، ئـەوا دڵـی دەگوشـێت وسـنگی تونـد دەكـات و هەناسـەی سـوار دەبێـت، هـەروەكو بڵێیـت بـۆ ئاسمان بەرز بكرێتەوە.

مرۆڤـی بـڕوادار هەمیـشە دەرونـی ئـارام ودڵ ودەرونـی پـاك وبیرتیـژ وگـەش بینـە وەچـاكە خـواز ودڵنیایـە ، ئەمـەش هۆكارەكـانی بەختـەوەری ئـەم دونیایـە ، كەپەیوەنـدی هەمیـشەیی بـەخوداوە هەیـە وسـاتێكیش لێـی بـێ ئاگانابێـت، جـا پێغەمبـەرﷺ دەفـەرمێت: **(اذا مـررتم بریـاض الجنـة فـارتعوا ، قـالوا: ومـا ریـاض الجنـة؟ قـالﷺ: حلـق الـذكر)** [1] واتـه: ئەگـەر گەیـشتن بەباخـچەكانی بەهەشـت بەشـی خۆتـان بـەرن، ووتیـان: ئـەی پێغەمبـەری خـودا كامـە باخـچەكانی بەهەشـتە؟ پێغەمبـەرﷺ فـەرمووی: كۆڕەكانی یادی خودایە.

هـەروەها دەفـەرمێت: **(مـا بـین بـیتي ومنـبري روضـة مـن ریـاض الجنــة)** [2] واتــه: لــەنێوان ماڵەكــەم بڵنــدگۆی مزگەوتەكەمــدا ،باخــچەیەكە لەباخـچەكانی بەهەشـت. هـەروەها كاتێـك لێیـان پرسـی كەبۆچـی هەمیـشە بــەردەوام دەبیــت لــە ڕۆژووگــرتن و نــان وئاونــەخواردن. پێغەمبــەرﷺ فــەرمووی: **(إنــي لــست كهیئــتكم ، إنــي اظــل عنــد ربــي یعطمــني ویـسقیني)** [3] واتـە: مـن وەك ئێـوە نـیم ، مـن لای خـوای خـۆم دەمێنمـەوە، ئەو خواردن وخواردنەوەم پێ دەبەخشێت.

---

[1] – ئـەم فەرموودەیـە (ضـعیف الأسـناد)ە،(ترمـذي:٣٥٠٩)و(احمـد: ١٥٠/٣)وەبڕوانـە(السلـسلة الضعیفة)ی(البانی: ١١٥٠).

[2] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ١١٩٥)وە(مسلم: ١٣٩١) گێڕایانەتەوە.

[3] –ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ١٩٦٤)و(مسلم: ٢١١/٧نووی) گێڕایانەتەوە.

لێــرەدا پێغەمبــەرﷺ مەبەســتی ئەوەیــە مانــەوەی لــەیادو زیکــری خــودای خــۆی برسـێتی وتـونێتی نامێڵێـت ، وئـەم کـارە تـەنها تایبەتـە بـە پێغەمبەری خودا، وەك خۆی فەرمووی ،بۆ کەسیتر نی یە.

ژیانی ڕاستەقینە، ژیانە لەگەڵ خودا

ئــەم ژیانــە نهـێنی یــەکی گەورەیــە ، بەختــەوەری تێیـدا ئــەو نێـچیرە ڕاونەکراوەیــە کەســەرجەم مرۆڤایــەتی بەدوایــدا وێڵــن. بەختـــەوەری هەمیـشەیی لەناسـین ودۆزینـەوەی حـەق وڕاسـتی دایـە ، کەبـەو پـێ یـە لەســەرجەم نهــێنی یــەکانی ژیــان دەگــەیت. ناســین وژیــان لەگــەڵ بەدیهێنــــەری ئــــەم بونــــەوەرو ڕێکخــــەری ســـــەرجەم بڕیارەکـــانی ، گەورەترین دەستکەوت وئامانجە مرۆڤ پێی بگات.

هــەر شـتێك لـەم ژیانـەدا گـرنگ وجێـی بایـەخ بێـت ،لەدەسـت دانـی زەحمـەت دەبێـت.وەهـیچ شـتێك نـی یـە جێـی بایـەخ وگـرنگ بێـت بـۆ مــرۆڤ جگــە لــەژیان لــەژێر ســایەی ڕەحمــەت ومیهرەبــانی خــودای گەورەدا ، کەبەدیهێنەری هەموو بونەوەرو ژیانە.

ئەمــە بەختــەوەری ڕاسـتەقینەیە ، بەلەدەسـت دانـی ئـەم ڕاسـتی یـە مــرۆڤ ســەرگەردان وبــێ هـودەو بـێ ئامـانج دەبێـت و وەهـیچ واتایـەك بـۆ ژیــان وبەختــەوەری نامێنێتــەوە وبەهاوشــێوەی سەرخۆشــێکی بــێ چـارەی لـێ دێـت، کەهەمیـشە بـێ ئاگایـە لەڕاسـتی یـەکانی ژیـان ، کاتێــك کــەهۆش دەکاتــەوە قیامــەتی بەســەردا هــاتووە و ڕاسـتیەکان دەردەکــەون، ئەوســاتە توشـی سـزاو ئەشـکەنجەی هەتاهـەتای دەبێـت. ئــازاری دەرونــی ولەدەسـت چـوون وبەفیڕۆچـوونی ژیـانی شـالاوی بـۆ دەهێنێـت وەلــە پــەل وپـۆی دەخــەن. کــە ســەرقاڵی دونیایــەکی بــێ

ئـەنجام بـووە ، قیامـەت وخواناسـی لەدەسـت داوە. جـالێرەدا پێویسـتە مـرۆڤ پـێش گەیشـتنی بـەم دیمەنـە جـەرگ بڕانـە زوو بێتـەوە ئاگـاو فریـای ژیـانی خـۆی بکـەوێت ، گـەورەترین حـەق وڕاسـتی بناسـێت لـە ژێر سایەیدا بەکامەرانی بژێت.

وەلـە (أثـر) ێکـی خـوایی هـاتووە: (أبـن آدم خلقتـك لعبـادتي فـلا تلعـب، وتكفلـت برزقـك فـلا تتعـب، أبـن آدم، اطلـبني تجـدني، فـإن وجـدتني وجـدت كـل شـيء ، وإن فاتـك فاتـك كـل شـيء ، وانـا أحـب إليـك مـن كـل شـيء) واتـە: ئـەی ئـادەمیزاد. مـن تـۆم بۆخـودا پـەرسـتی دروسـت کـردووە ، یـاری مەکـە. ڕزق وڕۆزیـم بـۆدابین کـردووی، بەشـوێنی دا مانـدوو مەبـە. ئـەی ئـادەمیزاد ئەگـەر بەشـوێنمدا بگـەڕێیت دەمدۆزیتـەوە، ئەوسـاتە هـەموو شـتێك دەدۆزیتـەوە، وەئەگـەر دۆزینـەوەی منـت لەدەسـت چـوو ، ئـەوا هـەموو شـتێکت لەدەسـت دەچێت ، وەباش بزانە من لەهەموو شتێك باشترم بۆتۆ.

لە بنەڕەتدا خۆشەویستی تەنها شایەنی خودای گەورەیە

وەك پێشـتر باسمـان کردخۆشەویسـتی نـاوێکی گشـتگیرە وچـەندین جـۆر نـاوی لـەژێردا کۆدەبێتـەوە. جـا جـۆرە بـە نـرخ وبـەهاکانی خۆشەویسـتی تـەنها شایسـتە وشـایەنی خـودای گەورەیـە و بۆکـەس وشـتی تـر دەسـت نـادات، وەك پەرسـتن وگەڕانـەوەو...هتـد. تـەنها بـۆ خـۆی بـەکاردەهێنرێت ، کەدەفـەرمێت: (فسـوف يَـأْتِي اللَّـهُ بِقَـوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَـهُ... المائـدة:٥٣) واتـە: خـوای گـەورە پێڕێکـی تـر دەهێنێتـە سـەر شـانۆی ژیـان، کەبەتـەنها خـوای گـەورەیان زۆر خـۆش دەوێت، وەخوایش ئەوانی خۆش دەوێت.

وەهەروەها دەفەرمێت: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللّهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّهِ وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلّهِ...البقرة:١٦٥) واتە: هەندێ کەس دەچن هاوشێوەو هاوەڵ بۆ خودا بڕیاردەدەن وبەئەندازەی خودا خۆشیان دەوێت ، بەڵام باوەڕداران خودایان لەهەموو کەس زیاتر خۆش دەوێت بەئەندازەیەکی یەکجار زۆر.

نائپەسەندترین جۆری خۆشەویستی:

ئەو جۆرە خۆشەویستی یە کە کەسێکی ترت بەئەندازەی خودای گەورە خۆش بوێت، واتە یەکسانی ئەنجام بدەیت لە خۆشویستنیاندا.

پەسەندترین جۆری خۆشەویستی:

ئەو خۆشەویستی یەیە کە بەتاك وتەنها خوای گەورەت خۆش بوێت ، وەئەو شتانەشت خۆش بوێت کە خودا خۆشی دەوێت. ئەمە بنەمای هەموو خۆش گوزەرانیەکە لەهەردوو دونیادا، وەتاکە هۆکاری ڕزگاربوونە. بەپێچەوانەوە خۆشەویستی هاوبەشی مایەی سەرگەردانی وتیاچوونە.

قورئان فەرمان بەم خۆشەویستی یە دەکات:

قورئانی پیرۆز زۆر بەوردی باس لەهەردوو جۆرەکەی خۆشەویستی دەکات و نمونەو چیرۆکی لەسەر دەهێنێتەوە ، هەروەها سیفات وئاکاری هەردووکیان دەخاتە ڕوو، پاشەڕۆژی هەریەکەیان دەست نیشان دەکات لەدونیاو قیامەت وبەرزەخدا.وەسەرجەم بڕیارو فەرمانەکانی هانی خۆشویستنی پاك وپوخت دەدات تەنها بۆ خوای گەورە و بەدوور گرتن لەهاوبەشی بڕیاردان بۆی.

خۆشەویستی بنەڕەتی بانگەوازی سەرجەم پێغەمبەرانە:

سەرجەم بانگەوازیان بۆ یكتاپەرستی خودای گەورە كردووە كە بریتی یە (لە تەواوی ملكەچی) بۆ خودا. وەخۆپاراستن لە سنوورەكانی گوێڕایەڵی كردنێتی.

وەلە (صحیحین) دا هاتووە لە فەرموودەی"أنس ﷺ" كە پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (والذي نفسي بیده لایؤمن أحدكم حتى اكون أحب إلیه من ولده ، و والده والناس أجمعین) [1] واتە: سوێندبێت بەوكەسەی گیانی منی بەدەستە ،هیچ كام لەئێوە باوەڕتان تەواو دامەزراو نی یە، گەر من تان لەخۆتان ومندالَ ودایك وباوكتان وسەرجەم خەڵكی خۆشتر نەوێت.

وەلە (صحیح البخاری) دا هاتووە كە عومەری كوڕی خەتاب دەڵێت: واللە ی پێغەمبەر من تۆم لەهەموو كەس زیاتر خۆش دەوێت ، تەنها لەخۆم نەبێت. پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (لا یا عمر حتى اكون أحب إلیك من نفسك) واتە: نابێ ئەی عومەر دەبێت منت لەخۆت زیاتر خۆش بوێت. عومەری كوڕی خەتاب دەڵێت: سوێند بەوكەسەی كەتۆی بەحەق وراستی ڕەوانە كردووە من تۆم لە خۆیشم زیاتر خۆش دەوێت. پێغەمبەرﷺ دەفەرمێت: (الآن یاعمر) واتە: ئێستا باوەڕت تەواوە ئەی عومەر.[2]

جا ئەمە پلەو پایەی پێغەمبەری خەودا بێت كە پێویست كات لەخۆت ومالَ ومندالَ وسەرجەم كەس وكار زیاتر خۆشت بوێت، ئەی دەبێت خۆش ویستنی خودا چۆن بێت؟ بەڵكو خۆشویستنی خودا پێویستە لەسەرووی هەموو خۆشەویستەكانەوە بێت ،بەبێ هاوبەشی

---

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،(بخاری: ١٥٠)و(مسلم: ١٨/٢نووی) گێرِایانەتەوە.

[2] -ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە، پێشتر باسمان كردووە.

وهـــاوەڵ بڕیـــاردان بـــۆی، وەبەتـــەواوی خۆشەویـــستی وگوێڕایـــەڵی بـــۆی ،کەنابێت هەچ کەس وشتێك هاوبەشی بکات.

خۆشەویستی بنەماو بزوێنەری هەموو کارو جوڵەیە لە جیهاندا

ســـــەرجەم جوڵـــــە کارەکانیجیهـــــان وبوونـــــەوەر ،بنـــــەڕەتی دەگەڕێتـــەوە بـــۆ خۆشەویـــستی، چـــونکە ســـەرجەم جوڵـــەکانی بوونـــەوەر بەگشتی سێ جۆرە:_

1. **جوڵە خۆویستنیەکان**"الإختيارية والأرادية".
2. **جوڵە خۆنەویستیەکان** "القسرية".
3. **جوڵە سروشتیەکان**"الطبيعية".

١- **جوڵە سروشتیەکان**"الطبيعية".

بنـــەڕەتی جوڵـــەی مـــرۆڤ وبونـــەوەر بەگـــشتی بـــریتی یـــە لـــە ســـەقامگیری وچـــەق بەســـتووی ڕاوەســـتان ونـــەجولان. وەکاتێـــك لەچـــەقی ڕاوەســـتاوی سروشتی خۆی دەترازێت ئەوا پێی دەوترێت"جوڵە".

جـــا هـــەر بـــەهۆی ئـــەو جوڵەیـــەوە دەبێـــت کاتێـــك دەیـــەوێت بگەڕێتـــەوە بـــۆ دۆخـــی سروشـــتی چـــەق بەســـتووی خـــۆی. بەمـــە دەوترێـــت"جوڵـــە سروشتی یەکان".

٢- **جوڵە خۆویستنیەکان**"الإختيارية والأرادية".

بـــریتی یـــە لەجوڵـــەوکارێك کـــە خۆویـــستانەو مەبەســـت دارانـــە بـــە ویست وئیرادەی خۆت ئەنجامی دەدەیت.

٣- **جوڵە خۆنەویستیەکان** "القسرية".

بریتی یە لەوجوڵەوکارانەی کە بەبێ ویستی خۆت ،لەژێر فشارو پاڵنەری تردا ئەنجامی دەدیت.

پوختەی بابەتەکە:

هەرکارو جوڵەیەك هەست پێ کرد ،پێی دەوترێت خوویستی. وەهەر کارو جوڵەیەکیش هەست پێ نەکرد ، ئەوا گەر گەڕانەوە بێت بۆ دۆخی پێشتر پێی دەوترێت"سروشتی"، وەئەگەر هەست پێ نەکردن وگەڕانەوەش نەبوو ئەوا پێی دەوترێت"خۆنەویستی".

جا پاش سەلماندنی ئەم ڕاستیان ماوەتەوە بڵێن:

سەرجەم جوڵەوکاری بونەوەر وپێکهاتەکانی ،وردو درشت لە ئاسمانەکان وهەسارەو ئەستێرە...هتد. هەروەها باڵندەو ڕووەك و،دابارین و...هتد. هەموو ئەم جوڵەوکارانە لە لایەن فریشتەکانی خوداوە ئەنجام دەدرێن،کەتایبەت کراون بۆ ئەم مەبەستە.

وەدەقی زۆری قورئان وفەرموودەمان هەیە لەسەر ڕاستی ئەم بابەتە ، وەباوەڕهێنان بەم ڕاستیە لە پێداویستیەکانی باوەڕی ڕاست ودروستە. جادابەش بوونی فریشتەکان بەسەر کارو جوڵەی بونەوەر ڕوون وبەڵگە دارە. کەخوای گەورە بۆ ڕزق وڕۆزی، گیان کێشان، گیان بەخشین، باران، با، هەور...هتد. پاراستنی مرۆڤ وتۆمارکردنی چاکەو خراپەکانی...هتد. تەنانەت کاروباری بەرزەخ وبەهەشت ودۆزەخ، هەر هەمووی سپێردراوە بە فریشتەکان لەلایەن خوای گەورەوە ،هەروەکو دەفەرمێت: (وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا...مريم:٦٤) واتە: ئەی محمد: ئێمە بەتەنها فەرمانی

پــەروەردگارت نــەبێت داناب‌ـەزێین ، هەرچــی داهــاتوو ورابردوومــان و ئەوانەیـشی لەنێوانیانـدا هەیـە، هــەر هــەمووی بــۆ پــەروەردگارە، وەئایـا پەروەردگاری تۆ هیچ شتێك فەرامۆش بكات؟... (وَكَـم مِّـن مَّلَـكٍ فِـي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِن بَعْدِ أَن يَـأْذَنَ اللَّـهُ لِمَـن يَـشَاء وَيَرْضَـى...الـنجم:٢٦) واتــە: چـەندین فریـشتەی بـەڕێزو پایـەدار هەیـە لەئاسمانەكانـدا ، كەهیـچیان نـاتوانن تكـاو شــەفاعەت خــوازی بكــەن ، تەنها بەمۆڵەتی خودای گەورەو فەرمانی ئەو نەبێت.

وەخــوای گــەورە ســوێند بەفریــشتەكان دەخــوات كــەكاروباری بونـەوەریان پـێ سپێردراوە: (وَالـصَّافَّاتِ صَـفًّا * فَـالزَّاجِرَاتِ زَجْـرًا * فَالتَّالِيَـاتِ ذِكْـرًا...الـصافات:١-٣) واتــە: سـوێندبێت بەفریـشتە ڕیزبووەكــان. وەبــەو فریــشتانەش كــەتورە دەبــن بەســەر سـتەمكاراندا"لەســەرەمەرگ وبــەرزەخ وقیامەتــدا". وەســوێند بــەو فریــشتانەش كــە پــەیام دەگەیــەنن بەپێغەمبــەران و بەســەریاندا دەیخوێننەوە.

(وَالْمُرْسَـلَاتِ عُرْفًـا * فَالْعَاصِـفَاتِ عَـصْفًا * وَالنَّاشِـرَاتِ نَـشْرًا * فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا * فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْـرًا * عُـذْرًا أَوْ نُـذْرًا.. المرسـلات:١-٦) واتــە: سـوێند بـەو فریـشتانەی كەبـەكاری چاك ودروسـت هـەڵ دەسـتن ، كەبــەگورج وگــوڵی فەرمانــەكانی خــودا دەگەیــەنن. كــە شــارو گونـدی سـتەمكاران خـاپوور دەكـەن. كـە هــەور بـڵاو دەكەنـەوە ویـاخود هـەموو شـتێكی كـوت وپـڕ دەكـەن. كــە حــەق وناحــەق لەیـەك جیادەكەنـەوە. كەپــەیامی خــودا دەگەیــەنن. كــە بـاوەڕداران بەڵگــەدار وبــێ بـاوەڕان وریا دەكەنەوە.

(وَالنَّازِعَـاتِ غَرْقًـا * وَالنَّاشِـطَاتِ نَـشْطًا * وَالـسَّابِحَاتِ سَـبْحًا * فَالسَّابِقَاتِ سَـبْقًا * فَالْمُـدَبِّرَاتِ أَمْـرًا... النازعـات:١-٥) واتــە:سوێند

بـەو فریـشتانەی کـە گیـانی خـەڵکی دەکێـشن. وەبـەو فریـشتانەی کـەگیانی باوەڕشـداران دەکێـشن وهەمیـشە بـێ وچـان دەسـوڕێنەوەو کـەس فـەرامۆش ناکـەن. سـوێن بـەو فریـشتانەی کەبـەخێرایی فـەرمانی خـودا جـێ بـەجێ دەکـەن. وەسـوێند بەوفریـشتانەی کـە گیـانی بـاوەڕداران بـە بەهەشـت شـاد دەکـەن. وەبـەو فریـشتانەی بـە ویـستی خودا کار دەبەنە ڕێوە.

جا کـەوا بـوو سـەرجەم ئـەم کارانـە لـەوردو درشـتی ، گـەورەو بـچوکی هەرهـەمووی بەشـێوازی پـەرسـتن وملکەچـی وگوێڕایـەڵی ئـەنجام دەدەن، چـونکە سـەرجەم ئـەم هـەموو جوڵەوکارانـە چ سروشـتی بێـت یـاخود خۆویـستانە یـان خۆنەویـستانە هەرهـەمووی بـەهۆکاری خۆشەویستی بۆ خودا بەم شێوە دەچن ودەبزوێنرێن.

جا پـاك وبێ گـەردی بـۆ ئـەو خودایـەی کـە: (تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدَهِ وَلَـكِن لاَّ تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا...الإسـراء:٤٤) واتـە:هـەر حـەوت ئاسمانـەکان وزەوی هـەموو ئەوانـەی کـە تێیـدان ، تەسـبیحات وسـتایش وسـوپاس گـوزاری خـودای تـاك وتـەنها دەکـەن، هـیچ شـتێك نـی یە لـەم بوونـەوەرەدا کـە سوپاسـو ستایـشی ئـەم زاتـە نـەکات، خـوای گەورە هەرخۆی بەگەورەیی خۆی نەرم ونیان ولێ بوردەیە.

خۆشەویستی و ئیرادە لە پەیوەستیەکانی هەموو مرۆڤێکە

ئەگـەر ئـەو ڕاسـتی یـەمان زانی،هـەموو بونـەوەرێك لەژیانـدا ویـست و خۆشەویـستی هەیـە،وەبگرە سەرچـاوەی هـەموو جوڵـەوکارێکن لـەم ژیانـەدا.جـا چاکـسازی و بەرژەوەنـدی سـەرجەم بوونـەوەر لەوەدایـە کەمەبەسـت و ئامـانجی وئـیرادەی لەهـەموو کـارو جوڵەیـەك دا تـەنها

خۆشەویستی بێت بۆ خوای گەورە. بەتاك و تەنها و بێ هاوەڵ دروست کردن.هەربۆیە خوای گەورە دەفەرمێت: (لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا... الانبياء٢٢:) واتە: ئەگەر بێت و لەژیانندا دوو خوا هەبوایە تەواوی ژیان تێك دەچوو وە دەشێوا.

جا خوای گەورە لێرەدا ئاماژە بەوەدەکات بابەتی بوونی دوو خودای دەبێتە مایەی تێکچون و تیاچوونی ژیان بەگشتی. چونکە لەو ساتانەدا.هەر خوادایەك بۆخۆی هەوڵی بەزاندن و زاڵبوونی دەدا بەسەر ئەوی تردایاخود هەریەکەیان بەجیا بڕیارو دروست کراوی بۆ خۆی بڕیار دەدا.کە ئەمەش مایەی وێران بوونی ژیانە.جاکەوابوو.هاوەڵێتی و هاوبەشێتی بۆ خودا.مایەی کەم و کوڕی و کورتی خودایە.ناشێت و ناگونجێت لەگەڵ کەمال و تەواوێتی خوای گەورەدا.کە هاوبەشی هەبێت هەروەکو چۆن بونی دوو پادشا لە ولاتێك دا مایەی وێران بوون و کاولکاریەتی.وەبوونی دوو ژن لە یەك ماڵ و بۆ یەك پیاومایەی شێوانی ئەو ماڵەیە.وەبوونی دوو هەوێنی لەشیرێکدا مایەی تێکچوونی ئەو ماستە.

ناکۆکی پادشاکان، بناغەی خراپەکاریەکانی جیهانە

جیاوازی و ناکۆکی و دژایەتی نێوان پادشاو سەرکردەکان سەرچاوەی وێران بوون و کاولکاری وولاتانە.وەهیچ کاتێك ناحەزو دوژمنانی ئیسلام. تەماحیان نەکردۆتە وولات و ژیانمان بەئەندازەی ئەوسەر دەمانەی کە وولات پارچە پارچەدەبێت و هەر پاشاوکاربەدەستێك خۆی لەوی تر بەباشتر دەزانێت و بەرامبەر دەسڕێتەوە.جا ئەگەر بەوردی لەیاسای ژیان و بونەوەر بکۆڵینەوە

بۆمـان دەر دەكـەوێت.كەسـەقام گـیر بـوونی ژیـان لەسـەر یـەك ڕەوت و یاســا.كەلەلایــەن خودایــەكی تــاك و تــەنهاوە بــەڕێوە دەچــێت. گــەورەترین بەڵگەیــە لەســەر یــەكتا پەرســتی و بــێ هــاوەڵی خــودا لــە هــەموو ڕوویەكــەوە...كەتــەنها خــۆی دروســتكەرو مرێنــەرو ژێنــەرو بڕیــار دەری ســەرجەم بوونــەوەرە. (مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَــا كَــانَ مَعَــهُ مِــنْ إِلَهٍ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَــى بَعْــضٍ سُــبْحَانَ اللَّــهِ عَمَّا يَصِفُونَ * عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَــالَى عَمَّــا يُــشْرِكُونَ المؤمنـــون: ٩١-٩٢) واتــە: هــەرگیز خــوای گــەورە كەســی نــەكردوە بەڕۆڵــەی خــۆی وە هــیچ خوایــەكی لەگەڵــدا نــی یــە. چــونكە ئەوكاتــە هــەر خوایــەك دەچــوون بــەلای دروســتكراوەكانی خۆیەوە،وەهەنــدێكی خــۆی بڵنــد دەكرد بەسەر هەندێكی تردا (ئەوسا بوونەوەر تیك دەچوو) .

پـاك و بێگـەردی بـۆ ئـەو خودایـە لـە بەرامبـەر ئـەو شـتانەی كـە (خـوا نەناسـان) دەیڵێن،هـەروەها دەفـەرمێت: (أَمِ اتَّخَــذُوا آلِهَــةً مِّــنَ الْــأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ * لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّــا اللَّــهُ لَفَــسَدَتَا فَــسُبْحَانَ اللَّــهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ * لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُــمْ يُــسْأَلُونَ... الأنبيــاء:٢١- ٢٢) واتــە: ئایــە خــەڵكی نالــەبار پەرســتراوی ســاختەیان بڕیــارداوە لــە زەویــدا ئایــە ئەوانــە دەتــوانن ژیــان ببەخــشن.ئەگــەر لەژیانــدا چــەند خودایــەك هەبوایــە جگــە لــە (الله) ئــەوا ژیــان كــاول و وێــران دەبــوو بەســەر یــەك دا.پــاكی وبێگــەردی بــۆ ئــەو خودایــەی دەڵــێن. پرســیار ناكرێــت لــەوەی كــە خــودا دەیكــات. لەكاتێكــدا ئــەوان لێپرســینەوەیان لەگەڵدا دەكرێت.

وە دەفەرمێت: (قُل لَّوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَــا يَقُولُــونَ إِذًا لاَّبْتَغَــوْاْ إِلَــى ذِي الْعَــرْشِ سَــبِيلاً...الاســـراء:٤٢) واتــە: ئــەی پێغەمبــەر (د.خ) پێــان بڵــێ: ئەگــەر خوایــەكی تــر هەبوایــە جگــە لــە (الله) وەك ئــەوان دەیڵــێن:

ئەوکاتــە هــەموویان کــێ برکــێ و هــەوڵی ئــەوەیان دەدابــۆ ئــەوەی دەســەلآت لــە پــەروەردگار خــاوەن عــەرش و تــەختی فــەرمان ڕەوایــەتی ببەن و لێی زەوت بکەن.

.ســەبارەت بەبڕگــەی (لاتغبــوا) واتــە هــەر یەکــە هــەوڵی زاڵبــوون دەدات بەســەر ئــەوی تــردا بــەزۆر و زەبەنــد هــەروەکو هاوشــێوەی پادشــاکانی ســەر زەوی وە بەڵگــەش لەســەر ئــەم بۆچــوونە ئــەم ئایەتەیە کە دەفــەرمێت: (وَلَعَلَا بَعْضُــهُمْ عَلَــى بَعْــضٍ المؤمنــون....: ٩١) واتە: هەندێك خۆیی بڵند دەکرد بەسەر هەندێکی تردا.

وەشـیخ الاسـلام (ابـن التمیـە) دەڵێـت:واتـای (لا تبغـوا إلیـە سـبیلا) واتــە بــەنزیك بوونــەوە لێــی و ملکەچــی کردنــی.جــا چــۆن جگــە لــە خــودا ئــەوان دەیپەرســتن؟هەروەها ئەگــەر ئــەوان خــودا بــن وەك خۆیــان دەڵـێن ئـەوا دەبوونـە بەنـدەیان.وە بەڵگـەش لەسـەر ئـەم باسـە لـە چـەند ڕوویەکەوە:.

یەکەم:خـوای گـەورە دەفـەرمێت: (أُولَــئِكَ الَّــذِينَ يَــدْعُونَ يَبْتَغُــونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُــمْ أَقْــرَبُ وَيَرْجُــونَ رَحْمَتَــهُ وَيَخَــافُونَ عَذَابَــهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّــكَ كَــانَ مَحْــذُورًا....الاســراء:٥٧) واتـە: ئەوانـەی کـە ئێـوە دەیــان پەرســتن و بــە خودایــان دەزانــن. لەبنەڕەتــدا ئــەوانیش هــەر بەنـدەی مـنن وەکـو ئێـوە لـەمن دەترسـن بـە ئومێـدی ڕەحـم و بـەزەیی منن.جائیتر بۆچی دەیان پەرستن؟!

دووەم:خـوای گـەورە لـەم ئایەتـەدا نافـەرمێت: (لابتغـوا علیـە سـبیلا) بــەڵکو دەفــەرمووێت (لابتغــوا إلیــە ســبیلا) واتــە:ئــەم ووشــەیە بــۆ نزیــك بوونەوەیــە. هــەروەکو دەفــەرمێت: (اتَّقُــواْ اللّــهَ وَابْتَغُــواْ إِلَيــهِ الْوَسِــيلَةَ...مائــدة:٣٥) واتــە: لــەخوا بترســن و خۆتــان بپارێزن لەڕێگــەی

هـــەموو هۆکـــارو کردەوەیـــەکی چـــاکە وە هەوڵبـــدەن ڕەزامەنـــدی خـــودا بەدەست بێنن.

بـەڵام بـۆزاڵ بـوون ئـەوا (علـى) بـەکار دەهێنێـت.وەك دەفـەرمێت: (فَإِنْ أَطَعْـنَكُمْ فَـلاَ تَبْغُـواْ عَلَـيْهِنَّ سَـبِيلاً...النـساء:٣٤) واتـە: ئەگـەر ئافرەتـەکانتان گوێڕایـەڵتان بـوون چـی تـر ڕێگـەی تـر مەگرنـە بـەر بـۆ ئازار دانیان و چەوسانەوەیان وزاڵ بوون بەسەریاندا.

سـێیەم:ئـەوان بـەم ووتانـەیان نـەیان ووتـوە: کـە خوداکانیـان داوای بڵنـدی لـە خـوای گـەورە دەکـەن.بەڵکـەو ئـەوان دەڵـێن:خواکـانی ئێمـە دەیانـەوێت لـە خـوای مـەزن نزیـك ببنـەوەو ئێمـەش نزیـك بکەنـەوە بـەڵام خـوای گـەورە دەفـەرمێت: (قُـــلْ لَّـــوْ كَـــانَ مَعَـــهُ آلِهَـــةٌ كَمَـــا يَقُولُـــونَ...الاسـراء:٤٢) واتــە: پێیــان بڵــێ:وابــێ وەك دەڵــێن:ئــەو خوایانـە بەنـدەی خـوای مـەزنن.باشـە بۆچـی بەنـدەی خـوا دەپەرسـتن ؟ بۆ ڕاستەوخۆ خودی خودا خۆی نا پەرستن؟

پەیوەستی یەکانی خۆشەویستی

خۆشەویـستی بــە هـــەردوو بەشـــەکەیەوە بــە (چـــاك و خـــراپ) وە شـــوێنەوارو کاریگـــەری یاســـایی خـــۆیی هەیـــە.لـــە:شـــادی و ئارەزوو،چـــێژو،تامەزرۆیی و،گونجانـــدن و،ژووان و، دابـــڕان و،خۆشـــی و ناخۆشی فرمێسك و خەندەو...هتد لەنەریتەکانی.

خۆشەویستی باش و خۆشەویستی خراپ

خۆشەویـستی بـــاش:ئـــەو خۆشەویـــستی یـــە بەرژەوەنـــدی دونیـــاو قیامـــەتی تێدایە،وەبـــەو خۆشەویـــستی یـــە دەوترێـــت خۆشەویـــستی بەختەوەری.

خۆشەویستی خراپ:ئەو خۆشەویستی یە کەزەرەرمەندی دونیاو قیامەتی تێدایە،بەسەر گەردانی ناسراوە.جا هەر مرۆڤێك ڕەچاوی بەرژەوەندیەکانی بکات ئەوا مرۆڤێکی وشیارو ژیرە.وەبە پێچەوانەوە هەر مرۆڤێك کار لەسەر زەرمەندیەکانی بکات ئەوا نەفام و گێل و ساویلکەیەو ستەم کارە.چونکە دەرونی مرۆڤ هەمیشە ئەو شتە هەڵدەبژێرێت کە لە زەرەر مەندێتی.ئەمەش ستەمی مرۆڤ لەخۆیی دەیکات.بەلاّم ئەگەر لەو هەڵبژاردنەدا بیّ ئاکام بوو لەوەی کە ئەم کارە خۆشەویستی یە زەرەرێتی ئەوا ئەو کەسە گێل و گەوجەیە.وبەندەی ئارەزوەکانێتی. بەلاّم ئەگەر زانیاری تەواوی هەبوو لەژیان زەرەرمەندی ئەو کارە خۆشەویستی یە.بەلاّم هەر شوێنی کەوت و بەگوێی دەرونی خۆیی دەکرد ئەوا ستەم کارە. ئەو ساتە پێکهێنەرەکانی ئەو خۆشەویستی یە دوو بنەمای سەرەکین (بیرو بۆچونێکی خراپ و ئارەزوویەکی ناپەسەند) کە لێرەدا (گومان و حەز) یەکدەگرن و هاوکاری یەکتری دەکەن، جوانکاری بۆ کارە ناپەسەندەکان دەکەن و ناشرین و ناپەسەندن-جوان پەسەندار دەکەن. (حەز) داوای مافی خۆیی دەکات وە (گومان) کار ئاسانی بۆ دەکات.واتە سوپای (حەز و ئارەزەوو) هێرش دەکەنە سەر سوپای (ژیر و باوەڕ) و جەنگ بەر پا دەبێت.وە سەر کەوتن بۆ بەهێزترینیانە.جا کاریگەری و شوێنەواری هەر یەکە لەو جۆرە خۆشەویستی یە نەریت و یاسای خۆیی.بەپێی ئەو یاسایە شوێنەواری خۆیی لەسەر کەسەکە دیاری دەکات. جاخۆشەویستی چاك:کەمایەیی بەختەوەری سەر فرازی خاوەنەکەیەتی.شوێنەوارو کاریگەریەکانی هەر هەموو سوود بەخشن چ بگیرێت-پیّ بکەنێت-دلّ تەنگ بێت...هتدبگرە لە پلەکانی ئەم خۆشەویستی یەدا سەر دەکەوێت و سودمەند دەبێت.

بـەڵام خۆشەویـستی خـراپ:کـە مایـەی چەرمەسـەری یـە شـوێنەوارو کاریگەریـەکانی هـەر هـەمووی زیـان بەخـشن. دەبێتـە مایـەی دوری لـە پەروەردگاریـەوە. هەمیـشە لـە خەسـارەت مەندیدایـە.ئەمـە سروشـتی هـەموو کارێکـە کـە سەرچـاوەی لـە ملکەچـی و سـەر پێـچی یـەوە وەر گرتبێـت.ئـەوەی لـە ملکەچـیەوە سەرچـاوەی وەرگرتبێـت هەمیـشە هێـزو ووزە بەخـشە و رێـزە بـۆ خاوەنەکـەی وە ئـەوەی کەسەرچـاوەی لـە سـەر پێـچیەوە وەرگرتبێـت ئـەوا هەمیـشە خەسـارەت مەنـدو زیـان بەخـشە بـۆ خاوەنەکـەی. خـوای گـەورە دەفـەرمێت: (ذَلِـكَ بِـأَنَّهُمْ لاَ يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلاَ نَصَبٌ وَلاَ مَخْمَصَةٌ فِي سَـبِيلِ اللّـهِ وَلاَ يَطَـؤُونَ مَوْطِئًـا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلاَ يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلاً إِلاَّ كُتِبَ لَهُـم بِـهِ عَمَـلٌ صَـالِحٌ إِنَّ اللّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ * وَلاَ يُنفِقُـونَ نَفَقَـةً صَـغِيرَةً وَلاَ كَـبِيرَةً وَلاَ يَقْطَعُـونَ وَادِيًـا إِلاَّ كُتِـبَ لَهُـمْ لِيَجْـزِيَهُمُ اللّـهُ أَحْـسَنَ مَـا كَـانُواْ يَعْمَلُـونَ....التوبـة: ١٢٠ ـ ١٢١) واتـە: بەڕاسـتی هـیچ تینویـەتی و مانـدوبوون و برسـتیە کیـان تـوش نـەدەهات لـەپێناوی خـودا بەزایـە بـچێت، وەنەدەچـوونە هـیچ شـوێنێك و پێیـان نەدەخـستە هـیچ جێگەیـەك بـێ بـاوەڕان پێـی سـەغڵەت بـن و دەسـتیان لـەهیچ دوژمنێـك نەدەوەشـاند کـە نەبێتـە هـۆی ئـەوەی بـەکارو کردەوەیـەکی چـاك بۆیـان تۆمـار نـەکرێت بەڕاسـتی خـودا پاداشـتی چـاکەکاران چـەند قـات دەکـات.هـەروەها هـیچ بەخشیـشێکیان پێـشکەش نەدەکردبـچووك یـان گـەورە،وە بـەهیچ دۆڵ وشـوێنێکدا تێنەدەپـەڕین بەچـاکە بۆیـان تۆمـار نـەکرێت، تـاخوا بەچـاکترین شـێوە پاداشـتی ئەوکردەوانـەیان بداتـەوە دەیان کرد.

جـالێرەدا خـوای گـەورە لـە ئایـەتی یەکەمـدا ئامـاژە بۆئـەوە دەکـات هەرچـی کارێـك سەرچـاوەکەی لـە ملکەچـی یـەوەبێت بـەکردەوەی چـاکە

بۆیـان دەنوسـرێت. وەلـە ئایـەتی دووەمـدا. ئامـاژە بـۆ ئـەوە دەكـات ئـەو كـردوە چـاكانەی كـە ئـەنجامیان داوە هـەموویانیان بەگرانبـەهاترین بـۆ دەنوسرێت.

جیـاوازی نێوانیـان: لـە ئایـەتی یەكەمـدا كردەوەكـان هـین خۆیـان نـی یـە بـەڵكو سەرچـاوەی لـە ملكەچـی یەوەیـە بـەلاّم لەئایـەتی دووەمـدا. كارەكە كاری خۆیانە هەر بەچاكە بۆیان نووسیووە.

واتایی ئایین

پوختـــەی هـــەموو ئاینێـــك بـــەبێ ڕەچـــاوكردنی ڕاســـتی و دروســـتی بریتـی یـە لـە خۆشەویـستی و ئـیرادە چـونكە ئـاین پێكـدێت لـە كـردەوە نـــاخی و ڕواڵـــەتی یـــەكان كەئەمـــەش ڕاســـتەوخۆ پەیوەنـــدی بـــە خۆشەویـستی و ئـیرادەوە هەیـە.كەواتـە ئـاین:ملكەچـی و پەرسـتن و ڕەوشـتە.ئـەو ملكەچـی یـە كـە دواتـر دەبێتـە خورەوشـت و نـەریت.هـەر بۆیـە هەنـدێك ڕەوشـت بـەرزی بـە ئـاین لێكدەدەنـەوە.كـە دەفـەرمێت: (وانك لعلـى خلـق العظـيم...القلـم:٤) واتـە: بەڕاسـتی ئـەی محمـد تـۆ لەسەر ڕەوشت بەرزیت.

(امـام احمـد) لـە (ابـن عینـە) دەیگێڕێتـەوە. كـە (ابـن عبـاس) لەسـەر ئـەم ئایەتـە وتویـەتی واتـە: (ئـەی محمـد تـۆ لەسـەر مـەزنترین ئـاینی) وەكـاتێ لـە (خـاتو عایـشە) یـان پرسـی سـەبارەت بەڕەوشـتی پێغەمبـەر (د.خ) ئـەویش لـە وەلاّمـدا دەڵێـت: (كـان خلقـە القـران[1]) واتـە:ڕەوشـتی پێغەمبـەر (ﷺ) قورئـان بـوو.هـەروەها "ئـاین" چـەندین واتـــای تـــر لـــەخۆ دەگرێـــت لەوانـــە ناچـــاركردن و كەســـاس كـــردن

---

[1] -ئەم فەرموودەیە(صحیح) ە ،(مسلم ٦/٣٠-٣١- نووی) گێراویەتیەوە.

وەکەساسی و گوێڕایەڵی و ملکەچی.جاکەسی دیندار لەناخەوە پێویستی بەخۆشەویستی و ملکەچی یە وەك پەرستن.بەپێچەوانەی دینداری ڕواڵەتی کە هەر چەندە گوێڕایەڵی و کەساسی پێوە دیارە. بەلاَم مەرج نی یە خۆشەویستی لەگەلّ دا بێت.هەر بۆیە خوای گەورە بەڕۆژی قیامەت دەلێت (یوم الدین) واتە لەو ڕۆژەدا خەلکی لەسەر بنەمای کردەوەکانی نا چار دەکرێن و پاداشتی کردەوەکانیان دەدرێنەوە. هەر بۆیە بە (یوم الدین) دەوترێت: ڕۆژی سزاو پاداشت. وە خوای گەورە دەفەرمێت (فَلَوْلَا إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ...الواقعة:٨٦) واتە: جا ئەگەر ئێوە سزاو پاداشت نەدرێنەوەوەناچارو کەساس نەکرێن بۆ چی هەوڵنادەن ئەو ڕوحە بگێڕێتەوە.

واتای ئەم ئایەتە پیرۆزە بەم چەشنەیە: دیارە بێ باوەڕان و گومڕایان بڕوایان بەخوایەکی بەهێز و توانا نی یە کەدەیان مرێنێت و زیندوویان دەکاتەوە و سزاو پاداشتیان دەداتەوە لە سەر کارو کردەوەکانیان.جا ئەگەر ئەمە بیرو باوەڕیانە دەی بتوانن هەولّ ئەوە بدەن مردن و مەرگ لە خۆیان دووربخەنەوە و نەمرن یاخود دەبێت ملکەچ بکەن و دانبنێن بە خوادا کەناچاریان دەکات و زیندویان دەکاتەوە.

(ئاین) دوو جۆرە:

١- فەرمایشتی"امری":

٢-خەلاّتی"جزائی":

وە هەردوو جۆرەکەی بەتەنها بۆ خودایە.وەبنەمای هەردوو جۆرەکەشی بریتی یە لە خۆشەویستی لەلایەن هەر یاساو بڕیارێکی

خــودایی کــه فــەرمانی پــێ کــردووین.ئــەوا لــەلای خــوای گــەورە خۆشەویســت و پەســەندە.وەهــەر کــارێکی ناســاغ و قەدەغــەت کردبێــت.واتـــی لای خـــوای گـــەورە ناپەســـەندە و پێچـــەوانەی پەســـەندکراو خۆشەویســتیەکانێنتی.وەکــاتێ خــوای گــەورە دینــداری لــە کەســێك پەســـەنددەکات کەلـــە ســـەر بنـــەمای خۆشەویســـتی و پەســـەندێتی دامــەزرابێت.ئــەوەتا پێغەمبــەری خــودا (ﷺ) دەفــەرمێت. (ذاق طعــم الايمــان مــن رضــى بــالله ربــاً و بالاســلام دينــا وبمحمــد صــلى الله عليــه وســلم رســولاً[1]) واتـــە: هـــەر کەســـێك ڕازی بێـــت بـــەوەی لـــە (الله) پـــەروەردگاری بێــت وئیســلام ئــاین بەرنامــەی بێت،وەپێغەمبــەر (ﷺ) پێشەواو ڕابەری بێت.ئەوا شیرینی باوەڕ دەچێژێت.

کەواتــە ئــەم ئاینــە بەنــدە بەخۆشەویســتی یــەوە،وە دامــەزراوە لــە سەر بناغەی خۆشەویستی وەلەسەر خۆشەویستی ڕەوانە کراوە.

وە هــەروەها ئــاینی خــەڵاتیش (جزائــی):- پێکــدێت لەســەر خــەڵات کردنـــی بەنـــدەکان لەســـەر کردەوەکانیـــان. بـــاش بەباشـــە،وەخراپە بەخراپــە.وەهــەردوو کارەکــە لای خــوای گــەورە پەســەندو خۆشەویســتن. کــە (دادپـــەروەری و بەخشـــینی خـــودا) بـــەر جەســـتە دەکـــەن. کـــە هـــەردووکیان دووســـیفەت و ئاکـــاری جـــوانی خـــودان. وەخـــودا خۆشـــی دەوێت وەئەوکەسانەشی خۆش دەوێت کەخۆشی دەوێن.

جــا هــەردوو جۆرەکــەی ئــاین شــاڕێگای ڕاســتی (صــراط المســتقيم) پێــك دەهێــنن کــەخودای گــەورە لەســەری کــارو فــەرمان پاداشــت و ســزا ئـــەنجام دەدات.کەلەســـەر زاری (هـــود) ی پێغەمبـــەرەوە (س.خ) دەفــەرمێت: (إِنِّي أُشْهِدُ اللّهِ وَاشْهَدُواْ أَنِّي بَــرِيءٌ مِّمَّــا تُشْــرِكُونَ * مِــن

[1] - ئەم فەرموودەیە (صحیح)ە،و پێشتر باسمان کردووە.

دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لاَ تُنظِرُونِ* إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّهِ رَبِّي وَرَبِّكُم مَّا مِن دَآبَّةٍ إِلاَّ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ: هـود-٥٤-٥٦) واتـه (مـن خـودا دەكـەم بەشـايەت،وەئێوەش شـايەت بـن كـەمن بـەريم لەهاوبـەش وهـاوەڵ پەيـداكرنى ئێـوە بـۆ خـواى گـەورە جـا بـەخۆتان خواكانتانـەوە پـيلانم دژبكـەن و مۆڵەتيـشم مـەدەن.مـن بـێ باكم،چـونكە مـن پـشتم بـەخوداى گـەورەى خـۆم و ئێـوە بەسـتوە.كـەهيچ گيـان لەبـەرێكيش نـى يـە جڵـەوى بەدەسـتى خـوداى گـەورە نـەبێت وە بەدڵنياييـەوە خـواى گـەورە لەسـەر شـارێگاى ڕاسـتى يـە) .بـەڵێ كـاتێ (هـود) دڵنـابوو لـەوەى كـە خـواى گـەورە لەسـەر شـارێگاى ڕسـتى يـە لـە هـەموو فـەرمان و كـارو بـارو بڕيـار و سـزاو خەڵات و بەخشين و تۆڵە و بەلاَ و هيدايەت و سۆزو دادپەروەرێتيدا.

وەهـەموو شـتێك و بڕيارێـك لەشـوێنى شـياوى و بـەجێى خۆيـدا دەدات.هـەر بۆيـە بـەدەنگێكى زوولاَڵ و لـەپێش چـاو و كـوڕى سـەرجەم دەم سپيانى هۆزەكەى هاوارى كردو ووتى: (إِنِّي أُشْهِدُ اللّهِ وَاشْهَدُواْ أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ * مِن دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لاَ تُنظِرُونِ* إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّهِ رَبِّي وَرَبِّكُم مَّا مِن دَآبَّةٍ إِلاَّ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ.... هود: ٥٤-٥٦)

پاشـان ئامـاژە بـەوە دەكـات كەدەسـەلاَتى خـواى گـەورە بەسـەر هـەموو شـتێك زاڵـە و هـەموو بەشـێك لـەم بوونـەوەرە ناچـار و ملكەچـى دەكـات. (مـامن مَّا مِن دَآبَّةٍ إِلاَّ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ) واتـە: ئەگـەر جڵـەوى هـەمووى گيـان لـە بـەرێك و زينـدەوەرێك بەدەسـتى خـواى گـەورە بێـت ئـيتر بۆچـى مـن لـە هەڕەشـەو پلانـى ئێـوە بترسـم كـە ئێـوە خۆشيـشتان هيـچتان بەدەسـت نيە.

دواتـریش ئـەوە ڕوون دەکاتـەوە کـەخوای گـەورە لەسـەر شـاڕێگای حـەق و ڕاسـتی و دادپـەروەری فـەرمان دەکـات لەوپـەری لوتکـەی دانـای و بەزەیـدا بڕیـار دەدات.هەربۆیـە پێغەمبـەر (د.خ) لەفـەرموو دەیەکـدا دەفـەرمێت: (مـا اصـاب عبـدا قـط هـم ولاحـزن فقـال:اللـهم انـي عبـدك ابــن عبــدك،ابن امتــك، ماصــيتي بيــدك مــاض في حكمك،عــدل في قضـاؤك أسـألك اللـهم بكـل اسـم هولك،سميـت بـه نفسـك او نزلتـه في كتابـك اوعلمتـه أحـدا مـن خلقـك او اسـتأثربه في علـم الغيـب عنـدك ان تجعـل القـران العظـيم ربيـع قلـبي ونـور صـدري و جـلاء حزنـى و ذهـاب همـى وغمـي الا اذهـب الله همـه وغمـه وابـدل مكانـه فرجـا قــالوا:يارســول الله: الا نــتعلمهن، قــال:بلــى ينبعــي لمــن سمعهــن ان يتعلمــنهن) [1] واتــە: (هــەر کەســێ توشــی خــەم و پــەژارە بــوو ئــەوا بڵێــت:پــەروەردگار:مــن بەنــدەو وەچــەی دوو بەنــدەی تــۆم ســەراپای ژیــنم بەدەســتی تۆیــە فەرمانــدەری تــۆم داهــاتووم بەدەســتی تۆیــە بڕیارەکانــت لەلوتکــەی دادپەروەریــدا بۆم،وەدەپاڕێمــەوە بــە هــەموو نــاوە جوانــەکان کەلــەخۆت نــاوە یــان لــە تێنوســی مەزنــدا ئامــەژەت پێــداوە یــان فێــری یــەکێك لــە بەنــدەکانت کــردوە یــاخود لــەجیانی پــەنهاونهێنی دا هــەڵت گرتــووەلای خــۆت. داوا کــارم لــە قورئــانی مــەزن بگێــڕە بــەنوورو پــاکی ســینەم،ڕەوێنەری خــەم و پــەژارەکانم جــا هــەر کــات بەنــــدە ئــــەم نزایــــەی کــــرد خــــوای گــــەورە ناخۆشــــیەکانی دەڕەوێنێتــەوە خۆشــی دێتــە ئــاراوە) جــا هــاوەڵانی پێغەمبــەر (د.خ) وتیــان ئایــە پێغەمبــەر (د.خ) خــودا فێــری نەبین؟پێغەمبــەر (ﷺ) فــەرمووی: (پێویســتە هەرکەســێك گوێبیســتی بــێ فێــری و بڵێــت) ئەمــە پوختەی فەرمان و داوو بڕیاری خوای مەزن.

---

[1] ئەم فەمودەیە (صحیح) ە امد (٤٥٢,٣٩١,١) گێڕایەتیەوە.

کۆتایی وەڵام

لێرەدا دێینە سەر بابەبەتێکی تایبەت لەکۆتای وەڵامی ئەو کەسانەی توشی داوی عەشق و خراپەکانی بوونە.کەڕاستەو خۆ کاریگەری دەکاتە سەر دڵ و لاوازی دەکات پاشان ڕەنگدانەوەی دەبێت لە (مەبەست و وتەو کردارەکاندا) کەسەر ئەنجام درز دەکاتە کۆشکی یەکتاپەرستی.

خوای گەورە باس لەم نەخۆشیە دەکات کە مەبەستی دوو پێڕە لە خەڵکی کەبریتین لە: (نێر بازان لەپیاوان) وە (نێربازان لەئافرەتان) کەحەزیان لەپیاوانە.بۆ نموونە:خوای گەورە باسی ڕوداوی ژنی (عزیز و پادشای) وڵاتی میسر دەکات کەچۆن شەیداو عاشقی (یوسف) ی پێغەمبەر بووە و چی بەسەر هێناوە لەو پێناوە دا خۆگری ئارامی و لەخوا ترسی (یوسف-س.خ) لەم تاقی کردنەوە گەورەیەدا کەشێوازی زۆر دەگمەنە کەسەرجەم هۆکارەکانی ئەنجام دانی ئەوکارە چەپەڵە سازو لەبار بووە.لەچەند ڕوویەکەوە:

١. بوونی ئەو حەزو ئارەزووەی کە خوادا لەدڵی پیاواند چاندوویەتی بەرامبەر بەئافرەتان (وە ئافرەتیش بەرامبەر بە پیاو) بگرە لەحەزی تینووبۆ ئاو زیاتر ئەمەش شتێکی درووستە زۆر باشە گەربێتوو بەحەڵاڵی و دروستی جێ بەجێ بکرێت.هەروەکو لەکتێبی (الزهد) ی (امام احمد) دا هاتووە فەرموویەتی (یوسف بن العطیة) کەگوێی لە (انس) بووە ووتویەتی کە پێغەمبەر فەرموویەتی: (حبب الی من دیناکم النساء

والطيب،اصبر على الطعام والشراب ولااصبر عنهن) [1] واته: (له دونیاکەتاندا ئافرەت و بۆنی خۆشم لاخۆشەویست کراوە وەمن ئارام گرم لەسەر خواردن خواردنەوە بەلأم ئارام گر نیم لە ئافرەتاندا).

٢. (یوسف) ی پێغەمبەر لە لوتکەی لاوێتیدا بووە بێگومان لەو تەمەنەدا حەزو ئارەزوی سێکسی لەو پەڕی بەهێزی دایە.

٣. هەروەها (یوسف) ی پێغەمبەر ڕبەن بووە واتە خێزاندار نەبووە تاوەکو لەڕێگە شەرعیەوە ئارەزوی سێکسی دابمرکێنێتەوە.

٤. : (یوسف) دەربەدەری وولآتانی غەریب بووە دوور بوە لە هۆزو گەل و شاری خۆیەوە کە ئەمەیان هۆکارێکی تری بەهێزە کەڕێگەی کەمترە بۆ ئەنجام دانی کاری سێکسی و کەسیش نایناسێت و مەترسیەکانی کەمترە.

٥. : هەروەها ئەو ئافرەتە خاوەنی شۆخ و شەنگی و جوانیەکی بێ سنور بووە لە هەمان کاتدا خاوەن دەسەلأت و پلەو پایەکی زۆر بووە کەلەلوتکەی دەسەلأت و خانمی یەکەمی وولآت بووە کە ئەمە دوو هۆکارە گەورەترین پاڵنەرن بۆ جێبەبەجێکردنی ئەو کارە ناشرینە.

٦. لەهەمووی گرنگتر ئەوەبوو کە ئافرە تەکە خۆی یەخەی بە (یوسف-س.خ) ی پێغەمبەر گرتووەو خۆی بەتەواوی ئارەزوی خۆی بێ زۆر لێکردن. زۆرێك هەن لەخەڵکی،کاتێ ئافرەت ڕێگری دەکات و خۆی نادات بەدەستەوە بۆ کاری سێکسی چیتر ئەو پیاوە ئەو حەزەی نامێنێت.جاسروشت و حەزەکانی مرۆڤ

[1] ئەم فەموودەیە پێشتر باسمان کردووە.

جیاوازن، هەیە بەرێگری ئافرەتان لەخۆدانە بەدەستەوەیان.زیاتر دەجۆشێنێت و حەزی زیاد دەكات بۆ ئەنجام دانی كاری سێكسی.وەهەیشە بەپێچەوانەوە كەرێگری كرا چی تر حەزی بەو كارە نامێنێت.

٧. ئافرەتەكە داواكاری كاری سێكسی كرد.وەجەختی لەسەری كردەوە هەوڵی بۆدا.كە (یوسف) رێگری كرد تاوای لێهات راوی نا و پەلاماری دا.كەچی (یوسف) هەڵدەهات و رای دەكرد لە دەستی.

٨. ئەم رووداوە لەماڵ و كۆشكی ئافرەتەكەدا بووە.لەژێر فشارو دەسەڵاتی خانمی یەكەمی وولاتدا بووە.كەهیچ كەس نەیدەتوانی لەفەرمانی دەربچێت.لێرەدا دوو هۆكاری گرنگ كۆبوونەتەوە لەسەر (یوسف-س.خ) هۆكاری (ترس و حەز) .

٩. ئافرەتەكە هۆكاری ئەم پلانەی سازدابوو بەداخستنی دەرگاو پەنجەرە كەلەژووری نوستنی خۆیدایە.و دوور لە چاودێریدایە.

١٠. لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا كە ئافرەتەكە خانمی وولاتە (یوسف-س.خ) تەنها بەندەیەك و خزمەت كارێكی سادەیە و لەژێر دەسەڵات و بڕیاری ئەو ئافرەتەدایە.لەهەرجێگەو شوێنێك دا لەگەڵی دەربكەوێت جێگەی گومان و توانج و چاودێری نی یە.واتە زۆربەی كات (یوسف-س.خ) لەگەڵ ئەو ئافرەتەدا بووە وەك خزمەت كارێك.وەك دەڵێن:لەئافرەتێكی خانەوادەی عەرەبیان پرسیووە چی وات لێ كردیست كەزینا ئەنجام بدەیت؟لەوەلامدا ووتی:نزیكی پیاوان لێمەوە،وەمانەوەم زۆربەی كات بەتەنهای.

١١. ئـەو ئافرەتـە هـەر تـەنها بەوەنەوەستا،بەڵكو هانـای بـۆ چـەندین خـانمی تـری كۆشـك بـرد و لـەخێزانی دەسـەڵات دارانـی كۆشـك،تاهاوكاری بكـەنو (یوسـف-س.خ) لەخـشتە بـەرن بەبـەكارهێنانی نـازو فێـڵ و حـەزو...هتـد.بـەلاّم لەبەرامبـەر (یوسـف-س.خ) هانـای بـۆ خـوای گـەورە بـرد لـە پلانـی ئـەوان (وَإِلاَّ تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَـيْهِنَّ وَأَكُـن مِّـنَ الْجَـاهِلِينَ...یوسف: ٣٣) واتـە: خودایـە فریـاد ڕەسـم نەكـەیت و دەربـازم نەكـەیت لەفێڵ و مەكریان ئەوا توش دەبم و دەچمە ڕیزی نەفامانەوە.

١٢. دواتـر كەئافرەتەكـە زانـی بەورژانـدنی حـەزو ئـارەزوو خـۆڕووت كردنـەوە و پـەلاماردانی بـێ سـودە وەبـێ ئاكامـە.دەسـتی دایـە هەڕەشـەكردن بەبەنـدكردنی وبەئەشـكەنجەدانی. كـەلێرەدا (تـرس لەبەنـد كـردن و ئەشـكەنجە،حەزو ئـارەزوش لـەو لاوە بوەسـتێت) هەر هەمووی فشاربوو بۆسەر (یوسف-س.خ) .

١٣. ئـەو ئافرەتـە لەتـەواوی سـەر كەشـی و بـێ هـودەیی و بـێ منەتیـەوە.بـەم كـارە هـەڵ دەسـتاو بـاكی لەكـەس نـەبوو چـونكە بێغرەتـی بـاڵی كێـشا بـوو بەسـەر وولاّتـدا.بەتایبـەتی كـار بەدەسـتان.هـەر بۆیـە پیـاوی یەكـەمی وولاّت لەگـەڵ ڕاوێـژكارێكی دا دێنـە سـەر ئـەم دیمەنـە بـێ ئـابروی یـە.جگـە لەووشـەی (اعـرض عـن هذا) واتە (یوسف پشت لەكار بكەوفەرامۆشی بكە) .

چـی تـری نـەوت دڵنیـاش بـوو كەئەمـە پیلانی خێزانەكەیەتی،كەچـی ڕوو دەكاتـە خێزانەكـەیی و دەڵێـت: (يُوسُـفُ أَعْـرِضْ عَـنْ هَـذَا وَاسْتَغْفِرِي لِـذَنبِكِ إِنَّـكِ كُنـتِ مِـنَ الْخَـاطِئِينَ....یوسف:٢٩) واتـە: (تـۆش داوای لێخـۆش بـوون بكـە بـۆ هەڵەكـەت چـونكە بەڕاسـتی تـۆ لـە هەڵەكارو تاوانبارانیت) .

جاغیرەتی پیاو زۆر ڕێگری تەواوە لەوەی ئافرەتەکەی جڵەو شل نەکات بۆ کاری زینا...کەچی لێرەدابەدی نەکرا؟لەگەڵ بوونی ئەم هەموو هۆکارو فشارانەی سەر (یوسف-س.خ) ی پێغەمبەر هێشتا ڕەزامەندی و خۆشەویستی خوای لەدڵدا لەهەموو شتێکی تر بەلاوە گرنگترە.هەر بۆیە بەندیخانەو ئەشکەنجەی پێ باشترە لەوەی پشت لەخۆشەویست خودا بکات و توشی داوی زیناکاری ببێت. (قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ:٣٣یوسف) هەروەها (یوسف-س.خ) دەیزانی کەتەنها وەك سروشتی خۆی ناتوانێت ڕزگاری ببێت هەر بۆیە هانای بۆ خودای گەورە هێنا تا دەربازی بێ لەپێڕی نەفامان و گەوجەکان ئەم ڕووداوە پەندو ئامۆژگاری زۆر لەخۆ دەگرێت کەسودی زۆرە بۆ کەسانی هۆشیار.

عەشقی نێربازی

پێڕی دووەم:کەخوای گەورە باسی (عەشق) یان دەکات بریتی یە لە (نێر بازی) جا لەسیاقی ئایەتەکاندا ئەو تامەزرۆی و پەرۆشیەی هۆزەکەی (لوگ) هەیان بووە بۆ ئەنجام دانی ئەم کارە.بەڵگەی عەشق بوونیان بەم کارە چەپەڵە (نێر باز) ی.ئەوەتا خوای گەورە باسی دەکات و دەفەرمێت (وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ * قَالَ إِنَّ هَؤُلاء ضَيْفِي فَلاَ تَفْضَحُونِ * وَاتَّقُوا اللّهَ وَلاَ تُخْزُونِ * قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ * قَالَ هَؤُلاء بَنَاتِي إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ * لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ...الحجر:٦٧-٧٢) واتە: ئەوساتە خەڵکی بێڕەوشتی ئەو شارە بە میوانە بەڕێزەکانیان زانی و بەوپەڕی شەیدای و تامەزرۆیی یەوە مژدەی مژدەی ناڕەواییان بەیەکتر دەدا*پێغەمبەر لوگ پێی ووتن ئەوانە میوانی

بەڕێزی منن شەرمەزارم مەکەن و ئابرووم مەبەن لە خوا بترسن و شەرم کەن و ڕیسوام نەکەن.

شەڕوالْ پیسەکان ووتیان:ئایە ڕێگری ئەوەمان لێ نەکردیت بەرگری لەکەس نەکەیت؟!لوط پێغەمبەر پێی ووتن:ئەمانە کچی منن وەرن با حەلاڵی لێتانی مارەکەم و ئارەزووی خۆتان بەدروستی بەجێ بگەیەنن وە دەست بەرداری ئەم بێ ڕەوشتی یەبن ئەگەر ئامادەن.

سوێند بێ ئەی پێغەمبەر ئەوانەی لەسەر خۆشی خۆیاندا سەرگەردان بوونەو دەتلێنەوە) .ئەم پێرە شەیدای و عەشقی چ بەدڕەوشتیەك ببوون.جابەڕاستی ئەمە دەردێکی یەکجار کوشندەو شەرمەزاریە.کەچارەسەرکردنی دژوارە و لەهەرکۆمەڵگایەکدا سەر هەڵبدات و تەشەنەبکات زەنگی تیاچوونی و هەڵوەشەندنەوەیەتی.ئەم بەدڕەوشتیە بەهەردوو جۆرەکەیەوە حەزی ئافرەتان بێت بۆ پیاوان چ حەزی پیاوان بێت بۆنێر بازی. وەدەربازبوونیان لەخەشم و قاری خودا زەحمەتە. چونکە لەچەندین لاوە ترازاون لەلایەکەوە پەیوەست بون و خۆشەویستی یان بۆ ئەم کارەدەیانگەیەنێتە ئاستی هاوەڵ و (نید) بڕیار دان بۆ خوای گەورە کەبەندازەی خودا زیاتر خۆشیانت دەوێت.ئەمەش یەکێکە لەهەرە پڕ مەترسیەکانی ئەم عیشقە.کەتەنها بەتەوبەیەکی گەورەی یەك لاکەرەوە لەو تاوانە ببورێت. (وەڕەزامەندی ومافی و حەق خودا پێشێل دەکەن لەپێناو بەدەست هێنانی ڕەزامەندی عاشقەکەیان) جائەگەر وەك هەڵسەنگاندنێك حاڵی زۆربەی عاشقەکان لێبدەینەوە بەبەراود کردن لەنێوان باوەڕەو عەشقەکەیاندادەبینیت ئەوەندە هەوڵ و کۆشش بۆ عەشقەکەی دەدات بۆخوا نایدات ئەو ساتانەی کە

بەدیداری عاشقەکەی دەگات زۆر لای بەرێزترو پیرۆزترە لەبەجێ گەیاندنی فەرمانەکانی خوای گەورە.هێندە لەبیریاندایە نیو ئەوەندە خودایان لەبیر نی یە...هتد.تەنانەت کاریگەری کردۆتەئاستێك کەهەندێ لەو گومڕایانە ناوویادی عاشقەکەیان زۆر لاپیرۆزترە لەناوویادی خوای گەورە.وەك ئەم شاعیرە گومڕایە دەڵێت:

یترشفت من فمی رشفات   هن احلی فیەمن التوحید

واتە:ئەو پرشانەی لەدەمیان دەپرژێتەناو دەمی

من لام شیرینترە لەشیرینی یەکتا پەرستی.[1]

جا بێگومان ئەم جۆرە عیشقە-لەگەورەترین جۆرەکانی هاوبەشی بڕیاردانە بۆخوای گەورەو تاك و تەنها. تەنانەت هەیانە دەڵێت.چیتر شوێنێك نەماوە لەدڵمدا جێگەی خۆشەویستی کەسی تری تیا ببێتەوە جگە لە عاشقەکەم ! بەم چەشنە تەواوی ملکەچی و گوێڕایەڵی و خۆشەویستی بۆ ئەم عەشقەی دەردەبڕێت کەئەمە واتای پەرستنە.لێرەدا جیاکاریەك هەیە لەنێوان ئەنجام دانی تاوانی داوێن پیسی "زینا" وەلەنێوان ئەم جۆرە عیشقەی باسمان کرد.چونکەئەنجامدەری ئەم تاوانە سزای تایبەتی خۆی هەیە و تاوانێکی گەورەیە.جودایە لەکەسێك توشی ئەم عیشقە هاوبەشە بووە.تەنانەت هەندێ لەخواناسەکان دەڵێن: توشی زینا بم لام باشترە وەك شەیدای ئەو جۆرە عیشقەبم ببمە بەندەی بەندەکان...هتد.[2]

---

[1] - خاوەنی ئەم شیعرە(المحسنی)یە. هەرچەندە ئەوترێت مەبەستی لەبڕگەی (التوحید)لەم شیعرەداجۆرێکە لەشیرنی خورما.

[2] - نموونەو هاوشێوەی ئەم شیعرانە لەئەدەبیاتی کوردیدا هەیە وەکو:

١. دڵدارو جوان پەرستم   کەیل و خومارو مەستم

چارەسەری نێربازی

چارەسەری ئەم دەردە کوشندەیە.لەوەدایە کەپێویستە پێشەکی ئەو کەسە بزانێت کەئەم دەردە دژوارو پێچەوانەی یەتکتاپەرستی یە.وەلەئەنجامی بێ ئاگای و گێل و گەوجیدا توشی هاتوە. و دڵ و دەرونی داگیر کردوە. هەربۆیە ئەم مەبەستە پێویستە لەپێشدا خۆی گۆش بکات بەبیرو باوەڕی یەکتا پەرستی و خوا ناسین، وەزیندوکردنەوەی خەسڵەتەکانی جوامێری ومەردایەتی و پیاوەتی و مرۆڤ دۆستی لەخودی ئەو کەسەدا وەژیرو عەقڵ شوێنی ئارەزوەکانی بگرێتەوە باشتر پێویستەدڵ و دەرونی پاك و بێگەرد بکات تەنها دڵسۆزی و ئەمەکداری بۆ خوا هەبێت.

ئەم دڵسۆزیەی کەخوا چارەسەری ئەم کارە لەقورئاندا ئاماژەی پێ دەکات کەدەفەرمێت (كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ: یوسف٢٤) جارزۆر گرنگە کەسی ژیرو هۆشیار ڕاستیەك هەیە بیزاێنێت ئەویش ئەوەیە:عەقڵ و ژیری و شەرعی خودا، جەخت لەسەر تەواوی بەدەستهێنانی تەواوی بەرژەوەندیەکان دەکەنەوە،وەڕێگری لەتوشبوونی تەواوی زەرەرمەندیەکان دەکەنەوە.

جاهەرکاتێ کارێك ڕووبەڕوی ژیرو عەقڵ بوویەوە کەلەیەك کاتدا بەرژەوەندی و زەرەرمەندیشی تێدابێت ئەوا دوو کار دەکەوێتە ئەستۆیان (کارێکی زانست و تیۆری،وەکارێکی پراکتیزە) ی.

---

٢. ئاوێنەی جوانی یارە بیروباوەڕو هەستم " وەرگێڕ"

یەکــەم:کــارێکی زانــستی و تیــۆری:کــەبریتی یــە لــە دەســت نیـشانکردن و دیـاری کردنـی بـالآترین و زۆرتـرین و کارگـەرترین یـان لـە (بەرژەوەندی و زەرەرمەندی) واتە:کامیان لەم کارەدا بالآیەو زۆرە.

دووەم:کـارێکی کـرداری پراکتیـزەی (عملـی) :کـە ئـەویش لـەپاش زانینـی ڕێـژەو ڕاوەی بەرژەوەنـدی و زەرەرمەنـدی لـەوکارەدا.ئەوسـاتە پێویستە ئەوەیان هەڵبژێرێت کەباشترینەو سودمەند ترینە بۆمان.

خراپەکانی ئەم جۆرە عیشقە

لای هــەمووان ڕوون ئاشــکرایە کــەتوش بــوون بــەم دەردە کوشــندەیە و پەیوەســت بــوون بــەو جــۆرە عیــشقانەوە مایــەی لەدەســت دانــی بەرژەوەندیــە تایبــەت و گــشتی یــەکانی ئــەو کەســەیە. چ بەرژەوەنــدی دونیـا و چ بەرژەوەنـدی ئـاینی بێـت،بگرە دەبێتـە مایـەی چەرمەسـەری و هیلاك بوونی لەژیاندا لەچەند ڕووەکەوە:

١- سـەرقاڵ بـوون بەخۆشەویـستنی دروسـتکراوەکان و پـشت گـوێ خستنی خوای گەورە:

لەیـەك دڵـدا خۆشەویـستی خـوداو دروسـتکراوەکانی لەیـەك ئاسـتدا نابێت بەڵکو پێویستە یەکێکیان ئەوی تریان کزولاوازو سست بکات.

٢- بەو هۆیەوە توشی سزاو ئازار دەبێت:

جاهەرکەسـێك جگـە لـەخودا شـتێك یـان کەسـێك بەئەنـدازەی خـودا خـۆش وویـست، ئـەوا خـوای گـەورە هەربـەو شـتە ئـازارو چەرمەسـەری و سـزای تـوش دەکـات. بـەبیر لـێ کردنـەوە، بەدەسـت نەخـستنی، بەلەدەسـت دانـی، بەتیاچـونی...هتـد. بێگومـان ئـازاری دڵـی عاشـق لەهەموو ئازارەکان کوشندەترە.

٣ دڵ و دەروونی دەبێتە كۆیلەی كەسانی تر:

بــەهۆی سەرخۆشــی بــوون و مەســت بــونی بــەو عیــشقە وە ئاگــاداری نــی یــە كەتوشــی چــە هــاتووە،دڵی بەدەســت كەســانی ترەوەیــە وەك منداڵ یاری پێ دەكرێت و دیل و كۆیلەی دەستی كەسانی ترە.

٤- بەپێچەوانەی بەرژەوەندیەكانیەوە كاردەكات:

واتــە هــەنگاو بەپێــچەوانەی بەرژەوەنــدی یــەوە دەنێت،بەرژەوەنــدی ئــاینی:هەمیــشە دڵ و دەرونــی ســەرقاڵی غــەیری خودایــە خــوداش لەبیری دەكات.

بەرژەوەندیــە دونیاییــەكان:كــێ هەیــە لــەم ڕاســتەیە بــێ ئاگــا بێــت كەی عاشقەكان ماڵ و حاڵ و ژیانیان دەكەنەقوربانی لەوپێناوەدا.

٥ بەلاو ئاشوبی دونیاو قیامەت ڕوویا تێ دەكات:

هــەركاتێ دڵ شــەیدای غــەیری خــودا بــوو ئــەوا شــەیتان دەبێتــە دۆســت و یــاوەری لــەم ساتانەشــدا دەبــێ حــاڵی مێگەلــە مــەڕ چۆن بێــت كەگەلەگورگ شوانیان بێت؟!

٦ دڵ ودەرون بیرو هۆش دەشێوێنێت:

كــــاتێ دڵ و دەروون گـــــیرۆدەی ئـــــەم دەردە بـــــوو چــــی تــــر تەشــەنەدەكات و بــیرو هۆشــیش دەگرێتــەوە و هەمیــشە دڵــە ڕاوكــێ و خــەمۆكی و مەســتی دەبێتــە میــوانی هەمیــشەی ئــەو كەســە،بەرەو شێتی هەنگاو دەنێت...نموونەش لەم بابەتە لەگەلاندا زۆرە.

٧-پێوەرو هەستەكان دەشێوێنێت:

هـــــەركاتێ دڵ و دەروون بـــــەم دەردەوە تلایەوە،چـــیتر پێـــوەرو هەڵــسەنگاندن و لێكدانــەوەكانی ئــەو كەســە دەشــێوێنێت. هەریەكــە

لەدەزگاکانی بینین و بیستن و لێکدانەوە کاری تەواوی خۆیان لەدەست دەدەن بەوەی شتی ناشرین بەجوان دەبینن وەبەپێچەوانەوە جاری واهەیە جوانی کەسێك لەلای ئەم بێ عەیب و کەم و کوڕی یەبێ وێنەیە،واتە ئەوەی چاو بینی کەسێکی ئاسایی درکی پێ دەکات،ئەم درکی پێناکات.چونکە ئاوێتە بووە (تواوەتەوە لەونێوەندەدا) بەلاَم کەسێکی تر لەدەرەوە و ناوەوە ژیابێت باشتر کەم و کورتی و ڕاستی و دروستی شتەکان دەزانێت لە (مسند) دا فەرمودەیەك دەدرێتە پالّ پێغەمبەر (ﷺ) بە (مرفوعا) (حبك الشيء يعمى ويصم) [1] واتە: (خۆشویستن بۆشتێ لەئاستی کەم و کوڕیەکانی کەرو کوێرت دەکات) . هەر لەم ڕووانگەیەوە-ئەو هاوەلاَنەی پێغەمبەر (ﷺ) کەپێشتر لەنەفامی دا ژیابوون وەدواتر هاتنە ناو ئاینی ئیسلامەوە باشتر و وریاترو لێهاتوو تربوون، لەوانەی کەتەنها لەسەردەمی ئیسلامدا ژیان و نەفامیان نەبینیوە. (عمر بن الخطاب) دەلێت: (کۆلەکەی ئیسلام پارچە پارچەدەبێت- کاتێ کەسانێ سەر هەلّ بدەن کەتەنها ئیسلام بناسن نەفامی و نەزانیان نەدیبێت) .

وەدەگێڕنەوە لاوێکی زۆر لاوازی نەخۆش دەهێننە خزمەت (عبداللەبن عباس) لە (عرفە) ئەویش دەپرسێت:دەردی ئەم لاوە چی یە؟ئەوانیش دەلێن توشی داوی عیشق بووە بۆیە بەم دەردەچووە (عبداللە) ش لەو ڕۆژەدا هەر هاوار دەکات و پەنابە بەخودا دەگرێت لەهەموو جۆرەکانی عیشق.

---

[1]- ئەم فەرموودەیە (ضعيف الاستاد)ە، (احمد -٦-٤٥٠)وە ابو داود(١٥٣٠) بڕوانە (السلسلة الضعيفة -١٨٦٨)

٨- عيشق- زيادە ڕۆيكردنە لە خۆشەويستيدا:

پێشتر لەسەر ئەم بابەتە دوايين كەزيادە ڕۆی كردن لەخۆشەويستيدا،دەبێتە مايەی داگير كردنی دڵ و دەروون وە مەبەست كردنی بيرو هۆش،لەكار خستنی دەزگاكان بۆ هێز كردنی توانای جەستە،سەر قاڵ بوون و سەركەش بوون لەدونيای خەياڵ و ئەندێشەدا.ئەو كەسە لە مرۆڤێكی ئاساييەوە دەگۆڕێت بۆ كەسێكی نامۆ...

عيشقيش بنەماكانی سادەو ساكارە لەسەرەتادا.وە دواتر لەناوەنديدا توشی سەرقاڵی مەستی دەبێت پاشان سەرئەنجامی شێتی و تياچوون دەبێت كە بەم پێيە ستەم لەخودی خۆيی و بەرامبەر و چواردەوريشی دەكات.

ڕێگری كردن لە عيشق

عاشقی ڕاستە قينەبەسێ قۆناغی سەرەكيدا تێ دەپەڕێت:

(قۆناغی سەرەتای،ناوەندی،كۆتايی)

(قۆناغی سەرەتايی) : هەركاتێ مرۆڤ هەستی كرد لە سەرەتای تووش بوونێتی بەداوی عيشق. وەبەتايبەت كاتێ بۆی دەركەوت كەگەيشتنی بەدۆست و يارە كەی لەڕێگەی شەرع و ياساو عورفەوە. زۆر دژوارەو ئەستەمە. پێويستە زۆر بەوريايی ڕێگری بكات لەم عيشقە بێ ئەنجامە و خۆی دەربازبێكات لەلافاوی ئەم دەريا بێ ئاكامە. هەروەها پێويستە بە هيچ شێوەيەك ناوی يارو دۆستەی نەدركێنێ و پارێزگاری لە ئابرۆو كەسايەتی بكات. چونكە بازاڕی قسە هێنان و داستان دروست كردن ئابروشكاندنی عاشقان زۆر گەرمەو بەجۆشە. بەتەنها گومانێك،وتەيەك تەماشايەك ئيتر ناويان

دەزڕێنێنن وفیتنەو ئاشوب دروست دەکەن و مەگەر خودا بزانێت چەندە قوربانی لێ دەکەوێتەوە. خۆ ئەگەر کەسی عاشق دەستی هەبێت لە ناو زڕاندنی ئەو کچەدا. ئەوە دوو تاوانی گەورە ئەنجام دەدات تاوانی هاوبەشی،وەتاوانی ستەم کردن لەوکچە.

خەڵکی بەبێ پەروا بەبێ بەڵگە هەر لەخۆوە بوختان و قسە بۆ خەڵکی لەم بارەیەوەهەڵدەبەستن، تەنانەت بێ شەرمانە تانەیان دا لەخانەوادەی پێغەمبەر (د.خ) لەڕووداوی (عایشە) و (صفوان) دا کەخوای گەورە لەسەروی حەوت ئاسمانەوە پاکی و بێ گەردیانی سەلماند.ئایە دەبێ دوای پێغەمبەر (ﷺ) کێ لەم حاڵەتە پارێزراو بێت؟!باشتر وایە-کەسی عاشق هەر لەسەرەتاوەخۆی بپارێزێت ونەبێتەنێچری ئەم گورگ و ڕێوییانە. بەتایبەتی کاتێ کە زانی ئەم کارە سەر ئەنجامی نابێت وە هەرکەسێکیش هاوکاریان بکات لەم نێوەندەدابەتایبەتی ئەو کەسە سور بزانێت کە ئەم عیشقە دوورە سەر ئەنجامی باش نابێت وە بەیەك گەیشتنیان لەژێر سایەی شەریعەتدا دژوارە. ئەوا تاوانبار دەبێت گەر کۆمەکیان بکات هاوشێوەی ئەو کەسە یە هاوکاری گەیاندنی بەرتیل خۆر وبەرتیل دەر دەکات. کەپێغەمبەر (ﷺ) نەفرەتی لە هەر کەسێکیان کردووە.وە هەندێ جار ئەم عیشقە هەنگاوی پڕ مەترسی دەنێت کاتێ کە کەسێك عەشقی ئافرەتێکی خێزاندار دەبێت کەمێردی هەیە.وە هەرکەسێك هاوکاریان بکات ئەوا لە گەورەترین تاوانەکان ئەنجام دەدات بگرە کوشتنی ئەو کەسە زۆر ئاسانترە لەو جۆرە ناپاکی کردنە لێی.کە ئەمەیان بەتەوبەکردنیش پاك نابێتەوە چونکە مافی مرۆڤی تری تێدایە.هەروەکو پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمێت (لەقیامەتدا لەچاکەو باشەی دەبات لەتۆڵەدا) .

(خـــذ مـــن حســـنانة ماشـــئت)[1] وەدواتـــر پێغەمبـــەر (ﷺ) دەفـەرمێت (فما ظنكم)[2] ئایـە پێتـان وایـە هیچـی بـۆ دەهێڵێتـەوە؟! جـــا ئەگـــەر ئـــەو ســـتمەت لێکـــراوە خـــزم بێـــت یـــان دراوسـێ...؟! کەچـەندین فەرموودەیـە هەیـە بـاس لـە قەدەغـەکردنی بەهەشت دەکات لەکەسانێك دراوسێکەی لەشەڕی پارێزراونە بێت.

پوختەی مەبەست:

هاوکـاری کـردن لـەم بـوارەدا هاوکاریکردنـە لـە سـەر شـەڕو دوژمنایـەتی و تاوانکـاری (ولاتعـاونوا علـى الاثـم والعـدوان) زۆرێـك بـەهۆی عیشـقی ئافرەتێکـەوە توشـی سـەر گـەردانی و پاشـگەز بوونـەوە هـاتوە لـەئاینی ئیسـلام وەك ئـەو ڕووداوەی (عبـدالحق) لـەکتێبی (العاقبـة) دا هێنـاویەتی کـەبانگ بێـژێك لـەکاتی بانگـدا لەسـەربانی مزگەوتەکـە چـاوی بەکچـێکی شـۆخ وشـەنگی گـاور دەبێـت و خـۆی ناگرێـت و ڕووی تـێ دەکـات بیخوازێـت ئـەویش دەڵێـت مـن گـاورم کـاتێ شـوت پـێ دەکـەم بێیتەسـەر ئـاینی مەسـیحی. ئـەویش ڕازی دەبێـت و پاشـگەز دەبێتـەوە لەئیسـلام بـەڵام پـێش ئـەوەی بیخوازێـت لەسـەربانی ئەو ماڵەوە دەکەوێتە خوارەوەو دەمرێت.

کـاتی خـۆی لـە جەنگەکانـدا گـەر مەسـیحیەکان بیـان وویسـتایە دیلێکـی موسـڵمان بکەنـە مەسـیحی دەچـوون جـوانترین ئـافرەتی مەسـیحیان پـێ نیشـان دەدا تـا بەهۆیـەوە بێتەسـەر ئـاینی مەسـیحی جـالێرەدا: (يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّهُ مَا يَشَاءُ: ابراهيم٢٧) واتـە: خـوای گـەورە بـاوڕداران لەسـەر ووتـەی ڕاسـت و ڕەوان دەچەسـپێنێت و

[1] - فەرموودەکی (صحیح) پێشتر باسمان کردووە لە(صحیح المسلم) داهاتووە

[2] - فەرموودەکی (صحیح) پێشتر باسمان کردووە لە(صحیح المسلم) داهاتووە

سـەقامگیریان دەکـات لـەدونیاو قیامەتـدا.وەخـوای گـەورە سـتەم کـاران گومڕا دەکات وەهەر چی یە کی بیەوێ ئەنجامی دەدات.

وە هەنـدێ لەعاشـقان هەیـە دەبێتـە مایـەی فیتنـە بـۆ ئـەوی تریان،ئـەویش بەخۆڕازاندنەوەدەرخـستنی جـوانی جەسـتەی لەبەرامبـەردا کەسـەکەکەی تـریش توشـی نەهامـەتی دەبێـت و خـۆی پێنـاگیرێ.چـەندین کـەسمان بینـی کەدەوڵەمەنـدبوو لـەو پێنـاوەدا هـەزار کـەوت و پلـەو پایـەی لەدەسـت دا وەچـەندین ئـافرەت هـەبووە کـەزانوێتی مێردەکـەی ناپـاکی لەگـەڵ دەکـات ئـەویش لـە تۆڵەسـەندنەوەدا دەسـتی داوەتـە ئـەوکارە نابەجێیـە لێرەداپیـاو تیـا مـاوە لـەنێوان دەسـت بـەرداربوونی لـەوکارە یاخودجیابوونـەوەو کـاولکردنی خانەوادەکـەی.جـا کـەوا باشـتر وایـە مـرۆڤ خـۆی توشـی داوی ئـەم جـۆرە عیـشقانە نـەکات مـاڵ کـاولی لەدوایـە جـا هەرکەسێك لـەدوای زانینـی ئـەم هـەموو کاریگەریـە خراپانـە هـەر سـور بـوو لەسـەر ئـەو جـۆرە عیـشقە ئـەوا تـەنها لۆمـەی خـۆی بکـات و گلـەی لـە کـەس نـەکات. بەبـەردەوامی تەماشـاکردنی ڕوخـساری عاشـقەکەت تـۆی گەیانـدە ئـەم حاڵـە.گـەر هـاتوو هەربـەو تەماشـا کردنەوە،وەسـتاو کاریگـەری تـری نـەبوو ئـەوا دەربـازی بـوو لـەوداوە بـەڵام لـەدوای تەماشـا کردنەکـە حـەزو ئـارەزووی قـسەکردن و دانیـشتن و بەیەکگەیـشتنی لادروسـت بـوو. ئـەو سـاتە خـەیاڵ و ئەندێـشەو بـیری ئـەو کەسـە داگـیر دەکـات وەبەتـەواوەتی ئاوێتـەی ژیـانی دەبێـت دەربـازبوونی لـەم حاڵەتـە زۆر دژوارە. لێـرەدا پێویـستە مرۆڤـی ژیـر ڕەچـاوی بـەراودی ئـەم هـەموو کاریگەریـە خراپانـە بکـات.لەهـەمان کاتـدا تورڕبـون و یـاخی بـوون و سەرپێـچی کردنـی خـوای گـەورە لـەپێش چـاوبگرێت کەسـەر ئەنجامەکـەی ناپـاکی و سـزای دۆزەخ و سـوتانە

لەنێو ئاگردا.یاخود مەترسی لەکاریگەریە خراپەکانی بێت لەدونیادابەلەدەستدانی کەسایەتی و ڕوشاندی شکۆمەندی و ناوزڕاندن...هتد.کەتوشی مرۆڤ دێت لەم پێناوە دا.

باشیەکانی عیشق گومان و وەڵام

هەندێ کەس دەڵێن:سەبارەت بەخراپەکانی عیشق زۆرت باس کرد. بەلام لەولاشەوە عیشقی باشی و چاکی زۆر هەیەلەوانە:پاککردنەوەی دەروون،ئێسک سوکی،هەست ناسکی،جوامێری و مەردایەتی...هتد.وەبە (یحیی بن معاذ الرازي) دەڵێن:کوڕەکەت عیشقی فلان کچ بووە وەهەندێکی تر دەڵێت، دەردی دڵ شکۆ مەندەکانە وەکەسێکی تر دەڵێت:عیشق دەبێتە مایەی ئازاکردنی ترسنۆك و ووشیار کردنەوەی گێل و سەغی کردنی ڕەزیل. سەربەرزی پادشاکان ئارام کردنی هەڵچوونە ڕەوشتیەکان...وەهاوڕێی ڕێبوارانەو دۆستی بێ دارانە. وەهەروەها دەڵێن: هاندەر و بزوێنەری ڕەوشتە بەرزەکانە.

وەهەندێ لەدانایان دەڵێن: (عیشق دەروون پاك دەکاتەوەو ڕەوشت پالاَفتەدەکات...

وەکەسێکی تر دەڵێت: (هەرکەسێك ڕوخسارجوان و دیمەنی شۆخ و قەشەنگ و دەنگی خۆش نەیهروژێنێت ئەواسروشتی تەواوی نییە) .پێویستی بەچارە سەرە وە

هەندێ لەعاشیقە پاك داوێنەکان دەڵێن: (پاك داوێن بن سەر بەرزبن،عاشق بن ژیرو قەشەنگ دەبن) .وەلەیەکێ لەعاشقەکانیان پرسی: ئەگەر تۆ هەلت بۆ ڕێکەوت و بەتەنها خۆشەویستەکەت بینی چی دەکەیت؟ ئەویش ووتی:چێژ لەبینی ڕوخساری وەدەگرم،وەدڵم بەیادو قسەکردنیەوە

ده حەوێنمەوەئـــەو شـــتانەی کەپێـــشی خـــۆش نـــی یـــە لێـــی دەشـــارمەوە وەلەکردارە ناشرینەکانی خۆم دەپارێزم تامنی لەبەرچاو نەکەوێت.

وە (ابـو اسـحاق بـن ابـراهیم) دەڵێـت:ڕوحـی عاشـقان بـۆن خـۆش و ناسـکە وەئێـسکیان سـوکە هەمیـشە دڵ گەشـن ووتـەکانیان خـەم لـەدڵ لا دەبـات وەژیـری بـەهێز دەکـات جانەگـەر عیـشق و خۆشەویـستی نـەبێ سـەرجەم نیعمەتەکانی دونیا تیا دەچێت) .

وەیـەکێکی تـر دەڵێـت:عیـشق بـۆ ڕووح وەك و خـۆراك وایـە بـۆ جەسـتە،جا ئەگـەر دەسـت بـەرداری بێـت زیانـت پـێ دەگەیـەنێت وە ئەگـەر ڕۆچـوی دەتکوژێت.

*وە (الخرائطـي) دەگێڕێتـەوزە لـە (ابـی غـسان) وتوویـەتی:. (ابـو بکـری الـصدیق) بـەلای کەنیزەیـەك تـێ تەپـەڕی گـوێی لـە کەنیزەکەیـە دەڵێـت:بەپارچـە شـیعرێك هەسـتی خۆشەویـستی خـۆی بـۆ کەسـێکی نادیـار دەردەبڕێـت. (ابـو بکـر) لێـی دەپرسـێت. تـۆ کـەنیزەیت یـان خاتونیـت ئـەویش دەڵێـت:کـەنیزە. (ابـو بکـر) پێـی دەڵێـت عیـشقی کـێ بویـت؟ کەنیزەکـە بـێ دەنـگ بـوو بـەڵام (ابـو بکـر) سـوێندی لـێ خواردکـەنیزە کـە بـەم پارچـە شـیعرە دەری خست. کە عیشقی (محمد بن القاسم) بووە.

وانا التي لعب الهوى بفؤادها   قتلت بحب محمد بن القاسم

واتە:من کەخۆشەویستی یاری بەدڵم کردوە

کوشتەی خۆشەویستی محمد کوڕی قاسمم

پاشـان (ابـو بکـر) ئـەم کەنیزەیـە لـە خاوەنەکـەی دەکڕێـت ڕوانـەی لای (محمـد بـن القاسـم بـن جعفـر بـن ابـی طالـب) دەکـات وەدەڵێـت بەڕاسـتی ئـەم

ئافرەتانــە مایــەی فیتنــەی پیــاوانن ئــای چــەندین پیــاوی ڕێزداربــەمردن چــوو وەچەندین لەش ساغ پیان دەردەدار بوو.[1]

جـا (کەنیزەیــەك) هاتــەلای (عثمــان بـن العفــان) و شــکاتی لــەپیاوێکی ئەنـساری کـرد، حـەزرەتی (عوسمـان) پێـی ووت بەسـەرهاتی تـۆ چـی یـە ؟ کەنیزەکـە ووتـی مـن تـەرخان کـراوم بـۆ بـرازای ئـەم پیـاوە. کەچـی ئـەم پیـاوە وازم لــێ ناهێنێــت و کــۆڵ نــادات. حــەزرەتی (عوسمــــان) بەپیاوەکـــەی ووت:یـان ئـەوە دەبێـت بۆبرازاکـەت بـێ. یـان مـن بـەپارەی خـۆم نرخـی دەدەم پیاوەکـە ووتـی:ڕاسـتیەکە پێـشەوای بـڕواداران ئـەم کەنیزەیـە هـێن برازەکەمـە. ئێمـە لێـرەدا مەبەسـتمان لـەو عیـشقە خراپانـە نـی یەکـە دەبێتـە مایـەی کـاری نـاڕەوا و خراپــەکاری. بـەڵکو ئێمـە بـاس لەعیـشقێکی پـاکی بێگـەردی خـاوێن دەکـەین. خاوەنــەکانی لـەخودای گــەورە بترســن و ســنور نەبــەزێنت ئەمــەش عیـشقی (سـلف) ی بـەڕێزەکان و پێـشەوایانی ئـەم گەلـەن ئـەوەتا (عبـدالله بـن عبـدالله بـن عتیـە بـن مـسعود) کەیـەکێك بـووە لـە حـەوت زانـاو پـسپۆڕانی بـواری فیقــه -کەعاشــق بــووە عیــشقەکەشی زۆر ئاشــکراو دیــار بــوو لــەنێو خەڵکیــدا وەکەسیش لۆمەی نەکردوە وبەستەم کاریش ناو زەرد نەکرا.

هــەروەها تــا عاشــق بــوونی (عمــر بــن العزیــز) شــتێکی زۆر ئاشــکرا بــووە لــەنێو خەڵکیــدا کەعاشــقی کەنیزەیــەکی (فاطمــة بنــت عبــدالملك) کــە ئــەو کەنیزەیـە لـەجوانی شـۆخ و شـەنگیدا بـەناو بـانگ بـووە وەزۆر جـار (عمـر بـن العزیـز) داوای لەخێزانەکـەی کـردووە کـە ئـەو کەنیزەیـەی بـۆ ڕێـك بخـات. بـەڵام خێزانەکــەی ڕازی نــەبووە.دواتــر کــاتێ (عمــر بــن العزیــز) بــووە بەخەلیفــەی

[1] - ئـەم ڕووداوە زۆر بـاس دەکرێت.بـەلاّم لەڕاسـتی دا گومـان لـەم ڕوداوە هەیـە چـونکە عـەقڵ نایبرێـت کـە(محمـد بـن القاسـم بـن جعفـربن ابـی گالـب)گەیـشتبێت (ابـو بکرالـصدیق)چـونکە ماوەی نێوانیان زۆری کەواتـە پێـی دەچـێت ئـەو (ابـو بکرالـصدیق) ە کەسـێکی تربێـت وە وشـەی (الـصدیق) لەخۆیــەوە دانرابێــت وەهــەروەها (خرائگــی)لــەلای زۆر کــەس لــەزانایان جێگــەی متمانە نی یە.

موسڵمانان خێزانەکەی پێی ووت:تۆ زۆر عاشقی ئەم کەنیزەیەم بووی ئەوە من ڕێگریم دەکرد،ئێستاش پێشکەشی دەکەم من ڕازیم. یەکسەر دەموو چاوی (عمر بن العزیز) لەخۆشیاندا گەشایەوە داوای کرد خێرا بۆی بهێنێن کاتێ هێنایان زیاتر پێی سەرسام بوو. (وتی هەندێ لەجوانیەکەتم بۆ دەربخە،کەبینی ئیتر بەتەواوی شەیدای بوو. (عمر بن العزیز) بە کەنیزەکەی ووت وەرە لەسەر خۆت باسی ڕوداوی خۆتم بۆ بکە لەپێشدا لەکوێ بووی، وەچۆن گەیشتیتە ئێرە...

کەنیزەکە ووتی (حجاج) والی (کوفە) منی بەپارەیەکی زۆر لەیەکێ لەکرێکارەکانی ئەو شارە کڕی و ڕەوانی کردم بۆ (عبدالملك) ئەویش منی داوە بە (فاتمە) . (عمر بن العزیز) ووتی:ئەی چی بەسەر کرێکارە هات لەپاش تۆ؟ کەنیزە کە ووتی:لەپاش من بەهیلاك چوو- (عمربن العزیز) ووتی:هیچ منداڵی لەپاش جێ ماوە.کەنیزەکە ووتی:بەڵێ کوڕێکی بەجێ ماوە.ووتی ئەی حاڵی چۆنە؟ ووتی: زۆر خراپە.یەکسەر (عمر بن العزیز) ووتی خۆت پۆشتە بکەرەوە. یەکسەر بەوالی (عێراقی) دا ناردی بەشوێن ئەو کوڕەدا کاتێ کوڕەکە هات (عمربن العزیز) پێی ووت:ڕۆڵە (حجاج) چی زیان و زەرەری لەباوکت داوە. هەر هەموویم پێ بڵێ:کوڕەکەش هەرچییەکی زانی هەمووی بۆ باس کرد. (عمر بن العزیز) یش هەر هەموو زیانەکانی بۆ بژرادەوە و قەرەبووی کردەوە. پاشان بەکەنیزەکەی ووت:هەستە بکەوە تەنیشتی وە ڕووی کردە کوڕەکە ووتی ئەم کەنیزەیە بەرەوە دیارە باوکت بەهۆیەوە چەرمەسەری زۆری چەشتووە.کوڕکە ووتی:ئەمە ئێستا موڵکی تۆیە (عمر بن العزیز) ووتی: من هیچ پێوستی یەکم پێی نی یە وە لێمی دور بخەرەوە،کاتێ کەوتینە ڕێ وبڕۆین کەنیزەکە بە (عمر) ی ووت ئەی کوا شەیداکەت بۆمن چی بەسەر هات؟ (عمر) ووتی: وەك جاران وایە بگرە زیاترە. جا ئەگەر من دەست بەردارت

نــەبم نابمــە یــەکێك لــەو کەســانەی کەبەپێــچەوانەی حــەزو دەرونــی خۆیــەوە مامەڵــەی کردبێــت) .جــا شــەیدای (عمــر) بــۆ ئــەم کەنیزەیــە هــەر بــەردەوام بووە تاوەفاتی کردو مرد.

وە هــەروەها (ابــو بکــر محمــد بــن داود الظــاهری) زانــای بــەناو بــانگ لــە زانــستەکانی (فیقــه و تەفــسیرو فــەرموودە ئــەدەب) وە بەیــەکێك لەگــەورەترین زانایــان دەژمێردرێــت وەعاشــق بوونــشی زۆر ئاشــکرا بــووە لــەنێو خەڵکیــدا. (نفطویــة) دەڵێــت: (لــە ســەرە مەرگیــدا چــوومە دیــداری لــێم پرســی:حاڵــت چــۆنە ؟لەوەلامدا ووتــی:خۆشەویــستی ئــەو کەســەی کــەدەیزانێت ئەمــەی بەســەرمدا هێنــاوە. منــیش ووتم:ئــەی باشــە بۆچــی ناچیتە پێشەوە لێــی چێژ وەربگریت لەکاتێکدا تۆ بەسەریدا زاڵیت؟

ئــەویش ووتــی:چــێژ وەرگــرتن دوو جــۆرە:تەماشــاکردنی دروست،وەچــێژی قەدەغەکراو.

تەماشاکردنی دروست: منی بەم حاڵە گەیاندە کەئێستا دەیبینی.

بــەلام چــێژ وەرگرتنــی قەدەغــەکراو: ئــەوەی رێگــری لێکــردووم لێــی ئــەو فــەرموودەو ووتەیــەی (بــن العبــاس) ە کەلەلایــەن باکمــەوە ئــەویش لــە (ســوید بــن ســعید) دەگێڕێتــەوە ئــەویش لــە (علــی بــن مــسهر) ئــەویش لــە (ابــی یحیــی القتــان) ئــەویش لــە (مجاهــد) وە دەگێڕێتــەوە کەلــە (بــن العبــاس) دراوەتــە پــاڵ پێغەمبــەر (د.خ) کــە (مــن عــشق وکــتم وعــف وصــبر غفــرالله لــە دخلــة الجنــة) واتــە: هەرکەســێك تووشــی عیــشق بێــت وەبتوانێــت بــشارێتەوە خــۆگرو داوێــن پاك بێت ئەوە خودای گەورە لێی خۆش دەبێت و بەبەهەشتی شاد دەکات.

پاشــان چــەند دێــڕێ شــعری ووت.منــیش پێــی ووت: چــی یــە ئــەوە بــاوەڕت بــە (قیــاس) نــی یــە لــەبواری فیقهــدا. کەچــی لــە شــیعردا دەیــسەلمێنیت. ئــەویش ووتــی:شــەیدا دڵ و دەورووبنم بانگەشــەی بــۆ کــردم.پاشــان لــە دوای ئــەو

شـەوەوە کۆچـی دوای کـرد. وە ئـەوەی شـایەنی باسـە بـەهۆی ئـەو شـەیدای و عیشقەیەوە کتێبی (الزهده) ی داناوە.

هـــەروەها لەوتەیـــەکی تـــردا دەڵێـــت:هـــەر کەســـێك نائومێـــد بـــوو لەخۆشەویـستەکەی وەبەهۆیـەوە نەمرد،ئـەوا توشـی دڵ نـەوای دەبێـت چـونکە ئـەوا یەکـەم شـەیداکانی نائومێدی یـە و دڵ ئامـادە نـەبووە بـۆی بـەڵام بۆجـاری دووەم توشـــی نائومێـــدی دەبێـت ئـــیتر کاریگـــەری یەکجاریـــشی لەســـەر دەر دەکەوێت وکاول دەبێت.

وە (عبـدالله معمـر القیـسی) دەڵێـت: (سـاڵێکیان لەمەراسـیمی ئـەنجام دانـی حەجکرنـدا بـووم. لەشـەوێکدا لـە مزگـەوتی پێغەمبـەر خـودا وەلـەنێوان گـۆڕی پێغەمبـەری خـودا وبڵنـد گۆکەیـدا دانیـشتبوم لـەپڕگوێم لـەدەنگێك بـوو چـەند دێـڕە شـعرێکی ووت بەکاریگـەری و لـەپڕدا بـیّ دەنـگ بـوو نـەم زانـی لـەکوێوە ئـەم دەنگـەهات پاشـان ماوەیـەکی تـر هـەمان دەنـگ کەوتـەوە ووتنـی چـەند دێـڕە شـعرێکی تـر و دەسـتی کـرد بـەگریان. منـیش یەکـسەر هەسـتام و بـەرەو ئاراسـتەی دەنگەکـە ڕۆیـشتم لەتەنیـشتی دانـشتم و هەسـتی پـیّ نـەکردم بینـیم لاوێکـی خـوێن گـەرمی جـوان بـوو فرمێـسك گۆناکـانی تـەڕ کردبـوو. کـەبینی سـڵاوم لێکـرد وەڵامـی دایـەوە. ووتـی دانیـشە تـۆ کێیـت؟ منـیش خـۆم پـیّ ناسـان ووتـی هـیچ کارێکـت هەیـە ؟ووتم بـەڵیّ مـن لـە حەوشـی مزگەوتەکـەدا بـووم دەنگـی تـۆ سـەرنجی ڕاکێشام هەرچـی یـە کـت پێوسـتە مـن لـە خزمەتتـدام چیت دەوێـت مـن ئامـادەم؟ ووتـی مـن (عتبـة بـن الحبـاب بْـن المنـذر بـت الجمـوح الانـصاری) م ڕۆژێکیـان بـەرەو مزگـەوتی (احـزاب) ڕۆیـشتم پـاش نوێـژ کـردن لـەدەرەوەی مزگەوتەکـەدابووم.هـەر کـاتیّ هەسـتم کـرد پێـڕیّ لـە ئافرەتـان بەلامـدا تێپـەڕین کەنیزەیـەکی زۆر شـۆخ و شـەنگیان لەگـەڵ دا بـوو ڕووی تـیّ کـردم و پێـی ووتم:ئـەی (عوتـب) ە تـۆ چـی بـە کەسـێك دەڵێـت.شـەیدای تـۆ بێـت ؟ پاشـان بـەجێی هێـشتم و ڕۆی ئـیتر لـەو ڕۆژەوە مـن سـەرگەردان و

شـەيداى بـووم.هـەموو شـوێنێكى بـە دوودا دەگـەڕام هـيچ سـۆراغێكى نـازانم.
پاشـان گريـاو لـە هەژمـەدا بوورايـەوە و لـەخۆ چـوو. پـاش ماوەيـەك ئاگاهاتـەوە
ڕوخسارى زەرد هەڵ گەڕابووچەند دێڕە شعرێكى شەيداى چڕى...

منـيش پـێم ووت:بـرام تەوبـە بكـەو داواى لـێ خـۆش بـوون لـە خودابكـە
سـەفەرێكى پـڕ مەترسـيت لەپێشە ئـەويش ووتـى:مـن كـۆڵ نـادەم و بـاش نـابم
هـەتا ئـەو كـچە نەگەڕێتـەوە.پاشـان تـا دەمـەو بـەيان لەگەڵيـدا مـاوەوە دواتـر
ووتم بابـچين بـۆ مزگـەوت (احـزاب) بـەڵكو خـواى گـەورە دەرگـاى خێـرت
لێبكاتـەوە.ئـەويش ووتـى تكـام وايـە بـەڵكو بـەهۆى خواناسـى تـۆ وە خـودا
ڕەحـم بـەمنيش بكـات.ڕۆيـشتين گەيـشتينە مزگەوتەكـە-چـەند دێـڕە شـعرێكى
تـڕى چـڕى پاشـان لـەوێ مايـەوە تانوێـژى نيـوەڕۆ پـاش نوێـژ چـەند ئافرەتێـك
هـاتن بـۆ مزگەوتەكـە بـەڵام ئـەو كەنيزەيـەى تيـا نـەبوو.ڕويـان كردەئێمـەو بـە
(عتبـە) يـان ووت هـا (عتبـە) دەڵێـى چـى بەسـەربارەت بەوكەسـەى شـەيدات
بـوو. تـۆى سـەر قـاڵ كـردووە؟ (عتبـە) ش ووتـى: بۆچـى بەسـەر
هـاتووە.ووتيـان بـاوكى بردويەتيـوە بـۆ شـارى (سمـاوە) لـەعێراق. منـيش
پرسـيم ئـەو كەنيزەيـە كـێ بـوو؟ ووتيـان:نـاوى (ريا بنـة الغطريـف السلمي) يـە.
لێـرەدا (عتبـە) خـۆى پـێ نـەگيرا و چـەند دێـڕە شـعرێكى تـرى چـڕى. پاشـان
ڕووم كـردە (عتبـە) و پـێم ووت: (عتبـە) مـن سـوپاس بـۆ خـودا كۆمـەڵ
پارەيـەكى باشـم هەيـە دەمـەوێت لـەپێناوى ئـەو كەسـەدا سـەرفى بكـەم
كەدەيانـەوێت هاوسـەر پێكـەوە نـەن. بـەڵێن بێـت هـەر هـەمووى دەكەمـە
قوربانـت تـا بەمەبەسـتى خـۆت دەگـەيت ، هەسـتە بابـچينە مزگـەوتى
(الانـصار) كـە گەيـشتينە مزگەوتەكـە كۆمـەڵێك پيـاوى زۆرى لـێ بـوو پـاش
سـلاو كـردن ڕووم تـێ كـردن و ووتم: ئـەى خەڵكينـە چ دەڵـێن لەسـەر (عتبـە)
و بـاوكى؟ ووتيـان لـەپياو چـاكەكانى عـەرەبن. منـيش ووتم ئـەوەتا (عتبـە)
توشـى داوى عيـشق بـووە وەمـن تـەنها هاوكـارى ئێـوەم دەوێـت پێكـەوە بـچينە

(سمـــاوه) ئـــەوانیش ووتیـــان بەســـەر چـــاو ئێمـــە ئامـــادەین. هـــەر هـــەموومان بەسواری بـەڕێ کـەوتین تاگەیـشتینە نزیـك ئـاوای (بـنی سـلیم) (غطریـف) ی بـاوکی کـچە بـەهاتنمانی زانـی پێـشوازیەکی زۆر لـێ کـردین ئـاژەڵی سـەر بـڕی وخـوادن ئامـادەکرا لـەکاتی نـان خواردنـدا پێمـان ڕاگەیانـد کـە ئێمـە نانـت نـاخۆین تاداواکاریەکـەمان بـۆ جـێ بـەجێ نەکـەن ووتـی بڵـێن بـزانم ووتمـان هـاتوین داوای کـچە خانمەکـەت دەکـەین بـۆ (عتبـە بـن الحبـاب بـن المنـذر) ئـەویش ووتـی کـچەکەم بڕیـاری بەدەسـت خۆیـەتی بـالێی بپرسـم. بەتوڕییـەوە چـووە ژورەوە بـۆلای. کـچەکەی پێـی ووت بۆچـی تـوڕە دیاریـت ئـەویش ووتـی (ئەنـسارەکان) هـاتوون بتخـوازن. کـچەکەش ووتـی پیـاوانی نـاودارو خانـەدانن وەپێغەمبـەریش (د.خ) ڕێـزی گرتـوون و داواکـاری لێخـۆش بـوونی بـۆ کـردوون لـەخودا. بـۆکێ منیـان دەوێـت، باوکیـشی ووتـی (عتبـە بـن الحبـاب)، کـچەکە ووتـــی واللە زۆرم لەســـــەر (عتبـــــە) بیـــستوە کەکەســـێکی بەئەمـــەك و وەفادارە،مەبەســـتی خـــۆی دەزانێـــت بـــاوکی ووتـــی مـــن پێـــشتر ســـوێندم خـــواردووە نەتدەمـــەوە (ئەنـــساریەکان) ؟ کـچەکەش ووتـی کەواتـە بەباشـی وەلامیـــان بـــدەرەوە...باوکەکـــەووتی چـــۆن چـــۆنی –کـــچەکە ووتـــی مارەییەکـەیان لەسـەر گـران بکـە ناچـار دەڕۆن و نایەنـە دواوە... بـاوکی ووتـی دەم خـۆش ئەمەقـسەیەکی باشـە بـاوکی کـچەکە هاتـەدەرەوە ڕووی تـێ کـردین و ووتـی: کـچی ئاوایەکـە وەلامـی دایـەوە بـەلام مارەیـەکی زۆرمـان دەوێـت.جـا کـێ بـەم کـارە هـەڵ دەستی؟ (عبدالله بـن معمـر) دەڵێـت منـیش هەسـتام ووتم چیت دەوێت سـەر پشك بە.ووتـی: هـەزار مـسقاڵ ئـاڵتوون جـل وبـەرگی نایـاب و پێـنج پارچـە قوماشـی عەنبـەر.ئـەویش ووتـی:بەسـەر چـاو هـەموویت بـۆ ئامادەدەکـــەین.چـــەندپیاوێکم نـــارد بـــۆ شـــاری مەدینـــە بۆهێنـــانی داواکاریەکانی،پاشـان خوادنمـان خـواردو زەماوەنـدمان گێـڕا چـەند ڕۆژێکمـان پـێ چـوو.دواتـر بـەڕێ کـەوتین بـەرەو شـاری مەدینـە بەسـێ بـار لەپێداویستی و شـتی نایـاب.گەیـشتینە نزیـك شـاری مەدینـە لـەناکاودا پێـڕێ چـەتە بەسـوارەوە

هێرشـیان بـۆ هێنـاین پـێم وابـوو لـە ئـاوایی (سـلیم) وەبـوون. (عتبـە) ڕوبـەڕویان بـووە چـەند پیـاوێکی لـێ کوشـتن وە هەنـدێکی لـێ برینـدار کـردن. دواتـر هاتـەوەدیار بـوو برینـدار کرابـوو وەخـوێنێکی زۆری لـێ دەڕۆیـشت. کەوتەسـەر زەوی و منـیش ڕوخـساریم سـڕی (عتبـە) گیـانی سـپاردلێرەدا گریـان و هـاوار کـردن ئـەی هـاوار بـۆ (عتبـە) کـاتێ کەنیزەکـە گـوێی لـەدەنگمان بـوو خـۆی لەسـەر حوشـترەکەوە فڕێدایـە خـوارەوە باوەشـی بـە (عتبـە) کـردم بـەدەم گریانـەوە چـەند دێڕەشـعرێکی خـەمناکی چـڕی وئـەویش بەسـەر لاشـەی (عتبـە) دا گیـانی سـپارد ئێمـەش لـەو شـوێنەدا هـەردووکیانمان لەیـەک گـۆڕدا بـەخاك سـپارد.دواتـر پـاش حـەوت سـاڵ-سـەرمدا لەناوچـەی حیجازویـستم سـەردانی مەدینـە بکـەم-ووتم واللە دەبـێ بـچمە سـەردانی گـۆری (عتبـە) کەچـومە سـەرگۆڕیان بینـیم وادارێکـی لەسـەر ڕوواوە گوڵـە لاولاوی سورو زەردی گرتـووەمنیش لـەو خەڵکـەی ئـەو نـاوەم پرسـی ئـەم دارە چـی پـێ دەڵـێن؟ ئـەوانیش ووتیـا ن: پیـان دەڵـێن داری بـاوك و زاوەکـە...هـەروەها فەرموودەیـەك هەیـە بـەم شێوەیە گێڕراوەتەوەلـە (سـوید بـن سـعید بـن علـی بـن مـسهر) لەباوکییـەوە (ابـی یحیـی القتـان) لـە (مجاهـد) ئـەویش لـە (ابـن العبـاس.ڕ.خ) داوێتـە پـاڵ پێغەمبـەر (.د.خ) (مـن عـشق وعـف وکـتم فمـات فهـو شـهید) واتـە: (هەرکەسـێك تووشـی عەشـق بێـت بتوانێـت بیـشارێتەوە وەخۆگرو داوێن پاك بێت ئەگەر بمرێت ئەوا شەهیدە.

وەهـەروەها لەڕێگەیـەکی تریـشەوە ئـەم فـەرموودە لەوانـە: لەڕێگـەی (سـوید) لـە (ابـن مـسهر) لـە (هیـشام بـن عـروە) لەباوکیـەوە ئـەویش لـە (لـەخاتو عایـشە) وە بـە (مرفـوع) ی هـەروەها لـە (الخطیـب) لـە (الزهـری) ئـەویش لـە (معـافی بـن زکریـا) ئـەویش لـە (ابـن الفـضل) لـە (احمـد بـن مـسروق) [1]. هـەروەها (زبـیر بـن بکـار) دەگێڕێتـەوە لـە (عبـدالعزیز الماجـشون) ئـەویش لـە (عبـدالعزیز بـن ابـی حـازم) لـە (ابـن ابـی نجـیح)

ئـەویش لـە (مجاهـد) ئـەمیش لـە (ابـن عبـاس.ڕ.خ) پاشـان ئـەوەتا پێغەمبـەر ی ئـازیز ڕابـەرو سـەروەری هـەموان کـاتێ چـاوی بـە شـۆخ و شـەنگی (زینـب بـن جحـش) دەکـەوێت یەکـسەر دەفـەرمێت (سـبحان قعلـب القـوب) واتـە: پـاك وبێگـەردی بـۆ ئـەو خوایـەی کـە دڵان دەگۆڕێـت لـەو کاتـەدا (زینـب) خێـزان و هاوسـەری (زیـد بـن حـارث) بـووە کەخزمـەتکاری پێغەمبـەر بـووە.کـاتێ (زیـد) ویـستی لـە (زینـب) جیابێتـەوە وەتـەڵاقی بـدات پێغەمبـەری خـودا (ﷺ) ڕێگـری کردوپێـی فـەرموو (اتـق الله واسمـك عـين زوجـك) واتـە: لەخوابترسەو دەست بەهاوسەرەکەتەوە بگرە.

دواتـر (زیـد) تـەڵاقی داو لێـی جیـا بـووە. خـوای گـەورە لەسـەروی حـەوت تەبەقـەی ئاسمانـەوە (زینـب) ی مـارە کـرد لەپێغەمبـەری خـودا (ﷺ) وەگرێبەسـتنی مـارە برینەکـەی لەسـەروی عەرشـی مەزنـەوە بڕیـاری لەسـەر درا. (وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْـهِ أَمْـسِكْ عَلَيْـكَ زَوْجَـكَ وَاتَّـقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيـهِ وَتَخْـشَى النَّـاسَ وَاللَّـهُ أَحَـقُّ أَن تَخْـشَاهُ: الأحـزاب-٣٧) واتـە:ئـەی پێغەمبـەر جانـسی ئـەوە بکـە کاتێـك کـە خـودا نیعمـەتی ئیمـانی بەسـەردا ڕشـتووە تـۆش ئـازادی نیعمـەتی پـەروەردەکردنت پـێ بەخـشیوە لـەخزمانی خـۆت ژنـت بـۆ هێنـا کـەکاتێ ئـەو کەسـە (زیـد) ویـستی لـە (زینـب) ی خێزانـی جیـا بێتـەوە و نـەدەگونجان تۆپێـت ووت:لـەخوا بترسـەو دەسـتبەرداری هاوسـەری خـۆت نـەبیت.بـەڵام ئـەوەی لـەدڵی خۆتدایـە دەیـشاریتەوە و ناتـەوێ کـەس بیزانێـت ئـەوە هـەر خـودا خـۆی ئاشـکرای دەکات پێویستە لەخوا بترسیت نە لە قسەی خەڵکی...

ئــــەوەتا پێغەمبــــەر داود (س.خ) لەگــــەڵ ئــــەوەی نــــەوەت و نــــۆ ژنــــی هــــەبوو[1]کاتێــک خێزانــــی یــــەکێك لەســــەربازەکانی بینــــی یەکــسەرعەشقی بــووە دواتر خواستی بوە ژنی سەدەمینی.[2]

وە (الزهــر) ی دەڵێــت:یەکــەم خۆشەویــستی لەئیــسلامدا خۆشەویــستی پێغەمبــەر بــووە.بۆخــاتوو (عائیــشە) وە (مــسروق) هەمیــشە بــەناوی خۆشەویــستەکەی پێغەمبــەر (ﷺ) نــاوی دەبــرد (ابــو قــیس) غــولامی (عبــدالله بــن عمــرو) دەڵێــت (عبــدالله بــن عمــرو) منــی نــارد بــۆ لای خــاتوو (ام ســلمە) تــا پرســیاری لێ بکــەم:ئایــە پێغەمبــەری خــودا (ﷺ) کــاتێ کەبــە ڕۆژوو بــوو خێزانــەکانی مــاچ دەکــرد ؟ (ام سـلمە) دەڵێــت:نــەخێر جــا (أبــو قــیس) پێــی ووتم خــاتوو عائیــشە دەڵێــت: (کــە ئەگــەر پێغەمبــەری خــودا خــاتوو عائیشەی ببینیایە،خۆی پێ نەدەگیرا و ماچی دەکرد) "

وە (ســعید بــن ابــراهیم) لــە (عــامر بــن ســعد) ئــەویش لەباوکیــەوە دەگێڕێتــەوە کــە:پێغەمبــەر (ابــراهیم –س.خ) هەمیــشە ڕۆژانــە بەســواری (بــوراق) لــە وولاتــی شــامەوە ســەردانی خــاتوو (هاجــەرە) ی دەکــرد. هێنــدە خۆشی دەویست و دڵی لای بوو.

وە هــەروەها (الخرائطــی) دەگێڕێتــەوە کــە (عبــدالله بــن عمــر:ڕ.خ) کەنیزەیــەکی ڕۆمــی کــڕی وە زۆری خۆشدەویــست.وە دەڵێــت:جارێکیــان ئــەو کەنیزەیــە لەســەر پــشتی هێــسترێکەوە (قاترێــک) کەوتــە خــوارەوە.یەکــسەر (عبــدالله) پــڕی دایــەو هــەڵی ســاندەوە و دەم و چــاوی ســڕی وماچــی دەکــرد.

---

[1] - ئــەم چــیرۆکە (داود-پێغەمبــەر)ەلەگــەڵ یــەکێك لەســەرکردەکانی ســوپاکەیدا کــەناوی (ئۆریــا) یــە لەکتێبــەکانی ئینجیــل و تــەورات داهــاتووە بــەفراوانی.بــەلأم بڕوانــە وەلأمەکــەی ئێمــە لەسەری لەبابەتەکانی داهاتوو لەم کتێبەی بەردەستدا.

[2] - ئەم چــیرۆکە (ضــعیف) وە (ابــن القــیم) تــەنها وەك بەڵگــەی بەرامبــەرەکان هێناویێتــەوە دواتــر هەر خۆی ڕەتی دەکاتەوە و هەڵی دەوەشێنێتەوە

وه ئـەو کەنیزەیـە هەمیشە بـە زمـانی ڕۆمـانی دەیـوت: (یـا بطـرون أنـت قـالون) واتە:ئەی بەڕێزم تۆ زۆر باشی لەگەڵ مندا.

وه دەڵێـت:جارێکیـان ئـەو کەنیزەیـە هـەڵ دێـت و ڕادەکـات. (عبـدالله) ش زۆر دلگران و پیّ ی ناخۆش بوو.تەنانەت ئەم دێڕە شعرەی چڕی:

قد كنت أحسبني قالون فانصرفت   فاليوم اعلم أني غير قالون

واتـە: (تـۆ هەمیـشە بـەمنت دەوت زۆر زۆر باشـیت،بەڵام کەچـی ئێـستا هەڵهاتیت.وه زانیم ئێستا زۆر باشنیم) .

وه هـەروەها (ابـو محمـد بـن حـزم) دەڵێـت:زۆرێـك لـە خەلیفـە ڕاشـدینەکان و پێـشەوایان خۆشەویـستیان ئـەنجام داوه.تەنانـەت ڕۆژێکیـان پیاوێـك بـە (عمـر بـن خطـاب) دەڵێـت ئـەی پێـشەوای بـڕواداران مـن ئـافرەتێکم بینـی و بەتـەواوی عەشـقی بـووم.خەلیفـە عمـر دەڵێـت: (ئەمـە لـەو شـتانەیە کـە مـرۆڤ بـە دەستی خۆی نی یە) .

ئەمانـەی باسمـان کـرد.ووتـە وبەلگـەی ئـەو کەسـانە بـوو کـە پێیـان وایـە عاشـقی وعەشـق بـازی حـەلاڵی وقەدەغـەکراوی نـی یـە) .پاشـان دێینـە سەرشـیکار کـردن و لێکدانـەوەی بەلگـەو بـۆ چـوونەکانیان. (وەڵام دانـەوەی ئەم گومانانە) .

جـا قـسە کـردن لەسـەر ئـەم بابەتـە پێویـستی بـە جیاکـاری هەیـە لـە نێـوان پەسـەندی و ناپەسەندی،باشـی وخراپـی، وەنابێـت ڕاسـتەو خـۆ سـەرجەم بابەتەکـە بـە خراپـە یـاخود بـە باشـە بدەینـە قەڵـەم.بـەڵکو بـۆ دەرخـستنی ڕاسـتی ودروسـتی و باشـی و خراپـەکانی لێکدانـەوه بکـەین چـونکە عیـشق نـە باشـەو نـە خراپـە.بـەڵکو بەنـدە لەسـەر چـۆنیەتی بـەکارهێنان و شـوێنەواری لەسـەر ژیانمـان.وه جیاکـاری کـردن لـە نێـوان خۆشەویـستی حـەلاڵ و خۆشەویستی حەرام باش و خراپی پێویستە.

*سەرەتا ئەوە بزانین کە باشترین و پەسەند ترین وسودمەندترین خۆشەویستی بەشێوەیەکی ڕەها،خۆشەویستی بەدیهێنەری دڵەکان وهۆشداری خۆشەویستەکانە کە بەدیهێنەری هەست وسۆزو نەست و جوانیەکانە.کە لەسەر ئەو خۆشەویستی یە بناغەی زەوی و ئاسمانەکان دامەزراووە سروشتی خەڵکەکە بینا کراوە کە ئەویش نهێنی ((لا الە الا اللە)) یە ،بەڵێ تاکە خودایەك کە شایەنی پەرستن و شایستەی خۆشەویستی بێت.چونکە پەرستن واتای تەواوی خۆشەویستی و تەواوی ملکەچی یە.وەهاوبەش بڕیاردان لە خۆشەویستی خودا وە لە گەورەترین تاوانەکانە لە جیهانەدا.وە خوای گەورە سەرچاوەی خۆشەویستی یە .وەسەرجەم کتێبەکانی وەڕاستی و دروستی پێغەمبەرەکانی هەرهەمووی ئامـاژەو گەواهی خۆشەویستی خودی گەورە دەدەن.چونکە بەتەنها بەدیهێنەر و دروستکەر و نیعمەت دەر ی هەموانە (وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ: النحل ٥٣) واتە: هەرچی نیعمەت بەسەرت دا ڕژاوە هەر هەمووی لەلایەن خوای گەورەوە یە وە کاتێ ناخۆشیەکتان هاتە پێش - ڕاستەوخۆ هانا و پەنا بۆ ئەو دەبەن.

خواستەکانی خۆشەویستی

خۆشەویستی دوو خواستی هەیە: (جوانی و گەورەیی و شکۆمەندی)

خوای گەورە لە هەر دوو ڕووەکەوە تەواوێتی و کەماڵی ڕەهـایی هەیە جوانە جوانیشی خۆش دەوێت،مەزن و بەڕێز و گەورە و شکۆمەندە وێنەی نی یە.هەر بۆیە لە هەموو ڕویەکەوە شایستەو شایەنی تەواوی خۆشەویستی یە: (قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّهُ: ال عمران ٣١) واتە: ئەی پێغەمبەر –پێیان بڵێ:ئەگەر ئەوان ڕاست دەکەن و خودایان خۆش دەوێت ئەوا شوێن من بکەون خوداش خۆشتانی دەوێت.

وەهەروەها دەفەرموێت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَلاَ يَخَافُونَ لَوْمَةَ لآئِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاء وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ * إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ * وَمَن يَتَوَلَّ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ فَإِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ: المائدە -٥٤-٥٦) واتە: (ئەی پێڕی بڕواداران.هەر کەسێك لە ئاینی خودا پاشگەز بێتەوە ئەوا خوای گەورە لە ئایندەدا کەسانێك دەهێنێتەکایەوە.کەخودا زۆری خۆش دەوێن و ئەوانیش خودایان زۆر خۆش دەوێت.کە زۆر بەسۆزو بەزەی بەرامبەر بە بڕواداران.وە سەربڵندو دەرون بەرزن بەرامبەر بەبێ باوەڕان،لەپێناوی ڕێبازی خودادا تێدەکۆشن،لە لۆمەی لۆمەکەران ناترسن ئەم (خۆشەویستی و هەڵبژاردن و سۆز و تێکۆشانە) فەزڵ و ڕێزی تابیەتی خودایە کە دەیبەخشێت بەهەر کەسێك بیەوێت وە خوای گەورە فراوانگیر و زانایە بە هەموو شتەکان بە ڕاستی تەنە خۆشەویست و پشتیوانی ئێوە هەر خودا و پێغەمبەر و باوەڕدارانە کە بە هەمیشەیی نوێژ دەکەن و زەکات دەدەن و هەمیشە دیاردەی کڕنۆش بردنیان بۆ پەروەردگار پێوە دیارە.جا ئەوەی خواو پێغەمبەلر و بڕواداران بە پشتیوانی خۆی قبولْ بکات ئەوا بادڵنیابێت کە واهەر تاقم و پێڕو حزبی خوا زاڵ و سەرکەوتوون) .

جابناغەی پشتیوانی و دۆستایەتی -بریتی یە لە خۆشەویستی هەر وەکو چۆن بناغەی دژایەتی - بریتی یە لە ڕق و کینە وە خوایی گەورە پشتیوان و دۆستی باوەڕدارانیش بە هەمان شێوە.بەخۆشەویستی پشتگیری و پشتیوانی دەکەن.جا خوای گەورە بە ئەندازەی خۆشەویستی بەندەکەی پشتیوانی لیٙ دەکات.هەر لەبەر ئەم هۆیەیە خوای گەورە زۆر بەتوند ڕەدی ئەو کەسانە دەداتەوە کە جگە لە خوا پشتیوان و دۆست بۆ خۆیان بڕیار دەدەن.هەروەها دژی ئەو کەسانە دەوەستێتەوە کە دەیانەوێت یەکسانی لەنێوان خودا و کەسانی تر دروست

بکەن لە خۆشەویستی دا وە ئاماژەی بەوە داوە کە هەرکەسێك ئەم کارە بکات ئەوا هاوبەشی بۆ خوا بڕیار داوە کەدەفەرموێت (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللّهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّهِ وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلّهِ: البقره ١٦٥) واتە:هەندێ لە خەڵکی هەن دەچن جگە لە خودا کەسانی تر هەڵدەبژێرن و بەئەندازەی خودا خۆشیان دەوێت.بەڵام باوەڕداران تەنها خودایان خۆش دەوێت.

هەروەها هەواڵی ئەوەشمان دەداتێ کە پاشەڕۆژی ئەو کەسانەی هاوبەشی بۆ خودا بڕیار دەدەن لە خۆشەویستی دا لە دۆزەخدا بە هاوبەشەکان دەڵێن (تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ: شعراء ٩٧– ٩٨) واتە: بەڕاستی ئێمە لەو لوتکەی گومڕایی و سەر لێشێواو یدا بووین کە دەچوین ئێوەمان دەکردە هاوبەشی خودای گەورە لە خۆشەویستی دا "بەم یەکتای یەو هاوتای یە لە خۆشەویستی دا.

خوای گەورە سەرجەم پێغەمبەرانی ڕەوانە کردوە کتێبەکانی ناردووە.وە زەوی و ئاسمانەکانی بەدیهێناوە و بەهەشت و دۆزەخی سازداوە بەهەشت بۆ خۆشەویستانی،دۆزەخیش بۆ هاوبەش بڕیاردەرانی .

*وە پێغەمبەر (ﷺ) سوێند دەخوات کە: (لایؤمن عبدُ حتى یکون هو احب الیه من ولدهِ و والده والناس اجمعین)[1] واتە: (هیچ کەس باوەڕی نی یە گەر بێتوو منی لە منداڵ و باوك و دایك و سەرجەم خەڵکی خۆشترنەوێت) .

جا باوەڕدارێتی بەبێ خۆشویستنی پێغەمبەر دانامەزرێت ... ئەی دەبێ بۆ خۆشویستنی خودا چیی بێت ؟! وەلە فەرموودەیەکی تردا بە (عمر بن الخطاب) دەڵێت: لاحتى اکون احب الیك من نفسك)[2] واتە: (نەخێر ئەی

---

[1] - ئەم فەرموودەیە (صحیح) پێشتر باسمان کردووە.
[2] - ئەمە بەشێکە لەفەرموودەیەکی (صحیح) کەپێشتر باسمان کردووە.

عمـر ئـەبێ منـت خۆشـت خۆشـتر بوێـت) . (جـابۆ ئـەوەی باوەڕمـان دامـەزراوبێت پێویسـتە پێغەمبـەرمان لـە هـەموو کـەس خۆشـتر بوێـت) . بـەلام خـوای گـەورەو ئاکـارە جوانـەکانی دەبێـت لەلوتکـەی خۆشەویسـتیەکانماندا بێت. وەپێویسـتە دەسـت بگـرین بـەوکارو ووتانـەی کـە خۆشەویستی خودامـان پـێ زیـاد دەکـات وە دەسـت بـەرداری ئـەو کارانـە بێـت کـە دژی خۆشەویسـتی خودایە.

وە هەرشـتێك لـە خـوداوە بێـت لـە ڕەحـم و بـەزەیی خـوداوە بۆمـان. چەنـد جـار لـە لوتکـەی تاوانباریـدا بووینـە کەچـی خـوای گـەورە بـەلوتف وسـۆزی خـۆیی پۆشـیمانێتی.ئـابووری نـەبوردین و کـار ئاسـانی بـۆ کـردووین.وە تۆڵـەی لـێ نەسـەندووین.ئەمانـە هـەر هـەمووی هانـدەرمانن بـۆ زیـاتر گەڕانـەوە و پاشـگەز بوونـەوە و لـەتاوانکاری و خـۆ فرێدانـە نێـوو خۆشەویسـتی خـوداوە.هەرکەسـێك کـەتۆی خـۆش بووێت،مەبەسـتێکی تایبـەتی خـۆی پێتـە تەنانـەت دایکـیش بـەلام تـەنها خـوای گـەورە خۆشەویسـتیەکی تایبەتـە خـودی خۆت وبەبێ هیچ مەبەستێك.هەر وەکو لە (اثر) یك داهاتووە:

(عبـدي کـل یریـدك لنفسـه وانـا اریـدك لـك) . واتـە: (ئـەی بەندەکـەم هـەموویان تۆیـان بۆمەسـتی تایبـەتی خۆیـان دەوێـت بەتـەنها مـن تـۆم بـۆ خـۆت دەوێـت) .جـا جـۆرە مرۆڤێـك شـەرمەزار ئـەبێت کـاتێ هەسـت دەکـات پـەروەردگاری بـەو ئاسـتە بـەرزە مامەڵـەی لەگـەڵ دەکـات کەچـی هێشـتا سـەر قـاڵی خۆشەویسـتی تـرە خـوای پشـت گـوێ خسـتوە...؟!هەرکەسـێك لـەم ژیانـەدا مامەڵـەت لەگـەڵ بکـات بەشـێوەیەك لەشـێوازەکان قـازانجی خـۆی مەبەسـتە.تـەنها خـوای گـەورە نەبێت،کـەهیچ مەبەسـت و قـازانجێکی پێـت نییـە تـەنها قـانجی خـۆت ئـەبێت کەگـەورەترین و مـەزنترین قـازانج دەکـەبیت.هـەردینارێك بـە دەهێنـدە تـا حـەوت سەدسـەت هێنـدە بگـرە زیـازتر و

زیـاتر دەکـات. بـەڵام هـەر تاوانێـك بەیـەك تـاوان دەژمێردرێـت.وەئەگـەری سڕینەوەی هەیە لـە هـەر کاتێك لەکاتەکانـدا.هـەر وەهـا خـوای گـەورە سـەرجەم بوونـەوەری لەپێنـاو تـۆدا دروسـت کـردوە جـا ئایـە کـێ شـایەنی تـەواوی خۆشەویسـتییە...؟ئـەو شـتانەی نێـو بوونەوەرەکـە لەبـەر تـۆ دروسـت کراون؟یـان ئـەو کەسـەی بوونـەوەری لـەپێناو تـۆدا دروسـتکردووە ؟هەروەها داواکاریـەکانی سـەر جـەم دروسـتکراوەکانی دابـین دەکـات و دەوڵەمـەنترین و بەخشـندەترین هێـزە پـێش ئـەوەی بەنـدەکانی داوای لـێ بکـەن ئـەو نیعمـەت لەسـەر نیعمـەت پێـی بەخشـیوون. وەپـێش ئـەوەی سـوپاس گـوزاری بکـەن ئـەو زیـادی دەخاتـە کـارە کانیانـەوە.هـەموو ئەوانـەی کەلـەزەوی و لەئاسمانەکانـدان هـەموو ڕۆژێـك لەیـەك کـات و سـاتدا دەپاڕێنـەوە لێـی.بەگـەورەیی خـۆیی گوێبیسـتی هـەموو نزاکـان دەبێـت.زیـاتر پێـی خۆشـە لـەنزا کارانـدا ڕۆبچـین وسـووربین لەسـەری. بـەڵام تـوڕە دەبێـت لـە یـەکێك لێـی نەپاڕێتـەوە و نزانـەکات.شـەرمی لـە بەنـدەکانی دەکـات کەچـی بەنـدەکانی شـەرمی لـێ ناکەن،لـە کـاتی تـاوان کاریـدا دەیـان پۆشـێت،ڕەحم و بـەزەیی بـە بەندەکانـدا دێتـەوە کەچـی خۆیـان بـەزەیی بەخۆیانـدا نایاتـەوە. پـەیتا پـەیتا پێغەمبـەرانی ڕەوانـە کـردوون تەنانـەت خـۆی بەمیهروگـەورەی خـۆی لـە گەڵیانـدا پەیامـەکانی بـۆ نـاردوون، تەنانـەت پێـان دەڵێـت (مـن یسـألني فاعطیـه؟ مـن یستغفرني فاعفرلـه) [1] واتـە: (کـێ داوا کـاری هەیـە تـا بـۆی جـێ بـە جـێ بکـەم،کێ دەیـەوێت لێـی خـۆش دەبم) .جـا چـۆن دڵانێـك ئـەو زاتـەیان خـۆش نـەوێت لـە هـەڵکان دەبورێـت. چـاکەکەمان قوبـڵ دەکات،ئـابرۆ کـان دەپۆشـێت وەدەیـان پارێزێـت فریـای لـێ قـەوماوان دەکـەوێت. پێویسـتیە کـان

---

[1] - ئەمـە بەشـێکە لەفەرموودەیـەکی (صـحیح) بخـاری (٦٣٢١ و مسـلم ٤١/٦ - ٤٢ - نووی).

دابین دەکات،...هتد.هەر خۆیی ئەو زاتە شایستەی یادو زیکرە شایستەی وەبیر هێنانەوەیە و خۆشەویستیە،شایستەی ملکەچی گوێڕایەڵی یە.تاك و بێ هاوڵ و بێ وێنەیە. زۆر زیاتر ڕزگار بوونی ڕێبوارێکی بێ نەوا لەبیابانێکی بێ سنوور دڵخۆشترە بەپاشگەز بوونەوە و تەوبەکردنی بەندەیەکی. زۆر زیاتر لەسۆزو میهرەبانی دایکێك بۆ کورە بزبوەکەی بەسۆز ترە بۆ بەندەکانی. سۆزو ڕەحم و میهرە بانی خودا بێ وێنەیە زاناو داناو بیسەرو لێ بوردەیە. نورو ڕوناکی پاکی ڕوخساری هەموو تارك ستانی جیهانی ڕووناك کردۆتەوە.

گەر پەردەی ڕوناکی لەسەر ڕوخساری لا بەرێت هەموو جیان لە تاواندا گڕ دەگرێت. هەروەکە چۆن (موسا) لە حەیبەتدا بێ هۆش کەوت. بەڕاستی هەر خۆیی شلیستەی یادو خۆشەویستی و گوێڕایەڵی و ملکەچی یە.

لوتکەی چێژو پەیوەستە بەکەمالی و خۆشەویستیەوە

لێرە دا کارێکی گرنگ هەیە پێویستە کەسی ژیر گرنگی تەواوی پێبدات. ئەویش بریتە لەوەی کە:چێژی تەواوی خۆشی و شادی و کامەرانی دڵ و دەروون بەندە لە سەر دوو بنەمای سەرەکی:.

یەکەم:خۆشەویستەکەت لەوپەڕی لوتکەی جوانی و بێ کەم کوڕی و تەواوی پڕو پوختی دابێت.کەشایەنی هەموو قوربانی و خۆشەویستك بێت.

دووەم:بەهێزی و بێ پایانی و بێ وینەی ئەو خۆشەویستی یە کە لە نێوانیاندایە.واتە هەرچەندە ئەندازەو ڕیژەی ئەو خۆشەویستی یە بەرزو زۆر بێت ئەوەندە زیاتر هەست بەتام و چێژی خۆشی شادی و کامەرانی دەکەیت.جا پاش زانینی ئەم دوو بناغە سەرەکییە ئەوە ماوەتەوە بڵێین

کەهەموو کەسێکی ژیرو هۆشیار هەمیشە لە هەوڵی بە دەست خستنی گەورەترین و مەزنترین شادی و خۆشەویستی یە وە ئامادەیە قوربانی بەزۆر شتی لاوەکی و سادەبدات لەپێناوی بەدەست هێنانی ئەو خۆشیەدا. جاچۆن ڕەوای حەقە ئێمەی مرۆڤ لەپێناو خۆشی یەکی کەم و کورت و سنوردار خۆشی یەکانی قیامەتی هەتایمان لە دەست دەربچێت. (بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا* وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى: الأعلى ١٦-١٧) واتە: بەلاَم ئێوە هەر ژیانی دونیاتان بەدەستەو هەڵدەبژێرن،بەلاَم ژیانی قیامەت نەبڕاو خێرو پڕ بەرەکەت ترە.

و هەمیشەئەمە ڕاستیەکە جادوو گەرانی فیر عەوون لەساتە چرکەکانی تەمەنیاندا هەستیان پێ کردوە ئامادە بوون لەم پێناوەدا هەموو شتێ بەخت بکەن تەنانەت گیان و جەستەیان کە بەو پەڕی ژیروبوێرانە بە فیر عەونیان ووت:چیت لە دەست دێت بێ منەت بە... (فَاقْضِ مَا أَنتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى: طە ٧٢-٧٣) واتە: ئەی فیرعەون هەرچیت لە دەست دێت قسور مەکە تۆ هەر ئەوەندەت لە دەست دێت لەناومان بەریت ولەم ژیانە وە دەرمانەیت. جا بەراودی ئەو دونیا (قیامەت) لەگەڵ ئەم دونیای کاتی ناکرێت.چونکە ئێمە باوەڕمان بەخودای بەڕاستەقینەی خۆمان هێناوە،بە ئومێدین لەتاوانەکانمان ببورێت.

بەلێ هیچ کاتێک نیعەتەکانی بەهەشت بەراودناکرێت لەگەڵ دونیادا.هەر بۆیە مامۆستای ئامۆژگاری کاران ڕوو دەکاتە گەل و هۆزەکەی و پێیان دەڵێت: (يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ * يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ : غافر٣٨-٣٩) واتە: ئەی گەل هۆزەکەم شوێنم کەون بەووتەی من بکەن ڕێنمایتان دەکەم بۆ ڕێبازی سەر فرازی وچاکە*ئەی گەل و هۆزەکەم بێ گومان ژیانی ئەم دوونیایەبریتی یە لە

ڕابردوویەکی کەم وە ژیانی ئەو دونیا (قیامەت) ژیانی دانەبڕاوە جێی ئومێدو حەوانەویە .وەپێی ڕاگەیاندنە کەخۆشی دونیا کاتی بەسەر چوە سنور دارە بەلاّم بەهەشت هەتا هەتای و بێ کۆتایی یە.

دواترگەر لەشەیدایان و عاشقان بپرسین:خۆشترین نیعمەت چی یە؟بێ گومان دەڵێت دیداری خۆشەویستەکەمە.بەڵێ زۆر ڕاستە هەر بۆیە گەورەترین و بەنرخترین نیعمەت لەنیعمەتەکانی بەهەشت و قیامەت بریتی یە لە شادو شوکر و بەهرەمەندبوون بەدیداری لوتکەی خۆشەویستەکانە کەبینینی خوتی گەورەیە.هەروەکو لە فەرموودەیەکی (صحیح) دا هاتووە کەپێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمێت: (فو الله ما اعطاهم شيئنا احب إليهم من النظر اليه) [1] واتە: (سوێند بێت بەخوا هیچ نیعمەتێ بەئەندازەی بەبینی تەماشاکردنی خودا لایان خۆشتر نییە) .وەلەفەرمودەیەکی تردا هاتووە. (انه اذا تجلى لهم ورأوه نسوا ما هم فيه من النعيم) [2] واتە: (کاتێ خوای گەورە زاتی خۆی نیشان بەهەشتیەکان دەدات ئیتر خۆیان لەبیر دەکەن کەچین و لە کوێدان) ..

وەلە (نسائى) و (مسند) دا هاتووە عمار بن ياسر کە پێغەمبەر (د.خ) لەکاتی نزاو پاڕانەوەدا فەرموویەتی (الشوق الى لقائك) [3] واتە: وەداوای چێژی خۆشیەکانی بینینی دەکەم وەتامەزرۆین بۆ دیدارت.وەلە (كتاب الحسنه) دا هاتوە کە (عبدالله بن امام احمد) بە (مرفوعی) (كان الناس يوم القيامة لم يسمعوا القران إذا سمعوه من الرحمن فكانهم لم يسمعوه قبل ذالك) [4] واتە: (وەك بڵێی خەڵکی پێشتر قورئانیان

---

[1] - ئەم فەرموودەیە(صحيح) ە (مسلم-الايمان-١٨١) گێڕاوێتیەوە.
[2] - ئەم فەرموودەیە (حسن) ە (ابن ماجە - ١٨٤) گێڕایەتیەوە.
[3] - ئەم فەرموودەیە (حسن) ە (ابن ماجە) گێڕایەتیەوە.
[4] - ئەم فەرموودەیە (حسن) ە (ابن ماجە - ١٨٤) گێڕایەتیەوە

نەبیستووە.خەڵکی کاتێ گوێیان لە قورئان دەبێت لەلایەن خوای گەورەوە وا دەزانن یەکەم جارە دەیبیستن) .

کەواتە باشترین هۆکاری گەیشتن بەچێژو خۆشی یەکانی بەهەشت بریتی یە لە ناسین و خۆش وویستنی خوای گەورەیە ئەو بەهەشتەی کە هەر لەبنەڕەتدا نیشتمانی سەرەکی گیان و جەستەی ئێمەبووە.واتە: خۆشترین و شیرنترین شت لەم دوونیادا بریتی یە لە ناسینی خودا خۆشەویستنی. وەخۆشترین و شیرینترین شت لە بەهەشتدابریتی یە لە تەماشاکردن و گەیشتن بەدیداری خوای گەورە.چ نیعمەت هەیە لەژیاندا بگاتە نیعمەتێك خۆسازادان کە بەوپەڕی تامەزرۆییەوە بۆ گەیشتن بەژوان و دیداری گەورەترین خۆشەویست،کەسەرجەم دڵ و دەروونی داگیرکردبێت.تەنانەت هەندێ لەخۆشەویستان دەڵێن:هەندێ کاتمان بەسەردا تێ دەپەڕێت ئەوەندە هەست بەخۆشی و دڵنیایی دەکەین.دەڵێن:ئەگەر بەهەشتی یەکان لەو جۆرە ژیانەی ئێمەدا بن ئەوە ژیانیان خۆشە.

هەروەها دەڵێت:ئەگەر پادشاکان و دارو دەستەکانیان بەخۆشی و شیرینی ژیانی ئێمەیان بزانیایە.ئەوە شەڕیان لەسەری دەکرد.خۆشەویستی چارەسەرو خۆراکی ڕووحە هەرکاتێك دڵ لەم خۆراکە بڕا چیتر توشی نەهامەتی دەبێت،بگرە زۆر ئەستمەترە لەناخۆشی یەکانی لەدەست دانی ڕووناکی بۆ چاوەکان یاخود لەدەست دانی هەستی بیستن یان بۆنکردن. دڵی مرۆڤ ژوانگەی خۆشەویستی خوای تاك و تەنهایە-بەبێ ئەم ووزەیە دڵ توشی گەورەترین دەردو نەهامەتی دەبێت چیتر لەجەستەیەکی ئاژەڵی بەولاوە هیچی تر نامێنێتەوە کەئامادەیە وەك درندەیەك هەموو شتێك لەپێناوی ئارەزووەکانیدا تێك بشکێنێت.

چێژەکانی دوونیا هۆکارن بۆ گەیشتن بەچێژەکانی قیامەت

واتە:مەزنترین خۆشی و چێژەکانی دوونیا هۆکارن بۆ گەیشتن بەخۆشیەکانی قیامەت.

چێژوخۆشیەکانی دونیا سێ جۆرن:.

گەورەترین و مەزنترینیان:ئەوەیانە کەدەبێتەمایەی گەیشتنمان بەخۆشی و چێژەکانی قیامەت.هەربۆیە مرۆڤ کاتێ لەسەرجەم کارو بارەکانیدا گەر بەمەبەست و نیعمەتی خوای گەورە بێت،ئەوە پاداشتی هەیە لەسەر خواردن و خواردنەوە بەرگ پۆشینین،هاوسەر گیری و...هتد.کە چێژو شیرینی باوەڕوناسینی خودا.خۆش ویستنی و تامەزرۆیی بۆدیداری گەورەترین خۆشیە لەبەشتی بەریندا.

جۆری دووەم:.ئەو چێژو خۆشیانەی کەدەبنە مایەی ڕێگری و بەربەست لە گەیشتن بەبەختەوەریەکانی قیامەت.کەهۆکاری سەرقالێ بوون و بچوك بونەوەی شکۆمەندی مرۆڤیە.خزانە نێو دەربارەی دونیا بازی،وەك خۆش ویستنی کەس و شتی تر لەبری خوای گەورە،وە هاوبەش بڕیاردان بۆی وەك چێژ وەرگرتن لەیەکتری هەروەکو لەقیامەتدا دان بەم ڕاستیە دەنێندەڵێن (رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِيَ أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَليمٌ * وَكَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ: الانعام١٢٨) واتە:ئەی پەروەردگار هەندێکمان سودمان لەوانی تر وەرگرت ئێستاش گەیشتونەتە ئەو کات و ساتەی تۆ بۆت دیاری کردوین.خوای گەورەش فەرمووی:ئەم ئاگرە جێگاتانە بە هەتاهەتایی.مەگەر خوا وویستی لەسەربێت (کەبەسزایەکی تر

سزان بدات) بەڕاستی پەروەردگاری تۆ ئەی پێغەمبەرﷺ) داناو زانایە.وەچێژی لووت بەرزی و خراپەکاری ستەم کاران لەسەر زەویدا.

لەڕاستی دا ئەم چێژو خۆشیانەکاتی و کەمەند کێشکردنەو پێشەکییە بۆ کەوتنە نێو ژانە بێ کۆتاکانەوە کەدەبێتە ڕێگری و مەبەست لەبەدەست هێنانی بەختەوەرییە هەمیشەییەکان.نموونەی ئەم چێژو خۆشیانە،هاوشێوەی ژەهر تێکەڵ کردنەبە هەنگوینەوە تا سەر ئەنجام تیا چونی لەدوایە: (سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُونَ * وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ: الأعراف١٨٢) واتە: (لەئاینەدا وردە وردە بەرەو تیاچوون دەیان بەین لەکات وشوێنێکدا کەئەوان هەستی پێ ناکەن و نایزانن وەمۆڵەتیشیان دەدەم بەڵام کەتۆڵەم لێ سەندن بەڕاستی نەخشەو پلانی من توندو بەهێزە) .

وەهەروەها پێرێك لە (سلن) لە لێدانەوەی ئەم ئایەتەدا دەڵێن:هەرکاتێ تاوانێك ئەنجام دەن ئێمە نیعمەتێکیان بۆ زیاد دەکەین (حَتَّى إِذَا فَرِحُواْ بِمَا أُوتُواْ أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ * فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُواْ وَالْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ: الانعام-٤٤-٤٥) واتە: (هەتا کاتێ دڵخۆش و شادومان بوون بەوەی کەپێیان دراوە.ئیتر لەناکاو گرتمانن و هەموویانمان سەرگەردان و ڕیسوا کرد وەبە غەم و پەژارەیەکی زۆرەوە تیاچوون ئەو گەلە ستەم کارە بنبڕکران وەسەرجەم بوونەوەر دەڵێت:سەپاس بۆ پەروەردگاری جیهان) .

وەخوای گەورە سەبارەت بەم پێرە دەفەرمێت: (أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ * نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَل لَّا يَشْعُرُونَ: المؤمنون ٥٥-٥٦) واتە: (ئایە ئەوان وادەزانن کەئێمە ماڵ و سامان

و نەوەیان پێ دەبەخشین *نەخێر وانی یە بەڵکو مەبەستمان بە پەلەنازو نیعمەت بەهرەیان بکەین! بەڵکو ئەوانە هەستی پێناکەن) .

وەهەروەها دەفەرمێت: (فَلاَ تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّهُ لِيُعَذِّبَهُم بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ: التوبة-٥٥) واتە: (ئەی پێغەمبەر،نەماڵ و سامان و نەوەیان سەر سامت نەكات وەبەباشیان نەزانیت.چونكە خودا دەیەوێت لەژیانی دونیادا توشی سزاو بەلاَیان بكات لەرێگای ماڵ و سامان و نەوەكانیانەوە گیانیان دەربكات.لەكاتێكدا كەئەوان بێ باوەڕن.جائەم چێژو خۆشیانە كاتین لەناچونیان زۆر نزیكە وەگەورەترین بەربەست لەدەست خستنی بەختەوەری هەمیشەیی ومایەی سزاو ئەشكەنجەو چەرمەسەری یە لەقیامەتدا) .

<u>چێژی درووست:</u>

جۆر سێیەم:.هەندێك چێژو خۆشی هەیە كەنابێتە رێگر لەخۆشیەكانی قیامەت،وەلەهەمان كاتدا رِێ پێدراوە ومایەی قەدەغەكاری نی یە كەتەنها بۆ حەوانەوەی دەروونە.بەلاَم پێویستە زیادەڕۆیی تیانەكرێت. وگرنگی زیاتر بەدەستهێنانی بەختەوەری هەمیەیی بدرێت.وە هەر ئەمەیە مەبەستی پێغەمبەر (د.خ) لەم فەرموو دەیەدا باسی دەكات كە دەفەرموێت: (كل لهو يلهو به الرجل فهو باطل الارمية بقوسه، وتاديبه فرسه، و ملاعتبه امراته فان نهن من الحق)[1] واتە:(هەموو گاڵتەو گەمەو یارییەك كەمرۆڤ دەیكات

---

[1] - ئەم فەرموودەیە (حسن) ە (ترمزی ١٦٣٧) و (ابوداود-٢٥١٣) و (احمد/٤/١٤٤) گێراوییەتیەوە.

هـەر هـەمووی پـڕو پوچـە کەتـەنها تـیرو کـەوان وەشـاندن وڕاهێنـانی وسـوار چـاکی دەسـت بـازی کـردن لەگـەڵ خێزانەکەیدا.کەئەمانـە ڕاسـت و دروستن) .

واتـە هـەرکارێك چـێژی لـەم بابەتـەی تیـا بـوو دروسـتە جاکەواتـە ئـەم خۆشـییە خـراپ و ناشـیاو نادروسـت نـی یـە بـەڵکو باشـترین جـۆری خۆشەویسـتی یـە وەهـەروەها خـۆش ویسـتنی خـوداو پێغەمبـەری خـودا کـە لـە دڵـی هـەموو موسـڵمانێك دا هەیـە وەبـە بـێ ئـەو خۆشویسـتی یـە بـاوەڕ دانامـەزرێت.لەکەسـێکەوە بـۆ کەسـێکی تـر ڕێـژە و ئەنـدازەی دەگۆڕێـت.هـەر ئـەم خـۆش ویسـتی یـە هۆکـارو پاڵنـەرو ئاسـانکاری زۆرێـك لـــەکارە ئـــاڵۆزو زەحمەتـــەکان وەســـەغی و دەســـت بـــڵاو کـــاری قیرچـــۆکەکانە وە ئازاکـــاری ترســـنۆکەکانەهەروەها پاڵفتـــەوخاوێن کـــاری دەونـــەو ڕیاکـــاری بیروهۆشـــە.خۆشـــکاری ژیانـــە.وەهـــەروەها هـــەر خۆشویسـتی خـودا و پێغەمبەرەکەیـەتی کەڕۆشـنکاری ڕوخسـارەکان و فراواکـــاری ســـنگەکان و زیندوکـــەری دڵەکانـــە.وەخۆشەویســـتی وتـــەی خـوای گـەورە کەنیشـانەی تـەواوی خۆشویسـتی یـە بـۆ خـودا.کـێ هەیـە حـەزو ئـارەزوی بیسـتنی وتـەو دەنگـی خۆشەویسـتەکەی نـەبێت.قورئـان و گوێبیسـتی خوێندنـەوەی بەڵگـەی خۆشویسـتنی خودایـە.بەپێچـەوانی ئەوانـــەی هەمیشـــەلەنێو بـــاڕو مەلهەکانـــدا گوێبیســـتی شـــتی ناشـــرین وەتەماشـایی نادروسـت و شـتی خراپـەکاری دەبـن.جاگـەر خۆشەوویسـت ڕاسـت بکـات هەمیشـە ئـارەزوی بیسـتنی وتـەی خۆشەویسـت ڕاسـت بکات.وەك شاعیرێك دەڵێت:

ان كنت تزعـم حبي فـــلم هجرت كتابي

اما تأملـــت مافيهِ من لذيذ خـــاطبي

واتە:گەرتۆ منت خۆش دەوێت بۆپشتت لە کتێبەکەی من کردوە.

ئایەنایەنەتخوێندۆتەوە کەچی تێدایە.لەچێژو خۆشی گوتارەکانم.وە (عوسمان کوڕی عەفان) دەڵێت: (ئەگەر دڵەکانمان پاك و خاوێن ببوایە. ئەوا هەرگیز تێری لەگوتەکانی خوای گەورە نەدەخوارد) .جا ئەم زۆر کردن و ئارەزوکردنی، خۆشەویسیت بۆ وتەی خۆشەویستەکەی شتێکی بەڵگەنەویستە ؟ هەر بۆیەپێغەمبەر (ﷺ) رۆژێکیان ڕویکردە (عبدالله بن مسعود) و پێی دەڵێت: اقرا علي فقال:اقرا عليك،وعليك انزل ؟فقالﷺ :اني احب ان اسمعه من غيري (فاستفتح فقرا سورة النساء حتى اذا بلغ قوله: (فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلاء شَهِيدًا:النساء ٤١) . قالﷺ حسبك فرفع رأسه فاذا عينا رسول الله صلى الله عليه وسلم تذرفات من البكاء) [1] واتە: یەپێغەمبەری فەرموو قورئانم بەسەردا بخوێنەرەوە عبدالله ووتی قورئان بەسەرتۆدا بخوێنمەوە لەکاتێکدا بۆ تۆ دابەزیووە ؟ پێغەمبەر فەرمووی: من پێم خۆشە لەکەسی ترەوە بیبیستم عبدالله ش لەسورەتی (نساء) وە دەستی پێکرد بەقورئان خوێندن تاگەیشتەئایتی (فكَيفَ ادا جِئْنَا مِن كُلِّ أمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلاء شَهِيدًا). واتە: (ئەگەر لە هەموو نەتەو گەلێك پێغەمبەرێك بکەینەشایەت لەسەریان وەتۆش بکەینە شایەت لەسەر هەر هەموویان) لێرەدا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی بەسە ڕاوەستە کاتێ عبدالله سەری بەرز کردەوە بینی پێغەمبەر (ﷺ) هەردوو چاوی پڕبوو لە فرمێسك.وە هاوەڵەکانی پێغەمبەر (ﷺ) کاتێ کۆبوونەوە

[1] ئەم فەرموودەیە(صحيح) ە (بخاری-٤٥٨٢) ڤێراویەتیەوە.

ئەگەر (ابو موسى) یان تێدا بوایە داوایان لێ دەکرد کە بە قورئان خوێندن خودایان بیربهێنێتەوە ئەویش دەستی دەکرد بە قورئان خوێندن و ئەوانیش لەچواردەوری دادەنیشتن و گوێ بیستی دەبوون. لەلای شەیدایانی قورئان. قورئانی پیرۆز شیرینی و تام و چێژ و خۆشیەکی تایبەتی هەیە. کەزۆر خۆش ترە لەشەیدایانی شەیتان. شەیدایانی شەیتان ئەو پێڕانەن کەدڵیان لەئاستی قورئانی پیرۆز ڕەق ومردو بێ گیانە.هەروەکو شاعیرێك دەڵێت:

تقرا عليك الختمة وانت جامد كالحجر   وبين من الشعر نيشد تميل كالسران.

واتە: خەتمەیەك قورئان بۆ دەخوێندرێتەوە -کەچی تۆ وەك بەردی بێ گیانی و کاریگەریت تێناکات.

بەلأم دوو دێڕ شعر بخوێندرێتەوە وەك سەر خۆشت لێ دەکات.جا ئەم حاڵەتە بەڵگەی تەواوە لەخاڵی بوونی دڵی ئەو کەسە لەخۆش ویستنی خوداو ووتەکانی خودا. وپێغەمبەر ەکەی.کە ئەو دڵە وەك کەلاوە وایە. چونکە دڵ تەنها بەخۆش ویستنی خودا و قورئان و پێغەمبەرەکەی هەمیشە زیندو ئارامە.

خۆش ویستنی دروست

خۆش ویستنی خوداو پێغەمبەرەکەی سەرچاوەو چڵە پۆپەی سەرجەم خۆشەویستەکانن لەژیاندا. لەپاش ئەمانە سەرجەم جۆرەکانی تری خۆشەویستی سەرچاوە لەوەوە وەردەگرن و دابەش دەبن. نموونەخۆشەویستی هاوسەرەکان (خێزان) خوای گەرە لەقورئانی پیرۆزدا دەفەرمێت: (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ

أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: روم-٢١) واتە: (هاوسەری بۆ دروست کردون بۆئەوەی ئارام بگرن لە دیدارو خۆشەویستی و سۆزو میهرەبانی لەنێوانتاندا فەراهەم هێناوە ئەمە بەڵگەیە بۆ کەسانێك تێبگەن.

کەواتە خوای گەورە خۆشەویستی هاوسەرەکانی بەبەڵگەی گەورەی خۆیی باس دەکات.وەهەروەها لەجێگایکی تردا -لەپاش باس کردنی ئەو ئافرەو کچانەی کە دروستن بیان خوازن - دەفەرمێت: (يُرِيدُ اللّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ * وَاللّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَن تَمِيلُواْ مَيْلاً عَظِيمًا * يُرِيدُ اللّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ وَخُلِقَ الإِنسَانُ ضَعِيفًا : النساء ٢٦-٢٨) واتە: (بێگومان خوای گەورە دەیەوێت بەم شێوەیە هەموو شتێکتان بۆ ڕوون دەکاتەوە.وە ڕێنمویتان بکات بۆ یاساو بەرنامەکانی پێش خۆتان. (کەپێغەمبەران هێناویانە... وە تەوبەو پەشیمانیتان لێ وەربگرێت خودا زاناو دانایەوەخوای گەورە دەیەوێت لێتان خۆش بێت لێیان ببورێت بەلاّم ئەوانەی شوێن کەوتوی ئارەزوەکانیانن،دەیانەوێت توشی ئاشوبوو لادانتان بکەن بەلاّم خوای گەورە دەیەوێت بەم بەرنامە بارتان سوك وکارتان ئاسان بکات. چونکە ئادەمیزاد بەلاوازی دروست کراوە (لەبەرامبەر بەئارەزوەکانی وە خۆڕاگر نی یە.

وە (سفيان الثوري) لە (تەفسیرەکەیدا لە (ابن طاوس) ئەویش لە (باوکی) یەوە دەگێڕێتەوە: ئەگەر تەماشای ئافرەتی بکردایە خۆیی پێ ڕانەدەگیرا.وەلەفەرمودەیەکی (صحيح) دا هاتووە لە (جابر) ەوە (ﷺ) دەڵێت: (أنه رأي امراة فأتى زينب- رضي

الله عنهـا فقضـى حاجتـة منهـا، وقـال (ان المـراة تقبـل في صـورة شـيطان،وتدبر في صـورة شـيطان،فاذا راى احـدكم امـراة فاعجبتـه فليات اهله، فان ذلك يـرد مافي نفسه)[1] واتـه: (پێغەمبـەری خـودا (ﷺ) ئـافرەتێکی بینـی دواتـر چـوو بۆلای زینـەبی خێزانـی و جـووت بـوو دواتـر پێغەمبـەری خـودا فـەرمووی:.ئـافرەت هەنـدێ جـار وەکوشـەیتان دێـت و دەچـێت (مەبـە سـتی خۆنمـایش کـردن) .جاهەریـەکێك لـەئێوە ئـافرەتێکی بینـی و سـەرنجی ڕاکێشـا بابچـێتە لای خێزانـی خـۆیی و کـاری جـووت بـوون ئـەنجام بـدات. چـونکە بەمەچـی لەدەرونیـدابێت دایدەمرکێنێتەوە.

سوودەکانی ئەم فەرموو دەیە:.

یەکـەم:پێغەمبـەری خـودا (ﷺ) ڕێنمایمـان دەکـات کـە هـەروەکو چـۆن خـواردن –جێـی خـواردن پڕدەکاتـەوە. وەجـل و بـەرگ جێـی جـل و بـەرگ ی تـر پـڕ دەکاتـەوە. بەهـەمان شـێوەش –کـاری سێکسـی جێگـەی کـاری سێکسـی پڕدەکاتـەوە. واتـە کـاتێ ئـارەزوی سێکسـیت بـەبینینی ئافرەتێـك هـوروژا–کەچـویتەلای هاوسـەرەکەت. چـیتر لـەو کـارە دەربازت دەبێت.

دووەم:چارەسـەرکردنی کاریگـەری ئافرەتـان بەسـەر پیاوانـەوە یـاخود پیـاوان بەسـەر ئافرەتانـەوە.دەشـێت هەریەکـەیان لـەپیاوان و ئافرەتـان بـەبینینی ڕەگـەزی بەرامبـەر حـەزو ئـارەزوی سێکسـیان بجولێـت.جـا بـۆ چارەسـەرکردنی ئـەم حاڵەتـە باشـترین چارەسـەر ئەنجامـدانی کـاری سێکسـی یـە لەگـەڵ هاوسـەرەکانیاندا.لەهـەمان کاتـدا

[1] -ئەم فەرموودەیە (صحیح) ە (مسلم ٩/ ١٧٧ - نووی)

ئاماژەیەکە بۆلاوان وخۆشەویستان هەروەکو لە (سند) ی (ابن ماجە) دا هاتووە بە (مرفوع) ی (لم یر للمتحابین مثل النکاح) واتە: (مەن جگە لەپرۆسەی هاوسەر گیری هیچ چارەسەرێکی ترم نی یە بۆ دوو خۆشەویست) .کەواتە:هاوسەرگیری باشترین چارەسەرە بۆ دوو خۆشەویست و دوو عاشق لەڕوانگەی شەرعەوەوەحەززرەتی (داود-علیە سلام) هەربەهەمان شێوەچارەسەری دەردی عەشقی کردوە بەوەی کەدەستی نەچۆتە تاوانکاری. کاتێ کەئافرەتەکەی چۆتەدڵەوە یەکسەر خواستویەتی و فرە ژنی بەکارهێناوە.١- لەمەزیاتر ئێمە بۆمان نی یە لەسەر ئەم ڕووداوە بنوسین.[1]

پووچەڵ کردنەوەی ڕووداوی (زینب بن جحش)، ڕووداوی خاتو زەینەب بەم چەشنە بوو (زید بن حارثة) خزمەتکاری پێغەمبەری خودابوو (ﷺ) پێغەمبەر (ﷺ) (زید) ی لەکۆیلەی و بەندەی دەرباز کردو سەربەستی کرد.دواتر بە (زید) یان ووت کوڕی پێغەمبەر. پاشان پێغەمبەر (ﷺ) (زینب بن جحش) ی بۆ خواست کەدەکاتە پوورزای پێغەمبەر (ﷺ) بەلاّم دیار بوو بەیەکەوە نەدەگونجاو تەبا نەبوون.چەند جارێك (زید) وویستی لێی جیابێتەوەو تەلاقی بدات.بەلاّم پێغەمبەر (ﷺ) نەی دەهێلاّ. دواتر پێغەمبەر (ﷺ) دلّنیا بوو کە (زید) هەرلێی جیادەبیتەوە وویستی لەپاش جیابوونەوەیان بیخوازێت. بەلاّم لەترسی دەم و قسەی خەڵکی دەری نەبڕی. لێرەدا خوای گەورە بەدانایی خۆیی وویستی لەشکاندن

---

[1] - تەواوی ئەم چیرۆکە لەکتێبەکانی تەورات دا(العهد القدیم) هاتووە بەلاّم بەشێوێندراوی و دەستکاریەوە. هەرچەندە گومان هەیە لەڕاست و دروستی ئەم چیرۆکە. بۆ ئەم مەبەستە بڕوانە شیکارمان بۆ ئەم چیرۆکە لەکتێبی (تلبیس ابلیس/ص٩٨)ضاثی یەکەم /ضاثی (المکتب الثقافي في القاهرة)

یاسا و عورفێکی ئەو سەردەمە بوو. کەبریتی بوو لە (بنونیەت) واتە:کەسێك بەتەبەنی کەسێکی تر دەکات بەکوڕی خۆی و چیتر میرات وهەموو مافێکی ترهەبووە.وەك کوڕێکی سروشتی.جاخوای گەورە بەم کارە. واتە بەمارە کردنی (زینب) لەپێغەمبەر (ﷺ) ئەو یاسایە هەڵ دەوەشێنێتەوە.کەدواتر خەڵکی دەڵێت پێغەمبەر (ﷺ) بۆ خۆیی مارەی کردۆتەوە ئەوە ئایەتەکان ئاماژە بەم ڕاستی یە دەکەن (وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَاهُ: الأحزاب-٣٧) پاشان دوایی کە (زید) جیا بووە وەعیدەی بەسەر چوو خوای گەورە فەرمانی بەپێغەمبەر (ﷺ) کرد کەدەبێت بیخوازێت و لەووتەی خەڵکی نەترسێت.

هەر بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) زیدی نارد تاداوای (زینب) ی بۆبکات. (زید) ڕۆیی بۆلایی و پێی ڕاگەیاند کەپێغەمبەر (ﷺ) دەیەوێت بیخوازێت (زینب) یش ووتی (من لە گەڵ فەرمانی خوداو پێغەمبەری خودا هیچ وەلامێکیَ م پیَ نیە) . پاشان ڕۆی دوو ڕکات نوێژی کرد. خوای گەورە لەسەروی ئاسمانەوەو عەرشی مەزنەوە (زەینبی) مارە بڕی لە پێغەمبەر (ﷺ) ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە (فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا: الأعزاب-٣٧) واتە: (کاتیَ زەید لێی جیابوەو عیدەی تیَ پەڕیی ئێمە (زینب) مان لیَ مارە کردی) هەر بۆیە خاتوو زەینب شانازی بەسەر هاوسەرەکانی تری پێغەمبەردا (ﷺ) دەرکردو پێی دەوتن: ئێوە هەر هەمووتان خزم کەسەکانتان مارەیان بڕین لە پێغەمبەر (ﷺ) بەلام من خوای گەورە خۆیی مارەی بڕی لەپێغەمبەر (ﷺ) لەسەروی عەرشی

مەزننــــەوە.[1] ئــــەوەی شــــایەنی باســــە پێغەمبــــەری خــــودا (ﷺ) هاوســــەرەکانی خــــۆی زۆر خــــۆش ویســــتووە. هــــەروەکو لــــە (صــــحیح) داهــــاتووە لــــە (انــــس) ە دەگێڕێتــــەوە کەپێغەمبــــەری خــــودا (ﷺ) فەرموویــــەتی (حبــب الی مــن دنیــاکم النســاء والطیب،وجعلــت قــرة عینــی في الصــلاة)[2] واتــە: (مــن لەدنیاکەتانــدا ئــافرەت و بــۆنی خۆشــم لاخۆشەویستە وە نوێژم لا وەك بلبیلەی چاوەکانمە) .

جــا لــەم فــەرموو دەیــەدا ئــەم بڕگەیــەیی بۆزیــادکراوە.حبــب الی دنیــاکم ثــلاث واتــە (ســێ شــت لەدونیاکەتانــدا لای مــن خۆشەویســت کــراوە) .وە هــەروەها (امــام احمــد) لــەکتێبی (الزهــد) ئــەم بڕگەیــەیی بــۆ ئــەم فــەرموو دەیــە زیــاد کــردوە.اصــبرعلی الطعــام والشــراب ولااصــبر عــنهن. واتــە: دەتــوانم ئــارام بگــرم لەســەر خــواردن و خواردنــەوە بــەلاَ نــاتوانم لەســــەر ئافرەتــــان ئــــارام بگــــرم.وە جولەکــــە سەرســــەختەکانی دوژمنــــی حەســودیانی پــێ دەبــرد وە دەیــان ووت هــەر لەخــەمی مــارە کردنــی ئافرەتدایــــە. وەخــــوای گــــەورە ڕەدیــــان دەکاتــــەوە دەفــــەرمێت: (أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّـهُ مِـن فَضْـلِهِ فَقَـدْ آتَيْنَـا آلَ إِبْـرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًـا عَظِيمًـا: النســاء -٥٤) واتــە: یــان هــەر ئەوەیــە حەســادەت و بــەخیلی بەخــەڵکی بــاوەڕدار مەبــەن لەســەر ئــەوەی خــوا لــە فــەزڵ و بەخشیشــی خــۆیی بەشــی داون (پێغەمبــەری (ﷺ) لەنێویانــدا هەڵبــژێردراوە) خــۆ بێگومــان ئێمــە بەنــەوەی ابــراهیم کتێبمــان بەخشــیوە (موســا تــەورات و عیســی ئینجیــل و بەمحمــدیش (ﷺ) قورئان).

---

[1] - بۆزیاتر بڕوانە کتێبی (الطیب النووي/بابەتی -علاج العشق).
[2] - ئەم فەرموودەیە (حسن) ە (نسائی - ٧/ ٦١ - ٦٢) و (احمد ٣ - ١٢٨) گێرایانەتەوە.

هـەروەها لـەجۆرەها دانـایی بـەهرە دەرمـان کردوونـەوە هەنـدێکیان وەك یوسـف داود و سـلیمان دەسـەلآت و پادشـایەکی گـەورەمان پـێ بەخـشیون.[1] ئـەوەتا ابـراهیم (س.خ) لەگـەڵ ئـەوەی کـە خـاتوو سـارا کەشـاجوانی ئافرەتـانی جیهـان خێزانـی بـووە (خـاتو هـاجرە) شـی خـۆش ویـستووە و دڵـشادبووە پێـی.وە هـەروەها ئـەوە (داود) ی پێغەمبـەر (س.خ) کـە نـەوەت و نـۆ هاوسـەری هـەبووە ئـافرەتێکی تـری خـۆش ویـست ڕاسـتەو خـۆ ئەویـشی خواسـت و کـردی یـە سـەد هاوسـەر.وەئـەوەتا (سـلێمان) ی پێغەمبـەر (س.خ) شـەوانە دەچـووە لای نـەوەت هاوسـەری. وەپرسـیارین لەپێغەمبـەر (د.خ) کـە خۆشەویسترین مـرۆڤ لات کێیـە ؟ ئـەویش فـەرمووی (عائیـشە)[2] واتـە خـاتوو عایـشە یە،وەسـەبارەت بـەخاتوو (خەدیجـە) دەفـەرمێت (انـی رزقت حبها) واتە من خۆشەویستی خاتو خەدیجەم پێبەخشرا..

خـۆش ویـستنی ئافرەتـان لەتـەواوکاری مرۆڤایەتیـە (ابـن عبـاس ڕ-خ) دەڵێـت خـێرو چاکەی ئـەم گەلـە لـەزۆری ئافرەتدایـە،وە (امـام احمـد) دەگێڕێتـەوە کـە لـەکاتی دابـەش کردنـی غەنیمـەکان لـە جـەنگی (جـەلولا) کەتێیـدا فارسـەکان شـکان کەنیزەیـەکی زۆر جـوان درا بـە

[1] - (حافظ بن حجر) دەڵێت ئـەم بڕگەیـە بـەناو بانگـە زیـادە(ثـلاث).هەریەکـە لـە (امـام ابـو بکـر بن قورك) لە(جزو مفـرد) دا وە (امـام غـزالی) لـە(احیـا)دا شـەرحیان کـردوە وە(حـافظ) دەڵێـت : لەهیچ کام لـەمانە بڕگەی (ثلاث)مان نەبینیووە

[2] - ئـەم فەرموودەیـە (صـحیح) ەپێـشتر باسمـان کردوە،وەهـەروەها لەفەرموودەیەکـدا هـاتوە.لەپێغەمبـەر(ﷺ) یـان پرسـی ئـەی لـەپیاوان کێـت خـۆش دەوێت،پێغەمبـەر (د.خ) فـەرمووی (اباهـا) واتـە بـاوکی خـاتوو عایـشە.٣-ئـەم فـەرموو دەیـە(صـحیح)ە (مـسلم ١٥/٢٠٩- نووی)گێڕاوێتیەوە

(عبـدالله بـن عمـر) . وه (عبـدالله) دهڵێـت كـهبینیم خـۆم پـێ نـهگیرا لهبهر چاو ههموو خهڵكی ماچم كرد.

تكاكردن لهنێوان دوو عاشق بۆ بهیهك گهیشتنیان بهدروستی

پێغهمبـهری خـودا (ﷺ) سـهر سـام بـوو بـهڕوداوی دوو عاشـق وهكهوتۆتـه نێوانیانـهوه و هـهوڵی داوه بهحـهلاڵی و درووسـتی بهیـهكیان بگهیـهنێت بـهلاّم سـهرئهنجامی ههوڵهكـهی سـهركهوتو نـهبوو بـه هـۆی ڕازی نـهبوونی ئافرهتهكـهوه ئهمـهش لـهڕووداوی چـیرۆكی (موغیـث وبـورهیره) دایـه كـهكاتێ پێغهمبـهر (ﷺ) ههسـتی بهشـهیدای و پهرێشـانی (موغیـث) كـرد كـهوهك دێوانـه دهگریـا بـۆ (بـوریره) و لهههمووشـوێنێك داشـوێنی دهكـهوت. پێغهمبـهر (ﷺ) بـه (بوریره) ی فـهرموو: (لوراجعتـه؟) واتـه ئهگـهر بكرێت ئـهو پیاوه بگهڕێنیتـهوه لای خـۆت وهك جـاران ببنـهوه بههاوسـهری یـهكتری ؟ بـهلاّم بـورهیره پێـی ووت:فقـال (أتـامرني يارسـول الله؟) ئایـه فـهرمانم پـێ دهكـهیت ئـهی پێغهمبـهری خـودا (ﷺ) ؟ پێغهمبـهریش (ﷺ) فـهرمووی: (لا انمـا اشـفع) .واتـه: نـهخێر مـن تـهنها تكاكـارم بورهیره ووتـی: (لاحاجـة لـي بـه)، واتـه: مـن هـیچ پێویسـتم پێـی نـی یـه.دواتـر پێغهمبـهر بـه (عبـاس) ی مـامی دهفـهرمێت: (یاعبـاس الاتعجـب مـن مغیـث بریـرة ومـن بغضـها لـه؟) . واتـه: ئـهی عبـاس تـۆ سـهرت سـوڕماوه لهخۆشهویسـتی شـهیدای مـوغیس بۆبـورهیره وهلـهڕقی بـورهیره بـۆ موغیـث؟ لهگـهڵ ئهوهشـدا كهپێغهمبـهر (ﷺ)

تکاکاریش بوو بۆی هەروەها ڕێگری لە (موغیث) نەکردوەو نەیفەرمووە نەکەی ئەمە حەرام و قەدەغەیە؟![1]

وە پێغەمبەر (ﷺ) بەیەکسانی هاوسەرەکانی خۆش دەویست وە دەیفەرموو: (**اللهم هذا قسمي فيما املك،فلا تلمني فيما لا املك**) .واتە: (خودایە ئەمە دابەش کردنی منە لەوەی دەسەلاتمە وەگلەیم لێ مەکە لەوەی لەدەرەوەی دەسەلاتی منە لەخۆشەویستی دا) .

وەخوای گەورە دەفەرمێت: (وَلَن تَسْتَطِيعُواْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ النِّسَاء وَلَوْ حَرَصْتُمْ: النساء-١٢٩) . واتە:هەرگیز ئێوە ناتوانن لەنێوان هاوسەرەکانتاندا دادپەروەرانە ڕەفتار بکەن،هەرچەندە سوریش بن لەسەری..

واتە ئێوە لەخۆشەویستی وچونەلایاندا ناتوانن دادپەروەر بن- بەبەردەوامی خەلیفەکانی ڕاشدین و خەڵکانی بەڕەحم و بەبەزەیی هەمیشە تکاکاربوونە و هەوڵی بەیەکگەیاندنی عاشقانیان داوە بەشێوەیەکی دروست و ڕەوا.هەروەکو پێشتریش باسمان کرد لەوانە (ابو بکر وە عوسمان) تەنانەت (علی کوڕی ابی طالب) یش ڕۆژێکیان لاوێکیان هێنا بۆلای کەلەماڵی یەکێکدا گرتبویان.بەدز تۆمەت باریان کردبوو (علی) لێی پرسی:بەسەرهاتی تۆ چی یە؟ ئەویش لەوەلامدا ووتی: (والله ی من بەهیچ شێوەیەك درۆ جەردەنیم ڕاستەکەیت پێ دەڵێم ئەی

---

[1] - ئەم فەرموو دەیە(حسن) (ابو داود-٢٢٣١) وە(ابن حاجە-٢٠٧٥) گێڕاویانەتەوە.

پێشەوای بڕواداران) لێرەدا بەپارچە شعرێك ئەوەی ڕاگەیاندکە: عەشقی کچە شۆخێکی ئەو بنەماڵەیەی (الرباح) بووە.خۆیی پێنەگیراوە وویستویەتی بچێت بۆ بینینی.کاتێ کەچۆتە ماڵەوە بۆ ئەم مەبەستەخۆیی حەشارداوە. دواتر پێیان زانیوەو گرتوویانەوتویانە ئەم دزە بۆ دزی هاتووە.کاتێ خەلیفە (علی) گوێی لەم شعرە بوو یەکسەر تێگەیشت و بەزەی پێدا هاتەوە ڕوویی کردە (مهلب بن رباح) وپێی ووت: ئەو کچە ببەخشە بەولاوە.ئەویش ووتی:ئەی پێشەوای بڕواداران لێی بپرسە ئەم کوڕە کێیە تابیناسم؟ لاوەکەش ووتی:من (نهاس بن عیینە) م. (مهلب) ووتی ئەوکچەت پێشکەش بێت وەرە بیخوازە.

جارێکیان (معاویە) کەنیزەیەکی کڕی. کەزۆر شۆخ و شەنگ بوو. (معاویە) زۆر پێی سەرسام بوو. ڕۆژێکیان گوێی لەو کەنیزەیە بوو چەند دێرە شعرێکی چڕی،کەتێیدا دەرکەوت ئەو کەنیزەیە عاشقەو حەزی بەپیاوێکی ترە.یەکسەر (معاویە) بانگی کردو لێی پرسی کە بەسەرهاتی چی یە؟ کەنیزەکەش پێی ڕاگەیاند،کەحەزی بەخاوەنەکەی پێشوتریێتی و عاشقی ئەوە. (معاویە) ڕاستەوخۆ کەنیزەکەی ناردەوە بۆلای خاوەنەکەی هەرچەندە لەدڵیدا زۆر شیرین بوو.

وە (زمخشری) لەکتێبی (الربیع) دا دەگێڕێتەوەکە (خاتو زبیدە) کاتێ لەڕێگادا بەرەو شاری (مەکە) دەچوو لەسەر دیوارێك دا. دێرە شعرێکی پێش چاو کەوت کەتێیدا نوسرابوو:

ئـەرێ لــە بەنــدەکانی خــودا– پیــاوێکی جــوامێر نــی یــە یــاخود خــاتونێکی بەبــەزەیی کەچــارەی دەردی دوو عاشــق بکــات کــەوا عــەقڵ لەدەســت دەدەن...هەرلــەوێ (خــاتوو زبیــدە) بــەڵێنی دا و نــەزری کــرد کەهــەرکات خــاوەنی ئــەو دێــڕە شــعرە بناســێتەوە هــەوڵ بەیەکگەیــشتنی بــدات لەگــەڵ عاشــقەکەیدا. لەکاتێکــدا (خــاتوو زبیــدە) لــە (موزدەلیفــە) بــوو گــوێی لــە هــەمان شــیعر بــووەوە کەکەســێك دەیخوێنــد.کــاتێ بانگیــان کــرد بــۆی.بــینی لاوێکــە وتــی مــن ئــەم شــیعرەم وتــووە وعەشــقی کــچێکی ئــامۆزای خــۆم بوومــە بــەڵام کــەس و کــاری بــەڵێنیان داوە کەنــەم دەنــێ... (خاتووزبیــدە) لاوەکــەی بــردو ڕۆیــشتن بــۆ مــاڵی کــچەکە بــەردەوام (خــاتو زبیــدە) پــارەی بــۆ زیــاد کــردن هــەتا ناچــاری کــردن و ئــەو دوو خۆشەویــستەی بەیــەك گەیانــدن. (خــاتو زبیــدە) دەڵێــت: کــچەکە زۆر زیــاتر شــەیدا تربــوو بــۆ کوڕەکــە پاشــان هەمیشە (خــاتو زبیــدە) دەیــوت: مــن بــەهیچ شــتێك دڵــم خــۆش نــی یــە بــۆ قیامــەتم بەئەنــدازەی ئــەو کــارەی ئــەو دوو عاشــقەم بەیــەك گەیاندوە.

(خراطـــي) دەڵێـــت: (ســـلیمان بـــن عبـــدالملك) خزمـــەتکارێك و کەنیزەیـــەکی هـــەبوو. یـــەکتریان خـــۆش دەویـــست. جارێکیـــان خزمەتکارەکــە پارچــە شــعرێك دەنوســێت بــۆ خۆشەویــستەکەی.تێیــدا باســی ئــەوە دەکــات کــە ئــەم شــەو لــە خەونیــدا پێکــەوە بوونــە لەیــەك ماڵــدا...وەکەنیزەکــەش: بــە پارچــە شــعرێك وەڵامــی دەداتــەوە کەتێیــدا بــاس لــەوە دەکــات هیــوا خــوازە بەیــەك بگــەن. کاتێــك ئــەم بەســەرهات و شـــیعرانە دەگاتـــەوە دەســـتی (ســـلیمان) هەرچـــەندە لـــەم ڕووەوە

بەتوند ڕەو ناسرابوو. یەکسەر بانگیان دەکات و لەیەکتریان مارە دەکات و ئازادیان دەکات وە هەرچی پێداویستی هەیە بۆیان دابین دەکات و گوزەرانیان خۆش دەکات.

(جامع بن برخیە) دەڵێت: لە (سعید بن المسیب) م پرسی کەموفتی شاری (مدینە) بوو: ئایە ئێمە تاوانبار دەبین لە خۆشەویستی یەك کەتوشمان بێت و بەدەستی خۆمان نەبێت؟ سعید ووتی.تۆ لەکارێکدا تاوانباریت کە بەدەستی خۆت بێت.و زاڵبیت بە سەریدا. دواتر (سعید) ووتی: هێشتا کەس لەم جۆرە پرسیارەی لێم نەکردووە وەهەر کەسێکیش بپرسێت هەر بەم شێوەیە وەڵامی دەدەمەوە.

عەشقی ئافرەت سێ جۆرە:

١- مایەی چاکەو خوا پەرستی یە:

ئەم عیشقەیان مایەی چاکەو خوا پەرستی یە کەعەشقی هاوسەرەکەتە کەئەنجامی حەلاڵی و دروستی نەوەی چاك و ژیانی خۆش دەبەیتە سەر دەبنە قەڵغان بۆ پاراستنی داوێنی و چاوی یەکتری-هەربۆیە ئەم جۆرەعیشقە مایەی خێرو خۆشی یە و لەلای خواو پاشان خەڵکی مایەی ڕێزو سەر بەرزییە.

٢- مایەی ڕیسوایی و دورکەوتنەوەیەلەڕەحمی خودا:

ئەم جۆرە عیشقە بریتی یە لەعیشقی هاوڕەگەزی (نێربازی) هەرکەسێك توشی ئەم جۆرە عیشقە بێت ئەو چ لەلای خوای گەورە

وە چ لای کۆمەڵگاش ڕیسواو سەرشۆڕو بێ ڕێز دەبێت.جوامێری و مەردایەتی لەدەست دەدات. وە هەر ئەم جۆرە عیشقە بوو کەچی بەسەر گەلی پێغەمبەر (لوط) دا هێنا. کە خوای گەورە دەفەرمێت: (لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ: الحجر-٧٢)، واتە: (سوێند بێت بە تەمەنی تۆ پێغەمبەر، ئەوان لە گێژاوی سەر لێشێواوی دا کوێرو مەست و ڕۆچوون)

چارەسەری ئەم دەردە:

بریتی یە لە گەڕانەوە بۆلای خوای گەورەو بیرکردنەوە لەسزای خوای گەورە لەدۆزەخدا. دواتر بیر کردنەوە لە ڕیسوایەتی لەم ڕووەوە کەتوشی مرۆڤ دەبێت لەنێو کۆمەڵگادا.دواتر دڵنیابین کەئەم حاڵەتە-دابەزینە بۆ ئاستی خواتر لە ئاژەڵ.

٣- عیشقی دروست، کەلەدەسەڵاتدا نەبێت:

ئەم جۆرە عیشقەیە کەهەر بەبنینی ئافرەتێکی شۆخ و شەنگ بەبێ مەبەست ڕاستەوخۆ بکەوێتە عیشقەوە. بەلام بەمەرجێ ئەو عیشقە توشی سەر پێچی و تاوانکاریت نەکات. ئەمە لەسەروی دەسەلاتی مرۆڤەوەیە کاتێ زانرا ئەو کەسەی کە عیشقی بوویتە،هاوسەر دارە یاخود ناکرێت بیخوازیت. باشترین کار ئەویە کە پشتی تێبکەیت و لێی دورکەویتەوە ڕوولە باشتر بکەیت کە بگونجێت و دروست بێت. گەر نا توشی خەم و پەژارەت دەکات. باشتر وایە کە ئارام گر یاخۆڕاگربیت و چاو و داوێنی خۆت بپارێزیت. بەمەش پاداش دەدرێیتەوە لەلای خوای گەورە. کەدژی

حەزو ئارەزووەکانی خۆت وەستایتەوە و ئارام گربوویت. ڕزامەندی خوات هەڵبژارد لەتاوانکاری.

خەڵکی لەعیشقدا سێ جۆرن:-

هەیە:عیشق و شەیدای هەموو جوانیەك دەبێت.وە دڵی لە هەموشوێنێکدا دێوانەو سەرگەردانە.

وەهەیە:تەنها شەیداو عەشقی کەسێك و جوانیەك دەبێت جا ئیتر نیازی بەیەکگەیشتنی هەبێت یان نا...

وەهەیە:تەنها شەیداو عەشقی کەسێك و جوانیەك دەبێت کەدڵنیا بێت بە ئاسانی پێی دەگات.جا لەنێو ئەم سێ چینەدا عیشقی بەهێزو لاواز هەیە.

جۆری یەکەم:کەسێکی ناسەقام گیرەهەڕۆژەی لەسەر بەزمێکە.وەهەر ساتەی بەکەسێکەوە گیرۆدە دەبێت. سەرەتاو کۆتای دیار نی یە.

جۆری دووەم: شەیدایەکی جێگیرەو چەسپاوە،زۆر بەهێزترە لەجۆری یەکەم-تەمەنی خۆشەویستەکەی دوورو درێژە. بەلآم تەنها ئەوەلاوازی دەکات.کەنیازی گەیشتنی بەعەشیقەکەی نی یە.

جۆری سێیەم: لە هەر هەموویان خۆشەویستی بەهێزترو تەمەن درێژترو شەیداترە. کەنیازی گەیشتنی بەخۆشەویستەکەی هەیە لە چوار چێوەیەکی دروستدا.چونکە نیازو تەماحی گەیشتنی بەخۆشەویستەکەی مایەی بەهێزبوونی عیشقەکەیەتی.

پوچەڵ کردنەوەی فەرموودەی عیشق

پاشان دێینە سەر فەرموودەی: (من عشق وكتم،وعف وصبر غفر الله له،وادخله الجنة)[1] واتە: (هەرکەسێك توشی عیشق بێت و شاردییەوە داوێن پاك و ئارام گربێت،ئەوە خودا لە تاوانەکانی خۆش دەبێت وە بە بەهەشتی شاد دەکات).

ئەم فەرموو دەیە (سوید بن سعید) دەیگێڕێتەوە وەسەرجەم پێشەوایانی فەرمووده ئەمەیان ڕەت کردۆتەوە.وە (إبن عدی) لە (الکامل) دا دەڵێت: ئەم فەرموودەیە لە سویدەوە دەگێڕێتەوە. وەکەسیش نی یە بڵێت ئەو نەیگێڕاوەتەوە. ئەمە بۆچونی هەریەك لە (بیهقی) و (ابن طاهر) لە (الذخیرة) و (التذکرة) دا هاتووە. وەهەروەها (ابو فرج ابن الجوزی) یش تەنانەت لە فەرمووده هەڵبەستراوەکاندا (الموضوعات) هێناویێتی.

وە (ابو عبد عبدالله الحاكم) دەڵێت:من ئەم فەرمودەیە ڕەت دەکەمەوە سەرم سوڕماوە لێی کەچەند ئاسانکاری تێدایە. منیش دەڵێم: ڕاستی ئەم فەرموودەیە. بریتی یە لە وتەی (ابن عباس) نەك پێغەمبەری خودا (ﷺ) وە (محمد بن خلف بن المرزبان) دەڵێت: (ابو بکر الازرق) لە (سویده) وە ئەم فەرموودەیەی گێڕایەوە بۆمان.گلەیی لە (سویده) کرد کە ئەم فەرمودەیە نەداتە پاڵ پێغەمبەر (ﷺ) هەر بۆیە لەدوای ئەمە هەر کاتێ باسی ئەم فەرموودەیەی بکردایە نەیداتەوە پاڵ پێغەمبەر (ﷺ) وە

[1] - ئەمە فەرموودە نی یە و (باطل) ە پێشتر باسمان کردووە، بۆ زیاتر ئاشنا بوون بڕوانە لێکۆڵینەوەمان لە سەر کتێبی (روضة المحبين) و (الطب النبوی)

سەرجەم پێشەوایان و زانایانی بواری فەرموودە-ئەم فەرموودەیەیان نەبە (صحیح) یان (حسن) یان...هتد وەر نەگرتووە. پوختەی ئەم بابەتە ئەوەیە کە ئەمە ووتەی (ابن عباس) ە.منیش دەڵێم مەبەستم (ابن القیم) ە. هەروەها (ابو محمد بن حزم) دەڵێت: پرسیان لە (ابن عباس) کەسێ بەهۆیی عیشق و شەیداییەوە بمرێت؟ (ابن عباس) یش ووتی: (قتیل الهوی لاعقل لە ولا قود) واتە: (کوشتەی خۆشەویستی یە. نە عەقڵی هەیەونەخوێنی هەیە).

وەپێشتریش باسمان کرد. کەلە (عرفان) گەنجێکیان بۆی هێنا بە هۆی عیشقەوە تەواو لاوازو نەخۆش بوو، پرسی ئەمە چی یەتی ؟ ووتیان تووشی عیشق بووە. ئەویش بەدرێژای شەو و ڕۆژێك دەیووت بەنا بەخودا دەگرم لەعیشق. وەهەروەها پێغەمبەر (د.خ) لە (صحیح) دا سەر جەم شەهیدەکانی ژماردو پۆلێنی کردون. لەوانە (کوژراو لەبەرەکانی جەنگ و جیهاد،سك ئێشە سوتاوی،ئافرەتی سك پڕ،خنکان لە ئاودا، رووخانی دیوارو شاخ بەسەریدا) [1] کەچی باسی کەسێك ناکات بەهۆیی عیشەوە بمرێت. جا مەبەستی (ابن عباس) لەم ووتەیەدا ئەوەیە کەکەسێك عاشق بێت پێویستە بۆ ئەوەی بچێتە بەهەشتەوە ئارام گرو داوێن پاك و نهێنی پۆشەر بێت، جا ئەگەر کەسێك لەپێناوی خوای گەورە دا ئەم کارانە ئەنجام بدات و لە خوا ترس بێت ئەوا لەپێڕی ئەو کەسانەیە کە خوای گەورە لە حەقیان دەفەرمێت: (وَأَمَّا مَنْ خَافَ

---

[1] - ئەم فەرموودەیە (صحیح) ە (صحیح المسلم -١٣/٦٧٩) بە شەرحی نەوەوی.

مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى: النازعات ٤٠-٤١) واتە: (هەرکەسێك لە خوای گەورە بترسێت، ڕێگە لە خراپە کاری بگرێت و ملکەچی ئارەزووەکانی نەبێت ئەوە جێگەی بەهەشتی بەرینە) . وەهەروەها دەفەرمووێت: (ولمن خاف مقام ربه جنتان...الرحمن:٤١) واتە: (هەرکەسێك لەخوای گەورە بترسێت و ملکەچی بکات ئەوا خەڵاتی دوو باخی هەیە لە بەهەشتدا) .

جا داوا دەکەین لە خوای مەزن و پەروەردگاری عەرشی مەزن کەبمان کاتە ئەو کەسانەی کە پشت لە حەزو ئارەزووەکانیان دەکەن و ڕوودەکەنە خۆشەویستی و ڕەزامەندی و ملکەچی خوای گەورە.

......ئامین-ئامین یا أرحم الراحمین...